

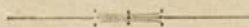
LAST ZGOD. DRUSTVA

VODITELJ

v

bogoslovnih vedah.

Deus . . . ipse sapientiae dux est et
sapientium emendator. Sap. 7, 15.

Izdali

profesorji kn.-šk. bogoslovnega učilišča v Mariboru.

Uredil

František Kovačič.

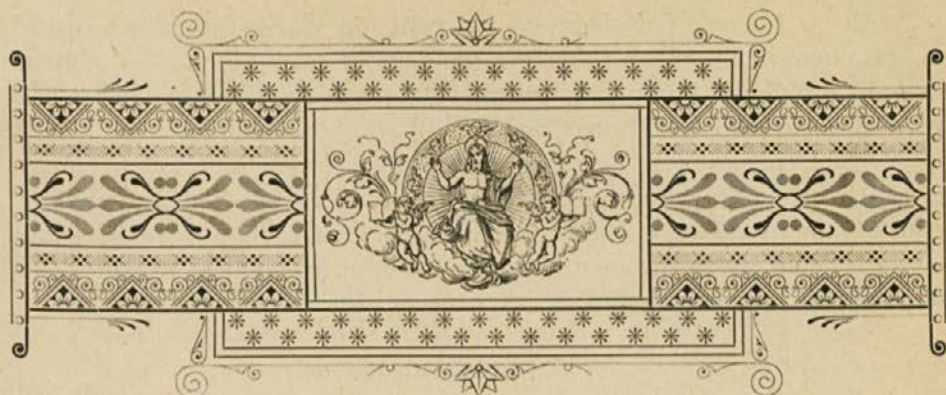
V Mariboru, 1899.

Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

2 35/1599

9 571

Svetopisemsko poročilo o vstvarjenju.

Slavnega kemika, l. 1895. umrlega Pasteurja, je nekdo enkrat vprašal: »Kako vendar morete rezultate svojih znanstvenih raziskovanj z nauki in nazori sv. pisma spraviti v soglasje?« Pasteur pa ga je dobro zavrnil: »Preberite prej sv. pismo in vse komentarje razlagalcev, potem vam odgovorim na vaše vprašanje. Zdaj vam le rečem: Vse moje preučevanje in raziskovanje me je privedlo tako daleč, da imam vero bretonskega kmeta; ne dvomim pa, če bi bil še dalje preučil, prišel bi bil srečno do vere bretonske kmetice.«¹

Mnogoteri moderni učenjaki in učenjački niso prišli do obsežnosti in temeljitosti Pasteurjeve vede in vsled tega tudi ne do jakosti njegove vere, toda dosegli in celo preseгли so moža, ki je Pasteurju zastavil to zbadljivo vprašanje. Vera in veda sta jim še vedno nasprotni, veda jim je luč, vera pa tema, veda napredek, vera pa nazadnjaštvo. Tudi od Pasteurja nasvetovano sredstvo jih ne poboljša, temveč doseže ravno nasprotni namen. Zakaj sv. pismo je tej vrsti ljudij knjiga, spisana samo za neuke ljudi in zato omikancem neporabna in nepotrebna; vedi sramotno bije v obraz, ker trdi to, kar je naravnost nasprotno naukom eksaktne vede. Tudi najboljši komentarji najspretnejših eksegetov stvari ne morejo popraviti.

Kot eklatanten dokaz jim služi takoj prva stran sv. pisma. Sveto pismo uči, da je Bog svet in zemljo z golimi besedami vstvaril v šestih dneh. Veda pa trdi, da je svet nastal tekom tisoč in milijonov let ter se razvil povse naravnim potom. Tukaj torej med vero in vedo zija prepad, ki se ne da premostiti.

¹ Leo v. Hammerstein S. I. »Charakterbilder aus dem Leben der Kirche, vertheilt auf die Sonntage des Kirchenjahres. Trier 1897«, str. 357.

Mi pa hočemo v naslednjem pokazati, da takega prepada v resnici ni, zato bomo najprej razvili načela, določujoča razmerje med sv. pismom in vedo, predložili bomo nato rezultate, katere je veda dognala o našem vprašanju, in naposled bomo podali tolmačenje sv. pisma.

Polje, na katerem se nam je muditi, ni pusto in prazno, temveč je prav skrbno obdelano. »Ni je pač snovi, ki bi bila večkrat predmet raziskovanj in zabav v obeh taborih, med verniki in neverniki, kakor je soglasje in nasprotje med posvetno in sveto, naravno in navdihnjeno, pozitivno in krščansko-spekulativno povestnico vstvarjenja.«¹

I. Sveto pismo in veda.

Sloveči Faber je rekel o razmerju med sv. pismom in vedo: »Ni ga pogleda, ki bi pravega bogoslovca bolj razveselil, kakor če pogleda velikanske napredke znanstvenih iznajdb in drzovite metode znanstvenih raziskovanj. Ničesar se mu ni treba bati za svojo vero, kakor neke zadrege, ki ga obide vsled bogastva dokazov, katere mu nove iznajdbe neprestano dajejo na razpolago, da ž njimi brani sv. vero. Nič ni bolj tesnosrčno, podlo in abotno, kakor ideja nasprotstva med vero in vedo.«²

Vatikanski občni cerkveni zbor pravi o razmerju med obema: »Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus.«³

Kar je cerkveni zbor določil v obče o razmerju med vero in razumom, velja tudi posebej o razmerju med sv. pismom in vedo. Veljajo namreč ta-le načela:

1. Kakor je vera nad razumom, ne pa proti razumu, tako je tudi sv. pismo nad vedo, ne pa proti vedi. Zakaj obe izvirata iz Boga. Isti Bog, ki je narekoval sv. pisateljem sv. pismo, je tudi prižgal ljudem luč razumovo. Zatorej to, kar res trdi sv. pismo, ne more biti v nasprotju z istinitim naukom vedinim, ker Bog samemu sebi ne more nasprotovati. Pravega nasprotja torej med sv. pismom in vedo ni.

¹ S. Duilhé de Saint-Projet »Apologie des Christenthums auf dem Boden der empirischen Forschung. Von C. Braig. Freiburg i. Br. 1889«, str. 100.

² Pogl. Fr. Hettinger »Apologie des Christenthums. 7. Aufl., herausgegeben von Dr. Eugen Müller. Freiburg i. Br. 1896«, str. 219.

³ Conc. Vat. cap. 4. de fide et rat.

2. Če se iztakne kako nasprotje med sv. pismom in vedo, je le navidezno in prazno. Navadno že izpuhti, če se do dobra pojasni status quaestionis ter natanko določijo meje obojnega polja, i sv. pisma i vede. Če se pa tako nasprotje za nekaj časa trdovratno vzdržuje, je temu krivo ali slabo tolmačenje sv. pisma, ker se sv. pismu nekaj podtika kot smisel, kar v resnici ni, ali pa oblastna preširnost vede, ki kot eksakten nauk prodaje marsikaj, kar je v resnici le domneva ali celo laž.

3. Vsaka vedina trditev, ki oporeka istinitemu smislu svetopisemskemu, ki je ob enem verska resnica, je nujno in brezuvetno kriva.

4. Vsako svetopisemsko razlaganje, ki nasprotuje dokazanim vedinim naukom ali vsaj jako verjetnim podmenam, ne podaje pravega smisla sv. pisma ter je napačno.

Da se boljše razume razmerje med sv. pismom in vedo in lažje odpravijo vse potežkoče, treba je pred vsem dobro pomniti, da imata različni namen. Namen sv. pisma je duhovna, verska izobrazba in večno zveličanje človekovo. Namen vede pa je, množiti naravno znanje v obsegu narave in z naravnimi sredstvi. Namen določuje pred vsem tvarino. Zato sv. pismo podaje to, kar je v zvezi z večno srečo človeško, torej pred vsem verske in npravne resnice. Veda pa — v mislih imamo, ker razpravljamo o šestodnevju, prirodoznanstvo — razlaga naravne prikazni in njih zgodovino, segajoč nazaj od prikazni do prikazni, od vzroka do vzroka, kakor daleč more. Njen predmet so torej drugotni vzroki (causae secundae), dočim sv. pismo vse nanaša na Boga kot prvi vzrok.

Verski namen sv. pisma lepo poudarja sv. Avguštin proti Feliksu manihejcu z besedami: »Non legitur in evangelio Dominum dixisse: Mitto vobis Paraclitum, qui vos doceat de cursu solis et lunae. Christianos enim facere volebat, non mathematicos.«¹

Če pa trdimo, da sv. pismo razpravlja verske nauke, nismo s tem rekli, da ne podaja nobenih naravnih resnic. Kakor v sv. pismu ni samo nadnaravnih skrivnostij, temveč je tudi mnogokaj človeškemu razumu naravnim potom doumnega, tako je tudi poleg verske vsebine mnogo resnic naravnih ved. Saj je začetnik sv. pisma sam Bog, ki je večna resnica. Ista božja iskra, ki je v duhu sv. pisatelja prižgala spoznanje, je tudi posvetila med naravne prikazni ter razpršila temoto, ki je kakor demon nevednosti in laži razprostirala svoja krila nad njimi. Treba je le motriti s paznim očesom.

Namen določuje drugič tudi obliko. Veda rabi znanstveno obliko, vezano na logične zakone, včasih celo nenaravno, prisiljeno in

¹ »De actis cum Fel. Manich. I. 10.« Mavrinska izdaja, Benetke, 1733.

»Voditelj« I.

dostikrat neukemu bralcu nerazumljivo. Oblika sv. pisma pa je primerno visoki vsebini veličastna, resna in umerjena ter z ozirom na bralce umljiva in priprosta; ker je sv. pismo pisano za vse ljudi, zatorej mu mora biti tudi oblika bolj poljudna.

To poljudnost in priprostost si je že marsikdo slabo tolmačil, češ, da je sv. pismo in ž njim celo krščanstvo le za neomikane ljudi. Kakor je znano iz cerkvene zgodovine, so paganski olikanci delali take zaključke in primerjajoč sv. pismo z grškimi in rimskimi klasiki ter sodeč po zunanjem blesku, so sv. pismo stavili pod klasike in krščanstvo pod paganstvo.

Iz namena sv. pisma se tudi lahko razlaga stališče, katero sveto pismo zavzema napram naravnim vedam, kakor tudi zadevna terminologija. Sv. pismo se ne ukvarja s prirodnimi problemi, marveč jih prepušča človeškemu razumu, naj jih reši. Zato so tudi dotični izrazi takšni, kakor jih rabi navaden človek, ki sodi le po videzu. Iz tega vidimo, koliko velja tisti ugovor, ki trdi, da sv. pismo uči krive astronomične in druge prirodoznanstvene nauke. V prvi vrsti se tukaj gre za nauk o svetovju.

Zgodovina astronomije¹ pričuje, da so v starodavnosti o svetu bili razširjeni jako različni nazori, ki se strinjajo skoraj jedino le v tem, da zemljo stavijo v osredje sveta ter solncu in drugim zvezdam odkazujejo pot okoli zemlje. Vendar ti nazori niso bili tako utrjeni, da bi nihče ne bil dvomil o njih. Platon se je, kakor vidimo iz njegovih poznejših spisov, bolj bližal heliocentризmu. Pri Aristotelu pa je geocentризem dobil novih močij. Aristotel je namreč menil, da je čutom treba več verovati nego spekulaciji, in čutenje ga je preverilo, da je zemlja v sredini sveta. Njegovi nazori so znani pod imenom »podmene o homocentričnih kroglah«. Po Aristotelu je zemlja sredi med koncentričnimi krogi ali sferami, nosečimi solnce, luno in zvezde in pod vplivom duhov (*formae separatae*) gibajočimi se okoli zemlje. Nepremičnice pa so pripete na velikanski zgradbi, ki se razprostira nad zemljo in premika okoli nje.²

Klavdij Ptolemej (140 po Kr.) je malo predrugačil Aristotelovo podmeno, ker je sprejel tudi epicikle in epiciklično gibanje in število sfer zmanjšal na 11. Ta podmena je zaslovela pod imenom »Ptolemejevega sestava«, ki je na znanstvenem polju vladal dolgo vrsto stoletij. Scholastika, ki se je pri Aristotelu učila filozofije, se ni mogla otrestiti tudi njegovih astronomičnih nazorov. Končno je vendar le

¹ Primeri P. Schanz, »Apologie des Christenthums, I. Theil, II. Auflage, Freiburg i. Br. 1895«, § 17.

² Schanz, l. c. str. 564.

bogoslovje dalo povod, da je padel stari zistem. Cerкви je namreč urejevanje koledarja delalo mnogo preglavice. Učeni možje so tukaj poskušali svoje moči, vkljub temu pa račun le ni bil točen. Zato je že sloveči kardinal Nikolaj Kuzanec spoznal, da tega ni toliko krivo slabo računanje, temveč povse krivo celotno naziranje o svetovju. S tem možem, ki je prvi proglasil odločilno načelo: »Zemlja je zvezda, kakor druge zvezde«, je zažarela svetla zarja novega napredka astronomične vede. Česar ni mogel dovršiti kardinal Nikolaj, dovršil je drug duhovnik, kanonik Nikolaj Kopernik, posebno z znamenitim delom »De revolutionibus orbium coelestium lib. VI.« Po njem imenovani sestav si je po dolgoletnem boju na znanstvenem polju priboril tisto mesto, ki mu gre, zato ker je resničen.

Astronomija je našim nasprotnikom tista orožnica, kjer kujejo orožje proti sv. pismu. Vendar ni se nam treba bati. To orožje je prav krhko, in če le malo krepkeje zamahnemo po njem, se kmalu zlomi. Nasprotniki tako sklepajo: Sv. pismo uči ptolemejski sestav, torej astronomično neresnico. Če pa na znanstvenem polju uči neresnico, je to tudi mogoče na verskem. Ergo... Mi odgovarjamo: Sv. pismo ne uči ni koperniškega ni ptolemejskega sestava, to ga sploh nič ne briga, ker ne spada v njegovo področje. Dejstvo pa je, da se sv. pismo s ptolemejskim sestavom strinja v geocentrizmu, kar si prav lahko razložimo. Sv. pismo namreč govori govorico navadnih ljudij. Ljudje pa so že od nekdanj sodili po videzu, in še tudi dandanes govoré ne samo priprosti, ampak tudi olikanci, da solnce vshaja, se dviga na nebu in zahaja. Tako govori tudi sv. pismo, in po svojem namenu niti ne more drugače. Kar torej pravi sv. pismo, je astronomično krivo, s stališča sv. pisma pa popolnoma pravo.

Treba je še malo pojasniti četrto zgoraj postavljenih načel. Tukaj se gre za razmerje med eksegezo in prirodoznanstvom; ali se naj prirodoznanstvu prisodi bolj negativna uloga, v kolikor sv. pismo ne sme nasprotovati dokazanim in neovrženim resnicam prirodnih ved, ali pa pozitivna uloga, v kolikor se sv. pismo na zadevnih mestih mora razlagati po prirodoznanstvenem nauku.

V tem oziru se je pred 3 leti vnela zanimiva borba med dvema katoliškima učenjakoma, med znanim dr. Fr. Kaulenom in dr. Emilij. Schöpferjem. Schöpfer je l. 1894. v Briksenu izdal knjigo (»Geschichte des Alten Testamentes mit besonderer Rücksicht auf das Verhältnis von Bibel und Wissenschaft«), ki je prav zanimiva in posebno v razlaganju šestodnevja, vesoljnega potopa in v obrambi petoknjžja proti najnovejšim napadom racijonalistične šole Wellhausenove jako dobra. Knjiga je bila občno sprejeta z veliko pohvalo in že v naslednjem letu je izšla v drugi izdaji. Naenkrat pa priobči Kaulen v »Literarischer

Handweiser« (l. 1895. šte. 4 in 5) proti Schöpferju članek z naslovom: »Grundsätzliches zur katholischen Schriftauslegung«. Članek je naperjen proti uporabi prirodoznanstva v biblični eksegezi ter zadeva v prvi vrsti Schöpferja, v drugi pa tudi dokaj novejših eksegetov. Schöpfer seveda ni ostal dolžan odgovora, temveč je l. 1896. izdal knjigo »Bibel und Wissenschaft«. Statum quaestionis določuje v tej knjigi tako-le: »Sme li ekseget vsled rezultatov naravoslovnih raziskovanj ostaviti: a) takozvani sensum obvium zadevnih mest, b) tradicionalno razlaganje teh mest ali pa soglasni nauk sv. očetov?« Kaulen na ta vprašanja odgovori: »Ne«, Schöpfer pa z odločnim: »Da«, ter svojo trditev dokazuje: 1. iz okrožnice »Providentissimus« Leona XIII. (»De studiis Scripturae Sacrae«, 18. nov. 1893), 2. iz nauka bogoslovcev, posebno velikih cerkvenih učenikov sv. Avguština in Tomaža Akv. in 3. iz tridentinskega odloka o kat. eksegezi, katerega je vatikanski zbor potrdil in pojasnil.

Ni nam do tega, da bi tukaj zbrali vse dokaze; kogar to bolj zanima, njega zavrremo na zgoraj imenovano Schöpferjevo knjigo »Bibel und Wissenschaft«. Le prelepo papeževo okrožnico si bomo malo natančneje ogledali; ona nam bodi ravnilo.

Kaulen trdi: Okrožnica poudarja, da izvedenost v prirodoznanstvu naj ima le namen, da odbije od te strani na božji značaj sv. pisma storjene napade«. Schöpfer pa meni, da naj po okrožnici prirodoznanstvo ne služi samo v obrambo, ampak tudi v razlago sv. pisma. Kaj torej pravi okrožnica? »Primum autem consilium est, ut probata communiter interpretandi praescripta tanto experrectiore observentur cura, quanto morosior ab adversariis urget contentio. Propterea cum studio perpendendi, quid ipsa verba valeant, quid consecutio rerum velit, quid locorum similitudo aut talia cetera, externa quoque appositae eruditionis illustratio societur.«¹

Leon XIII. ničesar ne zapoveduje niti ničesar novega ne uči, temveč le svetuje, »naj se v obče sprejeta načela razlaganja z najskrbnejšo pazljivostjo uporabljajo«. Poleg znotranjih hermenevtičnih načel in sredstev, po katerih se smisel sv. pisna najde in predloži, nasvetuje tudi zunanje sredstvo, namreč sorodne vede. Sv. oče govori občno ter ne meni samo bogoslovskih ved, ampak v obče sorodne vede, torej tudi posvetne in med njimi prirodne. Da je to pravi smisel papeževih besed, se vidi iz naslednjih besed: »Cautio tamen, ne istiusmodi quaestionibus plus temporis tribuatur et operae quam pernoscendis divinis Libris, neve corrogata multiplex rerum cognitio mentibus iuvenum plus incommodi afferat quam adiumenti.«

¹ Papeževa okrožnica v »Civiltà Cattolica« vol. VIII, a. 1893, pag. 653.

Uporaba prirodoznanstva za razlaganje sv. pisma je torej dobra in koristna in povse pravilna, ker jo dopuščajo zdrava hermenevtična načela, vendar ji ni pripisovati večjega pomena nego spoznavanju sv. knjig samih. Hkrati je tudi paziti, da se mladeniški duh ne preobloži z obilico znanstvenih pripomočkov.

Potem sv. oče razpravlja o razmerju med sv. pismom in naravoslovjem in pravi, da je med pravim smislom sv. pisma in naravoslovno resnico nasprotje nemožno. »Nulla quidem theologum inter et physicum vera dissensio intercesserit, dum suis uterque finibus se contineant, id caventes, secundum s. Augustini monitum, ne aliquid temere et incognitum pro cognito asserant.«¹ Potem daje dobre nasvete eksegetu in naravoslovcu, kako se naj izogibata nasprotovanju med svojima vedama, in če se je kako nasprotje pojavilo, kako je naj zopet poravnata.

Posebno zanimivo je, kar Leon XIII. piše o tradicionalnem tolmačenju takih svetopisemskih mest, ki obsegajo naravoslovne nauke. »Quod vero defensio Scripturae sanctae agenda strenue est, non ex eo omnes aequae sententiae tuendae sunt, quas singuli Patres aut qui deinceps interpretes in eadem declaranda ediderint: qui, prout erant opiniones aetatis, in locis edisserendis ubi physica aguntur, fortasse non ita semper iudicaverunt ex veritate, ut quaedam posuerint, quae nunc minus probentur. Quocirca studiose dignoscendum in illorum interpretationibus, quaenam reapse tradant tamquam spectantia ad fidem aut cum ea maxime copulata, quaenam unanimi tradant consensu; namque in his, quae de necessitate fidei non sunt, licuit Sanctis diversimode opinari sicut et nobis, ut est s. Thomae sententia.«²

Po navodih sv. očeta je torej pri razlaganju sv. očetov treba dobro razlikovati med nauki verskimi in nraavnimi in, kar je ž njimi tesno združeno, pa med zgolj fizičnimi nauki. Prvi se morajo brez obotavljanja sprejeti, ker spadajo, če jih sv. očetje soglasno učé, ad depositum fidei. Zgolj fizičnih naukov pa ni treba kar brezuvetno sprejeti, ker »in his, quae de necessitate fidei non sunt, licuit Sanctis diversimode opinari sicut et nobis«. Treba jih je velikokrat celo ostaviti ali popraviti, ker so krivi. Vzrok za ta nedostatek navede papež ta-le: Sv. očetje so se pri tolmačenju zadevnih mest ravnali po filozofičnih in naravoslovnih naukih svojegá časa. Ti nauki pa so bili čestokrat krivi. Napredek prirodoznanstva je pokazal njih napačnost in ob enem porušil na nje utemeljeno eksegezo.

¹ »Civiltà Cattolica«, str. 661.

² »Civiltà Cattolica«, str. 662.

Ekseget sme torej rezultate naravoslovnih raziskovanj toliko upoštevati, da vsled njih ostavi takozvani *sensum obviūm* dotičnih sveto-pisemskih mest in odstopi od tradicionalnega razlaganja in soglasnega nauka sv. očetov. Sme tedaj prirodoznanstvo uporabiti tudi v razlago sv. pisma. Pred vsem mu naravoslovne resnice seveda služijo v to, da spozna njih naravoslovno nasprotje, ki nikakor ne more biti smisel sv. pisma. Te resnice mu pa tudi dajo navod, kako naj zadevna mesta pozitivno razlaga. Vpraša se še, kako gotovost morajo imeti naravoslovni nauki, ako se naj v rečeno svrhu uporabljajo. Najboljše je seveda, če so ti nauki izvestni. Takrat jih ekseget sme rabiti brez pomislekov. Vendar more tudi z verjetnimi podmenami marsikaj opraviti, če jih le rabi pametno in oprezno.

Predno končamo to poglavje, dostavimo še nekaj iz takozvane Galilejeve pravde, ki je razmerje med sv. pismom in prirodoznanstvom v marsičem pojasnila.

Galilej¹ je bil rojen 15. (18.) febr. 1564. l. v Pizi in je svoje življenje posvetil matematiki in fiziki. Kot profesor matematike v Pizi je našel po sebi imenovane zakone padanja, ki so za aristotelično fiziko postali usodni in so še dandanes podlaga mehaniki. Kot profesor matematike v Padovi si je napravil daljnogled in ga uravnal proti nebesu. Našel je tukaj marsikaj novega, n. pr. da ima mesec gore in doline, da rimska cesta in meglevina v Orijonu sestajata iz nebroja zvezdic itd. Tako se je preveril, da je aristotelični aksijom o neizpremenljivosti neba kriv, ter se je oklenil Kopernikovega sestava, za katerega so mu l. 1611. najdene solnčne pege dale novih dokazov. Zdaj se je Galilej začel z vso vročekrvnostjo, ki je lastna laški naravi, potegovati za Kopernikov sestav, da bi mu na znanstvenem polju priboril veljavo. Napovedal je boj ne samo aristotelični filozofiji, temveč tudi eksegetičnemu bogoslovju, ki je bilo popolnoma pod vplivom aristotelično-sholastične prirodne filozofije. Bil je sicer premagan, ne pa njegovi nazori. Dne 19. febr. leta 1616. sta bili konzultorjem sv. oficija iz njegovih del predloženi dve tezi²:

1. »Solnce je v osredju sveta in zato brez krajevnega gibanja.«
2. »Zemlja ni središče sveta niti negibna, temveč giblje se okoli sebe in krajevno.«

Konzultorji so odgovorili: »Prva teza je filozofsko neumna in bogoslovsko heretična, ker nasprotuje mnogim svetopisemskim mestom po njih besednem pomenu in soglasnem tolmačenju sv. očetov, druga pa je filozofsko ravno tako napačna in bogoslovsko vsaj zmotna v veri (erronea in fide).«

¹ Schanz, nav. m. § 17.

² Schanz, n. m. str. 579. — Schöpfer »Bibel und Wissenschaft«, str. 140 sl.

Kardinal Bellarmin je dobil nalog, da Galileja opomni, naj obsodjenih tez ne brani več ne ustmeno ne pismeno, in Galilej je obljubil, da bo slušal.

Pa ni slušal, temveč izpopolnjeval je svoj sestav z novimi znanstvenimi deli, n. pr. z l. 1618. izdanim delom »Odtok in pritok« in zlasti s svojim znanim »Dijalogom« (l. 1632.). Početkom l. 1633. je bil poklican v Rim, da se opraviči. Najprej se je dal zasebno preveriti, da je njegov nauk pomota, in je to 30. aprila v prav ponižni obliki tudi izpovedal. 22. junija pa se je moral v cerkvi S. Maria sopra la Minerva svojemu nauku javno odpovedati. Galilej je klečé prisegel. S prisego je priznal, da je prestopil prepoved od 26. febr. 1616. l. in si nakopal sumnjo herezije, in odrekel se je »imenovanim zmotam in krivoveram, kakor sploh vsaki drugi zmoti in slehernemu sv. cerkvi sovražnemu razkolu«. Potem je bil oproščen in bival nekaj časa pri nadškofu v Sijeni, nazadnje v vili Arcetri pri Florenci, kjer je tudi kot bolehav in slep starček umrl 8. jan. 1642. l.

To je zgodovina, kar je dostavljenega, je izmišljotina in laž, katere ost je naperjena proti katoliški cerkvi. Cerkveni nasprotniki namreč to zadevo kaj radi uporabljajo in natezajo proti katoliški cerkvi ter so v svoji bujni domišljiji že marsikaj dodali, kakor natezalnico, post, temno ječo, spokorno srajco itd. Toda vse to je zgodovinska laž. Galilejevo osebo so tudi v Rimu vedno spoštovali. Tudi njegov izrek: »E pur si muove«, ki ga je bojda izrekel, ko je vstal od prisega, je gola izmišljotina.

Dekret, ki izreka Galilejevo obsodbo, je sicer bil papežu predložen, vendar nima papeževega podpisa, kakor tudi ne oni z leta 1616. Po vsebini in obliki je brezdvomno dogmatičen, po učinkih pa le disciplinaren, sploh pa se je izven Rima le malokje proglasil in dosegel malo dejanskega uspeha.

Če se vprašamo, kdo je zakrivil to obžalovanja vredno obsodbo, moramo velik del odgovornosti postaviti na rovaš bogoslovcem in eksegetom in tudi rimskim sodiščem. Ni nam treba stvari lepšati. Priznajmo odkritosrčno, da se je storil pogrešek. Bog je dopustil, da se je enkrat zgodila pomota, da bi se potem ne zgodila nikdar več. Dadó se sicer bogoslovci nekoliko izgovarjati s tem, da so bili prepolni aristotelične filozofije, ki jim je skoraj prešla v krv in mozeg, da so bili preveč pod vplivom ptolemejskega sestava, ki je odgovarjal videzu ter bil v soglasju s svetopisemskimi besedami, in da novi sestav takrat še ni imel za-se dovolj tehtnih dokazov, temveč le bolj analogične, in je tudi vedenje Galilejevo bilo velikokrat nepremišljeno, nedosledno in strastno. Vendar je bil pglavitni vzrok obsodbe krivo eksegetično stališče Galilejevih sodnikov. Lepa, od sv. očetov in cerkvenih učencov,

posebno od sv. Avguština in Tomaža Akv. postavljena in v tem vprašanju merodajna hermenevtična načela so takratni bogoslovci deloma pustili v nemar, deloma pa jih niso dosledno dejanski izvajali. Osebito jih je dvoje krivih hermenevtičnih načel obvladalo¹:

1. V prirodoslovnih stvareh se morajo besede sv. pisma vzeti kot znanstveni izrazi objektivnih dejstev in resnic in tudi tako razlagati, in ni dovoljeno, ostaviti tukaj soglasen nauk sv. očetov in bogoslovcev.

2. Rezultati znanstvenih opazovanj se ne smejo uporabiti v razlago sv. pisma. To načelo se sicer ni toliko teoretično naglašalo, kolikor praktično uporabljalo.

Niti najrazboritejši bogoslovec tedanje dobe, sloveči Bellarmin, se ni mogel izkupati iz te eksegetične omejenosti. Upošteval je sicer novo prirodoznanstvo, mnogo več nego drugi podobni bogoslovci, toda prevelika skrb za tradicijo mu je zatemnila sodbo. Menil je vedno, da je koperniški sestav proti sv. pismu, in zato je tudi on kot ud svete kongregacije indeksa obsodil ta sestav. Tudi tridentinskega dekreta o katoliški eksegezi ni dobro umel. Prisodil mu je neko disciplinarno moč, ki brani odstopiti od soglasnega nauka sv. očetov, naj si je ta resničen ali vsaj dvomen, da le ni nedvomno napačen. Vatikanski cerkveni zbor pa je določil, da je ta dekret dogmatičen ter se je soglasnega nauka sv. cerkvenih očetov držati le za to in takrat, ker in kadar podaje resnični smisel sv. pisma. Da bi tudi prirodoslovna mesta sv. pisma spravil v obseg rerum fidei et morum, ki se vsled tridentinskega odloka morajo tolmačiti po soglasnem nauku sv. očetov, uvedel je Bellarmin umetno razlikovanje rerum fidei ex parte obiecti et rerum fidei ex parte dicentis. K zadnjim je prišteval omenjena mesta.

Nasprotno pa je Galilej trdil povse pravilna hermenevtična načela. O sv. pismu je vedno govoril z največjo spoštljivostjo. V pismu do velike vojvodinje Kristine pravi: »Sv. pismo ne more nikdar lagati ali se motiti, temveč njegovi izreki obsegajo nedotakljivo in absolutno resnico.«² Sv. pismo nima namena, da bi učilo naravoslovje. V istem pismu do velike vojvodinje piše: »Sv. Duh ni namerjal nas poučiti, ali se nebo giblje ali pa nepremično stoji, ali ima obliko krogle ali pa diska, tudi ne, ali je zemlji ali pa solncu pripisati gibanje ali pa mirovanje. Če pa je sv. Duh namenoma opustil o tem nas poučiti, ker ž njegovim namenom t. j. z zveličanjem duš ni bilo v zvezi, kako more kdo dandanes trditi, da je treba o teh stvareh imeti to ali ono prepričanje, tako da je to de fide, nasprotno pa krivo! More li kako mnenje biti heretično, če tudi ni v zvezi z zveličanjem človeške duše?

¹ Schöpfer, n. m. str. 141.

² Glej Schöpfer n. m. str. 137 sl.

Ali se more reči, da nas sv. Duh o nečem ni poučil, kar se tiče našega dušnega zveličanja?« In ker sv. pismo ne uči znanstva, zato tudi ne govori znanstveno, temveč poljudno, njegove besede so prikrojene po videzu. Tako jih tudi mora ekseget razlagati, ne sme pa jih vzeti v doslovnem smislu; ne sme ga torej voditi *sensus obvius* niti soglasno razlaganje sv. očetov. To sploh tukaj ne pride v poštev, ker se ne gre za *res fidei et morum*; zakaj tridentinski odlok pozna le *res fidei ex parte obiecti*, ne pa tudi *ex parte dicentis*, in k prvim gotovo ne pripadajo prirodoslovna mesta sv. pisma. Če torej ekseget hoče na teh mestih priti do pravega smisla, mora se zateči k prirodoznanstvu. »Pameten razlagalec«, tako piše v imenovanem pismu, »sv. pisma ima nalogo, da z vso skrbjo poišče pravi smisel, ki je v soglasju s prirodoslovnimi rezultati, o katerih nas je prepričalo ali očitvidno opazovanje ali pa nujno dokazovanje.«

Galilejeva kakor tudi Keplerjeva načela so pravilna in danes v obče sprejeta.

Obžalovati je, da je to imenitno vprašanje prišlo na površje v tistih razburkanih časih, ko so protestantje zavrgli vso tradicijo in so vsled tega katoličani bili v vednem strahu za njo ter so nevarnost za tradicijo slutili tudi tam, kjer je v resnici ni bilo. Istotako je obžalovati, da se takratni bogoslovci sami niso takoj povzpeli do jasnosti, temveč so jim še le posvetni učenjaki pokazali pot, ki pelje do pravega pojmovanja o razmerju med sv. pismom in vedo.

II. Veda o početku in razvoju sveta in zemlje.

1. Kozmogonija. Kozmogonij je od najstarejših časov do danes že mnogo zagledalo beli dan. Ni nam do tega, da bi vse te ocenili, ker so zvečine ali bajke ali pa aprioristične spekulacije. Kdor hoče tukaj priti do kakega cilja, mora svoje opazovanje in sklepanje začeti a posteriori.

Po analitičnem potu sklepamo iz sedanjih razmer na prejšnje, iz teh zopet na prejšnje itd., dokler naposled ne pridemo do nekega začetnega stanja, iz katerega po sintetičnem potu izvedemo razvoj dosedanjih razmer in sicer tako, da se vedno držimo fizikalčnih zakonov. Začnimo torej z zemljo!

Kdor opazuje današnjo obliko zemlje in tvorbo zemeljske skorje, se kmalu preveri, da je ta skorja nekdanj bila tanjša, ognjeno osredje pa večje, da je celo vsa zemlja nekdanj bila ognjeni planet, ki se sedaj vedno bolj ohlaja. Nekdanj je imela in izžarivala večjo toploto, bila je torej bolj vroča. Vsled tega je nekdanj bila cela ognjena in brez trde skorje. Če še dalje sklepamo nazaj, spoznamo, da je poprej bila še

bolj vroča, da je torej bila v plinastem stanju, t. j. bila je del pramegle. Do istega zaključka pridemo, če opazujemo solnce. Solnce pošilja neizmerno veliko toplote v svet. Mora torej biti jako gorko, njegova gostota pa odnosno prav majhna. Ker srednja gostota solnca ne presega dosti srednje gostoti vode in ker je, kakor uči spektralna analiza, v solncu mnogo kovin, te ne morejo biti v tekočem stanju, temveč le v plinastem. Solnce je torej z velike večine še v plinastem stanju; ali je njegovo osredje ognjeno, tekoče, ne da se natanko dokazati. Malo natančneje opazovanje nas je potemtakem preverilo, da je solnce po svoji ogromni večini še dandanes velikanska ognjenoplínasta krogla. Nekdaj je solnce bilo še bolj toplo, bilo je torej še večja krogla. Sme se tudi sklepati — noben fizikalíčni zakon nam ne zastavi pota —, da je ta plínasta krogla nekđaj bila tako velika, da je obsegala zemljo in njeno cesto in tudi druge planete ž njihovimi cestami. Prišli smo tedaj do velikanske plínaste prakrogle.

Ž njo prične tudi ona teorija, katero je, počenši z neko idejo Kartezijevo, prvi razvil Kant l. 1775., Laplace l. 1796. obnovil in v zadnjem času popravil Faye in posebno učeni jezuit Karol Braun¹, katerega se držimo v svoji razpravi.

Kant-Laplacejeva podmena slove v glavnih potezah: Velikanska plínasta krogla, ki je polnila vesmirje, je sestajala iz nebroja majhnih drobcev. Vsak takih drobcev je imel dve moči: moč gravitacije ali težnosti in moč repulzije ali odbijanja. Prva je tista sila, vsled katere vsi drobci prvotne snovi do najmanjših praatomov vse druge drobce privlačijo. Druga pa je, kakor že ime pravi, sila, vsled katere se vsi drobci med seboj odbijajo. S početka ti dve sili nista imeli uspeha, ker sta bili enako močni in so drobci bili simetrično med seboj razvrščeni; kar je torej prva pritegnila, je druga zopet odtegnila in drobec je ostal na svojem mestu. Na zadnjih koncih plínaste prvine pa se je vendar pojavila neka izprememba. Tukaj drobci niso bili tako simetrično razvrščeni, in ker privlačnost na zunaj ni vplivala, sledili so drobci privlačnosti na znotraj. Tako je bilo ravnotežje zmočeno, začelo se je premikanje in zgoščevanje in nastala so na več mestih, posebno v osredju, zgoščena središča.

Pa središča so dobivala vedno več snovi, ker je bila njih privlačnost veliko večja nego ona sosednih manj gostih snovij. In čim bolj so se zgoščevala, tem bolj se je manjšal njih obseg. Te izpremembe so se vršile polagoma in s tako počasnostjo, o kateri nimamo niti pojma. Vendar enkrat začeto zgoščevanje je osobito potem, ko je velik del odbojne sile v podobi toplote izstopil iz plínaste krogle, tako

¹ »Über Cosmogonie vom Standpunkte christlicher Wissenschaft. II. Auflage, Münster. 1895«, str. 13—83.

napredovalo, da je doseglo gostost, ki se nekoliko da primerjati gostoti našega ozračja (atmosfere). Vsled neprestanega zgoščevanja je snov dosegla tisto stanje, v katerem je začela svetiti. Nikakor še ni žarela, zakaj ni še imela tiste toplote, pri kateri začne plin žareti. Bila je ta luč le nekako fosforovanje. To je vedno bolj napredovalo, in ko je nastopila tista toplota, pri kateri začnejo plini žareti, spremenilo se je v žarečo luč, ki je spočetka bila bolj slaba, dokler ni dosegla najvišje stopinje razbeljene žareče luči. In to je naše solnce.

Ko bi se bilo vse tako jednostavno razvijalo, imeli bi ne samo eno solnce, ampak več milijonov solnc; zakaj vsaka zvezda bi bila nepremična, solnce za-se. Toda takšen svet bi bil brezsmotren in zelo neprikladen. Nikogar bi namreč ne bilo, ki bi se bil tej krasoti čudil ter jo užival, ker bi nikjer ne bilo najti kakšnega prostora za živeče bitje. Zato je v sedanjem svetu povse drugačna uredba: okoli solnca kroži cela skupina zvezd, mesto osamljenega solnca imamo cel sestav. Tista velikanska toplota, ki je v solncu ter onemogočuje na njem vse življenje, seva na zvezde, ki nimajo iz sebe dovolj toplote in luči, ter ustvarja na njih pogoje življenja.

Od kod pa je ta velika smotrenost na svetu? Povod je vrtenje (rotacija). In od kod je vrtenje?

Kakor smo zgoraj omenili, ni bila sprva samo ena plinasta krogla, temveč bilo jih je prav mnogo. Te so vplivale druga na drugo, vsled težnosti so se pomikale druga proti drugi. Manjše in slabejše se niso mogle ustavljati ter so vsled prevelike privlačnosti naposled padle v večjo, in tako je nastala ona velika osrednja krogla, iz katere je nastal naš solčni sestav.

Udarci manjših krogel na večjo navadno niso imeli osrednje smeri, temveč prišli so od strani. Vsak tak izsreden sunek je veliki krogli dal nekaj vrtilne moči in poslednjica vseh teh močij je zavrtela osrednjo megleno kroglo.

Ko se je ta polagoma že dosti zgostila, nastala so v njenem obsegu na isti način, ko prej v vesmirju zgoščena središča. Njih oddaljenost od solnca ni bila samo tolika, kolikoršna je dandanes oddaljenost planetov, temveč veliko večja, gotovo peterna in še večja. Te zgoščene krogle so se pomikale vedno bližje proti solncu v osredju in se gibale hitrejše, nego sosedna tanjša megla, ter so iz sosesčine dobivale vedno novih snovij. In ker je tudi megla, ki je ležala okoli solnca, vedno bližje pritiskala k solncu in poslednjič izginila v njem, je razvidno, da se je megla med osredjem in onimi krogli vedno bolj tanjšala in so tako plinaste krogle vedno bližje prihajale k solncu.

Treba je le še razložiti, kako so se zavrttele okoli sebe. Megla, ki je bila med solncem in temi krogli, se jim je upirala. Solčna

megla pa je bila bližje solnca bolj gosta nego na mestih, ki so bili dalje od solnca. Torej je bil upor na tisti strani, ki je bila obrnjena proti solncu, večji nego na oni, ki je bila obrnjena proč od solnca. Poslednjica teh različnih uporov je bila zadrževalna moč, ki ni imela osrednje smeri, marveč je prijemala na neki proti solncu obrnjeni strani. Ta sila se je tekom dolge vrste let — recimo, tekom milijonov let — tako ojačila, da je zavrtela plinasto kepo, in sicer v isti smeri, v kateri je krožila okoli solnca.

Osredje velike plinaste krogle se je tekom časa razvilo v solnce, postranske krogle pa v planete in njihove trabante.

Kant-Laplacejeva teorija se ozira v prvi vrsti na solnčni sestav, toda velja tudi za celi univerzum. To je posebno dokazala novejša veda, ki je dosegla nepričakovano velike uspehe, namreč spektralna analiza. Kakor že ime kaže, ta veda raziskuje in razvrščuje spektrum t. j. v svoje dele razdeljeno belo luč. Na podlagi spektralno-analitičnih raziskovanj se je dognalo, da solnce sestaje iz istih elementov kakor zemlja, n. pr. iz železa, mangana, niklja, kroma itd. Potem so učenjaki preiskovali zvezde nepremičnice. Največje zasluge ima v tem oziru slavni jezuit Secchi. Strokovnjaki so prišli do zaključka, da se isti elementi, kakor na solncu in zemlji, nahajajo tudi na zvezdah nepremičnicah. Tako je povzeti iz spektruma Sirijevega, da sestaje ta zvezda iz vodika, natrija, magnezija, železa in dr. Nepremičnice so potemtakem tudi samostojna solnca, okoli katerih se vrté planetne skupine. Odločilne za vseobčnost naše podmene so še posebno takozvane meglenine (Nebelflecken). Njih spektrum se močno razlikuje od zvezdnega ter more priti le od snovi, ki je v plinastem stanju. Meglenine so torej žareči plin in kot tak ostanek praplina.

Iz navedenega nam je sklepati, da Laplacejeva podmena ne velja samo za naš solnčni sestav, temveč tudi za druge zvezde, skratka za ves kozmos.¹

2. Geogonija. Geogonija je tista spekulativna veda, ki razpravlja razvoj naše zemlje iz prvotnega stanja do sedanjega. Razlikuje se torej od geologije, ki je empirična in preučuje sedanje stanje zemlje. O usodi naše zemlje v bodočnosti pa nas poučuje geotanija, ki je, kakor pravi ime, nauk o umiranju zemlje.

V geogoniji sta si dva sestava v laseh, plutonični in neptunični. Plutonizem uči razvoj zemlje iz prvotnega plinastega in ognjenotekočega stanja. Neptunizem pa zanika prvotno ognjeno-tekoče stanje in trdi, da je zemlja spočetka bila v vodenem ali v vodi raztopljenem stanju ter je pod vplivom kemičnih in mehaničnih sil dosegla

¹ Primeri Karol Güttler »Naturforschung und Bibel in ihrer Stellung zur Schöpfung. Freiburg i. Br. 1877«, str. 16 sl.

sedanjo obliko. Težko je določiti, kateri sestav je znanstveno opravičen, vendar se dandanes učenjaki vedno bolj nagibajo k zmernemu plutonizmu. Po njihovem¹ bistveno skoraj soglasnem nauku se je razvoj zemlje vršil tako-le:

Planetarična plinasta krogla se je polagoma, ker se je vedno bolj ohlajala, izpremenila v ognjeno-tekočo kroglo, ki je vsled vrtenja dobila obliko sferojida. V njem so se posamne snovi razvrstile po hidrostatičnih zakonih, tako da so najtežje (zlato, platina in dr.) prišle k središču. Velik del tvarine pa je še kot par obdajal ognjeno jedro. Ne samo deli sedanje atmosfere so bili v tem paru, temveč vse vode oceanske in mnogo drugih snovij, kakor žveplo, klor, jod, celo nekaj kovin, n. pr. živo srebro, cink i. dr. Sčasoma so se manj izhlapljive snovi zgostile ter so legle okoli ognjenega jedra. Tudi vodik, ki je v prav obilni meri bil v atmosferi, je iz prozornega stanja prešel v obliko vidnega para. Vsled tega je zemlja, ki je do zdaj žarela kot majhno solnce, prenehala svetiti; luč ognjenega jedra ni več mogla predreti velikanskih oblakov. To drugo stopinjo v razvoju zemlje zavzemajo, kakor uče nekateri strokovnjaki, še dandanes zvezde nepremičnice s stanovitno svetlobo. Solnce pa, kakor uči Secchi, tega stanja še ni doseglo.

Nadaljni razvoj se ni vršil mirno, temveč silovito, povod temu je bila razlika temperature zgoraj in spodaj. Spodaj je bila velika vročina, dvigajoča se iz ognjenega jedra, zgoraj pa je bila toplota veliko nižja, ker je iz vesmirja pritekala mrzlota. Zato so se zgornje plasti toliko shladile, da so se zgostile in je začelo dežiti. Spočetka dež ni prišel globoko, ker so deževne kapljice spotoma izpuhtevale, naposled pa ga je vsled zaporednega ohlajanja parnih plastij vendar bilo toliko, da je prodrl do površja ognjene tvarine. Tej je polagoma odtegnil toliko toplote, da se je zgoraj strdila ter je nastala trda skorja.

Ker je nižja temperatura vedno globlje prodirala, se je ta skorja sčasoma tako ohladila, da je voda mogla na njej ostati ter jo slednjič celo pokriti. Tako je nastalo pramorje, ki je začetkoma gotovo imelo temperaturo kakih 300° C.

Zdaj se je začelo delovanje ognjenega zemeljskega jedra na trdo skorjo in obratno. Čim bolj se je skorja ohlajala, tem bolj se je krčila. Ognjena tvarina pa se ni mogla tako skrčiti, in zato se je skorja napela in na nekaterih krajih počila. Skozi razpokline se je razlila ognjena tekočina ter je vzdignila dele skorje in obronke razpokline, in tako so nastale vulkanične gore, ki so kot prvi otoki molele iz takrat še plitvega morja. Neprestano deževje je to gorovje izpralo in deloma

¹ Primeri Güttler, n. d. str. 30 sl. — Braun, n. d. str. 105 sl. — Schöpfer, »Geschichte des Alten Testaments«, str. 17 sl. — Lorinser, »Geologie und Paläontologie in ihrer Beziehung zur Theodicee. Regensburg, 1877«, str. 4—8.

razdrobilo. Odplavljeni deli so se zložili na morskem dnu in so povzročili takozvane »neptunske tvorbe« ali sesedine prve ali azo-jične dobe.

Voda, ki je od vseh strani obdajala zemeljsko površje, dobro odvaja toploto. Zato se je ognjena tekočina vedno globlje ohlajala in skorja vedno bolj zgoščevala. Na nekaterih krajih je zemeljska skorja sestajala iz tvarin, ki so bolj odvajale toploto nego sosedne. Na teh krajih se je skorja vedno bolj zgoščevala in zato je vedno težje in močnejše pritiskala navzdol. Vsled tega se je morsko dno tukaj usedlo in drugje somerno dvignilo. Nastale so velikanske globine za oceane, dočim je hidrostatični tlak težjega morskega dna na manj težko ognjeno tvarino druge dele kot kontinente dvignil nad morsko gladino.

Kar smo doslej rekli o posamnih stopnjah zemeljskega razvoja, ni eksaktno, temveč je le utemeljeno na podmene, za katere se da navesti več ali manj kemičnih in fizikalnih razlogov. Lorinser piše v svoji znameniti knjigi »Geologie und Paläontologie« str. 9: »Ali se je razvoj izvršil na zgoraj označeni ali pa le na analogičen način, bo nemara več ali manj za vselej ostalo dvomljivo ter se po naših kemičnih izkušnjah s popolno gotovostjo nikdar ne bo dalo dognati.«

Zdaj pa pride umovanju izkustvo na pomoč. Kar še bomo navedli o zemeljskem razvoju, ni več spekulativna geogonija, temveč je že empirična geologija.

Čim bolj se je zemeljska skorja zgoščevala in ohlajala, tem bolj se je ognjeno jedro manjšalo. Trda skorja bi se bila morala kakor obok brez opore razprostirati nad praznim prostorom, ki je bil med njo in ognjenim jedrom. Ker je bil tlak od strani prevelik, ga ni mogla prenašati, temveč se je na slabejših krajih zmečkala in nagubala, in skozi razpokline se je vzdignila znotranja tvarina ter stvorila gore, ki so se tem bolj višale, čim bolj se je zemlja ohlajala in skorja debelila.

Polagoma je zemlja vedno bolj dobivala obliko, ki jo ima dandanes. Ozračje se je sčasoma pomirilo. Od spodaj ni več prihajalo toliko toplote, in zgoraj je solčna toplota jela vedno bolj vplivati in zato je vedno bolj ponehavalo izžarivanje toplote v vesmirje. Razlika toplote zgoraj in spodaj torej ni bila več tako velika, in ker je prenehal povod silovitemu obtoku, se je ozračje po malem pomirilo.

V isti meri je tudi deževje izgubilo svojo moč. Prej je bilo prav mogočno in silovito ter je gore, ki so se dvignile iz zemlje, prav pošteno izpralo, raztrgalo in razdrobilo. Voda je imela tako moč, da je cele skale preglodala in z najvišjih gorà zanesla v najnižje doline. Ker je njena temperatura takrat bila veliko višja nego dandanes, imela je tudi večjo topilno moč nego dandanes. Odtrgane kose je voda zanesla v svojo strugo, kjer so trčili ob druge in se razdrobili. Potem jih je

odplavila v nižine in jih pomešala z ostanki organskega življenja. Tako so nastale neptuniške tvorbe vseh — izvzemši prvo — geoloških dob, kakor tudi diluvium in alluvium, v katerem živimo.

3. Paleontologija. Paleontologija je, kakor pové ime, starinslovoje organskega življenja¹. Njen predmet so okamenine, ostanki rastlin in živalij v zemeljskih plasteh. Okamenine niso nastale v zgodovinskem času, temveč so veliko starejše ter podobne zemeljskim plastem, v katerih se nahajajo.

Geologija in paleontologija sta torej v ozki zvezi med seboj. Sprva je geolog sam opazoval zemeljsko notranjščino. Potem mu je tudi paleontolog prišel na pomoč. Na tistih krajih, kjer je skladovitost pravilna, je geolog dognal starost posamnih plastij in spoznal, da so spodnje starejše nego zgornje. K temu je paleontolog dostavil, da je tudi zveza med plastmi in okameninami, ker se v posamnih plasteh nahajajo za nje značilne okamenine, ki se zato imenujejo vodilne okamenine. To paleontologično dejstvo je geologu prav dobro služilo tam, kjer je skladovitost nepravilna in vsled vzdiganja in pogrezanja zemeljskega površja plasti včasih celo pomešane leže².

Paleontologi so se zjediniili v naslednjih rezultatih svojih opazovanj: Okamenine so sodobne plastem, v katerih se nahajajo, torej je življenje že bilo na zemlji, predno je še bil zemeljski razvoj dovršen. Življenje je napredovalo od manj popolnega do popolnejšega. S tem pa ni rečeno, da se je popolnejše razvilo iz manj popolnega, temveč paleontologija je velika nasprotnica descendenčne podmene, o čemur še bomo pozneje govorili. Rastline in živali so se skupno razvile. S tem pa ne rečemo, da tisto naravno časovno predstvo rastlin pred živalmi ni resnično.

Da lažje pregledamo ta paleontologična dejstva, bomo se držali razdelitve, ki je običajna pri strokovnjakih. Razlikujejo namreč pet geoloških dob: azoično, paleozoično, mezozoično, kenozoično in kvaternarno, in v vsaki dobi razlikujejo po več tvorb.

Azoična doba obsega lavrentinsko in kambersko³ tvorbo. V prvi še ni nobenega sledu življenja, zakaj »Eozoon canadense«, katero so nekaj časa smatrali za prvo živalico iz vrste foraminifer, že davno spada med bajke, ker v resnici ni nič drugega nego sestav iz

¹ O zgodovini te vede primeri Güttler n. m. str. 57—69; »Kat. Obzornik« letn. II., zv. I, str. 42—44.

² To nikakor ni *circulus vitiosus*, kakor je menil jezuit Bosizio.

³ Taka imena so vzeta od krajev, kjer se nahajajo dotične tvorbe. Tako ima lavrentinska tvorba ime od reke sv. Lavrencija v Kanadi, kamberska in silurna od starih Kambrov in Silurcev, ki so nekdanje bivali v Walesu na Angleškem, tvorba devonska od angleške grofije Devonshire, permska od mesta Perm na Ruskem in jurska od gorovja Jura.

serpentina, krisolita in apnenca. Tudi v kamberski tvorbi še ni pravega sledu organskih bitij, vsaj v nižjih plasteh ne; zato se še tudi ta tvorba prišteva azojični dobi.

Nedvomni ostanki organskega življenja se še le nahajajo v silurni tvorbi, ki že spada v paleozojično dobo. Živali in rastline so vse-skozi vodne. V spodnjih plasteh se nahajajo najnižje vodne živalice, mnogonožci, iglokožci in razne školjčice, v gorenjih pa tudi že trilobiti (praraki) in nekaj vrst rib. Iz rastlinstva se nahajajo morske haljuge in glivice. Živalij in rastlin pa je toliko število — samih živalij štejejo 9000 vrst —, in njih oblika je tako popolna, da je to najboljši dokaz zoper descendenčno podmeno darvinistov. To je najboljšo dokazal prvi poznatelj silurne dobe, francoz Barrande¹, ki je, po julijski revoluciji iz domovine pregnan, preučeval zemeljske plasti osobito na Češkem.

V devonski tvorbi je živalstvo slično onemu iz silurne tvorbe. Ribe, najnižji vretenčarji, se nahajajo v prav obilnem številu, kakor v prejšnji tvorbi raki. Pozemeljskih živalij pa še ni; zakaj Telerpeton Elginense, ki je majhen močerad, ne spada v devon, ampak v trijado. Večji napredek kaže devonska flora. Ločitev kopnega od vode, ki se je že v prejšnji tvorbi začela, je zdaj bila dovršena. Ni več samo golo skalovje molelo kvišku, temveč zemeljsko površje se je deloma že pokrilo s plodovito prstjo. Nahajajo se ne samo povodne, ampak tudi že prve tajnocvetne pozemeljske rastline, ki posebno bujno nastopajo v naslednji karbonski tvorbi.

Karbonsko rastlinstvo, ki je dalo snov za velikanske premoške plasti, se odlikuje po veliki, uprav gigantični rasti in ima značaj močvirnih rastlin. Iz tega sklepamo, da je takrat na zemlji povsod bilo tropično podnebje in da je suha zemlja bila kakor nizki otoki, ki so liki oaze moleli iz morja. Izmed rastlinstva nahajamo mahove, lišaje, praproti, preslice in začetke iglastega drevja. Živalstvo je v tej tvorbi toliko napredovalo, kolikor v prejšnji rastlinstvo, prikažejo se namreč prve pozemeljske živali. Omenimo naj samo škorpionce, stonoge, žuželke in najvišjo vrsto karbonskih vretenčarjev, plazivce, ki vsi spadajo v čudno vrsto žabjih savrijcev ali labirintodontov.

Tvorba dijas ali perm ohranjuje zadnje ostanke ginevajočega paleozojičnega organskega življenja.

Mezozojična doba začne s tvorbo trijas. Tajnocvetke prenehajo, mesto njih nastopijo vidnocvetke, posebno palme in storžnjaki, ki dosežejo prav visoko rast. Živalstvo je še bolj bogato. V gorenjih

¹ Knjiga njegova se glasi »Système silurien du centre de la Bohême« in skrajšana: »Trilobites«.

plasteh se je blizu Stuttgarta našel prvi ostanek najstarejšega sesavca, vrečarja z imenom *Microlestes antiquus*.

Tvorba jura se odlikuje po velikanskih, prav čudovitih plazivcih. Ko beremo popise teh nestvorov, se pač moramo čuditi, kako more narava kaj takega stvoriti. Najbujnejša domišljija si kaj takega skoraj ne more izmisliti. Klasična Kimera je proti njim pravcata revka. V plasteh te tvorbe so l. 1680. pri Solenhofenu v kamenopisnem škriljčevcu našli najstarejše ptičje ogradje, kateremu so dali ime *Archaeopteryx macrurus*.

V naslednji kredini tvorbi ostane ista flora, kakor v prejšnji. Nahajajo se namreč praproti, palme, smrekovina in pozneje tudi prve dvokaličnice (*Dikotyledone*). Izmed živalstva so prav zanimive foraminifere (luknjenosci zavoljo mnogih lukenj), ki so tako majhne, da jih gre 10 milijonov na en funt. In vendar so te majhne živalice stvorile velikansko kredno skalovje na otoku Rujani (*Rügen*) in na Angleškem. V tej tvorbi tudi prvokrat nastopijo ribe okostnice.

Tercijarna ali kenozojična doba se s svojim rastlinstvom in živalstvom vedno bolj približuje naši kvaternarni dobi. Praproti vedno bolj ginevajo, nahajajo pa se dvokalični listovci in posebno iglasto drevje, ki je v prvi vrsti dalo tvarino za terciarno dobo označujoči rjavi premog. Posebno skladi rjavega premoga na Štajerskem so zelo poučljivi za onega, ki preučava terciarno floro. Najbolj zanimiva in obsežna zbirka fosilnih rastlin se je doslej našla pri vasi Soteska blizu Vitanja¹. Ker so se v Evropi našli ostanki rastlin, ki se dandanes nahajajo le v Ameriki ali pa v Novi Zelandiji in po Oceanskih otokih, je Unger (*Steiermark zur Zeit der Braunkohlenbildung*. Wien. 1866.) sklepal, da je Evropa nekdaj s temi deželami bila kontinentalno zvezana. Ta sklep seveda ni utemeljen. Iz navedenih dejstev smemo le sklepati, da je terciarna flora obsegala vse elemente sedanje, po vsi zemlji razdeljene flore. Kar se tiče živalstva, se v neogenu ali plijocenu, ki je najmlajša tvorba te dobe, nahajajo prvi sledovi prežvekovalcev, namreč vola in jelena. V obče je terciarno živalstvo isto kakor dandanes.

Kvaternarna doba, obsegujoča diluvium in alluvium, je poslednja, v njej živimo. Nahaja se precej okamenin, ki so večinoma mamutove. Bär meni, da je mamut deloma še živel, ko se je človek prikazal na zemlji.

(Konec prihodnjč.)

Jos. Hohnjec.

¹ Lorinser, n. d. str. 492.

»Voditelj« I.

Štivanski evangelij.

V 7. in 8. stoletju je bilo važno tržišče utrjeni Štivan (San Giovanni) pri Devinu, kamor je prihajalo mnogo romarjev, ker se je tam po ljudski govoricu hranil izvirnik evangelija sv. Marka. Tako je poročal »Slovenec« l. 1890., št. 4 o predavanju gosp. profesorja S. Rutarja »o trgovinskih odnošajih med Kranjsko in pomorskimi mesti ob Jadranskem morju v srednjem veku«. Taka črtica mora zanimati vsakega zavednega Slovenca, posebej pa še slovenske bogoslovce. Zato sodimo, da ustrezemo »Voditeljevim« čč. čitateljem z naslednjo razpravo.

Štivanski evangelij je za nas Slovence zanimiv v zgodovinskem, jezikoslovskem in bogoslovskem obziru. V prvih dveh obzirih sta pisala o njem gosp. prof. Rutar¹ in prof. dr. Fr. Kos², dočim je v Hrvatih kanonik Rački že l. 1878. objavil kratko razpravo o štivanskih romarjih in njih imenih³. Na tem mestu hočemo kratko opisati, zakaj je štivanski evangelij zanimiv za Slovence v bogoslovskem obziru in le mimogredé se dotakniti njegove zgodovine. Opirajoč se nanj, so namreč nekateri učenjaki trdili, da je spisal sv. Marko svoj evangelij v latinskem jeziku in ne v grškem, kakor se je učilo poprej⁴. Vprašanje bi bilo hitro rešeno, če bi se dalo dokazati, da je štivanski evangelij res izvirnik evangelija sv. Marka. To se seveda ne more dokazati in zato učimo še dandanes, da je pisal sv. Marko svoj evangelij po grški.

* * *

Grški cerkveni očetje in cerkveni pisatelji prvih stoletij nam niso zapustili nobene opombe, s katero bi nam bili sporočili, v katerem jeziku da je pisal sv. Marko svoj evangelij. Ker pa s tako določnostjo poročajo, da je pisal samo sv. Matej po hebrejski (bolje: sirokaldejski), moramo sklepati, da je pisal tudi sv. Marko, kakor drugi pisatelji N. Z., po grški. Izrecno trdi sv. Hijeronim⁵: »De Novo nunc loquor Testamento, quod graecum esse non dubium est, excepto apostolo Matthaeo.« Prav tako določno govori sv. Avguštin⁶: »Horum sane quatuor solus Matthaeus hebraeo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri graeco.« V rokopisih sirske prestave pa se nahaja sem od 6. stoletja pripis: »Explicit

¹ »Ljubljanski Zvon« l. II. 1882, str. 471—474.

² »Letopis Matice Slovenske« za l. 1886. v članku: Ob osebnih imenih pri starih Slovencih.

³ Rad jugoslav. akad. XLII., str. 198—208.

⁴ Bellarminus, de Verbo Dei, II., 7 str. 130; Baronius, Annal. a. 45. n. 39—41, str. 331 s.; Possevinus, Appar. sac. ed. Col. 1608, II., 59; Salmeron prol. XXXV. q. ling. script. sint. Evang. str. 431 s.; Tirinus, praef. Comm. in Marc. str. 115; Harduinus, Comm. in N. T. Amstel. 1741, str. 105.

⁵ Praef. in IV. Evang. ad Damasum.

⁶ Cons. Evang. 1, 2, 4. XXXIV., 1044.

Evangelium sanctum, annuntiatio Marci, quam praedicavit romane in urbe Roma.«¹ Ta pripis trdi sicer samo to, da je Marko v Rimu po rimski pridigal. Nekateri novejši učenjaki pa so iz tega stavka napačno skleпали, najprvo, da je Marko po latinski pridigal; potem pa še — prav tako neopravičeno —, da je po latinski pisal. Motila jih je namreč pripomnja v nekaterih grških rokopisih iz 12. stoletja (Cod. 9, 10, 160, 161 in dr.): »Τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον ἐγράφη ῥωμαῖσι ἐν Ῥώμῃ μετὰ ἔτη β' τῆς ἀναλήψεως τοῦ κυρίου.«² To pripomnjo kot oni pripis v sirskem prevodu so namreč napačno umevali, kajti ῥωμαῖσι je pomenjalo v vzhodno-rimskem cesarstvu, od koder so oni rokopisi, grški. Dalje je pomniti, da so premnogi Rimljani tiste dobe govorili grški jezik. Saj so judovski Helenisti ustanovili rimsko cerkev, saj je pisal apostol Pavel Rimljanom po grški, saj se je sv. liturgija opravljala v rimski cerkvi po grški do 3. stoletja; zakaj naj bi ne bil pisal torej tudi Marko po grški? In denimo, da bi bil pisal svoj evangelij po latinski, ne moremo si misliti, da bi se bil v Rimu izgubil latinski izvirnik in da bi se bil napravil takoj grški prevod, kateri so vsprejele vse cerkve brez vsakega ugovora ali pomisleka mesto latinskega izvirnika.

In uprav to je bilo povod, da so mnogi še pozno v srednjem veku trdili, da se je ohranil ne le prepis izvirnika (apograf), ampak pravi izvirnik ali rokopis (avtograf) evangelija sv. Marka v latinskem jeziku. Odkar je bila namreč beneška republika sv. Marka izvolila za svojega patrona ter je istovetila z njegovo slavo tudi svojo slavo, bi bila vsekako povest take dragocenosti močno povzdignila slavo morske kraljice. Zato so začeli trditi, da je neki rokopis Vulgate, kateri so našli v Čedadu (Cividale na Friulskem), pravi izvirnik (avtograf) evangelija sv. Marka³. Ali dokazalo se je, da je dotični kodik, naš štivalski evangelij, le prepis latinske prestave, imenovane Vulgate, napravljen v VI. ali VII. stoletju⁴.

Dotični kodik, naš štivalski evangelij, se je hranil prej v prastarem samostanu štivanskem ob Timavu. Kako je tje prišel, nam ni znano. Prof. Sickel trdi, da je bil tu napisan⁵. Pisala ga je samo ena roka in sicer z lepo, trdno pisavo v velikih uncijalnih črkah na zelo

¹ Wright, Catal. of Syr. Mscr. p. 47, col. 1.

² Tischendorf, Nov. Test. Ed. VIII. mai. 1, p. 410.

³ Janez Mabillon piše (Musaeum Italicum, Lutet. Paris., 1724, I. 31) v tem obziru o Benečanih: »His omnibus longe praefendum esset evangelium s. Marci, si, ut ipsi asserunt, proprie eius manu esset exaratum.« In zopet: »Alterum ostendunt librum Evangeliorum, quod s. Ioanni Chrysostomo tribuunt, sed ne de rei veritate periculum fiat, hi libri sigillis obsignati sunt, nec cuiquam aperiuntur.«

⁴ Prim. Kaulen, Einleitung in die hl. Schrift, 3. izd., št. 476, str. 483 id.

⁵ »Historische Zeitschrift«, XXVII., 449.

bel in fin pergament velike četverke. Pisan je v dveh razpredelkih ali kolonah z zelo širokim prostorom na kraju in v sredi. Po obrobkih rokopisa je zabeleženih od različnih rok brez števila slovanskih in nemških lastnih imen. To so imena pobožnih romarjev, ki so prišli na božjo pot v Štivan pri Timavu in dali svoje ime vpisati za spomin, kakor je po nekaterih krajih to še dandanes navada. Po pisavi ni nobeno ime starejše kakor od konca VIII. in nobeno mlajše kakor od konca X. stoletja. Še le v novejšem času se je podpisal svojeročno cesar Franc II. in za njim še nekatere druge imenitne osebe.

Okoli l. 1120. je združil oglejski patrijarh Ulrik prastari samostan štivanski z imenitno opatijo benediktinsko v Belinji pri Ogleju. Vse dragocenosti so prenesli v Belinjo in med njimi tudi dragoceni rokopis opisanega evangelijskega kodika vseh štirih evangelistov. Ko se je bilo razširilo mnenje, da je v kodiku evangelijski sv. Marka rokopis ali svojepis (avtograf) tega evangelista, dal ga je neki oglejski patrijarh v XIII. ali XIV. stolstju prenesti iz Belinja v zakladnico oglejske cerkve. Isti patrijarh je dal Markov evangelijski, obsegajoč sedem kvaternijonov¹ izrezati iz celega evangelijskega kodika in posebej lepo vezati v zlate platnice, olepšane s patrijarhovim in oglejskim grbom. Ko je bil prišel cesar Karol IV. l. 1354. na potovanju v Rim tudi v Oglej, izprosil si je od svojega brata patrijarha Nikolaja zadnja dva kvaternijona Markovega evangelijskega ter jih poslal z veliko slavnostjo v Prago. Ondi so ju uvezali v dragocene platnice in shranili v zakladnici stolne cerkve, kjer se še sedaj nahajata. Bogoslovci ju poznajo z imenom: Praški odlomek — fragmentum Pragense.

Ko se je začela l. 1409. benečanska vojska, odposlali so oglejski kanoniki zaradi večje varnosti vse svoje dragocenosti v Čedad in med temi tudi evangelijski rokopis, namreč evangelijske sv. Mateja, Luke in Janeza in pet kvaternijonov Markovega evangelijskega. Dobili so je Oglejci — kakor se kaže — zopet nazaj in v Ogleju je ostal evangelijski do l. 1418., ko so ga zopet dobili Čedadci. Ko so pa Benečani podjarmili Frijulsko, zahteval je dože Tomaž Mocenigo, da je čedadski kapitul izročil beneški ljudovladi domnevani izvorni rokopis (avtograf) evangelijskega sv. Marka. In res so poslali leta 1420. onih pet kvaternijonov Markovega evangelijskega v Benetke, kjer so jih sprejeli z velikim navdušenjem, položili v kristalno škrinjico ter izročili zakladnici sv. Marka. Bogoslovci poznajo teh pet kvaternijonov pod naslovom: beneški kodik — codex Venetus. Kako visoko so ga Benečani cenili, se vidi od tod, da ga niso hoteli izročiti niti nadvojvodi Ferdinandu, ko je bil

¹ Quaternio so štirje veliki listi, skupaj čez pol pripognjeni in sešiti, tako da nastane 8 listov ali 16 strani, po naše bi rekli: 1 tiskovna pola.

l. 1564. zanj poprosil. Vlažnost je zelo pokvarila rokopis, da so se vsi listi sprijeli in stisnili v nerazločljiv zvitek.

Ostala kvaternijona evangelija sv. Marka v Pragi, kakor tudi evangeliji sv. Mateja, Luke in Janeza v zakladnici čedaškega kapitula so se ohranili prav dobro¹.

Ves štivanski evangelij je dal l. 1748. v Rimu natisniti oratorijanec J. Bianchini. Temeljit uvod k izdanju pa je spisal njegov redovni brat Lovro della Torre².

Naj za sklep še pripomnimo, da prištevajo zgodovinarji in jezikoslovci štivanski evangelij radi pripisanih slovanskih lastnih imen najstarejšim spominikom stare karantanščine; zlasti v glasoslovnem obziru, pravijo, da je prevažen, ker kaže, kako so se takrat nekatere črke izgovarjale in kako se je karantanska slovenščina razlikovala od panonske.

Dr. J. Lesar.

V znamenju sv. križa.

6. O odrešenju in potrebi učlovečenja.

Izvirni greh je dejstvo in človek se vsled njega rodi brez milosti božje in torej brez zmožnosti za nadnaravni namen (3, 2), marveč je, kakor uči apostol (Eph. 2, 3) po naravi otrok jeze božje. Taka bi bila človekova usoda, ko bi ne bilo božje usmiljenje prišlo. Tako je namreč, pravi Kristus (Ioan. 3, 16), Bog ljubil svet, τὸν κόσμον, da je dal Sina svojega jedinorojenega, da vsak, ki va-nj veruje, se ne pogubi, marveč ima večno življenje. To, večno življenje, je človeku slej kakor prej namen, ali možno mu je to doseči samo še po veri v Sina božjega in je torej Sin božji, kakor nas uči sv. vera³, »zavoljo nas ljudij in zavoljo našega zveličanja prišel iz nebes in se je učlovečil«. Učlovečenje Sinu božjega je pa zato tudi nekam predpostavka za odrešenje človeškega rodú in je nauk o tem z naukom o učlovečenju v tesni zvezi; ali jaz se tukaj oziram le toliko na poslednje resnice, kolikor se neposredno tičejo nauka o odrešenju. Taka pa je resnica o potrebi učlovečenja Sinu božjega z ozirom na odrešenje človeškega rodú.

Sicer se ta potreba naglašuje iz raznih ozirov. Wiclef n. pr. trdi⁴, da je vse, kar se zgodi, v obče potrebno, torej tudi učlovečenje Sinu božjega. Optimistom (Malebranche, Leibniz i. dr.) je potreba učlovečenja

¹ Prim. Rutar l. c.

² Prim. Jos. Danko, *Historia revelationis divinae* N. T., Vindobonae, 1867, pag. 282 sq.

³ Denzinger-Stahl, *Enchiridion* št. 47.

⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 503.

z ozirom na vstvarjenje naravna, *necessitas metaphysica*, češ, da božja narava terja, kar je najboljšo, tako pa je učlovečenje. Ne sicer iz božje narave, pač pa iz dobrote božje izvira, kakor trdijo nekateri¹, potreba učlovečenja, *necessitas moralis*. Vsa mnenja pa se ne ozirajo še na odrešenje, a to stori že sv. Anzelm², ko misli, da je vsled izvirnega greha naravna potreba učlovečenja. Izrecno pa trdi to potrebo Tournely³ z ozirom na odrešenje. Vendar pa se uči sploh, da pri Bogu ni bilo prav nobene potrebe za učlovečenje, ne brez ozira na vstvarjenje, izvirni greh ali odrešenje, pa tudi ne z ozirom na eno ali drugo imenovanih rečij.

A. Učlovečenje Sinu božjega ni nasledek potrebe božje, ampak čin božjega usmiljenja.

Iz besedila je razvidno, da sta v stavku dva dela, nikaven in trdiven. »Potreba« se umeje v pravem pomenu in v polnem obsegu, torej ni priličnost, temveč potrebnost⁴, brez omejitve in sploh. Dokazuje nam trditev:

a) Sv. pismo. Tako beremo v knjigi modrosti (Sap. 12, 11 s.): Njih (Kanavancev) seme je bilo proketo iz početka in dal si, ne boječ se koga, odpuščanje njih grehov. Kdo ti bode namreč dejal: Kaj si storil? Ali kdo bode stal zoper tvojo sodbo? Ali kdo bode vpričo tebe prišel kot maščevalec krivičnih ljudij? Ali kdo bo prisodil tebi, ko bi ljudstva poginila, katera si vstvaril? Ni namreč drugega Boga od tebe, ki mu je skrb za vse, ker ne sodiš krivično sodbe. Bog more pripustiti, da se pogubé grešniki, ne samo pojedinci, marveč tudi celi narodi, saj je on gospod vseh in more torej po svoji volji grehe ali kaznovati ali odpustiti in ni mu treba, da se pri kom zagovarja, zakaj da tako dela. Kakor odpuščanje grehov, tako je tudi učlovečenje čin volje božje in sicer proste volje na vse strani.

Mojzesu zatrjuje Bog (Exod. 33, 19): Usmilim se, kogar se bom hotel, in mil bodem, do kogar se mi bode zljubilo. To bi pa ne bilo resnično, ko bi bilo učlovečenje potrebno, ker bi Bog vsaj nekaterih se moral usmiliti. Zato uči apostol (Rom. 9, 15 s.), da to, odločenje za zveličanje, ni v moči ne tega, ki hoče, in ne tega, ki teče, ampak Boga, ki se usmili, kogar se hoče. Pokazuje

¹ Glej Christ. Pesch S. I. Praelectiones dogmaticae prop. 28, št. 358.

² Contra gentiles: Cur Deus homo lib. 1, cap. 16, l. 2, c. 4.

³ Cursus theol. dogm. Paris, 1729, q. 4, concl. 4; q. 5, a. 1.

⁴ Sv. Tomaž (S. th. p. 3, q. 1, a. 2) pravi o tem: »Za kak namen je kaj potrebno v dvojnem načinu. Po enem načinu, ko brez tega kaj ne more biti, kakor je živež potreben za vzdrževanje človeškega življenja. Po drugem načinu, ko se po tem pride boljše in priličnejše do namena, kakor je konj potreben za potovanje.« — V prvem je potrebnost, v drugem pa priličnost.

pa, uči apostol nadalje (ib. 5, 8), Bog svojo ljubezen do nas, da je, kadar smo mi bili še grešniki, Kristus za nas umrl. Ako je bila smrt, bilo je tudi učlovečenje Sinu božjega čin božje ljubezni do nas, ne pa potreba za Boga, kajti pokazala se je milost Boga Odrešenika našega vsem ljudem (Tit. 2, 11) in v tem je ljubezen božja, ne, kakor bi mi ljubili Boga, ampak ker je on ljubil nas in poslal (vsled te ljubezni) Sina svojega vspravo za naše grehe (I. Ioan. 4, 10). Učlovečenje je čin posebne ljubezni božje in se prav razlikuje od ljubezni, iz katere izvira vstvarjenje.

b) Izročilo sv. očetov. Sv. Avguštín¹ odločno uči: »Cela gruča je kriva kazni in ko bi vsem se dala dolžna kazen pogubljenja, brez dvoma bi se po krivem ne dala. Kar se jih torej iz nje (kazni) po milosti reši, imenujejo se, ne posode njih zaslužnj, marveč posode usmiljenja. Čegavega usmiljenja pa, ako ne njega, ki je poslal Kristusa Jezusa na ta svet zveličat grešnikov, ki jih je naprej poznal in odločil in poklical in opravičil in omilostil? Kdo torej bi tako preneumno se onespametoval, da bi ne dal neizrekljive zahvale usmiljenju božjemu, ki je rešilo, katere je hotelo, saj ne more prav po nobenem načinu dolžiti pravice božje, četudi bi vse poprek pogubila.« Sv. oče govori sicer o človeškem rodu, kakor je sem od greha, o njegovem stanu po grehu, toda če za učlovečenje po grehu ni bila potreba, bila je še tem manj brez greha, samo z ozirom na vstvarjenje ali na božjo naravo. Ko bi v enem izmed le-teh ozirov bila potreba za učlovečenje, bila bi ta potreba ostala tudi po grehu, saj bi v naravi sami ali stvarij ali stvarnika bila podlaga za-njo², nje pa greh ne more podreti.

c) Um zanikuje potrebo učlovečenja z ozirom na prostost božjo. Ako je namreč učlovečenje potrebno, potrebno je tudi vstvarjenje in če ni potrebe za to, tudi ni potrebe za ono. — Bog pa tudi ni vezan na najboljše, torej tudi ne na učlovečenje, ker mu vzame taka potreba prostost, ne dodá mu pa ničesar, saj je sam na sebi najpopolnejše bitje. — Po grehu je mogel Bog človeka zavreči in mu odtegniti zveličanje. Tako je storil z angeli in zgodi se tako s človekom, ki umrje v izvirnem grehu. Nadnaravni red je nezaslužen dar in Bog ima v svoji volji, ali in po kakem pogoju ga hoče dati. Ko bi se pa tudi noben človek ne zveličal, slavi božji služji človek zveličan ali zavržen, prvi v svojem veselju, drugi v svojem trpljenju, naravni posledici greha. Sicer pa bi mogel Bog, ko bi hotel, grešni človeški rod zavreči in vstvariti drugi rod, ki bi ne grešil³.

¹ De natura et gratia c. 5.

² Christ. Pesch, nav. del. šte. 355.

³ »Fr. Suarez, Commentarii et disputationes in Summam S. Thomae, Venetiis, 1740, Disp. 4, sect. 1, n. 1.

Nekaj drugače pa je, če bi Bog sklenil človeka, ko je grešil, še rešiti in ga torej zveličati. Tu se dozdeva, da je z onim sklepom učlovečenje Sinu božjega v taki zvezi, da ga je potreba. Nekaterim bogoslovcem je to, kakor sem že rekel, brez vsega vprašanja, popolnoma gotovo, vendar pa pravim, da tudi tedaj ni take brezpogojne potrebe.

B. Za odrešenje človeškega rodu ni učlovečenje božjega Sinu brezpogojna potreba.

Trditev sicer ni verska resnica, vendar pa je tako gotova, da se nasprotna bliža zmoti¹. Nahaja se tej resnici sledij že:

a) v sv. pismu. V listu do Hebrejcev (2, 10) piše apostol: Spodobilo se je njemu, za katerega je vse in po katerem je vse, ko je mnogo sinov v slavo peljal, da početnika njih zveličanja spopolni po trpljenju. Apostol torej ne trdi, da je bilo treba, ampak le, da se je spodobilo trpljenje Sinu božjega in torej učlovečenje za zveličanje »mnogih sinov«². Ali tudi

b) iz izročila se posname resnica naše trditve. Sv. Atanazij³ n. pr. trdi: »Brez vsega prihoda (Sinu božjega) je mogel Bog samo reči in tako razvezati prokletstvo. Ali pomisliti je treba, kaj je ljudem hasnovito, ne pa, kaj v vsem Bog more.« — Sv. Gregorij nazijanski⁴ pravi: »To je Zveličar sicer storil, in sicer (je storil to), ko bi mogel ko Bog s samo voljo prinesiti zveličanje, kakor je tudi vse s samim poveljem vstvaril.« — Sv. Avguštín⁵ uči, da so »neumni, ki pravijo: ni mogla modrost božja drugače človeka rešiti, kakor da vzame človeka in se ta porodi iz žene, ter od grešnikov vse one (bolečine) pretrpi. Njim rečemo: Mogel je vsekako, toda ko bi bil storil drugače, bi ravno tako ne ugajal vaši neumnosti.« Enako več drugih⁶. Ako pa sv. očetje sem ter tje pišejo, da Bog ni mogel rešiti človeka, kakor po učlovečenju, velja njih beseda ali za odrešenje po načinu stroge pravice ali pa za veliko priličnost učlovečenja in tako, ki se imenuje tudi potrebnost, kakor sem že prej (opomba 4, str. 24) povedal⁷.

c) Izmed starejših bogoslovcov ni nihče zoper našo trditev, ampak so vsi v tem enih mislij, da tudi gledé na odrešenje ni bilo brezpogojne potrebe za učlovečenje. Peter Lombard⁸ ima na vprašanje,

¹ Ioan. de Lugo, De incarnatione dominica, Lugduni, 1638, l. 2, s. 1, n. 6.

² Dr. W. Reischl, nav. del. str. 882 pod črto.

³ Oratio 2. contra Arianos n. 68.

⁴ Oratio 9.

⁵ De agone christiano, c. 11, n. 12.

⁶ Christ. Pesch, nav. del. št. 358.

⁷ Sicer pa glej Ferd. Aloys. Stentrup, S. I., Praelectiones dogmaticae de Soterologia thes. 4.

⁸ Summa sententiarum p. 3, d. 20, c. 1.

bi-li mogel Bog človeka rešiti po drugem načinu, kakor po Kristusovi smrti, odgovor, »da je bil možen tudi drug način pri Bogu, čegar moči je vse pokorno«. Sv. Tomaž¹ trdi: »Bog je mogel po svoji vsegamogočni moči človeško naravo po mnogih drugih načinih popraviti«.

d) Iz uma naj navedem razlog, kakor nam ga sv. Tomaž² podaje, ko piše: »Bog bi, ko bi bil hotel človeka brez vsega zadoščenja rešiti greha, ne ravnal zoper pravico. Tak sodnik pač ne more, če ne krši pravice, odpustiti krivnje brez kazni, ki ima kaznovati krivnjo, ki se je storila drugim, n. pr. ali drugemu človeku ali celi državi ali višjemu vladarju. Toda Bog nima kakega predstojnika, ampak on je najvišja in splošna dobrina celega sveta. In zato, ako odpusti greh, ki ima v sebi krivnjo vsled tega, ker se stori zoper njega, ne stori nikomur krivice, kakor vsak človek, ki odpusti sebi storjeno krivico brez zadoščenja, usmiljeno ravna in ne krivično.«

Kar se tiče načina, po katerem bi Bog lahko človeku odpustil greh, pravi sv. Leon Vel.³, da je bilo Bogu »za popravljenje človeškega rodu neizrekljivo veliko njih na razpolaganje«. Ti načini so: 1. Bog bi bil lahko greh odpustil zastonj t. j. brez vsega zadoščenja⁴. — 2. Bog more grešniku pomagati, da se skesa in z ozirom na to mu odpusti krivnjo. Po tem načinu grešnik popravi nered greha, ker se povrne k Bogu kot svojemu poslednjemu namenu. Krivico pa, ki je bila prej vsled greha, more Bog darežljivo odpustiti, ker njegovo usmiljenje ni nič manj neskončno, kakor njegova pravičnost. Tako pa pokaže Bog svojo svetost, ker pokaže, da sovraži greh in zahteva njegovo uničenje. — 3. Bog je mogel terjati od grešnikov zadoščenje, se vé, da le nepopolno, ali pa je mogel vstvariti pravičnega človeka ali angela ter mu podeliti milostij, da bi mogel za človeški rod zadostiti, kolikor pač stvar more, in zaslužiti milostij, kolikor jih zadoščuje za zveličanje.

Ako pa komu ne ugaja nobeden navedenih načinov, češ, da se po nobenem ne zadosti božji pravici, naj pomisli, da je to le teoretično razmotrivanje, ne pa dejstveno odrešenje; in pa potlej, da je drugo odpuščenje grehov brez vsakega zadoščenja in drugó brez vsakega kesanja; zakaj brez tega pač v resnici ni nikoli odpuščenja. Drugo je nadalje, če more Bog na tem svetu odpustiti grehe skesanemu človeku, drugo na onem svetu jih ne kaznovati. Drugo je naposled, če more Bog tak način odrešenja izvoliti, in drugo, je-li tako odrešenje potlej zjednačljivo z razžaljenjem, ali pa ostane nezjednačljivo in torej nepopolno⁵. Če človek te reči razločuje, pač ne more tajiti, da ima ona

¹ Summa theologica, p. 3, q. 1, a. 2.

² Op. cit. p. 3, q. 46, a. 2.

³ Sermo 29. in nativ. D. N. c. 3.

⁴ Fr. Suarez, de sacr. poenit. disp. 9, sect. 2.

⁵ Jos. Kleutgen, nav. del. šte. 358 s.

misel dokaj pravice za-se, ki trdi, da bi bilo odrešenje človeškega rodu mogoče iz golega usmiljenja božjega in torej brez učlovečenja Sinu božjega. Drugače pa je, če se terja popolno zadoščenje za greh.

C. Za popolno zadoščenje je učlovečenje Sinu božjega jednostavna potreba.

Zadoščenje je poprava osebne krivice. Človek namreč odtegne s svojim grehom Bogu dolžno čast ter mu stori krivico, ker mu ne prizna najvišje oblasti in postavi njega, svojega stvarnika, za stvar, zavoljo katere ravna proti volji božji. A to je očitvidno zoper pravi red in da se ta red zravna, mora se krivica, ki je v takem ravnanju, popraviti z dejanji, po katerih se Bogu čast povrne, in veljava teh dejanj mora biti v pravem razmerju s krivico, sicer se ta še ne popravi. To se zgodi nepopolno, če veljava dejanja ne doseže krivice, in se tako zadoščenje imenuje približno, *satisfactio de congruo*; ako je pa veljava dejanja v ravnem razmerju s krivico, imamo popolno ali vredno zadoščenje, *satisfactio de condigno*, in če še opraviš tako dejanje iz svojih močij in ne, ker si je že sicer na dolgu, ter zá-se ali za svoje ljudi, tedaj je zadoščenje po načinu stroge pravice, *ad modum strictae iustitiae*.

V naši trditvi stoji, da je popolno zadoščenje, katero Bog za greh terja, tedaj mora zadoščenje biti tako, ki izvira iz dejanja, čegar veljava stoji v pravem razmerju z grehom, z razžaljenjem božjim. Za tako pač človek brez milosti božje nima moči; o tem tudi ni nobeno vprašanje, pač pa trdijo skotistje¹, da more Bog s svojo močjo, *potentia absoluta*, ne pa z ozirom na svojo modrost, dobroto in pravičnost, *potentia ordinata*, vstvariti človeka in ga napolniti z milostjo, v kateri more popolnoma, če prav v nižji meri kakor Kristus, zadostiti Bogu za greh človeškega rodu².

Nasproti pa uči sv. pismo, in še bolj odločno izročilo ter razum, da za tako, popolno zadoščenje nima nobena stvar, ne človek, ne angel, moči ne naravne, pa tudi ne nadnaravne, marveč da je za-nj treba učlovečenega Boga.

a) Sv. pišmo. Čemu je prišel na svet, pové Kristus, ko pravi (Matth. 18, 11): Sin človekov je prišel zveličat, kar se je izgubilo. Zveličanje človeškega rodu je bil torej namen Sina božjega in sicer tako, da bi človeški rod bil brez njega izgubljen, τὸ ἀπολωλός. Apostol pa trdi (Rom. 8, 32), da Bog ni lastnemu Sinu prizanesel, ampak ga je dal za nas vse v trpljenje. Prizanesel pa se le to, kar

¹ Dr. Joh. Katschthaler, nav. del. zv. 2, str. 318 s., op. 2.

² »Si Adam per gratiam datam et caritatem habuisset unum vel multos actus diligendi Deum propter se ex maiori conatu liberi arbitrii, quam fuit conatus in peccando, talis dilectio suffecisset pro peccato suo remittendo et fuisset satisfactum.« I. Duns Scotus, In 3. d. 20 § »contra«.

je sicer potrebno, in če torej Bog ni prizanesel trpljenja lastnemu Sinu, bilo je trpljenje in zato učlovečenje njegovo potrebno za nas vse. — Isto se da posneti iz prilike o dolgu deset tisoč talentov in sto denarjev (Matth. 18, 13 ss.). Čim večji je dolg, tem težje se povrne¹.

b) Izročilo. Čisto razločno učé našo trditev sv. očetje, sv. Bazilij n. pr. piše²: »Ne išči tedaj brata, ki naj te reši, ampak tega, ki presega tvojo naravo, tudi ne samo človeka, ampak človeka-Boga, Jezusa Kristusa, ki le sam more dati Bogu zadoščenje za nas vse.« To so pač dovolj jasne besede in nič manj jasno je, kar uči sv. Ciril aleksandrijski³: »Bil je kot Bog brez telesa, pa prizna, da se mu je telo priredilo (Hebr. 10, 5), da je daruje za nas ter nas vse po besedah prerokovih (Isa. 53, 5) ozdravi s svojo krvjo. Kako je tudi jeden za vse umrl, ter je dal pravično ceno za vse, ako se misli, da je bilo ono trpljenje samo kakega človeka? Ako je trpel po svoji človeški naravi, ker je storil trpljenje svojega mesa sebi lastno, tedaj še le trdimo prav, da je bila smrt enega človeka po mesu za življenje vseh ljudi prava cena, ne zato, ker je bil našemu navadnemu človeku podoben, dasi je postal nam podoben, ampak zato, ker se je, ko je bil po naravi Bog, učlovečil in je postal človek.« — Sv. Avguštin⁴ trdi, da »bi se celo po enem sredniku med Bogom in ljudmi, človeku Jezusu Kristusu ne rešili, ko bi ne bil on tudi Bog«. — Sv. Leon Vel. ima o Kristusu: »Ko bi ne bil pravi Bog, ne prinesel bi zdravila«⁵. — Sv. Fulgencij⁶ trdi: »Nikakor bi človeška narava ne postala, da odnese greh sveta, zadostna in pripravna, ko bi ne prešla v zedinjenje Besede božje, ne v naravnem zlitju, ampak samo v osebni jedinosti«. Tedaj še Kristus bi ne mogel samo po svoji človeški naravi nas odrešiti, to je mogel le Bog v človeški naravi.

c) Ako si človek ogleda naravo greha, ki je razžaljenje božje, lahko vidi, da je to razžaljenje neskončno. Razžaljenje je namreč čin osebe zoper osebo in dobi torej svojo veljavo od osebe, kateri velja. Bog pa je neskončno bitje in je torej njegovo razžaljenje, greh neskončne veljave. Neskončna pa mora biti po takem tudi veljava poprave razžaljenja. Ali take nobena stvar ne zmore, ker veljava njenih činov dobiva ceno od nje, od veljave stvari same, le-ta pa je končna, torej tudi poprava nima večje veljave. Zato je bilo treba, sklepa sv. Tomaž⁷, za vredno zadoščenje, da bi čin zadostilčev imel neko neskončno učinkovitost, ki je božja in človečja. — Ako se primeri grehu čin, s katerim stvar, človek ali angel, s svojo močjo, naravno ali nadnaravno, naj

¹ Dr. Fr. Egger, *Enchiridion theologiae dogmaticae specialis*. Edit. IV. Brixinae, 1896, n. 276, 2.

² In psalm. 48, 8, n. 4. — ³ Epistula 50, adv. Valerianum. — ⁴ Enchir. c. 108.

⁵ Serm. 21. de nativ. Domini l. 1, c. 2. — ⁶ Epist. 17, c. 4, n. 9.

⁷ Sum. theol. p. 3, q. 1, a. 2, ad 2.

zadosti Bogu za greh, pripozna že razum, da ne stoji s tem čin v ravnem razmerju, saj veljava tega čina prihaja od veljave osebe, ki ga stori, a ta je le končna in torej nikakor ne doseže neskončne veljave, ki jo ima razžaljenje božje¹.

D. Za odrešenje človeškega rodu je bilo učlovečenje na vse strani primerno.

Učlovečenje, kar se tiče Boga, ni bilo potrebno samo na sebi, ampak samo v pogoj, da mora zadoščenje biti vredno in popolno. A če tudi ne potrebno, vsekako pa je učlovečenje primerno, naj že človek gleda na Boga, na človeka ali na okoliščine učlovečenja. Ne trdim pa s tem, da bi bilo neprimerno, ko bi učlovečenja ne bilo², saj bi Bog lahko skrbel za človeka še drugače in mu tudi še po grehu pomogel drugače do neke naravne sreče³.

Če pa po takem učlovečenje tudi ni neobhodno potrebno, pa je zato tem bolj primerno najprej *a)* v oziru na Boga. Ni popolnosti božje, ki bi se v tej »skrivnosti pobožnosti« (I. Tim. 3, 16) ne kazala v največji svetlobi. Tako n. pr. modrost božja, saj je zjedinjenje božje in človeške narave v božji osebi čin božje modrosti, da ga človek pač občuduje, pa zastoj preiskuje; s svojim umom ga ne obseže in ne doseže ter mu ostane po vseh mnenju, *ὁμολογουμένως*, velika skrivnost pobožnosti. Tudi pravičnost božja se kaže v učlovečenju, pa ob enem tudi usmiljenje božje; prva, ker terja za greh kazen: Bog »lastnemu Sinu ni prizanesel« (Rom. 8, 32), drugo pa, ker »je tega dal za nas vse« (ibid.), ko se človek sam ob svojem ne more rešiti kazni. Vsegamogočnost se kaže v učlovečenju, ker je več, pravi sv. Gregorij nazijanski⁴, kakor katerikoli velik in presenetljiv čudež, »če se vsegamogočna narava druží z zaničljivostjo človeško. Kaj velikega in visokega storiti je namreč božji naravi primerno, ali pasti do tega, kar je zavržljivo in ponižno, je neko prekipenje moči.« Več o tem se bere pri sv. Tomažu⁵.

Primerno pa je učlovečenje potlej tudi *b)* v oziru na človeka. To ga namreč, uči sv. Tomaž⁶, privaja na dobro in odvaja od hudega. Posebej pa še utrjuje in unemlje v človeku božje čednosti. Sv. vera kako, da ni prava, če jo pride sam Sin božji učiti; kako da ni imenitna čednost, če je od Sinú božjega, »da se, kdor va-nj veruje, ne pogubi, ampak ima večno življenje« (Ioan. 3, 16). Sv. Avguštin⁷ označuje to,

¹ Christ. Pesch, S. I., nav. del. štev. 366.

² Prim. sv. Anzelm v spisu: *Cur Deus homo*, n. n. m. pravi: *Sicut in Deo quamlibet parvum inconueniens sequitur impossibilitas, ita quamlibet parvum rationem, si maiori non vincitur, comitatur necessitas, sc. relativa.*

³ Glej Dr. Fr. Egger, nav. del. štev. 274.

⁴ Orat. catech. c. 24. — ⁵ Sum. theol. p. 3, q. 1, a. 1.

⁶ Sum. theol. p. 3, q. 1, a. 2. — ⁷ De civ. Dei l. 11, c. 2.

ko piše: »Da pride človek z večjim zaupanjem do resnice, zato utrdi sama resnica, Bog, božji Sin, ko se učloveči, in ne, ko se oboži, eno in isto vero, naj se do človeka Boga odpré človeku pot od človeka Boga.«

Če se Sin božji učloveči, da človeka reši pogubljenja, kako, da človek nima vsega upanja na zveličanje svoje, velikega zaupanja na usmiljenje božje? »Naj si«, opominja sv. Avguštín¹, »naj si obuja rod človeški svoje upanje, ter naj spoznava svojo naravo: naj vidi, káko stopinjo zavzema v delih božjih.« In res, da reši angele pogubljenja, Sin božji ne postane angel, ali da reši človeka, pa postane človek. — Učlovečenje Sinu božjega je čin ljubezni in torej je od človeka, če ljubi Boga, povračilo, četudi le slabo, božje ljubezni, »ne, uči apostol (I. Ioan. 4, 10), kakor da bi mi bili ljubili Boga, ampak, ker je on prej ljubil nas ter je svojega Sina poslal v spravo za naše grehe. Velika krivica je pa potlej, če človek, kakor piše sveti Bernard², Bogu ne vrača ljubezni, »zakaj ko bi se prav tisočkrat mogel za-nj darovati, ne bilo bi nič kaj proti Bogu«. — Da ima človek v učlovečenem Bogu najlepši vzgled za vse čednosti, kar jih je človek zmožen, za to nam priča skorej vsaka vrsta sv. evangelija, sv. Leon Vel.³ pa naravnost trdi, da bi Kristus, »ko bi ne bil pravi Bog, ne bil nam prinesel zdravila (za naše grehe), ko bi pa ne bil pravi človek, ne dal bi nam vzgleda«.

Z ozirom na zlo pa pomeni učlovečenje zatrenje hudičeve moči, zato, pravi apostol (I. Ioan. 3, 8), se je prikazal Sin božji, da razdene dela hudičeva, človeku pa pomeni rešenje iz spon hudiča in službe greha⁴. Bog pa, uči sv. Pavel (Ephes. 2, 4 s.), bogat v usmiljenju, v veliki svoji ljubezni, s katero nas je ljubil, ko smo bili mrtvi po grehah, obudil nas je v Kristusu. Zato se apostol (Rom. 8, 2) hvali: Postava duha življenja v Kristusu Jezusu me je oslobodila postave greha in smrti. To vam je jasna in tolažljiva beseda in velja tudi za nas.

Primerno je učlovečenje nadalje tudi *e)* gledé na svoje okoliščine. Ako sv. Tomaž⁵ dokazuje, da bi bilo učlovečenje tudi prve ali tretje osebe presv. Trojice možno in še celo vseh treh božjih oseb⁶, nima človek kaj, da mu v tem ugovarja, vendar pa je dokaj primerno učlovečenje druge osebe božje, Sinu božjega. Kakor je namreč vse po njem, Sinu božjem, nastalo, tako je tudi prav, da se po njem vse reši. »Rešitev človeškega rodu«, piše sv. Leon Vel.⁷, »je na-se vzela oseba Sinu, da bi tudi, ker je po njem vse nastalo in ni brez njega

¹ De agone christ. cap. 11. — ² De dilig. Deo, c. 5, n. 15. — ³ Serm. 20, c. 3.

⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 675. — ⁵ Sum. theol. 3, q. 3, a. 5.

⁶ Ibid. a. 6. — ⁷ Serm. 64, de passione Domini l. 13, c. 2.

ničesar nastalo, ter je človeka, ko je nastal iz ila, oživil z vdihom umnega življenja, vrnil naši naravi, pahnjeni z gradú večnosti, izgubljeno veljavo ter bi jej bil rešnik, kakor jej je bil stvarnik.« Enako dokazuje našo resnico sv. Atanazij¹ z ozirom na podobo božjo, v človeku vsled greha skaženo, in na Sina božjega, ki je »podoba nevidnega Boga« (Col. 1, 15). Človek je hotel proti volji božji povspeti se do sličnosti božje, zato se »podoba božja« poniža v učlovečenju do človeške podobe, da nas tako povzdigne po pravici do božje podobe². — Beseda božja je nadalje naravni Sin božji in po odrešenju prevzame se človek za Sina božjega, »zato je Bog poslal svojega Sina . . . , da dobômo posinovljenje božje (Gal. 4, 4s). »Da se človek porodi iz Boga, zato se je prej iz človeka porodil Bog«, sklepa sv. Avguštin³. — Peter Lomb. navaja še drug razlog, ko piše⁴: Ne Oče, ne sv. Duh ni vzel človeške narave na-se, da ne postane drug po božji naravi Sin božji in drug po človeški naravi, ter da ni isti Oče in Sin, ko bi se Bog Oče porodil iz človeka.

Kar se tiče dobe učlovečenja, je tudi prav primerno, da se ni zgodilo koj s početka, pa tudi ne ob koncu časa, ampak »v sredi let« (Habrac. 3, 2) in »v polnosti časa« (Gal. 4, 4). Treba je namreč bilo, da človek, ki je iz napuha grešil, prej spozna svojo slabost, pa kliče po zdravniku in išče zdravila⁵. Sv. Avguštin⁶ kaže na čast Odrešenikovo ter piše: »Čim večji sodnik je prišel, tem daljša vrsta oznanjevalcev je prišla pred njim.« Ko bi pa, piše sv. Tomaž⁷, prišel še le ob koncu časa, tedaj bi brž vse spoznanje in češčenje božje se pozgubilo na zemlji in izginilo bi poštenje iz življenja. Sicer pa tudi v dobi čakanja Bog ni pustil človeškega rodu brez vseh milostij, zakaj sv. Leon⁸ uči, da »je milost božja, po kateri se človek posveti, o rojstvu Kristusovem se pomnožila, ne pa začela«. Ves stari zakon je temu priča.

Brez pomena naposled tudi to ni, da se je Sin božji porodil iz žene. To je vidno znamenje, da je v resnici človek, pa tudi stoji za človeka kot njegov namestnik gledé na zadoščenje, katero je bil pri Bogu človek na dolgu in katerega ni mogel plačati⁹. Sicer pa se s tem oba spola povzdigneta na višje mesto, češ, »Kristus ni zavrgel moža, ker je postal mož, pa tudi ne žene, ker se je rodil iz žene«. Tako sv. Avguštin¹⁰ lepo tolmači našo resnico in sv. cerkev¹¹ poje o njej, da

¹ Orat. de incarn. Verbi n. 13.

² Glej: Hugo a St. Vict. De Verbo incarn. c. 10.

³ In Ioan. tract. 27, n. 15. — ⁴ Lib. 3, sent. dist. 1.

⁵ Sum. theol. p. 1, q. 1, a. 5. — ⁶ Tract. 31 in Ioan. n. 5.

⁷ Sum. theol. p. 1, q. 1, a. 6. — ⁸ Sermo 21, c. 4.

⁹ Sum. theol. p. 3, q. 31, a. 4. — ¹⁰ De agone christ. c. 22, n. 24.

¹¹ Praefat. in nativ. Dom.

»po skrivnosti učlovečene Besede nam luč božje svetlobe očém našega uma zasije in kadar Boga spoznamo vidno, po njem se povspnemo do ljubezni nevidljivih rečij«.

E. O namenu učlovečenja.

Ni dvoma, da se v učlovečenju Sinu božjega nahaja več namenov in njih prvi je gotovo čast božja, kakor pravi Kristus (Ioan. 17, 4): Jaz sem te, oče, oslavil na zemlji in delo, katero si mi dal, naj je storim, sem dovršil. Za tem pa je Kristus tudi hotel učiti človeka, ker to je sam rekel vpričo Pilata (Ioan. 18, 37): Jaz sem se zato rodil in sem zato prišel na svet, da pričam resnico. Vsak, ki je od resnice, posluša moj glas. Cela tri leta je učil ter je prehodil mesta, trge in vasi, učeč po njih shodnicah in oznanjujoč evangelij kraljestva božjega (Matth. 4, 23). Ni pa učil samo v besedi, ampak tudi v vzgledu. Ta namen je imel Kristus izrecno pri umivanju nog pri zadnji večerji. Vzglede sem vam namreč dal, zatrjuje apostolom (Ioan. 13, 15), da delate tudi vi tako, kakor sem jaz storil. Kakor pa pravim, o tem namenu nihče ne dvomi, pa tudi o onem ne, da je učlovečenju namen tudi odrešenje človeškega rodu¹. To je verska resnica in ne trpi dvoma, pa ga tudi ni. Nekaj drugače pa je v oziru na zvezo, ki je med učlovečenjem in odrešenjem. Da je učlovečenje možno brez ozira na odrešenje, tako se sodi sploh, velja pa še tudi trditev, da bi Sin božji si ne privzel trpljivega telesa, če bi ne bilo greha in bi zato tudi trpljenja ne bilo treba. Ali v oziru na nagib učlovečenja si stopita dve trditvi nasproti. Ena sodi, da je lepota v učlovečenju sama na sebi nagib za učlovečenje, torej sklep božji za-nj brez ozira na odrešenje; druga stavi sklep božji za učlovečenje v tesno zvezo z odrešenjem, in bi brez potrebe za to po takem ne bilo učlovečenja.

Za prvo trditev stojé Albert Vel.², Duns Scotus³ in skotisti sploh, kakor tudi Mastrius⁴, Suarez⁵, Alb. Pighi⁶, Ambr. Catharini⁷ in tudi sv. Francišek Sal.⁸ in drugih več. Ker torej toliko učenih mož stoji za to trditev, ne more se reči, da je nasprotna misel jasno razodeta in ne pripušča razumnih dvomov zoper sebe. Sklicujemo pa se za-njo lahko tudi na sv. pismo, n. pr. (Prov. 8, 22): Gospod me je vstvaril, *ἐκτισσε*, v začetku svojih potov, *ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ*. Ako pravi to

¹ V bogoslovju se imenuje ta namen *finis secundarius*. Glej Dr. Fr. Egger, *Enchiridion theol. dogmat. spec. num.* 279.

² In 3, dist. 20, art. 4. — ³ In 3, d. 7, q. 3. — ⁴ Disp. 4, q. 1, n. 2.

⁵ Disp. 5, sect. 2, n. 13. — ⁶ De libero arbitrio lib. 8, cap. 1, art. 28.

⁷ De Christi praedestinatione.

⁸ De l' amour de Dieu, lib. 2, cap. 4.

»Voditelj« I.

Kristus, kakor uči sv. Ciril Aleks.¹, tako je bilo učlovečenje Sinu božjega začetek vstvarjenja v božjem sklepu in torej, signo rationis, ta prej, kakor pa sklep vstvarjenja gledé na druge stvari, posebej človeka. Dokler pa tega sklepa ni bilo, ni bil tudi greh možen in torej ni bilo potrebe za odrešenje. Tako pa sklep božji gledé na učlovečenje ne more biti v kaki zvezi s poslednjim, z odrešenjem. — Apostol piše (Hebr. 2, 10), da je Kristus, za katerega je vse in po katerem je vse, torej namen vsega. Namen pa je prej, kakor sredstva za-nj.

b) Izmed sv. očetov se navajata posebno sv. Irenej² in sv. Ciril Aleks. Ta piše³: »Prej se torej nam postavi na mesto temelja Kristus in na njem se postavljamo mi vsi in sicer pred vstvarjenjem sveta po vedenju vsevedočega Boga, da bode v nas stareje blagoslovljenje, kakor prokletje, stareja obljuba življenja, kakor obsodba smrti, stareje prevzetje v slobodo, kakor hudičeva služba.« Sklepa se iz teh besed lahko na resnico trditve. Ako je temelj hiši trden, ne razpade hiša, če se tudi močen vihar va-njo zažene.

c) Iz uma pa se trditev zagovarja s tem, da je Bog vse uravnal tako, da je iz vsega večja slava za Kristusa, učlovečeno Besedo božjo. Več slave pa prihaja za-nj tedaj, ako se učloveči zavoljo svoje lepote, kakor pa, če se to zgodi zavoljo greha, da se odpravi. Tudi se poudarja, da so angeli grešili, ko niso hoteli učlovečene Besede božje moliti, in sicer prej, ko je Bog vstvaril človeka. Kar Bog poprej stori, to tudi poprej sklene.

Da-si tudi ti dokazi niso brez vse moči, vendar pa je druga trditev verjetnejša in se sedaj skoraj sploh uči, da bi Sin božji se ne bil učlovečil, ko bi Adam ne bil grešil, in je nagib za učlovečenje torej v potrebi odrešenja. Tako uči sv. Bonaventura⁴, sv. Tomaž⁵ in sploh njegova šola; zatem pa Gregorij de Valentia, Toletus, Vasquez, de Lugo⁶ Jos. Kleutgen⁷, Henrik Hurter⁸, Ferd. Stentrup⁹ in več drugih. Opira pa se ta trditev na vire sv. vere: sv. pismo in ustno izročilo.

a) Na sv. pismo. Kar izvira iz volje božje, o tem ne izvemo od nikoder, kakor samo le iz božjega razodenja. Čemu pa je Sin božji prišel, to nam pové sam, ko pravi (Luc. 19, 10): Prišel je Sin človekov iskat in zveličat, kar se je zgubilo. Ne bil bi torej prišel, ko bi človek se ne bil pogreznil v greh in s tem zgubil poti do zveličanja. Enako govori Kristus še večkrat (Ioan. 3, 16—17): Poslal je Bog svojega Sina na svet... da se svet po njem zveliča. Apostol pa trdi (I. Ioan. 3, 5): Veste, da je on, Sin božji, se prikazal, da

¹ Thes. assert. 15. — ² Adv. haer. I. 3, c. 22, n. 3. — ³ Nav. del. 15.

⁴ In I. 3, d. 1, a. 2, q. 2. — ⁵ Sum. theol. 3, q. 1, a. 3.

⁶ Disp. 7, sect. 1, n. 2. — ⁷ Theologie der Vorzeit tom. 3, n. 3, p. 334.

⁸ Compendium theologiae dogmaticae, tom. 2, n. 458. — ⁹ Soterologia thes. 2.

naše grehe odvzame. Isto uči tudi sv. Pavel (Gal. 4, 4): Poslal je Bog svojega Sina... da odreši one, ki so bili pod postavo. Odrešenje je torej, kakor namen, tako tudi nagib za učlovečenje in ko bi glavni nagib bilo kaj drugega, ne odrešenje sveta, sv. pismo bi o tem ne molčalo.

b) Sv. očetje trdijo odločno, da je učlovečenju Sinu božjega nagib odrešenje človeškega rodu. Sv. Atanazij pravi¹: »Da je pa (Sin božji) postal človek, nikoli bi se ne bilo zgodilo, ko bi mu potreba ljudij ne bila dala vzroka.« Sv. Gregorij² nazij. vpraša: »Kaj je bil vzrok, da je Bog si privzel človeško naravo?« Odgovori pa: »Gotovo zato, da se nam pripravi zveličanje. Kaj bi pa tudi še sicer mogel biti vzrok učlovečenja!« Tudi sv. Avguštin³ trdi isto, ko pravi: »Ni bilo vzroka, da pride Kristus, kakor da zveliča grešnike. Vzami bolezn, vzami rane, in ni vzroka za zdravila.« Sv. Leon Vel.⁴ naj sklene dokaze, ko uči: »Ko bi človek, po podobi in sličnosti božji vstvarjen, bil ostal v časti svoje narave, ter bi, zapeljan po hudičevi zvijači, ne bil zašel od postave, njemu dane, po poželjivosti, ne bil bi stvarnik sveta postal stvar«, to je, ne bilo bi učlovečenja, ker bi ne bilo potrebe odrešenja.

c) Iz uma ni v činu, ki prihaja iz proste volje, dokaza in ga torej niti sv. Tomaž niti sv. Bonaventura ne išče za svojo trditev, da ni, če gre za pravo, nagiba za učlovečenje Sinu božjega, kakor le v potrebi odrešenja. Sicer se pri činu nagib k činu redoma ujema z učinkom in se to tem boljše pri činu božjem predpostavlja, ker se Bog ne moti v sredstvih in ima moči, da doseže, kar hoče. Ker je Sin božji dejstveno odrešil na sv. križu človeški rod, zato lahko rečemo, da ga je to, odrešenje, tudi bilo nagnilo najbolj, da si je privzel človeško naravo. »O srečna krivnja«, poje zato sv. cerkev⁵, »ki je zaslužila, da ima takega in tolikega odrešnika.«

(Dalje.)

Dr. I. Mlakar.

Nauk o vstajenju v rimskih katakombah.

(Konec.)

3. Tipične osebe in zgodbe, predstavljajoče vstajenje.

B. Iz nove zaveze.

V uvodu k tej razpravi smo že kratko razložili veliko važnost vstajenja v krščanski dogmatiki. Ideja vstajenja v novi zavezi izvira neposredno iz osebe Kristusove, ker on sam to izreka, veleč: Jaz sem vstajenje in življenje: kdor v me veruje, če tudi umrje, bo

¹ In orat. contr. Arian. 2, n. 258. — ² Orat. 30, n. 2.³ De verb. Apost. 9, c. 2. — ⁴ Sermo 77, pert. 3, c. 2.⁵ Missale rom. Sab. s. praef. in bened. cerci. ad fin.

»Voditelj« I.

živel (Jan. 11, 25). Vstajenje mesa ni in ne more biti učinek naravnih močij, marveč le vsemogočnosti božje, kakor sv. pismo n. z. na mnogih mestih poudarja (prim. I. Kor. 6, 14; II. Kor. 1, 9 itd.). Poglavitni razlog našega telesnega vstajenja je ta, da so naša telesa tempel božji, ker ako duh tega, kateri je obudil Jezusa od mrtvih, v vas prebiva, bo on, ki je obudil Jezusa Kristusa od mrtvih, oživil tudi vaša umrljiva telesa, zaradi njegovega duha, ki v vas prebiva (Rimlj. 8, 11).

In kakor je Kristus farizejem z dejanjem dokazal, da ima oblast grehe odpuščati, ozdravivši telesno bolezen (Mat. 9, 6), tako je tudi s činom pokazal, da po njem res ljudje morejo doseči telesno obujenje. Evangelisti nam pripovedujejo o trojnem obujenju mrličev: najmskega mladeniča, Jairove hčeri in Lazarja. Iz tega naravno cerkveni očetje izvajajo naše prihodnje vstajenje.

Na slikah v katakombah doslej niso zasledili najmskega mladeniča, pač pa se nahaja na nekaterih sarkofagih iz 4. in 5. stoletja. Tudi obujenje Jairove hčeri se redko nahaja v stari krščanski umetnosti. Doslej so znani trije taki pridvigi na sarkofagih. Učeni arheolog msgr. Wilpert misli, da ta dogodek predstavlja tudi neka slika na presno v katakombah sv. Priscile na salarijski cesti. Toda ta slika je jako poškodovana in se zatorej ne more s popolno gotovostjo določiti, kaj predstavlja.

Stari krščanski pisatelji Justin, Atenagora, Irenej in drugi izvajajo sicer možnost in kakovost vstajenja tudi iz drugih čudežev Jezusovih, vendar v katakombah to deloma ni izraženo, deloma pa imajo dotične slike očitno drug pomen. Preostaja nam pa še jedna jako važna vrsta bibličnih slik, ki predstavlja naravnost nauk o vstajenju in to je obujenje Lazarjevo. Obujenje Lazarjevo pripada poleg dobrega pastirja in Modrih iz jutrovega k najstarejšim slikam v katakombah¹.

Ta prizor se nahaja na slikah (po Krausu) 16krat, na sarkofagih 32krat, na pozlačenih steklenih posodicah 12krat, na mozajikih 3krat, na drugih manjših izdelkih 11krat, celo na tkaninah so izdelovali ta predmet. Za nauk o vstajenju mrtvih je to najvažnejša slika. Dogodek je res že v življenju Gospodovem velepomemben. Napetost med Zveličarjem in poglavarji judovskega ljudstva je vsled tega dogodka prikipela do vrhunca. Kristus je s tem čudežem sijajno dokazal svojo božjo moč in poslanstvo, v ljudstvu je dogodek vzbudil velikanski utisek, farizeji in duhovniki so bili v največji zadregi. Kaj hočemo storiti, ker ta človek veliko čudežev dela (Jan. 11, 47)? Na predlog Kajfežev je visoki zbor sklenil Jezusa umoriti.

¹ Kraus, *Gesch. der christl. Kunst*, I., 151.

Obujenje Lazarjevo pa tudi umetniku podaje vzvišenih mislij in slikovitih prizorov. Kako pristrčno, s kolikim zaupanjem odkrivata sestri Zveličarju svojo nesrečo in žalost! Z boleznim srcem vzdihne Marta: Gospod, ko bi bil ti tukaj, bi moj brat ne bil umrl (Jan. 11, 21). Dostojanstveno, mirno in izvestno ji odgovori Jezus: Tvoj brat bo vstal. In kakor bi že kanila kapljica tolažbe v potrto Martino srce, reče: Vem, da bo vstal ob vstajenju, poslednji dan. Slovesno Jezus na to odvrne: Jaz sem vstajenje in življenje; kdor v me veruje, bo živel, akoravno umrje. In kdorkoli živi in v me veruje, ne bo umrl vekomaj. In ko je videl mišljenje ljudstva, češ, ali ni mogel ta, ki je odprl oči sleporojenemu, storiti, da bi ta ne bil umrl, je velel kamen odvaliti, dasi je mrlič že smrdel, in je zavpil z močnim glasom: Lazar, pridi ven! In kateri je bil umrl, je prišel ven, povezan na rokah in nogah s povoji in njegov obraz je bil v prt zavit (Jan. 11, 44).

Poslednje besede so si starokrščanski umetniki izbrali za svoj predmet. Na starejših slikah je dogodek predločen jako primitivno. Lazar stoji zamotan, kakor mumija ali povito dete na vratih grobne celice, ki je v arhitektoničnem oziru večkrat posneta po rimskih grobnih spominikih. Pred njim stoji Kristus z vzdignjeno desnico, v levici držeč palico, ki je znak njegove vsemogočnosti. Včasih pa z desnico drži palico nad mrličem. Na sarkofagih je prizor nekoliko razširjen, ker tamkaj se navadno vidi tudi sestra, ležeč pred Jezusovimi nogami, včasih celo obe sestri in še kak učenec. — Zveza med temi slikami in vstajenjem se naravnost razpozna in jo potrjujejo besede apost. konstitucije, kakor tudi sv. očetje. Posebno lepo se ta ideja izraža, kjer je obujenje Lazarjevo sklepni člen daljše vrste slik, v zvezi z Jonom, Danijelom, tremi mladeniči v ognjeni peči, Mojzesom itd. Tukaj se vse posamezne ideje koncentrujejo v vstajenju, kot zadnjem cilju človekovega pozemeljskega bivanja. — Najstarejša slika obujenja Lazarjevega je presna slika v katakombah sv. Kalista na apijski cesti iz začetka 3. stoletja¹.

Tukaj stoji Lazar že živ in razvit pred pročeljem rimskega groba, zraven njega Kristus, držeč desnico stegnjeno proti njemu, v levici pa palico. V tem ta slika odstopa od vseh poznejših, znak, da še takrat tipične oblike tega predmeta v umetnosti niso bile določene.

Preden izpregovorimo o tem, kako se javlja ideja vstajenja v celih vrstah bibličnih slik in v zvezi z zakramentalnimi idejami, moramo si še ogledati nekatere druge simbole iz organske in neorganske narave.

¹ Rossi R. Sott. II. tav. 14.

4. Simboli vstajenja iz narave.

Krščanski umetniki so mnogotere predmete povzeli iz paganske umetnosti in bajeslovja ter jim vdahnili krščanske ideje. Tudi ideja vstajenja je pogostoma izražena v podobah, katere srečavamo v paganski umetnosti, zlasti na stenah razrušenega mesta Pompeji. Semkaj spadajo zlasti podobe, povzete iz narave.

V prvi vrsti srečavamo *a)* pava. V grško-rimski umetnosti je pav včasih le okrasje, vendar se mu vselej ne more odreči alegoričen pomen. V paganskem bajeslovju je bil znamenje boginje Junone. Večkrat ga nahajamo zraven oboževanih oseb, zlasti cesaric in je včasih dostavljen še napis: *consecratio*. V teh slučajih izraža pav idejo neminljivosti, nesmrtnosti. Na krščanskih grobovih pa pomenja vrh tega še prihodnje vstajenje.

Kakor namreč pav izgubi svoje lepo perje, pa mu zraste še lepše, tako se bo godilo tudi z našimi telesi. Razven tega se je takrat pripovedovalo, da pavovo meso ne strohni, kakor tudi človeškega telesa trohnoba ne bo mogla uničiti za vselej. Na slikah v katakombah ima pav večkrat v krempljih venec ali palmovo vejo, pač znamenje zmage nad svetom in smrtjo.

b) Phoenix. Pavu sorodna ptica v stari umetnosti in v bajeslovju je feniks, ki skoči v ogenj in zgori, a potem še lepši prileti iz ognja. Zdi se, da je bajka o feniksu egiptovskega izvora, v grški književnosti se omenja že pri Hesiodu in Herodotu, v Rim je ta pripovedka dospela ob času Sulla; Ovidij in drugi pesniki so jo porabili, zlasti pa rimski cesarji v proslavo svojega rodu. Da je feniks starim kristijanom veljal kot simbol vstajenja, spričujejo sv. očetje in stari pisatelji. Že Klement rimski ga omenja v 7. listu na Korinčane pogl. 25; istotako apostolske konstitucije (V. 7), dalje Ciril jeruzalemski (Catech. XVIII., 18), Origen, Epifanij; Greg. naz., Tertulijan (de res. c. 13), Ambrozij, Avguštin i. dr. V aleksandrijskem »Physiologu« je feniks izključno simbol vstajenja Kristusovega¹.

Na starokrščanskih grobovih vendar feniks jasno nastopa še le ob času Konstantina Vel. Na pokonštantinskih sarkofagih se nahaja šestkrat in na mozajikih kakih trikrat.

c) Orel. Z ozirom na psalm 102, 5: ... da se tvoja mladost obnovi, kakor orlu, pomenja orel pri starokrščanskih pisateljih duhovno prenovljenje v Kristusu in po Ambroziju tudi vstajenje.

¹ »Physiologus« je knjiga, ki je že v starih krščanskih časih bila zelo razširjena. Pripoveduje o raznovrstnih čudežnih lastnostih resničnih in izmišljenih živalij. Spisana je po priliki v prvi četrtini 2. stoletja po Kr., a njena sedanja oblika je iz poznejših časov.

Toda v katakombah je težko zaslediti kako sliko s tem pomenom. V celici (cubiculum) sv. Lucine so se sicer našle slike z orli, ki so pa najbrž le za okrasje. Tako jih vsaj razlaga slavni de Rossi (Roma Soterr. I. tav. 16).

d) Lev, panter, kača. Po »Physiologu« sta tudi lev in panter znamenje vstajenja, toda iz spominikov se to ne da dokazati brez samovoljnega natezanja. Tudi sv. očetje nahajajo različne, popolnoma nasprotno podobe v levu. Z ozirom na Gen. 49, 9 in Apocal. 5, 5: vicit leo de tribu Iuda, jim je podoba Kristusova, nasprotno z ozirom na I. Petr.: ... tanquam leo rugiens — podoba hudiča, zopet drugim podoba srčnosti in čuječnosti.

Kača je že v starokrščanskih časih bila znamenje hudobije. Na sarkofagih ima globok pomen, ker je kača zastrepila človeku telesno življenje in ga spravila v smrt. Spominja nas pa vstajenja, ker je večkrat na slikah prebodena s križem in v časih je nad njo monogram Kristusov, zmagovalca hudiča in smrti. Vendar to se navadno nahaja le na steklenih posodicah in še to le v poznejših časih.

e) Riba. Riba (ἰχθύς) je jeden najznamenitejših in najstarejših simbolov v katakombah. Na grobovih so jih doslej našli kakih sto. Ker riba pomeni Kristusa (»Piscis assus Christus est«. August.), posebej še euharističnega Kristusa, je pač riba na grobu simbolični izraz besed Kristusovih: Jaz sem vstajenje in življenje.

f) Predmeti iz nežive narave: drevo, sidro; letni časi. Na galskih in porenskih spominikih se večkrat suho drevo vidi zraven zelenega, v čemur francoski starinoslovec Le Blant po pravici vidi podobo vstajenja¹. Na starorimskih pozlačenih steklenicah drevo v časih raste iz groba Lazarjevega ali Kristusovega ali se vzdiguje iz barke mesto Noeta.

Resnobna cipresa je po južnih krajih še dandanes najbolj priljubljeno nagrobno drevo. Tako je bilo že pri starih Rimljanih. Vzrok navaja Plinius (Hist. nat. XVI., 10): »Quia huius generis excisa arbor non renascitur, sicut e mortuo iam nihil sperandum.« Tega obupnega pomena pri kristijanah pač ni imela, marveč je bila nasprotno znamenje izvoljenja, kakor pravita sv. Ambrozij in Gregorij Vel. Na starokrščanskih grobovih se nahaja jako redko.

Trta z rozgami pomeni pred vsem Kristusa in vernike, z ozirom na znane besede: Jaz sem trta, vi mladike (Jan. 15, 5). Večkrat ima euharističen pomen in v časih izraža tudi idejo vstajenja².

¹ Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 121.

² Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 68.

Sidro se nahaja že tudi v predkrščanski umetnosti. Sv. Pavel v listu na Hebr. (6, 19) pa imenuje sidro znamenje neomahljivega upanja. Ta pomen ima tudi v starokrščanski umetnosti in književnosti. Včasih je izrečno pripisano: Spes, Elpis. Zraven sidra se včasih vidi riba, kar pomenja vero in zaupanje v Kristusa. V tretjem veku je ta simbol že redkejši, v četrtem izgine popolnoma¹. Starinoslovci po pravici nahajajo v sidru najstarejšo obliko križa. Za čudo se doslej ni našlo sidro naslikano, marveč večinoma vrezano v grobno ploščo. Z vero v vstajenje je toliko v zvezi, ker se zraven sidra večkrat vidijo pavi, ki pomenjajo vstajenje. Isto misel izraža napis pri sidru in ribah: ΙΧΘΥΣ ΖΩΝΤΩΝ , kar nas spominja besed Kristusovih: »ni Bog mrtvih, ampak živih«.

Štirje letni časi so znani tudi paganski umetnosti; predstavljajo jih navadno Hore in pomenjajo spremenljivost človeškega življenja in nespremenljivost idejalno-nravnih zakonov. V krščanski književnosti in umetnosti pomenjajo štirje letni časi prehod iz puščave in zime pozemeljskega življenja do vstajenja večno lepe spomladi. Prvič se ta veličastna misel javlja v lepi sliki v nekem arkosoliju v katakombah Pretextatovih v t. im. Crypta quadrata. Slika je najbrž iz sredine 2. stoletja.

Ves obok v arkosoliju je okrašen z bujnimi cvetlicami, listjem in vejami, po katerih sedé ptičice. Ob robu so predstavljeni štirje letni časi po opravilih, ki spadajo v različne letne čase. Isti predmet se ponavlja še v nekem drugem arkosoliju in pa na mozajikih v sv. Konstanci s prelepo trgatvijo (vindemia). Štiri letne čase je razpoznal de Rossi tudi v nekaterih glavicah iz 3. stoletja v katakombah sv. Kalista.

Prav lepo je ta predmet predstavljen tudi na stenskih slikah v Domitilinih katakombah, kjer je zraven še dobri pastir, ki jim podaja še globokejši pomen. Na sarkofagih se redkeje nahajajo štirje letni časi. Isto idejo je umetnik izrazil tudi v mozajiku v oratoriju sv. Janeza evangelista v lateranskem baptisteriju. Jagnje drži cvetlični venec, v katerem so predstavljeni štirje letni časi kot znamenje vstajenja.

5. Nauk o vstajenju v zvezi z zakramentalnimi slikami.

Da doslej omenjene slike nimajo samo zgodovinskega pomena, vidi se najbolj iz tega, ker so včasih spojene v večje skupine in v zvezi druga z drugo podajajo globokih mislij. Kakor udje v telesu, tako so v takih skupinah večkrat v lepem skladu izraženi posamezni nauki krščanske vere.

Da predaleč ne zaidemo, omejimo se le na take skupine, kjer je nauk o vstajenju prav jasno in očitno izražen.

¹ Gl. Mariano Armellini: Le Catacombe Romane. Roma, 1880, str. 139.

Zanimivo skupino vidimo na t. zv. vaticanskem sarkofagu, ki se je našel v kripti sv. Petra in se sedaj čuva v lateranskem muzeju. Na prednji steni je po priliki v sredini nekaka polica. Na njej vidimo najprej Mojzesa, ki palico drži na pečini, iz katere teče voda. Tri žejne osebe hlastno srkajo vodo. Obraz Mojzesov ima lične poteze Petrove. Na desno od tega dva moža vlečeta vjetega človeka. Po obrazu poznamo v njem Petra. Izpod tega je morje, iz katerega molé ribice. Bolj na levo je ladija z razpetimi jedri. Brodarji ravnokar mečejo Jona v morje in morska pošast že zija, da ga požre. Močno napeta jedra spominjajo na vihar, nad ladijo je pa ženski obraz, ki pomeni tihoto, ki je nastala hitro, ko so Jona vrgli v morje¹. Et stetit mare a fervore suo (Jon. 1, 15). Vštric prve pošasti je druga, obrnjena v nasprotno stran, ki Jona že meče na suho. Po obali lazijo polži, kuščeri itd. Nekoliko višje že Jona počiva pod zelenim drevesom.

V zgornjem oglu na desno je majhen ovčinjak, iz katerega gledata dve ovci, pastir stoji pred hlevom s palico kakor na straži. Izpod tega v spodnjem kotu ribič vleče ribo iz vode, majhen deček mu pomaga. Tudi pomorska roparska ptica stoji tukaj in s svojim dolgim kljunom preži na ribe. V morju še vidimo majhno štirivoglato škrinjico, iz katere se dviga drevo. Na levi strani (gledalcu) v spodnjem kotu vidimo zopet ribiča, ki daje dečku jerbas vjetih rib. Nad tem, v zgornjem kotu je pa obujenje Lazarjevo. Lazar stoji kakor mumija na vratih grobnih. Najbližje stoji Marta, potem Gospod, stegujoč roko proti Lazarju; pred njegovimi nogami kleči sestra Martina Marija, zraven Gospoda še stojita dva učenca.

Kaj pomeni ta cela skupina? Rekli smo že prej², da voda, katero je Mojzes izvabil iz pečine, pomeni milost božjo in dar vere, ki se nam daje v delež po sv. krstu. Zatorej sv. očetje in cerkveni pisatelji enoglasno učijo, da je to znamenje sv. krsta. Tertulijan n. pr. pravi: »Nos pisciculi, secundum $\epsilon\chi\theta\upsilon\nu$ nostrum J. Chr. in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus«³. Toda težaven je pot, ki čaka kristijana, zlasti je v prvih časih kristijan moral biti pripravljen na preganjanje, zaničevanje, trpljenje, smrt. Če tedaj Petra zvezanega ženejo, nam pač to predstavlja preganjano in tlačeno cerkev. Pred očmi moramo tudi tukaj imeti, da glavna ideja, ki prešinja starokrščansko umetnost, je zaupanje na rešitev iz žalostnega položaja. Kakor Jona, tudi človeka zadenejo v življenju hudi viharji, katerim mora večkrat za nekaj časa podleči, toda Kristus je rekel: Na svetu bodete preganjanje trpeli, pa ne bojte se, jaz sem svet premagal. Duše kristijanov, ki so se hrabro bojevale, se po mučeniški smrti zbirajo

¹ Kraus, Roma Sott. 317. — ² »Voditelj« l. I. str. 109. — ³ De bapt. c. 1.

pri svojem pastirju, ki jih skrbno čuva. Kaj bo pa s telesom? Tudi nad tem sovražnik ne bo imel vekomaj oblasti, ampak kakor je Jona bil le tri dni v trebuhu ribinem, tako bo tudi telo le kratko časa v grobni trohnobi. Kakor zrno segnjije v zemlji, pa vendar vzklije in poraste, tako tudi telo, in bo potem počivalo na rajskih livadah, kakor Jona pod zelenim drevesom.

Voda torej, v kateri se prerajamo in ki teče iz obočja Zveličarjevega, je voda, ki teče v večno življenje. Krst in vstajenje sta torej v ozki zvezi med seboj, kakor pravi že sv. Pavel (Rimlj. 6, 34): Ali ne veste, da kateri koli smo krščeni v Kristusu Jezusu, smo v njegovi smrti krščeni? Pokopani ž njim po krstu v smrt, da, kakor je Kristus vstal od mrtvih po veličastvu Očetovem, tako tudi mi v novem življenju hodimo¹.

Jako zanimiva skupina slik, ki so v zvezi z vstajenjem, nam se kaže v t. zv. zakramentalnih kapelah v Kalistovih katakombah na apijski cesti. »Kalistove katakombe« se imenuje dandanes velikanska skupina podzemeljskih grobišč (coemeteria) v kotu med apijsko in ardeatinsko cesto, kake pol ure od Rima proti jugovzhodu. Prvotno se je imenovalo coemeterium Callisti le ono grobišče, kjer je bila pokopana sv. Cecilija († 177). Podzemeljski rovi spajajo med seboj štiri različna grobišča iz 1., 2. in 3. stoletja.

Glavno arejo sekata dva široka in dolga hodnika. Ne daleč od vhoda pridemo po kratkem stranskem hodniku v Cecilijino in papeško grobnico. Vrnivši se nazaj v glavni hodnik, zapazimo na drugi strani celo vrsto majhnih kapelic, katere zaradi lažjega razumevanja z msr. Wilpertom označimo A₁ — A₆. Ob času Dijoklecijanovega preganjanja so bile vse te kapelice zasute. Pozneje so papeško in Cecilijino grobnico odkopali, a »zakramentalne kapelice« so ostale neznane do najnovjšega časa, ko jih je slavni Giovanni Battista de Rossi zopet spravil na dan in razložil njih slike. V arhitektoničnem oziru nimajo te kapelice kaj posebnega, celo arkosolijev ni tu, namreč le loculi². Tudi se ne ve, kdo je vse bil tukaj pokopan.

Tem večjega pomena so pa presne slike, ki se nahajajo po stenah in na stropu. Prav zaradi svojih slik so postale »zakramentalne kapelice« predmet živahnega razpravljanja med starinoslovci in bogoslovci. Ime »zakramentalne kapelice« je uvedel predhodnik Rossijev, Marchi. To — ne ravno povsem primerno — ime je mnoge zapeljalo, da so

¹ Prim. Kološ. 2, 12.

² Arcosolium je večji grob za mučence in odličnejše osebe. Telo se je položilo v tlo in nad grobom se je v steno izdolbel lok, ki je znotraj večkrat okrašen s slikami. Obris ima podobo prezezanega kroga. Loculi so pa v steno vdolbeni prostorčki, kolikor je bilo treba ravno za mrliča. Vrsté se drug nad drugim liki police.

hoteli v slikah razpoznati kolikor največ zakramentov. V resnici nam slike predstavljajo le dva zakramenta: krst in sv. Rešnje telo. Ostale slike imajo simboličen pomen ter se več ali manj nanašajo na ta dva zakramenta, vse skupaj pa kažejo na prihodnje vstajenje in poveličanje. Krst, oltarski zakrament in vstajenje mesa so pogostoma v zvezi v katakombah. Zatorej se malo pomudimo v zakramentalnih kapelicah, kjer nam te tri ideje najbolj izrazito stopajo pred oči.

Michele Stefano de Rossi, brat slavnega mojstra, je dokazal, da so najprej nastale kapelice A_1 , A_2 , A_3 , nekoliko pozneje pa v obratnem redu A_6 , A_5 , A_1 . Za prve misli, da so nastale ob času sv. Cecilije, 170—180 l. Brat Giovanni jim je pa iz zgodovinskih in umetniških razlogov določil konec 2. in začetek 3. stol.¹ I. Wilpert pa zopet po natančnem opazovanju, zlasti obleke na slikah, sklepa, da so kapelice in slike nastale krog l. 180.² Vsekako so torej slike iz klasične dobe krščanskih katakomb in zato tudi važne v starinoslovskem in bogoslovskem oziru.

V prvi kapelici (A_1) so slike vsled predelavanja do nekaterih potez popolnoma uničene, zatorej ta kapelica za nas nima pomena.

Ostale kapelice s svojimi slikami se dadó razdeliti v dve skupini: A_2 in A_3 , A_6 in A_5 ; v A_4 so slike jako oškodovane in se torej ne more določiti, kaj je tam bilo in v kaki zvezi je z ostalimi.

Slike obeh skupin niso kar slučajno razvrščene in izbrane, marveč so v notranji zvezi, spaja jih nekaka jednotna misel. Tudi sledi iz teh slik, ako jih primerjamo s spominiki drugih krajev, za starinoslovca in bogoslovca važen sklep, da je simbolika koncem 2. in začetkom 3. stol. že v celi cerkvi bila ista. Razlago k tem slikam je prav duhovito sestavil že de Rossi. Poznejši učenjaki so sicer Rossijevo razlago tu in tam spremenili in spopolnili, bistveno pa vendar ima trajno veljavo.

Stopimo v kapelico A_2 . Na steni vhodu na desno vidimo moško podobo z zvitkom v roki. Tudi vhodu na levo je zaradi simetrije morala biti enaka slika. Nek stari napis imenuje tako slike zagovornike (advocati)³. Na nasprotni steni v desnem kotu v isti višini s prvo sliko vidimo sedečo moško osebo, kakor da komu kaj ukazuje. Iz ličnih potez in obleke sklepa Wilpert, da je to Kristus kot sodnik duše umrlega kristijana.

Duša je bila prej predstavljena v levem kotu na isti steni, a je sedaj okrušena. Sliki na vhodni steni in njima nasprotni torej predstavljajo jedno misel: sodbo rajnega kristijana, katerega zagovarjata dva svetnika pred večnim sodnikom.

¹ Roma Sotter. II., 246 i. d.

² Die Malereien der Sacramentskapellen in der Katakombe des hl. Callistus. Freiburg 1897, str. 31—32. — ³ J. Wilpert, n. d. str. 14.

Na levi stranski steni vidimo najprej na tesnem prostoru med loculi Mojzesa, ki čudežno izvabi vodo iz pečine. Mojzes ima filozofičen plašč; to obleko dajejo umetniki sploh svetnikom in Kristusu. Voda iz pečine, ki je Izraelce rešila pogina, je podoba milosti Kristusove, do katere človek dobi pravico po sv. krstu. Mojzes nam torej predstavlja sv. krst.

Nekoliko dalje od Mojzesa vidimo na isti steni ribiča, ki ribo vleče iz vode. Ta slika spopolnjuje prvo in nas spominja besed, katere je Kristus rekel Petru: Odslej boš ljudi lovil. Ljudje se ravno po sv. krstu »lové« za služabnike Kristusove in deležnike skrivnostne vode, ki teče iz obočja njegovega. Pomen te slike nam pojašnjujejo tudi besede Tertulijanove: »Nos pisciculi secundum $\lambda\chi\theta\upsilon\nu$ nostrum Iesum Christum in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus».

Pripomniti je še, da Mojzes z levico kaže proti »ribiču«, s čemur je umetnik brezdvomno hotel izraziti jednotno misel obojne slike.

Dočim je tukaj krščenje le simbolično predstavljeno, vidimo na prednji steni, vhodu nasproti, v sredini med Kristusom sodnikom in (uničeno) oranto, krst sam. Nag krščenik stoji v vodi, zraven njega stoji oseba, oblečena s tuniko in palijem. Kakor smo rekli, sta tunika in pallium oblačilo, katero dajejo starokrščanski umetniki svetim osebam, a ob enem je v stari umetnosti to tudi svečeniška obleka, kar se prav lepo prilega krstečemu duhovniku. Nalašč opozarjamo na to obleko tukaj, ker bomo v naslednji kapelici A₃ našli sličen prizor, a drugačno obleko in tudi drug pomen.

Ako nam slika v desnem kotu res predstavlja Kristusa sodnika, a ona v levem (sedaj uničena) sojeno dušo v podobi orante, kakor razlaga Wilpert, tedaj se zveza med krstom in onima slikama lahko razpozna. Pri krstu vzame človek jarem Jezusov na sebe, pri sodbi bo o tem dajal odgovor; pri krstu pa postane tudi dedič nebeškega kraljestva, postane ud občestva svetnikov, ki so sedaj njegovi zagovorniki. Še jasnejša je zveza, ako se oklenemo podmene de Rossijeve. Rossi je namreč mislil, da je ona sedeča oseba Kristus pri Jakobovem studencu, druga pa — uničena — Samaritanka. Simboličnega pomena pač tedaj ni težko odkriti, ako imamo pred očmi besede Kristusove, katere je rekel Samaritanki. (Jan. 4, 13—14): Slehern, kateri pije od te vode (naravne) bo zopet žejen, kdor pa pije od vode, katero mu bom jaz dal, bo v njem studenec vode, izvira joče v večno življenje. Krst je oni skrivnostni vir žive vode, ki ohranjuje človeka — dušo in telo za večno življenje.

Proti Rossijevi razlagi ima sicer Wilpert razne pomisleke¹, vendar nam se zdi bolj naravna, kakor njegova.

¹ Nav. del. str. 13—14.

Na isti steni, prav nad krščenjem, vidimo še jedno, precej oškodovano sliko, s katero so si starinoslovci že mnogo razbijali glave in jo različno tolmačili. Različnim domnevam so dale povod netočne kopije, katerih so se učenjaki posluževali. Po teh kopijah sodeč, nam slika predstavlja ladijo, ki je trčila ob skalo in je v skrajni nevarnosti, da se potopi. Prednji del se je močno nagnil in je skoraj čisto pod vodo. V ladiji sta videti dva človeka, oba vzdigujeta roke k molitvi. Nad jednim molí iz oblaka poprsje mladeniča, ki desnico steguje nad glavo molečega utopljenca. Tudi izven ladije se neka oseba bori z valovjem.

De Rossi vidi v tem podobo vojujoče cerkve, dočim protestant Schultze misli, da je v tej sliki predočen prizor, ko se je Pavlu in njegovim sopotnikom razbila ladija pred Malto (Dej. ap. 27, 41 i. d.)

Poslednja razlaga »nasprotuje najprimitivnejšim zakonom starokrščanske umetnosti«¹. Prvič v ladiji stoječa oseba ne more predstavljati apostola, ker je oblečena v tuniko, dočim se apostoli vedno predstavljajo v filozofičnem plašču. Iz svetlega oblaka moleče poprsje ne more predstavljati angela, ki se je prikazal Pavlu, ker angeli se v stari umetnosti vedno predstavljajo celi. To je le doslovna ilustracija svetopisemskega izraza »manus Domini«, »brachium Domini«, predstavlja torej božje varstvo.

Wilpert je natančno preiskoval izvorno sliko samo in se je pri tem prepričal, da je slika v marsičem drugačna, kakor so jo kazale kopije. Ladija je sicer v nevarnosti, valovi jo naskokujejo, toda ladija je neškodovana. Jarbol in jadra še stoje, še celo zastavica vihra nad krmilom. Na izvorni sliki tudi nista dve osebi v ladiji, marveč le jedna, druga pa se izven ladije potaplja v valovih². Pomen slike je sedaj jasen. V starokrščanskem slovstvu se cerkev nebrojnokrat primerja ladiji, v katero se valovi sicer zaganjajo, a ji ne morejo škodovati. Kdor je v tej ladiji, njega ščiti roka božja, izven nje čaka človeka gotov pogin: »Extra Ecclesiam nulla salus«.

Notranja zveza z ostalimi slikami na isti steni je tudi jasna. Po krstu postane človek ud cerkve Kristusove, mnogovrstni in hudi viharji ga čakajo v življenju, a ladija, kateri se je poveril, ga gotovo pripelje v varno loko večnega življenja.

Ozrimo se še enkrat na levo stransko steno. Za ribičem, o katerem smo poprej govorili, vidimo sedem neoblečenih oseb pri mizi, na kateri ležé ribe. Razne lise so kopista zapeljale, da je napravil zraven mize tudi sedem jerbasov s kruhi. Vsled tega so to sliko razlagali kot pomnoženje kruhov in nasičenje množice v puščavi ter

¹ Wilpert, n. d. str. 23. — ² Wilpertovo kopijo glej v n. d. str. 22.

jo združili še s kosilom apostolov ob tiberijskem jezeru (Jan. pogl. 21)¹. Wilpert je pa zasledil, da na izvorni sliki onih jerbasov ni, zato je nam slika predstavlja le kosilo pri tiberijskem jezeru, zato so tudi osebe, ribiči, gole. Slika ima očitno euharističen pomen in se neposredno naslanja na prejšnjo sliko, kjer ribič potegne iz čudežne vode ribico. Samo po sebi je umevno, da so umetniku pomenile ribice Kristusa v euharistiji.

Kakor je krst predstavljen najprej simbolično, potem pa dejanski, tako tudi euharistija. Ker je umetniku zmanjkalo prostora na stenah, je zato porabil strop. Nad prednjo steno vidimo na stropu oltarno mizo in krog nje sedem jerbasov s kruhi, kar ima vedno euharističen pomen.

Tako nas umetnik vodi od stopinje do stopinje, da nas sedaj povzdigne na vrhunec in nam pokaže sklep in učinek vsega poprejšnjega t. j. večno zveličanje in vstajenje od mrtvih. V sredini stropa vidimo dobrega pastirja, pri katerem se zbirajo duše umrlih kristijanov. Na levo je bila nekdanj slika, predstavljajoča Jona, ko ga vržejo v morje, a je sedaj uničena. Nad vhodom riba izbacne Jona, nad desno steno pa Jona že počiva pod drevesom. Torej vstajenje in zveličanje je predstavljeno na stropu. To isto še spopolnjujejo slike na desni stranski steni. V kotih sta bila dva goloba (jednega sedaj ni več) z oljčno vejico, kar je deloma za okrasje, deloma pa ima simboličen pomen večnega miru, kakor nam Tertulijan potrjuje, večeč, da je golob »a primordio divinae pacis preco«. Tudi na grobnih ploščah vidimo v katakombah neštivilnokrat goloba z oljčno vejico in s podpisom: Spiritus tuus in pace. V sredini pa vidimo obujenje Lazarjevo. Lazar stoji na grobnih vratih, Kristus drži v levici palico, desnico pa je stegnil proti Lazarju.

Tako smo si ogledali celi ciklus slik v kapelici A₂. Kako duhovito je umetnik izrazil in razvrstil poglobitve ideje krščanske vere! Krstna voda opere človeka za božje kraljestvo, v tem kraljestvu — v ladiji — je človek varen proti viharjem, v tej ladiji pride v loko večnega miru. Zagotovilo mu je uživanje euharističnih rib in kruha. Kristus, kateremu je tukaj služil in katerega je užival, ga bo po priprošnji njegovih sobratov milo sodil in vzel na svoje večno cvetoče livade, kjer pase svoje ovce z večnim veseljem. Kakor je Jona prišel iz ribe pod senčno drevo in Lazar iz groba k življenju, tako bo kristijan po celem svojem bistvu t. j. po duši in telesu združen z dobrim pastirjem človeških duš.

Stopimo sedaj v kapelico A₃. Tukaj najdemo iste verske resnice a v številnejših podobah. Prostor je bil za umetnika ugodnejši in je mogel lepo razvrstiti slike, da se ujemajo prostorno in logično.

¹ Tako še po Rossiju Kraus, *Gesch. d. christl. Kunst I.*, 92 i. dr.

Zakrament sv. krsta nam predstavljajo štiri slike. Koj pri vходу vidimo na levo, kako Mojzes izvabi vodo iz pečine. Na levi stranski steni je prva slika v kotu uničena. Predstavljala je bajje Kristusa. Dalje vidimo ribiča, ki nam s poprejšnjo sliko podaje isto misel, kakor v A₂. V sredini leve stene spoznamo hitro krščenje. Starinoslovci so doslej mislili, da je krščenje navadnega vernika. Msr. Wilpert je tudi tu zasledil, da so kopisti netočno posneli sliko. Nad glavo krsteče osebe je on zapazil goloba, ki se še na steni dá sedaj razpoznati. S tem je uganka rešena: slika nam predstavlja krščenje Kristusovo v Jordanu. Pač bi bil umetnik lahko napravil goloba tudi pri krščenju navadnega vernika, hoteč s tem izraziti učinek sv. krsta, toda obleka krsteče osebe pristoja pač Janezu Krstniku, ne pa duhovniku. Duhovniki se namreč v stari umetnosti pri liturgičnih činih predstavljajo s tuniko in palijem, tukaj pa ima oseba samo pokrivalo ob ledjih — perizoma, kar se strinja s priprostim življenjem Janezovim.

Zraven krsta, v prednjem kotu, vidimo mrtvoudnega, ki ozdravljen vzdigne svojo posteljo. To sliko so mnogi razlagali kot izraz zakramenta sv. pokore, spremljevalec jo v katakombah tudi ptujcem tako razlaga. V resnici je lahko na to misliti, ako beremo opis tega dogodka pri sv. Matevžu (pogl. 9, 2—7). Ko so se namreč pismarji spodtikali nad besedami Jezusovimi »odpuščeni so ti tvoji grehi«, jih je zavrnil: Kaj je lažje reči: Odpuščeni so ti tvoji grehi; ali reči: Vstani in hodi? Da pa veste, da ima Sin človekov oblast na zemlji odpuščati grehe (reče tedaj mrtvoudnemu): Vstani, vzemi svojo posteljo, in pojdi na svoj dom.

Vendar starinoslovci, ozirajoč se na to, da je ta slika v zvezi s prejšnjo, mislijo, da predstavlja le učinek sv. krsta, ki človeka reši dušnih boleznij¹.

Te slike so razvrščene med dvema lokuluma, nad njimi je na zgornjem polju Jona, ko ga vržejo v morje in ga riba že čaka, da ga požre².

Navidezno ta slika ni v nikakšni svezi s prejšnjimi, a če stvar globlje premislimo, spoznamo, da nam prav lepo predstavlja to, kar čaka kristijana po sv. krstu, huda zver preži povsod nanj, da ga ugonobi.

Dočim nam tako cela leva stena predstavlja krst in kar je ž njim v zvezi, je prednja stena namenjena euharističnim slikam. Dva kopača — fossorja — ob straneh ne prideta v poštev, ker sta le dopolnilna in ne organična člena cele kompozicije.

¹ Wilpert, n. d. str. 26; A. de Waal, *Der Rompilper*, str. 175.

² *Les Catacombes Romaines*. Par l'abbé Nortet. Rome, 1893, str. 185.

Vidimo pa tukaj pomnoženje kruha in rib, kosilo pri jezeru tibejskem in Abraham daruje Izaka. Mimogredé bodi omenjeno, da nam poslednja slika predstavlja euharistijo kot daritev. Nad temi slikami vidimo Jona, ki počiva pod drevesom. Četudi nas smrt požre kakor morska pošast Jona, nebeški kruh je v nas klica novega življenja in večnega miru. To vidimo na desni steni in na stropu. Na steni je spodaj bilo (sedaj je uničeno) obujenje Lazarjevo, nad tem pa, kako riba izvrže Jona.

V sredi stropa je zopet dober pastir, ki zbira svoje ovce v večnem blaženstvu ter jih napaja z vodo večnega življenja. Poslednje nam predstavlja vходу na desno studenec, iz katerega vrši voda. Pri studencu zajema vodo Samaritanka, Kristus pa jo poučuje.

S tem je sklenjena cela skupina.

Iste misli nam predstavljata tudi kapelici A_6 in A_5 . Slike so samo posnete po A_2 in A_3 . Krst, euharistija, vstajenje in večno življenje se tudi tu vrsté. V A_6 se skupina začenja vходу na desno z Mojzesovo pečino (krst), na desni steni je kosilo sedmerih učencev (euharistija), prednja stena nima slik, leva stena nam predstavlja Jona v treh prizorih, na stropu je bil dober pastir, ki se je pozneje odlučil in padel na tla, na levi vhodni steni je pa sklep cele skupine: Obujenje Lazarjevo. V A_5 sta se ohranili le dve sliki, na levi steni kosilo sedmerih učencev, na desno Jona pod drevesom; Mojzesova pečina (vходу na levo) in obujenje Lazarjevo (desno), kot začetek in sklep, sta uničeni. V A_4 so se še ohranile te-le slike: Dober pastir, Jona vržen v morje, riba ga izvrže, Jona pod drevesom, ter moški in ženska kot orans met dvema ovcama.

Misli, katere so izražene v slikah zakramentalnih kapelic, se v večjem ali manjšem obsegu ponavljajo večkrat v katakombah. Krst, euharistija, vstajenje in večno življenje, to so poglobitve in med seboj spojene resnice, katere so vedno in vedno stavljali pred oči prvim kristijanom grobni podzemeljski prostori v katakombah.

Isto misel nam podajajo tudi drugi spominiki iz starokrščanskih časov.

Sila poučen in zanimiv je v tem oziru ogromni sarkofag v lateranskem muzeju, katerega slavni de Rossi imenuje »epopejo kriščanske dogmatike«¹. Našli so ga pod konfesijo v cerkvi sv. Pavla fuori le mura, ko so nad velikim oltarjem delali nov baldakin. Kakor se misli, je bil tukaj postavljen ob času cesarja Teodozija (379—395). Reljefi na njem še niso čisto dovršeni.

¹ Confessio, martyrium se v rimskih cerkvah imenuje grob kakega znamenitega mučenca (n. pr. Confessio s. Petri), ker mučenec tudi v grobu daje spričevanje.

Vodoravna linija deli prednjo steno na dve polji. V gornjem delu je v sredini okvir z moškim in ženskim poprsjem, brezdvomno zakonska dvojica, ki je ondi bila shranjena.

Oglejmo si posamezne podobe v gornjem delu! V levem kotu (gledalcu) vidimo tri bradate osebe, ozko spojene med seboj. To je presv. Trojica, ki vstvarja Evo. Bog Oče, kot prapočetek, v znak dostojanstva sedi na stolu, ki je podoben škofovskim sedežem. Njemu nasproti je podoba večne Besede, po kateri je vse vstvarjeno, ki ravno hoče vpodobiti Evo iz rebra spijočega Adama. Za sedečo osebo stoji tretja oseba, sv. Duh, naslanjajoč se z jedno roko na stol. Neposredno poleg tega prizora je (bolj proti sredini) prvi greh naših prastarišev. Adam in Eva si goloto prikrivata s figovim listjem, ob strani je nesrečno drevo in kača na njem. Med Adamom in Evo stoji druga oseba presv. Trojice, tokrat brez brade. V trenutku prvega greha namreč je bil ob enem obljubljen odrešenik iz semena ženinega, ki bo zapeljivcu glavo strl. Adamu daje sveženj klasja z ozirom na svetopisemske besede: V potu svojega obraza boš jedel kruh (I. Mojz. 3, 19), Evi pa jagnje, ker bo s težavo rodila in redila svoje otroke, morala bo biti možu pokorna in opravljati bolj domača, hišna opravila. Pod temi slikami, v spodnjem delu, vidimo nasprotno misel. Kar je zgoraj obljubljeno, je spodaj izpolnjeno, kar je zgoraj zakrivljeno, je zdolaj poravnano.

Zopet vidimo drugo osebo presv. Trojice, pa ne v njeni božji naravi, marveč Besedo, ki je meso postala v naročju druge Eve. Marija sedi na stolu, ki je veliko prostejši kakor zgoraj, ker četudi je Marijina čast visoka, ne more se vendar meriti z veličastvom večnega Stvarnika. Pred Marijo vidimo tri modre iz Jutrovega, kot zastopnike človeškega rodu, ki ga z darom časté kot najvišjega Gospoda in kralja.

Poleg teh je proti sredini, ravno pod drevesom, Kristus, ki z dotikom sleporojenemu da spregledati. Kako duhovita misel! Hudič se je bil Evi nalagal, da se jima bodo oči odprle, a v resnici se je po grehu gosta tema spustila na človeške otroke. Toda prišel je Oni, ki pravi o sebi, da je luč sveta, ki razsvetljuje vsakega človeka, ki pride na ta svet; kdor vanj veruje, ne hodi v temi. Ta luč je Kristusov nauk; zatorej drži v rokah pergamentni zvitek. — Obrnimo zopet svoj pogled na gornjo stran, okvirju na desno. Zopet vidimo dve skupini, ki odgovarjata poprejšnjima na levi strani. Vsemogočnost božja je tamkaj vstvarila človeka, tukaj pa vidimo, kako Kristus s svojo besedo izpremeni vodo v vino in čudežno pomnoži kruhe. Adam in Eva sta jedla prepovedan sad in si vsled tega nakopala dušno in telesno smrt, tukaj pa se pripravlja druga jed, ki ostane za večno življenje. Iz enoglasnega

razlaganja sv. očetov in iz drugih slik vemo, da čudež v Kani Galilejski in pomnoženje kruha pomeni sv. euharistijo. O tej hrani pravi Kristus: *Kdor je moje meso, in pije mojo kri, ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan (Jan. 6, 55);* zatorej v zgornjem kotu vidimo obujenje Lazarjevo.

Spodaj v sredini, ravno pod okvirom, vidimo Danijela v levnjaku. Zopet ideja vstajenja! Kakor Danijel v levnjaku, tako bosta ta dva, mož in žena le kratko časa v grobu, smrt jima ne bo škodovala, kakor Danijelu ne levi.

Kristusov nauk je luč sveta, toda ta nauk je Kristus izročil cerkvi, ki v njegovem imenu deli milosti njegovega zasluženja. Zatorej vidimo v spodnjem delu na desno Petra s palico v roki, znamenje njegove oblasti. Ali ravno tu mu Gospod napové, da ga bo trikrat zatajil, na kar nas spominja petelin zraven Petra. Pač lahko vidimo v tem človeški element v cerkvi Kristusovi! A Peter je svojo zмотo zopet popravil, dal je celo življenje za svojega Gospoda, zatorej vidimo, kako ga biriči zvezanega ženó! Peter je novozakonski Mojzes, ki ima ključé nebeskega kraljestva, ki odpira pečino, iz katere teče voda za večno življenje¹.

Tako je na majhnem prostoru v glavnih potezah predstavljena cela krščanska dogmatika, celo odrešilno delo božje, celo časovno bivanje človekovo od vstvarjenja do vstajenja.

* * *

Kakor je vstajenje jedna od prvih dogem, katere so branili apologetje in razpravljali bogoslovci, tako ima tudi v starokrščanski umetnosti velik pomen in je nekako sklep vseh drugih slik. Zanimivo bi bilo primerjati še liturgične molitve za rajne z umetnostjo starih kršč. časov, ker znano je, da vse mrtvaške molitve prešinja vera in upanje prihodnjega vstajenja.

Toda doslej še ni dokazano, da bi mrtvaške liturgične molitve segale dalje od 4 stol., v dobo preganjanja, ko so nastale slike v katakombah². Zatorej o tem ne bomo govorili.

K sklepu še podamo nekaj mislij, ki se nam ponujajo ob koncu tega sestavka. Pred vsem opozarjamo na veliko važnost monumentalnega in sploh historičnega bogoslovja, kateremu se napoveduje važna uloga v bližnji prihodnosti. Dalje iz tega površnega sestavka spoznavamo, kako globoko je prešinjalo razumevanje krščanskih dogem stare kristijane. Kako potrebno bi to bilo tudi dandanes! Treba je torej ljudstvu z besedo in pismom razlagati krščanske dogme v njih

¹ Gl. sliko tega sarkofaga: De Waal, Rompilger, str. 187.

² Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 71.

notranji zvezi in celoti, ker le tedaj dije iz njih pravo življenje. To bi naj na svoj način pospeševala tudi cerkvena umetnost, zlasti slikarstvo. Pri slikanju cerkvij naj bi se nazorno predočevale v organični zvezi krščanske resnice, ne pa da se mažejo na stene slike brez duha, brez logične zveze, brez višje, vodilne misli.

Ideja telesnega vstajenja je še tudi dandanes značilna znamka krščanskega prepričanja. Ako hočeš zvedeti, koliko je še dandanašnji krščanskega duha, pojdi na pokopališča. Krščanski grobovi ti kličejo: »Verujem v vstajenje mesa«, na drugih pa, ki ne marajo več krščanstva, je zapečaćena ideja obupnega pogina. Vstajenje mesa je skrajni, nasprotni tečaj modernemu paganstvu, ki vršiči v strahotnem Hartmannovem pesimizmu, v vseobčnem samomoru. F. K.

Ostanki dveh krščanskih bazilik rimske Celeje.

1. Sled.

Pri kopanju temelja za novo poštno poslopje v Krožni ulici (Ringstrasze) v Celju so se našli pomenljivi ostanki dveh starih krščanskih bazilik. Tlak je iz mozaika; iz oblike črk, ki so se na tleh našle, sklepajo, da se je tlak položil v petem veku po Kr. Apsido, to je polukrožno dolbino na vshodnjem koncu svetišča ene izmed teh bazilik so odkrili 20. maja 1897. l. Zid apside je na znotranji strani okrogel. Okoli apside se je vil drugi zid, ki je bil s preje imenovanim popolnoma vsporeden. Ravno na sredi med tema zidoma so našli 0.96 m dolgo in 0.88 m široko ploščo iz mramorja izklesano in v tlak položeno. Na četririh krajcih so bile položene ploščice iz mramorja, na katerih so menda stale noge škofovega prestola¹.

2. Staro izročilo.

Celjani si kaj radi pripovedujejo o nekdanji imenitnosti in velikosti svojega mesta. Tudi legenda o sv. Maksimilijanu, pisana po l. 1265., povečuje staro in sloveče mesto. »Celeja, una de numero civitatum praemissarum quondam opinatissima, divitiis referta, habitatore stipata, armis potens, generositate nobilium et illustrium civium inclyta, turrium atque marmoreorum palatiorum aedificiis insignis, in rebus bellicis ex frequenti exercitio instructissima atque celebris et famosa exstitit, ut quasi altera Troia merito dici posset. Quae, quia nulla potestas esse morosa potest, ex permissione divina postmodum a Barbaris funditus

¹ Dr. G. Schön, Kurze Fundnachrichten über eine altchristliche Basilika in Cilli — v programu c. kr. državne gimnazije v Celju, 1897, str. 33—36.

eversa, in ingenti quantitate marmorum aliorumque pretiosorum lapidum, qui ex dirutis palatiis usque in hodiernum diem a quaerentibus reperiuntur, suae opulentiae praeteritae adhuc indicia demonstrat².

3. Novejša kritika.

Novodobna kritika sicer tolike imenitosti stari Celeji ne priznava, pa je tudi povsem ne zanikuje. »In der heutigen Steiermark entwickelten sich zur Zeit der Römer aus keltischen Ansiedlungen drei Städte: Celeja (Cilli), Poetovio (zu Haidin, gegenüber dem heutigen Pettau) und Solva, auch Flavium Solvense genannt, das auf dem Gebiete des heutigen Dorfes Wagner südöstlich von Leibnitz lag... Der Sitz des Statthalters von Noricum, der den Titel Procurator führte, war lange Zeit Celeja, während in Poetovio eine Legion stationiert war, welcher der Schutz der Provinz anvertraut war. Als aber in der zweiten Hälfte des zweiten Jahrhunderts die Donaugrenze von den Markomanen und Quaden oft bedrängt war, wurde eine Legion nach dem Orte Lauriacum bei Lorch in der Nähe des heutigen Enns in Oberösterreich verlegt, und der Befehlshaber dieser Legion wurde Statthalter der Provinz Noricum. Einzelne Theile dieser Legion wurden in Castelle gelegt, welche zum Schutze der Strassen erbaut wurden. Ein solches Castell befand sich auch zu Lotschitz in der Nähe von Cilli.«¹

V spomladi l. 1895. so našli pri kopanju temelja za »Narodni dom« poleg velike stare vojašnice na severozahodni strani mesta Celja ostanke rimskih zidov in poslopij. Kraj se imenuje »Schütt«, ker so tjekaj sipali odpadke in smeti. Pod sipo so našli velikansko zidovje nekdanje trdnjave. Na podzidju so ležali veliki obdelani kameni z okraski v podobi vencev in rozet. Našli so tudi mozaična tla in barvane stene kopališča. Po denarjih, ki so se ravno tam našli, sodijo, da je bilo poslopje postavljeno koncem drugega stoletja po Kr.

Od l. 14. pr. Kr. je bil Norik rimska pokrajina. Cesarski namestnik v podjarmljeni deželi je imel najvišjo vojaško oblast; vršil je pa tudi najvišje sodstvo in vodil je finančno upravo. Prvi prokurator iz dobe Klavdijeve je bil C. Balbius Atticus. Vseh po imenu znanih prokuratorjev so našli devetnajst⁵.

² Vita S. Maximiliani. Auctore anonymo. Ex codd. Mss. Cellae S. Mariae in Austria, S. Petri Salzburg., Lambazensi et Formbacensi. Edit. Hieron. Pez. Script. Rer. Austr. I. 19—34. — Dr. Albert von Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark, Graz 1844. I. str. 454.

³ Dr. G. Schön, Römische Inschriften in Cilli. Cilli 1894.

⁴ Dr. Franz Martin Mayer, Geschichte der Steiermark. Graz 1898, str. 5 in 7.

⁵ Dr. G. Schön, Römische Inschriften in Cilli, str. 40 in 41.

Iz najdenih spomenikov sklepajo, da so prokuratorji Norika vsaj v prvem in drugem stoletju v Celju domovali. Bržkone je cesar Klaudij določil Celje Noriku za prestolnico in povzdignil mesto v municipij; odtod ime »Claudia-Celeja«. Posadka v Celju ni bila velika.

Kolik je bil obseg rimskega Celja, se da nekoliko po nekdanjem obzidju in pa po teku vod dognati. Malo verjetno je, da bi bila v rimski dobi Savinja tekla na severni strani mesta, torej nazadnje po strugi Koprivnice. Celje je stalo med Savinjo in Voglanjo.

Vojaški tabor Celeje je imel podobo podolgstega četverokotnika, katerega daljša ost je gledala proti vshodu. Verjetno je, da je celjski grof Friderik II. l. 1450. postavil obzidje za srednjeveško Celje prav na rimski temelj. Vse mestno površje je znašalo blizu 1380 *ha* in je bivalo na tem prostoru okoli 1000 naselnikov. Glavna cesta (*cardo maximus*) se je vjemala s sedanjo glavno cesto, ki drži od zahoda proti kolodvoru na vshodnji strani. S to se je križala pravokotno druga ulica (*cardo decumanus*), ki je zavzemala prostor velikega trga in graške ulice. Glavna vrata (*porta praetoria*) so bila proti severu obrnjena in so se nahajala menda blizu tam, kjer drži velika cesta čez Koprivnico¹.

4. Najdbe pred 50 leti.

Ko so mimo Celja delali železnico, so našli na vshodnji strani mesta proti Voglanji obilico zaponk, igel, verižic, skled, ravnih in zakrivljenih nožev, srpov, vpodobljenih svinj, levov, golobov iz medenine in železa, potem žrmelj, vrčev, svetilnic iz ila in kamena, drobce stekla in kosti, jeden nagrobni spomenik in pa več penzov iz rimske dobe. Dotično poročilo gimnazijskega prefekta Hartnida Dorfmannna se nahaja pri Mucharju, op. cit. III. 396. Prav verjetno je, da se je vse to pred vshodnjimi mestnimi vrati tem potem nakopičilo, da so smeti in podrtije pred vrata vozili in tam na kupu odlagali.

Prav blizu tega kraja, samo bližje mestnega obzidja, so našli, kakor je že bilo omenjeno, l. 1887. ostanke stare krščanske bazilike.

5. Načrt krščanskih bazilik.

Pri gradbi bazilik so se ozirali krščanski arhitekti na dvojne že znane stavbine, na pokopališčne cerkve v katakombah in na tržne bazilike s tremi ladjami.

Kakor se krščanska družina loči v učečo in poslušajočo cerkev, duhovnike in ljudstvo, tako se tudi prostor v baziliki loči v zvišeni kor za duhovnike in ladijo, za verno ljudstvo namenjeno.

¹ S. Rutar v *Izvestjih Muzejskega društva za Kranjsko*, 1895, str. 169—173.

Kor je bil na vshodnji strani završen s polukroglo polukupolo, s svodeno dolbino; ta polukrog imenujemo apsidu, kateri se po njeni obliki pravi tudi školjka. Svetišče ima pa še drugo ime, namreč tribuna, ker je bil v dolbini pri steni kamenen škofovski sedež, imajoč naslonila za hrbtom in ob obeh straneh za roke. Stal je ta sedež nekoliko vzvišen in je bil pokrit s pregrinjali. Na desnici in levisi škofovega sedeža so bili stolci za duhovnike. Malo pred apsidu proti ladiji je stal oltar, do katerega se je prišlo po gredah. Na štirih tenkih stebrih sloneč baldahin je pokrival oltar. Izpod baldahina je visel nad oltarjem zlat ali srebrn golob, v katerem se je hranilo Najsvetejše.

Pred svetiščem, v srednji ladiji je bil prostor za pevce odločen. Na desni in levi strani pregraje, katera je obdajala pevski kor, bila sta dva odra. Na desnem je bral subdijakon list, na levem pa dijakon evangelij.

Prečna ladija, med apsidu in podolgasto ladijo, je storila, da sta se obe ladiji videli kakor križ, katerega so imenovali *crux commissa*: T¹.

Po vzgledu judovskega templja in po duhu svetega apostola Pavla skrbela je cerkev za to, da so bili verniki v cerkvi ločeni po spolu. Med moškimi, sedečimi na južni, in ženskami na severni strani ladije je bil v manjših cerkvah hodnik, po katerem se je moglo po cerkvi lahko priti k oltarju. Pri večjih cerkvah so prostor za ljudstvo stebri delili navadno v tri ladije.

Pred cerkvijo je bila lopa; njeno streho so nosili stebri, spojeni po brunih ali arhitravih. Na dvorišču blizu bazilike je bil vodnjak, kjer so si morali verniki umivati roke, predno so šli v cerkev, spominjajoč se, da morajo čisti pristopiti pred obličje božje².

6. Izkopine leta 1897.

Na ostanke dveh takih bazilik so torej zadeli, ko so meseca maja 1897. l. začeli kopati na stavbišču novega poslopja za c. k. pošto v Celju, in sicer na severozahodnji strani tamošnjega kolodvora in na južni strani tistega kraja, v katerem so se našle kopeli popisane v »Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale«, 1891. Letošnje izkopine je pa popisal konservator in gorski svetovalec gosp. Riedl v »Mittheilungen« 1898, str. 219—225 z osmimi ilustracijami med berilom in petimi velikimi slikami. O napisih, ki so bili pri izkopavanju najdeni, je obirnejšo razpravo gosp. dr. G. Schön objavil v »Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes«, Bd. I., Beiblatt, S. 29—36, na kojoj zavrača

¹ Heinrich Detzel, *Christliche Ikonographie*, Freiburg 1894, I., 11.

² J. Flis, *Stavbinski slogi*. V Ljubljani 1885, str. 44—47.

gosp. Schön v že omenjenem programu celjskega gimnazija za leto 1897/98 na str. 34. »Kirchenschmuck... des christlichen Kunstvereines der Diöcese Seckau« 1898, št. 12 je prinesel na strani 143—145 posnetek Riedl novega sestavka pod naslovom »Reste einer altchristlichen Basilica im Boden Celejas«. Riedlovih podatkov sem se tudi jaz hvaležno poslužil in na njegove zvesto posnete slike zavračam svoje spoštovane čitatelje.

Ko so 20. maja 1897. l. na zidovje apside večje bazilike zadeli, je že bil južni del stavbišča zasipan in severni del s stavbinskim gradivom pokrit. Tudi so že bili začeli studenec kopati. Vse to je sestavno odkrivanje starorimskih ostankov oviralo. C. kr. navod za preiskovanje in ohranjenje stavbinskih spomenikov je krepko vmes posegel in le njegovemu veljavnemu uplivanju moramo zahvaliti, da se je sploh še moglo kaj rešiti, popisati in v slikah posneti. Vsled tega je c. kr. trgovinsko ministerstvo kot zidajoči gospodar podjetnika stavbe napotilo, naj preiskovanje starinske najdbe zvesto pospešuje.

Zemljišče, na katerem se je pošteno poslopje zidalo, je od zahoda proti vshodu nagnjeno. Proti severu in vshodu so nasipi, ki so nastali od 1846. do 1848. l., ko so tir za železnico delali. Od rimske dobe se je površje zemljišča vsled nasipavanja odpadkov in smetij in pa po naplavih Voglanje za 50 do 90 *cm* povzdignilo.

Ostanke bazilike so bili torej pokriti s 50 do 90 *cm* debelo odejo, ki je bila sestavljena iz črne prsti, črepinj, drobcev in odpadkov. Pod to odejo so zadeli na rimski sloj, ki je bil 85 *cm* debel in sestavljen iz mazke (Mörtel), črne prsti in zdrobljene rimske opeke. Verjetno je torej, da so tudi tukaj odkladali odpadke; vsled tega so se pomešali s starimi denarji, ki so ob veljavo prišli, tudi novejši novci in tako je po denarnem drobižu zastopanih več stoletij in se iz denarja samega nič pravega ne more dognati. Na vshodni strani apside se je našlo 203 *cm* pod mozaičnim tlakom v ilovici okostje, od katerega je posebno glava dobro ohranjena; iz nje sklepamo, da je bil ondi 5 do 7 let star otrok pokopan. Med vsemi najdbami je pa najjimenitnejši mozaični tlak, katerega se je dobilo trinajst večjih ali manjših kosov. Tabula I.¹ predočuje ostanke zidovja v tlorisu.

Ko je bil mozaik previdno odkrit, so ga lepo čisto umili. Iz središča apside se je potegnila ost po srednji ladiji in tako se je potem določilo, v kateri smeri in kako daleč od središča se je kateri kos mozaika našel. Posamezne kose so pokrili s prozornim papirjem, na katerem so glavne oblike z mehkim svinčnikom posneli; barvo so pa čisto po izvorniku povzeli. Kocke vsake skupine so posebič spravili,

¹ V naved. d. Riedlovem.

da bi jih pozneje zopet sestavili po posnetih slikah. Nekatere slike se nahajajo na treh kosih platna; na dvanajst kosih papirja so posneti napisi, in na štirinajst kosih pa mozaični okraski. S kockami, iz katerih je bil mozaik sestavljen, so napolnili 21 vreč.

Navpično zidovje bazilike je bilo 50 do 60 *cm* debelo in je gledalo iz površja rimskega sloja k večjemu do 50 *cm*. Zidovje nikakor ni bilo trdno, kakor je bilo sicer pri Rimljanih v navadi, in temelj ni bil globokejši od 70 *cm*.

Da je baziliko, kakor vsa druga v Celju najdena rimska poslopja uničil požar, sklepamo iz oglenja in pa iz raztopljenega stekla. Na tleh bazilike oziroma na mozaiku je bilo le malo ostankov porušenega zidovja in opeke. Iz tega sklepamo, da so, kar je bilo rabljivega gradiva, drugam odnesli, ko se je mesto začelo zopet iz razvalin vzdigovati in da so najdeno gradivo porabili za novo poslopje.

Mozaik je bil sestavljen iz kocki se bližajočih kamenčkov, katerih stranice merijo 7 do 15 *cm*. Rdeče kocke so narejene iz rimske strešne opeke, črne iz Guttenstein-apnenca, bele iz dolomita, zelene, žolte in rujave pa iz trahita, vseskozi gradivo, ki se po tukajšnjem gorovju dobi.

Razven mozaikov našle so se sledeče reči:

Ostanek sarkofaga iz pohorskega mramorja; služil je kot obod studentca.

Majhno pokrovce sarkofaga iz mramorja.

Pravokotna mramornata plošča, 97 *cm* dolga in 85 *cm* široka, 9 *cm* debela; našla se je na prostoru katedri odmenjenem v apsi bazilike.

Razlomljeni stebri z gladkimi in žlebastimi valji s premernikom 7 do 59 *cm*.

Stebri in okraski kažejo le malo umetniške izurjenosti.

Našle so se tudi nekatere razdrobljene strešne opeke; pet izmed njih je zaznamovanih z napisom LEG II ITAL, ena pa tako: LEG II ITA.

Izkopali so tudi dva vrča za pepel mrličev in dve skledici iz črne gline, kakor so še sedaj med našim narodom v navadi.

Izmed najdenih denarjev omenimo te-le:

Medenina. IMP (Nero) Caesar (au) G R: (sc) OR (ia) AUGUST (Fortuna) SC

Srebro. CAESAR VESPASIAN (us) . . .

Med. IMP PROBVS AUG . . .

Sreb. CONSTANTINUS IVN NOB

Med. CONSTANTINVS IVN NOB C R: ROMAE ETERNE

Med. CONSTANTIVS NOB CAES R: SAC MONET AUGG
E T CAES NOSTR

Med. DN CONSTANTIVS PF AUG

» DN CONSTANS PF AVG R: VOT XX MVLT XXX (Dva novca).

Med. DN CONSTANS PF AUG R: FEL... REPARATIO

» DN VALENTINIANUS PF AVG R: SECVRITAS RE
IPVBLICAE

Nadalje so se našle turške podkve iz 16. veka.

Tloris na prvi tabuli nam poda splošni pregled vsega, kar se je našlo.

Verjetno je, da je stavba služila verskim namenom in da je v severo-zahodu od večje bazilike pri črki A stala druga starejša bazilika, ki je na tabuli višnjevo zaznamovana. Temelj starejše bazilike je globlji in zid je trdnejši.

Glavna ost večje bazilike je bila od zahoda proti vshodu obrnjena in se je zaznamovala po magnetni črti leta 1897. tako: $7^{\text{h}} 6^{\circ} 30'$ — $19^{\text{h}} 6^{\circ} 30'$.

O starosti stavbe se, kakor je že bilo omenjeno, iz denarjev, ki so bili najdeni, ne da nič gotovega sklepati, ker so se nekateri dvesto let mlajši denarji našli v večji globočini, ko drugi starejši novci.

Pri apsidi se kaže, da je imela dva zida, ki sta bila vsporedna, in da se je zunanja okrogla stran zunanjega zida višje od zemlje spremenila v mnogooglato obliko ali poligon.

Razven gospoda Riedla sta izkopavanja vsak dan nadzorovala gosp. okrajni inženir Rudolf Schneider in gosp. dr. G. Schön.

Tlak v apsidi in v ladiji je bil v eni in tisti vodoravni črti, torej brez grad.

Če je res zunanji zid apsido završeval in je notranji zid le nekoliko iz tlaka gledal kot podlaga za omrežje oltarja, sklepamo iz tega, da je bila srednja ladija bazilike $6,40\text{ m}$ široka; vsa širokost bazilike s postranskima ladijama je pa znašala 13 m . Krožni segment zunanjega obzidja je bil 5 m globok. O dolgosti bazilike se ne more nič gotovega povedati.

Verjetno je, da sta streho bazilike nosili dve vrsti stebrov in da je bila pokrita z opeko.

Tudi napisi na mozaiku pričajo, da imamo ostanke bazilike pred seboj.

Našli so se pa razven že omenjenih napisov na novcih v mozaiku še tudi sledeči pismeni ostanke.

A. Napis na sarkofagu (Tab. I. c):

CASSIUS PRI
MIANUS VF
SIBI ET TERE
NTIAE IVLIAE
CONIVGI SV
AE

B. Na mozaiku:

- I.* IVSTINIANVS DIACONVS FP CXX (Tab. II.)
II. VS FP CCXL (Tab. III. a)
III. LEO . . . OLASTICVS . . IN . . S (Tab. III. b)
IV. XIM . . . ET BEREC FP LXX (Tab. III. c)
V. HO . . . OPATUS (Tab. III. d)
VI. (maxi) MVs . . . SIMPLE (x et fam) (ul) TE ORVM SIM (p) (lici) VS
ET MAXI (in) VS F (p . . . XX (Tab. IV)
VII. OPTAVI (a) NVS (e) T AVRELIA CVM F (am) VLIS SVIS
OPT (atia) NO ET DESIDERIO . . . X
VIII. ABRAHASIR CVM SVIS FCP XC
IX. VRSICINVS ET NONOSA FECERVNT PXXX
X. MAPCELLINI VSUC . . . E
XI. S (e) VERA ET ANTONIANV (s) P CX
XII. F . . . IDE . . . IMS . . . COXC
XIII. NVS . . . VRSA . . . FP XL

Sledeče pripombe so posnete po »I. Jahresheft des österr. arch. Institutes«, ki je napise tako razložil:

Ad I. Iustitianus diaconus fecit pedes CXX.

Ad II. us fecit pedes CCXL.

Ad III.—V. Leo scholasticus et Propinquus fecerunt pedes . . . Maximinus et Beronice fecerunt pedes LXX. Honoratus f . . .

Ad VI. Maximus et simplex et familiarum simplicius et Maximinus fecerunt pedes XX.

Ad VII. Optatianus et Aurelia cum famulis suis Optatiano et Desiderio fecerunt pedes XL.

Ad VIII. IX. Abrahasir cum suis fecit pedes XL. Ursicinus et Nonnosa fecerunt XXX.

Ad X. Marcellinus vir clarissimus et Amantia femina clarissima et usus . . . in memoriam cum suis fecerunt pedes . . .

Ad XI. Severa et Antonianus fecerunt pedes CXX

Ad XII. XIII. Aurelius et Desiderius cum suis fererunt pedes XL . . . Maximinus et Ursa fecerunt pedes XL.

V Poreču in na Gradežu so se našli v mozaiku enaki napisi, ki nam oznanjajo, koliko kvadratnih črevljev (29.5 cm je znašala stranica)

je ta ali oni plačal. Med daritelji se nahajajo tudi tujci, ki so v Celje prišli kot vojaki ali pa po svojih trgovinskih opravkih.

Kdor bi si hotel »Mittheilungen der k. k. Centr.-Com. 1898«, v katerih se Riedlov spis nahaja, naročiti, naj se oglasi pri knjigotržcu Wilhelmu Braumüllerju, Wien I., Graben 21. Cena letniku s poštnino znaša gld. 10-40.

7. Celje ob koncu rimske dobe.

Pičlo malo nam je znano o poznejši usodi stare Celeje in tamošnje škofije. Verjetno je, da je mesto preživelo viharje ljudskega preseljevanja in da je še v šestem stoletju stoloval v Celju oglejskemu patrijarhu podrejeni škof. V dokaz nekaj iz zapisnika sumljive sinode na Gradežu, ki se je neki vršila l. 579.

»Concilium Gradense, quo, praesente Laurentio presbyterio sedis apostolicae legato metropolitana sedes Aquilejensis Gradum translata est concilique Chalcedonensis defensio confirmata.

In nomine Domini nostri Iesu Christi summi aeterni Dei nostri. Imperatore Domino nostro Serenissimo Tiberio Constantino Augusto anno imperii eius quinto eodem consule sub die tertia Nonarum Novembrium Indictione XIII. Cum in civitate Gradensi Helias Episcopus sanctae eiusdem novae Aquilejensis Ecclesiae, una cum Martiano, Leoniano, Petro, Vindemio, Virgilio, Ioanne, Charissimo, Patricio, et reliquis episcopis, et Sacerdotibus, quorum nomina subscriptiones propriae manifestant, in concilium convenissent, et in nova basilica sanctae venerabilis martyris Euphemiae consedissent, sedentibus quoque presbyteris plurimis, astantibus diaconibus, propositis in medio sacrosanctae ecclesiae evangelii, Helias primae sedis episcopus dixit: Ineffabilia sunt opera Domini nostri Iesu Christi, quibus misericordia et benignitate fragilitatem nostram sustentare dignatur.« ... Na koncu sledi 33 podpisov in med njimi na osmem mestu: »Ioannes Episcopus sanctae ecclesiae Celejanae, his gestis subscripsi«; na desetem mestu je brati »Patricius episcopus sanctae ecclesiae Aemonensis«, na ednajstem pa: »Adrianus episcopus sanctae ecclesiae Polensis«¹.

Gosp. dr. Fr. Kos je o tej listini nedavno tako pisal: »Ker tu omenjene sinode (3. novembra 579) nikdar bilo ni, in ker je bil dotični zapisnik najbrže skovan v začetku osmega stoletja, imajo imena škofov, ki so v zapisniku našeta, le relativno zgodovinsko vrednost. Na vsak način je ime celjskega škofa Ivana izmišljeno«².

¹ Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio . . . quae Ioannes Dominicus Mansi Lucensis . . . evulgavit. Florentiae 1763. Tomus IX., str. 923—926.

² Izvestja muz. dr. za Kr. 1896, str. 195 in 196.

Pozneje pa je pisal gosp. dr. Fr. Kos: »Imenitno mesto v sredozemskem Noriku je bila Celeja. Ako se ne motim, stalo je to mesto še potem, ko so se polegli valovi ljudskega preseljevanja. Verjetno je, da so v Celeji vladali škofje še v šestem stoletju. V zapisniku izmišljene sinode na otoku Gradežu z dne 3. novembra leta 579. je naveden tudi »Ioannes episcopus s. ecclesiae Celejanae«. Ko so Slovenci osvojili Celejo in njeno okolico, uničili so škofovsko stolico in brez dvoma porušili tudi mesto. Pozneje so na ondotnih razvalinah postavili novo naselbino ter jo začeli imenovati Celje. Ta kraj je že omenjen v listini z dne 21. januarja leta 824... in finibus Sclaviniae in loco, qui dicitur Zellia — v »Mitth. des Inst. für österr. Geschichtsforschung I., 1880, str. 283, št. 5«. — Sem spadajoča 5. pripomba se pa glasi: »V Izvestjih muzejskega društva za l. 1896., str. 196 sem rekel, da je ime tega škofa (Ivana) na vsak način izmišljeno in da so okoli leta 579. po celjskem polju razsajali Obri in Slovenci. — Zdi se mi, da sem se prehudo izrazil. Res je, da je ponarejen vir, ki nam je ohranil ime celjskega škofa Ivana, a pomisliti je treba, da je v rečenem zapisniku naštetih še več drugih škofov, o katerih se lahko dokaže, da so v resnici živeli okoli l. 579. ... Ako so imena drugih škofov zgodovinska, zakaj naj bi bilo ime celjskega škofa izmišljeno? Kakor se vidi, vladali so v Celeji v šestem stoletju škofje. Ker pa je prav verjetno, da so okoli leta 579. po celjski okolici razsajali Obri in Slovenci, zato si lahko mislimo, da je celjski škof Ivan že pred prihodom sovražnikov, morebiti že leta 568. zapustil svojo stolico ter utekel na otok Gradež, kjer so se takrat zbirali beguni tudi iz drugih krajev... Takih begunov je bilo takrat veliko na obalah Jadranskega morja. Znano nam je, da je neki Ivan, ki je prišel iz Panonije, bil postavljen za škofa na gradu Novas, kateri je stal najbrže blizu Kopra. Mansi, op. cit. tom. X., str. 117¹.

Iz teh podatkov bi se dalo torej z nekoliko opravičenostjo sklepati, kdo da je zadnji sedel na škofovski stolici starokrščanske bazilike v rimski Celeji in kedaj je bilo imenovano svetišče požgano.

8. Sv. Maksimilijan.

Legende o sv. Maksimilijanu, celjskem rojaku, škofu in mučeniku, smo že omenili. Gotovo je, da je bilo v dvanajstem in trinajstem veku češčenje sv. Maksimilijana po naših pokrajinah že razširjeno. V darilni listini iz l. 878. omenja Karlman spoznovalca Kristusovega Maksimilijana. V listini od 30. septembra 985. l. omenja Oton II., da sta sv. Valentin in sv. Maksimilijan v Pasovi pokopana — ubi s. Valentinus et Maximilianus, confessores Christi, corpore requiescunt. Cerkevni koledar

¹ Letopis Matice Slovenske, 1887, str. 26 in 27.

samostana Tegernsee iz ednajstega veka omenja sv. Maksimilijana 12. oktobra¹. Baron Janez Vajkart Valvasor omenja v svojem spisu: »Ehre des Herzogthums Crain... Laibach 1689« v drugej knjigi na str. 534 tudi mučeništva sv. Maksimilijana in čudežnega studenca, ki je tam nastal, kamor je mučenikova glava padla. V zidu kapelice pri studencu postavljene se je bral o njegovi dobi napis: »Fons decollationis Sancti Maximiliani«.

9. Potopis iz 17. veka.

Zdaj še pa kratek spomin iz potopisa, sestavljenega leta 1671.

»Reisebeschreibung, so ist vorgenommen worden den 22. Jänner ddo. 1671 durch mich Georg Ernst Galler, Freiherrn, dan durch meinen Herrn Bruedern Maximilian Wilhelm, Baiden Herrn zum Wasen... Marburg, Statt, an der Muhr (!)... Diser Ort ist dem grafen Khisl undterworfen, alwo er auch ein schöne Burg und, als ein Oberherr haben soll, guete Gelegenheit hat... Burg schleiniz, ein schönes Schloss... und zwei Meil davon, Feistriz, eine kleine Statt,... fort galopiert... auf Gonowitz, Markh, sambt einen Schoss... so den Grafen von Tattenpach... zuegehordt... alda kehrten wür bey dem schwarzen Adler ein,... nach dem Essen weiter geraist... auf Cilla, Statt, nicht zwar von denen gressten noch schönsten, aber wegen ihrer Antiquitet und uralten Ursprung ziemblich berimbt, davon noch vill Yberrest ihrer alten Prerogativen zu sehen... Einen kurzen Weg vor dem Thor ist des hl. Mauritii (sv. Maksimilijana) Khirchen, und das Orth, wo dieser Heilige martirisiert worden, sambt einen dazumahlen aus seinen Blut entsprungenen Brun zu söchen, und eben dieses Orth soll vor Alter in mitten der Stadt (ni verjetno) gestandten sein... Man findt auch zum öftern in äckhern auf dem Felt alte Gelter und Figurn... alda haben wir bei dem Khinsberger, ... aingekhert... an andern Tage aber, als den 25 Jener, so ein Sontag war, nach gehorten hl. Mösz, sein wür in aller Frue abgeraist.«²

Dr. Jožef Pajek.

Dušno pastirstvo.

V bran za duhovniško čast. Milostipolni a hudi so bili prvi časi krščanstva, časi prvih mučenicov za vero, ko se je po celem rimskem cesarstvu razlegal krik: »Christiani, ad leones!« A cerkev je mogočno napredovala. — Dandanašnji, ko se je cerkev razširila skoro

¹ Muchar, op. cit. I, 470, 471.

² J. v. Zahn, Steirische Miscellen, Graz, 1899, 355—357.

do zadnjega koticčka zemlje, so časi tudi prav hudi za katoliškega duhovnika, kakor za zavednega katoliškega lajika. Ne sicer v zverinjake (»ad leones«), — a v časnike jih tirajo! Ne sicer mesa, a trgajo iz njih, — kar še bolj boli, — trgajo iz njih njihovo čast in poštenje. Ne kuje se sicer v ta namen razno grozovitno mučeniško orodje, zadoščuje podlo obrekovanje.

Niso v onih časih mučeništva vsi imeli poguma »ad leones«, in bilo jim je dovoljeno, pravočasno se umakniti, da niso zasačeni postali odpadniki. Tudi ni bila božja volja, da bi vsi kristijani one dobe postali mučeniki. Marsikatera sveta oseba, ki je bila cerkvi neobhodno potrebna, poiskala si je skrivno zavetje, ter k večjemu na koncu svojega življenja stopila na mučeniški oder.

Nekaj sličnega se godi tudi dandanes. Zakaj vidimo toliko lajikov, ki so s srcem in dušo otroci sv. cerkve, in ji na tihem mnogo koristijo, pa vendar v javnosti stojé v nasprotnih vrstah? — Zakaj je marsikateri duhovnik tako tih, nič ne reče, nič ne stare, vse pusti, skrivaj se zolzi, sicer pa pusti, naj gre, kakor hoče? — Zakaj — žalibog, marsikateri celo iz duhovniškega stanu, s sovražniki vpije, igra, pije? Le da ima mir od te strani! Njegova vzgoja je morebiti prenežna, srce je mehko, rahločutno, ki prej počí, ko javno sramotenje pregori! V resnici nima vsak dovolj poguma, prenašati novodobno mučeništvo — »črno na belem!« — Ne tedaj tudi prehitro soditi, češ, to je lenoba, je slabost, nerodnost, malomarnost, krivi nazori! Ne, — strah je pred »mučeništvom«, pravočasno umikanje je. Pa res ni kaj malega, gonjen biti, kakor so nekđaj tirali device »ad lupanaria« — v časnikarske kremplje in od tod, číst značaj, na sramotilni steber pred celi beroči in poslušajoči svet.

Naj torej tukaj podamo nekoliko vrstic v bran za duhovniško čast proti podlemu obrekovanju, v resnici «contra diabolum» (saj ni zastonj $\delta:\alpha\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\epsilon\iota\nu$ = obrekovati).

Ni pa naš namen gojiti ali zagovarjati pretirano občutljivost.

Tudi se ni bati, da bi potem ne bilo več priložnosti vaditi se v ponižnosti. Kjer priprosti človek greši iz neumnosti, ko zmerja in sumničí, se še tudi v ponižnosti prenaša, ker većinoma se mu vzbudi kmalu kes, ki vse tisočero popravi.

Ali kjer zlobnost polu-omikanega obrekovalca ravna s poštenjem duhovnikovim, kakor neka koristna domača žival z mehom, morebiti samo zato, ker mu je ta zmešal njegove zlobne naklepe, ali pa ker upa, da bo tako sebe povzdigujoč in nasprotnika v blato potiskujoč si pridobil izgubljen ugled, tam ima vsak duhovnik pravico postaviti

se v bran, a večkrat nastopi celo dolžnost, ako bi namreč s tem trpela njegova služba¹.

V tem slučaju mora dušni pastir posnemati sv. Pavla, ki je zaklical: »Caesarem appello!« (Act. 25, 11), ko so mu krivico delali obrekovalci in je tudi zagovarjal to svojo obrambo jedino z besedami: »Coactus sum appellare Caesarem« (Act. 28, 19)! V dolžnost si je to štel, ne radi svoje osebe, »non quasi gentem meam habens aliquid accusare« (l. c.), marveč radi javnosti, da se nedolžni ne pohujšajo in ne pogubijo po obrekovalcih, »contradicientibus autem Iudaeis!« — Ta židovski nasprotni in obrekovalni duh v svojem časopisju greši še dandanes največ zoper duhovniško čast.

Zatorej tudi katoliški duhovnik naj porabi orožje, katero mu daje cesarska postava zoper obrekovanje.

Na Ruskem je verska ločina, ki prepoveduje svojim orožje nositi ali rabiti in s takimi imajo vojaške oblasti velik križ, a i novincem huda poje. V boju pa ali pri najmanjši praski bode gotovo uničen tak vojak vkljub vsi svoji morebiti velikanski moči. Zakaj? Ker orožja ne rabi! Zakaj se tako pogosto obrekovalcu posreči, duhovnika neomadeževanega značaja potisniti v blato, oškodovati ga za celo življenje? Ker se orožje ne porabi. In zakaj ne?

1. Mnogi niti ne slutijo, da so tu ali tam napadeni.

2. Mnogim je to sicer znano, pa ne vejo prav, kaj storiti. Tem in onim je lahko pomagati, kakor bomo videli v naslednjih vrsticah.

3. Mnogi vedó, da so napadeni, pa nečejo nič storiti. Volenti non fit iniuria!

4. Prav navadno se tudi slišijo ponosni izreki: »Vzvišen sem čez tako pisarjenje! — Kdo bo taki zakotni listič jemal v poštev? — Bi mu še čast izkazal!« — To je pa češče le huda prevara samega sebe. Časopisje je dandanes svetovna sila in vsak zakotni listič je v neki meri deležen te velikanske moči.

¹ Pravico, braniti svoje dobro ime ima že po naravnem pravu vsak človek, vendar to ni vselej dolžnost, večkrat nam krščanska ljubezen, ponižnost in potrpežljivost veleva, da storjeno krivico potrpiamo. Vendar v časih se lahko zgodi, da smo dolžni zavrniti obrekovalca, oziroma iskati sodnijske pomoči proti obrekovanju. Že Tomaž Akvinski opozarja na to (S. th. I.—II. qu. 72, a. 3) in pravi, da je zlasti iz dveh vzrokov včasih potrebno zavrniti obrekovanje: 1. v prid obrekovalca samega, da namreč zataremo njegovo predrznost po besedah sv. pisma (Prov. 26, 5): *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur*; 2. zaradi mnogih drugih, katerim bi škodovalo obrekovanje proti nam, kar velja po razlaganju Gregorija Vel. (Hom. IX. super Ezech.) zlasti o onih, katerih življenje mora biti drugim v vzgled in posnemanje.

Razume se, da se naš članek ozira le na take slučaje, kjer si je duhovnik svest svoje nedolžnosti.

Pa preidimo od splošnega na posameznosti. Kako se krati danes duhovniška čast?

I. Z ovaduškimi pismi na urade, cerkvene in posvetne.

a) Tožbe na cerkvene oblasti. V nekaterih krajih je že čisto v navadi iti »h gospodu dekanu« in tožiti župnika, če ta ni — malomarnež in malo strožje izvaja cerkvene določbe. Marsikateri ovaduh se še le tedaj pomiri, ko vidi, da nič ne opravi. Kdor le malo pozna take ljudi, nam bode rad priznal, da ravno taki, ki se sicer malo zmenijo za cerkveno višjo oblast in je nečejo poznati, jo najbolj na pomoč kličejo, kadar se jim vzbudi želja odstraniti ali uničiti njim neprilичnega klerika. Za kaj takega še jim je višje-pastirska oblast dobra dovolj!

b) Ovadbe na posvetne oblasti. Teh je več, kakor bi se na prvi vid komur dozdevalo. In kako skrbno se take reči hranijo, kako izdatno in varno rabijo! Poleg tega pa noben posvetni urad ne da v roke take ovadbe duhovniku, da bi se ta mogel braniti ali ovaduha izročiti pravici. Celó c. k. orožniki dobijo včasih take reči v roke »v poizvedovanje«, toženi duhovnik pa ne! Nasprotno pa gorjé duhovniku, ki bi v svojih poročilih ne bil previden dovolj in ne bi imel za vsako, proti drugi osebi naperjeno trditev, dokazov v roki, — v roki rečemo, ne samo v zanesljivih pričah, ki le prepogosto rade »pozabijo«. Brez usmiljenja se pismo izroči toženemu in se mu strogo naloži, da se »ovaduh« žene pred sodnijo in navadno — »stanu primerno« — ostro kaznuje.

V pogovorih z duhovnimi brati zvedeli smo toliko slučajev kot dokaze za vse te naše trditve, — nekaj jih imamo tudi v rokah in bi jih lahko navedli z »dnevom, uradom in številko«, a omenimo vsaj dveh.

Prvi slučaj. Nek župnik je pisal na prisrčno, opetovano prošnjo priprostega človeka nerad tožbo proti nekemu učitelju na deželni šolski svet radi njegovega otroka, c. kr. deželni šolski svet je izročil dotično tožbo v izvirniku toženemu in mu naložil iskati si pred sodnijo zadoščenja. Naš prostak je vse utajil, rokopis je bil župnikov, poštenjak ga tudi ni tajil in bil je obsojen na 50 goldinarjev globe ter plačal še vse velike stroške. Na to je še pa prišel pikri članek, poln neresnic v neki liberalni dnevnik.

Drug slučaj. Župnika je nekdo tožil in tudi dobil nekaj ljudij, da so podpisali, podpisal je celo neki dvanajstletni šolarček. Prišlo je na okrajno glavarstvo ob enem menda pet ovaduških pisem. Na poznejšo prošnjo župnikovo, da naj se vendar tudi on pismeno zasliši, ali da naj se mu izročijo izvirniki omenjenih pisem, da se more ali zagovarjati, ali pa izročiti dotične pisalce postavni kazenski oblasti, se mu je uradno odgovorilo, da se to ne more zgoditi, ker »itak ni bilo vzroka uradno postopati!« Sapiienti sat!

Kaj so pa nasledki takega ravnanja? Ker se lažnivi tožilci pogostokrat ne pokličejo na odgovornost, postajajo tem drznejši, ovadustva se množijo, trpi pa ugled zatoženega in potuho dajajočega urada.

Kje je pomoč zoper tako ravnanje? Blizu in zdatna je v tem cesarska postava, — Appello caesarem! — da-si se ne more tajiti, da to, kakor že nekdanj sv. Pavlu, dela veliko potov, stroškov in sitnob.

Kazenski zakonik (Strafgesetz), 25. poglavje.

»§ 209. Kdor drugega zatoži radi izmišljenega hudodejstva pri višji oblasti, ali na tak način obdolži, da postane to obdolženje vzrok višjeoblastniške preiskave, ali da bi vsaj povod dati moglo poizvedovanju čez obdolženega, se stori krivega hudodejstva obrekovanja.«

Kazen.

»§ 210. Kazen obrekovalca je navadno težka ječa od enega do pet let, more se pa do deset let podaljšati, če se

a) obrekovalec posluhuje posebnih zvijač, da bi storil obrekovanje verjetno, ali

b) če je obdolženega spravil v posebno veliko nevarščino, ali

c) če je obrekovalec služabnik, domačin ali podložnik obrekovanega; ali če se je kak uradnik v svojem uradu obrekovanja krivega storil.«

Če bi se pa stvar ne dala uvrstiti med hudodejstva po §§ 56 in 57 istega zakonika, pomaga k časti tudi §§ 487 in sledeči, kar je včasih tudi tožitelju dobro došlo, ker predstoječa §§ 209 in 210 se dozdevata nam osebno pregrozna, da bi jih rabili proti kateremu-koli nasprotniku.

»§ 487 (kazenski zakonik):

Razžaljenja časti se krivega stori:

a) Kdor drugega po krivici obdolži kakega hudodejstva¹, ne da bi ta krivica tako daleč šla, da bi po § 209 dosegla vsa za hudodejstvo obrekovanja potrebne lastnosti ali pa po krivici obdolži kakega pregreška² ali kakega prestopka³;

§ 488. b) kdor tudi na drug način, s tem, da pripoveduje izmišljena ali popačena dejstva bližnjega imenom, ali s samo za njega primernimi znamenji, njega po krivici nekega gotovega nepoštenega ali takega nenravnega dejanja obdolži, da je to v stanu ga v javnosti storiti zaničevanega ali ponižanega;

§ 489. c) kdor v tiskovinah, objavljenih spisih ali v slikah, ali kdor, brez da bi ga na to silile posebne okoliščine, očitno zoper koga čast razžaljuje, če tudi resnična dejstva zasebnega ali rodbinskega življenja razglaša.

§§ 490, 491, 492 določujejo posamezne slučaje natančneje. Sledi kazni.

»§ 493. Vsa v predstoječih §§ 487 do 492 zaznamovana razžaljenja se morajo navadno kot prestopki kaznovati z zaporom od enega do šest mesecev, če so se pa storila po tiskovinah, kot pregreški z zaporom od šest mesecev do enega leta.

Kazni zapade ne samo oni, ki je bil prvi vzrok, ampak vsaki, ki tako razžaljenje dalje razglaša. (Konec prihodnjič.)

F. S. Šegula.

¹ Hudodejstvo = Verbrechen, ² pregrešek = Vergehen, ³ prestopok = Übertretung so tri važne pravniške razločevalne stopnje za človeška prepovedana dejanja.

Kako naj se ravna z zaročnikom, ki pride k spovedi še le zadnji čas pred poroko, ko je za svatovščino že vse pripravljeno in se poroka brez velikega pohujšanja in osramotenja ne da več preložiti, ter razodene zakonski zadržek? »Takrat se je«, piše Zupančič¹, »če še možno, obrniti do škofa, ki v toliki sili smé spregled dajati. Ako pa ni več mogoče obrniti se do višjega pastirja, in če je zadržek iuris ecclesiastici, se sme v toliki stiski dušni pastir držati mnenja svetega Alfonza Lig.² in drugih bogoslovcev učečih, da cerkvena postava v tem slučaju ne veže, ker začenja škodljiva postajati, kar gotovo ni namera zakonodavčeva. A po poroki bi se moral spovednik obrniti do penitencijarije ali do škofa, da prejme dispenzo; prav za prav, da se odobri njegovo ravnanje. V tem in v prejšnjih dogodkih smo imeli pred očmi le skriven zadržek, kajti da bi bil javen, ljudem znan, potem spovednik nikoli in nikakor ne smé pripustiti ženinov k poroki, dokler ne dobita spregleda.«

Ker ta slučaj lahko pripravlja mnogo težav in je jako zamotan, hočemo nekoliko o njem spregovoriti. Nadejamo se, da s tem spravimo stvar v razgovor, kar ji bo gotovo le na korist.

Najprej razločujemo, ali je zakonski zadržek javen ali skriven. Kadar je javen, bodisi kot zadržek večim osebam znan³, bodisi po svoji naravi očiten, ker izhaja iz dejstva po sebi znanega n. pr. iz krvnega, postavnega in duhovnega sorodstva, spodobnega svaštva, različnosti vere med krščenim in nekrščenim, višjega reda, slovesne obljube, javne spodobnosti iz zakona, sklenjenega vpričo cerkve, in iz javne zaroke⁴, naj se zahteva od spovedenca, da preloži poroko, dokler se odpravi zadržek, in da ali župniku ali njemu (če je spovednik župnik sam) zunaj spovedi razodene zadržek. Ni se namreč v tem slučaju bati osramotenja ali pohujšanja, ampak prav poroka bila bi v pohujšanje. Ako neče tega storiti, naj mu odreče odvezo. More in mora pa jih poročati župnik, ako to zahtevata, ker zunaj spovedi ne ve za zadržek⁵.

Če je zadržek skriven, zopet razločujemo: Ali se zadržek more spregledati in se navadno spregleduje, ali pa se ne more spregledati in se navadno ne spregleduje.

¹ Anton Zupančič, Duhovno pastirstvo, II. popravljeni natis. V Ljubljani 1894, str. 674 in 675.

² Theologia moralis, lib. VI., n. 613.

³ Gasparri, Tractatus canonicus de matrimonio. Editio altera. Paris. Delhomme et Briguet. 1892. I., str. 147.

⁴ Gasparri, op. cit. I., str. 146.

⁵ Gasparri, op. cit. I. str. 547 in 549. — Feije, De impedimentis et dispensationibus matrimonialibus, Lovanii, typis Caroli Peeters, 1893, str. 621.

V poslednjem slučaju je nedopuščeno, skleniti zakon¹, ker zadržek nikdar ne preneha in ni upanja, da bi se dobil spregled. Le če je spovedencu zadržek neznan, in se je bati, da se zakon sklene vkljub spovednikovemu opominu in opozoritvi na zadržek, more ga spovednik pustiti v dobri vesti in mu nič omeniti o zadržku. Ako pa spovedenec pozneje za zadržek zvé, naj spovednik navadno od njega zahteva, da zakon zapusti; zakaj da bi živéla kot brat in sestra, jima ni priporočati, ker se to navadno ne dogaja, in razveza zakona se tudi ne more zahtevati, ker gre za skriven zadržek, katerega rimski papež ne more spregledati ali ga navadno ne spregleduje².

Če nasprotuje zakonu zadržek, kateri se more spregledati in se navadno spregleduje, in sta oba zaročnika v dobri vesti, in se ne ve za gotovo, ali bi se dala poroka brez pohujšanja in osramotenja preložiti, ko bi se opomnila, pustita naj se v dobri vesti, zakon naj se sklene; spovednik pa naj takoj prosi za izceljenje v korenini³.

Če nista zaročnika v dobri vesti, ampak vé vsaj jeden za zadržek, gledati je, da se najde katero sredstvo za preložitev poroke brez nevarnosti osramotenja ali pohujšanja. Kanonisti navajajo posebno ta-le sredstva: Zaročnik, ki vé za zadržek, naj stori obljubo čistosti za čas, dokler dobi spregled, ali gre na potovanje, ali se izgovarja z boleznijo, toda brez laži, ali sklene zakon pod pogojem, če bode rimski papež dal spregled, ali mu župnik naj potrdi, da je škofijstvo prepovedalo poroko⁴. Ali ta sredstva se bodo težko kedaj dala uporabiti brez nevarnosti osramotenja, zlasti če vé samo jeden zaročnik za zadržek. Čeprav ni toliko težav pri zaročnikih nižjega stanu za preložitev poroke, vendar se tudi pri njih nahajajo⁵.

Kaj je torej storiti, ako ni nobenega sredstva za preložitev poroke?

Kanonisti so o tem različnega mnenja. Ne bomo pa se ozirali na mnenje tistih, ki pravijo, da ni nobene pomoči in se v tem slučaju zakon sploh ne more skleniti, ker cerkvene postave niso dane in destructionem, ampak in aedificationem, ter se torej mora vse odstraniti, kar bi vernikom preveč obteževalo ali celo pristudilo prejemanje zakramentov; tudi ne bomo govorili o mnenju tistih, ki prilastujejo v tem slučaju župniku ali spovedniku oblast, dajati spregled⁶, ker te oblasti nimata in bi jo mogla dobiti le po delegaciji penitencijarije⁷, oziroma po subdelegaciji škofovi z dovoljenjem penitencijarije⁸; ampak navesti hočemo le trojno mnenje.

¹ Feije, op. cit. str. 637. — ² Gasparri, op. cit. I. str. 550.

³ Feije, op. cit. str. 621 in 622. — Gasparri, op. cit. I. str. 549.

⁴ Feije, op. cit. str. 611. — ⁵ Feije, op. cit. str. 622. — ⁶ Feije, op. cit. str. 622.

⁷ Feije, op. cit. str. 563, opomba. — ⁸ Feije, op. cit. str. 562.

Prvo mnenje je: V tem obupnem slučaju zakonski zadržek preneha, zakon se more skleniti veljavno in dopuščeno, in župnik ali spovednik naj to izreče; vendar, da se postopa bolj varno in se varuje spoštovanje do cerkvenih postav, naj se nemudoma prosi za spregled. To mnenje se navadno pripisuje sv. Alfonzu Lig.; ali po pravici ali ne, naj nam pokaže natančnejša preiskava.

Sv. Alfonz govori o tem slučaju v *navoslovju*¹, dokaže najprej, da more v tem slučaju dati spregled tudi škof in pristavi: »Imo addit Pignatell. t. 3. consult. 33 n. 5. ibique fuse probat . . . Unde dicit Ronc. (Roncaglia) . . .«, in na drugem mestu²: »Addit Ronc. p. 191 q. 1 r. 2 cum Pignat. et Tamb. . . .«

V delu »Homo apostolicus« beremo³: »Imo dicunt, et quidem non sine fundamento, Ronc. et Instructor etc. praefatus cum auctoritate Pignatel. . . .« in zopet⁴: »Imo asserit Pignat. probatque in tali casu cessare . . .«

V delu »Praxis confessarii«, ki je v novih izdajah *navoslovju* pri-dejano⁵: »Et si aditus ad episcopum etiam esset difficilis, et nullo modo posset evitari gravissimum periculum infamiae aut scandali retulimus⁶ sententiam auctoris (Instruct. pro novis confess. p. n. 32 ex Ronc. Surd. et Pignatel. t. 3. consult. 33. n. 5) . . .« in na drugem mestu⁷: »Et si neque adesset modus adeundi episcopum, observa, quod dictum est in Libro (Lib. 6. n. 612 [613] v. Sed hic) et supra n. 8.«

Sv. Alfonz navaja torej to mnenje ne kot svoje, ampak kot mnenje dotičnih avtorjev. Kako naj se to razumeva, posnamemo iz njegovega »Monitum auctoris ad lectorem, qui rogatur, legere hanc praefationem pro intelligentia totius operis«, ki se nahaja kot uvod pred njegovim *navoslovjem*. Tam beremo: »Caeterum, benigne lector, te admonitum volo, ne existimes, me opiniones illas approbare, ex eo, quod non reprobem; eas enim quandoque fideliter exponam cum suis rationibus et patronis, ut alii pro sua prudentia, cuius ponderis sint, adiudicent.« Mnenje sv. Alfonza more se torej tudi tako razumevati, da preneha cerkvena postava gledé na prepoved, skleniti zakon, čeprav neveljaven, ne pa gledé na ničevost čina. S tem bi se strinjalo splošno mnenje o prenehanju razdiravne postave v posamnem slučaju in izvajanje svetega Alfonza⁸, da je zakon, ako ni sklenjen v pričo župnika in prič tam, kjer velja oblika tridentinskega zbora, neveljaven tudi v slučaju sile. Ako je temu tako, uporabil je sv. Alfonz tudi v tem slučaju le svoj

¹ Theologia moralis. De poenit. n. 613. — ² Ibid. de matr. n. 1122.

³ Tract. 16, n. 114. — ⁴ Tract. 20, n. 57. — ⁵ N. 8.

⁶ Theol. mor. de poenit. n. 613. — ⁷ Nr. 84.

⁸ Theol. mor. de matr. n. 1079.

nauk¹: »Infertur III. non esse illicitum ob gravem metum simulare celebrationem matrimonii, ut cum communi sententia docent... contra P. Milante².«

Proti omenjenemu mnenju imajo nekateri kanonisti tehtne pomisleke. Nasprotuje namreč to mnenje splošni trditvi, da razdiravna postava v posamnem slučaju tudi zavljo največje škode ne izgubi svoje veljave gledé na ničevnost čina, nego samo gledé na prepoved, izvršiti čin, če tudi neveljaven³.

Razven tega, če velja to mnenje za ta slučaj, ne najdemo razloga, zakaj ne bi veljalo tudi za zadržke, ki so pred poroko neznan in se za-nje še le pozneje zvé. Ti zadržki pa, kakor vsi priznavajo, ne prenehajo⁴.

Ali ker to mnenje razven imenovanih zagovarja še mnogo drugih veljavnih pravoslovcev in nraoslovcev⁵, in ker tudi sv. Alfonz priznava, da se to trdi »non sine fundamento«⁶, mora se mnenje kot verjetno smatrati in se sme v skrajnem slučaju uporabiti⁷. Ako Kutschker⁸ temu nasproti trdi: »Dagegen muss, nach der richtigen Ansicht anderer Theologen, erinnert werden, dass für keinen Fall dem Pfarrer oder Beichtvater zugestanden werden könne, eine solche Declaration zu machen oder eine derartige Epikie sich zu erlauben«, in se sklicuje na razsodbo kongregacije tridentinskega zbora z dne 18. decembra 1684, moramo pripomniti, da navedena razsodba kongregacije tridentinskega zbora njegove trditve nikakor ne dokazuje; ker ta razsodba zadeva javen in obče znan zadržek krvnega sorodstva v četrtem kolenu. Da se pa v tem slučaju to mnenje ne sme uporabiti, omenili smo že s početka.

Vsi zagovorniki tega mnenja pa zahtevajo, da se po sklenjenem zakonu naj takoj prosi za spregled ali za izceljenje v korenini⁹ Besede v Zupančičevem duhovnem pastirstvu¹⁰: »Prav za prav, da se odobri njegovo ravnanje«, se torej ne strinjajo s to obče zahtevano prakso.

Drugo mnenje je: V tem skrajnem slučaju preneha zakonski zadržek gledé na prepoved, izvršiti čin, čeprav neveljaven; zaročnik sme hliniti

¹ Theol. mor. de sacr. in gen. n. 62. — ² Feije, op. cit. str. 628—631.

³ Feije, op. cit. str. 633 in 634. — Gury ed. Ballerini, Compendium Theologiae moralis, Romae 1884. T. I. str. 120. — Tudi sv. Alfonz se drži tega mnenja. Theologia moralis de matr. n. 1079.

⁴ Feije, op. cit. str. 634. — ⁵ Feije, op. cit. str. 632.

⁶ Homo apostolicus tract. 16, n. 114.

⁷ Gasparri, op. cit. I. str. 548. — Feije, op. cit. str. 634.

⁸ Dr. Johann Kutschker, Das Eherecht der katholischen Kirche nach seiner Theorie und Praxis. Wien 1856. Wilhelm Braumüller. 3. Band, str. 515.

⁹ Gasparri, op. cit. I. str. 548. — Feije, op. cit. str. 638 in 639.

¹⁰ Op. cit. str. 674.

privolitev v zakon, če obljubi, zdržati se vsega, kar neoženjenim ni pripuščeno. Potem se nemudoma prosi za spregled in poveljavi zakon. To mnenje je splošno¹.

Da razdiravna postava zavoljo velike škode preneha v posamnem slučaju gledé na prepoved čina, četudi neveljavnega, smo že omenili. Privolitev v zakon pa se sme hliniti, ker to ni svetoskrunstvo (*sacrilgium*), in ni niti proti pravičnosti niti proti resničnosti. Stavek 29.: »*Urgens metus gravis est causa sacramenti administrationem simulare*«, katerega je papež Inocencij XI. (1676—1689) zavrgel, se namreč na naš slučaj ne da obrniti. Pravo hlinjenje zakramenta, da je svetoskrunstvo, je tedaj, kadar kdo stavi stvarino in obliko zakramenta brez namena. To pa se v našem slučaju ne prigodi, ker hlinjena privolitev stori pogodbo ničevno, torej ne stavi stvarine in oblike zakramenta brez namena, ker stvarina in oblika zakramenta sv. zakona je veljavna pogodba, in ker te ni, ni niti namena niti stvarine niti oblike, če tudi po krivdi pogodnikov. Ni proti pravičnosti, ker zakonu nasprotuje razdiraven zadržek, in bi zakon bil neveljaven, če tudi pogodnik ne bi hlinil privolitve; zato se drugemu pogodniku ne zgodi krivica. Ni proti resničnosti, ker nevarnost pohujšanja in osramotenja je dovolj važen vzrok, da se uporabi umstvena omejitev (*restrictio mentalis*) n. pr. Vzajem te v zakon, reče pogodnik, in si pri tem misli, ko ne bi bilo zadržka².

To mnenje ima pred prvim to prednost, da je splošno, ali to slabo stran, da mora spovednik resno in s povdarkom zahtevati od zaročnika, da se zdrži vsega, kar neoženjenim ni dopuščeno. To je težavno posebno tedaj, kadar samo jeden pogodnik vé za zadržek in ga drugemu ne more razodeti³.

Tretje mnenje je: Zakon se sklene pod pogojem, da se dobi spregled; dokler je zakon neveljaven, morata se navidezna zakonska zdržati vsega, kar neoženjenim ni dopuščeno. Za slučaj, da vesta oba zaročnika za zadržek, ali da se zadržek drugemu zaročniku more razodeti, nasvetuje to sredstvo *Instructio pastoralis Eystetensis*⁴ in drugi⁵.

Navadno sicer ni dovoljeno, sklepati zakone pod pogojem brez dovoljenja, v skrajni sili pa po mnenju pravoslovcev in nraoslovcev ni prepovedano⁶. Ko se je spregled dobil, ravnati se je po mnenju, da se mora privolitev ponoviti.

¹ Feije, op. cit. str. 634 in 635.

² S. Alphonsus, *Theologia moralis, de sacr. in genere* n. 62; *Homo apostolicus tract.* 18, n. 29; *Exam. Ord.* n. 17. — Gasparri, op. cit. II. str. 23 in 24. — Feije, op. cit. str. 635.

³ Feije, op. cit. str. 635 in 636. — ⁴ Kutschker, op. cit. III. str. 522.

⁵ Feije, op. cit. str. 636. — ⁶ Feije, op. cit. str. 636 nad črto in pod črto.

To mnenje razločuje se od drugega prav za prav le v tem, da se vsled stavljenega pogoja lahko izogne laži, katere se je pri uporabi drugega mnenja varovati¹. Ker pa je zakon neveljaven in se ne poveljavi s tem, da se je dobil spregled, ampak je treba v to svrhu še nove privolitve, ima to mnenje prav tiste nepravilike kakor drugo, v slučaju namreč, da samo jeden pogodnik ve za zadržek in ga drugemu ne more razodeti².

Kako naj se torej ravna z zaročniki, če ni nobenega sredstva za preložitev poroke?

Razločujemo več slučajev.

1. Če sta pogodnika vedela za zadržek in ga s slabo vestjo nista razodela, tudi nista prosila spregleda in se ne kesata zavoljo tega, ali ako se je zadržek prikrival z namenom, pogodnika pozneje zapustiti, če je tudi samo jeden pogodnik to storil in svojega namena ne obžaluje, ni misliti, da za take zaročnike po namenu cerkve preneha zakonski zadržek; ker nikdo ne sme imeti koristi od svoje hudobije³. Ako sta se pa zaročnika brez uspeha opominjala, sme jih župnik poročati, da-si nevrredne, posebno če je samo jeden pogodnik v slabi vesti, in mora potem takoj prositi spregleda ali izceljenja v korenini. Tako meni Gasparri⁴, ki pa se izpričuje s pristavkom: »Utrum haec solutio bona sit, DD. videant«. Feije pa je mnenja, da v teh slučajih zakon ni dopuščen⁵.

2. Ako je zadržek obema zaročnikoma znan, ali se vsaj lahko drugemu zaročniku razodene n. pr. zadržek hudodelstva, se bo morebiti vendar-le dala preložiti poroka; če ne, morata oba obljubiti, da se bodeta zdržala vsega, kar neoženjenim ni dovoljeno, dokler se ne dobi spregled in poveljavi zakon⁶.

Obljubita oba, naj se sklene zakon pod pogojem, da se dobi spregled, za katerega naj se takoj prosi pri škofijstvu. Ker so občila v naših časih jako spopolnjena, bode se dobil spregled ali že isti dan ali vsaj v nekaterih dneh. Tem lažje bo torej pogodnikoma, to obljubo storiti⁷.

Ne obljubi nobeden, mora spovednik odvezo odreči in jima razložiti, da ne moreta skleniti zakona; župnik pa, ki vé za zadržek izven spovednice, ne bo poročal⁸.

Če obljubi samo ženin, naj se ravna kakor v slučaju, če oba obljubita, ker je v ženinovi oblasti, ne izvršiti zakona⁹.

¹ Feije, op. cit. str. 636 in 637. — ² Feije, op. cit. str. 637.

³ Gasparri, op. cit. I. str. 548 in 549. — Feije, op. cit. str. 637.

⁴ Gasparri, op. cit. str. 549. — ⁵ Op. cit. str. 637. — ⁶ Feije, op. cit. str. 637.

⁷ Feije, op. cit. str. 637. — ⁸ Feije, op. cit. str. 638. — ⁹ Feije, op. cit. str. 638.

Obljubi le nevesta, ravna se kakor v prejšnjih slučajih, če se more dobiti spregled še isti dan; če pa ne, sme se v tem obupnem slučaju vporabiti mnenje, da preneha zadržek tudi gledé na neveljavnost čina¹.

3. Če je zadržek le enemu zaročniku znan in se ne more drugemu razodeti n. pr. zadržek nespodobnega svaštva, naj se zakon sklene pod pogojem, da se dobi spregled, za katerega naj se takoj prosi pri škofijstvu. Tako naj se ravna, če se more spregled dobiti še isti dan, ne gledé na to, ali je zaročnik obljubil ali ni obljubil zdržnosti, in če ženin vé za zadržek in je obljubil, zdržati se vsega, kar neoženjenim ni dopuščeno, čeprav se spregled isti dan ne more dobiti².

Če je zadržek pa le nevesti znan, in se spregled isti dan dobiti ne more, sme se uporabiti mnenje, da preneha zadržek gledé na ničevnost čina, ali nevesta obljubi ali ne obljubi³.

Če ženin ali nevesta nečeta obljubiti, se ne moreta odvezati, in spovednik naj z njima ravna po navadnih pravilih dušnega pastirstva⁴.

Obljuba se bo morebiti včasih prelomila, ali krivda je pripisati tistemu, ki obljube ni držal. Naj pa se, da se bolj varno postopa, v prošnji za spregled na vsak način omeni morebitna izvršitev zakona⁵.

Posebej opozarjamo na to, da spovednik tudi v slučaju, če se je ravnal po mnenju o prenehanju zadržka gledé na ničevnost čina, mora na vsak način prositi za spregled, in sicer za navaden spregled, ako se drugi zaročnik more opominjati, za izceljenje v korenini, ako se opominjati ne more⁶.

Privolitev v zakon se ponovi po navadnih pravilih zakonskega prava ali dušnega pastirstva.

Dr. M. Match.

„**Te igitur**“ in **principio Canonis**. Nekateri trdijo, da se pri začetku kanona moli »Te igitur« med dejanjem (povzdigovanje rok in očij, sklepanje rok itd.) po posebni rubriki zapovedanem, drugi pa pravijo, da se to zgodi še-le po dokončanem dejanju. Kako je prav? Slednje je pravilno.

Gavantus in še drugi trdijo prvo, povdarjajoč, da se dejanje (actio) izvršuje vselej z izgovarjanjem besed (eodem tempore).

Meratus in še več drugih pa pravilno in jasno dokazujejo, da rubrika v misalu hoče začetek kanona, šele, ko je celebrant roki položil na oltar, in da se rubrika misala nikakor ne da drugače tolmačiti, ter navajajo več dejanj, ki se izvršujejo, ne da bi se izgovarjale besede n. pr. poklekovanja, povzdigovanje hostije in keliha.

Zbor za sv. obrede je v tej zadevi izrekel naslednje: Ad dubium: »An sacerdos dicere debeat Te igitur in principio Canonis, dum

¹ Feije, op. cit. str. 638. — ² Ibid. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. — ⁵ Ibid.

⁶ Feije, op. cit. str. 638 in 639. — Gasparri, op. cit. I. str. 548.

elevat manus et oculos, vel incipere debeat, dum est iam profunde inclinatus?» Odgovor: »Servanda Rubrica de ritu servando in celebratione Missae tit. VIII. n. 1. et altera Canonis praefixa«. (S. R. C. die 7. Sept. 1816. Tuden ad 19. n. 257 [4526])¹. Posebna rubrika pa prav jasno pravi: Sacerdos extendens, elevans et iungens manus, elevans ad coelum oculos, et statim demittens, profunde inclinatus ante Altare, manibus super eo positus, dicit: Te igitur». In vendar se še nahaja v knjigah nasprotno razlaganje, tako n. pr. piše Dr. Andr. Schmid v svojem Ceremonijalu² v prvi in drugi izdaji tako-le: »Mitten vor dem Altare stehend erhebt der Priester unter gleichzeitiger (S. C. 7. Sept. 1816 ad 33)... Aussprache das Te igitur etc.« Sklicuje se torej na izrek kongregacije 7. Sept. 1816 ad 33 (po novejšem štetju ad 19) ta pa je le izrekla, kakor zgoraj navedeno: Servanda rubrica etc. Tako določuje mnogokrat kongregacija, posebno tam, kjer so rubrike lahko umevne in jasne, kakor tukaj; ako se potem najde nasprotno pri razlagavcu rubrike, mora se ravnati po rubriki v misalu ali ritualu..., ne pa po tolmačenju razlagavčevem.

J. Hribernik.

De Missa cantata. Po nekod je navada, da orgljavec poje in orglja, mašnik pa tiho mašuje in se to smatra za peto mašo ter se za njo jemlje tudi štipendij, kakor za peto mašo. Toda to ni peta maša, ako jo mašnik tiho opravlja in orgljavec orglja in poje, ampak haec Missa celebrari debet omnino sicut Missa privata seu simpliciter lecta, praeterquam quod Celebrans cantat omnia, quae in Missa solemni cantanda sunt (Hoeflinger). To vendar ni iste vrednosti, ako organist poje na koro svoje pesme, ali pa mašnik določene dele sv. maše. Če za peto sv. mašo duhovnik dobi tudi večji štipendij, bi moral, kar je čez navadni štipendij tihe maše, dobiti organist, ne pa duhovnik. Prav za prav je dolžen povračilo, ker ni opravil nič več, ko pri navadni tihi maši.

A. K-č.

De reservatis. Kdaj imajo v lav. škofiji spovedniki posameznih župnij oblast de reservatis episc. odvezovati, ako se na pr. vsled patrocinijske mora praznik, ob katerem imajo po Gesta et Stat. syn. dioec. p. 289 n. 9. oblast absolvendi a reservatis episc., preložiti za dotično župnijo? Odlok Urbis et Orbis z dne 9. avg. 1852. l., da odpustki, kateri so na kak določen praznik navezani, »translatæ intelligentur pro eo die quo festa huiusmodi etiam quoad solemnitatem tantum et externam celebrationem (non tamen quoad officium et missam) in aliquibus locis, vel ecclesiis, publicisque oratoriis, sive in per-

¹ Decreta authentica, vol. II., pag. 167.

² Caeremoniale, 2. vermehrte Auflage, Kempten, 1867, pag. 230.

petuum, sive aliqua occasione, sive ad tempus eoque durante, legitime transferuntur. Cum vero transfertur tantum officium cum missa non autem solemnitas et exterior celebratio festi, indulgentiarum nullam fieri translationem decrevit. — Ker so dotični prazniki, ko imajo spovedniki omenjeno oblast, vsi višji in se ne smejo znižati, morajo se prenesti cum officio et solemnitate, ali tudi cum potestate absolvendi a casibus iurisd. episc. reservatis, izvzemši festum ss. Cordis Iesu. ki je 1. cl.?

Odgovor: Taki prazniki se prenesejo le quoad officium et Missam in ne quoad solemnitatem, torej pravica absolvendi a reservatis se ne prenese na drug dan, temveč ostane isti dan.

Oznanilo pred ali po pridigi? Navada je pač skoro povsod, da se bere oznanilo po pridigi. Ta navada ni v soglasju s pastirno, katera uči, naj pridigar brž ko brž gre iz prižnice, da se ne slabi utisek, katerega je naredil s svojim govorom, ako bi še čital oznanilo ali oklicaval. Zahteva je psihologično utemeljena. Človeški duh je omejen in ne more dostikrat vzroka in posledic ob enem pregledati. Če premišljuje prvega in svojo pozornost nanj obrača, zanemari poslednje ali pa nasprotno. Še več, tudi vseh posledic ne more v enem hipu pregledati. Največja je pozornost pri zadnji, katera se je ravnokar dvignila na duševnom obzorju. Od te do prve pojemlje pozornost in sicer v razmerju, v kakoršnem so posledice med seboj. Med posledicami je nasprotje. Pozornost pri prednji bo tem manjša, čim večje je nasprotje med prednjo in zadnjo. To velja o pridigi in oznanilu. Poslušalcem se čita po pridigi oznanilo. Ta utisek je kriv, da ne morejo več tako misliti na pridigo. Recimo, da se po pridigi še oklicuje. Poslušalci mislijo zdaj o ženinu in nevesti — ne pa o pridigi. Te misli jih celo nadlegujejo med sv. mašo, in komaj so iz cerkve, prva stvar, o kateri govorijo — bo pač oklic. V resnici, to je ptič, kateri pozoblje seme božje besede, katero je pridigar oznanjeval tako goreče. Tedaj to bo gotovo veljaven razlog, da se čita oznanilo pred pridigo.

Tudi zato bo najbrž koristno, ako se čita pred pridigo, da se navadijo ljudje pravočasno prihajati v cerkev. Zato jeden vzgled iz lastne izkušnje. Kraj je precej hribovit, kjer sem služboval. Kakor se nam je naročevalo v bogoslovju, tako sem storil ter čital pred pridigo oznanilo. Ljudem to ni bilo vse jedno. Možje, pred vsem hribovci, se pogovarjajo, kako bi mi to naznanili, da jim moja navada ne ugaja. Naravnost k meni priti ter mi naznaniti, toliko poguma niso imeli. Slednjič se posreči jednemu izmed njih, da dobi ugodno priliko. Imel je opraviti nekaj pri meni in ko vidi, da se da z menoj govoriti, mi naznani svojo in svojih sosedov željo. Zanimalo me je, kako jo je utemeljeval. Pravil je, hribovcem je pač težko priti k opravlju, pripeti se jim

tu in tam, da pridejo bolj pozno, da zamudijo pridigo. Ker pa niso bili od začetka v cerkvi, ne vedó, kaj se je oznanilo in potem tudi ne vedó, kaj se bo godilo med tednom v župnijski cerkvi. Zato je njihova želja, naj se oznanjuje po pridigi. Te besede so mi dale dovolj snovi za premišljevanje in so še bolj utrdile moje prepričanje, da se naj bere oznanilo pred pridigo. Mož je dosegel s svojo izjavo ravno nasprotno. Mislil sem si — seveda povedal mu nisem tega — no, če vam že ni toliko za pridigo, da bi jo poslušali, pa tudi ne bom ustregel vaši radovednosti po pridigi, da vam berem oznanilo. Kdor hoče slišati oznanilo, pridi pravočasno v cerkev in potem, ako Bog da svojo milost, vendar še kaj izda pridiga tudi pri takih, ki so jako počasni, kadar se gre za to: daj Bogu, kar je božjega.

Iz teh dveh razlogov je priporočati, da se bere oznanilo pred pridigo. Pridiga je glavna stvar, oznanilo je postranska stvar. Povsodi v naravi vidimo red od manjšega do večjega, od manj važnega do bolj važnega. To je brez dvoma pravi red, nasproten je kriv. Zakaj ne bi bilo tako tudi v cerkvi? Seveda odločevati imajo v tem cerkvene oblasti. Pa te so gotovo za taki red, saj se tako tudi naroča mladim gospodom, ki stopajo v pastirstvo.

F. Kr—c.

Vprašanje. Po nekaterih krajih, ki so jako oddaljeni od župnijske cerkve, je navada, kadar je kdo pri hiši nevarno bolan in ga treba prevideti, da ostane kdo domačih tešč, da sprejme on sv. obhajilo, ako bi bolnik prej umrl ali pa bil nesposoben za obhajanje. Kako se je ravnati proti tej navadi?

Odgovor: Ako nimajo ljudje pri tem kake prazne vere ali se sicer ni bati zlorabe, naj je dušni pastir ne zametuje.

Priprave za biblične katekeze.

9. Babilonski stolp. Splošno malikovanje.

I. Uvod. Otroci, danes vam moram zopet pripovedati žalostne reči. Zopet pridejo na vrsto nesrečni ljudje. Le zvesto me poslušajte.

II. Pripovedovanje. *a)* Ljudje se popačijo in zidajo babilonski stolp; *b)* Bog jim zmeša govorico, da morajo prenehati, ter se razkropijo na vse kraje; *c)* kmalu pozabijo jedino pravega Boga in začno malikovati.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Velik narod« Z armenskega gorovja so se Noetovi potomci naselili v lepih in rodovitnih planjavah med Eufratom in Tigrom. A tudi tukaj jim je jelo zmanjkovati prostora, zato »niso mogli več skupaj ostati«. — «Razkropili» = razšli (od kod beseda?). — »V svoji silni prevzetnosti..... slavno

svoje ime«. Je li bilo to tako zelo napačno, da so zidali mesto in stolp? Zidanje samo ne, marveč namen, ki so ga imeli pri tem: 1. Bilo je to zoper božjo odločbo, vsled katere naj bi se človeški rod razširil po vsej zemlji; 2. upornost zoper Boga: neba naj bi se dotikal stolp, niti Bog naj ne bo višji, kakor oni, enaki mu hočejo biti (kakor je kača zapeljavala Evo); pozabijo na čast božjo ter hočejo slaviti le same sebe.

b) »Ničemurno početje« = prazno delo, ker je nemogoče sezidati stolp do neba; beseda pa ob enem pomenja tudi njihovo bahatost. — »Zmešati jim hočem jezik«. Več jezikov bi bilo itak samo ob sebi nastalo polagoma, ko bi se bilo sčasoma človeštvo razdelilo v več narodov, saj je bil tudi v drugih ozirih tako zelo različen dušni in telesni razvoj po raznih krajih sveta. A sedaj je Gospod čudežno to storil kar hipoma, da so ljudje morali popustiti drzno zidanje ter se ločiti in naseljevati po raznih deželah. — »Jeden jezik in jednako govorjenje«. Ali ni »jezik in govorjenje« isto? Tudi isti jezik se različno govori po raznih krajih. Slovanski jeziki n. pr. so bili prvotno jeden jezik, a polagoma se je začelo tako različno govoriti po raznih krajih, da sedaj nimamo le več narečij, marveč celo več jezikov. Torej = jeden jezik brez narečij. — »Babel« (grško Babylon), ob Eufratu. Ta velika reka izvira iz armenskega gorovja in teče najprej proti jugu in potlej bolj na vzhodno stran onkraj sirske puščave. Skoro vsrčic nje na vzhodni strani teče še druga reka, Tiger, s katero se slednjič zjedini, ter se skupno kot veletok iztekata v Perzijsko morje. Dežela med njima je Mezopotamija ali Medvodje.

Pokaže naj se na zemljevidu. Ako pa ni možno, naj se opiše, n. pr.: če gremo ob Savi in potlej ob Donavi, pridemo do Črnega morja. Onkraj tega morja na južni strani je Armenija, kjer že poznamo goro Ararat itd. Lahko se tudi primeroma načrta na tabli.

Babilon je bil v poznejših časih silno veliko mesto. Še sedaj kažejo med razvalinami babilonskega mesta precejšen grič, (v okrožju meri 710 m. na višavo še 70 m več), o katerem pravijo, da je podstav nekdanjega babilonskega stolpa.

c) »Kolikor bolj... v malikovanje«. Versko spoznanje je z življenjem v tesni zvezi. Z nobeno rečjo se tako lahko ne izgubi prava vera, kakor z grešnim življenjem. Zato ker so ljudje začeli razuzdano živeti, so pozabili itd. Kaj se pravi malikovati? — Nekateri so molili ogenj ali solnce, luno, zvezde, n. pr. Perzijanci in drugi azijski narodi. Drugi so po božje častili živali, take, katere so jim bile koristne ali pa tudi take, katere so jim bile zelo škodljive, n. pr. Egiptčani; menda so se Izraelci od njih naučili, da so molili zlato tele, kaj li? Rimci in Grki so tudi ljudem, n. pr. cesarjem izkazovali božjo čast. — »Zlasti

so darovali nedolžne otročiče«. Postavili so n. pr. velikanskega malika iz brona, ki je imel človeško podobo, glavo pa volovsko; roke je držal razprte in znotraj je bil votel, da se je lahko kurilo v njem. Ko je bil ves razbeljen, pokladale so neusmiljene paganske matere uboge otročiče žarečemu maliku v naročje, od koder so po razbeljenem žrelu padali na ogenj. Zgodilo se je, da so jeden dan tako neusmiljeno več sto malih sirotkov darovali grozovitemu Molohu.

IV. Razlaga. 1. Malikovanje. (Vpr. 366.)

2. Prevzetnost. Tudi iz te zgodbe razvidimo, da je napuh povzročil odpad od Boga. Kako? (Vpr. 774 in 775.)

3. Kar Bog blagoslovi, se srečno izvrši. Kako resničen je ta izrek, nam je dovolj jasna priča zgodba o zgradbi babilonskega stolpa. Kako je Bog ustavil prevzeto podjetje? »Ako Gospod ne zida hiše, se zastonj trudijo, kateri jo zidajo« (Ps. 126, 1).

4. Zmešava jednega jezika je (v nepremem smislu) predpoda zjedinjenja jezikov v sv. katoliški cerkvi. Po hudobnem duhu in človeški prevzetnosti je nastalo več jezikov, po sv. Duhu in ponižnih apostolih so se zopet zjedinili razni jeziki. Binkoštni praznik so vsi poslušalci slišali apostole govoriti v svojem lastnem jeziku. Takrat so apostoli bo božjem ukazu začeli zidati mesto — sv. cerkev — ki je sicer na zemlji, pa se v resnici dotika nebes. In kako lepa, kako ganljiva je še sedaj ta jedinstvo v katoliški cerkvi, dasi ima v svojem naročju tako različne narode, ki imajo sicer svoje jezike, pa jih vendar veže ista vera in ljubezen!

5. Vzrok nevere najlažje spoznamo, ako natančneje premislimo katekizmovno vprašanje o razodenju božjem (Vpr. 58): Razodenje »iz vidnega sveta« in »iz glasu naše vesti«, je naravno razodenje; razodenje po očakih, prerokih itd. je nadnaravno razodenje božje. Oboje so imeli ljudje takrat, ko so zidali babilonski stolp in začenjali odpadati od Boga. Noe je lepo izročil potomcem vse, kar je bil Bog že poprej razodel. Pa s slabim življenjem so slabili bolj in bolj svojo vero; njih vera ni bila več živa, delali so, kakor da bi ne imeli več Gospoda in Boga nad seboj. Tako jim je zginila (nadaravna) vera. A tudi naravno spoznanje boga in božjih rečij je pešalo bolj in bolj, ker je bilo izprieno srce in popačena volja; verovali niso, ker niso hoteli verovati. Govorili so v svoji sprijenosti: »Pojdi od nas, ne maramo za znanje tvojih potov!« — Prav po isti poti dandanas mnogi izgubijo dar sv. vere, postanejo neverni.

V. Uporaba. 1. Ne bodi nikdar prevzet en!« Bog in ljudje sovražijo napuh« (Sir. 10, 7). »Za prevzetnim gre ponižanje; kdor je pa ponižnega srca, bo zadobil čast«. (Preg. 29, 23). Stolp prevzetnikov je zdavna razdejan; Marija, p o n i ž n a dekla Gospodova, je pa na veke

nerazrušljiv stolp kralja Davida, stolp slonokoščeni v nebesih in tu na zemlji, kjer jo verniki častijo in se k njej zatekajo.

2. Ne zanašaj se na svojo moč, marveč prosi svojemu trudu blagoslova božjega! (Zeló potreben opomin!)

3. Ceni nad vse zaklad svete vere v trojnem oziru: a) zahvaljaj pogostokrat Boga za to veliko milost in čuvaj jo s ponižnostjo in uzorno katoliškim življenjem; b) prosi, naj Bog ohrani tebi in vsem drugim ta nenadomestljivi dar; c) pospešuj, kolikor moreš, domače in tuje misijone!

Sv. detinstvo, »Kat. društvo detoljubov« in druge naprave za razširjanje in utrjenje sv. vere.

(Dalje prihodnjič.¹)

A. Kržič.

Raznoterosti.

Važna izjava papeževa o modroslovju in bogoslovju je pismo na frančiškanskega generala od dne 25. listopada 1898. Jako odločno in jasno poudarja papež te-le točke: 1. Proučavanje modroslovja na podlagi Tomaža Akv., katerega je že prej v okrožnici »Aeterni Patris« bil podal kot vodnika katoliškim modroslovcem. Res je, da vede ne-prestano napredujejo in množijo zaklad človeškega spoznanja, vendar podlaga mora ostati nepremakljiva. In najzanesljivejši temelj za modroslovno zgradbo je nauk Tomaža Akv. 2. Velikega pomena je proučavanje sv. pisma, za katero je tudi že podal natančna navodila v krasni okrožnici »Providentissimus Deus«. Jako rezko se izjavlja o nekaterih katoliških razlagalcih, ki nepremišljeno in brez zadostnega vzroka sledé nekatoliške bibličiste in tako sv. pismo kvarijo, mesto da bi je razlagali. 3. in 4. točka se pa tičeta praktičnega delovanja manjših bratov, oziroma tudi duhovnikov. Najprej opozarja na pridigarska vodila, katera je izdala kongregacija že l. 1894. Najvišji zakon in smoter božje besede mora biti zveličanje duš. Zato je treba na podlagi sv. pisma razlagati pravne zapovedi, bičati napake, pojašnjevatí verske skrivnosti in tako pospeševati versko spoznanje. Dalje prav živo opominja sv. oče, naj se delovanje sinov sv. Frančiška razteza tudi izven samostanov med ljudstvo. Če kedaj, dandanes zlasti javni blagor sloni na ljudstvu. Treba je torej, da redovna, kakor svetna duhovščina iz bliza opazuje in spoznava ljudstvo, ki je mnogokrat v veliki nevarnosti in v težavnem položaju. Naj torej duhovščina ljudstvo podpira, poučuje, opominja, tolaži. V rešnici lep navod, vreden, da si ga vzame k srcu vsak duhovnik!

Gimnazijski konvikt. Iz Ljubljane je zadnje božične praznike prodrla v svet znamenita novica, kakor je čitateljem že znano, da se

¹ Ker nam je zmanjkalo prostora, smo morali tokrat katekeze prikrajšati.

v kratkem času ondi ustanovi deško semenišče z gimnazijo in konviktom. Tak dobro urejen zavod bi bil neizmerne koristi za naš narod, ker bi se tako utrdilo krščansko mišljenje in življenje zlasti med našim razumništvom in bi se ohranile mnoge delavne moči, ki se, žal, pregestoma pozgubé že v dijaških letih. Dalje se bo tudi olajšal pot do višje omike sinovom iz ubožnejših slojev in se bo tako ojačilo tudi naše posvetno razumništvo. Žalostna izkušnja uči, da se mlad naraščaj iz inteligentnih krogov le pregestoma odtuji ne samo veri, ampak tudi svojemu narodu, zatorej mora razumništvo dobivati prirast iz »nižjih« slojev. — Nasprotniki temu zavodu pa naj bi pomislili, da po drugih deželah najodličnejše obitelji in sicer tudi »liberalnega« mišljenja pošiljajo rade svoje sinove v katoliške zavode — celo k jezuitom. Ako se kdo boji, da bodo taki dijaki »premaló poznali svet«, naj pomisli, da je med odličnimi državniki v raznih državah veliko takih, ki so bili vzgojeni v jezuitskih konviktih, pa jim vendar ne bo nikdo očital, da ne poznajo sveta. Bog daj, da se lepa misel blagega ljubljanskega vladike le kmalu in srečno uresniči.

Domače starinoslovje. Preč. kn.-šk. ordinarijat lavantinski je sklenil, naj se natančno opišejo v starinoslovskem in umetnostnem oziru vsi zvonovi lavantinske škofije. Vodstvo tega opisovanja je izročeno mnogozasluznemu preiskovalcu domače zgodovine, g. M. Slekovcu, duh. svetovalcu in župniku pri Sv. Marku nižje Ptuja, ki si po svoji volji izbere še pet sodelavcev. Delo naj bi se izvršilo v petih letih in se izda v posebni knjigi v slovenskem jeziku. V izvorniku se priobčijo napisi na posameznih zvonovih. — Ker se v novejšem času vedno gosteje javlja potreba, da se stare, pretesne ali razpadljive cerkve poderó in nove sezidajo, zato se namerjavajo v kratkem fotografovati vse cerkve v škofiji in se fotografije shranijo v kn.-šk. muzeju.

Pastirski listi. Pastirski list goriške nadškofije razpravlja četrto cerkveno zapoved, ki veleva vsakemu katoliškemu kristijanu, da se vsaj enkrat v letu spové svojih grehov in o velikonočnem času sprejme sv. Rešnje Telo. Priscačno se opominjajo verniki, da ne zanemarijo te velevažne krščanske dolžnosti.

Lavantinski pastirski list, ki je odločen za tri nedelje, pa obdeluje vsakemu katoliškemu srcu mil predmet: o Žalostni Materi božji. V 1. delu se v sedmih točkah razmotrivajo okoliščine, ki so povzročevale in povečevale Marijino trpljenje. V drugem delu zvemo zgodovino češčenja žalostne Matere božje, zlasti kako se to češčenje javlja tudi v slovstvu in umetnosti. Dušni pastirji bodo i za sebe z velikim pridom rabili ta pastirski list, tem bolj, ker je navedeno tudi bogato slovstvo o žalostni Materi božji.

Ljubljanski pastirski list ima za predmet za vsakega človeka prevažno vprašanje o zadnjem namenu. Naš zadnji namen je naša najvišja, najvažnejša, najpotrebnejša zadeva. Po tem moramo uravnati vsak trenotek svojega življenja, vsako delo, vsako radost, muko in trpljenje. Boj za naš zadnji cilj je pač hud, zatorej bodi naš vodnik Kristus, v katerega imenu vse premoremo, in končna zmaga nam je zagotovljena.

Jako važno vprašanje obdeluje tudi zagrebški pastirski list, namreč o pomanjkanju duhovščine in o vzrokih, iz katerih izvira to pomanjkanje. Kakor žalibog po mnogih drugih krajih, tako tudi v zagrebški nadškofiji od leta do leta pada število duhovnikov, dočim se dušnopastirsko delo vedno bolj množi. Statistične številke kažejo, da je pred petdesetimi leti zagrebška nadškofija imela 800.000 duš in 700 duhovnikov. Sedaj pa ima 1,228.000 duš in le 600 duhovnikov. Takrat je bilo 240 kapelanov, sedaj pa le 120. Novih vasij je v tem času narastlo 1500, župnij je pa le 5 več.

Med vzroki tega pomanjkanja je na prvem mestu cerkvi in krščanstvu sovražen duh časa, katerega se mladina nasrka že v domači hiši, še bolj pa v šolah. Drug važen vzrok je slabo gmotno stanje duhovščine. To marsikaterega zastraši, da si rajši poišče drugo službo, ki več nese. Takih je žal malo, ki bi se ozirali na vzvišenost službe Kristusove, za katero jih čaka preveliko plačilo v nebesih. Zato opominja nadpastir svoje ovce, naj spoštujejo svoje duhovnike, naj skrbé po svojih močeh za nov duhovniški naraščaj, naj jim pa tudi dajo gmotno, kar jim gre, ker Gospod je tako naredil, da oni, ki evangelij oznanjujejo, tudi od evangelija živé.

Ocene.

A. Biblične vede.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. Snopič 1—5. Izdala in razložila družba sv. Mohorja. V Celovcu, 1894.—1898.

Sv. pismo je pismo nebeškega očeta človeškim otrokom, ki sirote po zemlji hodijo. A kakor očetovo pismo razveseli in potolaži družino, poživi in osreči otroke sirote, tako je tudi nebeškega očeta pismo veselje in tolažba Adamovim otrokom; ono pozivlja in osrčuje utrujenega in mračnega duha krščanskih narodov na boj proti pregrešnosti in obupnosti. Sv. pismo je životvorna knjiga, vernim sveta, a tudi nevernim skrivnostna in častita čez vse knjige sveta. Srečen narod, kateri zajemlje uzore in načrte iz te knjige!

Sv. pismo so spisali možje navdihnjeni od sv. Duha, vsak v svojem materinem jeziku: po hebrejski, po kaldejski in grški. Zategadel je drugim narodom treba dobre prestave. Slovenci imamo že prestavo celega sv. pisma z obširno razlago, katera nam je pa od l. 1856/9 sem že nekoliko zastarela, za naše ljudstvo bi vendar ne bila primerna ne prestava ne razlaga, ker je celo delo preobširno in preučeno. Za naše ljudstvo je treba »zgodbe sv. pisma«, to je, celotne zgodovine božjega razodetja od vstvarjenja do zveličanja po Jezusu Kristusu. Take za ljudstvo primerne knjige Slovenci do zdaj nismo še imeli. To pomanjkanje smo živo čutili in je še čutimo.

Zato pa smo iskreno pozdravili odbor družbe sv. Mohorja, da je zadel to željo in potrebo celega slovenskega naroda, a ravno tako iskreno pozdravljamo tudi pisatelja dr. Frančiška Lampeta, ki je »Slovencem priredil in razložil zgodbe sv. pisma«. Skoraj bi se nas lotila nevoščljivost, da je g. pisatelju sreča in vstrajnost nanesla tako lepe zasluge pri Bogu in pri ljudeh. Kdo bi ga ne zavidal pišočega: »Rečem lahko, da si štejem v največjo srečo tukajšnjega življenja, da morem in smem premilim rojakom Slovincem razkladati besedo božjo. Vem, da tega nisem bil vreden, zato smem biti tem bolj vesel, da mi je izročena ta naloga. Upam namreč, da bo imelo to delo pred Bogom več cene, kakor marsikako drugo moje delo, in da bo zapisano v bukvah življenja.«¹

Kakor vse knjige družbe sv. Mohorja, namenjena je tudi ta vernemu slovenskemu ljudstvu, ne učenemu svetu. Ali vendar sem prepričan, da bo prav dobro služila tudi izobraženemu slovenskemu občinstvu, ker so zgodbe popolne in večinoma do besede popisane po sv. pismu, ker je pripoved poljudna, razlaga pa dobro premišljena in stvarna. »Učenosti nisem hotel podajati v tej razlagi«², pravi gosp. pisatelj, ali zato nam je podal modrost sv. pisma, resnično sv. pismo, kakor je hrani in uči sv. katoliška cerkev. »... Kar je v sv. pismu res svetega, modrega, božjega, razloženo je vse v zgodbah sv. pisma«. Učenost človeška utegne jim dodati še marsikaj podrobnega, bistvenega gotovo nič. Kdor koli torej veruje sv. katoliški cerkvi, čital bo z veseljem in pridom zgodbe sv. pisma, bodisi preprost ali učen, duhovnik ali svetni vernik.

Ker smo tega dela veseli, pomudimo se še nekoliko pri njega sestavi in poedinih delih.

Zgodbam je predložen predgovor in uvod, v katerem je pisatelj razložil poglobitve nauke iz učenih uvodov v sv. pismo, n. pr.

¹ Str. 6. — ² Str. 4.

»Voditelj« I.

kaj je sv. pismo, kaj je sv. pismo starega zakona itd. Pisatelj ima stroge nazore pristnosti misli in besed sv. pisma¹.

»Zgodbe« pripovedujejo dogodke božjega razodetja, zdržema od vstvarjenja naprej in to do malih izjem z besedami sv. pisma. Za besedami sv. pisma stoji potrebna razlaga.

Cele »zgodbe« je pisatelj razdelil na tri dobe: 1. doba od začetka sveta do Mojzesa, 2. doba od Mojzesa do Davida, 3. doba od Davida do Kristusa.

Vsaka doba je razdeljena v oddelke, oddelki pa v odstavke z rimskimi številkami I. II. itd.

V VIII. oddelku prve dobe so »zgodbe Jobove«, t. j. malone cela knjiga Jobova, kajti izpuščene so le nekatere vrstice, ki bi čitatelja motile ali bi zahtevale predolgo razlago, n. pr. XXXIV. 33.—37., XXXV. 9.—16., XXXVI. 1.—5., XXXVII. 1.—5. in druge.

Tretje dobe drugi oddelek ima psalme — cvet sv. pesništva. Ne bom pisal hvale psalmov, njih pesniško vrednost so spoznali in priznali veliki pesniki. Prestavljavcu pa so psalmi težki, ker mora predstavljati misli in pesniško obliko iz izvornika, kar ni lahko delo, ker vzhodnih narodov pojezija hodi svoje pote.

Slovenec je tako pesniško prestavo podaril Ivan Vesel². Ker sem že dolgo poprej gojil željo, da bi nam kdo preložil sv. pesmij misli in obliko, razveselil sem se iskreno Veselega prestave. In res, misli so lepe, beseda je gladka, ali — zadovoljen nisem bil z njo. Nova mera in pa rima mi nista ugajali, pesmi mi niso bile tako resne ko poprej, misli niso bile tako proste in določne ko v nevezani besedi. »Zgodbe« se držijo strogo misli sv. pisma in v tem pogledu nam ugajajo, toda pesniške lepote pogrešamo v njih. Ne govorili bi torej resnice, ako bi rekli, da smo z njimi zadovoljni. Vendar pa je prestava dobra, bolj točna in jasna ko latinska, razlaga je zadostna tudi za duhovnike, ki psalme molimo »po dnevu in po noči«. Slovenskim duhovnim pesnikom pa priporočamo, da bi še enkrat poskusili podati nam misli in pesniško besedo sv. pesmij pa brez okovov moderne mere ali rime.

Kar smo rekli o psalmih, velja o celi prestavi v teh »zgodbah«. Prestava je točna in je sad velike marljivosti. Beseda slovenska je lična, čeprav nam včasih ne ugaja, ker je zavita po hebrejski. Kdor bo knjigo čital, nam bo to rad priznal. Koliko bolj mila in gladka je pisateljeva beseda v razlaganju ko v prestavi. Toda pisatelju je bilo v prvi vrsti do mislij božjih, katere so v sv. pismu, a v drugi vrsti še-le do lepe besede³. Podrobnostij ne bom navajal, v obče pa bodi

¹ Str. 15. — ² Psalmi. Preložil Ivan Vesel. V Ljubljani, 1892. — ³ Str. 473.

dovoljeno opomniti: 1. Kjer je podoba čisto tuja naši domišljiji, naj bi je ne rabili v prestavi n. pr. vrata za oblast, rog za silo ali moč itd. 2. Veznik »in« bomo morali zameniti z drugimi vezniki, kajti »in« je opravičen le v hebrejščini, ki nima drugih veznikov, ne pa tudi v jeziki, ki imajo za razmerja razne veznike. Tudi v tej prestavi najdeš toliko »in«, da včasih ne veš, kaj naj pomenijo. 3. Svojevinih zaimekov ne rabimo, kjer nimajo logičnega naglasa, v sili pa zamenjavajmo je rajše z dajalnikom. V hebrejščini seveda ne moremo reči ko: Videl sem svojega očeta, in vedno le: moj oče, moj Bog itd., toda našega jezika svojstvu to ne pristoja¹.

Prepričan sem, da je g. pisatelj sam o tem razmišljal, kar mi kaže tudi prestava sama, ker večkrat je opustil »in« in svojevini zaimek —, a v obče je ostal rajši pri navadnem besedilu, kakor je vsprejeta tudi od drugih narodov. Vsakdo ima svoje misli!

Privaditi se ne morem besedam: pečati se, dežiti (transit.), storil mi je smeh, storil bom zavezo, on da, da vlada hudobnež (str. 109) on dá (facit), pové (v impf.), rekal (v impf.) obogatiti koga, izveličar (n. zveličar.) A kaj bi te malosti našteval, ki nikakor ne morejo biti pomenljive pri tako lepem in snažnem delu, kakor so to »zgodbe«!

Stvarno je knjiga še bolj točna, ko v besedi. Pisatelj piše sicer vernemu ljudstvu, a vselej opira svoje trditve na razloge, ki veljajo tudi za nasprotnike sv. pisma. Na strani 95. pravi, da »v starih časih niso mrličev kmalu pokapali, ampak še le za več dnij«, kar se je pač le malokedaj zgodilo, V obče so jutrovci mrliče pokopavali brez odloga (že isti dan, ko je umrl)².

Na str. 204 meni, da je bilo vseh judov idočih iz Egipta v puščavo čez dva milijona.

To se mi zdi zelo neverjetno. Po pripovedanju sv. pisma bi sodili, da je šlo z Mojzesom le veliko krdelo ljudi, ne cel narod. Kako bi bili prišli tako naglo od Sakota do morja? Kaj bi bili jeli in pili oni in živina v puščavi?! Menim torej, da so številke mazoretičnega besedila nezanesljive na tem mestu in tudi na sploh n. pr. števila let starih očakov (na str. 53.). Ali ni v onih številkah neka umetelnost, ko pravi mazoretično besedilo, da so živeli očaki do Noeta od 500—1000 let, a nikdo ni doživel uprav 1000 let, od Noeta do Abrahama 250—500 (polovica), a nikdo ni učakal 500 let³, od Abrahama do

¹ N. pr. Rekel mu je Gospod: Zakaj se jeziš in zakaj je upadel tvoj obraz? (Reci, zakaj ti je upadel obraz.) — In rekel je Kajn Abelu, bratu svojemu (seveda svojemu). Pojdiva ven! (na plano). Ko sta pa bila na polju, vzdigne se Kajn zoper svojega (čegavega neki?) brata in ga ubije. Str. 50.

² Knabenbauer in Matth. ad VIII. 21, 22.

³ Edini Sem je čakal 600 let.

Mojzesa 125—250 (polovica) let, a nikdo ni več doživel 250, od Mojzesa naprej je visoka starost od 70—125 a niti sam Mojzes ni učakal 125 let?! Ravno ista neverjetnost je tudi v številkah o starosti človeškega rodu, o rodovih od Adama do Noeta in naprej. Bog ve, koliko rodov je izpuščenih v onih poglavjih! A bodi popravljanja dovolj! — Pohvaliti moram še odbor družbe sv. Mohorja, ki je skrbel za ličen tisek in primerne podobe tej posebni knjigi.

Namen tem vrsticam je bil, razodeti iskreno veselje, da smo dobili knjigo, katere smo tako zelo potrebovali. in močno pogrešali. Naj še priporočimo vsem Mohorjevim društvenikom, da naj knjigo skrbno in s častjo hranijo od roda do roda pa tudi marljivo čitajo, da se izpolnijo želje g. pisatelja. »Beseda božja bo Slovence utrdila v naši sv. veri, vnela jih bo za pobožnost in jih neprestano opominjala nebeškega kraljestva, za katero smo ustvarjeni in odrešeni.«¹ *Dr. Jos. Paolica.*

B. Apologetika.

Savonarola als Apologet und Philosoph. Eine philosophiegeschichtliche Studie. Von Dr. M. Glossner. Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh. 1897. Str. 124. Cena glđ. 1:20.

Ne vem, o katerem možu bi zgodovina tako različno sodila, kakor o Savonaroli, znanem dominikancu iz samostana sv. Marka v Florenciji (1452—1498). Kako različna mnenja vzbudi njegovo ime pri zgodovinarjih, modroslovcih in bogoslovcih! Nekaterim je preslaven apologet in bistrumen branitelj cvete cerkve, drugim je brezvesten krivoverec, katerega je po pravici zadela tako grozna usoda, da je bil obešen in potem še sežgan; nekateri ga občudujejo, obožavajo, kujejo v zvezde, drugi ga obsipavajo z najostrejšim prokletstvom in z izobčenjem iz sv. cerkve. Lani se je slavila četiristoletnica njegove smrti, govorilo in pisalo se je o njem zelo mnogo, se ve, zopet iz dvojnega, popolnoma nasprotnega stališča. Veleučeni profesor v Inomostu, zgodovinar dr. L. Pastor, ki je o Savonarolu v svojem obširnem delu »Geschichte der Päpste« izrekel precej neugodno sodbo, je moral od različnih strani čuti jako ostre opazke. Savonarola si prisvajajo liberalci in framasoni trdeč, da je on pričel boj proti cerkvi ter bil zato od Aleksandra VI. k smrti obsojen; protestantje pravijo, da je ves njihov, da je Luterjev prednik ter pravi začetnik »velike reformacije«; mnogoteri katoliki ga pa proslavljajo kot uzornega redovnika, velikega govornika in svetega moža, kateremu se naj podeli čast cerkvenega oltarja! Kje je torej resnica? Kakšen je bil v resnici Savonarola? Kako je treba o njem po pravici soditi? Jasno odgovoriti na ta vprašanja,

¹ Str. 5.

je namen navedeni knjigi. Njeni izdajatelj, dr. Glossner se za Savonarolo krepko in možko poteguje. Knjigo deli v 4 poglavja. V prvem govori o »renesansi, platonizmu in o studijah« v Savonarolovi dobi. Takrat je prikipelo navdušenje za grške in latinske klasike do vrhunca; posebno v Florenciji, kjer so vladali bogati in vrlo izobraženi Medicejci, bila je ljubezen do vsega, kar se je zvalo »klasično«, brezmejna. Za krščanstvo se ni nikdo več ogreval, krščanski obredi, prazniki, običaji, sploh vse, kar količkaj na krščanstvo spominja, je postalo zoperno. Plemenitaši, ki so ljudstvo drli in razkošno živeli, učenjaki, ki so evangelije zasmehovali in klasike z nepopisnimi slavospevi razlagali, so bili v svojem zunanjem vedenju deloma, v svojem prepričanju in v nazorih pa popolnoma pagani. Mogočni Lavrencij Medici, s priimkom »velečastni«, je bil ud znanstvenega društva, ki je s ponižno prošnjo se obrnilo do rimskega papeža, naj Platona, grškega modrijana in klasika, proglasi svetnikom, v društvenih sejah so molili »litanije na čast Sokratu«! Taka je bila doba »renesanse«, prerojenja klasičnih študij, posebno Platonovega modroslovja. Iz Italije se je širil novi, bistveno paganski duh, najbolj na Francosko. V Lijonu je izšla knjiga »Gemmae sive illustriores Platonis sententiae ad excolendos mortalium mores et vitas recte instituendas«. Povsod je postal Platon »božji modrijan«, zvali so ga celó »philosophorum Deus«. V takih časovnih razmerah se je dvignil oni menih pri sv. Marku. Bil je »mož čiste, neomadeževane vere, vstrajne delavnosti, sposoben, proti skrajnim nevarnostim s skrajnimi sredstvi se bojevati, mož živahnega duha in nepokvarjene npravnosti«. Z neizrekljivo vnemo in s svetim oduševljenjem se je začel boriti za »čistost naukov, resnobo v vednostih in umetnostih, za prevlado krščanskih šeg v življenju«. Nikdo ni imel takrat več zmožnosti, to doseči, kakor on. Bil je učen, že v prvi mladosti se je marljivo bavil s skolastiko, zraven je bil spreten dijalektik, posebno pa nedosegljiv govornik, katerega ognjevite besede so iz florentinskih lec »kakor strele švigale in užigale sedaj tu, sedaj tam v — prerojenih krogih«. Vodnik mu je bil sv. Tomaž Akvinski, a proučil je temeljito tudi Aristotela in Platona, izobražen je bil v vseh strokah obširnega modroslovja. Z apostolsko gorečnostjo je klical: nazaj h krščanstvu! Znana je njegova tolikrat ponovljena prislovice, s katero je zbadal neverne učenjake: Che giova tanta sapienza, se sapeva più una vecchierella della fede, che Platone! — Kaj pomaga tolika modrost, če je pa vedela o veri več stara babica, kakor Platon!«

V drugem delu dr. Glossner oceni nekatera »manjša dela Savonarolova apologetične vsebine«. Iz njih dokazuje, da je bil Savonarola popolnoma pravoslaven, da stoji na čisto cerkvenem stališču, da je v poljudnih govorih in razpravah samo to povedal, kar je že zdavnej

pred njim sv. Tomaž razložil. »Drugega hrepenenja ni poznal, kakor po Bogu. V tem duhu so pisane njegove knjige, tako se morajo tudi umevati; dostikrat niso nič drugega, kakor razodenje onega verskega prepričanja, onega, rekel bi, svetega oduševljenja — *santo furore*! V tretjem poglavju je govor o Savonarolovem najboljšem delu, o »*Triumphus crucis*«. Učeni Villari pravi: »V tem delu se je Savonarola namenil, resnice sv. vere z naravnim razumom obseči in razložiti, v njem poda popolen obris katoliških nauk z mogočno razdelitvijo (analizo) in sicer v neki takrat še novi modroslovski obliki. On je bil v 15. stoletju slavni začetnik one plemenite šole, katera se je pozneje lahko ponašala z velikimi imeni Bossuet in Leibnitz«. »*Triumphus*« je današnja dogmatica specialis, samo, da se Savonarola v njem pred vsem opira na razloge našega razuma. V četrtem poglavju pojasni dr. Glossner Savonarolova dela modroslovska, njegov »kompendij vsega modroslovstva«, »razdelitev vede« in »kompendij o logiki«.

Tudi kot modroslovec je Savonarola ostal vedno na podlagi krščanske resnice; hvali sicer zelo Aristotela, a ga tudi graja, kjer se njegovi nazori ne strinjajo s krščanstvom. Po vsem svojem prepričanju je tomist, on »je celo živa apologija tomističnega modroslovja«, on je velik kot apologet in kot modroslovec.

Razvidno je, da se je dr. Glossner potrudil, Savonarolo braniti proti neopravičenim napadom, češ: da je bil panteist, krivoverec, upornik proti državni in cerkveni oblasti. Nasprotno! Vzgleden menih je, v svojih spisih povsod pravilno misleč, v svojih velikih cerkvenih govorih pa celo izvanrednih zaslug. Krivično je torej o njem drugače soditi ali ga dolžiti krivoverstva in vstaškega duha.

Knjiga je pisana v lepem jeziku, z veliko ljubeznijo in z navdušenjem do slavljenega Savonarole. Bo li pa tudi dosegla svoj namen, to je drugo vprašanje.

Dr. Anton Medved.

C. Cerkevna zgodovina.

„**Zgodovina Poličanske župnije**“. (»Voditelj« I., 303—310.) Sveti Oče Leon XIII. piše v svoji španjskim škofom namenjeni okrožnici »*Cum multa*« od 8. decembra 1882. l. z ozirom na katoliško časopisje:

»*Quod societates monuimus idem scriptores monemus, ut amotis lenitate et mansuetudine dissidiis, coniunctionem animarum cum ipsi inter se, tum in multitudine tueantur: quia multum pollet scriptorum opera in utramque partem. Concordiae vero cum nihil tam sit contrarium, quam dictionum acerbitas, suspicionum temeritas, insimulationum iniquitas, quidquid est huiusmodi summa animi provisione fugere et odisse necesse est.*«¹

¹ SS. D. N. Leonis Papae XIII. Allocutiones, epistolae, constitutiones. Vol. I. Brugis et Insulis, 1887, 307.

S temi besedami stvarna kritika ni odpravljena in tudi odgovor na oceno ni zabranjen; sv. Oče želi samo to: »Non litigiosa disputatio sit, sed moderata et temperans, quae potius rationum pondere quam stilo nimis vehementi et aspero victorem certaminis scriptorem efficiat.«¹

Ravnati se nam je torej po navodu sv. Očeta Leona, ki nam ga podaja v svojem pismu od 18. avgusta 1883. l., v katerem pravi o zgodovinskem preiskovanju:

»Enitendum magnopere ut omnia ementita et falsa, adeundis rerum fontibus, refutentur; et illud in primis scribentium obversetur animo, primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat: deinde ne quid veri non audeat; neque suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis.«²

Virov je torej treba iskati. Virov sem se pa v svojej »Zgodovini Poličanske župnije« res tudi držal. Vedoma in z namenom nisem nobenega izvirnika pokvaril. Zmota se mi je pa vrnila na 4. strani. Napis na vzdani plošči se glasi namreč tako: FVNDATVR HVIVS ECCLESSIE IRING BONE MEMORIE. Povedal sem pa tudi, od kod da sem posredno zajemal. Seveda še s tem resnica ni po vsem odkrita. V zgodovinskih virih samih se nahajajo vmes tudi zmote. Zgodovinar je svojej dolžnosti v obče zadostil, če se je držal najbolj zanesljivih virov in če je to, kar je našel, tudi zvesto posnel.

Kritika objavljena v »Voditelju« I., 303—310 pogreša menda v mojem spisu tudi primerne znanja slovstva in virov, ker piše: »Vprašanje: ... Kdaj da so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino, je sedaj več ali manj že rešeno. Temeljite in kritične razprave našega najboljšega zgodovinarja, gosp. dr. Fr. Kosa, objavljene v Letopisih Matice slovenske in v Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko, razpršile so vse dosedanje kombinacije. Kdor se hoče o tem vprašanju, kakor tudi o narodnosti prejšnjih prebivalcev naše domovine poučiti, naj čita dotične razprave in jasno bode v duhu zrl v prošle čase in sledil raznim narodom in rodovom, ki so svoje dni po naših krajih gospodarili.«

Naj pa bode! V »Izvestjih«, VI. 19 beremo koj iz začetka:

»Brez dvoma se je dosihmal po slovenskih knjigah in časopisih največ pisalo o jedni točki slovenske zgodovine, namreč o prašanju, so li Slovenci bivali že pred Kristusom v svoji sedanji domovini, ali pa jo naselili še le konec šestega stoletja po Kristusu. Najbolj se je trudil Davorin Trstenjak, da bi dokazal, da so Slovenci stanovali že v predzgodovinski dobi po zemlji ob Dravi, Savi, Soči in Muri.

Trstenjaku so pritrdili še nekateri drugi slovenski pisatelji, kakor Hitzinger, Sila itd.«

Na str. 27. in 28. imenovanega letnika beremo pa tezo:

»V naslednjem odstavku hočem na kratko podpreti svoje mnenje, da so se naselili Slovenci po svoji sedanji domovini še le konec šestega stoletja po Kristusu.

¹ Op. cit. loco cit. — ² Op. cit. II. 26.

Da se mi to bolje posreči, ozirati se hočem na zanesljiva poročila tistih pisateljev, kateri so živeli za časa prihoda Slovencev ali pa vsaj ne mnogo stoletij pozneje. Potem hočem pokazati, da so bile verske in cerkvene razmere po prihodu Slovencev v njih sedanje pokrajine med njimi popolnoma drugačnejše, kakor pa med prebivalci Norika in Panonije za dobe rimskih cesarjev in ljudskega preseljevanja. Proti koncu naštejem še nekoliko drugih točk, iz katerih bi se dalo sklepati, da še ni bilo Slovencev po zemlji ob Savi, Dravi in Muri v tistem času, ko so gospodovali Rimljanje.«

Naj sledi tukaj še nekoliko stavkov, ki nam podajajo pridobitve vsega preiskovanja.

»Omenil sem, da so po Noriku, torej najbrže tudi po sedanjem Koroškem in Štajerskem, bivali v sredi šestega stoletja Bavarci; razun teh je živelo po rečenih pokrajinah še precej veliko prebivalcev latinskega plemena . . . Kmalu potem je zadela južni Norik huda nesreča. Slovenci so pridrli v to pokrajino ter se polastili zemlje ob Dravi in Muri.«¹

Če so z omenjenimi dokazi razpršene Trstenjakove kombinacije, moram pripomniti, da Trstenjakove kombinacije niso moje trditve. Ker se pa še sedaj ne more točno povedati, v katerem letu so naši Slovenci v svoja sedanja selišča došli, zato sem raje povedal razna mnenja porokov, na katere se sklicujem in ki se strinjajo v tem, da se je splošno naseljevanje Slovencev izvršilo v drugi polovici devetega stoletja.

Pa tudi brez ozira na to prašanje mi ne bode treba kritiki v vseh točkah prijenjati. V oceni se bere na str. 306.: »Vse to je po njegovi smrti (24. oktobra 1148. l.) dobil mejni grof Otokar V., ali, ako se dva Otokarja, ki sta živela pred zidanjem gradu Steier, vračunita, VII., ne pa III., kakor ima pisatelj na str. 14. in 15.«

V mojem spisu se res bere na str. 14.: »Oženil se je s Kunigundo, ki je bila teta Otokarja III. iz roda Traungauerjev . . . Tako je prišla Dravinjska dolina pod Traungauerje in je bila pridružena Štajerski. (Jos. v. Zahn, Styriaca, Graz 1894: Wann Steiermark entstand, 1—16).«

Jaz sem se torej opiral na štajerskega deželnega arhivarja Zahna, in to zavoljo tega, ker se mi je njegovo dokazovanje celo verjetno zdelo. Naj mi bo torej dovoljeno, da nekatere stavke iz njegove razprave v presodbo častitih bralcev nespremenjene sem postavim:

»So viel ist sicher, dass Steiermark um 1180, auf dem Reichstage zu Regensburg, zum Herzogthume umgeschaffen wurde. Wann aber die Markgrafschaft Steiermark begründet worden und die Traungauer dauernd in ihr zur Regierung gekommen, das berührte der oberwähnte Vertrag (meseca avgusta 1186. l. se je med Otokarjem štajerskim in Leopoldom avstrijskim sklenila dedna pogodba na St. Georgenbergu pri Ensu) als durchaus fraglich und als eine der mehrfachen dunklen Seiten der Geschichte dieses Landes — ungeachtet der Sicherheit, womit man für gewöhnlich gerade diesen Zeitpunkt hinstellen beliebt.«²

¹ »Izvestja«, VI. 54 in 55. — ² Joseph v. Zahn, Styriaca, 1894, 3.

»Gottfried starb 1055 und nun wurden die Marken an Graf Otakar gegeben, ziemlich unzweifelhaft sesshaft zu Steier an der Ens und Traun in Oberösterreich, woher denn auch die gewöhnliche Benennung der Traungauer rührt.«¹

»Erst mit 1122 treten diese Grafen von Steier in das Annalenleben ein: um dieses Jahr nämlich erbt ihr Geschlecht jene ungemein ausgedehnten Güter in den Marken, womit der Letzte des Eppensteiner Hauses, Herzog Heinrich von Kärnten, seinen Neffen Otakar von (Stadt) Steier bedachte. Von da ab wird jeder Personenwechsel in der Familie gebucht, gleichsam als wenn sie erst von da an zu staatlicher Stellung gekommen wäre und früher nicht bestanden hätte.«²

»Dieser Übergang, oder wenn man will, diese Rückkehr fand erst 1222 statt, und darüber besteht kein Meinungsunterschied. Nur hat man die Anerbung eben nicht Rückkehr oder endliche Gründung der Steiermark genannt. Nicht minder ist nach dem Gesagten klar, dass nicht Herzog Heinrichs Schwager, sondern dessen Sohn, des Ersteren Erbe, und sonach der Gründer des späteren politischen Begriffes Steiermark und der erste Markgraf des Landes gewesen. Wesentliche Zuthat zur obigen Beweisführung und noch in letzter Reihe überzeugend ist, wenn man sagen kann, dass die wahrhaften Markgrafen des Landes doch am besten wissen mussten, wann ihre Reihenfolge, das heisst, wann ihre Markgrafschaft, oder wann Steiermark entstanden war. Sehen wir von einer Admonter Aufzeichnung (von 1175) ab, welche den damals regierenden Markgrafen als solchen den dritten nennt, so besitzt das Kloster Kremsmünster ein weiteres Document desselben von 1179, worin er zweimal sich anführt als — Otokar von Gottes Gnaden der dritte Markgraf von Steier.«³

»Die Dynastie währte geradeaus siebzig Jahre und zählt bloß drei Regenten.«⁴

Menda so ravno naštetí dokazi povzročili, da je tudi dr. Fr. M. Mayer v svojej knjigi »Geschichte der Steiermark«, Graz 1888, str. 25 opustil staro štetje vojvodov štajerskih.

Kritika uči nadalje na str. 306: »Ta mejni grof Otokar V. (VII.) je ustanovil kartuzijski samostan v Žičah. Pa kedaj? Gotovo ne leta 1165., ker je že dne 31. grudna leta 1164. umrl. Dotična ustanovna listina iz l. 1165., katero... pisatelj navaja, je, kakor dr. Zahn (Urkundenbuch, I. 453, opomba) dokazuje, ponarejena. Nekateri trdijo, da je Otokar samostan ustanovil že l. 1151, a da so se redovniki še le pozneje ondi naselili, drugi pa zopet trdijo, da je samostan bil ustanovljen leta 1163.«

¹ Op. cit. 7. — ² Op. cit. 9. — ³ Op. cit. 14, 15. — ⁴ Op. cit. 16.

K temu pripomnim, da Zajčki samostan sploh ni bil ustanovljen v Žičah, ki so jih kartuzijanci še le pozneje pridobili in kjer so imeli svojo pristavo. Listina Otokarjeva iz l. 1182. nam poroča: »Dedimus eis etiam villam, quae sibi contigua est, nomine Sitz.«¹ V knjigi »Das Karthäuserkloster Seiz von Dr. Jak. Max. Stepischnegg, Fürstbischof von Lavant, Marburg 1884« beremo na str. 6: »Nach Acq. Julius Cäsars Staats- und Kirchengeschichte des Herzogthumes Steiermark, Bd. 3, S. 26 wäre dem Kloster der Name Seiz im Jahre 1182 beigelegt worden, in Folge der Schenkung, welche Herzog Otokar VIII. demselben damals mit dem Meierhofe Sitz (Seiz) machte.«

Z ozirom na leto ustanovljenja Zajčkega samostana je res težko kaj točnega povedati; sicer je pa dr. Zahn v »Styriaca« l. str. 40 za l. 1165., dasiravno je v svojem »Urkundenbuch« l. 454 pristavil opombo: »Es will mir scheinen, als ob in der Schrift im allgemeinen ein gewisser Character liege, der leise Zweifel an der Ächtheit, resp. Zeitgemäßheit des Instrumentes begründete.« V uvodu k tej knjigi piše dr. Zahn na str. XXXVI. »Für Nr. 485 (Seitz betreffend) ist einiges Gegentheilige bereits p. 454, Note, angegeben. Vergleicht man damit die vorhergehenden Urkunden desselben Markgrafen, so wird man finden, dass deren Formierung kanzleimässiger gehalten ist. Verdacht muss das Document, wie es vorliegt, wohl erregen. Eine Rescription namentlich scheint durchaus nicht ausgeschlossen. Wie weit sie gieng, dürfte sich kaum nachweisen lassen. Noch zu bemerken wäre, dass das Stück, wenn es wirklich Otokar V. zugehört, die Datierung 1165 wohl auf die Tage vom 25. bis 30. December 1164 zu beziehen sein würde, da der Markgraf am 31. December starb.«²

Na konec svojega pojasnila še pristavim besede rimskega pisatelja, s katerimi se je kritika od mojega spisa poslovila, ki jih pa jaz nekoliko drugače umevam, nego omenjena ocena.

»Tiberii Gaique et Claudii ac Neronis res florentibus ipsis ob metum falsae, postquam occiderant, recentibus odiis compositae sunt; inde consilium mihi pauca de Augusto et extrema tradere, mox Tiberii principatum et cetera, sine ira et studio, quorum causas procul habeo.«³

Dr. Jožef Pajek.

¹ Zahn, Urkundenbuch, I., 588.

² Pri tej priliki moramo popraviti tiskovno pomoto, ki se je vrnila v oceno na str. 307, vrsta 6. od zg., kakor bi bil Otokar VI. l. 1194. šel na božjo pot v sveto deželo, dočim je umrl že l. 1192. Mesto letnice 1194 je brati 1184. — Iztotako je tiskovna pomota na str. 305. vrsta 6. v oklepju: (str. 8), a brati je (str. 9). Op. ur.

³ Cornelii Taciti Annales, I., 1.

Gosp. ocenjevalec je besedi »studio« vedoma dal drug pomen, kakor ga ima pri Tacitu, namreč oni pomen, ki ga ima beseda v vsakdanjem občevanju. Hotel je s tem povedati samo to, da je svoje podatke skrbno in vestno iskal. V tem pomenu tudi beseda nima nič žaljivega v sebi. Op. ur.

D. Katehetika in homiletika

Katechetik. Anleitung zur Ertheilung des katholischen Religionsunterrichtes an Volksschulen. Für Geistliche und Lehrer, sowie deren Bildungsanstalten. Von Dr. Simon Katschner. Graz. Verlag von Ulrich Mosers Buchhandlung (J. Meyerhoff).

Katschnerjeva »Katehetika« bo koliko toliko dosegla namen, katerega si je postavila, dasiravno ne moremo reči, da bi kaj posebno novega povedala. V uvodu govori pisatelj o namenu, imenitnosti in potrebi kateketskoga pouka. Imenitnost katekeze dokazuje najprej z izrekom nekega protestanta Trotzendorfa, in še le potem tudi z besedo sv. Križostoma.

»Katehetika« ima 4 oddelke. V 1. delu govori o kateketovi osebi. Sodimo, da je to najboljši del knjige. Lep vzgled kateketa posebno povdarja: »Nič ne vzgaja boljše, kakor vzgled pobožnega kateketa; njemu ni potrebno dosti govoriti in pridigovati, že njegova pričujočnost sama je blago solnce, ki sveti in ogreva«.

2. del razpravlja o predmetu kateketike. Navadno razdeljujejo kateketiko v dva dela. Prvi del: o kateketskem pouku, drugi del: o kateketskimi vzgoji, da torej vzgoja zavzema pol kateketike. Pisatelj reši v enem edinem paragrafu (17) vprašanje o vzgoji. — Tukaj je uvrščena razdelitev učne tvarine na posamezne razrede različno urejenih šol. To je vse prav lepo — teoretično, a koncem bi se moralo opomniti: Toliko se kateket naj trudi doseči, če more; ako pa za par mesecev vidi, da tega zavoljo raznih ovir in razmer ne more doseči, naj pravočasno spremeni svoj vojni načrt, da bo priličen razmeram, v katerih deluje. Med naravna vzgojila pisatelj ni vsprejel šibe. V krščanski vzgoji bo šiba vedno imela pravico, ker jej je sv. Duh sam ondi pravico in prostor prisodil. (Prim. Preg. 23, 13). S tem pa ne rečemo, da bi moral kateket otroke tepsti. Tega ne sme storiti že zavoljo postave, ki to prepoveduje, in še zavoljo raznih drugih tehničnih vzrokov ne. Pa kateket naj nemarnemu otroku priskrbi šibo pri njegovem očetu (Prim. Prig. 13, 24).

Med nadnaravnimi vzgojili pogrešamo molitev kateketovo. V svojem času se je mlad gospod kateket pritožil, da na deški šoli skoro ne more več izhajati, tako hudobne fante ima. Mi smo kateketa tolažili, naj vztraja, in smo ga vprašali: ali tudi kaj moli za svoje učence? Kateket nas debelo gleda, in odkritosrčno, kakor je to njegova navada, zanika naše vprašanje. »Torej priporočajte vsak dan pri sv. maši svoje otroke ljubemu Jezusu, ljubitelju otrok«. Za nekaj časa nas je kateket zagotavljal, da ga zdaj v šoli že veliko lažje stane.

O obliki kateketskoga poučevanja je govor v 3. delu. Tukaj so razne učne oblike po natančno izdelanih praktičnih vzgledih izvrstno

pojašnjene. 4. del razlaga zgodovino katoliške katekeze zelo zanimivo, pa gotovo preobširno, ker razprava obsega skoro tretji del cele knjige. Pri vsem tem pa je zgodovina, kar se tiče zlasti novejših kateketik, in tistih, ki so s pastirno združene, prav pomanjkljiva.

Tisek je razločen in pravilen, oblika prijetna, papir primeren. Cena gld. 1·20.

Dr. I. Križanič.

Das Fahnenweihe-Fest des k. k. Staatsgymnasiums in Marburg. Ansprache, gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischöf von Lavant, in der Kathedrale zu Marburg, am goldenen Kaiser-Jubelfeste, den 2. December 1898. Marburg, 1899. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus-Buchdruckerei. Vel. 8°. Str. 39.

Na velepomembni dan vladarske petdesetletnice Nj. Veličanstva je v mariborski stolnici pred mnogobrojnim in odličnim občinstvom premilostljivi knez in škof Mihael posvetil tudi krasno zastavo za tukajšnjo c. kr. drž. gimnazijo. Pri tej slovesnosti je imel premil. nadpastir tudi ganljiv nagovor na gimnaz. mladež, katerega nam sedaj v trajen spomin podaja ta knjižica. Zastava je posvečena spominu biserne in dvajsetletnice Njeg. Svetosti papeža Leona XIII. in pa petdesetletnici presvitlega cesarja Franca Jožefa I. Na jedni strani ima zastava sliko presv. Srca Jezusovega s papeževim grbom in letnicama 1878—1898, na drugi pa sliko sv. Alojzija s cesarskim grbom in letnicama 1848—1898. Vodilno misel nagovoru podaja tako zastava sama: zvestobo do cerkve in domovine. Ta misel je prav lepo razvita v dveh delih. V razpravo so vpleteni vzpodbudni vzgledi iz zgodovine in življenja cesarja-slavljenca. Cel nagovor se sklepa s prisrčnim opominom, naj ostanejo nadepolni dijaki zvesti sv. veri, v kateri tudi težko izkušani vladar išče svojo tolažbo in oporo. Kakor cela slovesnost, tako bo tudi ta lična knjižica ljub spomin vsem udeležnikom.

Papst Leo XIII. als Dichter. Gedenkblatt an das diamantene Priester- und zwanzigjährige Pontificatsjubiläum Sr. Heiligkeit Papst Leo XIII. Den Zöglingen des f.-b. Knabenseminars in Marburg gewidmet vom Verfasser. Marburg, 1899. Im Verlage des Verfassers. — St. Cyrillus-Buchdruckerei. M. 8° str. 61. Papeža Leona XIII. je neimenovani gospod pisatelj predstavil kot pesnika v podlistku mariborskega časnika »Südsteirische Post« l. 1898. Ta članek je sedaj izdal v posebni knjižici ter jo namenil gojencem kn.-šk. deškega semenišča »Maximilianum-Viktorinum«. Gosp. pisatelj se je oslanjal na knjigo »Inscriptiones et carmina Leonis XIII.« Regensburg, 1887. Fr. Pustet. Odlomke iz raznih spevov nam podaja v latinščini in v nemškem prevodu. Za gojence res primerno darilo, ker jim riše papeža kot prijatelja muz in klasičnih študij.

Erste allgemeine österreichische Pilgerfahrt ins hl. Land zur Feier des diamantenen Priesterjubiläums Seiner Heiligkeit Papst Leo XIII. und des goldenen Regierungsjubiläums Sr. Apost. Majestät Kaiser Franc Josef I. 12. April bis 16. Mai 1898. Im Auftrage des Comité's verfasst von Matthias Eisterer, Pfarrer in Wiener-Neudorf bei Wien. Mit 100 Illustrationen, 3 Titelbildern, 5 Plänen und einer grossen Pilgergruppe. Wien, 1898. Selbstverlag des Pilgerzugs-Comité's. St. Norbertus-Buch- und

Kunstdruckerei. — Lansko leto je priredil grof Arnold Lippe, kanonik na Dunaju, prvo splošno avstrijsko romanje v sv. deželo; bilo je zares splošno, ker v romarskem imeniku se nahajajo zastopniki skoraj vseh avstrijskih narodov, med temi tudi trije Slovenci (gg. dekan Dovnik, prof. Zidanšek in župnik Kosec iz Istrije). A ti romarji niso obiskali samo sv. dežele (Jeruzalem, Betlehem, Sv. Ivan v gorovju, Betanijo, Jeriho, Mrtvo morje, Jordan, goro Karmel, Tabor, Nazaret, Kana, Tiberias, Jezero genezareško, Kafarnaum itd.), ampak tudi druge sloveče kraje in mesta n. pr. Krf (Corfù), Aleksandrijo, Kairo, sueški kanal, Beirut, Damask in otok ciperski. Kar so v treh delih sveta veselega, pa tudi neprijetnega doživeli, je dobro in natančno popisano v knjigi, katere naslov smo zgoraj podali; ker ima ta knjiga poleg lepe vsebine tudi krasne ilustracije, zato bo dobro služila posebno tistim, ki mislijo še kedaj romati v sv. kraje.

Z.

Književni razgled.

A. Biblične vede.

- Knabenbauer Jos., **Commentarius in evangelium secundum Ioannem**. Paris, Lethielleux, 1898, str. 592. Cena fr. 11'25.
- Egger Dr. Fr., **Streiflichter über die „freiere“ Bibelforschung**. Brixen, 1899, V., 97. Cena 80 kr.
- Chauvin C., **Die Inspiration der hl. Schrift nach der Lehre der Tradition und der Encyklika „Providentissimus Deus“**. Eine theologisch-kritische Studie. Autorisierte Übersetzung von Georg Pletl. Regensburg, 1899. XII., 143. M. 2'50.

B. Apologetika, dogmatika, modroslovje.

- Commer Dr. Ernst, **Die immerwährende Philosophie**. (Apologetische Studien. Herausgegeben von der Leo-Gesellschaft, I., 2.) Wien, Mayer & Co. 1898. (VII., 128 str.) Cena m. 2'90.
- Schell Dr. Hermann, **Die neue Zeit und der alte Glaube**. Würzburg, 1898. (VIII., 160 str.) Cena m. 2'—.
- Psychologie des Saints** par Henr. Ioly. IV. ed. Paris. Lecoffre, 1898. Str. 201. Cena gld. 1'20.
- Jungmann Dr. B., **Institutiones theologiae dogmaticae specialis**. Tractatus de novissimis. Editio IV. Ratisbonae, Pustet, 1898. Str. 344. Cena m. 3'30.
- Praelectiones dogmaticae**, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christ. Pesch S. I. T. III. De Deo uno secundam naturam. De Deo trino sec. personas. Edit. alt. Friburgi 1899.
- Institutiones theologiae dogmaticae**. Auctore Petro Einig. Tractatus de Deo creante (VII., 171 str.), Tract. de Deo consummante (II., 68 str.), Treviris, ex officina ad S. Paulinum, 1899. Cena m. 3'—.
- Ježíš Kristus. Dukaz jeho božství. Napsal Msgr. Em. Bougant, biskup Lavalský. Dle druhého vydání francouzského přeložil Ant. Melka. Praha, 1898. Cyrillsko-Method. knihtiskárna. V. Kotrba. Cena 45 kraje.
- Lehmen Alf. S. I., **Lehrbuch der Philosophie auf aristotelisch-scholastischer Grundlage**. I. Bd. Freiburg i. B. Herder, 1899. Str. 444. Cena gld. 3'—.

C. Cerkvena zgodovina.

- Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter a úcta u lidu. Napsali dr. Fr. Krásl, metrop. kanovník, J. Ježek, c. kr. professor. Praha, 1898. Cyrillo-Method. knihtiskárna (V. Kotrba).

- Geschichte Roms und der Päpste im Mittelalter.** Mit besonderer Berücksichtigung von Cultur und Kunst nach den Quellen dargestellt von Hartm. Grisar S. L., Professor an der Universität Innsbruck. Mit vielen historischen Abbildungen und Plänen. Freiburg i. Br., 1898. Lieferung 1—3. Cena sešitku gld. —96.
- Berger J. B. **Die Einführung des Christenthums in den deutschen Ländern.** Mit 20 Abbildungen. Klagenfurt, 1898. Str. 294.
- Slobodna zidarija uopće i u nas od god. 1717—1848.** Napisao dr. Mirko Marchetti. Zagreb, 1898. Str. 104.

D. Cerkveno pravo in navoslovje.

- Pelczar I. P., **Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa ciwilnego obowiązującego w Austrii, w Prusach i w królestwie Polskiem.** 4 wydanie. Krakow, 1898. 3. zv. 8° (414, 376, 278 + CLX str.).
- De Luca Mar., **Praelectiones iuris canonici, quas in schola institutionum canonicarum habebat.** Liber de iudiciis ecclesiasticis (462 str.). Liber de delictis et poenis eccl. et index general. operis (394 str.). Romae 1898.
- Acta et decreta synodi provincialis Ruthenorum Galiciae habitae Leopoli a. 1891.** Leopoli, 1898. Latinska in rusinska izdaja. Cena latinski gld. 5.—.
- Göpfert Dr. Fr., **Moraltheologie.** III. Bd. Paderborn, Schöning, 1898.

E. Pastirstvo in homiletika.

- Katekeze.** Spisal Jož. Kragelj, dekan v Tolminu. II. zvezek. Z dovoljenjem prečast. goriškega knezoadškofijstva. 1898. Založil Jožef Kragelj, dekan v Tolminu. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. Str. 129.
- Postní kázání,** která r. 1898. konal u sv. Tomáše v Brně dr. Rob. Neuschl, professor theol. v Brně.
- Bibliothek für Prediger.** Herausgegeben von P. A. Scherer. IV. Bd. 1. u. 2. Hälfte. V. XXIII. — letzten Sonntag nach Pfingsten. Freiburg, Herder. Str. 823. Cena 8 m. Celo delo — 4 zv. — gld. 16:80.
- Kurzer praktischer Brautunterricht.** Materialien und Winke insbesondere für jüngere Priester, nebst einer populären Darstellung der hauptsächlichsten Ehehindernisse, sowie einer Skizze für das Examen der Brautleute von einem Seelsorgsgeistlichen. Mit bischöfl. Approb. Kempten, 1898. Cena gld. —48.

F. Nekatoliško bogoslovje.

- Grundriss der theologischen Wissenschaften.** 4. Theil, 3. Band. Ad. Harnack, Dogmengeschichte. 3. Aufl., 408 str., m. 6.—.
- Lütken W. **Michael.** Darstellung einer Vergleichung der jüdischen und der morgenländischen christlichen Traditionen vom Erzengel Michael. 186 str. Göttingen, Vandenhoeck, m. 4:80.
- Texte & Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur.** Archiv für die von der Kirchenväter-Commission der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften unternommene Ausgabe der älteren christlichen Schriftsteller. Herausgegeben von Oscar v. Gebhart & Ad. Harnack. Neue Folge. 2. Band. Heft 3 a. Steindorff G.: Die Apokalypse des Elias, eine unbekannte Apokalypse und Bruchstücke der Sophonias-Apokalypse. Koptische Texte, Übersetzung, Glosser (VIII., 190 S.). — 3. Bd., 1. & 2. Heft, Dobschütz Ernst: Christusbilder, Untersuchungen zur christlichen Legende.

G. Časopisje.

Annales de Philosophie chrétienne. Paris, janvier 1899: C. Besse, La formation (izobrazba) scientifique du clergé (duhovščine) d'après de nouvelles publications. C. Bos, Le christianisme et le mal du siècle. C. de Vaux, Philosophie positive de la métageométrie. J. Martin, Saint Augustin à Cassissiacum. V. Giraud, La philosophie de Taine III. D. de Vorges, Revue de revues. Variétés critiques.

Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mainz, 1899, Heft I.: I. Abhandlungen: Wahrmond, Die »Consuetudines Curiae Romae«. — Nürnberger, Die römische Synode vom Jahre 743. Leinz, Die Supernumerarier in den Klöstern. — Schiwietz, Das ägyptische Mönchthum im 4. Jahrhundert. — Laurentius, Die vorbehaltene Suspension und das Dekret des hl. Officiums vom 23. Juni 1886. — II. Kirchliche Aktenstücke und Entscheidungen: 1. Die incardinatio als titulus ordinationis. 2. Die »Officia vacabilium« werden aufgeboten. 3. Die Bischöfe Italiens sollen bezüglich der Ordination besonders von Polen vorsichtig sein. 4. Die den »Ordinarii locorum« durch Decret vom 24. November 1897 gewährten Facultäten werden auch auf die schon vorher gewährten ausgedehnt. 5. Die Mitglieder der Secte Old Fellows unterliegen den kirchlichen Strafen. 6. Der Gebrauch hebräischer und griechischer Bibel, welche von Akatholiken edirt sind. 7. Die vom Bischofe ertheilten Ablässe. 8. Bei theophorischen Processionen dürfen Bildnisse der Mutter Gottes und der Heiligen nicht getragen werden. 9. Kirchengesang bei einer »missa cantata«. 10. Ehen der Ungläubigen, geschlossen in der Intention, sie wieder aufzulösen. 11. Auch Nichtpfarrer erhalten leicht die Delegation, von trennenden Ehehindernissen in articulo m. zu dispensieren. 12. Wie hat sich der Pfarrer zu verhalten gegenüber einem Katholiken, der mit einer ungläubigen Person die Civilehe geschlossen? 13. Erlaubtheit des sogen. »Kaiserschnittes«, »Weichenschnittes« zur Beschleunigung einer Geburt. 14. Im Tertiärerorden der Dominikaner darf als Weihetitel statt des titulus patrimonii auch der titulus mensae communis genommen werden. 15. Ordensleute mit abgelegten einfachen, aber ewigen Gelübden, auch wenn dieselben noch nicht in höheren Weihen stehen, dürfen ohne summarisches Processverfahren nicht entlassen werden. 16. Das Küsteramt an den katholischen Pfarrkirchen. 17. Abschiedspredigten der Kapläne u. Pfarradministratoren. 18. Leichenreden auf confessionellen Friedhöfen in Österreich. — III. Staatliche Aktenstücke und Entscheidungen. — IV. Mittheilungen. — V. Literatur.

Balkan jedinstvu i bratskoj slogi. Urednik: dr. Aleks. pl. Bresztyenszky. God. III., svez. 4. Zagreb, 1898. Tisak i naklada Ant. Scholza. — Palunko: Bratski razgovor o grčkom odijeljenju (dalje). Hergenröther: Focije, patrijarka carigradski, preveo V. K.; Anton Kanižlić, D. J.; Bodulić M.: Ivan VIII. i Slavenstvo. Njeki prostiji prigovori proti papi i odgovor na njih. O časnom Petrovom postu u istočnoj crkvi. Clugnet Leon: Iz grčkoga liturgičkoga rječnika. Pravnički prigovori iz 3. stoljeća proti svima, koji od crkve katoličke odstupljuju (dalje).

Kakor bo cenjenim čitateljem že znano, ima »Balkan« lepo nalogo pripravljati pot zjedinjenju med vzhodno in zahodno cerkvijo na slovanskem jugu. Zato je vreden, da ga podpira vsak zaveden in veren Jugoslovan. Izhaja v 4 zvezkih na leto in velja 2 gld. Naročnino sprejema Tiskara Ant. Scholza, Zagreb.

Bessarione, pubblicazione periodica di studi orientali. Roma, 1898. Num. 29—30. Didachè coptica. La s. Sede e la Nazione Armena. Epigrafe greca nell' Abbadia di S. Maria di Cervate. Tra i polemisti russi. (Ruski bogoslovski polemisti.)

Documenta relationum inter s. Sedem Apostolicam et Assyriorum seu Chaldaeorum Ecclesiam. Un tentativo (poskus) d' unione delle chiese orientali dissidenti nel secolo XVII. L' ordine di S. Domenico a Costantinopoli. Corrispondenze da Costantinopoli. Cronaca (kronika) dell' Unione. Appunti e notizie. Tudi ta list v laškem jeziku deluje za zjedinenje med vzhodom in zahodom. Tu in tam se ozira tudi na slovanske cerkvene zadeve. Izven Italije velja na leto 12 frankov. Naročnino sprejema knjigarna (libreria) E. Loescher, Rim, Corso 307.

Časopis katoličkého duhovenstva. Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze. Red.: dr. Fr. Krásl, dr. Fr. Kryštufek, dr. Jos. Tumpach. Ročník 40. (65.) Seš. 1. R. Neuschl, Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce (delovna pogodba in pravično delavsko plačilo). J. Sedlák, Vyzdvižení ostatku bl. Hroznaty. J. Doubrava, Jest možno změnití patronátní poměry (razmere)? G. Pecháček, Porodní báby a vyhánění plodu (obstetřice et ex pulsio fructus). F. Novák, Církev a stát uherský. O názorech prof. Schella. A. Jiráek, Směs. Literatura. Izhaja po 4 polah tokrat na leto in velja gl. 350.

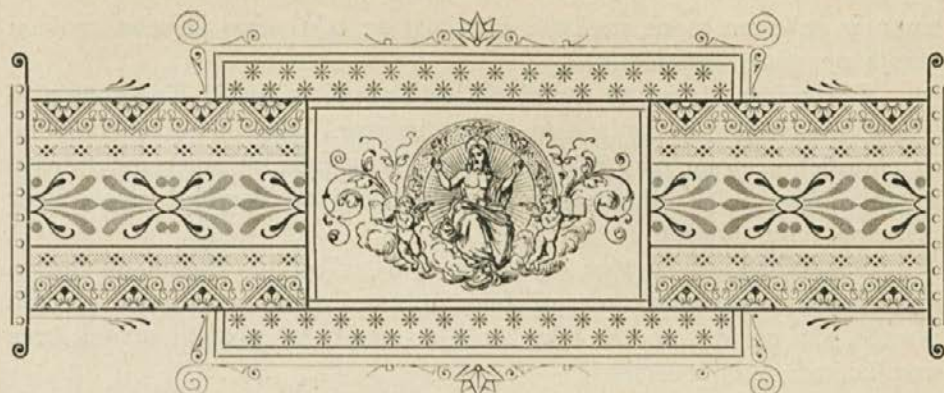
Theologische Quartalschrift. In Verbindung mit mehreren Gelehrten herausgegeben von Dr. Funk, Dr. Schanz, Dr. Belsler, Dr. Vetter, Dr. Koch, Dr. Sägmüller, Professoren der katholischen Theologie an der königlichen Universität Tübingen. LXXXI. Jahrgang. I. Qu.-Heft. Regensburg, 1899. J. Freisen. Kath. Taufritus der Diöcese Schleswig im Mittelalter. Schanz, Apologetik und Dogmatik. Belsler, Paulus in Athen im Sommer 50. Vetter, Nerses Schnorhali's Kirchenlieder. Grimme, Metrisch-kritische Emendationen zum Buche Hiob, Recensionen. Analekten.

Zeitschrift für katholische Theologie. I. Quartal-Heft. 1899. Innsbruck. J. Stiglmayr, Die Eschatologie des Ps. Dionysius. Fr. Schmid, Der Ursprung der Sprache und die Dogmatik. N. Paulus, Joh. v. Paltz über Ablass und Reue. J. B. Nisius, Zur Erklärung von Phil. II., 5—11. Recensionen, Analekten, Literarischer Anzeiger.

Katoliški Obzornik. Urejuje dr. Al. Ušeničnik. Letn. III. Zv. 1. Ker je ta list čitateljem »Voditeljevim« že itak znan, ne navajamo tukaj vsebine, marveč »Voditelj« le želi svojemu ljubljanskemu modroslovnemu tovarišu, da bi v obilni meri dosegel svoj namen t. j. širiti načela zdravega modroslovja na Slovenskem. Zato ga toplo priporočamo in želimo, naj bi se zlasti tudi med svetnim razumništvom razširil. »Katoliški Obzornik« je ob enem glasilo Leonove družbe, katero istotako priporočamo omikanim Slovencem, da nam sčasoma postane znanstvena akademija.

Duhovni pastir (urednik Al. Stroj) je letos nastopil svoj 16. letnik. Ker je to jedini homiletični slovenski list, zato naj bi se ga slovenska duhovščina krepko oklenila. Slovenci imamo dokaj dobrih cerkvenih govornikov; ti naj pridno sodelujejo pri »Duhovnem Pastirju«, vsi pa naj ga radi naročujejo, da ne bo treba za homiletična dela pošiljati denarja — na ptuje.

Svetopisemsko poročilo o vstvarjenju.

(Konec.)

III. Tolmačenje sv. pisma.

1. Vstvarjenje in prvotno stanje zemlje.

In principio creavit Deus coelum et terram. S to kratko in veličastno izpovedjo razprši sv. pismo takoj z začetnimi besedami vse tiste dvome, ki so že od nekdanj kakor mōra ležali na človeštvu in še vedno tlačijo takozvane olikance, ki so zavrgli njegovo božjo avtoriteto. »V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo« t. j. ves čutni svet. Tvar torej ni večna, vstvaril jo je Bog. Bog je izvir in začetek vseh stvari. To je svetopisemska kozmogonija.

Kaj pa pravi k temu eksaktna veda?

Ničesar ne pravi in tudi ne more ničesar praviti. Empirični učenjak ravno tako malo v stvarstvu najde stvarnika, kakor anatom v telesu dušo. Izkusna veda po analitični poti zasleduje prikazni in vzroke nazaj, dokler naposled ne pride do nekega zadnjega stanja, do prasnovi, preko katere ne more, ker je njena indukcija pri koncu.

Toda vprašamo se, od kod pa je prasnov? Aristotel je menil, da je tvar večna, in vsi, ki so se učili pri njem, so to trdili za njim. Niti veliki sv. Tomaž Akv. se ni mogel popolnoma odtegniti mogočnemu vplivu aristotelično-arabske filozofije ter je trdil, da se začetek sveta filozofski ne da dokazati, temveč se mora verovati. In večina modernih filozofov in naravoslovcev brani mnenje o večnosti sveta.

Vendar večni atom, ki je temelj monizma, je učinek brez vzroka in zato contradictio in terminis.

Večnemu atomu nasprotuje zakon vstrajnosti (Trägheitsgesetz), ki je temeljni zakon cele mehanike in slōve tako-le: »Mirujoče telo se »Voditelj« II.

samo iz sebe ne more zagibati, gibajoče se telo samo iz sebe svojega stanja ne more izpremeniti.«

Postavimo, da so se atomi od vekomaj gibali. To gibanje je bilo ali mehanično in neurejeno ali pa urejeno. Ako je bilo mehanično in neurejeno, atomi niso nikdar mogli izpremeniti ne smeri ne hitrosti gibanja. Ako pa je bilo urejeno, moral je biti kak urejujoč vzrok. Brez principa redu ni redu.

Postavimo, da se tvar od vekomaj ni gibala. Potem bi morala na vse čase mirovati, ker ni bilo nobene gibne moči. Če pa kdo poreče, da se je tvar kar tako slučajno zagibala, postavi učinek brez vzroka, trdi tedaj nesmisel.

Ker se zakon vzročnosti mehanično ne da dokazati, temveč je logičen zakon, zato ga eksaktna veda ne uporablja, da bi se ž njim vzdignila do prvega vzroka, temveč ostane pri mehanizmu atomov. Vprašaj zastopnika empirične vede, od kod je prvo gibanje, in odgovoril ti bo: »Prvo gibanje je nekaj našemu mišljenju nedoumnega« (Wundt). In vprašaj ga, od kod je prasnov, in odgovoril ti bo: »Ignoramus et ignorabimus« (Du Bois Reymond). Spencer, Locke, Littré in drugi pozitivisti kar naravnost izpovejo, da jih takšna vprašanja, ki presegajo izkustvo, kar nič ne brigajo.

»Naj si torej pri svojem empiričnem raziskovanju pojem vstvarjenja v nemar puščajo, naj pa tudi opusté polemizovanje proti njemu. Če kdo zapusti empirično polje — in kateri misleči človek bi se ž njim samim mogel trajno zadovoljiti? —, bo našel, da jedino pojem vstvarjenja reši tiste zagonetke, katere svet mislečemu duhu stavi.«¹

Jedino le pojem vstvarjenja zadovolji mislečega duha človeškega. Filozofija nas nujno vodi do prvega vzroka, do Boga, do vstvarjenja².

»Prvi vzrok ne more biti prvi ud v dolgi vrsti vzrokov, temveč je princip, vzrok iz sebe. Je sicer v svetu, toda ni ž njim istoveten, drugače bi ne bil zadosten vzrok. Marveč je vzrok, ki je preko in izven vseh vzrokov.«³

Prava filozofija in sv. pismo se torej strinjata v pojmu Boga in vstvarjenja. Kdor sprejme ta temeljni pojem, naj si prvotnost tvarine in oblike in način razvoja razlaga s to ali ono podmeno, prosto mu. Sv. pismo mu ne dela ovir, treba je le, da se pred znanstvenim svetom izpriča s dovoljnimi razlogi. S te strani torej ni nobenih ovir, da se oklenemo Laplacejeve teorije, ki na znanstvenem polju zavzema odlično mesto, ker ji pritrjujejo sloveči učenjaki, kakor Humboldt, Ampere, Helmholtz in osobito veliki fizik novejšega časa, jezuit Angelo Secchi, v svojem znamenitem delu »Solnce«.

¹ Schanz, l. c. str. 523. — ² Dokaze najdeš zbrane v Gutberletovi »Theodicee«. — ³ Schanz, l. c. str. 167.

Terra autem erat inanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi; et Spiritus Dei ferebatur super aquas.

Nekateri — Andrej Wagner, Keerl i. dr. — so trdili, da sveto pismo na tem mestu, kakor tudi 2. Petr. 3, uči neptunični geogonični sestav. Mojzes, najstarejši geolog sveta, je torej neptunist, kakor tudi sv. Peter. Vendar to ni res. Sv. pismo ne uči ne neptunizma ne plutonizma, ker se za to sploh nič ne briga. Vendar se soglaša i s plutonizmom i s neptunizmom, »ker neptunične procese navaja in plutoničnim direktno ne ugovarja«¹.

Lorinser razlaga gorenjo vrstico o plinastem in tekočem stanju naše zemlje. Zemlja je bila pusta in prazna, ker sploh ni bilo ničesar na njej. Tema je bila razprostrta nad njo, ker je luč še le pozneje vsled pomnoženega gibanja prvotnih atomov nastala. Polagoma so se začele v združenih (spočetka) delih snovi razvijati tiste sile, katere je stvarnik položil vanjo, ter so stvorile tiste tvorbe, ki so posledica kemičnih iz božjega duha izišlih zakonov². Vode ne vzame v ožjem, temveč v širjem smislu o tekočem in plinastem stanju kot nasprotju trdega stanja. Takratna zemlja se je opazovalcu, naj si jo je gledal v viziji ali na kateri koli način, dozdevala kot valovito morje. Zatorej sta izraza »brezдно« in »voda« povse umestna, kakor tudi mi dandanes govorimo o »meglenem morju« ali »ognjenem morju«, čeprav nimamo vode v mislih. To tolmačenje se nam zdi prisiljeno, po našem mnenju se navedena vrstica da veliko bolj naravno razložiti.

Zemlja je bila, ko se je iz velikanske plinaste prakrogle izločila, v plinastem stanju, ki je vsled zaporednega ohlajanja prešlo v ognjeno-tekoče. Teh dveh stanj Mojzes ne navede, ker še spadata h kozmogoniji, o kateri je v prvi vrsti govor. Geogonija se prav za prav še le takrat začne, ko je zemlja na površju dobila trdo skorjo in se je atmosfera toliko ohladila, da je vsled padavin nastalo na tej skorji pramorje. To geogonično stanje opisuje Mojzes v drugem verzu. Ostali geogonični razvoj poroča v naslednjih verzih. Ker pa to vstvarjenje poroča pod skupnim pogledom šesterih dnij, bomo je tudi mi tako skupno tolmačili.

2. Razlaganje heksamerona.

Sv. očetje in stari razlagalci so dneve svetopisemskega poročila večinoma čisto po besedi tolmačili kot naravne dneve obsegajoče 24 ur. Nekateri, kakor Origen, Atanazij, Gregor Nisenski, Prokop, pa so učili skupno vstvarjenje (creatio simultanea). Najbolj zanimivo je tolmačenje sv. Avguščina v njegovem 12 knjig obsegajočem delu

¹ Güttler, l. c. str. 34. — ² Lorinser, l. c. str. 12, 13.

»Voditelj« II.

»De Genesi ad litteram«, ki je najbolj obsežna razlaga šestodnevja iz cele patristične dobe. Po mnenju tega največjega cerkvenega učenika je Bog ves svet v enem trenutku vstvaril, šesteri dnevi so le zaporedni momenti v spoznanju zveličanih duhov. S tem je sv. Avguštin eksegezo postavil na jako slobodno stališče, ki ji je vedno ostalo. »Noben del bogoslovnih znanostij«, piše Bernard Schäfer, »ne daje subjektivnemu naziranju več prostora, kakor eksegetični.«¹ In Corluy pravi: »Ecclesia catholica nunquam sententiam illam s. Augustini improbavit. Unde concludere licet, quanta libertate possint interpretes catholici de indole sex dierum creationis salva orthodoxia disserere et opinari.«²

Eksegetje srednjega veka so hodili po stopinjah starih razlagalcev in zato so — izvzemši sv. Tomaža Akv. — našli le malokaj novega, česar bi ne bili tudi že poznali eksegetje stare cerkve³.

V našem stoletju je napredek naravoslovja, ki je proti sv. pismu jelo zavzemati sovražno stališče, prisilil bogoslovce, da so izumili nove načine razlage in obrambe svetopisemskega poročila.

Napredna veda je pred vsem omajala doslovno razlaganje. Razvoj naše zemlje se ni mogel izvršiti tekom šesterih dnij, temveč treba je bilo za to velikanske vrste let. Ne moremo se sicer sprijateljiti s tistimi skoraj nepreglednimi in Bog ve kolike milijone obsegajočimi številkami, katere so učenjaki izračunali za razvoj sveta in zemlje. Vendar je res, da tolmačenje šestodnevja kot v 6 naravnih dneh dovršenega dejanja očitvidno nasprotuje geologičnim in paleontologičnim dejstvom.

Ker se doslovna razlaga sama ni več mogla držati, podprli so jo nekateri z dostavkom vesoljnega potopa. Ti možje menijo znanstvene ugovore najboljše pobiti s tem, da trdijo, da so predmeti geologične in paleontologične vede nastali še le za časa in vsled vesoljnega potopa. Zato se ta podmena, katero so med drugimi branili Keil, Emanuel Veit, jezuit Bosizio in naposled (l. 1894.) A. Frissl⁴, imenuje teorija vesoljnega potopa (theoria diluvialis nova). Ta podmena pa je z znanstvenega stališča nemogoča. Vse tiste ogromne plasti in mnogobrojne ter raznovrstne okamenine niso mogle nastati

¹ »Neue Untersuchungen über das Buch Koheleth. Freiburg i. Br. 1870«, str. 1.

² Corluy, »De indole et duratione dierum creationis; poglej Schöpfer »Bibel und Wissenschaft«, str. 180.

³ Primeri o zgodovini heksaameronovega tolmačenja Güttlerjevo razpravo v »Wetzer und Welte's Kirchenlexikon«, 2. natis, 5. zv., čl. »Hexaameron« in Schanz, l. c. § 16.

⁴ Njegova dela: Sündfluttheorie oder Gletschertheorie? Antwort auf die Gletscherartikel des Herrn Pfeifer in Dillingen. Ibid., 1893. — Das biblische Sechstageswerk vom Standpunkte der katholischen Exegese und vom Standpunkte der Naturwissenschaften. 2. Aufl. Regensburg, 1894. — Sündflut oder Gletscher? Eine Frage, wichtig für Theologen und Geologen. Regensburg, 1894.

vsled potopa, ki niti eno leto ni trajal, niti ni bil zemljepisno vseobčen, temveč so predzgodovinske ter imajo svoj postanek v času, ko zemeljski razvoj še ni bil dovršen.

Isto usodo je imelo tudi drugo doslovno tolmačenje prirejeno kot podmena obnovljenja (*theoria restitutionis*). Izumili so to podmeno na Angleškem, bolj se je razvila na Nemškem, kjer je dobila nekaj primesi Schellingove filozofije. Njen najduhovitejši branitelj je bil kardinal Wiseman. Po tej podmeni sv. pismo ne pripoveduje prvotne svetovne tvorbe, temveč le obnovljenje že poprej obstoječega in vsled nekega vzroka — nekateri menijo celo vsled padca angelov — razdejanega sveta. Med 1. in 2. verz v začetku Geneze je torej postaviti ta siloviti vzrok, v 2. verzu je popisano tohuvaobu t. j. stanje silovito razdejanje zemlje, in v 3. se začne obnovljenje s stvariteljnimi besedami božjimi: »fiat lux!«. Plasti in okamenine potemtakem spadajo v prvotno svetovno tvorbo in pred delo 1. dne. Zatorej Hummelauer to podmeno imenuje postperijodizem, dočim imenuje prejšnjo anteperijodizem.

Kdor pa besede sv. pisma brez predsodkov prebere, takoj sprevidi, da se tukaj ne gre za popravljanje, ampak za prvotno vstvarjenje. Obsoditi je ta podmena osobito z znanstvenega stališča, ker koncem tercijarne dobe stavi nek silovit prevrat, ki je vse prejšnje organsko življenje uničil ter je pokopal v tohuvaobu. Geologija pa o takem silnem prevratu ničesar ne ve, temveč uči, da se je premena dobe v dobo vršila povse mirno.

Težnja, svetopisemsko poročilo z geologijo in paleontologijo spraviti v soglasje, je dala življenje konkordistični teoriji. Izumili in predavali so jo najprej francoski naravoslovci, med katerimi so najbolj znameniti Cuvier, de Luc, Marcell de Serres. V tej prvotni obliki je imela naslov teorije prevratov, ker je trdila, da je Bog po velikanskih prevratih ugonobil cele rastlinske in živalske zarode ter potem druge vstvaril. Napredna veda pa je te trditve omajala, in ž njimi je padla tudi ta podmena. Ko je potem veda dognala določene geološke dobe, začeli so nekateri učenjaki — prva sta bila Škot Hugh Miller in amerikanec James Dana — ž njimi vsporejati dneve svetopisemskega poročila. 2. dan so vsporedili z azojično dobo, 3. s paleozojično, 5. z mezozojično, 6. pa s terciarno.

Sprva je ta teorija po katoliškem znanstvenem svetu vzbudila nepopisno veselje. Optimisti so menili, da sta zdaj vera in veda za vselej spravljena ter ne bo več prepira med tema sestrama. Nekateri so v svojem navdušenju šli tako daleč, da so Mojzesa proslavljali kot največjega geologa vseh časov. Tako je znani fizik Ampère v »Revue de deux Mondes« 1. 1833. navdušeno vskliknil: »Red, v katerem se nahajajo organska bitja, je čisto natanko red 6 dni, kakor jih popisuje

Geneza. Ali je bil Mojzes v vedah ravno tako globoko izveden kakor naše stoletje, ali pa je bil od Boga razsvetljen.« In še leta 1882. je Quenstedt rekel o svetopisemskem poročilu: »Ta podoba obsega toliko resničnega, da smemo z ozirom na starodavno stališče še danes trditi: Mojzes je bil največji geolog vseh časov.«¹

Vendar je ta teorija kriva. Pred vsem premalo upošteva, da sveto pismo nima namena množiti naravnega znanja, katero prepušča naravnim vedam, temveč ima verski in duhovni namen. Teorija je torej utemeljena na slab hermenevtični temelj.

Nekateri se tudi upirajo razlagi besede »jom«, kakor bi značila nedoločene časovne dobe. Toda ni dognano, da bi bilo tako tolmačenje eksegetično krivo. Schanz, Schäfer, Braun² menijo, da »jom« ne pomeni samo dneva s 24 urami, ampak tudi daljšo, ne dalje določeno dobo. Hummelauer³ pa odločno zanika, da bi se »jom« mogel drugače vzeti nego kot civilen dan, vendar se v svojem tolmačenju mora zateči k vizijskim, vrlo malo civilnim dnevom. Tudi Schöpfer⁴ je mnenja, da »jom« pomeni samo dan v nasprotju z nočjo ali pa dan in noč skupaj kot civilni dan, ne pa daljše, nedoločene dobe. Kot pristaš idealnega konkordizma pa pravi, da se ta beseda tukaj rabi v prenesenem pomenu ter pomeni tisto dobo, v kateri je nastalo dotičnemu dnevju pripisano stvarstvo.

Sicer pa je to eksegetično potežkočo že sv. Avgustin rešil, pišoč⁵: »Scripturarum more sanctarum diem poni solere pro tempore, nemo qui illas litteras quamlibet negligenter legerit, nescit.«

Strmoglavili sta to podmeno geologija in paleontologija, ki sta prijazno stali ob njeni zibelki. Po sv. pismu je Bog 3. dan vstvaril rastline, 5. in 6. dan živali. Geologija pa uči drugače. V silurni in devonski tvorbi, kateri spadata v paleozoično s 3. dnevom vsporejeno dobo, se nahaja rastlinstvo in živalstvo skupaj, živalstvo celo po številu in oblikah daleč nadkriljuje rastlinstvo. Še le v karbonu prevladuje rastlinstvo. — V paleozoični dobi se nahajajo same tajnocvetke. Po konkordistični podmeni tedaj Mojzes samo poroča o teh nižjih rastlinah, o višjih pa, o listnatem in iglastem drevju, nahajajočem se v tvorbah trijade, jura in krede, ki se vsporejajo s 5., deloma tudi 6. dnevom, popolnoma molči. — Tudi s 4. dnevom strogi konkordizem ne zna ničesar opraviti? Od kod so prvi trije dnevi? Od kod je njih luč? Prazni izvinki so, če se nekateri zatekajo k nekemu fosforovanju

¹ Hettinger, »Apologie« str. 190, opomba 2.

² Schanz, l. c. str. 547, Schäfer, l. c. 180, Braun, l. c. str. 293.

³ »Nochmals der biblische Schöpfungsbericht. Freiburg i. B. 1898«, str. 57 sl.

⁴ »Geschichte des alten Testaments«, str. 24, 28.

⁵ De Civ. D. I. 20, c. 1, n. 2.

zemeljske stvari in k luči brez solnčne svitlobe in če za mezozoično živalstvo in rastlinstvo stavljajo druge življenske pogoje. Vrh tega še kozmogonija in astronomija strogo prepovedujeta, postanek in razvoj solnca in zvezd potisniti med dve telurični dobi.

Zato strogi konkordizem nima več braniteljev. Kar jih je še konkordistov, so zmerni, kakor n. pr. znani francoski biblicist Vigouroux v »Dictionaire de la Bible« z l. 1897. Tudi Hettinger je bil pristaša konkordistične teorije, toda odločno je poudarjal verski moment svetopisemskega poročila ter izjavil, da mu je bila poglavitna težnja pokazati, »da nič ne nasprotuje sv. knjigam, kar so modrijani tega sveta o naravi stvari resnično dokazali«¹. Najnovejši izdajatelj njegove apologije, Evgen Müller, pa se izjavlja za idealni konkordizem, ko piše v opombi na strani 207.: »Če se torej držimo tukaj zagovarjane konkordistične teorije, za katero so se v novejšem času odločili učenjaki, kakor Dawson in večinoma tudi Quenstedt, vendar si ne moremo kaj, da ne bi hkrati tudi upoštevali idealnega momenta.«

H konkordizmu pripada tudi kozmična teorija, katero je branil Bourdais. On smatra »dan« sv. pisma kot daljšo, določeno dobo, kot kozmični dan = 43.200 naših let. Vseh 6 svetopisemskih dnij obsega torej 259.200 let. Tej podmeni odločno nasprotuje geologija, ki sploh nasprotuje vsaki teoriji z natanko določenimi dobami.

Razven tega je kozmični dan podmena, ki nima dovolj trdnega zgodovinskega temelja. Lenormant je dokazal, da so Babilonci imeli kozmično leto, v katerem je naše leto bilo le ena sekunda. Kozmične minute (kozmična minuta ali sosa = 60 astromičnih let) in kozmične ure (kozmična ura ali sarosa = 3600 naših let) se še dadó zgodovinsko podpreti; kozmični dan pa več nima dovolj historičnih prič.

Konkordistični teoriji naravnost nasprotna je idealistična. Konkordist pravi: »Sv. pismo in veda se povsod pozitivno soglašata«, idealist pa pravi: »Sv. pismo in veda si nikjer ne moreta nasprotovati, ker se nikjer ne dotikata.«²

Idealistično razlaganje ima svoje početke v judovsko-aleksandrijski eksegetični šoli, razvili in v krščanskem smislu spopolnili pa so je sloveči katoliški eksegetje od Klementa in Origena do sv. Avguština. V našem stoletju je to tolmačenje prvi obnovil Michelis v »Natur und Offenbarung« l. 1855.

Jedro idealistične razlage je to-le: Svetopisemsko poročilo je versko, ne pa historično ter ne poroča razvoja sveta in zemlje, kakor se je v resnici izvršil. Zatorej red in trajanje dnij heksaameronovih

¹ Hettinger, l. c. str. 222.

² S. Duilhé de Saint-Projet, l. c. str. 103.

ni v nobeni zvezi z redom in trajanjem dob zemeljskega razvoja. Šesteri dnevi so šesteri logično med seboj ločeni poglavitni momenti stvariteljne delavnosti božje, so ideje božje, ki so v stvarstvu dobile tvarno obliko. Razdelbeno načelo je torej idejalno, ki je poteklo iz pisateljevega namena. Pisatelj je hotel dokazati, da je svet v vseh svojih delih delo božje vsegamogočnosti, in zato je poročilo o vstvarjenju razdelil v nekatere dele. Da se je odločil ravno za šest delov in vsakemu dal obliko dneva, k temu ga je nagnil njegov verski namen. Hotel je namreč stvariteljno delavnost božjo postaviti kot vzgled človeški delavnosti, ki naj je tako urejena, da je šest dnij posvečenih delu, sedmi dan pa Bogu in njegovi službi, kakor je tudi Bog šest dnij vstvarjal, sedmi dan pa počival ter ta dan blagoslovil.

Kakor bi z jedne strani mogla ta teorija sveto pismo odmakniti napadom oblastne vede, tako pa z druge strani nasprotuje naravnemu umevanju sv. pisma. Res je sicer, da je razdelbeno načelo idejalno, vendar je tudi historični moment tako naglašen in zgodovinsko nasledovanje posamnih stvarstev tako izrazito, da se ne da zanikati, ako se ob enem ne zanikajo prva načela zdrave hermenevtike. Vrh tega je vsaj v glavnih potezah soglasje med stvaritvami, kakor jih opisuje sveto pismo in med geologičnimi in paleontologičnimi dejstvi, česar vesten ekseget tudi ne sme prezreti.

V obče je toliko načinov idejalnega tolmačenja, da se ne more govoriti o enotnem sestavu. Znano je iz prejšnjega, kako je sv. Avguštin tolmačil Heksaameron. Vrlo zanimivo je razlaganje sv. Tomaža A kv., ki razločuje — v tem mu je že bil Petrus Lombardus učitelj — opus creationis, distinctionis, ornatus. Opus creationis je staviti pred šestodnevje. Opus distinctionis obsega prve tri dni in ima ime od tod, ker se je vstvarjenje izvršilo po ločitvi elementov: prvi dan se je luč izločila iz teme, drugi dan so se spodnje vode ločile od gorenjih, tretji dan se je suha zemlja ločila od vode. Opus ornatus obsega zadnje tri dneve, v katerih so prej ustanovljeni prostori dobili svoje prebivalce in prej razločeni elementi svoj kras. Nemalo težavo delajo taki delitvi rastline, ki so bile vstvarjene tretji dan. Pa ravno v tem vidi Bernard Schäfer¹ dokaz, da je okrasba sledila naenkrat za ločitvijo ter je sv. pismo iz logičnih, deloma tudi iz verskih nagibov — zavoljo šesterih dnevov — ločilo stvari, ki spadajo skupaj. Zato Schäfer in drugi eksegetje ta dva ternarja vsporejajo drugega drugemu, tako da se četrti dan strinja s prvim, peti z drugim in šesti s tretjim.

To sholastično tolmačenje je v obče primerno. Razdelbeno načelo je seveda logično, toda vjema se več ali manj tudi s kronologijo in

¹ »Bibel und Wissenschaft«, str. 185.

geologijo. Nasprotuje pa astronomija. Koperniški sestav ne pozna nebes v našem smislu — kar imenujemo nebesa, je le videz —, in zato tudi ne smemo reči, da so zvezde prebivalci in okraski nebes.

Nekateri smatrajo poročilo o vstvarjenju kot spev, ki opeva Boga, stvarnika vsega vesoljstva, in zato se imenujejo himnologi. Priznati moramo sicer, da je poročilo poetično vzneseno, ne smemo pa ob enem zanikati, da je tudi historičen dokument.

Clifford, škof v Kliftonu, je s poetizmom združil liturgizem. Po njegovem mnenju je svetopisemsko poročilo spev, ki ne opeva vstvarjenja sveta, ampak ustanovitev dnij v tednu. Stari Egipčani so dneve posvečevali svojim bogovom, Babilonci pa sedmerim planetom. Da bi Mojzes svoje rojake odvrnil od tega malikovalstva, posvetil je vsak dan v tednu posebnemu prizoru stvariteljnega dejanja božjega. To posvečenje je predmet svetopisemskega speva, ne pa zgodovina vstvarjenja. Zoper to teorijo je opomniti, da je nasprotna naravnemu smislu svetopisemskih besed in poleg tega v ostalih knjigah sv. pisma ni nikakšnega sledu o takem posvečenju. Tudi ni dokazano, da je pri Egipčanih omenjeno malikovalstvo bilo v navadi, ker niti to ni dognano, ali je njih teden obsegal sedem dnij.

Drugačno je idejalno-liturgično tolmačenje, katero predava E. de Gryse. »Factum est« zamenja s »constitutum est« in »vespere et mane« smatra kot »vespere-mane« kot večer-jutro. Dnevi heksaameronovi torej niso dnevi božjega, ampak hebrejskega tedna, ki so ustanovljeni v spomin v šest delih predstavljene stvariteljne delavnosti božje, kakor je sobota postavljena v spomin miru božjega. Bog je vstvaril luč in v spomin je postavil prvo večer-jutro t. j. prvi dan v tednu; vstvaril je nebesa in v spomin je postavil drugo večer-jutro t. j. drugi dan itd. V poročilu je torej razlikovati dvojni del: pripovedni, v katerem se Bog predstavlja kot stvarnik celega sveta v vseh njegovih delih, in zakoniti, ki obsega ustanovitev našega tedna, in sicer šest delavnikov in sedmega dne kot dne pokoja in miru. Toda vprašamo se, od kod je tisti zakon, ki zapoveduje ob delavnikih delo ravno tako, kakor posvečevanje sedmega dne? Vemo sicer, da je delati zapovedano po naravnem zakonu, vendar nam ni znan noben pozitiven božji zakon, ki bi ob delavnikih delo zapovedal ravno tako, kakor sedmi dan odmor in službo božjo.

Ch. Robert (»Revue biblique« l. 1894.) z liturgizmom druží perijodizem¹. Iz svetopisemskega poročila izloči besede: »Et factum est vespere et mane«, in tako najde, da je v popolnem soglasju z geološkimi dejstvi. To objektivno resnično zgodovino vstvarjenja je

¹ Hummelauer, »Nochmals der biblische Schöpfungsbericht«, str. 87 sl.

Mojzes sprejel po izročilu. Ž njo je združil posvečevanje tedna kot liturgični moment. Delavniki so posvečeni spominu na posamna dejanja božjega vstvarjenja, sobota pa spominu na mir stvarnikov.

Lagrange O. P., vodja dominikanske višje biblične šole v Jeruzalemu, uči v »Revue biblique« leta 1896. zboljšani mitizem¹. Nekdaj je učeni Lenormant tudi učil mitizem, a cerkev je njegov sestav obsodila, in Lenormant se je podvrigel. Lagrange pa je mitizem postavil na pravoverni temelj. V svetopisemskem poročilu loči dejstva od oblike. Dejstva — Bog je vstvaril svet v vseh njegovih delih, vstvaril ga je s samo voljo, vse, kar je vstvarjeno, je dobro in urejeno, človek je kralj vstvarjenja in dolžan sedmi dan posvečevati itd. — so od Boga, in zato v njih ni nobene alegorije. Oblika pa je od ljudij ter ima popolnoma semitski značaj. Iz velike sličnosti z drugimi semitskimi kozmogonijami je sklepati, da so vse te kozmogonije potekle iz skupnega prvotnega izročila, ki je pri raznih semitskih plemenih bilo zatemnelo, pri Izraelcih pa je bilo po Mojzesu ali že morda pred njim očiščeno od vsega, kar se ga je držalo nečistega in neresničnega. — Vendar tukaj začne človeški skepticizem zmajevati z glavo in dvomiti: »Je-li pač Mojzes dobro sčistil ali pa je še kaj ostalo, kar bi se še moralo sčistiti?«

V »Linzer theol.-prakt. Quartalschrift« je l. 1898. jezuit Lempl raztolmačil heksaameron. Hummelauer imenuje to razlaganje mističen alegorizem.

Opraviti nam je še s teorijo, katera takisto pripada k idejalističnemu tolmačenju, dasi to nekateri njenih pristašev zanikajo, namreč s teorijo vizije. Razvili in branili so jo Kurtz (1842), H. Miller (1857), Reusch (1876), Schäfer (1881) in posebno Fr. pl. Hummelauer S. I., ki je o njej izdal že 4 dela² ter jo vsem toplo priporoča in hvali kot definitivno, ki more napraviti večer mir med sv. pismom in vedo. »Odslej bodo eksegetje in geologi prijazno živeli drug poleg drugega, vsak pod svojo trto in smokvo.«³

Poglejmo, kakšna je ta teorija, ki nam toliko obeta. Med vizionisti v podrobnostih seveda ni soglasja, zato se bomo ozirali na tolmačenje najvstrajnejšega vizionista, Hummelauerja.

Izvestno je bil Adam od Boga poučen o vstvarjenju. On, ki je bil od Boga zvedel, kako je bila prva žena vstvarjena, ni smel ostati

¹ Primeri Hummelauer, l. c. str. 78 sl.

² »Der biblische Schöpfungsbericht. Freiburg 1877«. — »Stimmen aus Maria Laach XXII. 1882«. — »Commentarius in Genesin. Parisius 1895«. »Nochmals der bibl. Schöpfungsbericht. Freiburg 1898«. — Gl. »Voditelj« l. I., str. 217—222.

³ »Nochmals der bibl. Schöpfungsbericht«, str. 114.

v nevednosti ali dvomih o postanku sveta, ki ga je obdajal. To tudi spričujejo semitske kozmogonije, ki so prav slične med seboj in se tudi v marsičem strinjajo z mozajično — babilonska je skoraj nekaka parafraza mozajične — ter segajo daleč nazaj v starodavnost. Ta sličnost kaže, da so kozmogonije potekle iz prav starega skupnega vira, ki ni bil noben drug nego tisto staro izročilo, katero je človeštvo sprejelo od svojega prvega očeta Adama.

Adam pa je bil od Boga poučen ali z besedo ali z vizijo. Če vzamemo, da je bil poučen samo z besedo, nam to nič ne pomaga k temu, da napravimo mir med sv. pismom in vedo. Zakaj besedi mora smisel odgovarjati popolnoma, neposredno in po pismenki. Če pa kdo govori v prilikah in alegorijah, mora to na kateri koli način pokazati. Ko je prerok Natan kralju Davidu povedal priliko o ovci, ki jo je bogatin ubogemu sosedu s silo vzel, je takoj dostavil: »Ti si tisti mož!« Če pa bi tega ne bil storil, bi tudi kralj ne bil spoznal, kaj ta prilika pomeni. Ako bi torej kozmogonija bila z besedami razodeta ne povse tako, kakor se je dogodila, morala bi ta okolnost na kateri koli način biti označena. Toda takšnega znaka zaman iščemo, in že samo dejstvo, da je kozmogonija sprejeta v zgodovinsko knjigo, izključuje priliko in alegorijo.

Drugače pa je z vizijo. Vizija se mora sicer s predmetom vjemati bistveno, ne pa v podrobnostih niti ne po zvonanji obliki. Kar velja o viziji kot taki, velja tudi o viziji, ki jo pripoveduje ali neposredno videc ali posredno navdihnjen pisatelj v sv. knjigi.

Adam je torej bil od Boga poučen v viziji. Hummelauer nam položaj tako-le opisuje: »Adami anima, ubi primum a Deo post orbem adspectabilem creabatur, divina per visionem revelatione illustrabatur. „Spiritu Dei“ v. 2. sustentus videbatur sibi medias per tenebras super aquas ferri abyssi. Creationem e nihilo non conspexit, neque enim illa visione imaginaria repraesentari potuit. Aquarum exaudiebat fremitum. Mox vocem audivit „fiat lux“, et facta est lux. Haec aquas revelavit et forma, quod crediderim, humana illis impendentem Deum. Agnovit universi dominum, intellexit aquas non ab aeterno exstitisse, sed divina virtute esse creatas in principio. Interim lucis experiebatur lenta incrementa et decrementa, quibus mane transit in meridiem, meridies in vesperam, vespera in noctem, nox in auroram. Audivit laudatam lucem, diei noctique indita nomina. Altero mane rursus audiit divinum fiat, divisas conspexit aquas, stabilitum et appellatum firmamentum. Ubi tertium in visione illuxit mane, vocata apparuit arida, iussae germinaverunt plantae, non quascunque vastus procreat orbis, sed illae potissimum, quae in paradiso mox erant conspiciendae. Uno illo visionis die surculi videbantur excrescere in arbores atque graves fructibus

flectere ramos. Nocte interiecta successit quartus dies, lux solis orbe radiisque illustris, nox luna stellisque clara. Hunc diem excepit quintus, quo iubente Deo ex aquis prodiere reptilia, e terra alites, laudemque creatoris et benedictionem nacta sunt. Quae omnia percipiebat Adam eodem, quo prima die, constitutus superiore loco atque Dei praesentis manu sustentatus. Sexto vero die post creata animalia terrestria verba audiit „faciamus hominem“. Deum conspexit de superiore loco descendentem lutumque manu in humani corporis speciem conformantem. Qui ubi in figmenti faciem inspiravit halitum, e visione veluti evigilans Adam non iam in superiore loco sese reperit suspensum, sed coram creatore in terra adstantem, circumdatum iis creaturis, quarum in visione ortum fuerat contemplatus.«¹

Adamu se je zdelo, da je v viziji prebil 6 dni in 6 nočij, kakor se tudi spečemu človeku zdi, da je v snu storil pot, ki je trajala več ur. Kakor se iz tega ne more sklepati, koliko je speči v resnici presanjal, tako se tudi ne more reči, da je Adam imel vizijo celih šest dni in šest nočij. Moglo se je to zgoditi tudi v najkrajšem času.

Čeprav Hummelauer svojo podmeno zelo hvali, češ da ona more jedina eksegezo rešiti iz nevrednega hlapčevanja vedi, ter nas s sirenskimi glasovi vabi k sebi, vendar se ne moremo obraniti pomislekov proti njej. Pred vsem se nam ta podmena ne zdi dovolj opravičena. Od kod pa Hummelauer ve, da je šestodnevje vizija? V tekstu o nji ni sledu in naravnemu smislu svetopisemskih besed je uprav nasprotna. Naj si je Adam ali kdo drugi imel vizijo, tega nam ni nič mar. Da bi se pa historična knjiga in ž njo celo sv. pismo začelo z vizijo, se nam ne zdi verjetno. Če Hummelauer zahteva, naj se alegorija na kateri koli način kot taka označi, sicer človeka zapelje v pomoto, velja to v veliko večji meri o viziji, zakaj alegorija se kot taka dokaj lažje spozna iz vsebine in zveze. Da bi se Hummelauer umaknil temu povse objektivnemu razlogu, meni, da ga do vizije ni dovedlo tolmačenje teksta, ampak kritika teksta.

Hummelauerjeva podmena tudi ne more šestodnevja povoljno raztolmačiti. To najboljše pokaže sam ekseget Hummelauer, ker razlaga, kako je Bog svet vstvaril, ne pa, kako je vstvarjeni svet Adamu pokazal. Le na težavnih mestih, ki eksegetom delajo veliko preglavice, se zateka k svoji podmeni, češ, »vsa potežkoča izgine, če se poprimemo moje podmene«. Pa baš na teh kočljivih mestih nas podmena pusti na cedilu.

Hummelauer trdi trdovratno, da »jom« pomeni le civilen dan, obsegajoč 24 ur. Toda ali so tudi prvi trije dnevi takšni naravni dnevi?

¹ »Commentarius in Genesin.« str. 80. — Primeri »Nochmals der bibl. Schöpfungsbericht«, str. 125.

In če so, od kod je luč, od kod menjava med svetlobo in temo? Sveto pismo pravi, da je Bog solnce in zvezde vstvaril še le četrty dan. Zato si Hummelauer, ki se drži golih besed, tukaj ne more prav pomagati. Navaja nekaj besed o dvojnem kraljestvu dneva in noči, »das in genau bestimmter Zeitfolge in unerklärter Weise in weitem Bogen über unserer Erde sich vorbeibewegt«¹. Toda sam čuti, da so to same besede in drugega nič, in zato se kmalu uda, govoreč na 59. strani: »Dass es sich im 1. Tagewerk um Einsetzung des regelmässigen Wechsels von Tag und Nacht handelt, steht unzweifelhaft fest; wie dieser Wechsel vor Erschaffung der Sonne eintreten konnte, dies zu erklären, ist nicht unsere, sondern der Periodisten Sache.

V enake škrupce pride tudi pri tolmačenju četrtega dne. Tukaj se zateče k etični razlagi, oklepaje se besed: »Ut praesent«. Solnce vlada po dnevu, luna in zvezde pa po noči. »Also sind die himmelbeherrschenden Gestirne ein Symbol irdischer Autorität in der Familie, im Gemeinwesen. Die Ordnung am Himmel droben ist eine Mahnung, die gesellschaftliche Ordnung auf Erden zu wahren; im vierten Tagewerk, in der Mitte der Schöpfungswoche hat Gott die Magna Charta des socialen Rechtes an die Himmelsveste gemalt.«²

To pač ni stvaren razlog za to, zakaj je vstvarjenje solnca in zvezd omenjeno še le četrty dan. Nemara bi nas Hummelauer tudi tukaj najrajše zavrnil na perijodizem.

Ko pa sta ga dva njemu sicer prijazna kritika, J. Corluy in J. Kern S. I., povabila, naj svojim vizijskim dnevom dá objektivni temelj, stvarstvene perijode, ki bi tem dnevom odgovarjale, je on to odločno zavrnil, češ: »Dvojna pot je, ki vodi do rešitve heksaameronove zagonetke: pot konkordističnih poskusov in pot, ki jo brez vseh takšnih poskusov jedino le vizijska podmena hodi«³. On se je odločil za poslednjo pot in zato je in ostane vizijonist sans phrase.

Tudi dr. K. Gutberlet, ki je sicer Hummelauerjevi podmeni naklonjen, je kar tako sans phrase ne more sprejeti, temveč meni, da bi bila bolj resnična, ako bi se združila s kako konkordistično obliko. »Zato bi jaz«, pravi v oceni Hummelauerjeve knjige »Nochmals der biblische Schöpfungsbericht«, »tako strogo, kakor pisatelj stori, vseh konkordističnih poskusov ne odvrnil. Najbolj bi vizijska podmena sv. pismu bila pravična, če bi obsegala resnične prizore iz povestnice vstvarjenja, če bi vizijski dnevi odgovarjali značilnim prekretnom, če bi bili tableaux iz resničnosti« (»Natur und Offenbarung«, l. 1899., 1. zvezek, str. 58).

¹ »Nochmals der bibl. Schöpfungsbericht«, str. 20.

² »Nochmals der bibl. Schöpfungsbericht«, str. 30.

³ L. c. str. 123.

Kaj torej zdaj? »Diluvijanizem in restitucijonizem branita podmeno, ki je geologično kriva, perijodizem — to velja seveda o strogem perijodizmu, kateremu poleg pravilne hermenevtike nasprotuje tudi geologija — se opira na podmeno, ki je eksegetično kriva, poetizem krivo trdi, da je sv. pisatelj liturgično pesem sprejel kot dopolnilen del v historično knjigo, idejalizem zanemarja načela zdrave hermenevtike¹, Hummelauerjeva teorija pa brez stvarne opore visi v zraku, kakor je visel Adam, ko je v viziji plaval nad brezdnom ter gledal predstavljeno mu vstvarjenje.

»Povsod tedaj tema in kaos; od kod zasije tako zaželena luč?«²

Dokaj svetlo luč nam prižge sestav, ki je na povse pravilnem hermenevtičnem temelju ter tudi vedi dá to, kar ji gre. Ta sestav je idejalni konkordizem, katerega predava in brani več učenjakov, kakor n. pr. Güttler, Schanz, Braun, Schöpfer in drugi³.

Ta sestav stoji na povse pravilnem hermenevtičnem stališču. Sveto pismo nima namena, množiti naravnega znanja, temveč vodi ga verski smoter. Drugačen namen pa ima veda. Iz različnega namena sledi različno stališče. Končno pripovedujeta sv. pismo in veda isto vstvarjenje, vendar drugače sv. pismo, drugače pa veda. Zato med obema ni mogoče vsestransko soglasje. In kdor bi se trudil med sv. pismom in kozmogonijo, astronomijo in geologijo stvoriti popolno soglasje, tak bi nikdar ne prišel do konca.

S stališča sv. pisma sledi njegovo poljudno izrazovanje. Njegovo poročilo je kratko in navaja le najpoglavitnejše točke. Ne rabi znanstvenih izrazov, temveč takšne, kakoršne rabi človek, ki sodi po videzu. Zato tudi marsikaj v poročilu ni tam, kamor bi sodilo po svojem postanku, temveč je tam, kamor ga postavi priprosti opazovalec, ki sodi le po svojih čutih ter si iz čutnih utiskov ne more vstvariti logičnih sklepov, ki bi ga od te vidne prikazni dvignili nazaj do prvotnega razvoja in postanka, ki je bil prikrit njegovim očem. To velja posebno o vstvarjenju solnca in zvezd, ki se je dogodilo pred šestodnevjem, pa se poroča še le četrty dan, ker so se solnce in zvezde v vsi svoji krasoti in mogočnosti še le takrat prikazale na nebeškem oboku ter so za navadnega človeka še le takrat začele biti.

Verski namen je Mojzesu podal tudi razdelbeno načelo, ki je »jom«, dan. Mojzes je namreč Izraelce hotel nagniti in prisiliti k temu, naj v soboto, sedmi dan v tednu, mirujejo od dela ter ta dan

¹ »Commentarius in Genesis«, str. 72.

² Ibidem, str. 68.

³ Kakor mi je pravil dr. B. Schäfer, sedanji dekan bogoslovske fakultete na dunajskem vseučilišču, bo kmalu — če že ni — izšel iz lajiških krogov nov konkordističen poskus, ki je bojda prav primeren in zanimiv.

posvečujejo službi božji. Zato je človeškemu tednu kot analogon in vzgled postavil stvariteljno delavnost božjo. Človek naj šest dni dela, sedmi dan pa naj počiva in Bogu služi, kakor je tudi Bog šest dni vstvarjal in sedmi dan se odpočil. Od tod torej razdelbeno načelo, od tod razdelitev vstvarjenja v šestodnevje. — Ne smemo se čuditi takšnemu subjektivnemu deljenju. Nekako je Mojzes povestnico vstvarjenja moral razdeliti. In izbral si je najboljše načelo, ki mu ga je narekoval namen njegovega pisateljevanja. Taka razdelitev ni samo v popolnem soglasju s poklicom sv. pisatelja, ampak tudi s smotrom, za katerim teži sv. pismo od prve črke, ki je bila vanj zapisana.

Ne smemo pa misliti, da je razdelbeno načelo le idejalno ter dnevi ne pomenijo drugega nego k večjemu logično razdeljene momente delavnosti stvarnikove, kakor to trdé idejalisti. Naše poročilo je tudi historično. »Dnevi« so torej tiste daljše, ne natančneje določene dobe, v katerih je nastalo dotično stvarstvo, ali pa, kakor drugi pravijo, pomenijo te dobe.

Razmerje med dnevi in geologičnimi dobami se ne da spregledati. Slični so ti dnevi geologičnim dobam tudi v tem, da se ne dadó strogo med seboj ločiti. Ne smemo misliti, da se je drugi dan začel takrat, ko se je prvi končal, in tretji po končanem drugem itd., temveč segali so drug v drugega. »Kakor je po izpovedi geologov n. pr. v tem delu sveta še mogla vladati tvorba jura ali krede, dočim se je v drugem že začela terciarna doba, tako je tudi v poročilu o vstvarjenju n. pr. peti ali šesti dan se že mogel začeti, predno je še bil tretji dokončan.«¹

Ker je svetopisemsko poročilo o vstvarjenju historično, mora biti nekako soglasje med njim in historično kozmogonijo, geogonijo, geologijo in paleontologijo, ki tudi pripovedujejo povestnico vstvarjenja. Idealno-konkordistični sestav bo pokazal, da se tako soglasje res nahaja, ter bo ob enem šestodnevje povse naravno raztolmačil.

Pri razlagi druge vrstice Geneze smo ostavili zemljo, ko je nad ognjeno-tekočim jedrom dobila trdo skorjo, na kateri je vsled padavin nastalo pramorje. Ker je atmosfera v to morje izgubljala vedno več soparja in vode, ki je bila v njej, se je ozračje polagoma tako stanjšalo in postalo je toliko prozorno, da so solnčni žarki — seveda še precej slabi in zatemnjeni — prodrli skožanj. Tako je prva solnčna luč dosegla zemljo, postal je dan, kateremu je vsled zemljinega vrtenja sledila noč. Te razmere sveto pismo po svoje opisuje v prvem dnevu svojega poročila.

Ne smemo se čuditi mogočnim božjim besedam: »fiat lux«, ki so na zemlji zanetile svetlo luč. Luč je božje stvarstvo; naj se je tudi

¹ Braun, l. c. str. 293.

razvila po naravnih zakonih ter naravnim potom prisijala na zemljo, vendar ima kakor celo stvarstvo svoj končni izvir v Bogu. Zato ima sv. pismo s svojega stališča popolnoma prav, če vsako posamno stvarstvo neposredno pripiše Bogu. »V resnici je Bog vse to napravil, kar po naravnih silah vidimo storjeno — četudi ne mislimo ravno na duše ljudij in živalij, ki drugače nego vsled vstvarjenja, torej iz Boga, sploh ne morejo začeti biti. Naziranje sv. pisma torej ni v nasprotju s strogo znanstvenim naziranjem, temveč je le bolj popolno, bolj globoko in zato tudi bolj resnično. In tako tudi svetovno naziranje, katerega učimo otroke, da v naravi vse Bog vstvarja, nikakor ni pretirano versko, ki bi se pred žarki vede raztopilo v nič, temveč ono je v pravem smislu točno naziranje; tako zvano znanstveno naziranje pa je le nepopolno, enostransko in zraven tega še z nižjega stališča pojmuje naravo in njena dela.«¹

Pripomniti nam je še, da besede: »factum est vespere et mane« nikakor ne dokazujejo, da »dan« pomeni naravni dan s 24 urami. Te besede so le v spopolnitev, da božji teden tem bolj živahno in z večjim poudarkom Izraelcem kot vzgled postavijo pred oči.

Drugi dan je Bog napravil nebes, ki naj zgornje vode loči od spodnjih. S tem v soglasju uči veda, da je atmosfera sčasoma izgubila toliko soparja, da so se samo v osrednjih višavah obdržali oblaki, dočim se je zgoraj in spodaj prikazalo čisto ozračje. Tega Mojzes ni mogel raztolmačiti neukim Izraelcem, zato jim je stvar razložil tako, da so ga mogli razumeti, ter jim povedal, da je Bog napravil »rakja«, nebesa, trdnjavo, ki naj nosi zgornje vode. In res, če navaden človek pogleda proti nebesom, kakor daleč sega njegovo obzorje, zdi se mu, da je velikansk obok razpet nad zemljo, kateri nosi oblake. Mi dobro vemo, da takega svoda v resnici ni ter je to, kar vidimo, le zrak. Stari pa niso imeli tega fizikalčnega znanja, zato so se zatekli k domišljiji, ki jim je pod nebom zgradila neizmerne trdnjave ali pa razprostrla velikanske strehe (ps. 103, 2) in celo izdelala velike posode za vode, ki so bile v zračnih višavah. Stari Babilonci so tem velikim nebeškim obokom dali močne zaklepe in pred nje postavili stražnike, da bi voda prenglo ne iztekla.

Ker se iste snovi, ki sestavljajo tekočo vodo, nahajajo tudi v normalnem zraku, Güttler² ločitev spodnjih vodá od zgornjih tako tolmači, da se je en del prakisika z vodikom združil v tekočo vodo, dočim je drugi ohranil plinasto stanje ter z dušikom in vodnim soparjem podal temelj sedanji atmosferi.

Tretji dan obsega ločitev suhe zemlje od vode in vstvarjenje rastlin. Kakor smo zgoraj v razpravi o geogoniji rekli, se je zemeljska

¹ Braun, l. c. str. 298. — ² L. c. str. 115.

krogla, čim bolj se je ohlajala, tem bolj tudi krčila. Ker se ognjena tvarina ni mogla tako krčiti, je skorja na nekaterih krajih počila, in skozi razpokline se je dvignila tekoča tvarina in vzela s seboj dele skorje ter stvorila vulkanične gore, ki so kot prvi otoki štrleli iz pramorja. Ker je skorja na nekaterih krajih sestajala iz tvarin, ki so boljje odvajale toploto nego sosedne, se je skorja tukaj veliko bolj zgoščevala in je močnejše pritiskala navzdol. Zato se je morsko dno tukaj usedlo in drugje somerno dvignilo. Tako so nastale globine za morje in na drugi strani so se kontinenti dvignili nad morsko površje. Ker so vsi pogoji življenja bili izpolnjeni, začelo se je to razvijati, in sicer najprej v rastlinah.

Pri tretjem dnevu že delajo nekateri potežkočo. Kar se tiče vstvarjenja rastlin pred solncem, ni nobene resne težave, ker v resnici je solnce bilo že zdavna poprej vstvarjeno. Drugače pa je z vstvarjenjem rastlin in živalij. Sv. pismo poroča, da je Bog rastline vstvaril tretji dan in živali peti, deloma tudi šesti dan. Geologija in paleontologija pa uči, da se rastline in živali nahajajo skupaj, torej tudi v svojih početkih niso ločene med seboj, temveč so skupno nastale. — Pred vsem opomnimo, da že zdrava pamet zahteva, da so rastline bile pred živalimi, ker so pogoj živalskega življenja. V potrdilo navedem besede dveh mož, ki sta veščaka na tem polju in katerima razuma gotovo niso zatemnili »verski predsodki«. — J. Walther pravi¹: »Zavoljo tega — ker namreč nobena žival ne more organskih tvarin po lastnem pretvarjanju sprejeti v krogotok življenja — moramo priznati, da se je organsko življenje na zemlji začelo s takšnimi oblikami, ki fiziološko spadajo k rastlinstvu.« In Burmeister piše²: »Tudi v najstarejši stvarstveni dobi ni mogel noben živalski organizem živeti pred vegetabilnim, četudi se more priznati, da sta oba v kratkih odmorih nastala drug za drugim in sta že zgoraj živela drug poleg drugega.«

Dadó se navesti verjetni razlogi, zakaj se ne nahajajo starejše rastlinske okamenine, nego so živalske. Rastline so bolj nežne in zato so potem, ko so odmrle, lažje segnile in razpadle, ne da bi prešle v okamenine. Vrhu tega tudi skladovitost ni povsod pravilna, temveč so se vsled silovitih zvananjih vplivov plasti velikokrat pomešale, in tako so prišle okamenine skupaj, dasi dotični predmeti niso istodobni.

Kljub temu pa je geološko dejstvo, ki se je dognalo po mnogostranskem skrbnem opazovanju, da se rastline in živali takoj od početka nahajajo skupaj. S tem dejstvom torej moramo računati. Vendar nikakor

¹ »Einleitung in die Geologie der Gegenwart«. Poglej njegove besede pri Hettingerju l. c. str. 211, opomba 2.

² Poglej B. Schäfer, l. c. str. 253.

»Voditelj« II.

ni nevarno sv. pismu. Če bi »dneve« smatrali kot strogo med seboj ločene dobe, bilo bi naše stališče težje. Toda rekli smo, da te dobe niso natanko ločene druga od druge, temveč prehajajo druga v drugo. Tretji dan potemtakem sega naprej v peti in šesti, in peti dan sega nazaj v tretji. Med tretji in peti dan torej ni treba staviti nobene časovne meje, če pa se postavi, bila je tudi lahko prav majhna.

Četrty dan — tako poroča sv. pismo — je Bog vstvaril solnce in zvezde ter jih zemlji postavil kot svetila. Ta dan dela nemara največje potežkoče v celem šestodnevju. Če je solnce bilo vstvarjeno še le četrty dan, od kod pa je potem luč prvih treh dnij, od kod menjava med dnevom in nočjo? Naravoslovci in razlagalci so si pomagali na različne načine ter so med drugim izumili neko konfužno in občno, neko od solnca neodvisno luč. Te podmene pustimo rajši v nemar, ker potežkoče itak ne odpravijo in ob enem nasprotujejo vedi. Treba se je torej ozreti po boljši razlagi. Tako nam podaja geocentrično stališče sv. pisatelja. Za Mojzesa je zemlja v osredju sveta, ona je tudi sredotočje njegovega mišljenja. Kar je izven zemlje, ga le toliko zanima, kolikor je v razmerju do nje. Zato ga tudi solnce le toliko briga, kolikor pride, da se tako izrazim, v dotiko z zemljo. Mojzes torej na tem mestu poroča ureditev razmerja solnca in zvezd do zemlje.

Ta razlaga je v popolnem soglasju s kozmogonijo, ki uči, da se je solnce razvilo vsprejeto z zemljo. Luč prvih treh dnij je torej tudi bila solnčna luč, pa bila je vsled goste in meglene atmosfere še slaba. Čim bolj se je atmosfera tanjšala, tem bolj se je solnčna luč krepila, in ko se je naposled ozračje sčistilo, se je tudi solnce pokazalo v vsi svoji čarobni lepoti in z vso svojo močjo je jelo vplivati na zemljo.

Tu nam tudi paleontologija pride na pomoč. Najstarejše rastline in živali, ki se nahajajo v drobovju zemlje, so vseskozi vodne, ki torej rabijo malo luči. Karbonsko rastlinstvo se sicer odlikuje po gigantični rasti, toda nima na deblu tistih letnih obročev, katere imajo poznejše rastline. Prve pozemeljske živalice so ali ponočne žuželke ali pa imajo, kakor praraki, oči, ki so gledale le malo luči. Iz tega vidimo, da so življenski činitelji najstarejših rastlin in živalij bili: veliko toplote in mokrote, pa malo luči.

Da je naše tolmačenje četrtega dne dobro in primerno, se more preveriti vsak, ki pogleda besede sv. pisma. Vrstice 14.—19., ki poročajo vstvarjenje četrtega dne, govoré z velike večine o razmerju solnca in zvezd do zemlje in o njih učinkovanju na njo. Toda v svetem pismu, poreče kdo, stojé tudi besede: »fiant luminaria«¹ in »fecit Deus duo luminaria«².

¹ Gen. 1, 14. — ² Gen. 1, 16.

Res, na tem mestu je tudi poročano vstvarjenje solnca in zvezd. Pa je li Mojzes mogel storiti drugače? On, ki je naštel mnogotere stvari, poudarjaje, da so vstvarjene od Boga, ni smel zamolčati, da sta tudi solnce in luna vstvarjeni od Boga. In tem manj je to smel, čim bolj so izraelsko ljudstvo od vseh stranij obdajali malikovalski sosedi, ki so solnce in luno po božje častili. In kje naj je primernejše povedal, da sta solnce in luna vstvarjeni, nego na tem mestu, ko je razkril njuno razmerje do zemlje. Če bi bil to storil koj pri prvem dnevu, bil bi potem moral dostaviti kakšno pojasnilo, in tako bi bilo njegovo poročilo izgubilo lepe vrline, ki so: poljudnost, kratkost in točnost.

Braun¹ meni, da Mojzes tudi za to poroča vstvarjenje solnca in lune med vstvarjenjem rastlin in živalij, da bi Izraelci tem bolj spoznali, da sta solnce in luna stvari ravno tako, kakor rastline in živali, ter bi se tem odločneje odvrnili od njunega češčjenja.

Lorinser² druží kronologično tolmačenje z logičnim. Zvezde so nebeško nasprotje pozemeljskim cveticam. Je-li torej možen lepši, naravnejši, bolj poetičen prehod, nego je od zemeljske vegetacije do krasa nebeškega svoda? S tem je logično nasledovanje četrtega dneva za tretjim opravičeno. Pa tudi kronologični moment je v tem nasledovanju. Nebo se je zjasnilo. Ogljikove kisline prenapoljeno ozračje se je sčistilo potem, ko je karbonska vegetacija ogljikovo kislino v velikanskih merah povžila.

Pokazale so se zvezde ...

Originalno je tolmačenje velikega grškega eksegeta Teodoretta, ki v svojem komentarju h Genezi na tem mestu pravi, da so rastline zato pred solncem vstvarjene, ker nimajo očij in torej tudi luči ne rabijo.

Ostala dva dneva ne delata nobenih potežkoč. Ker so rastline in zvezde pogoji živalskega življenja, se je to, ker so bili njegovi pogoji izpolnjeni, jelo prav bujno razvijati. Živalstvo in sodobno ž njim tudi rastlinstvo je napredovalo od nepopolnejših vrst do popolnejših. Red, v katerem sv. pismo poroča živalsko vstvarjenje, se v obče vjema z redom, katerega je veda dognala. Kar se tiče časa, ki je pretekkel med posamnimi živalskimi stvarstvi, sv. pismo ničesar ne določi; tu ima veda prosto polje.

Koncem lanskega leta je dr. Viljem Waagen, profesor paleontologije na dunajskem vseučilišču, v »Natur und Offenbarung« (11. in 12. zvezek) priobčil konkordističen poskus, ki se v marsičem povse razlikuje od drugih ter je prav zanimiv. Waagenov konkordizem — nemara je to tisti konkordistični poskus, katerega mi je napovedal

¹ L. c. str. 301. — ² L. c. str. 278.

»Voditelj« II.

gosp. dr. Schäfer — sloni na dvojnem temelju: 1. svetopisemsko poročilo ne navaja geologičnih, ampak v prvi vrsti meteorologična dejstva, in 2. sv. pisatelj je vstvarjenje videl v podobi in bilo mu je dano na voljo, naj zapiše to, kar mu je najbolj vzbudilo pozornost ter mu tako najbolj ostalo v spominu. Temeljne točke, v katerih se ujemata sveto pismo in geologija, so:

1. Občno pomanjkanje dnevne luči, ki je vladalo za kamberskih in silurskih tvorb.

2. Pojav in urejeno delovanje dnevne luči na površju zemlje od začetka gorenje-silurskih tvorb.

3. Razvoj prebujnega rastlinstva, kakor se potem ni nikdar več razvilo na zemlji, v karbonski tvorbi.

4. Pojav velikanskih nestvorov v mezozojični dobi in nastop ptičev.

5. Razvoj obilne sesavske faune v kenozojični dobi.

Vse te točke se v sv. pismu nahajajo v istem redu, ki ga uči tudi geologija. To soglasje med sv. pismom in geologijo je »fundamentalne važnosti in zmagovitega pomena«. Pa tudi v podrobnostih je najti vzajemnosti, čeprav se je na mnogih mestih zateči zgolj k hipotezam.

1. verz. Bog vstvari prvine, iz katerih je nastal svet s svojimi deli, ki ga tvarjajo.

2. verz. Opažanje pisateljevo se omeji na zemljo, ki je že od drugih svetovnih delov ločena. Waagen zastavi svoj konkordistični poskus pri besedah: »Tenebrae erant super faciem abyssi, et Spiritus Dei ferebatur super aquas.« Drugi del stavka je večjega pomena: Sv. Duh se je razprostiral nad vodami, ali bolje po hebrejskem: ležal je valeč nad vodami. »Valiti« pomeni vzgojiti življenje, in res se že v zgornjih skladih arhajičnega gorovja nahajajo prvi ostanki živečih bitij (Radiolaria-crustacea). V naslednji kamberski tvorbi pa se že nahaja zelo obilna fauna, osobito veliko trilobitov, ki imajo ta posebni znak, da ali nimajo nič očij ali pa imajo zelo patvorjene in razrastle oči. Obojno nam je dokaz za to, da je takrat na zemlji manjkalo luči. In res pravi sv. pismo: »Tenebrae erant super faciem abyssi.«

3.—5. verz. Bog vstvari luč in nastane prvi dan. Z gorenje-silurskimi skladovi počenja precej urejeno prodiranje luči do zemskega površja. Marinsko živalstvo obsega prav veliko oblik, in vse imajo lepo razvite oči.

6.—8. verz. Bog vstvari nebes. Tukaj podaje sv. pisatelj fizikalično-geografsko naziranje starega veka o zemlji in nebu, ki se razpenja nad njo. Tu so meteorologične prikazni, katerih geolog na svojem polju ne more opažati.

9.—13. verz. Vode pod nebom so se zbrale in nastalo je kopno, na katerem so vsklile rastline. Takoj iz početka paleozojične dobe je

nekaj otokov molelo nad morsko gladino. Dokaz za to so nam ostanki pozemskih živalij, ki se, sicer prav redko, nahajajo že v zgornjem silurju. Doslej se je našel samo jeden skorpijon v gorenje-silurskih tvorbah Gotlandije. S karbonsko tvorbo pa se pojavijo razširni kontinenti, na katere se nemara ozira sv. pismo, ko v navedenih verzih poroča o pojavu suhe zemlje. Karbonska tvorba je tudi pravi raj rastlinskega razvoja na zemlji, in ni potem več bilo časa, v katerem bi se bilo toliko in tako orjaškega rastlinstva nakopičilo na zemlji nego v tej tvorbi. Rastline pripadajo z velike večine k senčnicam, ki solčne svetlobe ne ljubijo ter se ji celo izogibajo. Živalstvo je istotako živelo po močvirjih ter spada v vrsto ponočnjakov, ki se kaj radi zatekajo v skrite kote in temna skrivališča. V severni hemisferi je bilo ozračje precej toplo, nekako tako, kakor dandanes, v južni pa je temperatura bila veliko nižja, in zato se je voda strčila v led, ki je pokrival velikanske zemске planote ter od južnega pola tu pa tam segal celo preko ekvatorja.

14.—19. verz. Na nebu se prikažejo solnce, mesec in zvezde. Teh prikaznij geolog v zemskih plasteh ne more zaslediti, vendar pride do njih po stvarnih sklepkih. Kakor smo videli, je v karbonski tvorbi zemeljsko površje bilo z večine pokrito z močvirjem, in ozračje je bilo mokrotno; takrat je torej neprestano in močno deževalo. Na južni hemisferi so nastali velikanski lednjaki, severno pa je preplavilo vodovje, kar se da sklepati iz orjaških konglomeratov, ki so se takrat sesedli na zemlji. Ker je potemtakem iz oblakov izteklo veliko vode, se je oblačni zaštor nad zemljo vedno bolj tanjšal in končno raztrgal, in pokazalo se je solnce in pod njegovim vplivom se je preobrazilo obličje zemlje. Tvorba perm in ž njo cela paleozoična doba se konča in nastopi mezozoična s povse drugimi živalskimi in rastlinskimi pogoji. To tudi naznači sv. pismo, ker od 20. verza naprej se iz celokupne zemlje umakne na kopno. To nam spričuje skupno navajanje ptičev in povodnih živalij. Tisti, ki se vozi po morju, dobro vé, da se ptiči v večjem številu pojavijo še le blizu obrežja. Zato pomenijo »vode« v teh verzih sv. pisma sredozemne vode. Vrhu tega se pomorske živali koncem paleozoične dobe nahajajo v takem številu, da jih sedaj ni več treba omenjati. »Cete grandia«, ki jih navaja sv. pismo, niso somi — kakor prevaja tudi dr. Lampé —, ampak druge velikanske nestvorne živali. In take se res nahajajo v tvorbi jura in sploh v celi mezozoični dobi ter spadajo v vrsto plazivcev. Ker se cete grandia posebno naglašajo, je Waagenu dokaz za to, da je pisatelj svetopisemskega poročila razvoj zemlje videl v podobi, iz katere so se mu te velikanske živali posebno utisnile v spomin. Isto mu tudi sledi iz tega, ker pisatelj ob enem navaja ptiče. Že v karbonu in permu se nahaja veliko manjših

in močeradam podobnih živalic, ki so se stikale po temnih kotih in ki jih pisatelj ne omenja, ker so druge reči vzbujale njegovo pozornost. Ko pa prvič nastopijo ptiči ter se prosto in visoko dvignejo v zrak, ne morejo ostati neopaženi njegovim očesom in zato jih takoj omeni.

24., 25. verz. Sesavci so se sicer že dokaj prej pojavili na zemlji, zakaj nahajajo se že v zgornji trijadi in v juri, toda zelo so še neznatni ter dosežejo komaj podgansko velikost. V terciarni dobi pa se razvijajo v razne in velike oblike, in zato jih opazovalec ne more zgrešiti.

Primerjaje geologična dejstva z vsebino svetopisemskega poročila, pride pisatelj do naslednje vspeoreditve:

I. dan	odgovarja	gorenje-silurskim	tvorbam
II. »	»	devonskim	»
III. »	»	karbonskim	»
IV. »	»	permskim	»
V. »	»	mezozoični	dobi
VI. »	»	kenozoični	»

Časovne dobe, katerim dnevi odgovarjajo, so torej prav različne. Dočim prvi 4 dnevi obsegajo samo 4 tvorbe iste paleozoične dobe, se poslednja dva ujemata z dvema celima geologiškima dobama. O tem se sicer kot o nečem izvestnem ne more govoriti, ker je geologija sicer dognala relativno starost posameznih plastij, ne pa absolutne, dokler ji astronomija ne pride na pomoč. Vendar je pomenljivo, da se poslednja dva dneva približno ujemata z določenima dobama v zgodovini zemlje, kar je dognala geologija prosta od zvananjih vplivov.

Kakor ta vspeoreditev na prvi pogled človeka nekam čudno dirne, tako je tudi gotovo, da je Waagen prišel do nje s povše drugega stališča, nego nekdanji strogi konkordizem, in se je potemtakem skrbno izognil tistim skalam, ob katerih se je nekdanj razbila podmena starih konkordistov.

»Vidimo tedaj, da biblično poročilo o vstvarjenju, če se čisto naravno tolmači, nikakor ni v nasprotju z rezultati naravoslovja, temveč je z njimi v takšnem soglasju, da se večje ne more zahtevati, če se vpošteva smoter, za katerim teži sv. pismo.«¹

Zato tudi neverni učenjaki, kakor n. pr. Lotze, pristaš mehničnega atomizma, Haeckel, darvinist in zagrizen branitelj descendenčne teorije, in neverni protestant dr. Fr. Strauß, priznavajo, da je razvoj sveta in zemlje, kakor ga uči spekulativno naravoslovje, v obče v soglasju z razvojem, kakor nam ga predstavlja prvo poglavje Geneze.

¹ Braun, l. c. str. 304.

Če se strinjamo z idejalno-konkordistično razlago, se je nikakor ne držimo tako krčevito, da bi za kako drugo razlago ne imeli ni očes ni ušes, niti se ne drznemo, usiliti jo sv. pismu ter jo istovetiti ž njim. Naše ravnilo so zlate besede sv. Avguština, ki pravi¹: »In rebus obscuris atque a nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam divina legerimus, quae possint salva fide, qua imbuimur, alias atque alias parere sententias, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita proiciamus, ut si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus; non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quae nostra est; cum potius eam, quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.«

Ne laskamo si, da smo zadeli vse in jedino pravo. »Če je kje teško, izogniti se vsaki pomoti in subjektivnemu naziranju ne dati večjega mesta, nego to dovoljuje objektivna resnica, potem je gotovo v tem vprašanju, in bili bi zelo napuhnjeni, če bi si domišljali, da nismo storili nobene pomote na tistem polju, kjer se je zmotil celo sv. Avguština.«²

Jos. Hohnjec.

V znamenju sv. križa.

7. O činu in načinu odrešenja.

V obče se sicer namen ne ujemlje z nagibom, ali kar se tiče odrešenja, je isto, vsaj po verjetni trditvi (6, E), namen in nagib, to je odrešenje. Zato pa tudi katekizem³ ne loči namena od nagiba, marveč priprosto uči: »Sin božji se je učlovečil, da bi nas s svojo smrtjo odrešil«. Učlovečenje je z odrešenjem v tesni zvezi in da-si le-ta ni vzročna, t. j. učlovečenje Sinu božjega ni že tudi odrešenje človeškega rodú, vendar je pa ta zveza taka, da je učlovečenje predpostava odrešenja, odrešenje pa je pogoj učlovečenja. Vzrok odrešenja je nadalje, kakor uči katekizem, smrt Sinu božjega. Tako trdijo bogoslovci⁴ v vatikanskem zboru, češ, da to »uči sv. pismo in vse razodetje«.

Sin božji, Jezus Kristus, pa je mogel umreti le po svoji človeški naravi in je torej naš odrešenik le po človeški, ne po božji naravi. V tem oziru so prav jasne besede apostola, ki pravi (I. Tim. 2, 5): Eden je srednik med Bogom in ljudmi, človek Kristus Jezus, ki je dal sam sebe v odkupnino za vse. O tem pa nam je sploh

¹ »De Gen. ad lit.« I. l., c. 18, n. 37. — ² Lorinser, l. c. str. 286.

³ Veliki katekizem, odgovor na vpr. 118, str. 34.

⁴ Glej Dr. Friedrich, Documenta ad illustrandum concilium vaticanum, zv. 2, str. 53.

vse jasno in kar sem pisal o učlovečenju, utrjuje nam tudi to resnico. Zato mi ni treba, da jo še z nova razlagam in še posebej dokažem; sicer pa tedaj prestopim k nauku o odrešenju kot takem. Dvoje nam je pri tem vzeti v misel: *a)* čin in *b)* način odrešenja.

A. O činu odrešenja.

Tukaj gre za dogodek, za resnico odrešenja. Kakor pa pri drugih naukih sv. vere, tako se nahaja tudi pri tej resnici veliko nasprotnikov. Ker se človek lahko kaj nauči pri nasprotnikih, zato morda ne bode odveč, če si jih v tem oziru nekaj ogledamo. Da je paganom »križan Bog« nespamet, judom pa pohujšanje, pové že apostol Pavel (I. Cor. 1, 23) in priča zgodovina sv. cerkve. Tudi mohamedanci ne priznavajo odrešenja in tajé celó, da je Kristus umrl na križu¹, češ, da judje niso njega na križ pribili, ampak drugega človeka. Izmed kristijanov so omeniti doketje; po njih misli Kristus ni bil nam sonaraven, ker ni imel človeškega trupla (Simon, Cerdon, Marcijon), ali ne iz človeške snovi (Valentin, Apeles), po Apolinariju ni Kristus imel duha, po Ariju pa sploh duše ne, in po Sergiju vsaj volje ne. Naj se trdi že pa eno ali drugo, v vsakem teh slučajev Kristus ne more trpeti in tako tudi odrešenje ni možno. Drugi pa tajé, da je Kristus Bog (Cerint, Artemon, Fotin, Arij; Socin, Armin) in tedaj odrešenje ni zadostno. Vsi ti pa tajé samo posredno odrešenje, je pa drugih veliko, ki s tem utajé odrešenje, ker ni prave potrebe za-nj, ko sploh izvirnega greha ni (Pelagij), ali pa ga Bog odpusti brez zadoščenja (Socin). Sicer govore tudi ti o odrešenju, ki je imamo po Kristusu, toda njim je to le nauk, vzgled in vstrajnost do konca in v izpolnjevanju tega, oziroma posne-manju čednostij je naše odrešenje². Nasproti pa uči sv. cerkev:

Kristus nas je zares in po pravem odrešil ter nam je povrnil prostost sinov božjih.

Pravimo: Kristus, učlovečena Beseda božja, torej Sin božji po svoji človeški naravi; nas, to je ves človeški rod, čegar del smo mi, ki še živimo na zemlji; zares, ne tako, da se mu le pripisuje odrešenje, ampak to je, kar se tiče njega, dejstvo; po pravem, ne samo po svojem nauku in vzgledu, torej posredno, marveč sam in neposredno; odrešil t. j. zadostil je za naše grehe pravici božji. Odrešenje pa nadalje ni samo negativno, otetje iz grehov, marveč je pozitivno, vrnjenje prostosti, kakor dohaja otrokom božjim in izhaja iz milosti božje.

Trditev je verska resnica, ne pa zato že tudi nje razložitev, ker je ona še nepopolna, in se spopolni v poznejših stavkih. Sv. cerkev

¹ Glej Alkoran, sur. 4, v. 155.

² Dr. Katschthaler, nav. del. zv. 2, str. 289, op. 2.

uči v trident. zboru (s. V., c. 3)¹: »Če kdo trdi, da ta Adamov greh, ki je po naravi jeden in je po rojenju, ne po posnemanju v vse prenesen, v vsakem lasten, se ali po močeh človeške narave ali po drugem zdravilu odpravi, kakor po zasluženju enega srednika gospoda našega Jezusa Kristusa, ki nas je z Bogom spravil po svoji krvi, ko je postal nam opravičenje, posvečenje in odrešenje: bodi izobčen.« Izvirni greh se po takem ne odpravi drugače, kakor po zasluženju Kristusovem; on pa nas je spravil z Bogom ter je popravil našo krivico, otel nas prokletstva, plačal za naš odkupnino²; z eno besedo, Kristus nas je negativno in pozitivno odrešil. Da nam postane dokazovanje te temeljne resnice pregledno, navedemo najprej dokaze za negativno in potlej za pozitivno stran trditve.

1. Kristus nas je rešil jeze božje, spon greha in oblasti hudičeve. Dokazov za to ni malo v virih sv. vere.

a) Jeze božje nas je rešil Kristus, kar je bil že prerok Izaija (53, 5, 6) napovedal: On pa je bil ranjen zavoljo naših krivičnosti, potrft je bil zavoljo naših hudobij, teža našega miru je bila na njem in po njegovi krvi smo ozdravljeni... in del je Gospod na-nj krivičnost nas vseh. Kar je prerok v duhu gledal, to je Kristus storil, kakor piše apostol (Rom. 5, 9), da se, ako se opravičimo sedaj v njegovi krvi, po njem rešimo jeze (božje). Zato pa misli apostol (ib. 5, 11), da se lahko hvalimo z Bogom, po Gospodu svojem Jezusu Kristusu, po katerem smo sedaj spravo dobili (z Bogom). — Tudi sv. očetje učé enako, n. pr. sv. Jeronim: »Ko se je Bog Oče jezil nad nami, videl je smrt svojega Sina za nas in se nas je usmilil.« Nekaj dalje pa sv. oče trdi, da »se je Bog Oče tako jezil nad nami, da bi se nas ne bil usmilil, ko bi Sin božji ne bil umrl za nas«. — Um nam pravi, da Bog, neskončna svetost, sovraži greh in ker bi vsak človek, brez odrešenja, bil v grehu in torej »otrok jeze« božje (Eph. 2, 3), mogel je samo Bog-človek, Kristus nas rešiti te jeze, ker je bil samo on »ljubljeni sin« (Luc. 3, 22).

b) Greha vezij nas je Kristus rešil, ker je sam, kakor pravi Izaija (53, 12), nosil grehe mnogih ter je molil za grešnike. To je tudi nadangel naznanil (Matth. 1, 21), predno se je Kristus porodil: On bode odrešil svoje ljudstvo njih grehov. Ko vidi Janez onkraj Jordana, da gre Jezus k njemu, reče (Ioan. 1, 29): Glejte jagnje božje, katero odjemlje greh sveta. Kristus je to velikokrat poudarjal,

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 672.

² Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 687.

³ De Trinitate, lib. 13, c. 11.

posredno in neposredno, in še pri zadnji večerji je dejal (Matth. 26, 28): To je moja kri nove zaveze, katera se za mnoge razlije v odpuščenje grehov. Zato lahko trdi apostol (I. Petr. 2, 24): Kristus je naše grehe sam nesel na svojem telesu na les, da bi (mi) odmrli grehom in živeli pravici. Naše grehe je pač on tako nesel, da je za-nje mesto nas kazni, posebno smrt, pretrpel¹. Enako piše tudi sv. Pavel (II. Cor. 5, 21): Njega, ki ni poznal greha, je (Bog) storil za nas greh, τὴν ἁμαρτίαν (žrtev za greh v obče, torej za vse grehe), da bi bili mi pravica božja v njem, ali kakor pravi na drugem mestu (Ephes. 1, 7), da imamo odrešenje po njegovi krvi, odpuščenje grehov. Apostol Janez (1. ep. 2, 2) nas kaj ljubeznivo tolaži: In on je sprava za naše grehe, ne pa samo za naše, ampak tudi za (grehe) vsega sveta. Toliko iz sv. pisma naj zadostuje², a tudi iz spisov sv. očetov naj vzamem le to ali ono besedo za dokaz naše resnice. »Odpuščenje grehov«, piše sv. Ciprijan³, »more dati samo on, ki je nosil naše grehe, ki je žaloval za nas, ki ga je Bog daroval za naše grehe«. Sv. Avguštin⁴ pripoveduje, da je »nedolžna kri prelita vkončala vse grehe krivičnikov«, in sv. Ciril aleks. trdi⁵, da »bi odkupnine za grehe vseh nikakor ne mogel jeden plačati, ko bi bil samo človek. Ako pa si vzame učlovečeni Bog in tak, ki trpi v lastnem mesu smrt, kaj malega so vse stvari v primeri ž njim. In zato je bila smrt enega mesa za rešitev vsega človeštva več ko zadosti, ker je bilo (meso) Besede, ki se je rodila iz Boga.« — V besedah sv. Cirila imamo že tudi razloge, ki jih nam um daje za utrjenje naše resnice. O njih pa sem povedal že zgoraj (6, C, c), kolikor je treba, češ, da mora razžaljenje poravnati samo zasluženje, ki doseže razžaljenje⁶.

c) Oblasti hudičeve nas je rešil Kristus, ko nas je s svojo drago krvjo odkupil. Naznanil je Bog to že v raj, v prvem evangeliju (Gen. 3, 15), češ, da bode »seme žene«, odrešenik, »kači glavo strl«⁷, ker je v oni kači bil hudič zapeljal Evo v nepokorščino, in je torej Bog njemu kazen napovedal. Ta kazen je hudiča zadela, kadar je Kristus na križu umiral. Sedaj, je Kristus rekel (Ioan. 12, 31. 32) z ozirom na to, je sodba tega sveta; sedaj bo vojvoda tega sveta (hudič) izgnan ven (iz svoje oblasti nad svetom), in jaz, kadar bom povišan od zemlje, potegnili bom vse k sebi⁸.

¹ Glej Dr. Reischl, nav. del. str. 1073.

² Glej še Dr. Schwetz, nav. del. zv. 2, § 70. — ³ De lapsis, nr. 12, vol. 2, pag. 221.

⁴ Enarrationes in psalm. 129, num. 3. — ⁵ De recta fide ad Regim. cap. 7.

⁶ Summa theologica 3, q. 48, a. 1.

⁷ Glej Jos. Corluy S. I., nav. del. zv. 1, str. 147.

⁸ Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 414, pod op. 99.

Sv. apostol Pavel pa (Col. 2, 13 ss.) opisuje ta čin tako-le: Vas, ki ste bili mrtvi v greh in neobrezi svojega mesa, oživilje (Bog) z njim (Kristusom) vred, ko vam je odpustil vse grehe in je izbrisal rokopis odloka, ki je bil zoper nas in nam nasproten in tega je vzel iz srede, kadar ga je pribil na križ ter je slekel poglavarstva in oblasti in jih je pokazal priprosto, ἐν παρρησίᾳ, kadar jih je bil premagal sam v sebi (na križu). Zato tudi sv. apostol Peter (1. ep. 5, 8) opominja vernike, naj se hudiču ustavljajo, ker tedaj nima čez-nje več oblasti: Čujte, ker vaš nasprotnik, hudič, kakor lev rjoveč hodi okoli in išče, koga bi pogoltnil. Njemu se ustavljajte trdni v veri. Kratko pa jasno pové v tem oziru sv. apostol Janez (1. ep. 3, 8) namen učlovečenja, ko piše: Zato se je prikazal Sin božji, da razdene dela hudičeva. Isto pomeni brž tudi to, kar piše v skrivnem razodenju (Apoc. 20, 2s.), da angel zgrabi zmaja, staro kačo, ki je hudič in satan, in zveže ga tisoč let in vrže ga v brezno in zapre ga in zapečati nad njim, da ne slepi več narodov, dokler se ne izpolni tisoč let in potem se mora rešiti nekaj časa¹. Teh tisoč let obsega vso dobo sv. cerkve, dokler se Sin božji ne prikaže na sodbo. In je torej v njej hudič v okovih, njegova oblast pa potrta². — Tako učé tudi sv. očetje. Sv. Avguštín piše: »V odrešenju se je za nas dal Kristus za kupnino, toda hudič z njo ni obogatel, pač pa je dobil vezi, da se mi rešimo njegovih vezij.« Sv. Gregorij Vel.⁴ se posmehuje hudiču, da »ga je njegova zloba vkanila, ker je Sinu božjemu pouzročil (posredno) smrt, a ta se je vsem ljudem obrnila v zdravilo«. — Sv. cerkev uči⁵, »da se ni nihče, iz moža in žene spočet, rešil iz oblasti hudičeve, kakor po zasluženju srednika med Bogom in ljudmi, Jezusa Kristusa«. — Iz uma dokazuje sv. Tomaž⁶ to odrešitev najbolj iz tega, da je Kristus za nas trpel in nas tako spravil z Bogom. S tem je ponehal vzrok jeze božje in torej tudi oblasti, katero je imel hudič čez človeka, dokler je ta bil po naravi otrok jeze božje (Ephes. 2, 3).

2. Kristus nam je vrnil prostost sinov božjih.

S tem se izreka trdilna stran naše resnice, ali to ni umeti tako, da je kaj druga rešiti nas greha, kaj druga pa povrniti nam prostost

¹ Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 2004, pod op. c in e.

² Dr. Leonhard Atzberger, Die christliche Eschatologie. Freiburg im Breisgau, Herdersche Verlagshandlung, 1890, šte. 218, str. 280 sl.

³ De Trinitate, lib. 13, n. 18.

⁴ De pass. Domini 11, c. 3, opp. pag. 134.

⁵ Evgenij IV. v buli: »Cantate Domino«. Denzinger-Stahl, nav. del. št. 602.

⁶ Summa theologica 3, q. 48, a. 2.

sinov božjih t. j. odpreti nam pota do zveličanja. To namreč stori in je tudi jeden in isti čin: odrešenje. Ali da-si je temu tako, vendar je mogoče v odrešenju te reči ločiti sedaj v pojmu, kedaj pa tudi v dejstvu. Kristus bi namreč bil lahko človeka oprostil jeze božje, mu odvzel vezi greha in ga otel oblasti hudičeve, ne pa ga tudi vzdignil na nadnaravno stališče milosti božje in večnega zveličanja¹. Tako pa bi bil človeku rešnik, ne pa tudi zveličar. Ali Kristus je tudi zveličar. Že Izaija (53, 11. 12) je o njem prerokoval: Zato, ker je trpela njegova duša, bode gledal in se nasitil, v svoji vednosti bode opravičil sam moj pravični služabnik mnoge in bode njih krivice sam nosil. Zavoljo tega podam jih njemu premnogo in delil bode plen junakov vsled tega, ker je dal v smrt svojo dušo. Prerok gleda v duhu vse one, ki bodo pravični, rešeni po pravičnem služabniku božjem, bode pa jih veliko: *αὐτὸς κληρονομήσει πολλούς*. Kristus pravi (Luc. 19, 10): Prišel je Sin človekov iskat in zveličat, kar se je zgubilo. Ni torej Kristus samó iskal zgublencev in ko jih je našel, jih opomnil, da so zašli, ampak zveličal jih je ali, kakor pravi drugje (Ioan. 10, 10), zato sem prišel, da bi imeli življenje in obilo ga imeli. To življenje je na zemlji posvečujoča milost božja in v nebesih večno življenje. Isto trdi tudi apostol, ko piše (Gal. 4, 4. 5): Poslal je Bog svojega Sina... da bi one, ki so bili pod postavo, odrešil, da bi posinovljenje dobili. Iz tega posinovljenja pa sledi (Rom. 8, 16. 17), da smo otroci božji. Če smo pa otroci božji, smo tudi dediči in sicer dediči božji in sodediči Kristusovi, če ž njim trpimo. Iz zadnjih besed se posname, da nam je Kristus po svojem trpljenju pridobil posinovljenje in vse dobrine, katere so s tem v zvezi. Zato je Kristus (Hebr. 5, 9s.) dovršen postal vsem, ki so mu poslušni, začetnik večnega zveličanja. — Origen² piše, da je »eno jagnje, ki je moglo odvzeti vsega sveta grehe in zato so prenehale druge žrtve, ker je ta žrtev taka bila, da je jedina zadostna za zveličanje vsega sveta«. — Sv. Avguštin³ pravi, da »smo opravičeni v krvi Kristusovi in spravljani z Bogom po smrti njegovega Sinú«. — Veroizpoved Atanazijeva ima: »Kateri (Kristus) je trpel za naše zveličanje«. — Iz uma dokazuje sv. Tomaž⁴ našo resnico na dva načina. Najprej je Kristus odstranil vzrok jeze božje t. j. greh, potlej pa je vpostavil sredstva, po katerih se človek udeležuje njegovega zasluženja. Oboje skupaj daje človeku vse, česar mu je treba, da se mu kedaj odpró vrata v nebesa.

¹ Dr. Fr. Egger, nav. del. razpr. 4, odlom. 2, pogl. 2, člen. 1. B.

² Homilia 24, n. 4.

³ De Trinitate, lib. 13, n. 12.

⁴ Summa theologica, p. 3, q. 48, a. 4 in 5.

B. O načinu odrešenja.

Kar sem rekel o činu odrešenja, kaže nam že tudi način odrešenja, kajti naše odrešenje se je zvršilo v trpljenju in smrti Sinu božjega, saj imamo, kakor apostol (Ephes. 1, 7) piše, odrešenje po njegovi krvi, odpuščanje grehov, po bogastvu njegove milosti. Njegovo trpljenje pa je bilo prostovoljno, zato govorimo o činu odrešenja, in ob enem za nas, kar se umeje samo ob sebi, saj se je, kakor apostol (Ephes. 5, 2) poudarja, dal za nas kakor daritev in žrtev Bogu v prijetno dišavo.

Z ozirom na mnoga nasprotna mnenja in tudi na to, da se v naših knjigah semtertje premalo ali tudi ne povse jasno ta nauk razlaga, naj še izpregovorim nekaj o načinu odrešenja posebej. Kar se tiče nasprotnikov, omenil sem že pelagijancev¹ mnenje in tudi socinijancev² »nauk, vzgled in vstrajnost v čednosti celo do smrti«: vse to je lepo, ali odrešenje ni, kajti »treba je«, piše Laktancij³, »da za vsakim grehom pride zadoščanje ali pa kazen«. V novem času trdi se že tudi med lutrovci, da Kristus ni naš odrešenik drugače, kakor »po svojem zveličavnem nauku, katerega je tudi s svojo smrtjo potrdil«⁴. Nekateri izmed njih (Tob. Damm) celo tajé, da je Kristus na križu umrl, kamo-li, da bi še bil umrl za nas! Drugim pa je nauk o odrešenju v spotiko. Tako poje Robert Prutz⁵ sicer brez višjega vzleta, pa zato poln bogokletja: češ, da ga križ vselej spominja na vešala in mu je zato čez vse zopern pogled na-nj. — Strauss⁶ pravi, da tiči v nauku o nadomestilni smrti Kristusovi pravo gnjezdo najsurovejših predstavljaj. — Anton Günther⁷ trdi, da je Kristus sicer za nas umrl na sv. križu, toda naše odrešenje ne izvira iz smrti kot take, ampak iz pokorščine, vsled katere je hotel trpeti in umreti za nas. Po takem je vir odrešenja le v pokorščini, obedientia activa, ne pa v smrti, katero je Kristus prostovoljno in namesto

¹ Glej Cassianus, De incarnatione Verbi, c. 3.

² Faustus Socinus, De Christo Servatore lib. 1, cap. 1.

³ De ira Dei, lib. 1, cap. 15.

⁴ Glej Wiest, Demonstrationes dogmaticae, zv. 5, str. 232.

⁵ Deutsches Museum 1862, str. 687:

Nur mir kein Kreuz auf's Grab gesetzt,
Sei 's Holz, sei 's Eisen oder Stein!
Stets hat die Seele mir verletzt
Das Marterholz voll Blut und Pein,
Dass eine Welt so voller Wonne um und um
Zu ihres Glaubens Symbolum
Sich einen Galgen hat erwählt . . .

⁶ Dr. David Friedrich, Der alte und neue Glaube, str. 29: Dass in dieser Vorstellung eines Erlösungstodes, einer stellvertretenden Genugthuung ein wahres Nest der höchsten Vorstellungen stecke, bedarf heutigen Tages kaum noch der Ausführung.

⁷ Vorschule der Philosophie, zv. 2, str. 343.

nas trpel, *obedientia activa et passiva*. Oglejmo si sedaj, kaj uči sveta cerkev o načinu odrešenja.

Prostovoljno Kristusovo trpljenje in smrt je namestno zadoščenje pravici božji in zasluženje milosti božje.

Trpljenje in smrt pravim, ne pa vzgled in nauk, toda prostovoljno trpljenje in smrt, ne trpljenje in smrt sama na sebi, kajti »trpljenje, pravi sv. Tomaž¹, kot tako, ni zaslužljivo, ker ima začetnika od zunaj, ampak kolikor je kdo prostovoljno zdrži, tako ima začetnika od znotraj in na ta način je zaslužljivo«. Ali tudi prostovoljnosti pri tem ne poudarjam same za-se, sicer se človeku lahko vrine zmota Kalvinova² ali Güntherjeva³ o »odrešilni pokorščini«, ampak v zvezi s trpljenjem in smrtjo. Odkupnina je, kakor se semtertje pri sv. očetih bere, kri Kristusova!⁴

Zadoščenje je poprava osebne krivice (6, C) in če njo popravi ne, kdor jo je storil, ampak kdo drugi za-nj, je to potlej namestna poprava, oziroma namestno zadoščenje. Da pa tako zadoščenje velja, ne pa, da je nova krivica, zato je treba najprej, da ta sam rad popravi krivico drugega in potlej, da zadoščenje rad vsprejme on, ki je trpel krivico. On je namreč lahko terja od njega, ki mu je storil krivico; terjati pa od koga zadoščenje za krivico, ki je ni sam, ampak jo je drug storil, bilo bi krivica, nič manjša, ako ne večja, od krivice, za katero se terja zadoščenje. Kristus pa je dal za nas prostovoljno odkupnino in sicer Bogu, ki jo je od njega rad za nas vsprejel, zato pravim: pravici božji. In prav je, da pravici božji, kajti greh je razžaljenje božje in torej gre le Bogu terjati zadoščenje in sicer tako, ki stoji v pravem razmerju z razžaljenjem.

Naši grehi, izvorni in osebni, pa so razžaljenje božje in je Kristus za-nje zadostil, ker jih je vzel na-se, a ne tako, da bi postal kriv naših grehov, ker to ni bilo možno, kajti kdor ni storil greha, ga tudi ne more kriv biti. A tudi kaznij za naše grehe ni tako vzel na-se, da bi jih, kakor mi, zaslužil, če tudi le namesto nas, ker tudi to ni možno, saj ni kazni vreden, kdor je ne zasluži⁵. To torej ne, marveč vzel je

¹ Summa theologica, p. 3, q. 48, a. 1, ad 1.

² Institutio religionis christianae, lib. 2, c. 16, n. 5: Ubi quaeritur, quomodo abolitis peccatis dissidium Christus inter nos et Deum sustulerit et iustitiam comparaverit, quae nobis Deum faventem et benevolum redderet, generaliter responderi potest: toto obedientiae suae cursu hoc nobis praestitisse. Quod Pauli testimonio probatur: Quemadmodum unius transgressione peccatores constituti sunt multi, sic unius obedientia iusti constituimur.

³ Prim. Dr. Katschthaler, nav. del. zv. 2, str. 345, op. 1.

⁴ Na prim. sv. Avguštin, tract. 120 in Ioan.

⁵ Card. Franzelin, De incarnatione, str. 502: Christus mediator non suscepit nec potuit suscipere in se ipsa formaliter peccata nostra, nec ergo Christus homo punitus est, si quidem nomen poenae sensu formali et proprio sumitur.

Kristus na-se samo dolg kazni, t. j. zadoščenje za naše grehe. Po takem torej Kristus ni nas odrešil tako, da bi mesto nas bil postal grešnik ali kaznjenec ali pa bi bil one kazni trpel, ki so jih naši grehi zaslužili in bi jih mi trpeli, ko bi nas Kristus ne bil odrešil. Vse to ne, ker bi pri njem ne bilo možno, ko je Sin božji, pač pa nas je rešil greha in kazni, ker je zadostil pravici božji, ko je za nas trpel in umrl na sv. križu. S tem pa nam je zaslužil tudi milost božjo in ž njo večno zveličanje.

Trditve je resnica sv. vere, ker jo, tako v celem, sv. tridentinski zbor (sess. VI. cap. 7)¹ določuje: »Kristus je vsled prevelike ljubezni, s katero nas je ljubil, s svojim presvetim trpljenjem na lesu križa nam zaslužil opravičenje ter je za nas Bogu Očetu zadostil.« Da se človek pri dokazih za to versko resnico lažje izpozna, razdelim jih v troje vrst z ozirom na lastnosti zadoščenja. To je namreč:

1. Namestno, kajti Kristus je trpel in umrl za nas t. j. na mestu nas na križu. To se kaže že v daritvah stare zaveze, zlasti pri »izpuščenem kozlu« (Lev. 16, 20 ss.). Prerok (Isa. 53, 4) napoveduje to, ko pravi: Ker vse naše bolesti je nosil (služabnik božji) in naše bolečine je sam prenašal... Sam je bil ranjen zavoljo naših krivic, potrj je bil zavoljo naših pregreh... in položil je Gospod na-nj krivice vseh nas. Jasna je sicer ta napoved, ali še jasnejše je to, kakor se opisuje Kristusovo trpljenje v novi zavezi. Predhodnik Odrešenikov, sv. Janez Krstnik, je pozdravil Kristusa, ko ga je v puščavi zagledal (Ioan. 1, 29): Glej jagnje božje, glej (njega), ki jemlje greh sveta, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ne svojega greha, greh sveta, grehe naše odpravi Sin božji, jagnje nedolžno, kadar se zakolje na križu. Jaz sem, pravi Kristus (Ioan. 10, 11), dobri pastir, tak, ki da svoje življenje za svoje ovce, ker (Matth. 20, 28) Sin človekov ni prišel, da bi mu služili, ampak da služi in da svoje življenje v odkup za mnoge, λύτρον ἀντὶ πολλῶν, na mestu mnogih. Apostol Peter (1. epist. 2, 21) piše odločno, da je Kristus trpel za nas in je (ib. 2, 24) naše grehe na svojem telesu nesel na les ter nas je tako na križu jih rešil. Apostol Pavel (Gal. 3, 13) trdi: Kristus nas je odkupil iz kletve postave, ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, kadar je za nas postal sam kletev t. j. žrtev kletve², kakor svoje dni (Num. 25, 4) »prvaki ljudstva«. Apostol Janez (1. ep. 3, 5) nas tolaži: Veste, da je on (Sin božji) prišel, da vzame naše grehe, in greha ni v njem, ter je torej le na mestu nas umrl na križu. — Sv. Gregorij³ uči: »Naš srednik ni

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 681.

² Prim. Dr. W. Reischl, nav. del. str. 819, op. p.

³ Moral. lib. 3, cap. 14, num. 27.

se moral kaznovati zavoljo sebe, ker se ni nalezal krivnje, ali ko bi ne bil nedolžen šel v smrt, nikoli bi nas ne bil rešil smrti, kateri smo zapadli.« — Evzebij¹ piše, da je Kristus »zavoljo nas se podvrget smrti in bičem in posmehom in ozmeram, ki smo jih mi bili vredni«. — Sv. Tomaž² dokazuje iz uma namestno odrešenje z ozirom na to, da je Kristus dal za nas svoje življenje in nas je tako s svojo krvjo odkupil. Tako je Kristus plačnik pa tudi plačilo za nas. — Odrešenje je nadalje

2. Prostovoljno. Tudi to je napovedal prerok (Isa. 53, 7): Bil je (odrešenik) darovan, ker je sam hotel in ni odprl svojih ust: kakor ovca se povede v klavnico, in kakor jagnje, kadar se striže, obmolkne in ne odpre svojih ust. Natanko je že torej prerok opisal odrešenika in njegovo trpljenje. Ali tudi Kristus je poudarjal, da bode sicer trpel, ali le zato, ker in kadar bode sam hotel: Zato me, pravi (Ioan. 10, 17 s.), Oče ljubi, ker jaz svojo dušo pokladam, da jo zopet vzamem. Nihče je ne jemlje od mene, ampak sam od sebe jo pokladam. Duša, ψυχή, je življenje in je po takem Kristus dal svoje življenje za nas iz proste volje svoje. V tej volji, trdi apostol (Hebr. 10, 10), smo bili posvečeni po darovanju telesa Jezusa Kristusa. Naše posvečenje je učinek odrešenja in je torej to, kakor posvečenje, iz proste volje Kristusove. — Sv. Avguštín³ pravi, da »Sin božji, čeprav mu Oče ni prizanesel, ni za nas kakor zoper svojo voljo bil izročen (v trpljenje), saj se je tudi o njem reklo, da me je ljubil in se je sam dal za-me«. — Tudi sv. Atanazij⁴ uči tako: »Ker je on, Sin božji, hotel našo smrt zatrei, privzel si je iz Device Marije telo, da bi je Očetu dal kot žrtev in nas tako rešil.« Prav tako je hotel za nas umreti, kakor je hotel zatrei našo smrt (pogubljenje). — Sv. Tomaž⁵ uči na večih krajih, da je Kristus prostovoljno trpel za naše grehe, posebej pa to dokazuje iz njegove pokorščine do Boga in ljubezni do človeka. Oboje predpostavlja prosto voljo. — Odrešenje je naposled

3. Vsprejeto od Boga. Pri preroku (Is. 53, 12) pravi Bog o svojem »pravičnem služabniku«: Zato mu premnoge podam in razdelil bode plen junakov, ker je izročil v smrt svojo dušo in se štel med razbojniko in je kazni za grehe mnogih nosil in je usmiljenja za grešnike prosil. Za plačilo tako blagih dejanj dá mu Bog zmago in plena obilo. Pohvala in plačilo sta dokaz, da

¹ Demonstratio evangelica lib. 10, cap. 1.

² Summa theologica 3, q. 48, a. 5.

³ De Trinitate, lib. 13, cap. 11, num. 15.

⁴ De decretis synodi Nicaenae num. 14.

⁵ Summa theologica, p. 3, q. 47, a. 2.

je delo dobro, delavec pa gospodarju v čislih. Isto pomeni, kar pravi Kristus (Ioan. 3, 14ss.): Kakor je Mojzes povzdignil kačo v puščavi, tako je treba, da se povzdigne Sin človekov, da se vsak, ki veruje va-nj, ne pogubi, ampak ima večno življenje. Tako je namreč Bog ljubil svet, da je dal svojega jedinorojenega Sina (v trpljenje za-nj), da se vsak, ki veruje va-nj, ne pogubi, ampak ima večno življenje. Ako je Bog hotel, da se Sin božji povzdigne na križ za svet, človeški rod, tedaj mu je tudi trpljenje njegovega Sinu po volji in ga torej od njega vsprejme za namestno odrešenje človeškega rodu. To potrjuje tudi apostol (Ephes. 5, 2): Kristus je dal sam sebe za nas kot dar in žrtev Bogu v prijetno dišavo. Resnica je pa torej, kar piše drugje (II. Cor. 5, 18), da vse to je od Boga, kateri nas je spravil s seboj po Jezusu Kristusu, ker je ta za nas trpel, a to se nam všteva in nas spravi z Bogom. — Sv. Ciril aleks.¹ razlaga: »Ko smo bili v mnogih grehah in zato zapadli smrti in trohnobi, dal je Oče svojega Sina odkupnino za nas, enega za vse, ker je vse v njem in je boljši od vseh.« Odkupnina, katero šteje človek sam, je gotovo njemu po volji in torej je tudi Bogu Očetu odkupnina, trpljenje in smrt Sina božjega toliko draga, da se nas zavoljo nje usmili in nas vsprejme za svoje otroke. — Sv. Atanazij² piše: »Razvidno je, da je Oče (daritev na križu) vsprejel, ne je terjal ali ker bi mu je bilo treba, ampak zavoljo sveta in previdnosti, in ker je bilo treba, da človeška narava, vsprejeta od Boga (Bog-človek) prinese svetost človeku.« — Kristus je trpel in umrl za nas; odrešil nas je torej kot človek, po svoji človeški naravi. Človeška volja pa je v njem različna od božje volje. Kar je torej Kristus za nas storil po človeški volji, to je vsprejel po božji volji³ in tako je »vse to od Boga, kateri nas je spravil s seboj v Jezusu Kristusu« (I. Cor. 5, 18).

(Dalje.)

Dr. I. Mlakar.

Zgodovina cerkvenega govorništva.

Pojdite in oznanjujte evangelij vsem stvarjem⁴, dejal je Zveličar svojim učencem. Enako opominja sv. Pavel marljivega Timoteja: Oznanjuj besedo, ne odjenjaj, priložno, nepriložno, svari, kaznuj, opominjaj v vsej potrpežljivosti in uku!⁵ Resnico in pravico oznanjevati, spada med poglavitna opravila

¹ In Ioan. evang. lib. 2 (cap. 1, 29).² Orat. 42, Opp. tom. I, p. 614.³ Summa theologica, p. 3, q. 26, a. 2.⁴ Marc. 16, 15. — ⁵ II. Tim. 4, 2.

»Voditelj« II.

vsakega delavca v vinogradu Gospodovem. To se zgodi pred vsem v cerkvenih govorih. To je duhovnikovo najmočnejše orožje, najzdatnejše sredstvo, najodličnejši pripomoček v dosego njegove vzvišene naloge. Blagor mu, kdor jih zna dobro porabiti in urediti! Ž njimi doseže navadno vse, brez njih... skoraj ničesar. Le ž njimi razjasni vernemu ljudstvu nauk božji; ž njimi v prvi vrsti vnema svoje ovčice za lepo, čednostno življenje, ž njimi jih vodi po blaženi poti poštenja in svetosti, ž njimi uplameni srca in razsvetli um, ž njimi prižiga luč sv. vere in preganja temoto zmote in greha. Cerkveni govori so svet spreobrnil, razširili katoličanstvo in premagali paganstvo; vsled njih se je že spreobrnilo neštivilno grešnih src ter začelo novo, spokorno življenje.

Radi tega je cerkveno govorništvo za svečenika velepomembno ter izvanredne važnosti. V njem se naj uri in vadi brez odmora! Vsak napredek v tej stroki bo za-nj neprecenljive vrednosti, a vsako nazadovanje bo usodepolno in pogubljivo njegovemu delovanju. Prezreti ne sme nobene priložnosti, ki se mu ponudi, da bi svoje govorniške zmožnosti spopolnil, razširil in utrdil. Pozabiti ne sme zlatih besed sv. Karola Boromeja, ki tako odločno poudarja velik, neizmeren pomen cerkvenega govorništva: »Božjo besedo oznanjevati je tako važno opravilo v sv. cerkvi, da je zavoljo božje časti, zavoljo razširjanja božjega kraljestva in zavoljo zveličanja duš silno veliko ležeče na tem, ne le kakovi so, ki to preimenitno službo opravljajo, ampak tudi po kakšnem potu in načinu da jo izvršujejo.«¹

V slovenščini se je o cerkvenem govorništvu že mnogo lepega in koristnega pisalo. Tudi mnogo krasnih, dovršenih govorov se je že v našem jeziku objavilo, od časov Tomaža Krena in kapucina Janeza Krstnika v XVII. stoletju do navdušenega malonedeljskega župnika Antona Krempla v naši dobi, od učenega p. Rogerija in Jerneja Basarja v XVIII. veku do ognjevito vnetega Antona Martina Slomškega ter njegovih prijateljev in sotrudnikov v »Mnemosynu« in v različnih »Drobtinica«. Pogreša se pri nas z ozirom na cerkveno govorništvo v doslovnem pomenu le nekaj — namreč: njegova obširnejša zgodovina. In vendar je le-ta tako čudovito lepa, koristna in neobhodno potrebna! Nobeno drugo navodilo in nobeden drug pouk ne bo toliko hasnil za izobrazbo v cerkvenem govorništvu, kakor jasna in lahko umljiva zgodovina cerkvenega govorništva. Ona nam kaže dolgo, vspodbudno vrsto cerkvenih govornikov, slika nam njih izredne vrline, našteva njih nesmrtna dela in kakor s prstom nam kaže

¹ S. Carolus Bor. Prolog. in pastor. instr. v: Grundzüge der Kanzelberedsamkeit von Dr. Fr. Kraus. 1861. Würzburg. Verlag von Witthofs Buchhandlung. Str. 15.

tje na blagoslovljene tisočere uspehe, kakor bi hotela reči, češ: Pojdi, stori tudi ti tako!¹

Koga to ne bo mikalo? Koga ne bi taki klasični uzori in izborni vzgledi burno navdušili in plamenito vneli, da jih posnema? Ali ne poznamo resničnega pregovora staroslavskih, v življenju nad vse izvedenih Rimljanov, ki so rekli: »Longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla.«² »Optime homines exemplis docentur!«³

Je pač vsak dober cerkveni govornik izkusil na sebi, kar se čita o sv. Petru Fouriérju, ki je bil svoje dni veleslaven in povsod občudovan govornik: »Odločil se je pred vsem v govorništvo se izobraziti, da bi postal dober govornik; radi tega se je z neutrudljivo marljivostjo učil njenih pravil; s tem poukom je združeval berilo najodličnejših govornikov klasičnega, kakor tudi krščanskega starega veka . . . Čital je spise starih pisateljev, posebno Aristotela; s podvojeno ljubeznijo pa se je lotil del svetih očetov; proučeval je pridno spise sv. Gregorija Nac., sv. Bazilija in sv. Janeza Zlatousta. V poznejših letih se je pečal posebno z deli sv. Gregorija Nac., Avgušтина in sv. Hijeronima. Njegovi govorniški in patristični nauki so mu omogočili spisati pastirno (Pratique des Curés), za katero si je bil nabral tvarine 24 folijantnih zvezkov.«⁴

Zato so veliki cerkveni govorniki tudi od drugih zahtevali, da se marljivo učé iz najboljših, dovršenih govorniških del. Veliki milanski kardinal sv. Karol meni o cerkvenem govorniku: »Diligentissime videre debet, quem e concionatoribus, qui nunc sunt, aut certe superioribus temporibus extiterunt, ad imitationem diligit!«⁵ Da starejše govornike prebira, to je torej ob sebi umljivo, pazi naj le, da si bo najboljšega izbral.

Schleiniger, ki je pač merodajen v pouku o cerkvenem govorništvo, zahteva: »Mladi govornik si mora izbrati klasičen vzgled, ki se ž njegovo osebnostjo najbolj strinja in iz njega to izvoli, kar si naravno lahko osvoji in v svoj duševni prid obrne. Ker pa malokedaj samo jeden vzgled vse dobre lastnosti kaže, si mora prizadevati, posnemovaje

¹ Luc. 10, 37. — ² Seneca Ep. 6. — ³ Plinius Paneg. 45, 6. Več enakih izrekov glej: Varia. Eine Sammlung lateinischer Verse, Sprüche und Redensarten mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie des Cornelius Nepos und Julius Caesar von B. Sepp. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage. Augsburg. Kranzfeldersche Buchhandlung. 1881. Str. 22, 53, 73.

⁴ Das kirchliche Predigtamt nach dem Beispiele und der Lehre der Heiligen und der grössten kirchlichen Redner. Von Nikolaus Schleiniger, Priester der Gesellschaft Jesu. Dritte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herdersche Verlagshandlung. 1881. Str. 181.

⁵ Die Bildung des jungen Predigers nach einem leichten und vollständigen Stufengange. Ein Leitfadens zum Gebrauche für Seminarien. Von P. Nik. Schleiniger S. I. Zweite unveränderte Auflage. Freiburg im Breisgau. 1865. Str. 179.

marljivo čebelico, še iz drugih zajemati, česar najbolj potrebuje, ali kar druge najbolj odlikuje. Tako se lahko nauči od Bourdalouea temeljito, od Bossueta navdušeno, od Massillona ganljivo, ali pa od svetega Frančiška Saleskega in Alfonza Liguorija priprosto in čedno govoriti. Iz ene in iste zemlje potegne vsakatera cvetlica ravno tisti sok, ki njej koristi. Tako mora tudi govornik storiti!«¹

Ravno tako nujno uči naš velikan Slomšek: »Slovensko zgovernost povzdigati naj nam pomaga: Berilo izvrstnih (klasičnih) vzgledov govorniškega in pesniškega dela, iz katerih imamo nabirati cvetje krasnih besed, vrlih izrekov, prisposodob in visokih mislij, si jih osvojiti ter v glavo, srce in pero zasajati. Iz vsega tega in takega dela imamo zrno od plev dobro ločiti, dobro za nas posnemati, slabo pa zametavati... Posnema vrlih govornikov bodi modra pridobitev njihovega duha, da dobro presodimo, kaj so govorili, kako dokazali, kako besedo obrnili, da je poslušalce zadela in jih ogrela. Jednako poskušajmo tudi mi!... Hočeš kot vrl govornik napredovati, prizadevaj si svoje prednike ne le doiti, temveč prekositi, katere posnemaš. Tako je Demosten Hiperida posnemal, pa tako hvalevredno, da ga je premagal. (Quae accepit, praestantiora reddidit. Quint.) Nikdar prehitro nezačeti, nikdar prepozno nehati, kdor hoče v zgovernosti vrlo napredovati.«²

Koliko lepote odseva namreč iz orjaških del prezaslužnih označevalcev božje besede v cerkvenem govorništvu! »Duh božanstva, ki preveva svete knjige, občutimo zopet v govorniških umotvorih svetih očetov. V ravno tistem viru pa je bil tudi njihov jezik očiščen. Tu se zrcali v njem veličastvo in popolnost svetopisemske besede, tu čudapolna priprostost. Sicer pa se spreminja, kakor je ob sebi umevno, njihov jezik, z osebnostjo pisateljevo, z naravo predmetov, s časom, v katerem so živeli in čisto posebno tudi z duševno kakovostjo ljudstva, pri katerem so govorili. Pri očetih vzhodne cerkve ga obdaja mnogokrat jutranja krasota in bliščoba. Govorništvo na zahodu pa ima v obče manj lepote in bogastva, kakor pri Grkih, vendar ima tudi to svojo krasoto in bogato, uporabno vsebino.«³

Kdor se v dovršene govore odličnih uzorov utopi v premišljevanju in čitanju, spolnjuje prerokove besede: »State super vias et videte, et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea!«⁴ Kdor duhovite prednike v cerkvenem govorništvu marljivo prebira

¹ Loc. cit. str. 181.

² Slomšekova zbrana dela. VI. zvezek. Osnovane pridige. Zbral in uredil Mih. Lendovšek, duh. svet., župnik v Makolah. 1899. Izdala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 47, 48, 50.

³ Schleinger, Die Bildung l. c. Str. 103. — ⁴ Jerem. 6, 16.

ter modro posnema, njemu velja sladka obljuba Gospodova, izražena v podobi skrbnega pastirja: »Pascam eas (oves) in montibus Israel, in rivis et in cunctis sedibus terrae. In pascuis uberrimis pascam eas et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis virentibus, et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.«¹

I. Kristus in apostoli.

Prve cvetlice v divnem vrtu cerkvenega govorništva nam podaje sv. pismo. O verskih predmetih so govorili v uprav dražestnem, bajnem slogu že pisatelji stare zaveze. Po Fénelonovem mnenju prekosijo oni govorniki, o katerih stara zaveza poroča, vse, kar se je sploh v starejših dobah v tem oziru vstvarilo. Nikdo se ž njimi ne more meriti v priprostosti, živahnosti in velikosti. Homer nikdar ne doseže zahvalnih pesmij, žalostink in slavospevov Mojzesovih. Nobena grška ali latinska óda ne more tekmovati z oduševljenjem v psalmih; psalm 49: Deus deorum Dominus locutus est et vocavit terram! nadkriljuje vse, kar je rodila v pesniško-govorniškem oziru človeška domišljija. Preroki so bili govorniki, dovršeni v vsakem pogledu. Njih jezik je diven, njih vzos čaroben, njih navdušenje, rekel bi, neskončno, plamen njihove vneme neukročen.

Vendar se začne cerkveno govorništvo v pravem pomenu še le v novem zakonu. Tukaj je ob enem doseglo vrhunec svoje popolnosti. V njem je neusahljiv vir najboljšega in najobširnejšega pouka za vsakega govornika. »Nikdar se ne blišči cerkveno govorništvo v veličastnejšem svitu, kakor, če svoje oduševljenje, svoje opomine, svoj grom in svoje vzvišene tolažbe iz sv. pisma zajema.« »... V sv. pismu se nahajajo tako vzvišene misli, tako drzni in krepostni izrazi, tako presenetljive slike, tako srečne prispodobe, tako globoke misli, tako vzvišeno-občutne poteze, tako dražestne in mnogolične prilike, da bi že iz zanimanja in ukusa si morali prizadevati, iste si prilastovati, ako bi bili namreč tako nesrečni, da tega ne bi storili že vsled načela in dolžnosti«², pravi kardinal Maury.

Najvišji uzor najde cerkveni govornik v Kristusu Gospodu samem. Ne oziraje se na njegovo božje bitje, ter ne gledé na njegovo nadnaravno moč, mora vsak čitatelj sv. pisma priznati, da je Kristus govornik nepopisljive visokosti, za vse veke odločilne veljave. Voltaire, ki se gotovo ne sme prištevati njegovim častilcem in občudovalcem, je njegove govore vendar pazljivo čital ter obžaloval Demostena in Cicerona, da sta toliko govorila, a

¹ Ezech. 34, 13 s. — ² Das kirchliche Predigtamt I. c. str. 81.

tako malo dosegla, kajti Kristus je oba prekosil, — tako malo je govoril in vendar toliko dosegel, ker so bili govori njegovi sploh neprimerljivi.

Kar se sploh more zahtevati od govornika, to se najde v Gospodovih govorih v najpopolnejši meri. Ne vemo sicer natanko, kakšna je bila njegova zunanja postava, s katero marsikateri govornik mnogo vpliva; niti nam ni znano, kakšen je bil njegov glas, njegova ponaša in kretanje med govorom, a toliko vemo, da je bila v njegovih govorih ogromna, vse pretresljiva moč. Ko je bil še deček, je govoril v svetišču pred pismouki in farizeji, pa »vsi, ki so ga čuli, so strmeli nad njegovim razumom in nad njegovimi odgovori.«¹ Začetkom svoje javne delavnosti je govoril v Nazaretu, in ... vsi so se čudili besedam milosti, katere so izhajale iz njegovih ust in govorili so: Ali ni ta sin Jožefov?² Govoril je velikim množicam ljudstva, ko je nehal, povzdigne neka žena glas izmed ljudstva in reče: Blagor telesu, ki te je nosilo, in prsom, katera si sesal.³ Višji duhovniki in farizeji so poslali služabnike svoje, da bi ga vjeli, toda nikdo si ne upa, roke na-nj položiti; ko so vprašali duhovniki in farizeji vrnivše se služabnike, zakaj ga niso vjetega pripeljali, so slednji odgovorili: Tako še nobeden človek ni nikdar govoril, kakor le-ta⁴. Govoril je nekega dne v svetišču; ko je posebno povdarjal, da je Sin božji, so pobirali judje kamenje, da bi ga kamnjali, pa mirno gre Jezus skozi njihove vrste, nikdo se ga ne upa dotakniti⁵. Ne naslanja se na učene razprave, ne sklicuje se na merodajne kroge, a vendar imajo govori njegovi tako čudapolno moč. Amen, amen dico vobis! To je presunljiv dokaz vsega njegovega govorništva — in dovolj je. S svojo besedo vse premaga, vse zavrne, vse dokaže.

Išči lepo govorniško lastnost, kakoršnokoli hočeš, pri njem jo gotovo najdeš v najsijajnejši obliki. Karkoli se zahteva v dovršenem govoru, v njegovih govorih je izraženo z nepopisno lepoto.

Žal, da nam sv. pismo ne poroča več njegovih govorov doslovno. Akoravno ne v celoti, pa vsaj v daljši razpravi, sta nam ohranjena samo dva govora Jezusova. Prvi se imenuje sermo montanus, pridiga na gori (Mat. 5, 6, 7). V njem razlaga božji Zveličar temeljne resnice svoje vere. Jezik je tako priprost, a vendar tako ganljiv in prepričevalen, da presega ta govor vse, kar se je sploh kedaj z ozirom na pouk v cerkvenem govorništvu storilo. Ta govor je nedosegljiv vrhunec cerkvenega govorništva.

Čitaj ga, čitaj pogosto, pazljivo, s premišljevanjem. V njem je razlito morje božjih resnic. Za vnetega dušnega pastirja je v njem

¹ Luc. 2, 47. — ² Luc. 4, 22; Marc. 6, 2; Luc. 4, 32; Matth. 7, 28.

³ Luc. 11, 27. — ⁴ Joh. 7, 15, 46. — ⁵ Joh. 10, 31 s.

prebogata zakladnica najvišjih in najpotrebnejših nauk. Božja modrost se nikjer ni lepše razodela, kakor tu.

Poglej govor tudi v njegovi razdelitvi. Uvod je kratek, točen, a nad vse jedrnat (Mat. 5, 3—8). Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo! . . . itd. Osem zveličanskih čednostij. Tukaj veljajo pač znane besede: Quot verba, tot sententiae; quot sententiae, tot victoriae! V izpeljavi razloži Gospod različne dolžnosti; prvič svojih apostolov, drugič vseh svojih vernikov. V sklepu razprave je opomin (7, 20—23) na vse, ki bodo njegove nauke izpolnjevali.

Mojstersko dovršen je sklep celega govora (7, 24—27). Istotako kratek, določen; slednja beseda in misel je vzišenega pomena. Vsakdo torej, kdor sliši te moje besede in po njih dela, je podoben modremu možu, kateri je sezidal hišo svojo na skali; in padla je ploha, in prišli so hudourniki, in potegnili so vetrovi v tisto hišo, a ni padla, kajti bila je postavljena na skalo. Vsakdo pa, kdor te moje besede sliši, in po njih ne dela, podoben je neumnemu možu, kateri je sezidal hišo svojo na pesku. In padla je ploha in prišli so hudourniki in potegnili so vetrovi in udarili v tisto hišo in padla je in padeč njen je bil grozen.

V poučnem smislu je le-ta govor najkrasnejši biser. To je božja lepota, nebeška luč, nadnaravna učenost. Ni čuda, da skromen evangelist, kot zvest poročevalec, dostavi, kakšen uspeh je govor imel in kolik utisek je na ljudstvo naredil. In zgodi se, ko konča Jezus te besede, čudilo se je ljudstvo nauku njegovemu; kajti učil jih je, kakor kdor ima oblast, a ne kakor pismarji¹.

Kar je v poučnem pogledu navedeni govor, to je z ozirom na milobo, občutnost in ganljivost drugi, ki ga sv. pismo podaje natančneje in v večjem obsegu (Joh. 14, 15, 16). Jezus jemlje slovo od svojih učencev. Daje jim različne opomine, jih svari, tolaži in opozori na velike nadloge, ki jih čakajo: Izganjali vas bodo iz shajališč; prišel bo čas, da bo vsak, kdor vas umori, menil, da Bogu služi. A sladko jih potolaži: Če vas svet sovraži, vedite, da je mene prej sovražil, nego vas; ko bi bili od sveta, svet bi svoje ljubil, ker pa niste od sveta, nego sem jaz vas odbral od sveta, zato vas svet sovraži. Sklep tega govora je evangelist brez dvoma doslovno zapisal; veleznamenit, klasičen, naravnost čudovit je, najkrajši, a najlepši,

¹ Mat. 7, 28.

ki se je kedaj izgovoril. Glasi se (Joh. 16, 33): To sem vam povedal, da boste mirimeli v meni. Na svetu boste britkost trpeli, ali zaupajte, jaz sem svet premagal! To je lapidaren slog; vsaka beseda ima svoj jasen pomen, a v zadnjem stavku je še dostaviti, — in ravno to je za apostole najzdatnejše tolažilo, — zaupajte, jaz sem svet premagal, tudi vi ga bode! . . .

Tudi kar se tiče pripomočkov za olepšavo govora, kar jasnost in živahnost njegovo povzdiguje, se najde v Kristusovih govorih v dovršeni obliki. Oziral se je na duševne zmožnosti svojih poslušalcev; navadno so bili iz priprostega, bornega ljudstva, zato je tudi govor njegov čisto priprost. V tem oziru se sploh ne more ž njim nikdo primerjati; lahko umljivo, poljudno, priprosto je znal samo on govoriti. Priprostim ljudem v govorih ugajalo pripovedi, prilike in prispodobe. O kako lepe in divne je Kristus v svoje govore vplel! Kje je še bilo čuti lepšo pripoved in prispodobo, kakor je njegov »izgubljeni sin«, ali »usmiljeni Samaritan«, ali »kraljevo gostovanje«, »dobri pastir«, ali »deset devic« itd.

Oziraje se na vsebino govora, nahajamo v evangelijih vse vrste, poučne, opominjevalne, tolažilne in svarilne govore. Celó ostro kaznivih ne manjka. Takšen je n. pr. pri Mat. 23, 13 ss. Hujšega še svet ni slišal. V tem govoru Gospod grozno vihti bič: Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci! Vi zapirate nebeško kraljestvo pred ljudmi, vi namreč ne greste va-nj in tudi tistim, ki hočejo iti va-nj, ne pustite. Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci! da požirate udovam hiše, in na videz dolgo molite, za to boste prejeli ostrejšo sodbo! Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci, ki prehodite zemljo in morje, da pridobite enega, ki se pojudi, in ko se je pojubil, naredite iz njega peklenškega sinú, dvakrat hujšega od sebel! Gorjé vam, slepi vodniki, kateri pravite: Če priseže kdo pri svetišču, to ni nič, če pa priseže kdo pri svetiščnem zlatu, kriv je. Hudobci in slepci! Kaj pa je več, zlato ali svetišče, ki posvečuje zlato? . . . Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci! ki dajate desetino od mete, in kopra in kumine, opustili ste pa, kar je najvažnejše v postavi, sodbo in milost in vero. To je bilo treba storiti in onega ne opustiti . . . Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci! ker ste podobni pobeljenim grobovom, kateri se zdé zunaj lepi, znotraj so pa polni mrtvaških kostij in vse nesnage! . . . To so grenki, uničevalni izrazi! Enako huda je groznja onim, ki pohujšanje dajejo (Mat. 18, 7). Sem ter tje pa se obrne tudi do svojih nasprotnikov, proti katerim vsa

sredstva ne pomagajo, s pretresljivo ljubeznivostjo. Tako Mat. 23, 37: Jeruzalem, Jeruzalem, ki moriš preroke in tiste, kateri sok tebi poslani, kamnjaš; kolikokrat sem hotel zbrati tvoje sinove, kakor koklja zbere svoje mladiče pod peruti, ti pa nisi hotel!

Čez vse govore Gospodove pa je razlito neko nepopisno veličastvo, nek tajen značaj, katerega človeku ni moči doseči, silno težko ga je i posnemati. »Mirnost, s katero Gospod o najbolj vzvišenih stvareh govori, o svojem Očetu, o nebesih, o večnosti, o svojih božjih naukih, nosi tako veličasten znak, kakoršen je le Bogu lasten.«¹

A vkljub neizmerni visokosti njegovih govorov, pojmov in nazorov vendar niso govori njegovi neumljivi. Nasprotno, Gospod razjasni svoje, prej popolnoma neznane resnice tako očitno, da ga vsi poslušalci razumejo, najvišje resnice so pristopne i otročjemu duhu. Le malokedaj čujemo kako pritožbo iz kroga njegovih vnetih poslušalcev, češ, da ne razumejo, kakor tedaj, ko jim je napovedoval prečudežno ustanovitev presv. Rešnjega Telesa. Veliko učencev njegovih, kateri so poslušali, reče: Trda je ta beseda, kdo jo more poslušati?² Jezus je pa hotel sem ter tje nalašč ostati tajen, nerazumljiv, da bi povzdignil uspeh svojih besed pri kakem poznejšem dogodku ali pri izpolnitvi kake dane obljube in izrečenega prerokovanja.

Večinoma pa govori popolnoma razločno z močnim naglasom najvažnejših resnic; zato se tolikrat ponavlja znani: »Resnično, resnično vam povem! Povsod prevladuje ganljiva ljubeznivost in miloba v govorih, ž njo se povsod več doseže, kakor pa z osorno strogostjo. »Z eno kapljico medú se vlovi več muh, kakor pa s celim sodom kisa.« Origen je lepo sodbo izrekel o Kristusovih besedah: »Quid dulcius, quidve suavius eloquiis Domini, quae dulcía sunt super mel et favum!³

Kdo torej ne bi njegovih govorov z veseljem in navdušenjem čital? Kdo se ne bi na njih izobraževal? V njih bo našel ogromne zaklade verskih in npravstvenih resnic, katere bo v svojih govorih, bodisi v cerkvi, ali v šoli, ali na javnih shodih z veliko koristjo uporabil. Dobrega govornika si niti misliti ne moremo in — ne smemo, ako se ni temeljito seznanil z Gospodovimi besedami, ki so zapisane v evangelijih. Dobro si je zapomniti, kar sv. Hijeronim od vsakega duhovnika zahteva: »Nunquam sacra lectio de manibus tuis deponatur!⁴ »Reddat tibi pensum quotidie de Scripturarum floribus carptum!⁵ Največji govor-

¹ Das kirchliche Predigtamt, str. 91. — ² Joh. 6, 61.

³ Hom. 7 in Exod. Gl. Das kirchliche Predigtamt, str. 92.

⁴ Ep. 52 ad Nepot. — ⁵ Ad Laet. Ep. 117. Glej: Timotheus. Briefe an einen jungen Theologen. Von Dr. Franz Hettinger. Freiburg im Br. 1890. Str. 421.

niki so bili tudi največji prijatelji in ljubitelji svetega pisma, pred vsem Kristusovih govorov. Sv. Janez Zlatoust jih je prebiral noč in dan ter jih je imenoval »neusahljiv vir modrosti in tolažbe«. Sv. Avguštín ganljivo priznava v svojih »Izpovedih«: »Kar me na svetu najbolj presune in kar nad vse ljubim, to je glas tvoj, o Bog! v sv. pismu. To je za mene veselje, ki vsako drugo daleč, daleč prekosi.« Modro še dostavi — in ta izrek si duhovniki globoko, neizbrisljivo v srce zapišimo: *Sapienter dicit homo tanto magis, vel minus, quanto in Scripturis sanctis magis minusve profecit.*¹ Duhovnik, vrlo izobražen po govorih Kristusovih in v njih natančno izveden, je opasan z uma svitlim mečem, ki bo zaslomba dobrim, a živo svarilo slabim vernikom. Tu veljajo za vse besede velikega apostola: V ostalem, bratji moji, ojačite se v Gospodu, in v kreposti moči njegove!²

Kdor Kristusa dobro v njegovih govorih pozna, on »bo še le spoznal, kolikega pomena je sv. pismo za duhovnika; potem bodo njegova usta zgovorna, ker je pil iz studenca blagoslovljenega, potem bo znal rabiti besede blagodejne tolažbe ob bolniški postelji, ker je slišal tistega govoriti, ki je prišel okrepčat vseh, kateri so trudni in obloženi; potem bo vest poostril v spovednici, in ker je čital o jezi božji, ki obsoja greh, in ker je slišal o grozoviti ostrosti njegovih sodeb.³

Razven Kristusa najdemo v novi zavezi še tri druge izvrstne govornike; vsaj o teh sv. pismo natančneje poroča. Da so bili vsi apostoli in učenci Gospodovi krepostni v besedi, je brez dvoma gotovo, toda v svetih knjigah so tako skromna poročila o njih govorniški delavnosti, da jih natančneje ne moremo presoditi.

Važnejši so pa sledeči: 1. Sv. Štefan. V Act. 7, 2 ss. je njegov govor, ki ga je imel pred pismouki in veliko množico ljudstva. Ta govor je izvrstna zgodovinska razprava, s katero hoče dokazati, kako se je človeštvo, pred vsem pa izraelsko ljudstvo pripravljalo na Odrašenika, in kako je isti prišel v Jezusu iz Nazareta.

Natančnejši razvoj v govoru ni razviden, ker so ga Judje onemogočili. Štefanove besede: Kateri ste prejeli postavo po naredbi angelov in je niste ohranili, so ljudstvo, po pismoukih nahujskano, tako razkačile, da, ko so to slišali, so se togotili v svojih srcih in škripali so z zobmi zoper njega. Kmalu pozneje so ga kamnjali pred mestnimi vrati. A neko posebno milost

¹ Die Homiletik des Erzbischofes von Cambray, Fenelon. Herausgegeben von St. M. A. Francke. Augsburg 1850. Druck und Verlag der k. Kollmannschen Buchhandlung. Str. 159. — ² Ephes. 6, 13.

³ Dr. Franz Hettinger o. c. Str. 422.

čitamo o tem pogumnem in neustrašljivem govorniku, kakoršne Bog nobenemu drugemu ni dovolil: ko je govoril, postal je mučenik Gospodov, in komaj, ko so mu kruti sovražniki besedo pretrgali, se on poln svetega Duha ozré v nebo in zagleda slavo božjo in Jezusa, ki stoji na desnici božji. Zróč v sveto nebo in proseč po vzgledu svojega Učenika za svoje smrtne protivnike, je izdihnil svojo zveličano dušo.

2. Odličen govornik je prvak apostolskega zbora, sv. Peter. Njegovih govorov je v sv. pismu več objavljenih. Iz njih spoznamo, da je bil sv. Peter cerkveni govornik v pravem pomenu besede. V Act. 2, 14—37 je njegov govor pred judovskim ljudstvom. Krasno, prav umetno je razdeljen. Peter opraviči pred vsem sebe in svoje tovariše, kakor »da bi pijani govorili«. Ne upijanjeni, temveč s svetim duhom so napolnjeni, in to po prerokovanju sv. pisma stare zaveze. Jako laskavo govori sedaj o njej, da bi Jude za-se pridobil, potem pa preide na življenje Kristusovo, in sicer ga ne popiše po svojem lastnem prepričanju, temveč po dejanjih, katera so i oni videli, katera je storil v vaši sredini, kakor to tudi vi veste. Kristusovo smrt jim ne šteje v zlo, da jih ne bi užalil, temveč jo pripisuje »sklenjeni sodbi (v nebesih) in vsegavednosti božji«. Potem pa krepko naglaša poglobitno točko: vstajenje Kristusovo, katerega smo mi vsi priče. Popolnoma gotovo naj torej ve vsa hiša Izraelova, da je Bog njega (Jezusa) postavil Gospoda in Odrešenika, tega Jezusa, katerega ste vi križali. K sklepu jih nujno opominja: Delajte pokoro in daj se vsakdo izmed vas krstiti! Kako spreten je le-ta govor! Ima vse lepe in dobre lastnosti, katere zahteva govorništvo. Ako ga pa sodimo po velikanskem uspehu, kakoršnega je imel, potem moramo reči: ta govor je bil naj-lepši in najbolj prepričevalen, kar jih poznamo. Kajti po govoru sé je takoj spreobrnilo in dalo krstiti 3000 Judov, gotovo izvanreden dogodek vsled samo enega govora!

Drug njegov daljši govor je v Act. 3, 12—26. Imel ga je v Salomonovi lopi v svetišču pred veliko množico ljudstva. Tu govori Peter zelo oduševljeno; storil je bil neposredno prej čudež na hromem beraču. Vse ljudstvo je mislilo, da je on to storil, a v svoji ponižnosti in skromnosti izjavi, da je to Jezus storil in radi tega terja od ljudstva, naj vanj veruje. Kak krasen opomin in vzgled je to za duhovnika! Ne sme svojih dobrih del sebi pripisovati, temveč jedino le Gospodu; le njegovo slavo mora povsod iskati. K sklepu govora je zopet odločen, resen opomin k pokori. Da bi jih k temu tem gotovejše nagnil, jih opozori na poslednjo sodbo, ki človeka v globočinah srca pretrese. A Peter to misel na sodbo lepo zveže s pogledom in

z upanjem na božjo milost, katero je Bog že tolikokrat izraelskemu ljudstvu izkazal, katero mu tudi sedaj ponuja.

V obeh govorih imenuje apostol Jude vedno le »brate«, da bi jih s tem za sebe, oziroma za Kristusa pridobil. Govor bodi torej, po Petrovem vzgledu, sladek, ljubezniv, prepričevalen!

3. Oba imenovana oznanjevalca besede božje pa prekosi sveti Pavel, velik apostol v vsakem oziru; slaven v svojih potovanjih, slaven v svojih listih in ne manj slaven v svojih govorih. Izmed njih nam sv. pismo poroča obširneje o treh.

Najbolj znamenit je pač oni, ki ga je imel na areopagu v Atenah, Act. 17. To je uzor dobro premišljenega in duhovito izpeljanega govora. Že uvod je klasičen. Pavel seže takoj v stvar, ki je vsakemu Atencu znana: Možje Atenci! po vsem vas vidim, da ste nekako preverni. Ko sem se namreč sprehajal in ogledoval vaša svetišča, našel sem tudi oltar, na katerem je bilo zapisano: Nepoznanemu bogu! Kogar torej častite, dasiravno ga ne poznate, tega vam jaz oznanjujem. Bog, ki je vstvaril svet in vse, kar je v njem, ta, ki je gospodar neba in zemlje!... Lepše in za Atence očitnejše Pavel ne bi bil mogel začeti. Za dokaze ne rabi izrekov sv. pisma, to je paganom neznano, temveč se sklicuje na grške pesnike in modrijane, na Arata, Pindarja in Kleanta.

Silno ganljiv je Pavlov govor, ki ga je imel v Miletu pred svojim odhodom v Jeruzalem, Act. 20. Opominja svoje učence, duhovnike in uglednejše vernike, kako se naj vrlo vedejo v blagor sv. cerkve. K sklepu se od njih posloví. Pade na kolena in moli ž njimi v slovo. Pretresljiv je moral biti govor, kajti: Velik jok je nastal med vsemi in objemši Pavla, poljubovali so ga, žalostni največ zavoljo besede, katero je rekel, da ne bodo več videli obličja njegovega (20, 37 s.).

Zelo poučljiv je govor Pavlov, ki ga je imel v Jeruzalemu pred velikim zborom mestnih starešin in duhovnikov, Act. 23. Veliki duhovnik Ananija je ukazal Pavla takoj po prvih besedah »po ustah udariti«, kar se je i točno zgodilo. Pavel pa ne umolkne, temveč z apostolsko gorečnostjo in odkritosrčnostjo očita to neusmiljeno dejanje Ananiju in mu zagrozi z božjo kaznijo. Govora ni mogel dokončati, ker so ga Judje preveč motili in slednjič v zapor odpeljali. Pavel je govoril brez posebne priprave. To je dokaz, da je bil navdušeni apostol res velik govornik. Tudi klici, s katerimi so ga hoteli Judje motiti, ga niso spravili iz tira; umaknil se je le surovi sili.

Sv. Pavel je bil od Boga izredno obdarovan apostol. Tudi kot govornik stoji na stopnji visoke, izvanredne izobraženosti. V njegovih

govorih se nahajajo vse vrline odličnega govornika. Na razpolago mu je obsirna, posvetna in svetopisemska učenost, kar je za govornika poglavitni pogoj. Ima jezik v popolni oblasti in uporablja z mojstersko spretnostjo govorniška pravila. Zato ga tudi veliki govorniki neizmerno čislajo; iz njega zajemajo učenost, navdušenje, plamenit ogenj v duhovnem poklicu, neustrašljivost v oznanjevanju božje besede. Slavni dr. Eman. Veith, »najboljši avstrijski govornik«, kakor ga zovejo, je dejal: »V kakšnem slogu je govoril Pavel, velik služabnik božjega sejalca? Govoril je brez stahú, grajal je neumnost dozdevnih modrijanov, učil je resnice božjega razodenja ne oziraje se, ali ga mnogo ljudij poslušá, ali sploh kdo besedi njegovi pritrjuje, ali se pa ustavlja proti opominom in svarjenjem njegovim.¹ Celó protestant Tholuk imenuje Pavla »uzor vseh govornikov«, zove ga »predpodobo vseh pridigarjev božjega evangelija« in označi »Pavlovo pridigo kot vzgled vsake pridige«.²

Jezik, katerega govori, je priprost, lepo uglajen in okrašen z mnogimi podobami in lepimi izrazi. Neka nadnaravna svitloba odseva iz njegovega sloga. Zato pravi temeljit poznavatelj njegov: »Pavlov jezik ni jezik človeški, jezik je božji in jezik duha, prenapolnjenega z najbogatejšimi naravskimi in nadnaravskimi darovi. Posamezni stavki in neredkokrat pojedine besede hranijo v sebi cele svetove najkrasnejših mislij, cele svetove najvzvišenejših idej. Čisto resnico je povedal neki duhoviti pisatelj, ko je dejal: »Sv. Pavel je mož čudovite zgovornosti. V enem samem stavku njegovem je mnogokrat več moči in kreposti, nego podrugod v celem kupu knjig«...³

Krasno izrazi sv. Pavel — z opominom na vsakega cerkvenega govornika — tudi namen svoje zgovornosti, pišoč Korinčanom: *Govor moj in oznanjevanje moje ni bilo v pregovorljivih besedah človeške modrosti, nego v dokazovanju duha in moči, da bi vera vaša ne bila v modrosti človeški, nego v moči božji!.. Govorimo modrost božjo v skrivnosti, tisto skrivnost, katero je odločil Bog pred vekí za našo slavo.*²

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ant. Medved.

¹ Neue Predigt-Bibliothek des In- und Auslandes. Eine vollständige Auswahl der vorzüglichsten Kanzelreden neuerer Zeit. Übersetzt und geordnet nach den Sonn- und Festtagen des katholischen Kirchenjahres. Herausgegeben von Dr. Christ. Gottlob Wilke. Würzburg 1851. Verlag der Stachelschen Buchhandlung. Str. 871.

² Die Homiletik des Erzbischofes von Cambray, Fenelon. L. c. Str. 59.

³ Sveti Pavel, apostol sveta in učitelj narodov. Njegovo življenje in delovanje opisal dr. Mihael Napotnik, knez in škof lavantinski. V Mariboru. Založil pisatelj. Natisnila tiskarna sv. Cirila. Str. 59 s. — ² I. Cor. 2, 6. 7. 8.

Škof Sebastijan Glavinić.

Zgodovinska črtica.

Ko sem lansko spomlad iskal zdravja v Iki, se mi je ponudila prve dni majnika prilika, da se peljam po morju v Senj, mesto na hrvaškem obrežju Kvarnerskem. Na ladiji »Liburnija« naletim na svojega starega prijatelja, preč. gosp. dr. Ivana Bujanovića, profesorja in takratnega dekana bogoslovske fakultete na kr. vseučilišču v Zagrebu. Ta, ki je bil tudi na potu v Senj, je tam doli predstavil mene in mojega zvestega spremljevalca, veleč. gosp. profesorja dr. Janežiča iz Celja, prevzvišenemu biskupu senjskemu, gosp. dr. Ant. Mauroviću, ki nas je vsprejel z nikdar dovolj hvaljeno hrvaško gostoljubnostjo.

Mene je pred vsem zanimalo, zvedeti kaj več o svojem slavnem predniku, nekdanjem nadžupniku konjiškem, poznejšem škofu senjskem, Glaviniću, za katerega dušni mir in pokoj sem nekdanj kot kapelan konjiški opravljal ustanovljene sv. maše. V Rozmanovem nenatisnjem »Liber memorabilium«¹ (str. 221) sem bral o tem nekdanjem nadžupniku konjiškem te-le kratke besede: »Sebastianus Glavinich de Glamotsch (1669—1689) Istrianus Petinensis, sacellanus aulicus, legationis Moscoviticae adiunctus, parochus Gonovicensis et demum episcopus Segniensis & Modrusiensis. Existit ab eo missarum fundatio et sub eo altare maius erectum fuit.« To mi je bilo še nekoliko v spominu, ko sem se vozil v Senj.

Stopivši v Senju v veliko škofovo dvorano, okrašeno s prelepimi slikami bivših biskupov senjskih, izprosil sem si od milostnega vladike dovoljenja, da si smem poiskati svojega preslavnega prednika Glavinića. Našel sem ga, prvega v predzadnji vrsti na levo od glavnega vhoda. Pod sliko sta videti letnici 1690—1698 s temi-le besedami: »Sebastianus Glavinich. Istria«. To je vse, kar se bere pod to podobo, ki nam predstavlja škofa s krepkimi brki, kakoršne še dandanes nosijo »franjevci« v Bosni, Hercegovini in na Turškem.

»Kdo bi si bil mislil«, sem vskliknil, »da pride ravno ob dvestoletnici njegove smrti obiskat ga njegov naslednik v nadžupniji konjiški!« Ko je potem premilostljivi biskup nam pokazal svojo stolno cerkev ter nam pred odhodom na parnik še podelil svoj nadpastirski blagoslov, sem vprašal veleč. gosp. Ivana Vidasa, tajnika biskupovega: »Kje je pa grob škofa Glavinića?« »Toga ne znamo!« mi odgovori on. V tem trenutku mi šine v glavo, da sem nekdanj bral v Konjicah nagrobni spomenik škofa Glavinića, a kje, se v tistem hipu nisem mogel spomniti.

¹ T. j. »Kronika Konjiška«, katero je začel spisovati nadžupnik Jožef Rozman leta 1868.

Ker je naš parnik »Liburnija« bil že drugokrat zažvižgal, smo se morali požuriti, da nas ne pusti na kopnem.

Drugi teden po tem izletu sem se bil napotil k M. B. na Trsat na božjo pot. Tam so mi častiti oo. frančiškani pokazali novi shematizem senjsko-modruške škofije¹. Prvo, kar sem poiskal, je bila »vrsta škofov senjsko-modruških«. Na str. 14. sem ga našel, svojega prevzvišenega prednika, pod točko 7. tako-le zaznamovanega: **Sebastianus** Glavinič, oriundus ex Istra, ordinis s. Francisci strictioris observantiae, ex interprete pro negotiis russicis ad c. r. aulam vindobonensem, nominatus episcopus per Leopoldum I. et confirmatus per papam Alexandrum VIII. in consistorio 8. maii 1690. Obiit 1698 in itinere versus Vindobonam.«

Če je temu taka, da je škof Glavinič umrl gredoč na Dunaj, mislil sem si, potem je že lahko, da je pokopan v Konjicah. Zato sem takoj, vrnivši se v Konjice, šel iskat njegovega spomenika. Našel sem ga v rožnovenski kapeli, na evangeljski strani glavnega oltarja, večinoma zakritega s cerkveno klopjo.

Spomenik je jako priprost. Jeden meter dolga in 60 centimetrov široka plošča od mōtnega mramorja z odsekanima zgornjima vogloma ima v zgornjem delu izklesan Glaviničev grb, ki je jako zamotan²; v spodnjem pa sledeče berilo: »Sub hoc epitaphio iacet sepultus Reverendissimus et Illustrissimus Dominus Dominus Sebastianus Glavinich de Glamotsch. Istrianus Petinensis cesareae aulae pluribus annis sacelanus, huius parochiae Gonnovicensis in vigesimum annum director, legationis Moscoviticae ex aula cesarea adiunctus et interpres 16 annis; Episcopus Segniensis et Modrusiensis in novem annos, qui pro memoria et animae suae salute et animarum aliarum solatio qualibet hebdomada tres missas per vicarium loci in hoc altari B. V. M. in perpetuum celebrari testamento reliquit. Obiit in Domino die 5. Decembris anno MDCXCVII.«

Kako to? Je-li mar kamnosek jeden I premalo vsekal, ker se bere leto 1697. (namesto l. 1698.) kot smrtno leto škofa Glaviniča? Grem torej v nadžupni arhiv pregledat listine Glaviničeve mašne ustanove.

¹ Schematismus cleri dioecesium Segniensis & Modrusiensis seu Corbaviensis pro anno 1898. Segniae. Typis Hreljanović (Luster) 1898.

² Glaviničev grb nam kaže tri poslopja, katerih jedno ima dva stolpa ob straneh, jedno pa ima stolp vrh strehe (tri cerkve ali pa graščina?). Iz strehe med stolpoma se vzdiguje glava zverine, ki drži s šapo meč s podobo človeške glave, iz katere vstajajo solnčni žarki (kvišku stoječi lasje?). Nad cerkvijo se vidijo tri stilizovane lilije (ali »hermelini«?). Izza cerkve gleda škofovska palica in mitra. Med njima je krona s petimi zobi. Na kroni stoji ptič z razprostrtimi perotmi. Vse to nadkriljuje širok klobuk, raz katerega visijo vrvice s šestimi čopi. Grb ni heraldično razdeljen in ima samo eno polje. Klesar, ki je spomenik izdelal, ni bil posebno izurjen.

Tam najdem pod šte. 8. (mašnih ustanov) izpisek iz oporoke škofa Glavinića, ki se glasi doslovno tako-le:

»Extract. Aus dem von Herrn Bischoffen zu zeng und Modrusa Sebastian Glavinich hinterlassenen Testament dedato Gonabiz den 2. Dezember 1697.

Erstlichen wan gott der allmächtige nach seinen göttlichen willen mich über Kurz oder lang von dieser weld abfordern wird, so befehle ich demselben und seiner übergebenedeyten Muetter Märia mein arme Seell, den todten leichnamb aber dem geweihten Erdreich in die alhiesige Pfarr-Kürchen S. Georgii in der Roßenkranz-Capellen begraben zu werden, alwo auf der Seithen in einen Stain ein weniges Denkmahl Einzuhaueu, und das jeder herr vicarius dises Markhts Gonabiz, der Es immer sein mag, schuldig und verbunden seyn solle, vor die armen Seellen im fegfeyer wochentlich drey hl. Meßen treylichen zu verrichten, und zu lesen, legire und verschaffe derowegen zur Jährlichen zahlung derselben vierzig Gulden id est 40 fl. Welche alleweil zum Neuen Jahr nach verrichten hl. Messen zu zahlen seyn.

Dem Ehrwürdigen gottes hauß S. Georgii aber in Geld verschaffe ich Hundert Gulden id est 100 fl.

Vnd dises wegen meiner begröbnus. Dan auch wegen der beleichtung bey obgedachten hl. Messen und vor andere Kürchen ausgaab auch jährlich acht Gulden id est 8 fl.

Vnd dieses zu bezahlen, soll das Intereße von dem bey der Herrschafft Gonawiz und löbl. Stüfft Seiz zu vier per Cento angelegte Capitale der ain Tausend und zwey Hundert gulden genohmen und appliciret werden id est 1200 fl.«

Na čelu tega prepisa pa stojita besedi: »Extractus testamenti«. Ta oporoka je doslovno vsprejeta v cesarsko potrtilno pismo, katero je o tej ustanovi izdala cesarica Marija Terezija iz Gradca dne 23. decembra l. 1754. Na svojem licu nosi ta cesarski »Willbrief« sledeči nadpis ali rubrum: »Sebastian Glavenich Bischoff zu Zenck und Madrusa s.(elig) Original Willbrief, und Stüftung auf 3 Wochentliche Heil. Messen bey dem Rosenkranz Altare betreffend ddo. 23. Xbris 1754.« Ker je oporoka pisana l. 1697. in je l. 1698. bil že drugi škof v Senji, pač nihče ne more dvomiti, da je Glavinić umrl že l. 1697.

Spomina vredno je na tem ustanovnem pismu še tudi to, da je to ustanovo sprejel in njene obresti razdelil »Joseph Max. Bartholotti, Kays. Stadtpfarrer zu Cilli, Erzpriester und Archi Episcopalis Pro-Vicarius Generalis«, in sicer, kakor piše »von ordinariatswegen«. Mož je imel res veliko oblast!

Kakor je iz teh listin dalje razvideti, se je glavnica po 1200 gld. odpovedala žičkemu samostanu ter založila v cesarskem zalogu na »aerarial Schuldbrief dedato Wien den 9. Merzen 1754 à 5 pro cento«. Sedaj je — po raznih spremembah — zavarovana (z dvema drugima ustanovama vred) v državni obveznici skupnega državnega dolga v notah z dne 1. avg. l. 1870. št. 42.545 po 4550 gld. z deležem po 960 gld., ki dajejo po $4\frac{2}{12}\%$ na leto komaj še 40 gld. 32 kr. obrestij. Zato so pa tudi dolžnosti te ustanove primeroma zljajšane. Že dne 10. oktobra l. 1849., št. 1761, je kn.-šk. lavantinski konzistorij v Šent-Andražu bil odredil, da imata 1. in 2. kapelan konjiški na leto vsak le po 19 tihih sv. maš služiti po namenu rajnega škofa Glaviniča. Takrat sta dobivala za vsako sv. mašo po 1 gld. srebra, sedaj pa dobivata za vseh 38 svetih maš le še po 31 gld. 90 kr., ker cerkvenik prejmlje tudi 1 gld. 62 kr. in cerkev 6 gld. 82 kr. od skrčenih obrestij.

Ko sem vsled svoje službe pregledoval oltarje po raznih cerkvah konjiške dekanije, sem našel na posvečenem kamenu (portatile) glavnega oltarja pri Sv. Duhu v Ločah z velikimi črkami napisane te-le besede:

»Impensis Sebastiani Glavinich de Glamotsch Altari S. Ioannis Baptae Hoc Portatile Comparatum fuit 1684.« Ker v cerkvi sv. Duha ni oltarja, posvečenega sv. Janezu Krstniku, je ta portatil bil bržčas za Čadram pripravljen, a pozneje prenesen v Loče. To se je takrat tem laglje zgodilo, ker sta bili obe cerkvi še pod posebnim vodstvom nadžupnikov konjiških.

Glavinič se je kot nadžupnik konjiški s ponovljenjem in olepšanjem raznih cerkvá mnogo trudil. Tako nam priča napis na oltarju Sv. Družine v podružnici Sv. Barbare (v župniji čadramski), da ga je naš Glavinič dal obnoviti in pozlatiti. Napis se glasi:

»Aeternae ac temporali Iesu Christi generationi Ioannes Paul Baselli Ss. Theolog. Dr. Protonotarius apostolicus canonicus Olomucensis sacrauit parochiae Gonovicensis rectore Sebastiano Glavinich de Glamotsch, saccelano cesareo fuit haec sacra ara deaurata MDCLXXXI.«¹

Neumorni spisatelj »kronike dekanata konjiškega«, prečastiti gosp. dr. Jožef Pajek, kanonik stolne cerkve mariborske, našel je pa v čadramski podružnici sv. Nikolaja še dva oltarja, katera je bil Glavinič postavil l. 1684. oziroma l. 1685. Napis na oltarju, sedaj posvečenem sv. Katarini (na evangelijski strani glavnega oltarja), se glasi tako-le:

Rectore parochiae (konjiške) Fabiano Sebastiano de Glamotsch et vicario (v Čadramu namreč) Andrea Gosnik haec ara honori divi Rochi erecta fuit 1684.

¹ Več o tem lepem oltarju glej: Somrek, Umetnost in oltar v »Dom in Svetu«, Ljubljana 1896, str. 348.

Na nasprotnem oltarju (na listni strani), sedaj posvečenem svetemu Andreju, pa se bere:

Rectore Fabiano Sebastiano de Glamotsch et vicario Andrea Gosnik haec ara honori divi Sebastiani erecta a. 1685.

Gospod kanonik je našel v Gradcu v registraturi c. kr. namestništva več prav zanimivih zaznamkov, ki nam pričajo o raznih borbah, katere je imel škof Glavinić s posvetno vlado. Zato se ni čuditi, da se je poslednjič osebno napolnil na Dunaj, da bi poravnal te pravde. Po besedah: »versus Vindobonam« sklepati, ni videl Dunaja, ampak nemila smrt ga je prehitela v njegovi nekdanji nadžupniji v Konjicah.

Prilичno podam še več črtic o tem svojem slovitem predniku in o rodbini Glavinićevi, ki je izhajala iz Glamoča, sela v Bosni, a si je v naših krajih stekla mnogo zaslug za cerkev in za državo.

Jernej Voh.

Dušno pastirstvo.

Izmišljeni odpustki. Nadbratovščina naše ljube Gospe presv. srca Jezusovega je vpeljana tudi po nekaterih naših župnijah. Na družbinih podobicah (»Tisek sina Karola Gerolda na Dunaju«) se bere, da se dobiva popolen odpustek »v četrtek ali nedeljo vsakega tedna«. Kdo zna, kako se je ta pomota vrnila na družbin listek? Imenovana nadbratovščina ima sicer mnogo popolnih odpustkov, še nekatere, ki niso zaznamovani na družbini podobici, toda ta popolni odpustek, ki bi se mogel zadobiti v četrtek ali v nedeljo vsakega tedna, se ne najde v merodajni knjigi: »Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch von Franz Beringer, Paderborn und Münster 1887, str. 683«. Tudi novejša izdaja Beringerja »Paderborn-Schöningh-1895« ne pozna teh »popolnih« odpustkov. Ta napaka se je napravila najbrž na sledeči način. Nepopolni odpustek 7 let in 7 kvadragen dobivajo udje v četrtek ali v nedeljo vsakega tedna. Ta nepopolni odpustek je zamenjal sestavljaavec spisa na družbini podobici s popolnimi odpustki. *J. Ž.*

V bran za duhovniško čast. (Konec.) Duhovniška čast se krati nadalje:

II. V časnikih. In to je točka, zaradi katere smo se še posebej odločili za ta članek.

a) Za časa volitev sploh, bodisi državno-, deželnozborskih, okrajnih ali občinskih, nahajajo se po nekaterih časnikih čisto stereotipna poročila, da ta in ta duhovnik ljudi hujska, da zanemarja dolžnosti svojega vzvišenega stanu, da ni pravi naslednik Kristusov, da odslej (še le odslej?) čisto nič več ni moči spoštovati duhovskega

stanu in da — — so se volitve v N. — žal! — končale v klerikalnem smislu!

Takim stereotipno-lažnjivim trditvam tukaj oporekati, se nam ne zdi vredno, ker izkušnja uči, da tako napadeni duhovnik večinoma nič drugega ni storil, kakor da je šel volit. Bil bi sicer tisočkrat rajši doma ostal, a razmere so bile take, veri in npravnosti nevarne, da si je štel v sveto dolžnost, iti volit in tako pripomagati, da se razmere navrnejo v boljši tir.

b) Često je brati v časnikih dopisov iz krajev, kjer je bila kaka mala politična praska, da duhovniki zlorabljujejo prižnico in spovednico — na prvi baje obdelujejo posebno može, v drugi pa njih uboge ženice! — se vé za svoje ljudomorne politične namene. Posebno ko se je s prižnic bral skupni pastirski list vseh avstrijskih škofov o volitvah, se je baje sila zlorabila prižnica. Zmisel celega krika je pa ta: Propadli smo v kljub vsem zvijačam, hujskanju in podkupovanju proti previdnemu župniku, ki se za časa priprav na volitve niti skoraj ganil ni iz svoje sobe, — pa le recimo, da je letal od hiše do hiše! — ter o volitvah poleg tega, da je prečital pastirski list, le o priložnostih v svoji pisarni govoril z volilci, ki so si njegovega sveta odločno želeli! Sram nas je. Skrijmo se tedaj za špansko steno zlorabljenja prižnic in spovednic, to nam bo zopet dalo izgubljen ugled!

c) Včasih prinašajo časniki čisto izmišljene, a tem zlobnejše reči o duhovnikih. Tu je naša zbirka tudi obila, a rajši molčimo, sicer bi postali prepikri. Le en slučaj! Bralo se je, da je nek župnik bil vinjen, ko je z nekom surovo ravnal in ga zmerjal. In ravno v onem slučaju smo bili sami navzoči, vse videli in slišali. Omenjeni župnik se je kot hišni gospodar z nami malo prej k mizi vsedel, bil je še gotovo lačen in žejen po celodnevem naporu velikega praznika, kako bi bil potem — vinjen? Od žeje? A govoril je tiho le z eno osebo, postarnim možem in solze so ga oblile po brezuspešnem pogovoru. Mi smo vedeli, kaj pomeni sovražni dopis, ali tisoč in tisoč drugih ni razumelo, ni moglo razumeti, z glavami je majalo in — verjelo!

d) Največkrat se pa zgodi, da se v časnikih čisto nevtralna dejanja duhovnikov povečajo in postanejo prestopki, pregreški, hudodejstva in Bog vedi kaj vse še. Poglejte le malo okoli sebe in vsak dobi vzgledov iz lastne izkušnje.

Ali ni pomoči zoper take podlosti? Da, je in še prav hasnovita je!

Tiskovna postava (Pressgesetz) z dne 17. decembra 1862. leta (Nr. 6 R.-G.-Bl. pro 1863):

»§ 19. V vsako perijodično izhajajočo tiskovino se mora sprejeti vsak popravek tičoč se tam naznanjenih dejanj, če zahteva to cesarska oblast ali zadeta privatna oseba, in sicer po oni dobi, ko se je zahtevalo sprejetje popravka, ali v prvi ali vsaj

drugi sledeči list ali zvezek, in to tako z ozirom na prostor tiskarske uvrstitve, kakor z ozirom na tisek (črke) čisto na tisti način, kakor se je tiskal članek, ki je popravka potreben.

Uradni popravki morajo se vselej, oni od privatnih oseb le za toliko brezplačno vsprejeti, da ne presega obseg popravka podvojene mere članka, zoper katerega se popravek obrača; v nasprotnem slučaju je treba odračunati navadno plačilo za inserat.

Če kdo zahteva sprejetje popravka, ima pravico tudi zahtevati, da se mu da potrdilo čez njegovo zahtevo.«¹

To je oni glasoviti § 19. s svojimi tremi odstavki, na katerega se jih toliko sklicuje, ne da bi ga poznali, in na katerega račun tudi časnikarski uredniki toliko grešijo, izvijaje se in braneč se popravkov samo — iz formalnih vzrokov. Ali resnica, ne formalnost bi jim morala biti nad vse!

Kolikor nas lastna izkušnja uči, povemo o imenovanem § 19. tiskovne postave sledeča navodila:

1. Ne skušaj popravljati, kar članek ni očitno trdil; sicer se popravek ne bo sprejel in pravda bi bila tudi dvomljiva. Kar se tedaj zlobnosti skriva zvito med vrstami, bolje je ne videti in si misliti: svet je itak slep!

2. Ne skušaj v popravkih braniti drugih, braniti moreš po postavi le samega sebe; sicer bo popravek od urednika in sodnije zavržen. Oni drugi naj se le brani sam.

3. Navadna oblika popravkov je: »1. Ni res, da...; ampak res je, da...! 2., 3. itd.« Laži s številkami zaznamovati, ima velik uspeh! In pa, bolj kratek je stavek, bolj udari! Za dolge popravke bi še pa sicer treba bilo plačevati inseratne pristojbine.

4. Nekateri mislijo, da je dovolj, če se pošlje pojasnilo v drugi, njemu prijazni list. Če že tako hočeš, naredi — pa le v posebno važnih rečeh — postavni popravek in ga pošlji nasprotniku, a ob enem ga objavi v prijaznem listu z uvodom: »Ta stvarni popravek smo poslali ob enem...« To ima uspeh! — V domače liste ni treba pošiljati dolgih

¹ In eine periodische Druckschrift muss jede Berichtigung von darin mitgetheilten Thatsachen auf Verlangen einer Behörde oder beteiligten Privatperson in das nach gestelltem Begehren zunächst erscheinende oder zweitfolgende Blatt oder Heft, und zwar sowohl bezüglich des Ortes der Einreihung als auch bezüglich der Schrift (Lettern) ganz in derselben Weise aufgenommen werden, in welcher der zu berichtigende Artikel zum Abdrucke gebracht war.

Ämtliche Berichtigungen sind stets, jene von Privatpersonen nur in soferne unentgeltlich aufzunehmen, als der Umfang derselben das zweifache Mass des Artikels, gegen den sie gerichtet sind, nicht übersteigt; im entgegengesetzten Falle sind für das Mehr die üblichen Einrückungsgebühren zu entrichten.

Über das Begehren um Aufnahme einer Berichtigung ist auf Verlangen eine Bescheinigung auszustellen.

obramb in popravkov. Naj le gre na stroške onega, ki je kriv, a ne na stroške našega časopisja. Mi te itak ne obsojamo radi onega napada, ker poznamo tebe in tvoj položaj. V našem listu nam zadostuje kratki »ne!«.

Ako se urednik brez veljavnih razlogov brani sprejeti popravek, določuje

»§ 21.: Die grundlose Weigerung des verantwortlichen Redacteurs eine in Gemässheit der Bestimmungen der §§ 19 und 20 (po katerem morajo časniki sprejemati uradna naznanila proti odškodnini, odloke sodnij v kazenskih prestopkih istega lista pa zastonj) des Pressgesetzes zur Aufnahme mitgetheilten Aufsatz in der gesetzlich vorgeschriebenen Art und Zeit abdrucken zu lassen, ist als eine Übertretung mit einer Geldstrafe von 20 bis 200 fl. zu belegen.

Der Richter hat über das diesfällige Begehren ohne Verzug, womöglich binnen vierundzwanzig Stunden, zu erkennen. Ein gegen den Theil des Erkenntnisses, welcher die Verpflichtung zur Aufnahme ausspricht, ergriffenes Rechtsmittel hat keine aufschiebende Wirkung. Auch hat das Gericht die Einstellung der Druckschrift bis zur Erfüllung der Verpflichtung zu verfügen.«

* * *

Kar smo hoteli že v začetku nasvetovati, naj bo tukaj k sklepu povedano.

Dobro bi bilo, da se ustanovi »pravno-obrambno društvo za duhovniško čast« v posameznih škofijah, katero društvo naj nadzoruje posebno domače, lokalno sovražno časopisje. Društva po škofijah naj bi imela zvezo za medsebojno podporo; lahko bi se organizovala taka društva po celi Avstriji. Ni pa tu treba Bog vedi koliko trudapolnih zborov in priprav. Vse delo lahko opravijo le nekateri duhovniki, kateri se itak morebiti pečajo z uredništvom in s sovražnimi listi, za svetovalce pa so jim pridejani morebiti še trije drugi skušeni duhovniki. — Tako društvo bi posebno radi tega bilo potrebno, ker pojedini niti ne vedó, da so napadeni, — kdo bi si tudi vse nasprotno liste kupoval?! — ter da so popravki taki, kakor jih postava določuje. Z neprimernimi poskusi popravljanja si lahko pojedinec še več škoduje, kakor koristi.

Na več krajih so že ustanovili taka društva, n. pr. v Lincu, v Celovcu, zlasti pa na Francoskem. Hitro ko se je v Celovcu to storilo, zaupil je liberalni časnik: »Also nur frisch drauf los denunziert und processiert!« O ta lisjak, kako se sam izdaja! Mu je li kdo kaj hudega storil? Ali mu je mar obrekovanje duhovnikov tako nekaka njiva, katere on ni obsejal in obsadil, a ima že starodavne pravice iz nje spravljati svojo repo, iz nje vleči nekaj hrane za svoj list? In če se mu to skuša odtegniti, upije, da se mu krivica dela! Znano je namreč, da si nekateri mali lističi iz osebnih napadov na duhovnike vstvarjajo svojo popularnost in obstanek.

Zaradi našega nasveta se po našem mnenju ni bati, da bi se potem pričelo prepogosto pravdanje od strani duhovnikov. Obstanek nasvetovanega društva in odlično vodstvo samo bode že odločen: »quos ego!«.

Tudi drugi stanovi so si ustvarili taka društva. Znano je, kako uplivno je že po svojih podružnicah po vsem Štajerskem razpreženo »delavsko pravobrambno društvo«.

Zato je tudi ugodna nova »civilno-pravdna postava« (Civil-Process-gesetz) z dne 1. avg. 1895 (R.-G.-Bl. št. 110—113):

»§ 29. Če v kateri reči zastop po odvetniku ni zapovedan, in prepirljiva reč v denarju ali v denarstveni vrednosti ne znaša 500 gld., more vsaka samolastna oseba moškega spola zastopnik biti.«

Prej se je bilo zasebniku ali društvu še tako dobro o stvari poučenemu bati oporekanja zakotnega pisarjenja, če se je za pravice bližnjega potegnil ter ž njim šel pred sodnijo, nova postava pa daje zastran privatnih zastopnikov mnogo večjo prostost in s tem večji ugled pravno-obrambnim zavezam.

* * *

Tako res utegne nastopiti slučaj, da je duhovnik v svoji vesti primoran zavoljo obrekovanja iskati zadoščenja radi javnosti, da ne izgubi ugleda in vse podlage plodonosnega delovanja. Osebnost pa naj nikdo preveč ne žaluje radi storjenih mu krivic. Neskončna dobrota božja obrača pogosto tudi te k zveličanju duš svojih preganjanih služabnikov.

To naj nas tolaži, to naj nas krepča, da vkljub vsem viharjem in nevihtam stojimo neomajani, in da z mirno vestjo, jasnih lic veselo služimo Jezusu in njegovi sv. cerkvi. Fiat!

F. S. Šegula.

O blagoslavljanju vode. Voda se mora blagosloviti vsako nedeljo, in kadarkoli je potrebno, in sicer v cerkvi ali v zakristiji; mašnik obleče koretelj in štolo vijolične barve; ako pa celebrant sam vodo blagoslovi in takoj sledi »asperges«, obleče albo, štolo barve dotičnega dneva in pluvijal ali pa vsaj albo in štolo. (Collectio Rituum Dioeceseos Lavantinae, Marburgi, 1896. pagg. 218., 221.). Tako tudi Missale Romanum: »Ordo ad faciendam aquam benedictam«. Caeremoniale episcoporum, izdano po Klementu VIII. (l. 1600), pomnoženo po Benediktu XIV., namenjeno zlasti škofijskim in kolegijatnim cerkvam, zapoveduje, da se vsaj vsak teden blagoslovi voda: »Aqua benedicta singulis saltem hebdomadis renovetur«. (L. I. cap. 6. §. 2.) Missale in Rituale določujeta nedeljo za blagoslavljanje vode, izvzemši velikonočno in binkoštno nedeljo, ker se takrat rabi voda prejšnjo soboto posvečena in iz krstnega kotliča zajeta, preden so se primešala sv. olja, seveda le tam, kjer se nahaja krstni kamen (Missale Rom. l. c.). Po misalu mora se voda blagosloviti v zakristiji, po ritualu pa v cerkvi ali v zakristiji; vendar pa se sme to goditi tudi v zasebnih hišah, ali

kjerkoli, kadar je važen in pameten vzrok — *ex causa rationabili*. (*Caeremoniale Missarum Solemnium et Pontificalium*, Georgii Schober, Ratisbonae, 1894. pag. 196.)

Opomba. Blagoslov vode na biljo sv. treh kraljev po posebnem obredu, katerega je kongregacija za sv. obrede izdala (S. R. C. 6. Dec. 1890.), se smé izvrševati le tam, kjer domači obrednik to dovoljuje, sicer se pa mora dan pred omenjenim praznikom blagosloviti voda na navadni način (S. R. I. 17. Mai. 1890). Lavantinski obrednik ima novi formular za blagoslov »sv. treh kraljev vode«. (Coll. Rit. pag. 230.)

J. H.

Nekaj o pripravljanju hostij. V neki župniji je imel cerkovnik, stari Matevž, tudi nalogo, da je moral hostije peči. Novi župnik je prigovarjal župljanom, naj pridno sprejemljejo sv. zakramente, da bodo deležni tudi teh in onih odpustkov. S tem se je pa Matevžu delo znatno pomnožilo: moral je dalje časa ostajati v cerkvi, pa tudi peka hostij mu je prizadevala več posla, kakor pod rajnim župnikom. Pri-toževal se je torej nasproti svojim starim prijateljem: »Fajmošter lahko odpustke oznanjujejo, jaz moram pa vedno hostije peči«. — Da se Matevžu delo olajša, naprosi župnik gosp. kapelana, ki je z veseljem prevzel peko hostij.

Zastran priprave hostij bodi omenjeno sledeče:

Zavoljo zvišenega namena, kateremu imajo služiti hostije, so zahtevali sv. očetje, da se naj pripravljajo s posebnim spoštovanjem. Navadno je vsak duhovnik sam pripravljaval oblate, katere je rabil pri sv. maši¹. V samostanih je bilo se ve drugače. Posebno so to delo opravljale Bogu posvečene žene in pobožne device, včasih iz najvišjih stanov. O sv. Venčeslavu je znano², da je sam opravljaval to delo, in sicer radi tega, da ga ne bi drugi nespoštljivo izvrševali.

V srednjem veku so se držali zastran hostij načela: »Nihil in his vile, nihil non probatum inveniatur«. Zaradi tega so jih pekli ali duhovniki sami, ali pa pod njihovim nadzorstvom njihovi služabniki med molitvami. Kardinal Humbert († 5. majnika 1061) pripoveduje, da so hostije pripravljali duhovniki med molitvami. Na to pač nihče ni mislil, da bi priprava tvarine za presveto daritev in za najsvetejši zakrament bilo delo, ki se ne bi spodobilo za tistega, ki opravlja daritev in deli zakrament. Po tako imenovani reformaciji je zginilo poprejšnje spoštovanje do tega dela. Kaulen trdi (*Kirchenlexicon* l. c.), da smejo hostije pripravljati dandanes le tisti, ki so se pred škofom s prisego zavezali, da se bodo natančno po cerkvenih ukazih ravnali pri tem delu. Čeravno

¹ Gl. Dr. Andrej Gassner, *Handbuch der Pastoral*, I. zv. str. 446.

² *Wetzer und Welte's Kirchenlexicon*, VI. str. 309. — Brev. rom. 28. septembra.

piscu teh vrstic ni znana taka škofijska zapoved, je vendar sveta dolžnost vsakega dušnega pastirja, da vsaj vestno nadzoruje cerkovnika, ki navadno opravlja to imenitno in vzvišeno delo¹. J. Ž.

Kako je župniku ravnati, če kdo ženitvi ugovarja sklicevaje se na zaroko?² Na to vprašanje nam odgovarja »Anweisung für die geistlichen Gerichte des Kaiserthums Österreich in Betreff der Ehesachen«, § 107: »Bei einer Einsprache auf dem Grunde eines Eheverlöbnisses hat der Pfarrer, wofern das Eheverlöbniß ungiltig ist, die Betheiligten darüber zu belehren; wenn er es aber für giltig hält, eine gütliche Ausgleichung zu versuchen. Wird die Einsprache unmittelbar bei dem Ehegerichte erhoben und liegt nicht etwa die Ungiltigkeit am Tage, so soll vor allem der Pfarrer angewiesen werden, durch Vorstellungen und Ermahnungen väterlich einzuwirken«; § 109: »Auf jene, welche sich weigern, ihr im Eheverlöbniße gegebenes Wort zu erfüllen, ist nicht sowohl durch Zwang als durch Ermahnung zu wirken«; § 111: »Ist das Verlöbniß für giltig erklärt worden, so hat das Ehegericht durch einen Beauftragten den Versuch zu machen, die Parteien zu gütlicher Ausgleichung zu bewegen. Was den Schadenersatz betrifft, so werde darauf hingewirkt, dass sie unter billigen Bedingungen ein Übereinkommen schliessen. Auf das Ansuchen von wenigstens einem Theile kann auch ein Entschädigungsbetrag ausgesprochen werden. Stellt der Kläger sich damit nicht zufrieden, so bleibt es ihm zwar unbenommen, wegen des Schadenersatzes bei dem weltlichen Gerichte Klage zu führen, doch seine wider die Trauung erhobene Einsprache soll nicht weiter berücksichtigt werden«; § 112: »Liesse ein Einverständnis über die Aufhebung des Verlöbnisses oder die Leistung einer billigen Entschädigung sich nicht erzielen, so müsste die Gestattung der beabsichtigten Ehe als das kleinere Übel angesehen werden.«³

¹ Da je v tem oziru nadzorstvo potrebno, kaže izkušnja, ker se je že večkrat zgodilo, da so brezvestni cerkovniki pripravljali hostije iz kake druge — ceneje — tvarine in ne iz pšenične moke. Tako je n. pr. na Ogorskem nekemu župniku učitelj več let pekel hostije iz ječmenove moke (gl. Katolički List, 1898, št. 17, str. 140). V Rimu morajo priseči pred kardinalom-vikarijem oni peki, ki pripravljajo hostije za cerkve. Tudi bi se nikakor ne smelo dopustiti cerkovnikom, da oni devljejo hostije na pateno za sv. mašo, iz spoštovanja do sv. posodja, a pogostoma tudi iz — estetičnih razlogov. Sploh naj bi cerkovnik pustil sv. posode pri miru. Op. ur.

² Archiv für kath. Kirchenrecht. 12. Bd. Neue Folge. 6. Bd., str. 246—255. — Fr. Kosec, Zakonsko pravo str. 23—26. — M. Poč, Duhovski poslovnik str. 116—122. — Anton Zupančič, Duhovno pastirstvo, II. popravljeni natis. Str. 730, 740, 757. — Dr. Jos. Schnitzer, Katholisches Eherecht, str. 104—106. — Petr. Gasparri, Tractatus canonicus de matrimonio I. str. 66—69. — Henricus Ioannes Feije, De impedimentis et dispensationibus matrimonialibus str. 451 in 452.

³ Anton Griessl, Kirchliche Vorschriften und österreichische Gesetze und Verordnungen in Ehe-Angelegenheiten, str. 27, 28.

Na dvojen način torej župnik lahko pride do uradnega opravila v zaročnih stvareh. Tožnik (tožnica) namreč ugovarja ženitvi ali I. pri župniku ali II. pri duhovnem zakonskem sodišču, ki potem obtožnico ali dotični zapisnik izroči župniku za uradno postopanje v smislu navedenega § 107. V obeh slučajih ravnati se je po pravilu: Actor sequitur forum rei. Pristojen je torej župnik tiste župnije, v kateri prebiva obtoženec.

I. Ugovarja se ženitvi zavoljo zaroke pri pristojnem župniku. Če se pritoži zaročnik (zaročnica) pri nepristojnem župniku, naj ga ta napoti na pristojnega župnika ali na duhovno zakonsko sodišče, n. pr. ženin A., bivajoč v Mariboru, zaročil se je z Marijo I., bivajočo v Slov. Bistrici, ali hoče zdaj v zakon vzeti Ano N., bivajočo pri sv. Lovrencu nad Mariborom. Temu ugovarja Marija I. pri župnijskem uradu sv. Lovrenc nad Mariborom. Župnik pri sv. Lovrencu naj sicer ugovor vzame na znanje, tožnico pa naj napoti na pristojen župnijski urad v Mariboru ali na duhovno zakonsko sodišče.

Gledé ugovora razločujemo sledeče slučaje:

1. Ženitev se ni obljubila. Pristojen župnik naj se najprej prepriča, ali se je ženitev obljubila ali ne. Naj torej vpraša osebo, ki se pritožuje — navadno je zapeljana in od zapeljivca zapuščena ženska — kdaj, v katerih okoliščinah in na kateri način se je zaroka sklenila. Ako zve, da sta imela sicer grešno znanje, imata morebiti tudi otroka, zakona pa si nista obljubila, naj župnik o tem sestavi zapisnik, ga da tožniku (tožnici) podpisati in izjavi, da se na ugovor ne more ozirati. Sme pa iz krščanske ljubezni opominjati nezvestega deležnika na njegovo dolžnost.

Zapisnik bi se morebiti sestavil tako-le:

Zapisnik,
spisan dne 14. julija 1895 v župnijski hiši v Trbovljah.

Navzoči so bili podpisani.

Predmet:

Prišla je Neža I., katoliške vere, samskega stanu, 26 let stara, prebiva v Trbovljah št. . . . in naznani sledeče:

Pred dvema letoma v pustu seznanila sem se z Janezom N., ki je katoliške vere, samskega stanu, po mojem mnenju zdaj 30 let star, kmečki sin v Trbovljah št. . . . Pregovoril me je v greh; vsled tega sem porodila otroka, ki še zdaj živi. Večkrat sem od njega zahtevala, naj skrbi za otroka, katerega ima z menoj, ali vsakokrat me je odpravil z obetanjem, da bode to storil, kadar postane samosvoj. Zdaj je podedoval po svojem rajnem očetu kmetijo in misli, kar je tukaj v Trbovljah obče znano, v kratkem v zakon vzeti Marjeto M. Jaz ugovarjam vsaki ženitvi Janeza N. tako dolgo, dokler ne preskrbi nezakonskega otroka, katerega ima z menoj.

Je Vam Janez N. obljubil zakon in ste Vi vsprejeli to obljubo?

Janez N. je pač večkrat rekel: Ne bom te zapustil, — ali ženitve mi izrečno ni obljubil.

Na to se je Neža I. poučila, da se Janezu N., ki ima bajè ž njo nezakonskega otroka, ne more prepovedati zakon, katerega namerava skleniti z Marjeto M.

Zastran preskrbitve nezakonskega otroka se je tožnica napotila na dotično svetno sodišče.

Zapisnik se je prebral, potrdil in podpisal:

I. I., župnik.

Neža I.

2. Ženitev se je obljubila, ali neveljavno, ali vsaj obljuba več ne veže. Če razvidi župnik iz preiskave, da se je zakon obljubil, mora se nadalje prepričati, ali sta se mogla veljavno zaročiti, ker je po navedenem § 107. dolžen, udeleženca poučiti, da je zaroka neveljavna. Ker pa je domneva za prostost ženina ali neveste¹, mora se zaroka popolnoma dokazati. Za presojo veljavnosti so mero-dajna določila § 3.²: »Ein Eheverlöbniß kann nur von Personen, welche miteinander eine gültige und erlaubte Ehe zu schliessen vermögen und kraft einer mit Freiheit und gehöriger Überlegung gegebenen Willens-äusserung gültig eingegangen werden.« Mora torej preiskovati, ali sta zaroko sklenila s popolno prostostjo in primernim prevdarkom, jo z zunanjimi znamenji dovolj razodela, ali se je stavil kak pogoj, ali ni nasprotoval kak zakonski zadržek itd. Nadalje mora poizvedovati, ali ima morebiti nezvesti zaročnik kak vzrok za odstop³. Če se je župnik prepričal, da zaroka ni veljavna ali da ima zaročnik vzrok za odstop, mora udeleženca o tem poučiti, naj sestavi zapisnik in zavrne tožnikov ugovor. Zapisnik se lahko spiše po navedenem uzorcju s primernimi spremembami. Če tožnik ni zadovoljen s tem uradnim izrekom župnikovim, naj se obrne na duhovno zakonsko sodišče. Župnik pa bode oklice in poroko ustavil še le tedaj, kadar dobi verodostojna poročila, da se je stvar predložila v rzsodbo duhovnemu zakonskemu sodišču. Navadno mu bode to naročilo duhovno zakonsko sodišče.

3. Zaroka se je veljavno sklenila in še zdaj veže. Ako se župnik prepriča iz razgovora s tožnikom (tožnico), da je zaroka veljavna in še zdaj veže, naj vpraša tožnika (tožnico), ali še zdaj zahteva, da ga nezvest zaročnik v zakon vzame. Pripomni pa naj, da se po § 109.⁴ nezvesti zaročnik k zakonu ne more prisiliti, in da v prisiljenem zakonu navadno ni sreče. Mnogokrat tožnik (tožnica) — navadno od zapeljivca zapuščena oseba — ne bo zahteval, da se mu obljuba izpolni, ampak da se poskrbi za preživljenje nezakonskega otroka, ali da se mu povrne izmamljen denar. Če izjavi tožeča stranka, da ji ni za ženitev z nezvestim zaročnikom, naj se ta izjava zapiše v zapisnik, ugovor je odstranjen, in ženitvi nezvestega zaročnika se zavoljo zaroke ne smejo več staviti nobene zapreke. More pa župnik, če misli,

¹ Anweisung f. d. g. G. § 108. — Griessl, str. 27.

² Ibid. str. 3. — ³ Ibid. §§ 5—10, str. 4. — ⁴ Ibid. str. 27.

da bi bilo dobro, nezvestega zaročnika iz krščanske ljubezni opominjati na njegovo dolžnost¹.

Zapisnik bi se morebiti tako-le sestavil:

Zapisnik,

spisan dne 20. julija 1895 v stolnem župnišču v Mariboru.

Navzoči so bili podpisani.

Predmet:

Prišla je Marija I., katoliške vere, samskega stanu, 25 let stara, šivilja, prebiva na Tržaški cesti št. x v Mariboru in naznani:

V decembru 1894 sem se seznanila z Jožefom N., katoliške vere, samskega stanu, okoli 30 let star, krojaški pomočnik, prebiva zdaj v notranjem mestu, grajska ulica št. y v Mariboru; ponudil mi je zakon, in vpričo moje matere Ane I., prebiva pri meni, in mojega bivšega variha Frančiška M., sva si 25. sušca 1895 pravilno zakon obljubila. Jože N. je takoj prosil pri svojem domovinskem oblastvu dovoljenja za ženitev z menoj, in ko je le-to došlo, sva bila v župniji sv. Magdalene v Mariboru, kjer je tedaj prebival tudi Jožef N., trikrat cerkveno oklicana (ali pa: Prič za obojestransko obljubo zakona sicer nimam, ali tega tudi Jožef N. ne more tajiti), (morebiti bo še pristaviti: imela sem ž njim tudi grešno znanje in sem zdaj noseča).

Tri tedne ni bil več pri meni, in močno sem se čudila, ko sem slišala včeraj v stolni cerkvi ga oklicevati z udovo krojaškega mojstra P., prebivajočo v tej župniji; moji materi, katera je osebno še včeraj tirjala od Jožefa N. zavoljo tega odgovor, rekel je, da z imenovano udovo priženi dobro urejeno obrt, radi tega mene, ki nimam nobenega premoženja, ne more vzeti.

Ugovarjam torej ženitvi Jožefa N. z drugo osebo.

Ali zahtevate, da Jožef N. Vas vzame?

Tako lažnjivega moža tudi jaz nečem imeti, vendar naj se pred poroko z menoj pobota zastran oskrbovanja otroka, katerega nosim, (ali) mi povrne škodo, katero imam, ker sem si v zaupanju, da kmalu stopim v zakon, nakupila perila itd.

Zapisnik se je prebral, potrdil in podpisal:

Marija I.

Tožnica se je poučila, da vsled izjave, da odstopi od zaroke, ženitve Jožefa N. več ne ovira bajè sklenjena zaroka.

Zastran odškodbe ali stroškov za preživljenje nezakonskega otroka se je napolila tožnica na dotično svetno sodišče.

I. I., župnik.

Kadar pa zahteva tožnik (tožnica) vsled zaroke zakon, naj jih skuša župnik z lépa poravnati. To se bo zgodilo:

a) Če obtoženec izpolni obljubo zakona. Da to doseže, naj župnik zaročnika, ki brez vzroka in enostransko odstopi, opominja na sveto dolžnost, izpolniti storjeno obljubo, in grdo ravnanje, če brez vzroka prelomi svojo obljubo. To mu naj župnik posebno gorko na srce poklada tedaj, če je dano besedo zlorabil v svrhe, ki so dopuščene le v veljavnem zakonu, ali je zaročnik, zanašajoč se na to obljubo, odrekel se sreči, ki se mu je nudila.

b) Če odstopi tožnik (tožnica). Če se ne posreči župniku, obtoženca pregovoriti, da izpolni zaročno obljubo s tem, da vzame

¹ Gasparri op. cit. I. str. 66.

tožnika v zakon, potem naj prigovarja tožniku, da odstopi od zaroke. Stavi mu naj živo pred oči, da zakon, katerega se brani drugi zaročnik, ne more srečen biti, da jih bode tožba pri duhovnem zakonskem sodišču še bolj vznemirila in odtujila, in bo naposled zakonsko sodišče najbrže zakon, proti kateremu se ugovarja, po § 112.¹ kot manje zlo pripustilo. Bolje torej kaže, zdaj odstopiti od zaroke. Ako se da tožnik (tožnica) pregovoriti, naj župnik sestavi po zgoraj navedenem uzorcu primeren zapisnik, in prepira je konec. Če pa tožnik (tožnica) neče odstopiti od zaroke, ne sme župnik poročati, oziroma izročiti oklicnega lista, mora ustaviti nadaljno oklicevanje in stvar predložiti duhovnemu zakonskemu sodišču v rzsodbo. To poročilo na duhovno zakonsko sodišče bi se sestavilo morebiti tako-le:

Prečastito kn.-šk. zakonsko sodišče!

Dne 25. julija 1895 ugovarjala je Marija I., katoliške vere, samskega stanu, 25 let stara, šivilja, prebiva na Tržaški cesti št. . . v Mariboru, proti ženitvi Jožefa N., katoliške vere, samskega stanu, krojaški pomočnik, prebiva v notranjem mestu, grajska ulica št. . . v Mariboru, z Ano P., vdovo krojaškega mojstra Antona P., prebiva v notranjem mestu, stolna ulica št. . . v Mariboru, ker ji je dne 25. marcija 1895 zakon obljubil in je to obljubo, isto mu obljubovaje, vsprejela.

Ker je Marija I. zahtevala, da jo Jožef N. vzame v zakon, je ponižno podpisani obe stranki na dan 27. julija 1895 poklical na razgovor.

Pri tem razgovoru je izjavil Jožef N., da je lahkomišljeno Mariji I. obljubil zakon, ker nima niti sam niti ona premoženja, da bi začela obrt; sedanja nevesta Ana P. pa je podedovala po svojem možu dobro urejeno krojaško obrt.

Za otroka, katerega nosi Marija I. bode toliko plačal, kolikor mu bode naložilo sodišče, sicer pa ji ni ničesar dolžen.

Marija I. pa vkljub opominu tirja ženitev z Jožefom N. Pokorno podpisani daja to na znanje prečastitemu kn.-šk. zakonskemu sodišču z opombo, da ne bode Jožefa N. niti poročal niti mu izročil oklicnega lista, dokler prečastito zakonsko sodišče kaj drugega ne zaukaže.

Župnijski urad stolne in mestne župnije v Mariboru dne 1895.

I. I., stolni in mestni župnik.

Ako zaročnica (zaročnik) trdi, da sta zaroko sklenila, in zahteva zakon, zaročnik (zaročnica) pa taji zaroko, ali če jedna stranka trdi, da ima vzrok za odstop, druga pa ji nasprotuje, naj skuša župnik, jih z lepa poravnati, opozorivši tožnico (tožnika), da ji bode težko veljavnost zaroke ali vzrok za odstop povsem dokazati, kakor se tirja. Če tudi župnik dvomi o veljavnosti zaroke ali o vzroku za odstop, in tudi opomini nič ne izdajo, ustavijo se oklici, in stvar se poroča duhovnemu zakonskemu sodišču po navedenem uzorcu s potrebnimi spremembami. Paziti pa je pri tem poročilu posebno na to, da se dokazi pro in contra natanko opišejo².

¹ Anweisung f. d. g. G. — Griessl, op. cit. str. 28.

² Kosec op. cit. str. 26. — Gasparri op. cit. I. str. 69.

Ako zaročnica (zaročnik) ne ugovarja proti nameravanemu zakonu, ko se že oklicuje, je to navadno znamenje, da ali smatra zaroko neveljavno ali pa odstopi od zaroke; ženin se torej v tem slučaju navadno naj ne vznemirja¹. Splošno pa, tudi za slučaj, da je zaroka bila gotovo sklenjena, se to ne more trditi². Po tretjem dovršenem oklicu se torej župnik redno naj ne ozira na ugovor proti zakonu zavoljo zaroke, posebno če se ugovarja iz očitnega namena, delati pohujšanje³.

II. Ako se ugovarja proti zakonu pri duhovnem zakonskem sodišču, sklicevaje se na zaroko, bode že zakonsko sodišče župniku vse potrebno zaukazalo.

Za poročilo rabi se lahko prej navedeni uzorec s sledečim uvodom;

»Kakor je naročilo prečastito kn.-šk. zakonsko sodišče dne 25. julija 1895, št. 1456, poklical je pokorno podpisani Marijo I. in Jožefa N. na vkupen razgovor v zaročni zadevi, pri katerem je Marija I. v zapisniku izjavila, da ne zahteva več ženitve z Jožefom N. Priloženi spis se vrača...« ali: »Opomini Jožefa N. so bili brezuspešni; izrekel se je, da je lahkomišljeno zakon obljubil...«

Razpravni spisi zastran ugovora, če se niso predložili duhovnemu zakonskemu sodišču, ali jih je le-to vrnilo, shranijo se pri spisih, ki se tičejo obtoženčeve ženitve.

Dr. M. Matek.

Vprašanje. Koliko sveč mora goreti pred Najsvetejšim izpostavljenim v monštranci ali v ciboriju in pri raznih mašah?

Rimski obred razločuje dvojno izpostavljanje Najsvetejšega: javno (expositio publica) in zasebno (expositio privata). Javno izpostavljanje je, kadar se Najsvetejše v monštranci ali v ciboriju postavi na vzvišen kraj oltarja; to je pri nas navadno. Pred Najsvetejšim izpostavljenim v monštranci naj gori vsaj 12 sveč; kadar se pa izpostavi v ciboriju, mora goreti vsaj 6 sveč. (Georgii Schober, Caeremoniale Missarum solemniū et pontificalium, Ratisbonae, 1894, pag. 148, 209.) Zasebno izpostavljanje (expositio privata) ni pri nas v navadi; duhovnik odpre samo tabernakelska vrata in ne vzame sv. posode iz tabernakla. — Pri peti maši — missa cantata i. e. si celebrans cantat — morajo goreti vsaj 4 sveče; dovoljeno je prižgati tudi 6 sveč, a ne več (Schober l. c., pag. 167). — Pri mrtvaških petih mašah in na veliki petek mora goreti 6 sveč naravne barve — ex cera communi scil. flava (Schober l. c., pag. 176, n. 1). — Pri zasebnih mašah — missa privata — se smeta prižgati le dve sveči, naj je mašnik kdor koli (S. R. C. 19. Iul. 1659)¹; pri škofovi zasebni maši ob večjih godovih morajo goreti 4 sveče (Caer. episc. I. c. 29, n. 4). — Za slovesno škofovo mašo v lastni škofiji ukazuje

¹ Gasparri op. cit. I. str. 67, 68. — ² Feije op. cit. str. 452.

³ Poč op. cit. str. 122.

⁴ Decreta auth. I. str. 231, nr. 1125.

Caeremoniale episc. (l. c. § 12) sedem sveč, gotovo z ozirom na besede v skriv. razod. (1, 12—13): »vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelaborum aureorum similem filio hominis, vestitum pódere (póderis = dolgo moško oblačilo) et praecinctorum ad mamillas zona aurea«, t. j. oblečenega v veliko duhovensko opravo. To število ima torej mistični pomen. — Zelo pomenljiva je sveča tihe maše, katero ukazujejo splošne rubrike v misalu. Na steni epistolske strani se prižiga zraven dveh sveč na oltarju še tretja sveča pred povzdigovanjem in gori do končanega zavživanja ali obhajanja med mašo. »In cornu Epistolae . . . paretur cereus ad elevationem Sacramenti accendendus« (Rubr. gen. Miss. XX.); in zopet: » . . . dum Celebrans elevat Hostiam, accenso prius intorticio (quod non extinguitur, nisi postquam Sacerdos Sanguinem sumpserit, vel alios communicaverit, si qui erunt communicandi in Missa . . .« (Ritus celebr. Miss. VIII. n. 6).

Pomenljiva je ta sveča. Sv. cerkev pozna našo slabost, veliko raztresenost, in kakor bi se bala, da bi se verniki ne spominjali velike skrivnosti pričujočnosti Jezusove na oltarju v zakramentalnih podobah, zapoveduje v tem sv. trenutku prižgati posebno svečo, in vabi vernike k moljenju presv. Rešnjega Telesa. Ta sveča je bila nekdanj sploh v navadi, a dandanes je večinoma opuščena. V lavantinski škofiji se nahaja le pri trapistih v Rajhenburgu in pri šolskih sestrah. Dobro bi bilo, ko bi se ta pomenljiva, po rubrikah opravičena sveča tihe maše prižigala, kakor ukazuje sv. cerkev; a sv. zbor. cerkvenih obredov je v novejšem času izrekel, da se naj ravna po navadi (S. R. C. 30. Dec. 1881, n. 11). Dr. A. Schmid, Caeremoniale, 1897, pag. 105. J. H.

Priprave za biblične katekeze.

10. Abrahamov poklic in njegova pokorščina.

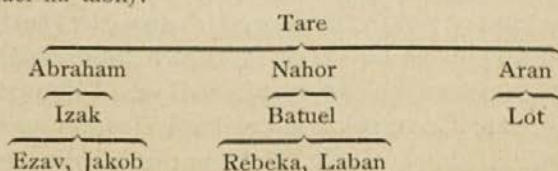
I. Uvod (po glavnem napisu): Doslej smo se učili o vsem človeštvu sploh, in sicer najstarejše dogodke (katere žalostne? katere ve-sele?). Odslej pa, ko se je človeštvo razdeljevalo v čim dalje več narodov in si je Bog izmed vseh izvolil posebej izraelsko ljudstvo, ki je je posebno ljubil in čudovito vodil, učili se bomo samo o tem izvoljenem narodu, o paganih pride le semtertja kaj malega na vrsto. Najprej imamo ono častljivo petstoletno dóbo očakov: od Abrahama do Mojzesa (2000—1500 pr. Kr.). Danes pričnemo prelepo zgodovino o Abrahamu, kateri je bil tak poštenjak, da so bili nanj ponosni judje vseh časov; celo Jezus je spoštljivo govoril o njem.

II. Pripovedovanje. a) Poklic Abrahamov; b) prihod v deželo Kanaan.

III. Pojašnjevanje. »Druga doba«. Katehet utegne že sedaj opozoriti učence, da po naši šolski knjigi delimo vso sveto zgodovino stare zaveze v tri dobe. Prva, najdaljša, nam je že znana; drugo se bomo učili v treh in tretjo v dveh oddelkih (gl. kazalo). Skoro bolj metodično pa je, če pride pregled nazadnje na vrsto. — Prvi napis: ponavljanje iz uvida in zadnje lekcije. — Drugi napis: V nekaterih knjigah stoji 2100 mesto 2000, čez 300 let po občnem potopu se je počelo malikovanje, ker je bil potop 2400, ostane 2100; potem bi štela ta doba 600 let. (Vendar ne kaže tega spreminjati, posebno, če v pošte v jemljemo, da je bil Abraham že 75 let star, ko se je preselil.) Imenuje se doba očakov; sicer so bili očaki že pred potopom, n. pr. Noe; a z ozirom na izvoljeno ljudstvo se prične nova doba. — Tretji napis: poklic = izvolitev.

a) »Da bi se po njem... razširila« (Tiskovna pomota!) Abraham in njegovi potomci naj bi sami ohranili vero v pravega Boga, širili jo tudi med pagani, v kolikor pridejo kdaj z njimi v ožjo dotiko. — »Abraham«. V začetku se je imenoval »Abram« t. j. »veličasten oče«; ko je Bog z njim sklenil zavezo, mu je sam premenil ime in ga imenoval »Abrahama« t. j. očeta množice. »Njegov oče« se je imenoval Tare¹ in je bil iz rodu Semovega, zato se judje tudi imenujejo Semiti. — »V Haranu na Kaldejskem«. Na jugu Mezopotamije ob Eufratovem desnem bregu je Kaldejsko ali Babilonsko. Najprej so Taretovi živeli v mestu Ur, ki je kakih 300 km oddaljeno od Babilona proti jugu; od tod so se preselili proti severu v mesto Haran, ki ima ime po Abrahamovem umrlem bratu Aran, na levi strani zgornjega Eufrata. Od tam je slednjič Abraham odrinil po božjem povelju čez reko proti zahodu. Ker se »onstran« ali »preko« po judovsko reče »eber«, so novodošle ptujce v Palestini imenovali tudi Hebrejce. — »Gospod reče«. Bog je različno govoril očakom: prikazoval se jim je sam, govoril jim v sanjah, po angelih, po notranjem navdihovanju. — »Oblagodaril« = blagoslovil, osrečil. — »In v tebi... na zemlji«, iz tvojega rodu pride kdaj oni, kateri bo prinesel blagoslov in milost vsem ljudem, namreč že v raju objubljeni Odrešenik. —

¹ Da nam bodo te in še nekatere druge dogodbe bolj jasne, oglejmo si že sedaj še drugo Abrahamovo sorodstvo, kolikor treba za našo knjigo. (Lahko se napiše in rztolmači na tabli):

»Bratov sin«, kako se imenuje še drugače? — »Po dolgem potovanju« = 200 ur računajo pot od Harana do Sihema v sredi Samarije, kjer se je Abraham najprej nastanil. Potovanje je bilo še tem težavnejše in počasnejše, ker ni bil sam, marveč se je selil z vsem svojim premakljivim inetjem.

b) »Tukaj = v deželi Kanaan, posebej v mestu Sihemu.

Na tej stopinji že poznajo otroci kolikor toliko Sveto deželo; tukaj naj katehet izpraševaje določi le meje, razdelitev v tri glavne dele, velikost dežele (35 milj ali 260 km od severa do juga, 15 milj ali 112 km od vzhoda do zahoda); posebej naj opozori na mesti Sihem in Betel, kjer je Abraham daroval; takrat se je imenoval ta kraj še Lus zaradi mandeljnovih dreves, ki so tam rasla v obilici. (Učni pomoček: dostavek v šolski knjigi str. 225 id.)

IV. Razlaga. 1. Mesija drugič napovedan z besedami: »V tebi bodo oblagodarjeni vsi narodi na zemlji«, in sicer že določneje, ker je povedano, da bo Zveličar iz rodu Abrahamovega.

2. Abraham nam je uzor vernega moža. Njegova vera je bila: a) popolna ali splošna, ker je vse veroval, kar mu je Bog rekel posebej ob poklicu, pa tudi vse, kar je bil Bog razodel njegovim prednikom; b) trdna, čeravno mu je bilo veliko nejasnega: kam pojde, kako bode oče velikemu narodu, ker še nima (75 let star) nobenega sina, kako neki bodo oblagodarjeni v njem vsi narodi; a veroval je na božjo besedo; c) stanovitna že zato, ker je bil v sredi izprijenega in nevernega ljudstva kremenito zvest veri svojih očetov, posebej pa zato, ker je Bog od njega zahteval jako težke reči; d) živa, ker je bil že sicer »pobožen in pravičen mož« in je natanko izvršil vse, kar mu je Bog naročil posebej sedaj. (Vpr. 23—28.)

3. »Zgôdi se tvoja volja!« — **(Za srce.)** Ne moremo se res dovolj načuditi Abrahamovi pogumnosti. Kako velike in kako težke reči zahteva Bog od njega! Naštejmo si nekatere in mislimo si, kako bi bilo nam pri srcu, ko bi ljubi Bog kar nenadno od nas zahteval kaj enakega! Ločitev je že sploh težka reč: kako tekó ob taki priliki obilne solze, kako stiska prebritko domožalje ubogo srce! Pri Abrahamu je bilo pa še toliko rečij, ki so še posebej obteževale že itak težko poslovljenje: a) zapustiti mora domovino, preljuba domača tla, na katera je bilo tako zelo navezano njegovo srce; ni namreč mlad, šteje že 75 let: koliko dragih spominov ga priklepa na priljubljene gore domače in planjave! Pa Abraham ne vprašuje, je-li lahko ali težko, njemu velja le jedno: Bog je ukazal! b) Zapustiti mora sorodnike, prijatelje in znance; saj vemo, da od domačih ljudij se človek še težje loči nego od domačih tál. Toda Abraham ne premišlja o tem, kaj je prijetno, marveč le o tem, kaj je božja volja. c) Zapustiti mora tudi hišo svojega očeta. Če se sploh kaj prikupi človeku na zemlji, se mu gotovo najbolj priljubi domača hiša. Kako mu je nekako posvečen vsak

kotiček onega nepozabnega hrama, kjer mu je tekla zibelka; kako živo se spominja vsakega najmanjšega dogodka, ki se je vršil med domačimi stenami; in pa onih dveh najljubših oseb na svetu: očeta in matere! Kako ju je težko zapustiti! Če tudi sta morda že oba umrla poprej, s težkim srcem se je vendar Abraham poslavljal od ljubega kraja, kjer je žil toliko let z njima! Pa Abrahamu je ob vsem tem le jedna reč pri srcu: volja božja se mora izpolniti! *d)* Pa še jedna reč je močno obteževala Abrahamu odhod iz doma: sam ne vé, kam pojde! Bog je le rekel, da mu bo pokazal ono deželo, a ničesar ne reče o tem, kdaj in kje. Oj, kako mučna negotovost! Kaj naj vzame s seboj, kaj naj pusti doma A vse to nič ne bega Abrahama, njemu je ukaz božji vse.

Otroci, ni li res velik tak mož! A ni še zadosti, da se mu čudimo, treba je, da ga tudi posnemamo! Sram nas bodi, če tako leno in polovičarsko opravljamo te male in lahke dolžnosti, katere nam naklada Bog in njegovi namestniki!

V. Uporaba. (Deloma že ob koncu IV.) 1. Tudi tebe Bog kliče: po tvoji vesti, po opominih in naukih tvojih starišev in učiteljev, po pridigah in krščanskih naukih, tudi po dobrih knjigah. Bodi detinsko poslušen! Kdor ima do lepih opominov otrpnjeno srce, greši zoper sv. Duha. Podoben je peščeni, nerodovitni zemlji, katero zastonj napaja rosa izpod neba in blagodejni dež ter ne obrodi dobrega sadu.

2. Ko je prišel Abraham v obljubljeni deželo in si je odbral stanovanje, bilo je prvo, da je naredil oltar in Bogu daroval hvalni dar. Z Bogom prične življenje in delovanje v svoji novi domovini. Z Bogom začne vsako delo! (Dober namen!)

11. Abrahamova mirljivost in nesamopridnost. Melkizedek.

I. Uvod. Danes vam povem, kako se je godilo Abrahamu in Lotu v novi deželi. Posebno boste pa razvideli iz te dogodbe nekatere lepe lastnosti Abrahamovega srca, in še kaj o nekem drugem znamenitem možu, ki se mu je reklo Melkizedek.

II. Pripovedovanje. *a)* Abrahamova miroljubnost in nesebičnost; *b)* Abrahamova ljubezen do bližnjega in Melkizedekova daritev.

III. Pojašnjevanje. »Abraham je imel . . . ovác«. V onih starodavnih časih, ko je živel Abraham, se bogastvo ni štelo toliko v denarjih, marveč v blagu. Kamele se rabijo po vzhodnih deželah kot tovorna živina in dobra kamela je velike cene. Tudi osli so tam jako koristne živali, ker so večji nego pri nas; rabijo jih mesto konj, pa tudi mleko in meso je užitno. Kako zeló je bil bogat Abraham, se razvidi iz poznejšega sporočila, da je šlo 318 hlapcev njegovih v vojsko

zoper Lotove napadnike. — »Naj ne bo prepira med menoj in teboj«. Prepir je bil le med hlapci; a kar delajo hlapci, se rado pripisuje gospodarjem, češ, da je on odgovoren. Bila je pa tudi nevarnost, da bi se vsled tega ne vnel prepir še med Abrahamom in Lotom. Tega pa nikakor ni hotel Abraham. (Kjer je mir — odganjaj prepir!) Tudi med hlapci je na vsak način hotel imeti mir; ker pa ni bilo lahko upati sporazumljenja, ako ostanejo skupaj, zato nasvetuje ločitev. (Kjer je prepir — narejaj mir!) — »Brata sva«. Ali je bil Lot res Abrahamov brat? (Ne, marveč bratov sin, torej stričnik.) Pri Izraelcih so se bližnji sorodniki imenovali bratje in sestre, torej = bližnja sorodnika sva si. (Sv. pismo v novi zavezi imenuje Jezusove bližnje sorodnike njegove brate.) — »Ako pojdeš... na levo«. Abraham je bil starejši, je bil stric, in njemu je Bog dal deželo v last, Lot mu je bil le v spremstvo. Torej je imel on pravico, si izbirati pašnike, ne pa stričnik. To bi bil tudi storil, ko bi bil lakomen; a te lastnosti ni imel, bil je »nesamopriden« ali (boljše) nesebičen. — »Pokrajina ob Jordanu«, lepa travnata in jako rodovitna ravan, ki je sedaj južni del Mrtvega morja. Jordan izvira v Libanonskem gorovju izpod velikega Hermona. Najprej teče skozi malo jezero Merom, potlej skozi Genezareško ali Galilejsko jezero (»morje«) nato proti jugu po lepi 2 do 3 ure široki jordanski planjavi do Mrtvega morja, kjer se zniža že do 392 m pod gladino Srednjega morja; ob obeh straneh te planjave je gorovje, dolina se pa še dalje razprostira od Mrtvega do Rdečega morja. Naravnostna razdalja od vira pa do ustja v Mrtvo morje je 225 km, ker pa ima mnogo ovinkov, je njega dolgost 750 km. — Hebron, jedno najstarejših mest na svetu, 7 ur od Jeruzalema proti jugu, na zahodu Mrtvega morja, v dolini Mambre.

b) »Ko to Abraham sliši«. Povedal mu je nekdo izmed Lotovih ljudij, ki je bil ušel sovražniku in pribežal v Hebron k Abrahamu. — »Melkizedek« = kralj pravičnosti. — »Salemski kralj«, bil je kralj in duhovnik ob enem. Jeruzalem se je poprej imenoval Salem (Salem = mir, Jeruzalem = kraj miru). — »Najvišjega« = pravega Boga; bil je torej iste vere kakor Abraham. — »Daj mi ljudi«. Po takratnem vojskinem pravu je imel tudi pravico do ujetih ljudij. — »Celó nič«. V sv. pismu je to kaj lepo povedano: »Vzdignil je roko (kakor da bi hotel priseči) in je rekel: »Nobene nitke in nobenega jermena ne vsprejem! Možje pa, ki so šli zmenoj, naj imajo svoj delež.«

IV. Razlaga. 1. Ljubezen do bližnjika, miroljubnost in nesebičnost.

Za srce. Oglejmo si sedaj še jedenkrat očaka Abrahama nekoliko natančneje, kakor nam ga slika današnja dogodba. To vam rečem: Blagosrčen človek je pa res kaj vreden na svetu! Že zadnjič

smo se čudili Abrahamu, ko smo ga premišljevali v njegovi junaški odločnosti, v njegovi moški pogumnosti. A glejte, ta mož, ki je izvrševal tako težke reči, ta mož železne volje — jeklenega srca je ob enem tako mehak, tako mil, tako ljub: ljubezen sama, gola dobrota ga je, kamor se obrne! Saj je bila že to velika dobrota, da je hotel Lota s seboj vzeti v obljubljeni deželi. In kako dober mu je bil potlej ves čas! Ko pastirji niso hoteli v miru živeti, mu je dal na izber, naj si izvoli kateri del dežele si hoče, čeravno bi imel sam najprej pravico si izbirati. Kako lepo je pa še le pokazal svojo plemenito ljubezen potlej, ko je prišel stričnik v nesrečo! Abraham je le slišal, da so tamošnja mesta napadli sovražniki in ujeli tudi Lota, in takoj je hitel na pomoč. Ni ga bilo treba še le prositi. Pomagal je tako velikodušno: 318 hlapcev je oborožil in poslal v vojsko in sam je šel tudi v boj, torej — v smrtno nevarnost! Pa ko bi imel toliko ljubezen le do svojega stričnika, bi morda kdo utegnil kaj ugovarjati, češ, ker je bil sorodnik; a smilili so se mu tudi drugi, katere so stiskali sovražniki. Kako plemenito se vede tudi do teh čisto tujih ljudij! Ko se mu hočejo hvaležne izkazati za njegovo junaško dejanje, neče kar nikakoršnega povračila. Ali se vam ne zdi, kakor bi hotel tudi le-tem reči, kar je bil poprej rekel Lotu: »Saj smo bratje!« (Vsak bližnjik je naš brat.)

Druga njegova prelepa lastnost je bila mirljivost. Da bi se ohranil ljubi mir, je pripravljen trpeti tudi škodo, odreči se boljšim pašnikom. Pa tudi, da bi se že nastali prepir poravnal kar najprej, priganja stričnika, naj se loči. Kako zelo je Bogu ljuba ta čednost, vemo od tod, ker so ob Jezusovem rojstvu angeli peli: »Mir ljudem na zemlji, kateri so dobre volje«, in je Jezus potlej sam rekel: »Blagor mirnim, ker otroci božji bodo imenovani!«

Pa ne morem se ločiti od tega dobrega moža, da bi vam poprej ne zatrdil še jedne reči. Abraham je bil zato tako dober, ker je bil nesebičen ter ni gledal na svoj prid, ne prej pri Lotu in ne potlej pri sodomskem kralju. Ljubezni je najbolj nasprotna sebičnost, samopridnost ali lakomnost; od tod izvira največ prepиров na zemlji. Sram, zelo sram bi nas torej moralo biti, ko bi mi — katoliški kristijani — ne posnemali Abrahama, marveč nehvaležno sebičnega Lota, ko bi nikomur ne hoteli ničesar storiti zastonj, nikoli ne postreči brez plačila!

2. Melkizedek je predpoda Jezusa Kristusa: *a)* Njegovo ime pomeni toliko kot »kralj pravičnosti« — Jezusa imenuje že Jeremija: »Jehova, naš Pravični«; *b)* bil je kralj — Kristus je sam rekel Pilatu, da je kralj; *c)* bil je kralj salemski, t. j. kralj »miru«, — Jezusa že prerok Izaija imenuje »kralja miru«, prinesel nam je nebeški mir; *d)* ni bil le kralj, marveč tudi duhovnik, — Kristus je najvišji kralj in duhovnik; *e)* daroval je kruh in vino kot nekrvavi dar, — Kristus je

daroval pri zadnji večerji in daruje še vedno pri sveti maši v podobi kruha in vina samega sebe nebeškemu Očetu; *f*) po daritvi je blagoslovil Abrahama in njegove hlapce, — Jezus po mašnikovih rokah blagoslavlja ljudstvo po daritvi sv. maše. (»Ti si duhovnik vekomaj po Melkizedekovem redu.« Ps. 109, 4.)

Do sedaj poznamo že štiri predpodobe Jezusa Kristusa in vsaka nam kaže kaj družega, in sicer, da bo Jezus: začetnik novega rodu (Adam), 2. pravični, ki bo sovražen in umorjen (Abel), 3. rešnik od greha in pekla (Noe), 4. večni kralj in duhovnik, ki daruje nekrvavi dar (Melkizedek).

V. Uporaba. 1. Bodi miroljuben: sam ne pričenjaj prepira, ne doma, ne v šoli, ne drugje; skušaj pa tudi spretno pomirovati, kjerkoli zapaziš prepir. Zapomni si ta-le dva reka: *a*) Kjer je mir, — odstranaj prepir; kjer je prepir, narejaj mir! *b*) »Kako dobro in kako prijetno je, ako bratje (mirno) bivajo skupaj« (Ps. 132, 1).

2. Bodi nesebičen! Vedi, da so grdi taki ljudje, kateri hočejo plačilo kar za vsako uslugo, ter povsod gledajo le na dobiček; blagi pa so taki, kateri so drugim jednako dobri, kakor sebi, in popolni so oni, kateri so drugim celo boljši nego sami sebi. Prizadevaj si za tako plemenito popolnost po uzoru očaka Abrahama.

3. Abraham je stričniku lakomno neuljudnost povračeval z dobroto: povračuj tudi ti hudo z dobrim, in ne bodi nikdar maščevalen, da bi hotel hudo povračevati s hudim.

12. Zapoved obrezovanja. Abrahamova vera in gostoljubnost.

I. Uvod. O Abrahamu sem vam povedal že veliko lepega; a zvedeli boste o njem še marsikaj dobrega. Zgodba, ki pride danes na vrsto, vam zopet kaže njegovo trdno vero; posebno vam pa lepo opisuje njegovo prijaznost in postrežljivost do ptujcev.

II. Pripovedovanje. *a*) Abrahamova vera; *b*) zapoved obrezovanja; *c*) Abrahamova gostoljubnost.

III. Pojašnjevanje. *a*) »Ne boj se!« Abraham se je bal, da bi premagani kralji ne prišli in se maščevali; zato ga Bog tolaži. — »Veliko plačilo«. Ker ni hotel plačila za svoje dobro delo, bode Bog sam njegovo plačilo; deloma že na zemlji s svojim blagoslovom, posebno pa v nebesih, kjer se mu bo dal gledati in uživati. Ali že precej po smrti? — Zakaj pa ne? Zveličar sam je rekel, da bodo Abraham, Izak in Jakob v kraljestvu božjem sedeli pri mizi, t. j. uživali večno zveličanje. »Veliko« se imenuje to plačilo, ker si pač ne moremo misliti večjega. — »To«, da si veroval. — »Šteto v pravičnost«. Bogu je bil všeč; po veri je bil opravičen.

b) »90 let«, tiskovna pomota, mesto »99 let«. — »Hodi vpričo mene«. Če hodim vpričo koga, vedno pazim nanj in se ravnam po njem, zlasti če je imeniten in oblasten gospod. Po Bogu pa se ravnam, ako vse verujem, kar reče, in storim, kar zapové. — »Bodi popoln!« V tem Bog Abrahamu za pravo ne veleva nič novega; to je le posledica poprejšnjega: Kdor hodi vpričo Boga, bode gotovo dosegel popolnost. — Abram = veličasten oče; Abraham = oče množice. — »Zaveza«, že znano od poprej; tukaj je natanko izražena obestranska pogodba. — »Biti s teboj in tvojimi mlajšimi« = varovati in osrečevati (blagoslavlјati) tebe in tvoj zarod. — »Mene se držite« = mene molite in izpolnjujte mojo voljo!

c) »Pred durmi svojega šotora«. Abraham ni imel stalnega bivališča; kadar so črede popasle pašnike, so jih popustili in se pomaknili dalje. Zato so bivali v šotorih. Še sedaj stanujejo Beduini v takih »dlačnih (= iz dlake narejenih) hišah«, kakor jih zovejo Arabci. Šotor je okrogel, na jednom $1\frac{1}{2}$ —3 m dolgem drogu utrjen, ali pa podolgasto štirivoglat, podprt s 7—9 drogi, izmed katerih so srednji trije večji, nego drugi. Narejen je iz blaga, tkanega iz kozje ali kameline dlake, tako da ga dež ne premoči. Spodnji konec tega blaga je s kolci napet in pritrjen k zemlji; znotranji prostor pa ima po potrebi tudi več oddelkov. (Glej sliko.) — »Ne hodi mimo mojega šotora«, ne da bi se oglasil pri meni. — »Vode... noge«. Jutrovci niso nosili čevljev, kakor mi, marveč opanke ali sandale, t. j. podplate iz usnja ali lesa, ki so se z jermeni pritrjevali na noge. (Glej sliko str. 16.) Ker so se ob tem lahko noge oprašile, treba jih je bilo večkrat umivati. Od tod je nastala navada, da so ptujcu umili noge, kadar je prišel v hišo. To je bilo znamenje uljudnosti; obratno pa razžaljivo, ako bi se opustilo umivanje nog. — »Podpepelnikov«. Tudi kruh so drugače pekli v onih starodavnih časih, kakor sedaj pri nas. Na kameniti plošči so zelo zakurili, tako da se je dobro razgrela, potlej so odpravili žrjavico, zmlinčeno testo dejali na razbeljeni kamen ter zakrili z vročim pepelom, da se je peklo nekako tako, kakor sedaj pečemo krompir. — »Zdaj spozna Abraham...« To spoznanje je pobožnemu očaku gotovo napravilo veliko veselje in mu je bilo najlepše plačilo za njegovo gostoljubnost.

IV. Razlaga. 1. Popolnost. (Za srce.) Kadar hočemo opisati istinito dobrega človeka, nismo kar tako hitro pri kraju. Tako se nam godi pri častitljivem očaku Abrahamu. Že veliko lepega smo slišali o njem; a še ne vsega. Zdi se, kakor da bi sv. pismo samo ga ne moglo dovolj pohvaliti. V današnji zgodbi mu Bog sam daje prekrasno spričevalo, ker ga imenuje z imenom, katero je izmed vseh najlepše, ki se more dati človeku na zemlji, imenuje ga — popolnega. Pravi

mu: »Hodi vpričo mene in bodi popoln!« Zdi se mi, kakor bi hotel reči: »Abraham, tvoje dosedanje verno, bogaboječe in čednostno vedenje mi je všeč; le še zanaprej bodi stanoviten in pridobivaj si še drugih čednostij v čim dalje večji meri. To boš pa gotovo storil, ako pogosto misliš name, ako mene nikdar ne izpustiš izpred očíj, ako vedno hodiš vpričo mene.« — Boljše res ne moremo pohvaliti nikogar, kakor če mu moremo dati naslov »popoln«. Popoln je, kdor se ogiblje vseh grehov, velikih in malih; popoln je, kdor si prizadeva pridobiti toliko čednostij, kolikor le mogoče; popoln je, kdor si pridobiva te čednosti v veliki meri in čednostna dela izvršuje z veliko vnemo in natančnostjo. Tak je bil Abraham. Le opazujmo ga, s koliko vnemo izpolnjuje čednost, katera nam je poleg poprejšnjih iz današnje zgodbe na novo razvidna — gostoljubnost! Naproti gre ptujcem; časti in pozdravlja jih, kakor bi mu bili stari, ljubi znanci; ponuja jim postrežbo, ni ga še le treba prositi; in kako obilna in popolna je njegova postrežba: kar ima najboljšega, jim pripravi; sam jim prinese vode za umivanje nog (to je bilo toliko, kakor bi po sedanji šegi rekli: »Dobro došli, vsedite se!«); potlej spravi, rekel bi, vso hišo (šotore) po koncu, da naj pomaga: žena mora pripraviti slastnega kruha, hlapec speči tele, katero mu je gospodar sam odkazal; streči pa — te časti ne prepusti nikomur drugemu — streči hoče ptujcem sam in častitljivi stoletni očak »stoji ves čas pri njih«, da bi bil takoj pripravljen prinesiti, ko bi trebali še kaj, prav kakor bi bil sluga, ne pa tako bogat gospodar. Glejte, tako se izvršujejo posamezna dobra dela, če hočejo zaslužiti ime popolnosti. Podlaga vsemu je pa Abrahamova vera, ki je danes zopet dvakrat pohvaljena. Da, živo vero imeti ali pa »hoditi vpričo Boga, je isto, in oboje je najgotovejša pot do popolnosti. (Vpr. 32, 845, 846.)

2. Bog je z Abrahamom sklenil zavezo. — Katero?

Na gori Sinajski, kjer je Bog dal Mojzesu deset zapovedij za izraelsko ljudstvo, je to zavezo obnovil in odločil za vse ljudstvo. Znamenje te zaveze je bilo obrezovanje, ki je predpodoba sv. krsta in sicer: a) predpodoba v premem pomenu: 1. po obrezovanju je bil človek vsprejet med ljudstvo božje, je postal član cerkve stare zaveze, — po sv. krstu smo bili vsprejeti v cerkev Kristusovo; 2. po obrezovanju je dobil človek pravico do vseh obljub in dobrot, katere je Bog v stari zavezi naklanjal izvoljenemu ljudstvu, — sv. krst nam daje pravico do vseh milostij in blagrov, katere je Jezus Kristus izročil sv. katoliški cerkvi; 3. obrezovanje je nakladalo dolžnost, izpolnjevati zapovedi stare zaveze, — pri sv. krstu se obljubi, da bo krščenc izpolnjeval vse zahteve sv. cerkve (vpr. 550); 4. po obrezovanju so se ločili Izraelci od drugih ljudi ter jim je bilo lahko v čast ali pogubo, — sv. krst vtisne duši neizbrisno znamenje (vpr. 538). b) Pa tudi v obratnem smislu je obrezovanje predpodoba sv. krsta: 1. obrezovanje je bilo le za jude in sicer samo do Kristusovega časa, — sv. krst je za vse ljudi in za vse čase; 2. obrezovanje je dajalo pravico le do obljub stare zaveze, — sv. krst daje pravico do izpolnitve teh obljub; 3. obrezovanje ni moglo dati odpuščanja grehov in opravičenja, — sv. krst pa deli oboje (vpr. 546).

V. Uporaba. 1. Pri sv. krstu si tudi ti postal otrok božji. Nikdar ne pozabi dobrot, katere si prejel takrat; a tudi ne pozabi obljub, katere si storil po ustih svojega botra!

2. Privadi se, prav pogostoma misliti na Boga, da polagoma dospeš do tega, da boš vedno hodil vpričo Boga ter imel Boga pred očmi v vseh svojih mislih, besedah in delih. To bode tudi tebe obvarovalo greha, kakor je obvarovalo že sto in sto drugih; pa tudi močno te bode priganjalo k dobrim delom in še zlasti k temu, da jih boš opravljal natančno in z vnemo. Zakaj kdor se zaveda, da dela vpričo Boga in za Boga, ne more biti mlačen in površen; saj še posvetna opravila izvršujemo hitro in natančno, ako vemo, da nas opazujejo naši predstojniki.

3. Bodi do ptujih ljudij sicer previden, da se ne daš ogoljufati kakemu neznancu, a tudi vselej uljuden in postrežljiv, zavoljo Boga, ker je vsak človek naš brat.

A. Kržič.

(Dalje.)

Raznoterosti.

Lavantinska škofija 1. 1898. Preteklo leto je bilo za lavantinsko škofijo jako plodovito v versko-cerkvenem življenju. Kakor za druge, je bilo tudi za lavantinsko škofijo leto veselja, ker je slovesno praznovala dva jubileja, papeža in cesarja, žal, da je splošno veselje skalil strašni dogodek dne 10. kimovca. Izmed drugih važnih dogodkov je omeniti slovesna obnovitev posvetitve presv. Srcu Jezusovemu, ki se je izvršila po vsej škofiji dne 9. rožnika. Ob enem se je takrat prebral krasni pastirski list mil. kneza in škofa o presv. Srcu Jezusovem. — Kanonična vizitacija je bila v petih dekanijah. Mil. nadpastir je posetil vse, tudi najbolj oddaljene župnije v teh dekanijah, v vsem 47 župnij. Birmancev je bilo 17.673. — Vkljub slabim gmotnim razmeram in verski mlačnosti današnjega časa, se še vendar vsako leto tu in tam pozida nova cerkev ali vsaj stara popravi. Tudi lansko leto je mil. knez in škof posvetil novo cerkev v Sv. Pavlu pri Voljski. Razven tega je bilo posvečenih veliko kapelic in oltarjev. Med oltarji sta zlasti omeniti jubilejska oltarja presv. Srca Jezusovega in Marijinega v mariborski stolnici. Nekatere cerkve so se začele zidati lansko leto, druge so se nadaljevale. Med temi je posebej omeniti krasna frančiškanska cerkev Matere božje v Mariboru, kjer je sedaj že slikanje dovršeno. Posvečeno je bilo tudi veliko število zvonov, kelihov in drugega sv. posodja.

Tudi v versko-nravnem oziru se je lansko leto izredno mnogo storilo. Poleg duhovnih vaj za duhovnike je bilo 40 ljudskih misijonov, da ne govorimo o raznih drugih priložnostnih pobožnostih.

Tudi v cerkveno-literarnem oziru je zaznamovati marsikak nov pojav. Mil. knez in škof sam je izdal štiri knjige svojih govorov o raznih prilikah, katere smo o svojem času naznanili že v »Voditelju«. V uradnem cerkvenem listu je izšlo v 13 številkah na 190 straneh 90 različnih sestavkov. — Za one cerkve v škofiji, kjer se ljudska služba božja opravlja v nemškem jeziku, je kn.-šk. ordinarijat izdal poseben, nov opravilnik: *Andachtsbüchlein für den öffentlichen Gottesdienst in der Lavanter Diöcese.* — Dalje je izšla nova, sedma izdaja priljubljenega molitvenika »Venec pobožnih molitev« . . . preč. gosp. stolnega dekana L. Herga. Gosp. kanonik dr. J. Pajek je izdal dve zgodovinski knjižici, jedno v nemškem, drugo v slovenskem jeziku, o ptujski in poličanski cerkvi. Izšel je dalje II. zvezek Vercruyssovih preišljevanj, ki so jih preložili lavantinski bogoslovci. Gimn. profesor dr. A. Medved je izdal knjigo »V Marijinem Celju«, o kateri je tudi bil govor že v tem listu; gosp. J. Vreže, katehet na mestnih šolah v Mariboru, pa nemški molitvenik za šolarje: »Geheiliget werde Dein Name!«. Ustanovitev našega lista je tudi nekaj v literarnem oziru.

Ozreti se nam je tudi na delovanje raznih katoliških društev. Tu nam je v prvi vrsti omeniti družbe vednega česčenja, ki skrbi za dostojno liturgično opravilo ubožnih cerkvá. Dne 17. aprila 1898. l. je priredila razstavo cerkvene oprave; izloženih je bilo 505 raznih liturgičnih predmetov, nekateri velike umetnijske vrednosti. — Za naše čase toli važna bratovščina sv. Družine je v l. 1897/98 narastla za 1905 obitelji z 9123 udi.

V dejanjih krščanske ljubezni je posebno zaslužna Vincencijeva družba. — Za cerkveno petje je že leta 1889. ustanovljeno Cecilijino društvo v Mariboru; dne 1. junija l. l. je priredilo velik koncert v proslavo bisernega jubileja sv. očeta.

V družabnem oziru delujejo vrlo v stolnem mestu in drugod po škofiji društvo katoliških gospá, rokodelska in delavska društva. Poslednja so sedaj 4 v naši škofiji. — Tudi katoliško tiskovno društvo je preteklo leto razvijalo dokaj živahno delovanje in je uvedlo nekatere važne naprave in preosnove, ki bodo gotovo imele najboljše posledice.

Naj tudi v novem letu nebesa rosijo svoj blagoslov na delavce in njih delo!¹

Kje je bil doma sv. Jeronim? Svetnik nam pové sam, da v Stridoni, ob meji med Dalmacijo in Panonijo. Toda težavno in še do dandanes nejasno vprašanje je, kje je bila ta Stridona. Večinoma zgodovinarji Jeronima smatrajo za Dalmatinca, a ni se še moglo dokazati, kje bi bilo to mesto. Nekateri mislijo, da je to Ptolomejeva Sidrona.

¹ Slična poročila radi sprejmemo tudi o drugih domačih škofijah.

Drugi iščejo Jeronimovo rojstno mesto v Panoniji in sicer v današnji Štrigovi, ob štajerski meji blizu Ljutomera. V aktih nicejskega koncila se res navaja Stridona kot panonsko mesto. — Zadnji čas je sprožil zopet to zanimivo vprašanje hrvaški starinoslovec Fr. Bulić v »Vrhbosni« (br. 6, str. 87—90). G. Bulić navaja dva epigrafska spominika, na katerima se imenujejo mesta *Salviae*, *Starve*, *Stridon*. *Salvia* da je bila blizu današnjega Glamoča, na *Starve* spominja današnje gorsko ime *Staretina* v obližju Grahova, *Stridona* je pa morala biti nekje v Grahovem polju.

Tako — misli gosp. pisatelj — bi bilo razjašnjeno vprašanje, kje je bila domovina sv. Jeronima in upa, da bodo izkopine v Grahovem še z novimi dokazi potrdile to.

Vkljub temu ne moremo kake odločilne važnosti pripisovati zlasti prvemu napisu ne in se nam opravičena zdi sumnja Mommsenova o njega pravotnosti.

Tudi nam se sicer zdi, da Jeronim je in ostane Dalmatinec, vendar tudi druga podmena ni kar brez vsakega pomena. V prilog tej podmeni so akti nicejskega koncila, ki *Stridono* stavljajo v Panonijo, v prilog ji je tudi to, da se je v dalmatinskih krajih izgubilo ime, dočim se je tukaj ohranilo. Ljudska tradicija o sv. Jeronimu v Dalmaciji nam sicer ni znana, pač pa nam je dobro znana ona slovensko-hrvaškega ljudstva v Medjimurju. Kajpada ljudsko izročilo ne sme premotiti zgodovinarja in starinoslovca, vendar mu včasih služi kot kažipot k znamenitim odkritjem.

Marsikdo se spodtika nad zemljepisno lego današnje Štrigove, češ, kako bi v tako skritem, zakotnem kraju moglo biti večje rimsko mesto s škofijskim sedežem? Proti temu je omeniti, da staro mesto ni moralo biti ravno tam, kjer je sedanjí trg, in ljudsko izročilo res stavlja staro mesto v okolico. Našle so se tukaj razne rimske izkopine in nekje v bližini je morala iti rimska cesta v *Halicanum*, današnje Spod. Lendavo na Prekmurskem.

Razven tega je bil tukaj starodavni samostan menihov glagoljašev, še novejši čas so se našle ondi glagolske listine, kar je zopet v nekaki zvezi z znano legendo, da je sv. Jeronim iznajditelj glagolskega pisma. — Vsekako je pa zanimivo, kako je sploh nastalo mnenje, da je sveti Jeronim bil doma v panonski Štrigovi? Česar doslej niso mogli dognati zgodovinarji, dožene morda starinoslovje. Ako se gosp. Bulić nadeja znamenitim podatkom v prilog dalmatinske podmene, bi istotako bilo vredno zasledovati ostanke nekdanjega mesta v obližju Štrigove in bi se utegnila s tem razjasniti marsikatera stran svetne in cerkvene zgodovine naših dežel v rimski dobi.

Hrvaški katoliški shod. Sarajevska »Vrhbosna«, govoreč (št. 6. t. l.) o nameravanem katoliškem shodu v Sidneyu v Avstraliji, kliče tudi Hrvate iz vseh pokrajin, naj se l. 1900 zberejo h katoliškemu shodu v

Zagreb. Na čelu naj bi mu bil prevzvišeni metropolit zagrebški, dr. Jurij Posilović. Želimo, da se lepa misel uresniči na veličasten način. Tvarine pač ne bo manjkalo! — Tudi Slovenci bomo imeli l. 1900 drugi katoliški* shod, kakor je naznanil milostlj. knez in škof ljubljanski pri zadnjem dekanijem posvetovanju.

Rokopisi vatikanske knjižnice. Kdor je imel priliko ogledati si vatikansko knjižnico, lahko je ondi opazoval učenjake iz vseh krajev sveta, najrazličnejših narodnostij in ver, ki iščejo ondi podatkov za razne stroke človeškega znanja. Toda pot v Rim je dolga in draga; da bi torej bogati zakladi bili pristopni tudi onim učenjakom, ki ne morejo v Rim, je prefekt p. Ehrle napravil načrt, po katerem bi se najvažnejši rokopisi v natančnih posnetkih izdali na svitlo. P. Ehrle je k temu že dobil potrebno dovoljenje in tako bodeta vsako leto izšla po dva fotografična uzorca najvažnejših rokopisov v obliki izvirnika z znanstveno razlago. Najprej pride na vrsto rokopis Virgilove Eneide, v drugi številki pa »Josua«.

Slovensko bogoslovje. Po Peruškovi biblijografiji slovenski v Matičinem Letopisu za l. 1898. je l. 1897. izšlo na Slovenskem 44 bogoslovnih knjig in publikacij, ki so ali popolnoma slovenske ali vsaj deloma. Nahajajo se med njimi tudi nekatoliška dela (izdaja novega zakona in psalmov Davidovih britanske družbe). Večinoma so vsi bogoslovni proizvodi leta 1897. nabožne vsebine, izjemo delajo katekizmi, Karlinova Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi, Lampétove Zgodbe sv. pisma, društva »Detoljubov« Svete zgodbe za male otroke in Novi testament ter Psalmi Davidovi britanske svetopisemske družbe. Cerkvenih listov je izhajalo šest, ali po Perušku sedem, ker je Perušek, menda zapeljan po naslovu, tudi »Katoliški Obzornik« uvrstil med cerkvene liste.

Stara, na novo najdena slika. V cerkvi cermenski pri Conogliano so našli krasno sliko Marijino, delo o svojem času jako znamenitega slikarja Giovanni Battista Cima (1416—1514). Slika vzbuja v umetniških krogih veliko pozornost. Angleži so že zvedeli za sliko ter ponujajo za njo velike svote.

Ocene.

A. Dogmatika in modroslovje.

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch S. I. Tom. II. De Deo uno secundum naturam. De Deo trino secundum personas. Editio altera. Cum approbatione rever. Archiepisc. Friburg. et Super. Ordinis. Friburgi

Brisgoviae. Sumptibus Herder, typographi editoris Pontificii 1899. Vindobonae, Argentorati, Monachii, S. Ludovici Americae.

Dogmatičnih beril Kristijana Pescha je doslej izšlo že osem, deveti pa in zadnji še le izide in vendar je bilo treba za prvi in drugi zvezek že drugega natisa, kar pač dovolj spričuje, da so Pescheva dogmatična berila taka, ki jih človek rad bere, ako se za to stroko le količkaj zanima.

V tem zvezku učeni dogmatik poučuje v prvi razpravi o Bogu po naravi in v drugi o Bogu po osebah in se naša knjiga v tem oziru ne razločuje od drugih enakih, ker je ta razdelitev obširnega nauka celo naravna in nam ga podaje v lepem spregledu. Prva razprava ima troje delov: o spoznanljivosti božji (de cognoscibilitate Dei), o bistvu božjem in o božjih popolnostih. V prvem delu dokazuje se (iz virov sv. vere), da in kako spoznanje je o Bogu možno. To je naravno, prop. I., in sicer priprosto (iz sveta, zgodovine, nravi), prop. II., brez izročila, prop. III., ter v nekem pomenu prirojeno, ne pa v pravem pomenu vrojeno, ampak prav le pridobljeno, prop. IV., vsled tega ni istinitih bogotajcev (sholion). Dokazovanje je v celem jako srečno in dokaj jasno, zlasti mi ugaja, kar piše P. o besedi $\alpha\tau\epsilon\iota\varsigma$ (Rom. 1, 20) in pa o vrojeni predstavi gledé na Boga proti dr. Kuhnu (Gotteslehre, 2. Aufl., p. 542). Da je nadalje možno tudi dokazovanje božje bitnosti (existentia) v strogo znanstvenem obsegu, po načinih skolastikov a posteriori, ne pa a priori, uči P. v drugem odseku, prop. V., deloma tudi proti dr. Kuhnu ter se ne strinja ne z mnenjem sv. Anzelma, ne z njegovim zagovornikom¹, ki trdi, da on ne dokazuje bitnosti božje a priori, ampak a posteriori, ne iz ideje o Bogu, ampak iz splošnosti te ideje. Po takem pa bi ne bil dokaz ontologičen, ampak psihologičen, toda P. pristavlja: tedaj pa bi bil sv. učenik rabil pač druge besede; kar je tudi res.

Tretji odsek nam podaje nauk o nadnaravnem spoznanju božjem: po veri, prop. VII., in po luči slave (lumine gloriae) prop. VIII. do XIII., temeljito, in se dokazuje, da je in ostane Bog tudi zveličanim nezapopadljivo bitje, prop. XIV., ter je zato neizrekljivo (sholion). V drugem delu govori P. o božjem bistvu, katero spoznavamo le v nekem, toda v pravem smislu, prop. XV. in je za božje bistvo pravo ime Iahve, prop. XVI., ker je božja bitnost božje bistvo, prop. XVII., božja odsebnost, aseitas, pa je zanikanje vzida od drugega bitja, aseitas negativa, in trjenje samovzročnosti, aseitas positiva (sholion). Božje bistvo je nad vse jednostavno, jedino in popolno, prop. XVIII. do XX.

Kar uči P. o božjih popolnostih, zanima bogoslovce pač največ nauk o božjem umu v oziru na predvidenje, prop. XXIX. do XLII., in

¹ Dr. Beda Adlhoeh, Philosophisches Jahrbuch. Fulda 1895, p. 52 ss.

o božji volji, posebno gledé na predločenje, prop. LI. do LXII. P. je gledé na predločenje pogojničar¹, gledé na predvidenje pa molinist, in kar uči, pové tako uvidljivo, da mu človek rad pritegne, čeprav še sicer iz kraja ni popolnem za njegovo mnenje.

Druga razprava velja nauku o presveti Trojici, razdeljuje se čisto naravno v petero odsekov. V prvem odseku se dokaže, da je presveta Trojica, najprej iz sv. pisma nove zaveze, prop. LXIV in LXV., potem iz stare zaveze, prop. LXVI. in iz izročila, prop. LXVII. Tudi na »comma ioanneum« (I. ep. 5, 7) se P. ozira, n. 462 ss., ter sklène razloge za in zoper pristnost teh besed (num. 467): Res nondum plane liquet — stvar še ni docela jasna. Pri tem ga ne moti odgovor kongregacije S. R. C. I. z dne 13. januarija 1897, »da se pristnost besedila sv. Janeza (I. ep. 5, 7) ne more varno zanikati ali pa o njej dvomiti«. P. misli, da velja to za dogmatično, ne pa za kritično pristnost. Jaz mu v tem ne morem pritrditi, pač pa mislim tudi jaz, da z onim odgovorom kongregacije še stvar ni dognana. — Da je prav presv. Trojica največja skrivnost sv. vere, dokazuje P. s posebnim ozirom na Güntherja in Hegela, prop. LXVIII., toda zoper um ni, prop. LXIX. Meni ne ugaja, da P. govori že v tem nauku o Sinu božjem in o Kristusu brez razločka. Sin božji je na svojem mestu v nauku o presv. Trojici, Kristus pa v nauku o odrešenju.

Kar piše P. v naslednjih odsekih o izhajanju božjih oseb, sect. II., o odnosih božjih, sect. III., lastnostih, označnostih in obivanju, sect. IV., ni za to, da nas nauči, česar še ne znamo, ampak vse je lepo razvrščeno, da človeku nekam laglje ostane v glavi. Peti odsek obsega nauk o božjem poslanstvu, nevidljivem in vidljivem, potem pa še razpravlja posebej vprašanje, kaj je pravi vzrok posinovljenja božjega, štev. 676 ss. in je li sv. Duh pravi vzrok opravičenja, kar se zanika, štev. 681 ss., nasproti pa nam P. odgovarja na vprašanje, je li sv. Duh v pravičnih stare zaveze, da ni vzroka dvomu, če tudi Dionizij Petavius (lib. 8, cap. 7) tako trdi, ter se sklicuje na sv. očete, zlasti na grške. Na koncu je imenik za osebe in tvarine v dokaj skrbni sestavi.

Ako človek povzame v malo besed sodbo o tem zvezku, lahko reče mirne vesti, da je o. Krist. Pesch učenjak, pri katerem ne hodi človeku težko: iurare in verba magistri. Kar P. izreče, to dokaže v jasni in gladki latinščini. Pri ugovorih je vselej resen, nikoli rezek. Dokazila so mu viri sv. vere, sv. pismo in izročilo, iz uma pa jih rad jemlje iz sv. Tomaža, sv. Bonaventure, Fr. Suarezija in starejših bogoslovcev. Zgodovina dogem in modroslovje je predpostava za uspešno rabo Peschevih dogmatičnih beril, sicer pa so gledé na verske resnice

¹ To je: P. trdi, kakor več drugih, da Bog predodloči človeka za zveličanje potem, ko vidi njegova dobra dela, da-si ne zato, ker jih vidi. Op. pis.

pozitivna, ne spekulativna. Če še tej splošni hvali naj dodam tudi kaj graje, kakor je to pri ocenah v navadi, imam pri tem zvezku le malo na rovašu. Eno je, da pisec ne določuje verske stopinje pri pojedinih trditvah, drugo je to, da se ne drži pri vseh dokazih reda, marveč stavi zdaj izreke očetov, zdaj določila cerkvenih zborov koj za dokazi iz sv. pisma, ne da je vzroka za to. Tudi to moti, da navaja sv. očete, vselej po Migne-u, koj v vrsti z izreki sv. pisma vred, ako mu služijo v potrjenje tega, kar izvaja iz sv. pisma, ko je vendar bolj pregledno, če se besede sv. očetov v tem oziru stavijo pod črto. Vendar to bi bilo po mojem ukusu, drugemu pa kaže drugače. — Knjiga šteje v veliki 8° XIV+380 strani. Tiskovnih pomot ni opaziti. Cena knjigi je 6 K.

Dr. I. Mlakar.

Der Rechts- und Gesetzbegriff in der katholischen Ethik und modernen Jurisprudenz. Von Dr. Johann Haring. Graz. Verlag von Ull. Moser's Buchhandlung. 1899. Str. VI+111. Cena 1 gld.

Namen te knjižice je, osvetliti pravno-nravne pojme dveh velikih nasprotnih taborov na znanstvenem polju. Nasproti si stojé z jedne strani pristaši naravnega prava, med katerimi vidimo katoliške pravoslovce in kanoniste, z druge pa pravni pozitivisti, ki zastopajo moderno pravoslovje. Zatorej knjiga razpada v dva dela: V prvem delu nam pisatelj razlaga nazore katoliških modroslovcev in pravoslovcev o pravu in postavi (str. 5—60), v drugem pa nazore modernega pravoslovja o pravu in postavi (str. 60—111). Primerjajoč drugo z drugim, hoče pisatelj pokazati, v koliko se moderni pravni nazori s katoliškim naukom strinjajo ali mu nasprotujejo. V prvem delu nam pisatelj kratko označuje temeljne pojme pravnega in navnega reda: o svetovnem krščanskem naziranju, o pravičnosti in pravu, o razmerju med pravom in etiko, o postavi v širjem pomenu in posebej o naravni postavi, oziroma naravnem pravu ter njega zgodovini v stari in v sholastični dobi, o praktični uporabi tomističnega naravnega prava in o posholastičnem naravnem pravu.

Dočim katoliški pravoslovci in pravoslovci priznavajo naravnemu pravu pravni značaj, zanikajo to pristaši modernega pravoslovja, o katerih nas pouči 2. del knjige. Vendar so i tu razločevati tri stopnje: historična šola, materijalistično-ateistična in zmerna pravno-pozitivna.

Historična šola se je razvila takrat, ko je revolucija v imenu naravnih pravic z ognjem in mečem podirala vse; ako torej historična šola zanika naravno pravo, je to pač smatrati bolj kot protest in reakcija proti revoluciji, v stvari sami, vsaj nekateri pristaši te šole, ne zamejujejo tega, kar imenujemo »naravno pravo«. Ateistično-materijalistični šoli je surova sila jedino pravo, če je dosleden, materijalizem sploh ne more govoriti o pravu in nravnosti, k večjemu le o mehaničnih zakonih. Pozitivno-pravna šola, ki ima dandanes največ pristašev, smatra dano

postavo, pozitivno pravo, za jedino pravo. Sicer je pa med njimi toliko nesoglasje, da niti v temeljnem pojmu »pravice« niso jedini. Strinjajo se le v tem, da zanikajo naravno pravo kot različno od pozitivnega prava in k večjemu priznavajo nakako naravno obveznost. Istotako ti pravni pozitivisti izključujejo npravnost od prava, postava veže, četudi je nemoralna.

V zadnjih dveh člankih pisatelj označuje kritično stališče nasproti tem novim pravnim naukom. Med materijalističko šolo in katoliškim naukom je seveda nemogoče soglasje; s historično šolo je deloma mogoče, tako tudi s pozitivno pravno, treba je le dobro ločiti, v kakem obsegu pride pozitivna postava v dotiko z naravnim pravom, ker naziv »naravno pravo« obsega 7 različnih točk. Zatorej moramo tudi med pravnimi pozitivisti dobro razločevati, ker nekateri stojijo na podlagi pozitivnega krščanstva, in če je tudi včasih državna postava nepravična, še zato nismo odvezani od poslušnosti, če le ne nasprotuje prvim načelom naravnega ali božjega prava.

Vprašanje, katero si je zastavil gosp. pisatelj, je res jako težavno in zamotano. Preučeval je je jako marljivo, kar svedočijo mnogobrojni citati iz npravnega bogoslovja in modroslovja, kakor tudi iz kanoničnega in državnega prava. Odločilno besedo v prepornih točkah prepušča navadno drugim. Str. 11. in d. se nam zdi, da premalo razločuje pravo v subjektivnem in objektivnem smislu. Tudi bi si želeli, da bi natančneje utemeljil zvezo med etiko in pravom. Nekaj posebnega ima ta knjiga, da opombe zavzemajo skoraj več prostora, kakor pravi tekst sam. Pisatelj se sicer opravičuje v uvodu, da je trebalo večkrat navajati mnenja raznih pisateljev, vendar se z opombami včasih predaleč zažene v podrobnosti. Mislimo, da bi knjigi le koristilo, ako bi se tretjina opomb opustila, druga tretjina sprejela v tekst sam, tretja bi pa bila na svojem mestu pod črto.

Dasi knjiga obravnava bolj »akademično« vprašanje, bo vendar tudi za nestrokovnjake poučna.

F. K.

B. Mistika.

Doctoris Seraphici **S. Bonaventurae** S. R. Eccl. Ep. Card. **Opera omnia** iussu et auctoritate Rsmi. P. Aloysii Lauer, totius Ordinis F. F. Min. S. P. Francisci Ministri Gener. edita studio & cura Collegii a S. Bonaventura ad plurimos codices mss. emendata, anecdotis aucta, prolegomenis scholiis notisque illustrata. Tomus VIII. Ad Claras Aquas (Quaracchi) prope Florentiam. Ex Typographia Collegii S. Bonaventurae. 1898. Folio, str. CXXIV + 757. Cena M 22:50.

Bonaventura in Tomaž Akvinski sta dve sijajni zvezdi, ki sta zažareli v 13. veku na obnebjju katoliške cerkve in s svojo lučjo pro-

dirata v nedogledne globine naslednjih in bodočih stoletij. Prav duhovito je ta dva moža združil že veleumni Dante v 12. in 13. spevu svojega »Raja«. Ne samo, da sta istodobno živela (Bonaventura 1221—1274, Tomaž 1225—1274), skupaj se učila, bila si zvesta prijatelja, marveč se i duševno nekako spopolnujeta. Oba zastopata dva velika cerkvena redova in pa dvojno stran človeškega duha: spoznanje in ljubezen. Ni sicer pri njima nikake enostranosti, vendar pri Tomažu prevladuje razglablajoč razum, pri Bonaventuri pa vroča, serafska ljubezen. Tomaž je krščanski Aristotel, Bonaventura Platon, »angelski učenik«, nam razsvetljuje duha, »serafski učenik« nam ogreva srce, prvi je globoko misleč filozof, drugi globoko čuteč mistik. Prav primerno je zato, da se tudi njuna dela istodobno izdajajo. Leon XIII., ki je Tomaža povzdignil na akademične stolice, je zaukazal tudi novo izdajo Tomaževih del. Bonaventura ni smel izostati. Frančiškanski red je z velikimi žrtvami in gorečo vnemo začel izdajati tudi dela svojega odličnega očaka. Prvi zvezek je izšel l. 1882. in sedaj imamo že osem velikanskih folio-zvezkov.

Oglejmo si kratko najnovejši, osmi zvezek. Obširen uvod nam podaja učene kritično-zgodovinske razprave in opombe o raznih delih in rokopisih. Bilo je v resnici ogromno delo, prebrati, kritično oceniti in porabiti stotine rokopisov, ki so raztreseni po najrazličnejših knjižnicah. Spisi sami so razdeljeni v dve skupini: 1. *Opuscula mystica*, 2. *Opuscula ad Ordinem spectantia*. V prvi skupini je deset spisov:

I. *De triplici via*, alias *Incendium amoris* (str. 3—27), nekak »breviloquium« cele mistike. II. *Soliloquium de quatuor mentalibus exercitiis* (str. 28—67). III. *Lignum vitae* (str. 68—87), premišljevanja o skrivnostih našega odrešenja. IV. *De quinque festivitatibus pueri Iesu* (str. 88—98), kako se Jezus v pobožni duši spočne in rodi, kako ga duša imenuje, kako z Modrimi moli in kako daruje. V. *Tractatus de preparatione ad Missam* (str. 99—106). VI. *De perfectione vitae ad sorores* (str. 107—127). VII. *De regimine animae* (str. 128—130). VIII. *De sex alis Seraphim* (str. 131—151), o lastnostih in čednostih predstojnikov. IX. *Officium de Passione Domini* (str. 152 do 158). X. *Vitis mystica seu tractatus de passione Domini* (str. 159—229).

Poslednje delo so poprej pripisovali sv. Bernardu, a že Mabillon je spoznal, da ni Bernardovo, vendar dokazov še ni imel, da je Bonaventurovo, čemur sedaj ni več dvojbe.

Druga skupina obsega 24 spisov, ki se tičejo redovništva in posebej frančiškanskega reda.

V dodatku je pa še sedem spisov, o katerih se dvomi, ali jih je Bonaventura spisal.

Le prepogostoma se dandanes tudi v ascetičnih spisih javlja plitvost, površnost, boleha sentimentalnost, zato je bi bilo pač potrebno, da se vrnemo k starim mistikom, kakoršen je Bonaventura, ki v svojih

spisih z dogmatično visokostjo spaja globoko čuvstvovanje ter krščanski duši podaje tečne in krepke hrane za bogoljubno življenje.

Celo zbirko del sv. Bonaventure si bo pač posameznik težko omislil, ne smela bi pa manjkati v večjih knjižnicah v cerkvenih zavodih in verskih družbah.

F. K.

C. Cerkevna zgodovina.

Geschichte Roms und der Päpste im Mittelalter. Mit besonderer Berücksichtigung von Cultur und Kunst nach den Quellen dargestellt von Hartmann Grisar S. I., Professor an der Universität Innsbruck. Mit vielen historischen Abbildungen und Plänen. Freiburg im Breisgau. Herder. 1898. Snopič 1—4.

Poleg Pastorjeve »Geschichte der Päpste« je to brezdvomno najvažnejši pojav v zadnjih letih na polju cerkvene zgodovine. Celih dvajset let je gosp. pisatelj zbiral tvarino; kot vseučilišni profesor v Inomostu je dobil stalni dopust, da je mogel neposredno v središču krščanstva, v Rimu, preučevati vire in spominike za dolgo dobo od konca 4. do 15. veka. Delo izhaja hkrati v italijanskem in nemškem jeziku. Dočim je v laščini izšel že cel prvi zvezek, smo nemške izdaje dobili še le štiri snopiče (256 str.), vendar se že iz tega dokaj jasno spozna načrt, metoda, obseg in notranja vrednost celega dela.

Potreba take knjige se je čutila že dalj časa. Zadnji čas je sicer ogromno narastlo število zgodovinskih del o papeštvu in srednjem veku, a pogrešalo se je delo, ki bi v celoti predstavljalo zgodbe rimskega mesta in z njim spojenega papeštva. Srednjeveški Rim sam po sebi nima ni od daleč one važnosti, kakor jo je imel poprej, pač pa ima velikanski, splošno svetovni pomen kot stolica poglavarjev katoliške cerkve. A tudi vseobsežno delovanje papežev, ki je predmet splošni cerkveni zgodovini, se ne da prav razumeti, ako se ne ozremo na tla in odnošaje, v katerih je vzniklo. Kratko: Rim in papeštvo sta dva ozko spojena, neločljiva činitelja v cerkveni zgodovini.

Kdor se je doslej hotel kaj natančneje poučiti o tem zanimivem predmetu, moral je navadno posegniti za delom Ferd. Gregoroviusa, ki je začelo izhajati že leta 1859. in šteje 8 zvezkov. Brezdvomno je Gregorovius velik historičen talent, vrh tega njegovo pesniško predstavljanje in slikovit slog ter krasen jezik uprav začaruje čitatelja. Vendar to delo (ki je sicer tudi na indeksu) je v marsičem nedostatno. Pred vsem je škoda velikega talenta, da se je zaril v neko tesno idejo in po njej razmotruje svetovni pomen Rima in papeštva. On namreč naravnost sam priznava, da ga je pri spisovanju vodila misel z družene, nove Italije. Naj že kdo misli o tej ideji kar hoče, priznati

mora vsakdo, da je ozka in tesna nasproti veliki ideji, katero predstavlja Rim kot središče katoliške t. j. vesoljne cerkve.

Dalje je Gregoroviusovo delo dandanes že zastarelo. Od onega časa, ko je on pisal, pa do današnjega dne, so zgodovinarji spravili na dan neizmerno množino prej neznanih virov in spominikov, zlasti odkar je Leon XIII. velikodušno učenjakom odprl prebogato zakladnico vatikanskega arhiva. Tudi rimsko starinoslovje je zadnji čas doseglo uspehov, o katerih se še Gregoroviusu sanjalo ni. Trebalo je torej veščaka, ki bi spretno porabil in zbral uspehe novejšje zgodovinske vede. In tak je brezdvomno prof. Grisar, ki je i sam več starinoslovec in je leto za letom priobčeval v laških in nemških časnikih članke o rimskem starinoslovju. Ko prebiramo njegovo zgodovino, spoznamo skoraj na vsaki strani strokovnjaka v starinoslovju; rekli bi, da včasih celo predaleč zaide v starinoslovske podrobnosti in tako pretrga nit zgodovinskega pripovedovanja.

Kakor smo rekli, bo Grisarjeva zgodovina obsegala celi srednji vek, od l. 394. do dōbe renesanške, kjer se začenja Pastorjeva zgodovina. Razloček med obema bo pa ta, da Pastor razmotruje v prvi vrsti papeštvo v njegovem vesoljnem delovanju (pro Orbe), Grisar se bo pa v prvi vrsti oziral na Rim (in Urbe).

Celo delo je preračunjeno na šest zvezkov. I. zv. od 4.—7. stol.; II. od 7. stol. do karolinške dōbe; III. od Karlovičev do Gregorija VII.; IV. vrhunec moči srednjeveškega Rima in papeštva do propasti Hohenstaufovcev; V. zgodovina Rima in papeštva do konca avinjonske sužnosti; VI. od av. sužnosti do papežev renesanške dōbe. Vsak zvezek bo zopet razdeljen v šest knjig. Prva knjiga bo obsegala tale poglavja: 1. zadnji vzlet paganstva v Rimu; 2. notranji preobrat zahodnega cesarstva in mesta Rima; 3. ponižanje Rima in propast zah. cesarstva; 4. Rim nasproti germanskemu in romanskemu svetu srednjega veka; 5. zunanji preobrat Rima; Rim v cesarski dōbi; 6. rimski škofje do konca zah. cesarstva; 7. rimska umetnost in kultura v zadnjem, krščanskem cvetu. Prvi zvezek bo izšel v kakih 15 snopičih, vsak ima po 4 pole in velja 90 kr.

Zakaj začenja pisatelj svojo zgodovino z l. 394.? Ker se je tega leta bil zadnji boj med krščanstvom in paganstvom. Frank Arbogast je ubil Valentinijana II., sovladarja Teodozija Vel. in je proglasil za cesarja bivšega retorja Eugenija. Ta, dasiravno krščen, se je oslonil na pagansko stranko. Nenadoma je že skoraj izumrlo paganstvo zopet oživel. Eugenij je zbral krog sebe precejšnjo vojsko, a hrabri Teodozij ga je premagal pri Ogleju 5. kimovca 394. l. Tako se je izjalovil tudi zadnji poskus umirajočega paganstva.

Zgodovinarji res različno začenjajo srednji vek; nekateri s propastjo zahodno-rimskega cesarstva (476. l.), drugi s preseljevanjem narodov, Weiss s Kristusom samim. Kakor v naravi ni moči določno začrtati meje, kedaj preneha dan in se začne mrak, tako je tudi z

zgodovinskimi dóbami. A zgodovinar potrebuje razdelitve, zatorej mora postaviti važne dogodke za mejnike zgodovinskih odsekov.

Zdi se nam, da dogodek l. 394. nikakor ni tako pomenljiv, da pisatelj ž njim začenja tako važno in veliko dóbo. Usoda paganstva je bila že zapečatená in ko bi bil tudi Eugenij premagal Teodozija, opomoglo bi si paganstvo le za nekaj časa. Sicer pa tudi Teodozijeve moči nikakor niso bile tako neznatne nasproti Eugenijevim, kakor nas hoče pisatelj prepričati. Ako bi nam pisatelj hotel podati popolno sliko največjega preobrata v svetovni zgodovini, kako je iz paganskega Rima postal krščanski Rim, moral bi začeti tam, kjer je prvič padlo seme Kristusovega evangelija na rimska tla. Ako se je pa že hotel omejiti le na krščanski Rim, bil bi naravni začetek s Konstantinom Vel. Dva za Rim velepomemljiva dogodka sta spojena s tem cesarjem. Krščanstvo je postalo državna vera in Rim je prenehal biti cesarska prestolnica, odslej je njegova usoda več ali manj navezana na rimske škofe. Konstantinova vlada je z mnogoterimi spominiki in državnimi uredbami vrezala tako globoko brazdo v zgodovino rimskega mesta, da pisatelj sam mora nehoté segati daleč nazaj za l. 394., ko govori o umetnostnih in sploh kulturnih zadevah.

Sicer nam pa pisatelj v doslej izišlih snopičih temeljito slika zunanji in notranji preobrat koncem 4. stoletja. Paganska svetišča se zapirajo in opuščajo, kipovi bogov in boginj žalostno stojé po ulicah in trgih, ker se vedno bolj krči število njihovih častilcev. Nikakor pa kristijani niso razbijali in podirali paganskih spominikov, kakor se večkrat očita — iz zlobe ali iz nevednosti. Do l. 526. sploh ni sledu, da bi kristijani kateri tempel spremenili v cerkev. Tudi notranje delovanje krščanstva, v družabnem in nraavnem oziru pisatelj natančno zasleduje. Vendar bi si o tem še kaj več želeli, kakor nam pisatelj podaja na str. 57 v op. 2. Kako je to, da krščanstvo ni očistilo nraavne mlakuže v Rimu in obvarovalo rimske države? Ta vprašanja so nekaterim zgodovinarjem (Gibbon, Duruy, Gregorovius) dala povod za pikre napade na krščanstvo, v resnici pa dajejo snovi za globoka zgodovinsko-filozofična razmotrivanja. Ne smemo pozabiti, da temne strani v zgodovini sploh bolj silijo v oči; čednost je skromna kakor vijolica. Krščanstvo je v rimskem mestu vzredilo tisoče mučencev in devic, velikih značajev in pogumnih vojakov. Toda krščanstvo človeku ne jemlje slobode; vrh tega so v Rimu bile velikanske ovire, zatorej ni čuda, če se je tudi v krščanske in celo cerkvene kroge zajedla mehkužnost. Pač neprijazna je slika, katero nam podaje strogi Jeronim kot tip mehkužnega rimskega klerika, o katerem pravi, da ima le dva sovražnika, in ta sta: čistost in pa post (str. 52). Vendar se v tej dóbi zrcalijo tudi zlati značaji, kakor Pamahij, Melanija, Marcela, Pavlina itd.

Očitanje, zakaj da krščanstvo ni rešilo rimske države, je isto, kakor zahtevati, da metafizično nemogoča reč postane mogoča. Odkar je po svetu zazvenelo načelo: »ni razločka med Grkom in barbarom«, od tedaj je rimska država postala zgodovinska nemožnost. Ona je izvršila svojo ulogo, morala se je umakniti novim narodom, ki so prevzeli njeno dedščino. Krščanstvo ni samo za jedno državo, marveč za vsa ljudstva.

Po smrti velikega Teodozija se je zahodno cesarstvo pod slabotnimi vladarji naglo približevalo svojemu koncu. Vrhunec ponižanja in sramote je pač bil, ko je nepremagljivi Rim postal plen Alarikovih čoporov. O teh žalostnih zgodbah govori 3. poglavje. V 4. poglavju zremo, kako so se vkljub velikanskim preobratom vendar še ohranile oblike starorimskega življenja in kako so mogočno vplivale na romanski in germanski živelj, ki se pod solncem starorimske kulture začenjata razvijati. 5. poglavje, ki obsega del 2. snopiča, cel 3. snopič in čež polovico 4. snopiča, nam podaja natančno sliko rimskih paganskih in cerkvenih spominikov. Kot več starinoslovec nas pisatelj vodi za roko od spominika do spominika. Podaja nam povsod zanesljive podatke starinoslovske vede, vendar v nekaterih točkah se starinoslovci ne bodo strinjali z njim, deloma bo pa vsled novih najdb prav to poglavje hitro zastarelo. Prevažen vir za ta oddelek je »Liber pontificalis«, za katerega 1. del misli Grisar (z Duchesneom), da je nastal krog l. 530., dočim ga Mommsen v novi izdaji (Berlin, 1898) stavlja ravno za 100 let pozneje. Pri rimskih cerkvah se srečavamo z različnimi legendami, s katerimi je bil srednji vek kaj plodovit. Grisarjeva kritika je v tem jako trezna in umerjena.

6. poglavja, ki govori o rimskih škofih ob koncu zahodnega cesarstva, je v 4. snopiču še le začetek. Tukaj govori najprej o raznih svedočanstvih za prvenstvo rimskega škofa, potem o razvoju primata. Aberkijevemu spominiku lasti pisatelj odločno krščanski značaj, ne ugaja nam pa, da iz tega koj izvaja dokaz za primat. Stvar še vendar ni tako popolnoma dognana, za primat pa imamo dovolj drugih boljših dokazov.

Lepe slike in načrti znatno olajšujejo razumevanje. Grisarjevo delo je slastno in poučno berilo za onega, ki je v Rimu sam ogledoval spominike, kakor tudi za onega, kateri ni imel te priložnosti. O nadaljnjih snopičih še izpregovorimo o svojem času. F. K.

Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jahrhundert. Von Dr. Johann Loserth, Professor der Geschichte in Graz. Stuttgart 1898. Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung Nachfolger. 8° str. VIII.+614. Cena 7 gld. 20 nov. ali 12 m. — O reformaciji in protireformaciji v naših deželah sta izišli v nemškem jeziku lani dve knjigi od slavnih zgodovinarjev v Gradcu (o jedni je poročal »Voditelj« l. I., str. 224—229). — Naš pisatelj je razdelil svojo knjigo

v dva glavna dela. V prvem delu (str. 1—284) popisuje razumljivo in precej obširno začetek in napredek reformacije v notranje-avstrijskih deželah, t. j. po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, deloma tudi po Goriškem do l. 1578., ali do tako imenovane verske pacifikacije v Mostu (Bruck) na Muri. — V drugem delu (287—572) pa natanko opisuje začetek protireformacije s posebnim ozirom na nekatere osebe, kakor so: K. Kratzer, J. Homberger, škof krški Krištof, jezuitje, prošt P. Muhič itd. pod nadvojskom Karolom II. do l. 1590. Dodane so še priloge raznovrstne tvarine.

Vseh posameznostij posebej nam tukaj ni mogoče omenjati, ker je knjiga preobširna. Kolikor smo se prepričali, je pisana učeno in nepristransko. Zanimivo je za nas to, da podaja veliko gradiva tudi za naše slovenske kraje, govoreč o razširjevalcih protestantizma na Slovenskem, kakoršni so n. pr. Primož Trubar, Dalmatin, Vergerij, Ungnad itd. Knjiga ima lep tisek in papir, in kakor pisatelj sam pravi v predgovoru, sestavljena je po dolgotrajnih študijah na podlagi do sedaj še nenatisnjenih deželnih arhivov in drugih virov. — Knjiga je priporočila vredna za tiste, kateri se želé natančneje poučiti o tej zloglasni in žalostni dóbi. *O. H. Šalamin.*

Knjige „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“. Ker želimo natančno zaznamovati vsak znanstveni pojav v naših krajih, kolikor spada v obseg našega lista, moramo se ozreti tudi na knjige najvišjega učnega zavoda na slovenskem jugu. Jugoslavenska akademija nima sicer bogoslovskega oddelka, vendar je že veliko storila za cerkveno zgodovino, starinoslovje in umetnost. Letos je svojim naročnikom podarila 10 knjig, a mi se pomudimo le pri nekaterih, ki se tičejo več ali manj bogoslovne vede. Med temi so v prvi vrsti »Starine«, knjiga XIX. Tukaj nam na str. 33—94 dalmatinski učenjak L. Jelić podaje »Regestum litterarum« zadarskega nadškofa Mafeja Vallaressa (1449—1496). Rokopis se čuva v Barberinski knjižnici v Rimu in obsega 565 poslastic. Pisma se tičejo Vallaressovih odnošajev z rimsko stolico, z Benetkami in beneškimi oblastmi po Dalmaciji in Istri, z dalmatinskimi škofi in duhovščino zaderske nadškofije, s hrvaškimi bani in knezi ter mnogobrojnimi sorodniki. Deloma je govor o javnih, deloma o zasebnih zadevah. Mafej je bil humanist in dobro izurjen v latinščini. Njegova pisma »so zrcalo javnega in privatnega življenja v Dalmaciji v 2. polovici 15. veka«. Razven jednega, še doslej ta pisma niso bila priobčena.

Na str. 95.—256. iste knjige je gramatično-leksikalna studija dr. Jurija Polivke o Srednjebolgarskem evangeliju Srečkovičevem. Rokopis, lastnina prof. P. Srečkovića v Belgradu, šteje 173 pergamentnih listov v 21 kvaternijonih. Ta evangelij spada med starejše književne spominike srednjebolgarske; v jeziku in oblikah nadkriljuje tako zvani trnavski evangelij. Prof. V. Jagić sodi, da je nastal v prvi polovici 13. veka. Razprava bo v prvi vrsti zanimala jezikoslovce-slaviste, vendar je poučna tudi za zgodovinarja, cerkvenega in kulturnega, ker je važna priloga k zgodovini staroslovenskih svetopisemskih prevodov na slovenskem jugu. — Staroslovensko cerkveno književnost so doslej sploh obdelovali le jezikoslovci; čas je, da se tudi bogoslovci začnejo s tem predmetom živahneje baviti.

Dalje nam je omeniti:

Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium. Volumen VI. Hrvatski spomenici. Zv. I. Tukaj je na 435 straneh priobčeno 277 glagolskih in cirilskih listin (in v dodatku še štiri). Zaradi enoličnosti so vse prepisane s cirilico. V veliki večini se tičejo cerkvenih zadev. Povzete so iz Kukuljevičeve in Lopašičeve zbirke, a uredil jih je dr. Jur. Šurmin. *F. K.*

D. Cerkveno pravo.

Katholisches Eherecht. Mit Berücksichtigung der im Deutschen Reich, in Österreich, der Schweiz und im Gebiete des Code civil geltenden staatlichen Bestimmungen. Von Dr. Josef Schnitzer, ausserordentlichem Professor der Kirchengeschichte und des Kirchenrechts am königl. Lyceum zu Dillingen a. D. Fünfte, vollständig neu bearbeitete Auflage des Werkes: J. Weber, Die canonischen Eehindernisse. Mit Approbation des hochw. Kapitelvicariats Freiburg. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung 1898. Velika osmerka str. XI. 681. M 7:50. Če sodimo po naslovu, delo ni novo, ampak nova t. j. 5. izdaja znane in jako razširjene J. Weberjeve knjige: »Die canonischen Eehindernisse«. Kot praktičen dušni pastir se je oziral Weber posebno na praktično stran zakonskega prava, torej je podajal dušnim pastirjem in spovednikom mnogo jako koristnih in porabnih navodil. Zato se je priljubila njegova knjiga posebno praktičnim dušnim pastirjem. Schnitzer, prireditelj nove t. j. 5. izdaje, pa je postavil to delo na pravno-znanstveno podstavo, knjigo popolnoma predelal in tako spremenil, da razven osnovnega načrta, uzorcev za prošnje na oblastya in nekaterih praktičnih navodil dušnim pastirjem iz prejšnje knjige skoro ni nič preostalo. Pravno-znanstveno stališče dela kaže se posebno v dvojnem oziru.

V prvi vrsti omenjamo zgodovinsko stran. Vporabivši rezultate novejših književnosti, posebno od l. 1887. na polju cerkvenega, državnega in staro-rimskega prava, podaja nam ne samo sedaj veljavno cerkveno pravo, ampak nam kaže tudi zgodovinsko razvijanje zakonskega prava v različnih dobah: v stari zavezi, pri Rimljanih, Germanih, in navaja razne cerkvene odredbe v različnih časih. Tako nam stavi pred oči dobro razvrščen pregled razvoja zakonskega prava, da v njem lahko spoznavamo postanek sedaj veljavnih določil in moremo pravično in brez predsodkov presojeti cerkvene zakonske odredbe.

Razven tega se je pokazal Schnitzer v tem delu izbornega poznatelja virov zakonskega prava, zlasti naredeb sv. stolice in državnega zakonskega prava v nemškem cesarstvu, v Avstriji, Švici in v pokrajinah nemškega cesarstva, kjer še velja Code civil. Dokazila, katera navaja v opombah, kažejo nam veččega učenjaka in nudijo priložnost, prepričati se o resničnosti njegovih trditev, in kdor se želi temeljiteje poučiti o prepornih vprašanjih. Iz obširne književnosti v tej stroki ni prezrl nič bistvenega. Čeprav se v nekaterih točkah n. pr. o oblasti države do zakonov med kristijani¹ tudi gledé na zakonsko vez (str. 48 opomba), ali o vprašanju, smejo li tudi nekatoličani biti krstni botri

¹ Glej »Voditelj« l. I., str. 268.

(str. 425) ž njim ne strinjamo, vendar moramo pohvalno omeniti njegovo strogo cerkveno stališče.

Prireditelj 5. izdaje Weberjeve knjige je postavil svoje delo na pravno-znanstveno podstavo, ali pri tem nikakor ni prezrl praktičnega dušnega pastirstva, temveč je očitvidno si prizadeval tudi svojemu delu ohraniti vse prednosti, posebno praktično vporabnost prej imenovane knjige. O tem nas prepričajo posebno njegova izvajanja o spregledih zakonskih zadržkov, o porokah in ravnanju z različnimi vrstami pogodnikov, katerim nasprotujejo zakonski zadržki. Pravni slučajji pa, katere na koncu dostavlja, nam kažejo, kako se cerkvene postave vporablajo v posamnih slučajjih, in so tem večje važnosti, ker so večinoma vzeti iz »Acta s. Sedis«, so torej istinite rzsodbe sv. stolice, in se ozirajo posebno na novodobne razmere.

Izvemši nekatere malenkostne pomote n. pr. »D' Hannibale« mesto »D' Annibale«, ali na str. 73. »quodquod« mesto »quotquot« in na str. 591. »Burgundiorum« mesto »Burgundio»um«, je tisek natančen in oblika lična.

Knjigo priporočamo ne samo tistim, ki se želijo znanstveno izobraziti v tej stroki, ampak tudi za praktično dušno pastirstvo. *M. M.*

E. Homiletika in katehetika.

Die Adventsperikopen, exegetisch-homiletisch erklärt von Dr. Paul Wilhelm von Keppler, Bischof von Rottenburg. Mit Approbation des hochw. Erzbischofs von Freiburg. 1898. Zweite unveränderte Auflage. (VI. in 144 str.) *M* 2'40.

Ime Kepplerjevo je dobro znano krščanskim učenjakom in katoličanom; ako bi ne bil Keppler ničesar drugega spisal, kakor svoje »Wanderfahrten und Wallfahrten im Orient«, morali bi ga prištevati najduhovitejšim nemškim pisateljem; kot takega kaže se tudi v knjigi, katere naslov smo zgoraj podali.

Večkrat sem se že na tihem vprašal, ko sem bral in premišljeval krasne, dasi večkrat celó priproste homilije sv. očetov n. pr. Krizostoma i. dr., zakaj se dandanes skoraj nikjer več ne pridiguje po homilijinem načinu? Pa nisem si mogel dati dovoljnega odgovora; mislil sem si: najbrž je tega kriva sedanja splošna, nasprotna navada. Dobro se še spominjam, da sem kot mal deček pridigarja (rajnega blagega mi duhovnega očeta Karola Jakliča) najrajši poslušal takrat, kadar je razlagal nedeljski evangelij ali berilo in s tem združil primerne nauke in opomine. Zdi se mi torej, da današnje pridigarstvo boleha, da način pridigovanja ni najboljši. Keppler pa to naravnost izreče v predgovoru svoje izvrstne knjige in pové tudi zdravilo ali pomoček; povrnitev k sv. pismu ali nedeljska svetopisemska berila naj se poljudno razlagajo, t. j. naj se

pridiguje v homilijah. Kar kliče sv. Krizostom (Hom. 79 in Matth.) vsakemu kristijanu: »pokaži svojo bolno dušo Pavlu, pokliči k sebi Matevža, prisedi k evangelistu Janezu; oni ti naj povejo, česa je treba storiti, da od takih boleznij ozdraviš; gotovo ti bodo vse oznanili in ničesar prikrili, ker oni niso mrtvi, ampak živijo in govorijo«; to velja posebno še za pridigarja.

Seveda se bo ugovarjalo: nekatere nedeljske perikope so take, da bi jih ne bilo mogoče, vsaj več let ne, po homilijinem načinu uporabljati in razlagati. Da to ni resnično, dokaže se lahko iz sv. očetov, ki pravijo, da je sv. pismo »cibus qui nec sumptus consumitur« in pa: »habet scriptura sacra haustus primos, habet secundos, habet tertios«; da, sv. pismo je neusahljiv vir za pridigarja; in tudi tiste perikope, ki se nam zdijo na prvi pogled celo nepomenljive in suhe, imajo v sebi dovolj gradiva za homilije, ako jih namreč analiziramo, eksegetično raztolmačimo, skratka: ako jih v duhu poprej prebavimo. To je tudi namen Kepplerjeve knjige, ki nam podaje natančne razprave o sveto-pisemskem berilu 4 adventnih nedelj. Način njegovega tolmačenja pa je ta-le: naprej kratko označi čas, n. pr. pri 3. adventni nedelji: veselite se, Odrešenik je že blizu! Potem pride sveto-pisemski tekst, kjer se vrsta za vrsto eksegetično in praktično razlaga; nazadnje pa podá pri vsakem berilu več duhovitih dispozicij za pridige.

Sklepčna sodba je ta: Kepplerjeva knjiga je izvrstna v vsakem oziru; ona kaže ne samo duhovitega in dobro izurjenega, praktičnega razlagavca sv. pisma, ampak tudi moža po božji volji, kateremu je samo za to, da bi se vedno bolj spoznavala globokost in plodovitost besede božje v sv. pismu.

Nekatere dispozicije za pridige na 3. adventno nedeljo (Evang. S. Ioan. 1, 19. 28) po Kepplerju:

Des Täufers Verhalten:

1. er lässt sich nicht durch versuchliche Fragen von der Demuth abbringen (19—22);

2. er lässt sich nicht durch feindselige Fragen von seiner Berufspflicht und seinem Zeugeamt abwendig machen (23—28).

Das Beispiel des Johannes für uns beschämend:

1. er weist Ehren zurück, welche ihm nicht gebühren (19—21) — wir beanspruchen nicht selten solche, auf welche wir kein Anrecht haben;

2. er hüllt in Demuth seinen Werth und seine Würde (22, 23) — wir überschätzen oft unsern Werth und pochen übermüthig auf unsere Stellung;

3. er gibt alle Ehre Gott unter tiefster Selbstverdemüthigung (24—28) — unser Stolz will mitunter nicht einmal vor Gott sich beugen.

Wer bist du? Richten wir die Frage

1. an Johannes, und wir werden finden, dass er ist

a) voll Demuth bezüglich seiner Person (19—22),

b) voll Muth in seinem Beruf (23),

- c) der würdige Vorläufer des Herrn (24—28);
 2. an uns selbst, und werden finden, dass wir sind:
 a) voll Einbildung und Hochmuth auf unsere Person,
 b) voll Kleinmuth und Schwäche in unserem Beruf,
 c) so unwürdige Nachfolger des Herrn.

Noverim me, noverim te (S. Aug.):

1. Erkenne wie der Täufer die Niedrigkeit deiner Person;
2. erkenne wie der Täufer die Hoheit deines Berufes;
3. erkenne wie der Täufer den Heiland, der dich aus Niedrigkeit erlöst und dir die Gnade gibt, deinen Beruf zu erfüllen und dein Ziel zu erreichen.

Die wahre Demuth gezeichnet am Bilde des Täufers:

1. sie will nicht scheinen, was sie nicht ist, und masst sich nichts an, was ihr nicht gebührt;

2. sie ist ganz, was sie sein soll, und erfüllt standhaft ihren Beruf (jeder von uns soll in gewissem Sinn ein Wegebereiter und ein Zeuge für den Herrn sein).

J. Zidanšek.

Die Kapellenweihe in der k. k. Staats-Oberrealschule zu Marburg. Ansprache, gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, in der neugeweihten Realschul-Kapelle am 21. Sonntage nach Pfingsten, den 23. October 1898. Marburg, 1899. Im Selbstverlage des Verfassers. — St. Cyrillus-Buchdruckerei. Str. 36.

Za mariborsko realko je bil 23. vinotok 1898. l. zelo pomenljiv in slovesen dan. Premilostljivi knez in škof dr. Mih. Napotnik jo je ta dan blagoslovil. Po blagoslovljenju čedne kapelice je sledil krasen škofov nagovor, katerega v le-tej knjižici realčnim dijakom njihov nadpastir ljubeznivo podaje v vedni spomin. V uvodu je izražena želja, naj Bog blagoslovi zavod; Deus omnipotens benedicat tibi et crescere te faciat! (Gen. 28, 3.) V razpravi se pozivljejo in opominjajo dijaki, naj bodo vedno zvesti sinovi sv. katoliške cerkve, kar je za olikanega in učenega moža čast in dolžnost. Kajti katoliška cerkev je mogočno pospeševala in gojila raznovrstne vede in umetnosti, tudi tiste, ki so poglavitni predmeti na realki. Leon XIII. z veseljem pozdravlja velikanski napredek v naravoslovnih strokah; saj ravno naravoslovje nagiba in vodi učenjaka k Bogu. Coeli enarrant gloriam Dei! Naravne postave so po izreku nedosegljivega učenjaka svetega Tomaža A. sledi mogočnega in vsegavednega Boga. Kraljica naravoslovnih ved, zvezdoslovje, nam čudovito kaže odsev božje neskončne velikosti. Matematika »nas pelje do spoznanja božje neomejenosti«, kakor je že Pitagora dejal, da imajo številke zaradi svoje neskončnosti nekaj božjega v sebi. Geologija in kemija nam kažeta, da ni nič čudovitejšega in božje modrosti vrednejšega, kakor je tvorjenje vesoljne narave v stvareh. Botanika, scientia amabilis, nam kaže v krasoti svojih otrok, v cvetlicah in rastlinah, neizmerno lepoto božjo. Ni čuda, torej, da so bili največji učenjaki na polju naravoslovja vselej pobožnega, Bogu vdanega srca, kakor: Newton, Keppler, Copernicus, Tycho

Brache, Galilei, Linné, Volta, Bessel, Faraday, Qerstedt, Ampère, Ritter, P. Secchi in mnogi drugi. Istotako želi Leon XIII., da bi se vedno bolj in bolj razvijala zgodovina. Ona nam kaže božji začetek svete cerkve; kaže nam, da je Bog ravno po krščanstvu človeškemu rodu podelil največje dobrate. Kako nepopisljivo ugodno vpliva katoliška cerkev na razvoj celih narodov, kaže zgodovina najbolj omikanega svetovnega dela, Evrope; kako divno oblaži posameznega človeka, kaže zgodovina po životopisih slavnih mož, velikih značajev. — Z enako vneto je cerkev vsak čas pospeševala umetnosti, slovstvo, slikarstvo, kiparstvo in zidarstvo. To nam spričujejo veličastne cerkve, nesmrtna dela krščanskih slikarjev, kiparjev in stavbarjev. Kakor učenjaki, tako so bili tudi najslavnejši umetniki pobožni in verni. Vede in umetnosti so naravna sredstva v dosego našega namena, posebno zemeljskega blagostanja; v dosego naše večne sreče je treba nadnaravnih pripomočkov; take nam pa podaje samo vera s posredovanjem sv. cerkve. Ergo: vera in cerkev sta neobhodno vsakomur potrebni. Radi tega je rekel Sokrat, da le to ve, da ničesar ne ve, — ker ni imel prave vere; a sv. Pavel se ne pritoži, da ničesar ne ve, ve mnogo, toda družega ne, kakor Jezusa Kristusa križanega (I. Cor. 2, 2). Kristus pa je pot, resnica in življenje. V sklepu velezanimivega govora sledi nujni opomin na dijake, naj ostanejo zvesti cerkvi in veri. Tak opomin je na realki toliko bolj opravičen, ker je realkam prva naloga, učence z realijami seznaniti, na idejalna načela človeškega duha se manj ozira. Ako se bodo dijaki v mladosti privadili vernega življenja, potem bodo enaka pota hodili tudi v sivi starosti. »Nastopite torej, krščanski dijaki, takoj sedaj pot, ki nas pelje do časno in večno srečnega smotra, hodite po njem vedno, neprestano!»

Umevno je, da bodo dijaki za predrag spomin, tiskan v tako lični knjigi in vsakemu izmed njih radodarno podeljeni, svojemu vzvišenemu nadpastirju prav hvaležni. Daj Bog, da bi se tudi ravnali po prejetih naukih!

Dr. A. Medved.

Kateheze. Spisal Jožef Kragelj, dekan v Tolminu. Z dovoljenjem preč. kn.-nadšk. ordinarijata goriškega. V Gorici, 1896 in 1898. Založil pisatelj. Dva zvezka, str. 132, cena 80 kr. — Videti je, kakor da bi se bilo pri nas katehetsko polje nekoliko zarastlo zadnja leta. Odkar so izšle vrle Mrazove kateheze, je preteklo že precej let. Boljše se je skrbelo za teoretični pouk v tej stroki; Rozmanovo katehetiko je dobro nadomestil gosp. prof. Zupančič, ki je v svojem »Duhovnem Pastirstvu« s posebno ljubeznijo in skrbljivostjo obdelal ravno ta oddelek, ki ima mladega duhovnika vzgojiti tudi za dobrega kateheta. Ta knjiga je izšla že v drugem natisu in katehetika se je natisnila še posebej v nekoliko iztisih ter dobila ministersko dovoljenje za uporabo

na slovenskih učiteljskih. Za praktične katekeze pa se je le malo zgodilo. Prof. Kržič je pričel sicer v »Krščanskem Detoljubu« katekeze za prvence, pa, čeravno porabne tudi za katehete, namenjene so prvotno priprostemu vzgojitelju za domačo uporabo.

Z zanimanjem torej vzame vsak za svoj poklic vnet katehet v roke novo delo te stroke. Razveselila nas je tudi gori omenjena knjiga. Gosp. pisatelj sam pravi, da jo je zasnoval po »načrtu za verouk v ljudskih šolah v nadškofiji goriški 1890« in deloma posnel po knjigi »Mey, Vollständige Katechesen für die untere Classe der katholischen Volksschule«. Vso tvarino obravnava tako obširno, da si bode katehet lahko odbiral ne le za prvo leto, marveč vsaj za tri leta nižjih ljudskih šol. In to je hvalno, zakaj odbira in krajša se zmiraj lažje, nego prideva in razširja.

Da knjigo prav ocenimo, treba nam je poprej rešiti neko načelno vprašanje. V tem so si vsi jedini, da treba v nižjih oddelkih ali razredih, sploh dokler še otroci ne znajo dobro brati, krščanski nauk učiti ustno, na pamet, brez knjige. Tudi v tem smo menda sedaj že vsi jedne misli, da je pri prvencih mogoče doseči kaj uspešnega le na podlagi svetopisemskih (morda deloma tudi cerkvenih) zgodb, ker le tako more biti verski pouk nazoren. Le v tem je še nekoliko razlike, da nekateri mislijo, naj bi se svetopisemske zgodbe za otroke popolnoma predelale in bi se jim na ta način pripovedovalo, kakor se jim prav otroško pripovedujejo druge dogodbe; drugi pa zahtevajo, naj se katehet drži strogo svetega pisma, ter ne spremeni nobene besede.

Mislimo, da je tudi tukaj, kakor navadno v prepornih rečeh, v sredi prava resnica: drži se kar moč svetopisemske besede, saj je tako lepa, detinsko priprosta, da bi težko našel kje primernejšo; vendar pa izpuščaj vse, kar ni za otroke umevno ali primerno, in tudi spremeniti smeš kaj malega ali pridejati, ako to zahteva jasnost ali sicer potreba nežnih učencev. Vse to pa naj bi se za stalno določilo že v učni knjižici, ker metodika zahteva, da se zlasti pri začetnikih vedno pripoveduje v istem redu in, kar moč, z istimi besedami in da bodi učitelju samemu popolnoma jasno, kaj in koliko misli doseči. Naša misel je ta-le: katehet pripoveduj, kolikor možno, natanko po sv. pismu in med pripovedovanjem razlagaj kar najmanj moreš ter prvotno povej le toliko, kolikor res hočeš naučiti učence, to bodi podlaga vsemu, kar pojasnjuješ že v uvodu in kar razlagaš po pripovedovanju med izpraševanjem, po vsej katekezi: obema, katehetu in učencu, mora biti čisto jasno, kaj in koliko si je zapomniti kot poglobliven nauk za dotično uro, le s tem razločkom seveda, da katehetu je to jasno že pred naukom, učencem pa po nauku.

Po tem pojasnilu smemo reči, da so Krageljeve katekeze jako rabne. Gosp. pisatelj se je močno oziral na sv. pismo, vendar po svojem vzorniku Meyu pripoveduje semtertje precej prosto, a pripovedovanju pristavlja še mnogo pojasnil. Torej bo kolikor toliko ustrezno obema strankama. Kdor rad bolj prosto pripoveduje, ima že tu zadostnega gradiva; kdor pa se bolj tesno drži svetopisemskega pripovedovanja ter ima za podlago učno knjižico (Skuhala ali Kržič), bo našel tudi v teh »katehezah« kaj lepe tvarine za razlago, bodi si za uvod ali za pojasnilo pri izpraševanju.

Hvalno je, da je gosp. pisatelj v obče lahkotnem slogu pisal jedrnato brez nepotrebne gostobesednosti, v katero se tako lahko zabrede ravno v katehezovanju; podrobnosti prepušča katehetu. Hvalno je, da je besednemu pojasnilu semtertje pridejal več vzgledov; posebno je tudi hvalno, da se mnogo ozira na cerkvene čase in službo božjo, na liturgiko itd.

Omeniti nam je le nekaterih rečij, ki bi jih želeli nekoliko drugače. Gledé na »onikanje«, kadar se govori o častljivih osebah, ki še sedaj živijo in delujejo med nami, sem odločno na tem stališču, naj se še ohrani¹, ker je brezdvomno pri otrocih velikega pomena za vzdržavanje avktoritete. Po mojih mislih nikakor ni primerno, da se otrokom govori: naš škof je prišel, tvoja mati ti je kupila, oče ti je obljubil itd. Kako čudno se bere v tem smislu na str. 33.: »Ciril je šel k materi in ji rekel: Mati, prosite vi očeta, da naj mi kupi torbo«.

Razlaganje zapovedij božjih se nam zdi nekoliko preplitvo, ker nam jih že otroško »izpraševanje vesti« obširneje razlaga. Pri 5. zapovedi n. pr. se veliko več pripoveduje o grehih zoper živali, nego zoper ljudi ali zoper samega sebe; pri 8. zapovedi je omenjena le samo laž in nič drugega itd. Isto velja o razlagi očenaša in še o nekaterih rečeh. Tudi nekoliko več dejanske uporabe bi si želeli in morda semtertje kaj več migljajev, kako naj mladi katehet porabi dotično tvarino, da gane srce otrokom in pridobi voljo za sv. resnico. Prav lepo je povedano navodilo v »dodatku«, katero naj bi se bilo pa še bolj izkoristilo v katekezah samih. Še bolj naj bi se bili porabili razni izvrstni viri, ki so sedaj na razpolago.

Tudi tako zvani »verzi« so navedeni mnogokje, a vsi niso dovolj srečno odbrani. N. pr. na str. 84.: Jezus je okol' pogledal, — Mignil je služabnikom, — Vrčev šest je zapovedal — Napolniti z vodo tam.« Oblika »služabnikom« nikakor ni več za sedanji čas. Jednako nespretno stoji na str. 37.: »V nebesa bo sprejet le tist' — Ki madežev že vseh

¹ Tudi mi se strinjamo s tem, naj se ohrani v poljudnih spisih in govorih (pridigah, katekezah itd.), pač pa smo za to, naj se opusti v znanstvenih spisih. In tega se držimo tudi v našem listu.

je čist«. Apostrof se mi zdi tukaj premogočen; zakaj bi se mu ne vzela oblast, n. pr. tako-le: »V nebesa se sprejmó le tisti — Ki mádežev že vseh so čisti«. Sploh nismo preveč zavzeti za »verze«. Kar ni po obliki lepo in po vsebini osoljeno, ni vredno, da bi se otrokom s težavo ubijalo v glavo.

Morda še kdaj kaj spregovorimo o podrobnostih; za sedaj le prav tople priporočamo knjigo svojim čč. sobratom v obilno nakupovanje ter prigovarjamo tudi še drugim, naj dajo na svitlo, ako imajo kaj izvrstnega, zakaj kakor nam za cerkvene govore ne zadostuje jeden pisatelj, jednako ne za šolo. Katehet ne more nikoli reči, da je dovolj izučen.

Internus.

F. Nabožne knjige.

Nove lurške Šmarnice. Francoski spisal H. Lasserre. Z dovoljenjem pisateljevim poslovenil J. Godec, kaplan. Ljubljana, 1899. Tiskala »Kat. Tiskarna«. Str. 300.

Kaj je bolj umestno, kakor da se sedanje dni proslavljajo pred vernim ljudstvom čudeži, katere, rekel bi, med nami dela ljubi Bog na priprošnjo lurške Matere božje? Že stari Tobija pravi, da je božja dela razodevati in hvaliti častitljiv posel. Gosp. J. Godec nam je torej storil uslugo, da nam je Laserjeve Šmarnice poslovenil in tako češčenje lurške Marije med Slovenci znova podnetil.

Nove Šmarnice (»nove« se imenujejo pač zato, da se razločujejo od sličnih Šmarnic, katere je izdal Fr. Marešič) so za zasebno pobožnost zelo rabne in bodo razveselile marsikaterega Marijinega otroka. Dvo-mimo pa, če bodo povsem ustrezale tudi za očitno službo božjo. Štirje čudeži so namreč razdeljeni na 31 dni meseca majnika. Prvi čudež n. pr. je raztegnjen na 12 dni. Kaj pa, če je častilec Marijin jeden ali dva dni zadržan, da ne sliši branja? Kaj pa, če kdo samo semtertja zahaja k šmarnicam? Vsi ti pač ne bodo imeli koristi od tega branja.

Obilo francoskih lastnih imen v francoskem pravopisu ovira tudi veččega bralca pri čitanju. Kazalo bi bilo tudi manj prevajati, ampak predmet podati v priprosti slovenski besedi. Tukaj pač ne gre za besedo, nego za stvar.

Podoba lurške Matere božje na čelu Šmarnic se nam ne more prav prikupiti. Štirnajstletna Bernardika ima dobrih štirideset. — Cena knjigi je ta-le: V polusnje vezana 90 kr., v usnje 1 gld., z zlato obrezo gld. 1:20. Po pošti 5 krajc. več.

Dr. K.

Geheiligt werde Dein Name! Gebet- und Gesangbüchlein. Verfasst von Johann Vreže, Religionslehrer an der städtischen Knaben- und Mädchen-Bürgerschule. Marburg, 1898. Im Selbstverlage des Verfassers. Z dovoljenjem preč. kn.-šk. lavantinskega ordinarijata. Str. 249.

Neumorno delavni gosp. katehet je priredil ta molitvenik za nemške šolarje na podlagi novega katekizma. Zatorej so sprejete vanj molitve katekizmove, druge pa, zlasti mašne, spovedne in obhajilne se tesno oklepajo nauka in besedila novega katekizma. Molitve za popoldansko službo božjo so povzete iz novega lavantinskega sv. opravila: »Lavanter Diöcesan-Andachtsbüchlein«.

Molitvenik ima to prednost, da ni samo za otroke, marveč tudi za odrasle, ko že šolo zapustijo, da jim bo tudi pozneje v spominu vzbujal nauk katekizmov. V I. delu nam molitvenik podaja kratek nauk o koristi in potrebi molitve in pa molitve o raznih prilikah, potem pouk in molitve za sv. mašo, spovedne in obhajilne molitve, litanije in molitve za popoldansko službo božjo. Morda bi bilo dobro, če bi se v drugi izdaji še dostavile sedaj za naše škofije dovoljene litanije v čast presvetemu Srcu Jezusovemu. Naposled nas prvi del pouči o raznih bratovščinah in pobožnostih. Drugi del obsega pesmi: nedeljske, za razne cerkvene čase, obhajilne pesmi, Marijine in v čast svetnikom, himne (Te Deum, papeževa in cesarska), pesmi za rajne. V »dostavku« je kratka ponovitev katekizma, spovedno ogledalo — kar bi se v drugi izdaji naj uvrstilo spredaj med spovedne molitve —, in pa tri pesmice Detinstva Jezusovega.

Zunanja oprava je prav lična in oblika priročna. V drugi izdaji se še naj odstranijo zaostale tiskovne pomote. Cena v platno vezanemu je 40 kr., v usnje z rdečo obrezo 60 kr., šagrin z zlato obrezo 1 gld., mehek šagrin z zlato obrezo gld. 1:30. Knjižica bodi toplo priporočena gg. katehetom na nemških šolah.

F. K.

Venček cerkvenih pesmi za šolarje. Cena 10 kr. V Mariboru, 1899. Tiskarna sv. Cirila. Knjižica v velikosti 18° obsega 48 strani ter je razdeljena v dva dela, pesmi in molitvice. Pesmi nam dokazujejo, kar se je že tolikokrat povdarjalo, na kaki nizki stopinji se nahaja slovensko nabožno pesništvo. Misli v pesmih so nelogično razpostavljene, jezik je vedno na natezalnici ali v stiskalnici, tehnika je nad vse slaba. Kar se tiče nepravilnega razporejanja mislij, so nam pravi uzor Marijine pesmi. V njih se podi nova misel za novo mislijo, brez notranje zveze, le da se dobi nova vrsta in rime. Jezik je vse drugo, samo pesniški ni. Apostrofi, nepravilno škandiranje, neslovniški stvori in trivijalni izrazi, vse to se nahaja v slovenskih nabožnih pesmih v obilici. Ker »Venček cerkvenih pesmij za šolarje« ne obsega novih nabožno-pesniških umotvorov, ampak je le zbirka starih, med ljudstvom že vdomačenih cerkvenih pesmij, zato se tudi v njem lahko najdejo vse napake slovenskega nabožnega pesništva. Nepoznan nam izdajatelj se je pri zbiranju gotovo postavil na stališče, da je pesmi treba izdati v obliki, kakor se med narodom pojó. Priznavamo, da se lahko

utemeljuje tudi to stališče. Vendar bi bilo po našem mnenju boljše, da se izdajo pesmi za otroke v izboljšani obliki. Odrasli že znajo pesmi, a otroci se še jih le učé. Zato bi bilo ravno v izdaji cerkvenih pesmij za šolarje umestno, da se jim dadó popravljene v roke. Šolarjev to ne bi motilo, in vendar bi bilo s tem veliko storjeno za cerkveno pesništvo, ker bi se naučila nova generacija starih pesmij, kolikor možno, v novi, boljši obliki. Ako se postavimo na stališče, da je treba cerkvene pesmi izdati, kakor se pojó med narodom, potem je »Venček« dobro urejen in vsega priporočevanja vreden. Pogreškov, ki bi jih imeli zapisati na izdajateljev račun, bilo bi potem le malo. »Božji« piše izdajatelj zdaj z veliko, zdaj z majhno začetnico, istotako »angel varuh«. Včasih so apostrofi zaznamovani, včasih so kar izpuščeni, n. pr. str. 18. »nad nam živiš«, včasih pa so odpravljeni s slovniško napako n. pr. str. 37. »s cele duše«, dočim na isti strani čitamo tudi »z telesa«. Tožilnik »Elija« na str. 20. je napačen mesto Elijo. Med molitvicami pogrešamo adoracijo pred in po sveti maši ter molitev ob začetku sv. maše. V molitvi po tihi maši naj se glasi »v solzni dolini«, ne pa »v dolini solz«, kar je nemčizem. A. P. K.

Književni razgled.

A. Biblične vede.

Der Prophet Amos nach dem Grundtexte erklärt von Dr. K. Hartung. (Biblische Studien, Bd. III., H. 4.) Freiburg, 1898. Str. VIII + 170. Cena m. 460.

Kommentar zum ersten Briefe des Apostels Paulus an die Thessalonicher von Dr. Adolf Johannes, o. Lyceal-Professor. Dillingen, Paul Tabor 1898. Str. 357.

B. Dogmatika in modroslovje.

Scheeben Dr. M.: **Die Mysterien des Christenthums.** Nach Wesen, Bedeutung und Zusammenhang dargestellt. 2. Aufl., besorgt durch Dr. L. Kupper. Freiburg, Herder, 1898. XXII + 716 str. Cena m. 750.

Die Eigenthumslehre nach Thomas von Aquin und dem modernen Socialismus, mit besonderer Berücksichtigung der beiderseitigen Weltanschauungen. Von Fr. Schaub, Priester der Diöcese Speier. Gekrönte Preisschrift (XXIV + 446). Freiburg, Herder, 1898. Cena M 6.—.

Metafysika obecná. Napsal Ph. Dr. Eug. Kadeřávek. S aprobací nejd. kníž. arcib. konzistoře Pražské a s přivolením představených řádových. V Praze 1899. Cyrillo-Meth. knihtiskárna V. Kotrby. Cena glđ. 120.

C. Cerkvvena zgodovina in starinoslovje.

Cardinal Consalvi. Lebens- und Charakterbild des grossen Ministers Pius' VII. V. Msgr. Dr. C. L. Fischer, Stadtpfarrer in Würzburg. Mit dem Bilde des Cardinals. Mainz, Kirchheim, 1899. VII + 350 str. Cena m. 4.—.

- Die orientalische Kirchenfrage** und Österreichs Beruf in ihrer Lösung. Von Dr. Albert Ehrhard, Professor der Kirchengeschichte an der k. k. Universität in Wien. Wien & Stuttgart, 1899. Jos. Roth'sche Verlagshandlung. Str. 76.
- Nomenclator literarius** recentioris theologiae catholicae theologos exhibens aetate, natione, disciplinis distinctos. Tomus IV. Theologia catholica tempore medii aevi. Ab anno 1109—1563. Edidit & commentariis auxit H. Hurter S. I. Oeniponte Libraria academica Wagneriana, 1899. Str. 255. Cena m. 18.—.
- Salzburger Urkundenbuch**. I. Band. Traditions-codices. 1. Heft. Die Arnonischen Güterverzeichnisse. Gesammelt und bearbeitet von P. Wilib. Hauthaler, O. S. B. Leks. 8°. Str. 52. Salzburg, 1898. Verlag der Gesellschaft für Landeskunde.
- Un capitolo di storia del vestiario** (obleka). Tre studii sul vestiario dei tempi poscostantiniani da Gius. Wilpert. Con. 25 illustrazioni in zinco ed una tavola fototipica. Roma, 1898. Fol. str. 40.

D. Cerkveno pravo in nra voslovje.

- Ius Decretalium** ad usum praelectionum in scholis textus canonici sive iuris Decretalium auctore Francisco Xav. Wernz S. I. Tom. II. Ius constitutionis Eccles. catholicae. Romae ex typographia polyglotta S. C. de propaganda fide. 1899. Cena 15 lir, pri nas gld. 9.—.
- Dr. Joseph Hollweck, **Die kirchlichen Strafgesetze**. Mainz, Verlag von Franz Kirchheim, 1899, Str. XLI + 386. Cena gld. 6.—.
- Theologia moralis** iuxta doctrinam S. Alphonsi M. de Ligorio. Auctore Jos. Aertnys, C. S. S. R. Editio V. recognita. Tornaci, Castermann: Paderb., F. Schönigh, 1898. 2 tomi. Str. XVI, 496, 488. Cena m. 8.—.

E. Homiletika.

- Das heilige Bussacrament**. Einundzwanzig Predigten von Joh. B. Lohmann, S. I. Mit bischöfl. Genehmigung & Erlaubnis der Ordensobern. Paderborn, Junfermann, 1898. Str. 275. Cena m. 2'50.

F. Časopisje.

- Balkan** jedinstvu i bratskoj slogi. Urejuje dr. Aleksander pl. Bresztyenszky. God. IV., sv. 1. Zagreb, 1899. Tisak in naklada Ant. Scholza. Cena na l. gld. 2.—. Palunko: Bratski razgovor o grčkom odijeljenju. Ant. Kanižlić: Kamen smutnje. Mato Tvrdković: Kopti.
- Časopis katoličkého duhovenstva**. Organ vědeckého odboru Akademie křest'anské v Praze. Urejujejo: dr. Fr. Krásl, kanonik, dr. Fr. Kryštůfek, kanonik, dr. Jos. Tumpach, c. kr. vseuč. profesor. Zv. 3. Velja na l. gld. 3.—. — Dr. A. Skočdopole: Kde náleží (se spodobi), a kde dovoleno ustavičně chovati (stalno hraniti) velebnou svátost? Dr. Fr. Novák: Církev a stát uherský od r. 1848. V. Winter: Paměti kláštera Kladrubského z doby předhusitské. Dr. Al. Jiráek: Provádění nařízení (izvršitvene naredbe) k novému kongruovému zákonu. Dr. Robert Neuschl, Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce. Dr. Podlaha: O názorech prof. Schella. Směs. Literatura.
- Folium Ecclesiasticum** Archidioecesis Goritiensis. N. 1008. III. 1899. Litterae Apostolicae de sic dicto »Americanismo«. Responsum Sacri Officii de Baptismo, administrato per modum unctionis in fronte. Indulgentia 100 dierum annexa orationi pro conversione »Francorum-Muratorum«. Casus de matrimonio in mortis periculo, dispensatione civili a proclamationibus non expetita, necnon de legitimatione prolis per subsequens matrimonium sic dictum civile. Kundmachung der k. k. k. Küstenländischen Statthaltereii vom 6. Jänner 1899, Nr. 196,

betreffend die Landesumlagen der gefürsteten Grafschaft Görz und Gradisca pro 1899. Kundmachung der k. k. küstenländischen Finanz-Direction in Triest vom 1. Jänner 1899, mit welcher die Einzahlungstermine der verschiedenen directen Steuern und die Folge der Nichtzahlung derselben neuerdings verlaublich werden. Bekanntgabe der k. k. Conservatoren für die gef. Grafschaft Görz und Gradisca. Einsendung eines ex offo-Todtenscheines bei Sterbefällen von Militärpersonen des Ruhestandes oder des Verhältnisses ausser Dienst. Concurs-Ausschreibung für eine Marine-Kaplansstelle. — Ta list, ki je doslej izhajal pod naslovom »Folium periodicum . . .« in je prinašal izvrstnih bogoslovnih člankov, je z novim letom postal uradni list nadškofije goriške in kot tak ni navezan na določene obroke, marveč izhaja, kakor ravno potrebe zahtevajo.

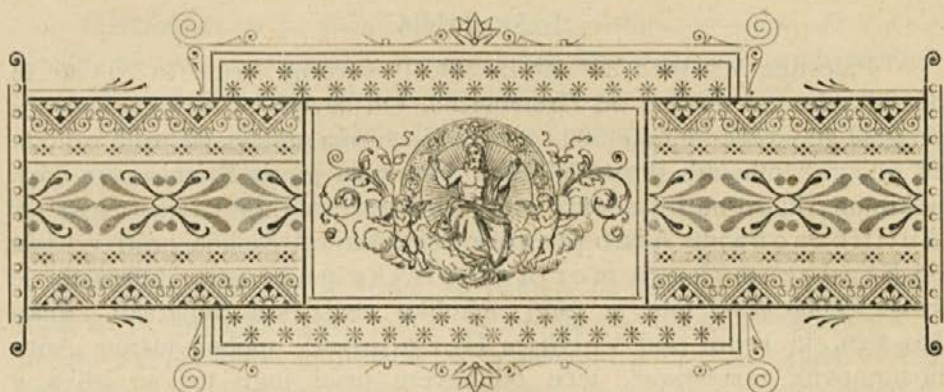
Hlídka. Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filozofii. Číslo 4., 1899. (Benediktinská knihtiskárna, Brno.) Velja na leto gl. 4.—. Jan Oliva: První tři kapitoly sv. Písma. Vinc. Vávra, Dr. Ignác Hanuš a dr. Jan Helcelet. Ze života pro život. Dr. Al. Musil: Církevní věci v Syrii. Pisemnictví a umění. Směs. Rozhled.

Der Katholik. Zeitschrift für katholische Wissenschaft und kirchliches Leben. Herausgegeben von Dr. Michael Raich, Domcapitular u. geistl. Rath in Mainz. 79. Jahrgang. Dritte Folge. XVIII. Band. März. Dr. Andreas Brüll: Jesus vor Annas. Van Bebber: Zur Frage nach der Dauer des öffentlichen Lehramtes Jesu. Adolph Franz: Beiträge zur Geschichte der Messe im deutschen Mittelalter. Paul Mar. Baumgarten: Die heil. Congregation zur Verbreitung des Glaubens und ihr Gebiet. Künste: Zur Geschichte des Athanasianischen Symbolums. Literatur. Miscelle.

Kirchliches Verordnungsblatt für die Lavanter Diöcese. Nr. 894. III. 1899. Encyclica Leonis PP. XIII. ad Americanos. Gestattung der Litanei vom Heiligsten Herzen Jesu für den öffentlichen Gottesdienst. Decreta Pontificia, quae templum S. Ioaquimi in Urbe respiciunt et institutum in eo Sodalitium universale, quod ab adoratione reparatrice Ss. Sacramenti nuncupatur. Mittheilung der den k. k. Gendarmen beim Begegnen des Hochwürdigsten Gutes reglements-gemäss obliegenden Pflichten. Circulare, betreffend die Gebete für Se. Eminenz den erkrankten Metropolit. Einsendung eines ex offo-Todtenscheines von Militärpersonen des Ruhestandes oder des Verhältnisses ausser Dienst. Knabenseminars-Rechnung und Ausweis. Ausschreibung eines Preises für Abfassung einer »biblischen Geschichte« zum Gebrauche an deutschen Volks- und Bürgerschulen. Kunstaussstellung der Leo-Gesellschaft. Diöcesan-Nachrichten. — IV. Die Religion als Unterrichtsgegenstand und Tugendübung an den Mittelschulen. Zu Tabullarzwecken ausgestellte Bescheinigungen der politischen Behörden. — V. Hirtenschreiben über die Zeitverhältnisse. Pastirski list o časovnih razmerah.

Katoliški Obzornik. Urejuje in izdaja dr. Aleš Ušeničnik. Letnik III. Zv. 2. Dr. Jos. Pavlica: O bistvu kapitalizma. — Najvišje dobro pri Sokratu, Platonu in Aristotelu. Dr. I. E. Krek: Marksizem razpada. J. M. Seigerschmied: Lourdes v luči vere in vede. — Aberkijev nagrobni napis. G. F.: Nekoliko o novejši ruski književnosti. A. U.: Amerikanizem obsojen. Razgled obzornikov. Slovestvo. Drobntince. — »Katoliški Obzornik« izhaja štirikrat na leto in velja gl. 2-50.

Dušobrižnik. Tako se imenuje hrvaški homiletični list, ki izhaja mesečno na Trsatu pri Reki. Urejuje ga o. Jos. Juvančič. Velja na leto 8 kron. V prilogi prinaša tudi izdelane krščanske nauke.

Sv. dežela ob Kristusovem času.

Evangeljski dogodki so za vsakega kristjana neizmerno važni in pomenljivi. Saj nam opisujejo življenje in delovanje našega Gospoda Jezusa Kristusa, učlovečenega Sina Božjega, Odrešenika človeškega rodu in našega prihodnjega Sodnika.

Življenje našega vzornika Jezusa Kristusa, ki je Bog in človek ob enem, mora biti torej dobro znano vsem vernikom. Kako bi sicer mogli v sebi upodabljati njegovo podobo, čednosti, značaj njegov? Zato se svetih zgodeb učé že dečki in deklice v ljudskih šolah, učé se jih iznova, sevé starosti primerno, mladeniči in mladenke v srednjih šolah; učé se jih temeljito tudi oni, katere si je Gospod izbral za svoje namestnike, ki naj bi nadaljevali delo njegovo na zemlji, ki naj bi bili duhovni pastirji krščanske črede.

Jasno pa je, da umevamo evangeljske dogodke tem lažje in boljše, čim natančneje poznamo deželo, po kateri je hodil naš Gospod od kraja do kraja, časovne razmere, v katerih je živel in deloval, ter ljudstvo, katero je učil, med katerim je živel, trpel in umrl, pa tudi častitljivo od mrtvih vstal.

V nastopnem članku opisujem po zanesljivih virih¹ ob kratkem sveto deželo, kakršna je bila ob Kristusovem času ter navajam imena sv. dežele in naštevam razne kraje in mesta v evangeljih imenovana.

¹ Prim. Dr. Dominik Korióth, *Geographie von Palaestina*, 4. izd. 1885, Herder, Freiburg; *Einführung in die heil. Schrift*, Regensburg. Nat. Verlagsanstalt. 4. izd. 1899; P. M. Meschler, *Das Leben unseres Herrn Jesu Christi*, 1. zv., Herder, Freiburg, 1890; Dr. J. H. Friedlieb, *Das Leben Jesu Christi des Erlösers*, 2. izd. 1887, Paderborn, Schöningh; Wetzler in Welte, *Kirchenlexicon*, 2. izd., članek Palaestina.

1. Sv. dežela.

Palestina leži med $30^{\circ} 50'$ in $33^{\circ} 10'$ severne širine in $34^{\circ} 30'$ in $36^{\circ} 32'$ vzhodne dolžine od Greenwicha. Od severa proti jugu je dolga krog 33 geografičnih milj (230—240 km) in široka od zapada proti vzhodu 28 geografičnih milj (krog 200 km). Obsegala je ob Kristusovem času pokrajine, ki so se od severa proti jugu raztezale od Libanona¹ ter Antilibanona do Arabske puščave ter od zapada proti vzhodu od Sredozemskega morja do Sirske puščave. Obsegala je krog 29.000 qkm; bila je torej nekoliko večja kot Štajersko. Reka Jordan, ki izvira pod Velikim Hermonom², najbolj južnim Antilibanonovim razrastkom, teče od severa proti jugu ter se izliva v Meromsko in potem v Genezareško jezero in naposled v Mrtvo morje ter deli vso deželo v dve polovici: v vzhodno in zapadno, v deželo onostran Jordana in v deželo tostran Jordana.

Jordan³, največja in najpomembnejša reka v sv. deželi, izvira pri vasi Baniyas, nekdanj Paneas, pod Vel. Hermonom iz skalnate votline. Kmalu se mu pridružita Mali Jordan, ki izvira pri Tell el Kadi (starem Danu) in Hasbani, ki izvira severno od Hasbeje ob Libanonu. Struga Jordanova je zelo neenakomerna, sedaj plitva in široka, sedaj pa ozka in globoka. Med Meromskim in Genezareškim jezerom je široka krog 20 korakov, pod Genezareškim jezerom krog 80 korakov in blizu izliva v Mrtvo morje gotovo 100—150 korakov. Struga navadno ni globoka nad 3 m. V suši bi se tu in tam mogla prebrestiti, če bi voda ne bila tako deroča. Voda je rumenkasta, ne mrzla; v njej je obilo rib.

Izraelskemu ljudstvu je bil Jordan zelo omiljen; saj je spominjal na najčudovitejše dogodke iz njegove zgodovine. Pa tudi nam kristjanom je Jordan sveta reka. Ob njegovih bregovih je donel glas sv. Janeza Krstnika: Delajte pokoro, ker se je približalo nebeško kraljestvo (Mat. 3, 2). V njem je bil krščen naš Gospod in Zveličar Jezus Kristus (Mat. 3, 13—17), Jagnje Božje, ki odjemlje grehe sveta. Od tedaj radi romajo verniki iz vseh dežel k njegovim bregovom in se kopljejo v njegovih valovih.

Imenovala se je ta dežela v raznih časih različno.

a) **Palestino**⁴ jo dandanes imenujemo. Prvotno se je tako imenoval oni južnozapadni del ob Sredozemskem morju, kjer so stanovali Filistejci.

¹ Lebanón = Bela gora.

² Visok je 2860 m; Arabci ga imenujejo Džebel Šeh, glava gorá, Beduinci pa Džebel Telč, snežnik, svetilnik puščave.

³ Hajjarden, deroči.

⁴ Tega imena v sv. pismu ne nahajamo. Navstalo je iz פלשת (Plešet), dežela Filistejcev (Jos. Antiq. 1, 6. 2).

b) **Kánaan** se je imenovala, ker so prvotno tod stanovali Kanaanjci, potomci Kanaanovi, četrtega sinú Kamovega. V prvih časih je imela to ime le dežela med Sredozemskim morjem in Jordanom.

c) **Dežela Hebrejcev**, to je, po eni razlagi¹: dežela Inozemcev, Onostrancev, namreč potomcev Abrahamovih, kateri se je bil na Božje povelje tukaj priselil od onostran Evfrata; drugi pa ime verjetneje izvajajo od Eberja (עֵבֶר), pravnuka Semovega.

d) Imenovala se je **Juda** ali **Judeja** po Judu, Jakobovem sinu. Juda se je spočetka imenovala samo deželica, v kateri je stanoval rod Judov. Po razdelitvi kraljestva se je umevala pod deželo Juda tudi še pokrajina rodu Benjaminovega. Z imenom Judeja se je označeval od časa, ko so Rimljani podjarmili deželo, prav za prav le južni, gorati del dežele tostran Jordana; pozneje pa se je preneslo ime na vso sveto deželo.

e) Dežela **Izraelova** se je klicala, ker so v njej stanovali potomci Jakobovi, kateremu je bil Bog sam dal ime Izrael (יִשְׂרָאֵל), t. j. borivec božji². Po razdelitvi kraljestva je ohranilo severno kraljestvo deseterih rodov to ime.

f) Dežela **Jehovova** se je imenovala, ker je bila posebna lastnina božja. Moja je in vi ste tujci in moji seljaki (zakupniki)³.

g) **Obljubljeno deželo** jo imenuje apostol Pavel⁴, ker jo je bil Bog obljubil Abrahamu in njegovim potomcem: In tebi in tvojemu zarodu bom dal deželo, v kateri potuješ, vso kanaansko deželo v last vekomaj⁵.

h) **Sveto deželo** jo tudi imenujejo, ker je bil sam Bog kralj te dežele, stolujoč v Jeruzalemskem templju. Kristjani pa jo imenujemo Sveto deželo tudi zato, ker se je tam narodil Zveličar sveta, ker je v njej učil, hodeč od kraja do kraja, potrjeval svoje nauke s čudeži ter delil dobrote vsake vrste, dokler ni prelil na Golgoti na lesu svetega križa za nas krvi do zadnje kaplje. — Tudi Jezusova deviška mati Marija je bila rojena v tej deželi in skoraj gotovo se sme reči, da je v Sveti deželi tudi dokončala brezmadežno svoje življenje. — Tu so apostoli najprvo oznanjevali Jezusovo vero; tu je najprvo tekla kri mučencev; od tod so širili apostoli in njih nasledniki kraljestvo Božje po vseh deželah, oznanjajoč Kristusa Križanega vsem rodovom.

Na vsem svetu je ni dežele, ki bi se mogla primerjati s »Sveto deželo«. »Možje raznih ver in najrazličnejših nazorov priznavajo, da

¹ עֵבֶר, prilog od predloga עִבְרָה, čez, onostran; prim. LXX. Gen. 14, 13 ὁ παράτης.

² Prim. Gen. 32, 34 ss.; 35, 10. — ³ Lev. 25, 23.

⁴ Hebr. 11, 9: »terra repromissionis«. — ⁵ Gen. 17, 8.

se niso mogli ustavljati silnim čuvstvom, ki so oprijemala njih dušo na svetih mestih«, piše protestant zemljepisec Daniel¹. Celo Turki, sedanji gospodarji Sv. dežele, visoko cenijo te kraje in mesto Jeruzalem imenujejo El Kuds, to je: svetišče ali sveto mesto.

2. Pereja.

Dežela **onostran Jordana** ali **Pereja** v širjem zmislu je bila razdeljena v 9 manjših pokrajin:

a) **Pereja** v ožjem smislu se je imenovala dežela med rekama Arnonom in Jabokom; tod so nekdam bivali Amoniti.

Po poročilu sv. Janeza (1, 28) je v tej pokrajini iskati Betanija² (Βηθανία, בֵּיתַנְיָא, čolnišče), kjer je krščeval Janez Krstnik.

b) **Gilead**, severno od Jaboka do Gadare in Abile.

c) **Deseteromestje**³ (Δεκάπολις), to je: zveza deseterih združenih grških mest ob južnem in vzhodnem bregu Genezareškega jezera, ki so bila neposrednje pod rimsko oblastjo.

V tej pokrajini je iskati evangelijska dežela Gadarencev⁴, ali po drugih rokopisih Gerazencev in Gergezejcev. Najpravilnejše pa jo imenujemo deželo Džerazencev, ki pa se ne imenujejo tako po kakem mestu, ampak po hribu »Qurn Džeradi«. Najbližje mesto Džerazencem je bilo Hipos⁵.

δ) **Gavlonitida**, pokrajina vzhodno od Genezareškega jezera in Jordana pa do Vel. Hermona.

Vzhodno od izliva Jordanovega v Galilejsko morje je bilo mesto Betzajda (Βηθσαϊδά, בֵּיתַסַּיְדָא, ribišče). Filip Četrtnik je bil prejšnjo vasico Betzajdo povečal v mesto ter je imenoval v čast Juliji, hčeri cesarja Avgusta, Julias⁶. Tetrarh Filip je od časa do časa tu stoloval ter je tukaj tudi umrl. Današnje razvaline El Tell kažejo kraj, kjer je bilo nekdam to imenitno mesto.

¹ Illustr. kleines Handbuch der Geographie, 1882, I. str. 154.

² Madabski mozaični zemljevid, napravljen ob času Justinijana I. (527 — 565), nam kaže sicer Betanijo ob desnem Jordanovem bregu; a že Evzebij Cezarejski in sv. Hijeronim, ki sta oba živela v sv. deželi, izrecno trdita, da je bila ta Betanija ob levem bregu Jordanovem. (Prim. »Stimmen aus Maria Laach«, 1897, zv. 9.)

³ Mesta so bila v raznih pokrajinah. Zemljepisci prištevajo Deseteromestju n. pr. Scitopolis, Hipos, Gadara, Pela, Filadelfija, Dion, Geraza, Rafana. Za gotovo se pa mesta ne dajo več določiti.

⁴ Prim. Mat. 8, 18 ss.; Mark. 4, 35 ss.; Luk. 8, 22 ss.

⁵ Tako tolmači ime Dr. W. Neumann v spisu »Qurn Džeradi«, o katerem poroča dr. Bernard Schäfer v »Österr. Literaturblatt«, 1895, 1, str. 3.

⁶ Jos. Antiq. 18, 2. 1.

V Betzajdi (Julias) je Gospod ozdravil slepca (Mark. 8, 22). — Ne daleč od tod proti severovzhodu se je razprostirala mala ravnina, kjer je Zveličar dvakrat čudežno pomnožil kruhe (Mat. 14, 4; 15, 32; Mark. 6, 32; 8, 1; Luk. 9, 12; Jan. 6, 2).

d) Bataneja, vzhodno od Gavlonitide, stari Basan.

*e) Itureja*¹, severovzhodno od Bataneje.

f) Avranitida, stari Havran.

g) Trahonitida med Vel. Hermonom pa Genezareškim jezerom, veličastna, prijetna in rodovitna gorska pokrajina.

Ne daleč od vzhodnega izvirka Jordanovega je stalo na 370 m visokem holmu glavno mesto te pokrajine Cezareja Filipova. Herod Veliki je bil tukaj sezidal v slavo cesarja Avgusta rimskemu bogu Panu v čast tempelj — Paneion, od katerega je dobilo selo, ki je bilo nastalo krog templja, ime Paneas. Razširil in lepšal je mesto tetrah Filip ter je imenoval v čast rimskemu cesarju Tiberiju Cezarejo, t. j. cesarsko mesto. Da se je pa ta Cezareja ločila od Cezareje Palestinske, ležeče ob Sredozemskem morju, je dobila po ustanovitelju priimek: Filipova. — Herod Agripa I. jo je prekrstil v čast zaščitniku cesarju Neronu Neronijo (Neronias). Neznatna vasica, Baniyas po imenu, spominja dandanes na nekdanje cvetoče mesto.

Kraljevska družina Herodova je imela ondi letovišče.

V tem lepem kraju je apostol Peter tako navdušeno spoznal Jezusa Kristusa za pravega Boga, da mu je Gospod zato obljubil prvaštvo v sv. cerkvi (Mat. 16, 13; Mark. 8, 27; Luk. 9, 18).

h) Abilena se je imenovala pokrajina na severu Avranitide proti Damasku².

Severni del teh pokrajin je rodovitna gorska planota, kjer se je pridelovalo obilo žita in redilo mnogo živine. V južnem delu, vzhodno od Mrtvega morja pa so bili najlepši gozdi, zarasli z mogočnimi hrasti, vitkimi jelkami in rodovitnimi pistacijami, ki rodé lešnikom podoben sad.

Mrtvo ali Slano morje je največje in najčudovitejše jezero v Palestini. Imenuje se »mrtvo« morje, ker ne živi v njem nobena žival in ne raste nobena rastlina. Že sv. Hijeronim, ki je več let živel v Sv. deželi, piše³: »V tem morju ne nahajamo ničesar, kar diha ali se giblje, ker je voda pregrenka, niti školjk, niti črvičev, niti jegulj ali drugih živalij.« Celo ribe, katere prinese s seboj Jordan, takoj poginejo in plavajo nad gosto vodo. In četudi ni res, kar se trdi, da ptič ne

¹ Ime izvaja od (גִּיּוֹר) Jeturja, sina Izmaelovega (Gen. 25, 15; I. Chron. 1, 31; 5, 19). — ² Prim. Luk. 3, 1.

³ Comment. in Ezech. 47, 8.

more preleteti preko jezera, ampak prej pogine, je pa vendarle res, da se na gladini vidi mnogo mrtvih ptičev, katere so umorili jezerski strupeni soparji¹. Na jezerski gladini in ob bregovih so našli že večkrat cele kepe asfalta ali zemeljske smole. Zato so je v starih časih imenovali Asfaltsko jezero.

Dolgo je Mrtvo morje 70 *km* in široko 15 *km*. Na južni strani moli od vzhoda širok kos zemlje (zemsko stegno Lisan) v jezero ter je deli v večji in globokejši (300—399 *m*) ter manjši in plitvi del (4—5 *m*). Gladina se v raznih letih in raznih letnih časih menjava. Znamenito pa je to, da leži jezero silno nizko, namreč gladina za 393 *m*, struga pa za 792 *m* nižje kot gladina Sredozemskega morja, 762 *m* nižje kot Jeruzalem. Voda ima 28% kemikalij: 23% soli in 5% broma in klora. Čeprav Jordan in druge reke vanj potekajo, ne odteka iz njega nič vode, ampak voda samo izhlapeva, vsak dan gotovo 13 $\frac{1}{2}$ *mm* vodne površine.

Mrtvo morje služi v sv. pismu kot dokaz pravične jeze božje. Spodnji del je bil nekdanj krasna dolina Sidim (סִדִּים Siddim) s peterimi mesti: Sodoma, Gomora, Adama, Seboim, Segor. Zakaj in kako so bila ta mesta pokončana, je znano². Preroki in apostoli kažejo na to strašno znamenje maščevanja božjega. Spominja se ga knjiga Modrosti³, pišoč: »Modrost je rešila Abrahama, ki je bežal izmed hudobnih, ki so poginjali, ko je ogenj padal na petera mesta, da je še zdaj v spričevanje njih hudobije zemlja pusta in se kadi; drevesa imajo sadje, katero ne dozori in solnati steber⁴ stoji v spomin neverne duše.« Podobno se spominjajo tega strašnega dogodka tudi v Novem Zakonu apostola Peter (2. Petr. 2, 6.s.) in Juda (v. 7) in evangelist Lukež (17, 28).

Nekako dve uri vzhodno od Mrtvega morja so bile v globoki dolini potoka Zerke (po naše: »Bele«): Lepe toplice (Καλλιρρόη, Kallirrhoë), v Kristusovem času posebno imenitne žveplene kopeli, v katerih je iskal zdravja tudi kralj Herod Vel., pa ga ni našel. Blizu toplic pa so bili sezidali slavni Makabejci utrjen grad Maherus (Μαχαριρὸς), kjer je dal kralj Herod Antipa obglaviti sv. Janeza Krstnika⁵. Razvaline tega gradu so se ohranile do današnjega dne in jih imenujejo M'kaur.

¹ Dr. Paul Keppler, *Wanderfahrten und Wallfahrten im Orient*. Freiburg, 1894, str. 278.

² Prim. Gen. 19, 1—29. — ³ Sap. 10, 6. 7. — ⁴ Misliti je na sodomska jabelka.

⁵ Neki solnat, 12 *m* visok steber kažejo dandanes na južnem bregu jezera ter ga imenujejo Lotov steber. Ali je isti, na katerega spominja knjiga Modrosti, o katerem pišejo Jožef Flavij in cerkveni očetje, ne vemo. Romarica Silvija Akvitanka poroča namreč krog l. 390., da ji je povedal Segorski škof, da je pokrilo Mrtvo morje steber, v katerem je bila zagrnjena Lotova žena (Peregrin. Silviae edit. Gamurrini Romae, 1888, pag. 55).

⁶ Jožef Fl. *Antiq.* 18.

3. Galileja.

Dežela **tostran Jordana** se je delila v tri pokrajine: a) Galilejo, b) Samarijo in c) Judejo.

Galilejo so zopet ločili v Spodnjo in Zgornjo. Zadnjo so imenovali tudi Galilejo nevernikov (Mat. 4, 15), ker je tam bivalo sredi med Judi mnogo nevernikov.

Najlepši kraj v Galileji je okolica Genezareškega jezera ali Galilejskega ali tudi Tiberijskega morja. Gledé površine je podobno jajcu, z ostjo obrnjenemu proti jugu. Vzhodno stran obdajajo navpične divje pečine, ki se vzdigajo do 300 m visoko. Zapadna stran pa je zelo rodovitna; raznovrstna dobro obdelana zemljišča obdajajo jezero in zdi se, kakor bi bilo s te strani obrobjeno s pisanim trakom.

Dolgo je 20 km in 9 km široko. Gladina je za 191 m nižja od gladine Sredozemskega morja. Voda je čista in pitna. Na severozapadu se izliva vanje Jordan; na jugovzhodu pa teče zopet iz njega. Na to se reka vije močno padajoč v široki strugi po Jordanski dolini proti Mrtvemu morju.

Srednje visoki holmci se z zapadne strani bolj ali manj bližajo jezeru in kot mali rti ločijo tri prijazne ravnine. Srednja se je imenovala Genezar¹. Studenec, kateri so imenovali domačini Kafarnavm, je napajal ravnino. Ker je jezerska gladina tako nizka, ker branijo kraj visoke pečine od severa in vzhoda mrzlih vetrov in ker je ob bregu več gorkih studencev, je v okolici najprijetnejše podnebje. Sloveči so bili v Kristusovem času tamošnji sadeži. Deset mesecev v letu so trgali s trte zrelo grozdje in sladke smokve. Palme in orehi so zibali svoje veje v milem in čistem gorskem zraku. Brez števila ptičev, zlasti grlic, je poziviljalo zelene oleandrove gozdiče in vrtove. V jezeru pa je rib kar mrgolelo. Česar niso pridelovali doma, so prinašale prebivalcem karavane iz Damaska, po cesti, ki je tod vodila od imenovanega glavnega azijskega tržišča do morja pri Akonu. V Kafarnavmu je bila mitnica, pri kateri je poslovalo mnogo mitničarjev, med njimi tudi Levi, poznejši Matevž². — V tem rajju sv. dežele je preživel Zveličar velik del svojega javnega življenja. Tod je pridigal in delal čudeže, po sinagogah in gorah, ob jezeru in potokih, po selih in mestih.

Vse obrežje je bilo kakor obsejano z vasi, gradovi, kopelmi, pristavami in letovišči. Ob zapadnem robu jezera so bila evangelijska mesta Kafarnavm (Καπερναούμ ali Καφαρναούμ, קַפְרֵנָה, vas tolažbe, ali bolje: Nahumova vas), nekako 4 uro pod Jordanovim izlivom v jezero,

¹ Rabinci razlagajo ime od גְּנֵי סַרִּים (g'ne sarim) = knežji vrtovi. — Skoraj lažje pa je razlagati od גְּנֵי זֶרֶד (gene zered) = kraj, kjer je dosti vode.

² Prim. Mat. 9, 9 ss. ter Mark. 2, 14—17 in Luk. 5, 27—32.

v severozapadnem delu ravnine Genezar¹ in blizu Kafarnavma mesti Betzajda (ribišče) in Korazin (Χορζζίν, tudi Χορζζίν); vsa tri mesta so zginila raz zemeljsko površje. V Betzajdi so bili doma apostoli Peter, Andrej in Filip². Južno od imenovanih mest sta bili Magdala³ (Magedan, danes Medždel) v pokrajini Dalmanuta⁴ in Tiberija⁵, po kateri se nazivlje tudi jezero⁶. Kakor poroča Jožef Flavij⁷, je sezidal mesto Herod Antipa ter je imenoval Tiberijo v čast rimskemu cesarju Tiberiju. Naselili so se v njem večinoma okoličani. Pa tudi Herod Antipa si je bil sezidal v mestu krasno palačo in je večinoma tam stoloval. Bilo je torej glavno in stolno mesto njegove četrtinje. Mesto in ime (Tubarieh) sta se ohranili do danes; v njem je krog 2000 stanovavcev.

Zapadna stran Galileje je srednje gorata. Libanon se namreč širi s svojimi razrastki po tem delu dežele prav do filistejskih nižav. Med gorami in holmci pa so prijazne doline in v dveh izmed njih evangelijski mesteci Nazaret in Kana.

Nazaret (Ναζαρέθ ali Ναζαρέτ, od נָצַר, mladika, cvetlica), bržkone rodno mesto Marijino, se ne imenuje niti v Starem Zakonu, niti pri Jožefu Flaviju, niti v Talmudu. Sezidan je bil na strmi višini (Luk. 4, 29) in je imel sinagogo (Luk. 4, 16). Sedaj šteje Nazaret (En Nazirah) krog 3000 večinoma katoliških prebivavcev.

V Kani (Κανῶ, bržkone od קָנָה, trst, trstje) je bil doma apostol Natanael ali Jernej (Jan. 21, 1). Prvi čudež je storil Jezus na ženitnini v Kani Galilejski (Jan. 2, 1 ss.) in čudežno je ozdravil sina kraljevega uradnika (βασιλικός, Jan. 4, 46). Sedanja vas Kefr Kana s 600 stanovniki kaže kraj starega mesteca.

V gorske kraje južozapadne Galileje napravi od morja, od mesta Akon sem, veliko zarezo lepa in rodovitna dolina Ezdrelonska, po kateri ob deževju podi hudournik Kišon proti morju svoje umazane valove. Ob severovzhodu meji ob dolino lepi, veličastni Tabor (615 m), ob vzhodu in jugovzhodu Mali Hermon (553 m) z mestecem Nain (Νάϊν, נָיִן, breg, ledina) in z vrhovi Gelboe (523 m), ob jugozapadu pa pogorje Karmelsko (600 m).

Šest dni potem, ko je bil Jezus pri Cezareji Filipovi Petru obljubil prvaštvo, je šel z učenci Petrom, Jakobom in Janezom na »visoko goro« in se je vpričo njih izpremenil⁸. Kje je bila ta gora, nam evangelijski ne povedó. Tudi apostol Peter⁹, ki se v drugem pismu spominja Gospodovega izpremenjenja, pravi samo, da se je izpremenil na »sveti gori«. Sveti Ciril Jeruzalemski¹⁰ pa prav za gotovo imenuje goro

¹ Mat. 4, 15 in drugod. — ² Jan. 1, 45. — ³ Mat. 15, 39. — ⁴ Mark. 8, 10.

⁵ Jan. 6, 23. — ⁶ Prim. Jan. 6, 1; 21, 1. — ⁷ Antiq. 18, 2, 3; bell. iud. 2, 9, 1.

⁸ Prim. Mat. 16, 1 ss. — ⁹ II. Petr. 1, 18. — ¹⁰ Catech. XII. c. 16.

Tabor kot kraj, kjer se je Gospod izpremenil. Tudi sv. Hijeronim¹ nam to izpričuje, pripovedujoč hkrati o majhnih kapelicah na tej gori, katere imenuje »tabernacula Salvatoris«, šatore Zveličarjeve. Polibij imenuje hrib Ἰταβόριον, Jožef Flavij pa Ἰταβόριον; Beduini ga imenujejo Džebel Tor.

Mestece Nain (Ναΐν, נַאִי, breg, ledina) navaja evangelist Lukež v 7, 11, kjer pripoveduje, da je Jezus Kristus od mrtvih obudil edinega sinu uboge udove. Bilo je blizu starega Endorja, dve miljii južno od Taborja.

Severno od Karmelskega pogorja pelje pot ob morju od mesteca Akon, sedaj Kaifa, dalje na sever proti mestoma Tiru in Sidonu. Tudi v okolico teh mest je prišel naš Gospod Jezus Kristus ter ozdravil Sirofeničankino hčerko (Mat. 15, 21).

4. Samarija.

Srednja pokrajina zahodne dežele se je imenovala **Samarija**. Tudi ta pokrajina je gorata. Preprezajo jo po dolgem in širokem večje in manjše dolinice med pogorjem, ki se imenuje Efrajmsko.

Trikrat nahajamo Jezusa Kristusa v Samariji, prvič, ko je potoval decembra meseca² med prvim in drugim velikonočnim praznikom v Jeruzalem ter došel v mesto Sihar (Σιχαρ) blizu Sihema ob Jakobovem vodnjaku; drugič, ko je potoval na šatorski praznik v zadnjem letu življenja in ga Samarijanci vsled tega niso marali prenočiti (Luk. 9, 52); in slednjič na zadnjem potovanju pred trpljenjem, ko je šel po sredi Samarije in Galileje, kjer je ozdravil deset gobavcev, potem po Pereji in Judeji proti Jeruzalemu (Luk. 17, 11).

Sihar (Jan. 4, 5), današnja vasica Ascar, je bilo predmestje Sihemovo v bližini Jakobovega vodnjaka. Med vasjo in studencem kažejo sedaj grobni spomenik egiptovskega Jožefa. Sv. Justin, mučenec in modroslovec, srčni zagovornik krščanstva v dobi Mark-Avrelijevi, je bil rojen v Sihemu krog l. 100 po Kr. Sihem je dandanašnji Nabulus.

Ime Samarija (Σαμαρεία, שַׁמְרִיָּה) je izvajati od nekega Šemerja (שֶׁמֶר)¹, čigar je bil ta svet. Kralj Amri, ki je prej bival v Terzi, ga je kupil od Šemerja in sezidal krog l. 928. pr. Kr. mesto ter je imenoval po Šemerju Šomron. Po tem mestu se je imenovala tudi vsa pokrajina Samarija. Ko je bil Makabejec Janez Hirkan l. 110. pr. Kr. mesto Samarijo razdejal, jo je prokonzul Gabinij (57—55 pr. Kr.) zopet sezidal. Herod Veliki pa jo je povečal in olepšal ter jo imenoval na čast cesarju Avgustu Sebaste (Σεβαστή, častitljivo). Dandanas je Sebaste (Sebastie)

¹ Epist. 44, ad Marcell. in epist. 86. — ² Prim. Jan. 4, 35.

³ Po ustnem izročilu pri Gineji. — ⁴ Prim. III. Reg. 16, 24.

revna vas s 500 prebivavci. Med razvalinami so zlasti zanimljivi ostanki cerkve sv. Janeza Krstnika, pod katero je bilo po ustnem izročilu pokopano svetnikovo truplo.

Samarijani Kristusove dobe so bili mešanci iz Izraelcev, ki so bili po asirski preselitvi še ostali v domovini in iz babilonskih priseljencev, ki so se bili v Samariji naselili po ukazu Salmanasarjevem (Sargonovem) iz Babilona, Kute, Ave, Hamata in Sefarvajma¹. Ker jih je bilo največ iz Kute doma, so jih Judje radi klicali Kutejce, česar pa Samarijani niso radi slišali. Živeli so z Judi v vednem sovraštvu. Judje jih niso marali, ker niso bili čiste judovske krvi in ker so bili v verskem oziru silno zanemarjeni. Ime »Samarijan« je služilo Judom za grdo psovko. Nasprotstvo je raslo, ko so Samarijani Jude obrekovali pri kralju Ciru, ki jim je bil l. 536. pr. Kr. dal dovoljenje, da si smejo iznova sezidati in utrditi mesto in tempelj². Popolnoma pa so se ločili od Judov krog srede 5. stoletja pr. Kr.

Manase, sin judovskega višjega duhovnika Jojada, se je bil namreč protipostavno poročil z Nikazo, hčerjo asirskega poglavarja v Samariji, imenom Sanabalat. Brat Manasejev, Jadua (Jadus), ki je bil po očetovi smrti višji duhovnik, ga izključi od duhovniške službe; Manase pa pobegne v hišo Sanabalatovo v Samarijo³. Tast mu je l. 434. pr. Kr. sezidal tempelj na gori Garizim (krog 800 m) ob južno-zapadnem robu ravnine Sihemske, in tako je postalo popolno samarijsko razkolništvo.

Jezus Kristus, ki je prišel iskat in zveličat, kar je bilo izgubljenega, in v ljubezni združiti, kar se je sovražilo, je poskrbel tudi za te izgubljene ovčice. Deloval je sam med njimi in jih več izpreobrnil (Jan. 4, 41). Pozneje je med njimi z velikim uspehom oznanjeval sveto vero dijakon Filip (Act. 8, 4ss.); apostola Peter in Janez pa sta potem izpreobrncem podelila svetega Duha v zakramentu sv. birme (Act. 8, 14ss.).

Tempelj Samarijanov je ukazal sicer porušiti Makabejec Janez Hirkan l. 120. pr. Kr., sezidal pa jim ga je zopet Herod Vel. Kedaj je ta tempelj razpadel, ne moremo natančno določiti. Gotovo pa je, da imajo današnji Samarijani, katerih je krog 170, in bivajo v mestu Nabulus-u (Νεάπολις, Novo mesto), goro Garizim še vedno za sveto goro. Imajo sicer tempelj in višjega duhovnika v imenovanem mestu, vendar trikrat na leto romajo na goro Garizim, kjer po zgledu svojih očetov molijo in opravljajo daritve.

¹ IV. Reg. 17, 6 ss.; 18, 1. — ² Prim. I. Esdr. 4, 5—24.

³ Prim. II. Esdr. 13, 28 in Antiq. 11, 8, 2.

V pokrajini Samariji je bila tudi Cezareja Palestinska. Sezidal je mesto Herod Veliki tam, kjer je prej stal Stratonov stolp (Στρατόνος πύργος) in napravil z velikanskimi stroški pristanišče. Imenoval jo je v čast cesarja Avgusta Cezarejo, t. j. cesarsko mesto. Rimski prokuratorji so tam stolovali; le o praznikih in drugih imenitnih prilikah so prihajali v Jeruzalem. Po razdejanju sv. mesta je postala Cezareja glavno mesto Palestine.

5. Judeja.

Iz Tiberije sta vodili dve glavni poti v Judejo in nje glavno mesto Jeruzalem. Ena naravnost po sredi dežele preko Samarije, Sihema, Sila in Betela. Druga je dvakrat zavila čez Jordan, enkrat v Galileji, drugič pa v Samariji ter je potem vodila po vzhodni strani Jordanovi in potem blizu Betanije čez reko v Jeriho; potem pa iz Jerihe skozi Judovsko puščavo, ali bolje: oni njeni del, ki se od križarskih časov imenuje Karantanija (Quarantania, tako imenovana od štiridesetdanskega posta Jezusovega), mimo sela Betanije ob vzhodnem robu Oljske gore v Jeruzalem.

V Judovski puščavi, ki se je širila med Jordansko dolino in Mrtvim morjem ob vzhodu in Oljsko goro ob zapadu, je bilo znamenito mesto Efrajm (Jan. 11, 54). Ko je bil Jezus Lazarja obudil od mrtvih in ko so bili potem sinedristi sklenili, da ga umoré, je odšel v to mesto med gorovjem. Nekaj časa pred zadnjo Veliko nočjo pa je od tod potoval čez Samarijo, Galilejo, Perejo, potem mimo Jerihe v Betanijo pri Jeruzalemu, kamor je došel 6 dni pred Veliko nočjo¹.

Jeriho, nekdanje kananejsko kraljevsko mesto, je bil razdejal Jozue; pa si je kmalu zopet opomogla. Bila je v vseh časih nekaka trdnjava, ki je branila Judejo in Jeruzalem sovražnih navalov od onostran Jordana. Tudi Rimljani so kmalu spoznali imenitnost tega kraja. Herod Veliki si je tu sezidal sredi balzamskih vrtov in palmovih logov mogočno palačo. Okolica Jerihe je bila namreč krasna in zelo rodovitna, tri ure dolga in eno široka, 180 m nad gladino Mrtvega morja, pa 210 m pod Sredozemskim morjem. Od Jordanskega broda do Jerihe je bilo tri ure hoda. — Dandanes kaže neznatna beduinska vasica, Riha po imenu, lego nekdanjega slavnega mesta.

Jezus je prišel, potujoč iz Pereje v Jeruzalem, ali pa narobe, večkrat v Jeriho. Nekoč je blizu mesta dal izpregledati dvema ali morda celo trem slepcem². — Na zadnjem potu v Jeruzalem se je pomudil v hiši cestnarja Zaheja³. Kako malo varna je bila ta pot, osvetljuje

¹ Prim. Jan. 12, 1. — ² Prim. Mat. 20, 29 ss.; Mark. 10, 46 ss.; Luk. 18, 35 ss.

³ Luk. 19, 1 ss.

Zveličar v priliki o usmiljenem Samarijanu¹. — Romarji v sv. deželo zatrjujejo, da tudi dandanes ni varnejša.

Cesta iz Jerihe v Jeruzalem je vodila, kakor smo že rekli, preko Betanije, Betfage in Oljiske gore.

Betanija (בֵּית אַנְיָ) je bila po poročilu sv. Janeza (11, 18) oddaljena od Jeruzalema 15 stadijev ($\frac{3}{4}$ ure), ob vzhodnem pobočju Oljiske gore, današnja vasica El Azarieh.

V sv. zgodbah je Betanija znana, ker se je Jezus Kristus tu ope-
tovano mudil v hiši Marije in Marte; njijinega brata Lazarja je bil namreč obudil od mrtvih².

Betfaga (בֵּית פֶּתַח, hiša, kraj smokey) je po poročilih evangelistov morala biti med Betanijo in Jeruzalemom, kajti Jezus je potoval iz Betanije v Jeruzalem čez Betfago ob Oljiski gori³.

Oljiska gora (mons olivarum ali mons oliveti) je zapadni obronek one visoke planote, po kateri vodi cesta iz Jerihe v Jeruzalem. Od mesta jo loči dolina Kedronska, po kateri teče ob deževju potok istega imena. Oddaljenost Oljiske gore od Jeruzalema meri Jožef Flavij⁴ na 5—6 stadijev, t. j. 15—20 minut.

Visoka je Oljiska gora 850 m nad morjem in krog 180 m nad Kedronsko dolino. Najvišji vrhunec je 85 m višji kot Sijonski hrib.

Ob zapadnem vznožju Oljiske gore je vrt Getsemanski (גֶּתְשֵׁמָנִים, gat š'manim, stiskalnica olja), oljikin vrt. Sploh je pa ves hrib obrastel in obdelan. Ima tri vrhove. Ob južnem vrhu vodi pot v Betanijo in Jeriho. Imenujejo ga »goro pohujšanja«, ker je bil Salomon svojim malikovavskim ženam na ljubo tu sezidal malikom oltarje (III. Reg. 11, 7). Severni vrh, z ozirom na Dej. ap. 1, 10. 11 imenovan »viri Galilaei« (možje Galilejci), se je imenoval v srednjem veku kratko tudi »Galileja«. Na srednjem in najvišjem vrhu je šel Gospod Jezus Kristus v nebo. Na tistem mestu stoji danes kapela vnebohoda.

Kolikorkrat je potoval Jezus Kristus preko Jerihe v Jeruzalem, vsakikrat ga je vodila pot skozi Betanijo in čez Oljisko goro v mesto. Dne 10. nizana je od Betfage slovesno jezdil kot kralj miru v sveto mesto. Ko pa se mu z vrha Oljiske gore odpre krasen razgled na lepo mesto in veličasten tempelj, in ko mu živo stopi pred oči, kaj se bode zgodilo v malo letih z mestom in templjem, ga žalostni občutki tako prevzemo, da se zjoka in v preroškem duhu pové vzrok strašnega razdejanja⁵.

Tri večere po slovesnem vходу v tempelj je šel Jezus prenočevat vsakokrat v Betanijo. Prihodnja dva dneva je preživel v Getsemanskem

¹ Luk. 10, 30 ss. — ² Jan. 11, 43 ss. — ³ Prim. Mat. 21, 1; Jan. 12, 1 ss.

⁴ Bell. iud. 5, 2. 3; Antiq. 20, 8. 6. — ⁵ Luk. 19, 41—43.

vrta prav blizu mestnega obzidja. Tu ga je tudi nezvesti učenec izdal, tu so ga dali sinedristi prijeti, zvezati in pripeljati predse.

Nekako dve uri južno od Jeruzalema leži ob cesti proti Hebronu mali pa kraljevski Betlehem (בֵּיתְלֵחֶם, hiša kruha). Prav prijazno se dviga danes mestece sredi vinogradov, smokvinih in oljkinih nasadov, nad lepimi dolinicami in zelenimi pašniki na dveh gričih, katera druží ozko sedlo. Bele hiše pokrivajo sedlo in zapadni grič. Na vzhodnem griču proti Jeruzalemu stoji cerkev Jezusovega rojstva. Tam je bila torej jama, v kateri je bil rojen Zveličar sveta. Od Betlehema proti jugu se svet zopet močno vzdiguje: pogorje Judovsko; od Hebrona (900 m) naprej pa se zopet polagoma znižuje proti južni meji Palestine, namreč proti Arabski in Egiptovski puščavi.

V Judovskem pogorju je iskati »mesto Judovo«¹, kjer se je rodil Janez Krstnik in kamor je šla Marija obiskat teto Elizabeto. Danes zovejo kristijani ono selo: »Sv. Janez v puščavi«, Arabci pa »Ajn Kârim«. Oddaljeno je dobri dve uri od Jeruzalema proti zapadu, nekoliko v stran od ceste proti Jafi².

Po prvi Veliki noči v javnem delovanju, ko je bil Jezus ukazal krščevati učencem³, je krščeval Janez Krstnik v Enonu pri Salimu. Kje je iskati ta kraj, ni gotovo. Evzebij Cezarejski in sv. Hijeronim ga stavita 8 milj južno od Scitopolja v Jordanski dolini. — Lažje pa mislimo na Enon v dolini Salim blizu Hebrona. Že Jozve¹ govori namreč o nekem kraju z imenom Ain (Aen, אֵינ) v dolini, katero imenuje Selim (Šilhim, שִׁלְחִים).

Prav tako ne vemo za gotovo, kje je iskati trg Emavs, ki je bil oddaljen od Jeruzalema 60 tečajev ali stadijev, in kamor sta potovala dva Jezusovih učencev v dan njegovega vstajenja⁵. Navadno pravijo, da je iskati v Kubêbe, nekako tri ure severozapadno od Jeruzalema. Tam so namreč našli ostanke velike cerkve iz križarskih časov, in mnogi mislijo, da je bila tukaj nekdanja cerkev s svetiščem ali hišico sv. Kleofa ali Kleopatra, enega izmed dveh učencev. Oo. frančiškani, varuhi božjega groba, so se zato tu naselili l. 1862. Drugi pa trdijo, da je pri sv. Luku (24, 13) čitati ne 60, ampak 160 tečajev, kakor se res nahaja v 14 rokopisih, in potem dokazujejo, da je bil nekdanji Emavs še bolj proti severozapadu, namreč tam, kjer je današnje selo Amvâs⁶. Na tem mestu je bil namreč gotovo že v makabejskih časih kraj z imenom Emavs, kateri se je pozneje zval Nikopolj (Νικόπολις).

¹ Luk. 1, 39. — ² Prim. dr. Fr. Lampé, Jeruzalemski romar, str. 201.

³ Jan. 3, 22—26. Prim. 4, 3. — ⁴ Jos. 15, 32. — ⁵ Luk. 24, 13—35.

⁶ Prim. Schiffers, Amvâs, das Emmaus des hl. Lucas. Freiburg, 1890.

Iz zgodob sv. Petra¹ je znano mesto Jopa (Ιόπη), sedaj Jafa, staro filistejsko mesto ob Sredozemskem morju, imenitno pristanišče v sv. deželi. Tu se je hotel prerok Jona izogniti božjemu povelju, da ne bi šel v Ninive. Tu se je spravljal na suho stavbeni les za prvi in drugi tempelj. Sv. Peter se je tu mudil, ko mu je došlo na čudovit način povelje Božje, da mora tudi nevernike sprejemati v sv. Cerkev. Tu je tudi od mrtvih obudil dobro Tabito.

Tudi Lida ob cesti iz Jafe v Jeruzalem je znana iz zgodob svetega Petra. Tu je Peter ozdravil mrtvoudnega Eneja².

V okolici Jafe in Lide je iskati tudi Arimateja (današnja Ramla, Ramleh), kjer je bil doma oni Jožef, ki je z Nikodemom pokopal Jezusa³.

6. Jeruzalem.

Jeruzalem, staro, že iz dobe Sodnikov znano mesto Jebus⁴, je bilo od časov kralja Davida glavno mesto Judovske dežele. Sezidano je bilo na več gričih ob Kedronskem potoku, 1154 m nad Mrtvim morjem, oddaljeno 5 milj od Jordana in krog 8 milj od Jafe ob Sredozemskem morju. Na okrog je po Jožefu Flaviju⁵ merilo mesto 33 stadijev, dobro 1½ uro. (Okrožje današnjega mesta meri nekako 1 uro hoda.) Štel je Jeruzalem ob času Kristusovem krog 100.000 prebivavcev.

Ob južni in vzhodni strani mesta sta dolini Hinomska in Kedronska.

Hinomska dolina (prav za prav: dolina sinú Hinomovega מִן הַיַּרְדֵּן לְיָם הַיָּבֵשׁ) se razteza od zapada proti vzhodu, kjer križa najprvo dolino Tiropejon in potem Kedronsko, ki segata od severa proti jugu. V tej dolini so nekdanj malikovavski Izraelci darovali maliku Molohu svoje otroke⁶. Vsled tega se je kraj dobrim Izraelcem pristudil. Izvažali so sem iz mesta vso nesnago in mrhovino ter jo sežigali; zato so imenovali ta kraj tudi dolino ognja (γέεννα τῶν πυρός). Tako je postala dolina znak pekla (gehenna), kjer pogubljeni goré v večnem ognju.

Gornji, zapadni del doline so imenovali tudi še s posebnim imenom, namreč dolino Gihon.

Dolina Tiropejon (Τυροποίων φάραγξ, vallis Tyropoeorum, sirarska dolina)⁷ se je raztezala od severozahoda proti jugovzhodu skozi južno-vzhodni del Jeruzalema.

Po Kedronski dolini teče potok Kedron (Κέδρων, pri Jožefu Flaviju tudi Κεδρών, hebr. יַרְדֵּן, črnivec), od katerega ima tudi dolina

¹ Prim. Act. 9, 36 ss; 10, 1 ss. — ² Act. 6, 32 ss. — ³ Jan. 19, 38 ss.

⁴ Jos. 18, 25; Jud. 19, 10. — ⁵ Bell. iud. 5, 4 3.

⁶ IV. Reg. 23, 10. — ⁷ Bell. 5, 4 1.

ime. Dolino imenujejo tudi dolino Jozafat, morda po grobnem spomeniku kralja Jozafata, ali pa po pobožni veri, krščanski, judovski in mohamedanski, da se bode vršila vesoljna sodba v tej dolini³.

Dandanes imenujejo dolino Wadi Sitti Marjam (dolino Gospe Marije), ker se tu nahaja cerkev Marijinega groba ali Marijinega vnebovzetja.

V tej dolini, jugovzhodno od tempeljskega griča, blizu sela Siloe Σιλωάμ, prim. Luk. 13, 4), je bil studenec Siloe. Voda se nabira v kamenito korito, iz katerega je po dolgem kanalu dalje izpeljana proti jugozapadu do kopeli Siloe (κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ, prim. Jan. 9, 7, 11), kjer je bil čudežno ozdravljen slepec od rojstva. Studenec se dandanes imenuje Marijin studenec (Ajn Sitti Marjam), ali pa »studenec stopnic«. Ustno izročilo namreč trdi, da je tu sem hodila tudi Mati Božja po vodo, ko je prebivala pri starem Simeonu¹.

Naj tukaj pristavim še ime druge kopeli, ki se imenuje v evangeliju sv. Janeza (5, 2), namreč kopeli Betezda: κολυμβήθρα, ἢ ἐπιλεγομένη ἔβραϊστὶ Βηθσεδα (בֵּית־סֵדָיָה, hiša usmiljenja). Bila je pri ovčjih vratih (danes bržčas vrata sv. Štefana), ob vzhodni strani Jeruzalema in je imela pet dvoran, v katerih so bolniki čakali na čudežno gibanje vode. Tu je bil čudežno ozdravljen 38letni hromec.

V Jeruzalemu moramo v tej dobi ločiti »staro mesto« in »novo mesto«: Bezeto.

V starem mestu moramo zopet ločiti: »zgornje mesto« na Sijonskem griču; obdajal ga je zid s 60 stolpi; in »spodnje mesto« na griču Akra, ki je bilo tudi z zidom obdano; v zidu pa je bilo 14 stolpov. Kot neka trdnjava zase pa je bil tempeljski grič Morija, vzhodno od Sijona. Od tega griča je Morijo in Akro ločila dolina Tiropejon. Most čez to dolino je vezal Sijonski grič in grič Morijo s severnim delom templja.

»Novo mesto«, ki je bilo vzraslo na severni strani ob griču Bezeti, je z zidom zgradil šele kralj Herod Agripa I. krog l. 42. po Kr. Zid se je pričel pri stolpu Hipiku Herodove palače, šel v severni smeri do stolpa Psefina in potem mimo groba adiabenske kraljice Helene, združil se blizu spomenika suknjarjev s starim zidom in se spustil v Kedronsko dolino. Verjetno je, da je tudi še današnje severno obzidje postavljeno na meji, katero je bil mestu načrtal Herod Agripa. Tako je tudi umljivo, da je bila Golgota (Γολγοθα, גִּלְגֹּתָא, prim. hebr. גִּלְגֹּתָא, črepinja, kraj mrtvaških glav) tistikrat, ko so Jezusa peljali na morišče, zunaj mesta⁵, da pa je vendar današnja cerkev božjega groba znotraj mestnega obzidja.

¹ Prim. Joel 3, 2 in razlago pri Lic. Jos. Bautz, Weltgericht und Weltende, Mainz 1886. — ² Prim. Jeruzalemski romar, str. 160.

³ Prim. Jan. 19, 17; Mat. 27, 23; Mark. 15, 46; Hebr. 13, 12.

7. Herodov tempelj.

Skromni tempelj, katerega je bil sezidal Zorobabel na razvalinah pogorelega Salomonovega templja, je povečal in olepšal Herod Veliki, tako da so ga prištevali največjim, najveličastnejšim in najbogatejšim stavbam starega sveta. Jožef Flavij¹ opisuje njegovo zunanjo krasoto tako-le: »Če si ogledaval tempelj od zunaj, sta ga morala občudovati oko in razum. Krog in krog so bile stene obložene s težkimi zlatimi pločami. Ko je vanje posijalo jutranje solnce, so se zalesketale, kakor bi bil švignil iz njih ognjeni plamen. Kar nisi mogel gledati v ta lesk in proč si moral obrniti oko kakor od žarečih solčnih žarkov. Potnikom, ki so prihajali od daleč, se je tempelj zdel podoben sneženi gori, kajti, kjer stene niso bile pozlačene, so bile iz najlepšega belega mramorja.«

Poskusimo ga natančneje opisati na podlagi poročil Jožefa Flavija², Talmuda³ in nekaterih opomb v sv. pismu Nove Zaveze.

Tempeljski grič je bil pravokotni prostor, krog 500 m dolg in 300 m širok. Krog in krog ga je obdajalo močno zidovje; na raznih krajih zidovja pa so stali mogočni stolpi in utrjena vrata. Severozapadni kot je zavzemal grad Antonija. Že Makabejec Janez Hirkan je bil tu sezidal močan grad, Baris imenovan. Herod Veliki je ta grad še bolj utrdil ter ga imenoval po rimskem vojvodu Antoniju — Antonijo. Iz tempeljskega dvora so vodile široke, kamenite stopnice v grad; prišlo pa se je tje lahko tudi po skritem podzemeljskem hodniku. Z južnega, 70 komolcev visokega stolpa Antonije si mogel natančno opazovati, kaj se godi na tempeljskih dvorih. V ta grad je rimski tribun Klavdij Lizija dal odpeljati sv. Pavla, ko ga je bil rešil iz rok besnečih Judov, in z omenjenih kamenitih stopnic je Pavel tako ganljivo govoril v materinem jeziku zaslepljenim rojakom⁴. V Antoniji je bilo tudi Pilatovo sodišče ali pretorij (praetorium): neki vzvišen, s kamni potlakani kraj z imenom Litostroton (Λιτόστρωτον), širokaldejski pa Gabata (גבטא, Γαββαθᾶ)⁵. Tu je bil postavljen Pilatov sodni stol, na katerem je izrekel Jezusovo smrtno obsodbo.

Skozi več vrat se je prišlo

1. na veliki dvor nevernikov, ki je tvoril podolgast čveterokotnik. Ob vsem vzhodnem, zapadnem in severnem robu sta bila po dva, ob južnem robu celo trije pokriti hodniki ali mostovži. Gladko polikani mramornati stebri so bili postavljeni v treh, oziroma štirih vrstah. Južni hodnik se je imenoval kraljevski ali Herodov mostovž; vzhodni pa Salomonov (στῶν Σολομῶνος), ker je stal na podzidju, katero je bil večinoma sezidal še kralj Salomon. V tem hodniku se je

¹ Bell. 5, 5, 6. — ² Antiq. 15, 11; Bell. 5, 5. — ³ Mišna (Traktat 63, Middoth).

⁴ Act. c. 22. — ⁵ Jan. 19, 13.

mudil Jezus na praznik templjevega posvečevanja (ἑγχαίτια) zadnje leto življenja, ko so ga hoteli Judje kamenati¹. Tu je imel sv. Peter govor na zbrano ljudstvo potem, ko je bil ozdravil mrtvoudnega. Stebri hodnikov, izklesani iz najlepšega belega mramorja, so bili visoki do 50 grških komolcev, na južni strani celo do 100 komolcev; bili so zelo debeli in so nosili streho od cedrovine. Vsak hodnik je bil 30 komolcev širok, srednji na južni strani pa 45 komolcev. Brez dvoma je misliti na vzhodni del stréhe južnega mostovža, kamor je bil postavil izkušnjavec Kristusa, rekoč: »Ako si Sin Božji, vrzi se doli!«² Na tem kraju je bil namreč pod mostovžem na vsako stran globok prepad ali v Kedronsko ali pa Hinomsko dolino. — Na dvoru nevernikov so kupovali in prodajali razne živali in stvari, ki so se potrebovale pri daritvah, n. pr.: vole, junce, junice, ovce, kozličje, golobe, grlice, vino, olje, moko i. dr. Dalje so bili tu menjavci, ki so menjavali drobiž za debeliz ali judovske sikle za rimske denarje. Na tem dvoru je moral Gospod dvakrat napraviti red³.

Na tem dvoru, ne prav v sredi, ampak nekoliko bolj proti severu, je bila za nekaj stopnic vzvišena planota, na kateri je bil sezidan pravi tempelj z različnimi preddvori. Na zgornji stopnici je obdajalo planoto krog in krog kamenito, tri komolce visoko okrižje z več vhodi. Grški in latinski napisi na stebričih so vsem nevernikom prepovedavali, da ne smejo prestopiti tega omrežja⁴. Za tem stebričevjem je vodilo 15 stopnic navzgor do 10 komolcev širokega ogradja, ki je segalo do tempeljskega obzidja. Obzidje je bilo visoko 25 komolcev; obsegalo je ves sveti prostor s preddvori. V obzidju so bila na severni in južni strani po štiri vrata, na vzhodni pa ena. Vratnici teh vzhodnih ali Nikanorjevih vrat, v Novi zavezi »lepa« vrata (Peter je tu ozdravil mrtvoudnega, Act. 3, 2—10), sta bili iz korintske medi s krasnimi vzbočnimi okraski.

2. Skozi navedena vrata se je došlo na dvor Izraelcev. Imenoval se je tudi veliki ali notranji dvor; obdajali so ga od juga, severa in vzhoda mostovži. Na štirih oglih tega dvora so bile dvorane in shrambe za gobavce in nazirejce ter za vino, olje in drva. V zidovje tega dvora so bile pritrjene galerije, na katere se je prišlo skoz Nikanorjeva vrata in skozi severovzhodna in jugovzhodna vrata obzidja, ki je obdajalo dvor Izraelcev. Na teh galerijah so se ženske udeleževale službe božje (dvor ženâ).

¹ Prim. Jan. 10, 22—42. — ² Mat. 4, 5, 6; Luk. 4, 9.

³ Jan. 2, 14—20; Mat. 21, 12—13.

⁴ L. 1871. so našli v bližini tempeljskega griča stebrič s tem-le grškim napisom: »Noben tujec ne prestopi stebričevja in omrežja, ki je krog svetišča. Kogarkoli tu zasačijo, si sam pripiši, če bode usmrten.« Prim. Dr. Paul Keppler, l. c. str. 226.

3. Na dvor duhovnikov se je prihajalo samo od vzhoda, z dvora Izraelcev, skozi krasna, 50 komolcev visoka vrata, ki so bila ravno nasproti Nikanorjevim vratom. Vratnici sta bili obloženi z debelimi zlatimi in srebrnimi pločami. Na dvoru duhovnikov je stal 15 komolcev visoki in 32 komolcev dolgi in široki žgavni oltar. Prihajalo se je do njega navkreber od južne strani. Dalje je bila na dvoru duhovnikov umivalnica od medi (bronasto morje), srebrna miza in na njej razno orodje za daritve in več mramornatih miz, na katerih se je razrezavalo meso za daritve.

4. Pravi tempelj je obsegal Lopo, Svetišče (Sanctum) in Presvetišče (Sanctissimum). Z dvora duhovnikov se je prišlo po 12 stopnicah skozi krasno, 70 komolcev visoko in 20 komolcev široko pročelje brez vrat v Lopo, ki je bila 10 komolcev dolga, 50 široka in 90 komolcev visoka. Bila je od zunaj in znotraj pozlačena in postavljena na trdno mramornato podlago. Tu sta stali ena mramornata pa ena zlata miza; na ono so duhovniki pokladali ogledne kruhe, preden so jih nesli v Svetišče, na to pa, ko so jih od tam prinašali. Svetišče je bilo 40 komolcev dolgo, 20 komolcev široko in 60 komolcev visoko, krog in krog pozlačeno. Vhod, ki je imel velika, pa vedno odprta vrata z mogočnima vratnicama, je bil zagrnjen z dragoceno zaveso; nad njo pa se je vila velikanska zlata vinska trta z grozdi človeške velikosti. Ta trta je pomenjala Izraelsko ljudstvo. V Svetišču je stal sedmeroroki zlati svečnik, zlata miza za ogledne kruhe in kadivni oltar. Lesena stena je ločila Svetišče od Presvetišča, ki je bilo 20 komolcev dolgo in ravno toliko široko ter 60 komolcev visoko, pa prazno. Že tudi v Zorobabelovem templju je bilo Presvetišče prazno, kajti skrinjo zaveze je bil po Božjem povelju skrnil prerok Jeremija v neki votlini gore Nebo, kjer bode do konca sveta¹. Tri prste debela kamenita plošča je ležala na onem mestu, kjer je bila v Salomonovem templju skrinja zaveze. Na to pločo je polagal višji duhovnik na spravni dan kadivnico.

8. Obljubljena dežela.

Kaj pripravna je bila Palestina za »Sv. deželo«. Četudi je bila majhna, je bila vendar prava obljubljena dežela: lepa, slikovita in po naravi bogata.

Deževje², za one kraje velikanske pomembe, se pričinja proti koncu oktobra in traja 30—40 dni. To dobo imenujejo zgodnjo deževje, ker se judovsko leto pričinja v naši jeseni. Od poletnih solčnih žarkov razsušena zemlja se dobro napoji in pripravi za

¹ Prim. II. Mak. 2, 1—8. — ² Prim. Deut. 11, 10—15.

setev. Pozno deževje pa nastopi v marcu in aprilu, pred žetvijo ozimine in potem, ko vsejejo jarino, ki dozori meseca septembra. Prava zima je le meseca januarja in februarja, ko pade po hribih sneg, po nižavah pa vendar rastline rasto in cveto, kot pri nas spomladi. Z majem pritisne velika vročina in nastopi suša. Zrak nekoliko hladi in rastlinstvo poživlja zdatna nočna rosa.

Kraji sami so jako raznovrstni. Lepi pašniki in zeleni travniki se menjavajo z golimi pustinjami in rodovitnimi njivami. Za prisojnimi vinogradi zagledaš bujne vrtove, polne cvetja in sadja. Jezera in morje, višine in nižine, prijazne doline in mogočno hribovje, od koder imaš najdivnejši razgled, se vrsti drugo za drugim. Temu srečnemu razmerju in menjavanju krajev in višav moramo pripisovati izredno rodovitnost zemlje, kakršna je bila zlasti ob času Kristusovem.

Prednosti vseh zemeljskih pasov so tu na majhnem prostoru združene.

Izmed sadnega drevja so v Kristusovi dobi bogato rodile: vinska trta, oljika, smokva, granatovec, oranževец in citronovec. Izmed lesovja naj naštejemo: cedro, platano, terebinto, od katere se dobiva terpentinovo olje, cipreso, palmo, javor in akacijo. Izmed grmičevja je vredno navesti: oleander, gorčico, bombaževец. Dobivale so se tudi zlahkne dišave: mira, žefran, balzam in kadilo.

V jezerih in morju je rib kar mrgolelo; po zraku in po zemlji je letalo in skakljalo in tekalo raznovrstnih ptičev in divjačine; po bogatih pašnikih pa je bilo čred vsake vrste.

Palestina je bila zares dežela, ki se je cedila medu in mleka, zemeljski raj, kakršnega je mogel dati Gospod le izvoljenemu ljudstvu, kateremu je govoril¹: »Gospod, tvoj Bog, te popelje v dobro deželo, v deželo potokov, in voda in studencev; na njenih planjavah in gorah izvirajo potoki iz globočin; v deželo pšenice, ječmena in vinskih trt; v kateri rastejo smokve in granatovci, in oljike; v deželo olja in medu; kjer boš jedel brez vsega pomanjkanja svoj kruh, in boš užival v obilnosti vse reči, da, ko ješ in se nasitiš, hvališ Gospoda, svojega Boga, za predobro deželo, ki ti jo je dal.«

Ne moreš si misliti bolj pripravne dežele za vzvišeni namen, ki ga je imel Bog, namreč ohraniti pravo vero v enem samem narodu, da se iz tega naroda popolno razodetje Božje širi med vse človeške otroke. Palestina je bila sredi izobraženih narodov starega sveta², vendar tako, da jo je varovalo pred neverniki od zapada Sredozemsko morje, ki tu ni imelo pripravnih pristanišč; proti Siriji in Arabiji pa visoke gore in žalostne puščave. V Kristusovi dobi pa se je bilo

¹ Deut. 8, 7—10. — ² Prim. Ezech. 5, 5.

»Voditelj« III.

občevanje Judov z raznimi neverniškimi ljudstvi pomnožilo in apostoli so brez posebnih prometnih težav nesli ime Jezusovo po vsem tedaj znanem svetu, razširjajoč kraljestvo Kristusovo na zemlji.

Dr. Jos. Lésar.

V znamenju svetega križa.

8. O popolnosti odrešenja.

Delo se ceni po tem, kar je samo na sebi in kar opravi; poslednje pa se vzame lahko za to, kar delo zmore, in actu primo, ali pa za to, kar opravi, in actu secundo. Ono je moč, efficacia, to pa učinek, effectus. Sicer morebiti ni primerno, če vzamem to merilo tudi za odrešenje, vendar pa si tako človek lažje pregleda nauk o odrešenju. O odrešenju kot takem sem govoril zgoraj (7), naj še torej sedaj kaj izpregovorim o moči in o učinkih odrešenja.

A. O moči odrešenja.

Kdor veruje v odrešenje, ne more mu odreči velike moči, tako gledé na zadoščenje, kakor gledé na zasluženje, saj je čin Sinu božjega. V enem oziru pa je vendarle možno, da sodi človek o njej različno. Kristus nas je namreč odrešil po svoji človeški naravi in torej odrešenje nima samo na sebi večje moči, kakor pristaja činu človeka in recimo, najpopolnejšega človeka. Tako pa potlej odrešenje ne dosega razžaljenja božjega, ali če ga že doseže, je to le vsled tega, da ga Bog vzprejme za tako. To zasluženje, piše Gabriel Biel¹, »se je (od Boga) vzprejelo za veljavno zadoščenje in spravo (z Bogom) za vse, ki so mu poslušni, in čeprav jih je brez števila, niso popolnem izvzeti (iz odrešenja)«. Odrešenje po takem nima iz sebe dovolj moči, ampak dobi jo, rekel bi, od dobre volje božje. Tako sodijo nominalisti² in Viljem Durand (1332), tudi Janez Duns Scotus³ ima slično mnenje o moči odrešenja, toda Mastrius⁴ ga izgovarja, češ, da mu krivico dela, kdor ga tako sodi. Mogoče, toda kdor bere naslednji stavek, mi rad pritegne, če rečem, da ta izgovor ne velja. Scotus pravi⁵, »da je zasluženje Kristusovo

¹ In l. 3, d. 19, q. 1, concl. 3.

² Prim. Jos. Kleutgen, Die Philosophie der Vorzeit, Münster 1860, I., 252.

³ In l. 3, d. 19, q. 1, »Quantum ad sufficientiam«. — ⁴ In l. 3, d. 4, q. 3, n. 112.

⁵ N. n. m.: Dico quod meritum Christi fuit finitum, quia a principio finito essentialiter dependens, etiam accipiendo ipsum cum omnibus respectibus, sive cum respectu ad suppositum Verbi, sive cum respectu ad finem, quia omnes respectus isti erant finiti . . . tamen ex circumstantia suppositi et de congruo ratione suppositi habuit quandam rationem extrinsecam, quare Deus potuit acceptare illud in infinitum, scilicet extensive pro infinitis. Si autem illud meritum fuisset alterius personae, tunc nec ratione operis, nec ratione operantis fuisset congruitas acceptationis illius pro infinitis.

bilo končno, ker je bistveno bilo iz končnega izvora, če ga tudi vzameš po vseh ozirih, bodi z ozirom na osebo Besede, bodi z ozirom na namen, ker so bili vsi ti oziri končni... vendar iz okoliščine osebe in po spodobnem (de congruo) zavoljo osebe je imelo neko zunanje razmerje, zavoljo česar ga je mogel Bog vzprejeti v neskončno, namreč razsežno za neskončno. Ko bi bilo pa ono zaslužnje druge osebe, tedaj bi ne bilo ne zavoljo čina, ne zavoljo činitelja spodobljivosti za to, da se ono vzprejme za neskončno¹.«

Nasproti temu pa je splošno mnenje, da ima zadoščenje samo iz sebe neskončno moč. Pač je tudi po tem mnenju treba, da Bog vzprejme zadoščenje (7, B. 3), toda to je pri njem samo pogoj, per modum conditionis, ne pa izvor moči, per modum principii dignificantis. Tako uči sv. Tomaž², sv. Bonaventura¹, Fran Suarez¹, Gabr. Vasquez⁵, de Lugo⁶ i. dr. Tega mnenja se držimo sedaj sploh v šolah in zato rečem, da je zadoščenje Sinu božjega polno, preobilno in neskončno ter po načinu stroge pravice.

Mislím, da je stavek že dovolj jasen, in mi ga torej ni treba še posebej razlagati, pove nam pa trditve tako gotovo, da nasprotna, kakor pravi Suarez⁷, »ni ne dokazljiva, ne pobožna, ne sv. veri dovolj primerna«. V dokazovanju pa razločujem štiri dele trditve, ker je

1. Zadoščenje Sinu božjega polno.

a) Sv. pismo nam na večih mestih označuje odrešenje za odkupljenje. Tako pravi Kristus (Matth. 20, 48): Sin človekov ni prišel, da bi mu služili, ampak da služi in poda svoje življenje v odkup za mnoge. Kar se kupi, za to se plača, kolikor je vredno, ne manj. Ako je torej Sin božji nas odkupil, je bilo to, kar je za nas dal, to je njegovo življenje, samo na sebi vsaj toliko vredno, kolikor je bilo našega dolga pri Bogu vsled greha. Zato prav trdi apostol (I. Cor. 6, 20): Niste sami svoji, kajti kupljeni ste za veliko ceno, ἡγοράσθητε γὰρ τιμῆς. Veliko dolga terja veliko plačilo (Ib. 7, 23) in tako je dal Sin božji za nas, ko je umrl na križu. Sv. Janez (Apoc. 5, 9) je slišal starejšine, ko so peli božjemu jagnjetu v slavo: Vredno si prejeti knjigo in odpreti njene pečate, kersi bilo zaklano in si nas odkupilo Bogu s svojo krvjo iz vsakega rodu in jezika in ljudstva in naroda. Zaklano jagnje je Sin božji, ki je umrl na križu, in s tem, s svojo smrtjo, nas je odkupil Bogu; kupnina je bila torej smrt njegova, ali če gre za pravo, življenje njega ko človeka je bila cena za nas, nič manj, nič več. Njo pa je Sin božji odštel

¹ Prim. G. B. Teppe S. I., nav. del., zv. 2, št. 1018.

² Sum. theol. 3, q. 1, a. 2 ad 2; q. 48, a. 2. — ³ In 3, d. 20, q. 3.

⁴ Disp. 4, sect. 3, num. 11. — ⁵ Disp. 5, cap. 2. — ⁶ Disp. 6, sect. 1. — ⁷ N. n. m.

Bogu na križu in je torej zadoščenje polno, samo iz sebe vredno odkupivo. Enako uči tudi sv. Peter (I. ep. 1, 18s.): Niste odkupljeni z minljivim, srebrom ali zlatom, ... ampak z drago krvjo kakor jagnjeta brez madeža in hibe, Kristusa. Draga kri Sinu božjega je torej bila cena za naše odrešenje in jo imenuje apostol drago kri, to pa ne brez poudarka, ker taka cena, draga kri Sinu božjega, če ne več, vsaj dosega naše dolge. Zato pa (I. Ioan. 1, 7) nas očišča slehernega greha.

b) Izmed sv. očetov vpraša sv. Bazilij¹: »Kaj bi kje človek našel tolikega, da bi dal v odkup svoje duše?« Odgovarja pa, da »se je našla ena (kupnina), zadosta za oprostitev vseh ljudi sploh — to, da se je plačala cena za odkup naših duš, namreč sveta in draga kri gospoda našega Jezusa Kristusa, katero je prelil za nas vse (na križu). Zato pa smo tudi za ceno kupljeni«. Taka cena se je v krvi Sinu božjega dala, kakor je bilo treba za našo oprostitev. — Sv. Prosper² piše: »Zoper rano izvirnega greha, po katerem se je v Adamu pokužila in zamorila narava vseh ljudi in od katerega se je izcimila bolezen vseh poželjivosti, je pravo in močno ter edino zdravilo smrt Sinu božjega, gospoda našega Jezusa Kristusa, ki je bil prost dolga smrti in edini brez greha, pa je umrl za grešnike in za dolžnike smrti.« Smrt Sinu božjega je pravo in močno zdravilo zoper rano izvirnega greha in celi rano duše sama iz sebe, kakor celi zdravilo rano telesa.

c) Vsled greha človek ni več vreden milosti božje, torej tudi ni vreden odrešenja in je Bog to ne vrednost človeku odpustil po milosti svoji, predno mu je obljubil odrešenje. Zavaljo tega pa še ostane zadoščenje vendarle polno, saj se ne nanaša na prvo voljo božjo, vsled katere se človek naj zveliča, zakaj ta se ni spremenila, tudi po prvem grehu ne, ampak zadoščenje gre na odpravljenje greha. Dolg in kazen greha pa sta bila tudi po zveličavni volji božji in da ju odpravi, zato je zadoščenje Sinu božjega polno. Če se pa odpravi greh, tedaj se odpravi človeku ne vrednost milosti odrešenja. Na ta način pa je torej Kristus zadostil tudi za ne vrednost milosti odrešenja³ — Nadalje je pa

2. Zadoščenje Sinu božjega preobilno.

Preobilno je zadoščenje v tem, da je več vredno, kakor je treba za odrešenje človeškega rodu. Zadoščenje ne dosega samo razžaljenja božjega, ampak ga presega, ter več časti Sinu božji s svojo pokorščino povračuje Očetu, kakor mu je človek z grehi odjemlje. Dokaže se lahko

a) Iz sv. pisma. Kristus uči (Ioan. 10, 10): Jaz sem prišel, da bi imeli življenje in ga obilnejše imeli. Življenje se počne z

¹ Hom. in psalm. 48, 8, num. 4. — ² Contra obiectiones Vincentii, cap. 1.

³ Prim. Christ. Pesch S. I., nav. del. zv. 4, št. 431.

milostjo božjo na zemlji in dopolni se z gledanjem obličja božjega v nebesih. Kristus nam ga je zaslužil po obilnem. Apostol piše (Rom. 5, 15): Ni, kakor pregreha, tako tudi dar, kajti če se po pregrehi enega mnogi pomrli, za mnogo bolje se je milost božja in dar v milosti enega človeka Jezusa Kristusa obilno razlil na mnoge. Apostol slavi čin Kristusov, ker je bilo v zadoščenju Kristusovem veliko več moči za zveličanje, kakor je je v grehu za pogubljenje. To pa iz dveh strani; prvič je greh Adamov le eden dolg, izvorni greh, prenesel na vse ljudi, zadoščenje Kristusovo pa ni samo tega greha zatrla, ampak tudi vse druge, kar se jih utegne storiti; drugič pa daje zadoščenje Kristusovo večje milosti, kakor se jih je zgubilo po Adamu¹, in daje Kristusova smrt veliko več poročstva za zveličanje, kakor pa bi ga bila dala Adamova pokorščina. Tako bi bili ljudje, ker bi ne bilo izvirnega greha, prejeli milost božjo, toda ko bi bili sami grešili, Adam bi jim ne bil pomagal zopet do milosti božje, Kristus pa jim je to zaslužil in je torej odrešenje tudi od te strani preobilno². Na to nas opozarja apostol, ko piše (Ephes. 1, 7), da v njem, v Kristusu, imamo rešenje po njegovi krvi, odpuščenje grehov, po bogastvu milosti njegove, ki nam je je preobilo podelil, v vsej modrosti in razumnosti. Kri Sinu božjega je neusahljiv vir milosti božje in torej odrešenje preobilno.

b) Iz sv. očetov. Sv. Ciril jeruz.³ nam zatrjuje: »Ni bila tolika krivičnost teh, ki so grešili, kakor je bila pravičnost njega, ki je za nas voljo umrl; nismo toliko mi grešili, kakor se je on odlikoval po svoji pravičnosti.« Kjer je manjša krivičnost in manj greha, tam je pač večja in več pravičnosti, kakor je je treba, da se zravnale med njima razmerje, ampak tam zadnja prevaguje. V lepem vzgledu nam sveti Krizostom pojašnjuje našo trditev, ko piše⁴: »Mnogo več, kakor smo bili na dolgu, je plačal Kristus, in za toliko več, za kolikor je neizmerno morje večje, če se primerja kaplji vode.« Prav torej trdi sv. Ciril aleks.⁵, da je »za oprostitev človeškega rodu smrt enega mesa bila več ko zadosti, abunde satis, ker je bilo meso Besede, ki se je rodila iz Boga«. Enako govore še drugi⁶.

c) Tudi v določbah sv. cerkve je dokazov za to resnico, dasi je ona namenoma še ni določila. Tako uči n. pr. Klement VI.⁷, da Kristus »na oltarju križa ni prelil samo male kaplje krvi, ki bi vendar bila

¹ P. Ripalda, de ente supranaturali, disp. 111, sect. 7, n. 64 s.

² Prim. Christ. Pesch S. I., n. n. m. šte. 432, dok. 1.

³ Catech. mystag. 13, št. 33. — ⁴ Hom. 10, n. 2 (in cap. 5, epist. ad Rom.).

⁵ Orat. 2 (de recta fidei ad Regin.), cap. 7.

⁶ Prim. Lud. Thomassinus, Dogmata theologica, lib. 9, cap. 9.

⁷ C. 2. X. (5, 9).

zavoljo zveze z Besedo zadostila za odrešenje vsega človeškega rodu, ampak je je obilno pretil kakor kakšen naliv«. Torej je pa s tem tudi dosegel preobilno odrešenje.

d) Da je zadoščenje Sinu božjega preobilno, se vidi iz tega, da odrešenja nobena stvar ni zmogla, ampak je zanj bilo treba Sinu božjega, Boga-človeka. Le-ta pa ne more drugače, kakor da zvrši čin, kakor dostaja njemu, torej čin višje veljave, kakor ga stvar, recimo človek ali angel, zmore. Zato je po pravici zavržena ta-le 19. trditev Mihaela Bay¹: »Dela pravice in zmernosti, ki jih je Kristus opravil, niso iz veljave opravljajoče osebe dobila večje moči.« Oseba je božja in nje dela imajo po takem božjo, ne samo človeško veljavo. Ker je greh vselej le čin človeka, zato ne doseže razžaljenje božje, ki ga greh povzroči, čina Sinu božjega in je torej zadoščenje Sinu božjega obilnejše, kakor je od človeka razžaljenje božje. — Jaz rečem še več, da je

3. Zadoščenje Sinu božjega neskončno.

Neskončno je zadoščenje zato, ker je čin Sinu božjega in ga torej ni in ga ne more biti, da ima še večjo moč v oziru na namen učlovečenja, na odrešenje človeškega rodu. Kakor ne more biti višje osebe, kakor je oseba Sinu božjega, tako tudi Sin božji ne more po človeški naravi za človeški rod več storiti, kakor je storil, kadar je zanj trpel in umrl. Trpel je Bog, umrl je Bog, dasi bi ne bil ni trpel ni umrl, ko bi ne bil človek. Bilo je torej trpljenje Boga in bila je smrt Boga in zato božje, neskončne veljave.

a) Sv. pismo nas uči, da je Sin božji umrl za nas na sv. križu. N. pr. (Luc. 23, 46): Zaklical je Jezus z močnim glasom in rekel: Oče, v tvoje roke izročim svojo dušo. In ko je to rekel, je izdahnul. Jezus je izročil svojo dušo Očetu nebeskemu in je umrl. Duša je človeška, a izroči jo kot svojo dušo in Očetu, torej kot Sin božji. Smrt in torej nje veljava je Sinu božjega. Apostol (Rom. 8, 32) piše: Oče lastnemu Sinu ni prizanesel, ampak ga je za nas vse dal, kako ne bo tudi z njim nam vsega podaril? Ni torej možno, da je še kaj ali si človek še kaj domisli, česar ne dobi od Boga, odkar je zanj Sin božji umrl na sv. križu. Sv. Peter pa pravi (I. ep. 1, 19), da smo odkupljeni z drago krvjo kakor jagnjeta brez madeža in hibe, Kristusova. Kri Kristusova in kar je isto, smrt Sinu božjega je cena našega odrešenja. Primeri še več drugih izrekov: Matth. 20, 28; I. Tim. 2, 5; Rom. 5, 10; I. Ioan. 4, 10.

b) Izmed sv. očetov piše sv. Bazilij²: »Nikar ne išči brata za odrešenje, marveč koga, ki presega tvojo naravo, tudi ne prostega

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. št. 899. — ² Homil. in psalm. 48, n. 4.

človeka, marveč človeka Boga, Jezusa Kristusa, saj more edino le on za nas vse dati Bogu zadoščenje. Njegovo je zadostno, je tako, ki presega zasluženje vsakega človeka. Isto pomeni pač tudi, kar piše sv. Krizostom¹, da je to, kar je Kristus za nas plačal, nekam »neizmerno morje«, če se primerja z našim dolgom, ta pa je le »kaplja vode«.

e) Določba sv. cerkve. Papež Klement VI.² uči, da je Kristus »zaklad vojskujoči cerkvi pridobil, ko je hotel založiti svoje sinove dober oče, naj bi bil tako neskončen zaklad ljudem...« Nadalje pravi: »Ni se treba bati, da se ta zaklad izporabi ali zmanjša zavoljo neskončnih zasluženj Kristusovih.« Vzrok pa navaja, ker je kri Kristusova kri Besede, propter unionem ad Verbum. Iz te zveze ji torej prihaja veljava, ne pa šele iz tega, da Oče vzprejme njo v zasluženje.

d) Iz šole sv. Tomaž³ dokazuje našo resnico tako-le: »Za kupljenje je treba dvoje reči, namreč kolikosti cene in nje namenitve za to, da se kaj kupi. Ako da kdo ceno, ki ne doseže vrednosti tega, kar pridobi, se ne reče to kupnja reči jednostavno, ampak je deloma kupilo, deloma pa darilo; n. pr. ako kupiš knjigo, ki stane dvajset lir, za deset lir, deloma kupiš knjigo, deloma se ti daruje... Ako torej govorimo o odrešenju človeškega rodu, kolikor se tiče kolikosti cene, tako bi bilo vsako trpljenje Kristusovo tudi brez smrti zadostilo za odrešenje, zavoljo neskončne veljave osebe... Ako pa govorimo o tem, koliko se nameni cene, tako pa je reči, da niso bila za odrešenje človeškega rodu namenjena od Boga Očeta in Kristusa druga trpljenja brez smrti...« To nam kaže, da je bila smrt Sinu božjega prava kupnina, ne pa druga trpljenja. Da je pa ona potlej neskončne veljave, razlaga sv. Tomaž⁴, češ, da veljave mesa Kristusovega, njegove človeške narave, ni ceniti samo po naravi mesa, ampak po osebi, ki si ga je privzela, v kolikor je namreč bilo meso Boga, od katerega je imelo neskončno veljavo.

e) Iz uma. Lahko se razvidi neskončna veljava zadoščenja iz tega, da prihaja od Sinu božjega in iz Sinu božjega, kajti trpel in umrl je Sin božji, a tudi duša in telo sta bila Sinu božjega in je torej nju

¹ N. n. m. — ² C. 2. X. (5, 9).

³ Quodlibeta 2, art. 2: Ad emptionem duo requiruntur, scilicet quantitas pretii et deputatio eius ad aliquid emendum. Si enim aliquis det pretium non aequivalens ad rem acquirendam, non dicitur esse simpliciter emptio, sed partim emptio, partim donatio; puta, si aliquis emat librum, qui valet viginti libras, pro decem libris, partim emeret librum, et partim sibi donaretur... Si ergo loquamur de redemptione humani generis quantum ad quantitatem pretii, sic quaelibet passio Christi etiam sine morte sufficisset ad redemptionem humani generis, propter infinitam dignitatem personae... Si autem loquamur quantum ad deputationem pretii, sic dicendum est, quod non sunt deputatae ad redemptionem humani generis a Deo Patre et Christo aliae passiones absque morte... — ⁴ Summa theologica 3, q. 48, a. 2 ad 3.

ločitev, smrt, bila Sinu božjega, in zato neskončne veljave. Neskončnost zasluženja, razlaga Suarez¹, vzame bolj jednostavno od one osebe, ki ga daruje in v kolikor ga opravlja, kakor pa (od nje), v kolikor je predmet daritve in čina; n. pr. kadar je Marija Devica darovala Sinu božjega za nas Bogu, ali je Simon ga daroval v templju, ali kadar ga sedaj daruje duhovnik, če se povdarja samo ono dejanje, v kolikor je dejanje te osebe (duhovnika). V vseh teh delih ostane veljava dejanja končna, ker je v njih Kristus samo predmet in po zunanje očasti čin; ker pa on sam sebe daruje sam po sebi, očasti po notranje svoj čin. — Na drugi strani pa še vzamimo veliko ljubezen, s katero je Sin božji za nas umrl, in neizmerne bolečine, katere je za nas pretrpel, in lahko spoznamo, da je njegovo zadoščenje veliko, v primeri z grehi, ki so h koncu vendarle od človeka in sežejo le nekam po zunanje do Boga, neizmerno in neskončno². — Iz tega, kar sem rekel o veljavi zadoščenja, povzame pa se tudi lahko, da je

4. Zadoščenje Sinu božjega po ostri pravici.

Ostri pravici (iustitia rigorosa) je to lastno, da ne prizanesa nikomur in ničesar, in v ničem ne popusti, ampak terja, kar ji dohaja, docela in popolnoma. Učenjaki dajejo ji več svojstev in po teh sodijo potlej zadoščenje Sinu božjega. Nekaterim terja ostra pravica, da je to, kar se da v zadoščenje, vsaj toliko vredno, kolikor se je bilo odvzelo; da je človeku lastno in ne že sicer dolžno; da človek plača za-se ali vsaj za svoje, ne pa za druge. Drugi še pristavljajo, da se da zadoščenje njemu, ki se mu je storila krivica, to pa prostovoljno, ne iz sile ali pokorščine³. Naj bodo že te ali še druge lastnosti za zadoščenje, ki je po ostri pravici, potrebne, toliko smem reči, da je, kakor vse kaže, zadoščenje Sinu božjega za človeški rod po načinu ostre pravice.

Tako sodi veliko učenih bogoslovcev: Suarez, de Valentia, Arriago, Carleton, Maurus, Ysambert; nasprotno pa sodi Scotus, Vasquez, de Lugo, Lessius. Novejši pa so vsi, vsaj kar je meni znanih, za prvo misel⁴ in ni težko zanj najti dokazov iz virov sv. vere. Vzamimo najprej

a) Sv. pismo. Kristus pravi (Ioan. 10, 18): Nihče je (duše) ne jemlje od mene, ampak sam od sebe jo pokladam. Oblast imam, da jo položim, in oblast imam, da jo zopet vzamem. Sin božji more torej sam iz proste volje umreti za nas, pa tudi sam od sebe oživetiti; oboje je v njegovi oblasti. Ako je torej umrl, dal je

¹ De Verbo incarnato disp. 4, sect. 4, num. 25.

² Dr. Jos. Scheeben, nav. del. zv. 3, del 1, num. 1311.

³ Prim. Dr. Ioan. Katschthaler, nav. del. zv. 2, štev. 337.

⁴ Glej Christ. Pesch, nav. del. zv. 4, trdit. 35, štev. 441.

svojo dušo, svoje življenje iz proste volje in ker je njegova smrt neskončne veljave gledé na zadoščenje, imamo v njej že vse bistvene lastnosti, katere terja zadoščenje po načinu ostre pravice, saj smo mi njemu bratje (Hebr. 2, 11) in prijatelji (Ioan. 15, 15). Tako sodi tudi apostol, ko piše (Hebr. 10, 10), da v Kristusovi volji smo posvečeni, po daritvi telesa Jezusa Kristusa enkrat za vselej. Iz lastne volje je daroval Kristus svoje telo, svoje življenje, za naše posvečenje. To življenje je bilo Sinu božjega in zato v njegovi polni lasti in nihče ni imel do njega pravice. — Tehtnejši so pa dokazi še

b) Iz sv. očetov. Izrečno, to je, v določenih besedah se sicer, kakor v sv. pismu, tako tudi pri sv. očetih ne nahaja naša trditev, ali iz njih besed se da brez težave izvesti. »V vodi«, pravi sv. Avguštin¹, »se je (Kristus) dal krstiti od Janeza, ne da se kakšna krivnja njegova zmije, ampak da se njegova velika ponižnost priporoči. Tako namreč ni v njem krst ničesar našel, kar bi zmil, kakor ni smrt ničesar našla, kar bi kaznila; da bi hudič po resnici pravice, ne po sili oblasti potlačen in premagan, po njem najpravičnejše zgubil, kar je vsled greha držal, ker je njega brez vsakega greha najkrivičnejše umoril.« Kristus ni bil ničesar in nikomur dolžan, pa je vendarle za nas plačal dolg, kadar je za nas umrl na križu. — Tudi sv. Leon I.² uči, da je »resnično usmiljenje božje, čeprav mu je za odrešenje človeškega rodu neizrekljivo mnogo (sredstev) bilo na razpolaganje, si izvolilo najrajši to pot pomoči, po kateri bi rabilo za potrenje čina hudičevega, ne sile oblasti, ampak način pravice«. Več je torej Kristus storil, kakor terja pravica. — Blizu tako se nahaja naše mnenje tudi

c) v določbah sv. cerkve. Rimski katekizem³ uči, da »je celo in na vse strani popolno zadoščenje, katero je opravil Jezus Kristus Bogu Očetu za naše grehe«. Ako to zadoščenje ni po polni pravici, se pač ne more reči, da je bilo »na vse strani popolno«.

d) Tako uči tudi šola. Sv. Tomaž⁴ pravi, da je odrešenje kupnja (8, A, 3, d), ne pa dar, za njo pa je treba toliko cene, kolikor je kupivo vredno. Nadalje⁵ uči: »Kristus je hotel človeški rod oprostiti grehov ne samo z oblastjo, ampak tudi s pravico«. — In tedaj ni gledal samo na to, koliko moči je imela njegova bolečina iz združene božje narave, ampak tudi na to, koliko bolečine njegove bi zadostilo po človeški naravi za toliko zadoščenja. Zato je toliko trpel, da bi trpljenje, čeprav le od človeka, doseglo razžaljenje božje; toliko bolj je pa doseglo to, ker je bilo trpljenje Boga. Zato pa je zadoščenje »delo pravice, ako ima v njem, ki ga daje, enakost razžaljenja«⁶.

¹ Enchiridion, cap. 49. — ² Sermo 22 (de nativitate Domini 2), cap. 2.

³ Pars I, cap. 5, quaest. 5. — ⁴ Quodlibeta 2, art. 2, ad 2.

⁵ Sum. theol. 3, q. 46, a. 6. — ⁶ Prim. Supplem. quaest. 12, art. 2.

e) Iz uma se dokaže trditev z ozirom na pojem »ostre pravice«. Zadoščenje je namreč Sin božji dal iz svojega, ker je človeška narava njegova in je torej tudi trpljenje bilo njegovo. Čin človeka prihaja sicer od človeka, toda je naposled vendarle od Boga, ker je človek od Boga, ali Sin božji ima človeško naravo sam od sebe, ker je ona delo božje in prihaja od narave božje, in ta je ena, Bog¹. — Ali Sin božji tudi dolžan ni bil trpljenja iz drugih vzrokov, ter je imel sam polno pravico do njega. Lahko pa je torej trpel, za kar je hotel in iz namena, ki ga je sam hotel. Trpel pa je »pokoren do smrti na križu« (Phil. 2, 8), pa tudi za to, da »imamo odrešenje po njegovi krvi« (Ephes. 1, 7), in to lahko, ker je bilo trpljenje neskončne veljave²! — Kristus sicer ni zadostil zase, za svoje grehe, ampak le za nas, za naše grehe, vendar pa to ne ovira ostre pravice, saj je Sin božji človek in je trpel za človeka, »ker udje smo njegovega telesa, iz njegovega mesa in njegovih kosti« (Ephes. 5, 30). Razvidi se to tudi iz vzroka. Božje razžaljenje namreč je bilo od Adama, s tem pa od človeškega rodu, in tako je zadoščenje sicer od Sinu božjega, vendar pa po človeški naravi in torej namenoma za človeški rod, čigar je bilo razžaljenje božje³.

B. Učinek odrešenja.

Odrešenje obsega zadoščenje za grehe in zasluženje božjih milosti. Ni pa za to treba dveh ali večih razločenih činov, ampak oboje stori eden in isti čin: smrt Sinu božjega. Vsled tega je zadoščenje zasluženje in narobe, odrešenje pa se vzame za oboje ali tudi le za eno, za zadoščenje ali zasluženje. Kadar pri odrešenju povdarjamo greh, pravimo rajši zadoščenje, in kadar imamo v mislih božje milosti, pa zasluženje. Odrešenje pa rabimo brez razločka, čeprav beseda v svojem izvornem pomenu izražuje bolj zadoščenje (7, A, 2). Gledé na učinke odrešenja naj pa tukaj razločim učinke, katere ima odrešenje, in pa osebe, katerim velja odrešenje. V prvem oziru rečem, da je

1. Odrešenje za človeka splošno.

Če pravim odrešenje, velja to za zadoščenje in za zasluženje. Za človeka pa pravim, ker je Sin božji odrešenik le človeku, ne sebi⁴, ne angelom⁵, in splošno pomeni, da velja a) zadoščenje za vse grehe in nasledke, ter b) zasluženje za vse nadnaravne milosti in dari, kar jih človek dobi ali kar mu jih je možno dobiti, sem od prvih starišev.

¹ Martinus Perez, Theologia dogmatica. Disp. 4, sect. 3 s.

² Prim. Fran Suarez, disp. 4, sect. 6, n. 28.

³ Prim. G. B. Teppe S. I., nav. del. zv. 3, šte. 1039.

⁴ Franc Suarez, nav. del. disp. 42, sect. 2, n. 1. — ⁵ Ibid. sect. 1, n. 4.

Zadnje besede pristavim z ozirom na podmeno, po kateri je učlovečenju Sinu božjega nagib odrešenje, ne pa lepota učlovečenja (6, E).

Stavek pové, če ga vzamemo, kakor slove, versko resnico. Kristus, uči sv. tridentski zbor (sess. VI. cap. 7)¹, »ko smo bili sovražniki, nam je vsled preobilne ljubezni, s katero nas je ljubil, s svojim presvetim trpljenjem na lesu križa zaslužil opravičenje in je za nas Bogu Očetu zadostil«. Oglejmo si dokaze iz virov sv. vere najprej za

a) Zadoščenje za vse grehe in njih nasledke.

Greh je izviren in so potlej osebni grehi, nasledki [pa so izguba milosti božje, večne in časne kazni, otemnenje uma, oslavljenje volje, nagnjenje na hudo. Zadoščenje Sinu božjega obsega vse. To nam kaže

α) Sv. pismo. Kar se tiče izvirnega greha, je Bog že v prvem evangeliju (Gen. 3, 15) obljubil, da bode Odrešenik kači »glavo strl«, čeprav bode ta »zalezovala njegovi peti« t. j. hudič mu bode prizadel trpljenje, a prav to bode hudiču zatrlo moč čez človeka, ki jo ima čezenj vsled greha². Sv. Janez pa (Ioan. 1, 29) odločno trdi: Glej jagnje božje, glej (njega), ki vzame greh sveta, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. »Ta greh« je izvirni greh, četudi ne izključno, saj je greh sveta, t. j. človeškega rodú. In tega vzame jagnje božje t. j. Sin božji, kadar umrje na križu liki jagnje, ko se zakolje ter na oltar položi v žrtvo. Apostol (Rom. 5, 19) uči: Kakor so po nepokorščini, παρακοή, enega človeka grešni postali mnogi, tako bodo po pokornosti enega pravičnega pravični postali mnogi. Kakor je torej nepokorščina od Adama prešla na vse ljudi, tako preide pokornost, ὑπακοή, Sinu božjega na vse ter jih opravičuje. Tudi apostol Janez (I. ep. 4, 14) pričuje, da je Oče poslal svojega Sina za zveličarja sveta. Tak je pač zato, ker je umrl na sv. križu za svet, t. j. zavoljo izvirnega greha, ki je dedščina vsega sveta, vseh ljudi. — Da je Sin božji za vse grehe in njih nasledke zadostil na sv. križu, je videl v duhu prerok Izaija (53, 4s), češ, da je res naše boli sam nosil... sam pa je bil ranjen zavoljo naših krivic, potrj za naše pregrehe... in je dél Gospod nanj nas vseh krivice. Angel Gabrijel pa je razodel Jožefu (Matth. 1, 21), da bode Sin božji odrešil svoje ljudstvo njih grehov. Da bode to storil s svojo krvjo, povedal je Kristus pri poslednji večerji: To je moja kri nove zaveze, ki se prelije za mnoge v odpuščenje grehov. Apostol (Rom. 3, 23ss) opisuje zadoščenje za vse grehe, češ, da so vsi se pregrešili ter jim manjka slave božje in opravičujejo se

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 681.

² Prim. Jos. Corluy S. I., nav. del. zv. 1, str. 364, vpr. 5.

daroma z njegovo milostjo po odkupljenju v Jezusu Kristusu, ki si ga je odmenil Bog za pomirjenje po veri v njegovi krvi, da pokaže svojo pravico z odpuščanjem prejšnjih grehov. Kristus je torej pretil svojo kri za vse grehe, tudi za one, ki so jih ljudje storili pred njim t. j. v stari zavezi. Zato je namreč, piše apostol nadalje (Ibid. 8, 3), Bog poslal svojega Sina v podobi grešnega mesa in je za greh obsodil greh v mesu. S tem, da je Sinu božjega greh spraval do smrti na križu, je zgubil greh svojo moč čez človeka, ker se ga lahko reši prav vsled smrti Sinu božjega¹. Sicer pa uči (Ephes. 1, 7) izrečno, da imamo odrešenje po njegovi krvi, odpuščenje grehov. Isto trdi tudi apostol Janez (I. ep. 1, 7): Kri Jezusa Kristusa... nas očiščuje slehernega greha, saj je Kristus, kakor piše apostol na drugem mestu (I. ep. 2, 2), sprava za naše grehe, ne pa samo za naše, ampak tudi za (grehe) vsega sveta.

β) Tudi v ustnem izročilu se nahaja naša resnica tako gledé na izvorni, kakor tudi gledé na osebne grehe in njih posledke. Z ozirom na izvorni greh piše Origen²: »Ker je greh stopil na ta svet, potreba greha pa terja spravo in sprava se ne zgodi brez žrtve, zato je bilo treba poskrbeti (spravo) po žrtvi za greh« in ta je bil Sin božji, ko je umrl na križu. »Nedolžna kri«, uči sv. Avguštín³, »ko se je prelila, je vničila vse grehe krivičnikov; taka cena, ko se je dala, je odkupila vse jetnike iz roke sovražnika, ki jih je imel vjete.« Tako še več drugih, glej pa sicer zgorej (7, A, 1, c).

γ) Iz določbe sv. cerkve. »V svojem trpljenju«, pravi rimski katekizem⁴, »in v svoji smrti je Sin božji, naš Zveličar, imel to v mislih, da bi grehe vseh vekov odkupil in jih vničil, ter bi zanje Očetu obilo in vrhoma zadostil«.

δ) Iz uma dokazuje sv. Tomaž⁵ našo resnico ter pravi, »da nas je Kristus s svojo smrtjo rešil grehov vzročno t. j. ko je vpostavil vzrok naše rešitve, po kateri se morejo vsakateri grehi kadarkoli odpustiti, naj si so pretekli, ali sedanji, ali prihodnji, kakor če zdravnik napravi zdravilo, po katerem je možno vse bolezni ozdraviti, tudi v prihodnje«. Sv. učenik govori sicer o tem, da je vsled trpljenja Sinu božjega možno dobiti odpuščenje vseh grehov, ali s tem kaže tudi, da obsega zadoščenje, ki izvira iz trpljenja Sinu božjega, vse grehe, izvirne in osebne, pa tudi vse njih posledke, »v kolikor je namreč trpljenje Kristusovo

¹ Prim. dr. Vilj. Reischl, nav. del. str. 633, op. d.

² Hom. 24 in Num. lib. 5, cap. 1, num. 1.

³ Enarrationes in Psalm. 129, num. 2. — ⁴ Pars I, cap. 5, num. 31.

⁵ Summa theologica, part. 3, quaest. 49, art. 1, ad 3.

vzrok odpuščenja greha, v katerem tiči dolg kazni¹. — Kakor pa je zadoščenje Sinu božjega splošno in torej za vse grehe in nasledke, tako je tudi

b) Zasluzenje v oziru nadnaravnih milosti božjih splošno.

Milosti, ki jih imam tu v mislih, so dari, ki povzdignejo človeka nad njegovo naravo, torej posvečujoča, dejanska milost božja, božje in npravne čednosti, darovi sv. Duha, (nadnaravno) razodenje božje, predodločenje itd. Za to priča

α) Sv. pismo. Janez Krstnik kaže na Sinu božjega (Ioan. 1, 16s), češ, da od popolnosti njegove smo vsi prejeli tudi milost za milost, kajti postava se je po Mojzesu dala, milost in resnica (pa) je postala po Jezusu Kristusu. Milost in resnica, obe od Sinu božjega, sta dara, ki bistriga človeku um in utrjujeta voljo ter ga povzdigneta nad njegovo naravo². Kristus pa pravi (Ioan. 15, 5): Jaz sem trta, vi mladike. Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta bode rodil veliko sadu, kajti brez mene ne morete ničesar storiti. Kakor vleče mladika iz trte moč, da rodi, tako dobode človek od Kristusa moč, da se ne osuši in ga ne vržejo v ogenj (Ibid. 15, 6). Ta moč je milost božja, posvečujoča in dejanska. Kakor pa postane rodna mladika, ako požene iz trte, kadar se obreže, tako teče moč milosti božje iz ran Sinu božjega na križu. O tem je apostol tako preverjen, da se čudi (Rom. 8, 32): Kateri lastnemu Sinu ni prizanesel, ampak ga je dal za nas vse, kako ne bode tudi ž njim nam vsega podaril? Saj pa je tudi resnica, da v njem imamo odrešenje po njegovi krvi, odpuščenje grehov, po bogastvu njegove milosti, ki nam je je podelil preobilo (Ephes. 1, 7s).

β) Izmed sv. očetov ne ugovarja naši trditvi nobeden, pač pa se ji, vsaj implicite, pridružuje vsak, kadar piše o odrešenju. Tako nas opominja sv. Klement³: »Vpetih oči glejmo na kri Kristusovo in izpoznavajmo, kako draga je Bogu njegova kri, ki jo je prelil za nas in je vsemu svetu ponudila milost pokore.« Ta milost je dejanska in posvečujoča milost božja in izvira iz Kristusove krvi. — Sv. Ignacij⁴ pa pravi: »Vse to je (Kristus) trpel zavoljo nas, da dobomo zveličanje.« S svojim trpljenjem je torej Sin božji nam podelil vse milosti, ki nam jih je treba za zveličanje. »To je«, sklepa sv. Hilarij Pikt.⁵, »draga cena našega življenja«.

¹ Ibid. art. 3. — ² Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 334, pod op. 4.

³ Epistula ad Corinth. num. 7. — ⁴ Epistula ad Smyrn. num. 2. — ⁵ In Psalm. msc. 135, num. 15.

γ) Sv. cerkev (Concil. trid. sess. 6, cap. 7)¹ uči, da »nihče ne more biti pravičen, ako se mu ne podeljuje zasluženje trpljenja gospoda našega Jezusa Kristusa, to se pa godi v opravičenju krivičnika, kadar se vsled zasluženja istega trpljenja po sv. Duhu razliva ljubezen božja v srcih teh, ki se opravičujejo, in v njih ostaja. Vsled tega dobiva prav v opravičenju z odpuščanjem grehov človek tudi vse to ob enem vlito po Jezusu Kristusu, ki se mu vcepi: vero, upanje in ljubezen«. Kristus pa je prav zato hotel trpeti in umreti², »da bi nam zaslužil mnogo milosti in večno zveličanje«.

δ) Zadoščenje Sinu božjega je splošno, za vse grehe in njih nasledke; ali tudi zasluženje je splošno ter obsega vse milosti božje, ker ni odpuščanja grehov, ako ni milosti božje. Oboje pa imamo od Sinu božjega, saj »imamo odrešenje po njegovi krvi, odpuščanje grehov, po bogastvu milosti njegove, ki nam je je podelil preobilo v vsej modrosti« (Ephes. 1, 7s). Bog je namreč tako uredil naše zveličanje, da se po Jezusu Kristusu izvrši, in je torej tudi odločil način, da nam postane možno opravičevati se »daroma z njegovo milostjo po odkupljenju v Jezusu Kristusu, ki si ga je Bog odmenil za pomirjenje« (Rom. 3, 24s).

(Konec prihodnjič.)

Dr. I. Mlakar.

Zgodovina cerkvenega govorništva.

II. | Cerkvni očetje.

lekivni
Cudoviti govorniki so bili Kristus in apostoli. Nad njihovo zgovornostjo je strmel spreobrnjeni svet. Njim veljajo preroške besede: Po vsej zemlji je zadonel njihov glas in do mej zemeljskega okrožja njihove besede³. Njihovi govori pa niso utihnili, razlegali so se i v sledečih stoletjih.

Kar so oni začeli, so z neumorno marljivostjo nadaljevali cerkveni očetje, cerkvenega govorništva čast in ponos. Pridigar jih mora poznati, najjasnejši vzgledi so mu in uzori, ki jih ne more nikdar dovolj proučiti. Velikani so, ki stojé na polju cerkvenega govorništva visoko, kakor srebrnobeli snežniki v nebokipečih planinah. Neusahljivi studenci so, ki podajajo vnetemu cerkvenemu govorniku v neizmerni obilnosti najblažjo duševno hrano.

Duhoviti Fenelon pravi o njih: »Cerkveni očetje so naši učeniki! Bili so možjé visokega duha, velike duše, polne orjaškega mišljenja, možje, ki so svet in ljudi izvanredno dobro poznali, ki so uživali povesod

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 682.

² Veliki katekizem, odg. 155, 3. — ³ Ps. 18, 5.

silno veliko spoštovanje in so z velikim odlikovanjem govorili. Opazovati je celó, da so bili zeló olikani v obnašanju, to je, da so dobro vedeli, kaj ljudem v govoru in v pismu ugaja, v javnih zborovanjih, kakor tudi v zasebnih sestankih, sploh v vseh prilikah človeškega življenja. Brez dvoma je bilo vse to vzrok, da so tako izborno govorili in da so toliko ljudi za Boga pridobili. V njihovih spisih ne najdemo samo krasnega jezika, temveč tudi globoke misli in neko uglajenost, kakršno pozneje povsod pogrešamo. Lepota v njihovih izrazih, blagodejno spojena z neko neprimerljivo priprostostjo, je sv. veri mnogo koristila... Odlikujejo se po temeljitosti koristne vsebine, po kreposti, blagoglasju, po velikih mislih, po visokosti in razumljivosti; v njih se zrcali cela visokost starega veka, akoravno ne pri vseh enakomerno in dovršeno¹.

Treba jih je bliže ogledati. Kateri so-li? Dolga, skoraj nepregledna je njih vrsta. Pet stoletij so napolnjevali sv. cerkev s svojo slavo; v njihovi dobi so vcvetele v cerkvenem govorništvu rožice neminljive krasote, neprecenljive vrednosti. Vseh naštetih ni mogoče. Le na važnejše ter vplivnejše se nam je ozreti, a še med temi nam bo mogoče, le kratko in skromno označiti poglobitve vrline. Cerkvemu govorniku ravno ni neobhodno potreba vseh vsestransko poznati; sveti Karol Boromej priporoča vsakomur samo enega, a tistega je treba povsem dobro, temeljito proučiti. Poznaš vsaj enega dobro, potem si že junaško oborožen. Primerjati si vojščaku, katerega štiti od vseh strani zmagonosno orožje.

Zgodovina nam navede najvažnejša in najbolj pomenljiva imena; škoda je le, da imamo o nekaterih tako pičla poročila. Od sv. Ignacija († 107) in sv. Polikarpa († 155) nam, žal, zgodovina cerkvenih govorov ni ohranila, akoravno sta oba gotovo v tem oziru kot goreča škofa plodonosno delovala. Brezdvomno sta bila velika, mogočna govornika; v njima je še odmeval pristni apostolski duh.

Najstarejši cerkveni govornik, *κατ' ἐξοχήν*, o katerem zgodovina poroča, je Tertulijan. Rojen je bil približno l. 160. v Kartagini od paganskih starišev. Bil je šele v 33. letu svoje starosti krščen, dve leti pozneje v Rimu v mašnika posvečen. Umril je l. 240. On je izvanredna prikazen; razkošno od narave obdarovan, jeklenega značaja, neizprosnega prepričanja, kakor skala trd v vsem svojem bitju. Ko je postal kristijan, je hotel dolžnosti pravega kristijana s toliko natančnostjo izpolnjevati, da je celó predaleč zašel; l. 202. je postal namreč montanist, pretirano-strog v verski disciplini.

¹ Die Homiletik des Erzbischofes von Cambrai, Fenelon. Herausgegeben von St. M. A. Franke. Augsburg, 1850. Druck und Verlag der K. Kollmann'schen Buchhandlung. Str. 159, 164.

Pisal in govoril je mnogo. Posluževal se je afriško-latinskega narečja, a s tako duhovitostjo, da mu v marsikaterem pogledu nikdo izmed cerkvenih govornikov ali pisateljev ni kos. Ima nekake posebne izraze. Pri nikomur se še menda ni tako uresničila prislovica: »Le style c' est le homme«, kakor pri njem. Govoril je z ognjevitimi občutki, z nepremagljivo logiko, v kratkih, presenetljivih izrazih, semtertje s pogubonosnim, uničujočim sarkazmom in dovtipom. Njegovi govori so takorekoč samo zbirka modrih, duhovitih pregovorov, zato pravi o njem sv. Hijeronim: »Tertullianus creber est in sententiis, sed difficilis in eloquendo«. Mnogoterim govornikom je on nedosegljiv mojster; čitali so ga vedno zelo marljivo. Po pravici. V njegovih spisih je zakladnica visokih misli, krepostnih izrazov, prelepih prispodob. Celó Napoleon I., ki je bil za klasiko ves oduševljen, je odgovoril na vprašanje, kaj najrajši bere: »Med paganskimi pisatelji Tacita, med krščanskimi pa Tertulijana«¹.

Kako ga torej šele duhovnik ne bi rad čital ter visoko spoštoval? Lepo pravi o njem Vincencij Lerinski: »Nam sicut Origines apud Graecos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus. Quid enim hoc viro doctius, quid in divinis atque humanis rebus exercitatus? nempe omnem philosophiam et cunctas philosophorum sectas, auctores assertoresque sectarum, omnes eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est, — cuius quot paene verba, tot sententiae, quot sensus, tot victoriae«².

Za vzgled naj služi odlomek iz njegovega govora de patientia, o potrpežljivosti. V uvodu se pritoži, da njemu skoraj ni mogoče, te čednosti izpolnjevati.

Da bi me pač ta rdečica, ki me je oblila, tudi ozdravila! Sram me je, drugim svetovati, česar sam ne izpolnujem, — da bi mi pač vsaj ta sramota bila v pouk! Tolaži me le to, da govorim o stvari, katere ne morem uživati, kakor bolnik ne more prehvaliti zdravja, katero vendar sam pogreša. Tako moram jaz, uboga sirota, trpinčen od nepotrpežljivosti po potrpežljivosti kopneti, po njej zdihovati, za njo prositi, o njej celó govoriti; zaupam le, da mi jo bo Bog dal vsled prave vere in strahu božjega. — Pagani spoznajo lepoto potrpežljivosti, zato ji pravijo »največja čednost«. Nam pa čednosti ne priporoča samo človeška občutnost cimične hladnokrvnosti, temveč božja naredba živega, nebeškega nauka, ki nam ga je podal sam Bog, najočividnejši vzgled potrpežljivosti, on, ki svitlobo po dnevi razliva čez pravične in krivične, ki dobrote letnih časov, blagor cele narave, učinke izvršujočih moči vrednim in nevrednim na enak način deli, on, ki pagane prenaša, kateri dela svojih rok molijo, ter njegovo ime in njegove otroke preganjajo. Kaj naj šele povem o potrpežljivosti, ki se je razodela v Kristusu, tukaj med ljudmi na zemlji, ki jo takorekoč lahko z roko primeš!

¹ Berühmte Lebensbilder. Von Ferd. Schönhausen. Berlin, 1824. Druck und Verlag von Wilh. Verhagen. Str. 87.

² Commonitor. cap. 24. v Mignetovi izdaji cerkvenih očetov, zv. 53.

Ako smo torej potrpežljivi v Bogu, smo njemu pokorni. Pokorščina in potrpežljivost sta si sestri, pokorni smo samo tedaj, če smo potrpežljivi. Med tem pa, ko pride potrpežljivost od Boga, je nepotrpežljivost od hudiča, je zato tudi vir hudičevih pregreh, je celo mati vseh človeških pregreh!

Potrpežljivost spremlja vedno vera; tako postavam je veroval Abraham, kar mu je Bog v zaslugo štel, toda svojo vero je moral šele s potrpežljivostjo potrditi. Kristus je dopolnil in dovršil stari zakon s tem, da je milost sv. vere pomnožil s potrpežljivostjo . . .

Potrpežljivost nam daje telesno vstrajnost, ona nas povzdigne k pravi svetosti in k ukročenju našega mesa; ona nam pomaga obvarovati vzdržljivost v udovskem stanu, v devištvu, v prostovoljni obrezi za nebeško kraljestvo, v boju za mučeništvo. Kar izvira iz kreposti naše duše, to se spolni v našem telesu. Potrpežljivost je čednost, ki vero utrdi, mir ohrani, ljubezen podpira, ponižnost vodi, kes povzroči, pokoro dovrši, skušnjave ugonobi, mučeništvo venča, sirote tolaži, bolnike kratkocasi, hlapca gospodu in gospoda hlapcu priporoča, ženo diči, moža odlikuje; na dečku je ljuba, na mladeniču hvalevredna, na starčku častitljiva, na vsakem spolu in vsaki starosti je krasna in lepa. Ali naj še njeno zunanost in njeno obliko popišem? Njen obraz je poln miru in tihote, na njenem čelu ni nikake žalosti, nikakega srda; oči nosijo znak popolnega veselja, nikakšne tuge; krog njenih ust je razlita dostojna, ljubka resnoba; barva na obrazu ni vznemirjena, temveč oznanja nedolžno življenje, smehlja se ter hudiču kljubuje. Njena obleka je bela ter telesu lepo pristoja, da v viharju ne plapola okoli trupla. Ona sedi na prestolu najmilejšega in najkrotkejšega duha, — kajti kjer je Bog, tam je tudi rejenka njegova, potrpežljivost. Ako se torej duh božji sem dole k nam poniža, je potrpežljivost njegova neočljiva spremljevalka¹.

Ni-li to lep, poetičen, vzvišen slog? Ne tiči li v govoru neka posebno ganljiva gorkota, pristrčnost, ljubeznivost?

Najodličnejši so Tertulijanovi govori, ki se ozirajo na takratne verske boje. Z nečuvveno hrabrostjo brani katoliško vero, ne boječ se krutih cesarskih odlokov; z dovršeno zgovornostjo pobija krive paganske nazore. V le-teh govorih se vidi, da je Tertulijan izboren jurist, med apologeti mu po točnosti in bistrumnosti ni nobeden enak.

Za lavorov govorniški venec pa ž njim tekmuje njegov rojak, sv. Ciprijan. Bil je tudi njegov učenec. Rojen začetkoma 3. stoletja je bil krščen še le l. 246., dve leti pozneje pa je postal kartaginski škof ter poslavil svoje visoko cerkveno dostojanstvo l. 259. z mučeništvom.

Nekateri ga silno čislajo. Sv. Avguštín pravi o njem: »Cuius laudem consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium veneror«². Učeni Möhler meni o njem: »Njegovi spisi so odsev njegove dušne velikosti in ljubeznivosti. Ni se treba ozirati

¹ Patrologiae cursus completus. XVII. Str. 235 s.

² Das kirchliche Predigtamt nach dem Beispiele und der Lehre der Heiligen und der grössten kirchlichen Redner. Von Nikolaus Schleimiger S. I. 3. Aufl. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1881. Str. 103.

na vsebino, kdor opazuje le lepoto, prikupljivo jasnost, uglajenost oblik, blagoglasje, čarobno krasoto njegove polnodoneče zgovornosti, ki liki šumeče reke prošine iz njegove notranjosti, kadar hoče navduševati za vzvišene predmete, ali kakor ogromen hudournik buči, kadar brani resnico in pravnost ter nepoklicano predrznost in sebičnost od sveetišča odganja, — kdor bi to hotel popisati, bi pač moral od njega zgovornost si izposoditi. V tem je brez dvoma najodličnejši pisatelj svoje dobe; vsi so ga proslavljali. Kakor pri latincih sploh, je tudi pri Ciprijanu namen vedno praktičen in sicer pri njem še bolj, kakor pa pri Tertulijanu. Razmotrivanje in suhoparne prepire sovraži; zato imamo le malo od njega, kar se ozira na obrambo krščanstva proti krivovercem, judom in paganom. Njegov duh si je izvolil drug smoter: »odgojo krščanskega življenja«¹. Laktancij izrazi svojo sodbo o njem v laskavih besedah: »Discernere nequeas, utrumne curatior in eloquendo, an faciliior in explicando, an potentior in persuadendo fuerit«². O njem so rekli, da njegovih govorov niti Demosten ne prekosi. Francoski slavni govornik Bellefroid meni³: »Povsod vidiš na njem velikega moža, ki svoje misli plemenito in ganljivo izrazi; ... njegova zgovornost je nežna, pretresljiva, prepričevalna«.

Njegova pisateljska dela so dokaj obširna. Glede na govorništvo imamo od njega več del, ki so v sedanji obliki znanstvene razprave, a so bila prvotno gotovo govori, ki jih je imel pred svojimi verniki. Vsa še nosijo znamenje govorniške uglajenosti in vzgledne priprave. Taka dela so: »O odpadlih« (od krščanstva), »o neumrjočnosti«, »o vedenju in noši devic«, »o delu in o miloščini«, »o Gospodovi molitvi«, »o edinosti sv. cerkve«, »o vrednosti potrpežljivosti«, »o ljubosumnosti in o nevošljivosti«, »opomin na Fortunata k mučeništvu«. Kakor že ta seznam kaže, so bili govori zanimivi in raznovrstni.

Nadalje nam je omeniti Laktancija. Bil je odgojitelj cesarja Konstantina Vel. ter je umrl l. 325. Bil je veleslaven govornik svoje dobe; sovrstniki so ga tako čislali, da so mu pridejali priimek »krščanski Ciceron«. Sv. Hijeronim pravi o njem: »Quasi quidam fluvius eloquentiae Tullianae!«⁴

Njegov govor je mil, gladek, v slovničnem oziru brez vsake hibe — kar je za govornika tudi velike vrednosti! Njegov slog se smelo primerja vsakemu delu v zlati klasiciteti.

¹ Ibidem. — ² in ³ Die Homiletik des Erzbischofes von Cambray, Fenelon. L. c. Str. 163, 170.

⁴ Grundriss der Patrologie oder der älteren christlichen Literaturgeschichte von Dr. Johann Alzog. Vierte verbesserte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1888. Str. 229.

Snov je pred vsem apologetična. Pobijal je paganstvo; kazal je z neovrgljivimi dokazi njegovo ničevnost ter na tak način branil krščanstvo. Njegovo najboljšo delo je »*Institutionum divinarum libri VII.*«, v katerem obdeluje sledečo snov v izvrstni logični razvrstitvi: 1. o krivi veri v paganstvu; 2. od kod take in tolike zmote? (iz ošabnosti človeške in od podedovanega greha); 3. o krivi modrosti staroveških, grško-rimskih učenjakov; njim nasprotna je 4. prava modrost, kakršno je oznanjeval Kristus in njegovi apostoli; 5. visokost, vzvišenost krščanstva z ozirom na pravičnost, ki jo oznanjuje, in katero bi moralo isto pred svetom uživati; 6. potem se bo lahko razvilo krščanstvo s svojim blagodejnim vplivom in s svojo ganljivo službo božjo; njej bo pa kot plačilo nekdanj podeljeno 7. v večnosti srečno, rajsko življenje.

Jako poučljivo je drugo Laktancijevo delo »*De mortibus persecutorum*«¹, v katerem kaže, kako so strahovite, nenaravne smrti umrli vsi cesarji, ki so krščanstvo preganjali; za pridigarja je v tej knjigi mnogo presunljivih vzgledov proti sovražnikom sv. vere. Tako piše n. pr. v 49. poglavju o Maksiminovi smrti l. 313. po bitki blizu mesta Perinta:

Ker je Licinij s svojo vojsko trinoga zasledoval, je Maksimin bežal v soteske tavrjskega gorovja. Ker je bil pa tudi tukaj vkljub velikim nasipom v nevarnosti, se je v svojem strahu k smrti zatekel, kot k zadnjemu sredstvu proti vsem nadlogam, katere je Bog zbral nad njegovo glavo. Vendar prej se je še preobjedel ter se preoblil z vinom, kakor tisti, ki zavžijejo zadnji obed. Potem je vzel strup. Ker je pa strupna moč v želodcu, ki je bil z jedjo preobložen, oslabela ter ni takoj začela delovati, je nastala grozna bolečina, kakor pri kugi, tako da je moral pri podaljšanem življenju trpeti strašne muke. Nek notranji ogenj v želodcu in neznosljiva bolečina v celem telesu ga je slednjič pritirala do tolike, štiridnevne besnosti, da je večkrat polno pest zemlje požrl. Bolečine so postajale vedno le hujše; začel je v razdivjanosti butati z glavo ob steno, tu mu jamejo oči štrleti izpod čela ter stopijo iz svojih luknjic. Sedaj šele, oropan celó tudi vida, je začel Boga gledati in služabnike v belih oblačilih, ki so ga sodili. Kričal in bečal je ravno tako, kakor oni, ki so na tezalnici in je vpil: ne jaz, temveč drugi so storili! Slednjič, kakor po tezalnici prisiljen, je priznal, in je prosil in rotil Kristusa, naj se ga usmili. Tako je vzdihnil med ječanjem in zdihovanjem, kakor da bi ga bili sežigali, svojo črno, lopovsko dušo².

Dokaj višje nad vsemi do sedaj imenovanimi stoji kot cerkveni govornik v ožjem pomenu sv. Ambrozij. Rojen okoli l. 334. v paganstvu, se je dal v pozni dobi l. 374. krstiti in še tisto leto je postal preslaven škof milanski. Brez posebnih bogoslovnih študij je prevzel težavno, odgovorno službo, a božja milost je čudapolno nadomestila zamudo njegove izobrazbe. On je dika katoliških škofov, ponos sv. cerkve, cerkvenih govornikov pa uzoren vzgled.

¹ Novejši čas nekateri odrekajo to delo Laktanciju. Prim. O. Bardenhewer, *Patrologie*, Freiburg, 1894, str. 212.

² *Grundriss der Patrologie oder der älteren christlichen Literaturgeschichte* von Dr. Joh. Alzog. Vierte verbesserte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung, 1888. Str. 229.

Njegovi govori se odlikujejo po obliki in vsebini. Jezik je v vsakem oziru popoln in dovršen, izrazi kratki, določni, presenetljivi; slovnica in logika sta malokdaj boljšega mojstra našli.

Govoril je pogostoma; spreobrnil je na tisoče grešnikov, v krščanstvo je pripeljal na stotine trdovratnih paganov. Ako ne bi bil storil ničesar drugega, kakor da je pregrešnega, pohotnega Avguština spreobrnil v velikega svetnika, bila bi njegova slava neminljiva.

Ljudstvo je trumoma hitelo k njegovim govorom, katerih je še mnogo ohranjenih. Najrazličnejše vsebine so, dogmatični, moralni, slavnostni, pogrebni. Mnogo jih je v brevirju, kjer si lahko duhovniki ogrevajo srce in dušo z njihovo lepoto.

Čez vse njegove govore je razlita neka tajnostna, srce omamljajoča ljubeznivost. On neče nikogar užaliti, nikogar odpahnuti; vse vleče k sebi, kot bi hotel bratsko objeti. Z dobrotljivostjo človek neprimerno veliko doseže, največ skoraj povsod tudi govornik na leci. Zato pravi o sv. Ambroziju p. Caussin: »Ali se ne zdi, da je bil Ambrozij z ambrozijo in nektarjem odgojen? Ima navadno tako ljubko, tako nežno milobo v govoru, da mora človek misliti; čebelice, ki so obdajale zibelko in ustnice otroka Ambrozija, so še sedaj na njegovih ustnicah¹.«

Velik — v nekaterem oziru neprimerljivo velik — je tudi njegov duševni sin, že omenjeni sv. Avguštín. V učenosti, se ve, očeta nadkriljuje, a srečno z njim tudi v govorništvu tekmuje; vendar ga ne doseže.

Avguštín je gotovo najimenitnejši med vsemi cerkvenimi očeti; v duševnem obzorju prekosi daleč vse druge. Zraven Aristotela in svetega Tomaža A. je največji orjak v modroslovju.

Drugo sodbo moramo izreči o njem kot govorniku. Nekateri ga i tu v zvezde kujejo ter nad vse povzdigujejo. Tako pravi Posidij: »Libros eiusdem sive tractatus mirabili Dei gratia procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copia atque auctoritate sanctorum scripturarum, ipsi quoque haeretici concurrentes cum catholicis ingenti ardore audiebant².« Fenelon, odličen poznavatelj cerkvenega govorništva, pravi; »Avguštín je izborno nadarjen, da koga prepriča. On je mož, ki s posebno močjo za razum govori, bogat v prelepah mislih, pozna natančno človeško srce, vedno skrbi, da je v svojih govorih vsestransko dovršen... On celó gane, kadar v dovtipih govorih. Vsa njegova dela imajo na sebi znak božje ljubezni, on je ni le čutil, temveč jo je tudi drugim vdahnil³.« Še bolj navdušeno se o njem izrazi sloveči govornik, P o n j o u l a t: »Ako beremo pridige in homilije velikega škofa, ne moremo razumeti, kako so toliko čudovitih posledic povzročile, ako

¹ Schleiniger, l. c. str. 110. — ² Alzog, l. c. str. 347. — ³ Homiletik l. c. str. 171.

v mislih sledimo govoru, a od istega solze sv. moža ločimo. Nobena duša še ni prestala toliko strahovitih viharjev, kakor njegova, zato pa tudi nikdo ni tako poznal pota k srcu, kakor sv. Avguštín. Njegovi govori so bili vedno temeljiti, in na njegove ustnice je Bog položil milobo, kateri se nikdo ni mogel ustavljati. Glas Avguštinov, solze, katere so pretakale njegove oči, bogastvo njegove ljubezni in njegovega sočutja so ganila njegove poslušalce ter jih presunila. Posebno ganljiv je, kadar govori o ubožcih; v takem slučaju zadonijo iz njegovih prs glasovi, ki pretresejo tudi najbolj trda srca. Zgovoren je neizmerno, kadar govori o Bogu; navdušenje ga vname in potegne poslušalce za seboj. Slava in moč sv. cerkve napolnjujeta vedno z veseljem njegovo srce... Med njegovimi govori se človeku zdi, da je v ognju na sinajski gori ali da je pred Jezusom pri zadnji večerji. S serafskim vzletom hoče Avguštín v višočine svet vzdigniti, da bi ga odtegnil zemeljskemu vplivu ter ga položil pred noge božje... Sveti Janez Zlatoust je večji govornik kakor Avguštín, sv. Gregorij je natančnejši, sv. Hijeronim ima bolj moške izraze, sv. Ambrozij več moči, a hiponski škof je bolj ganljiv in bolj ugaja, kakor vsi ti veliki možje. Je li kje človeška beseda, katera bolj gane in hitreje pregovori, kakor njegova?¹«

To je oduševljen slavospev na sv. Avgušтина! Lepše se ne bi mogel glasiti, višje govornika povzdigniti ni mogoče.

Vendar — pravično in po današnjih nazorih — sojeno, je treba toliko odlikovanje in hvalo nekoliko zmanjšati. Sv. Avguštín se povprečno ne more primerjati v cerkvenem govorništvu z marsikaterim drugim orjakom. Zakaj ne? Iz jasnih, v njegovih govorih ležečih vzrokov. Njegov slog je semtertje dolgočasen, izrazi nerazločni; preveč je v njih mistike in simbolike, a premalo dogmatične določnosti. Misli so v istini povsod velikanske, toda izpeljava včasih ni vzgledna. Kako to, da ne? Tudi to si lahko razložimo in sicer ne v grajo, temveč v splošno pohvalo sv. Avgušтина. On je preveč delal, imel je ogromne načrte, hotel je veliko, zelo veliko vstvariti. Govorništvo pa tega ne prenaša. V njem velja načelo: malo, pa dobro!

Orator fit! To je resnica, katero so Rimljani po dolgotrajni izkušnji v le-tem pregovoru izrazili. Govorniku je treba piliti, gladiti, poboljševati; tu nekaj odkrhniti, tam pa dostaviti. Pri vsakomur, ki hoče postati dober govornik, mora biti marljivost bistvena čednost v osebnem značaju; ž njo se mnogo doseže, brez nje gotovo nič; tudi najbolj nadarjen govornik brez posredne ali neposredne priprave ničesar ne doseže.

¹ Ponjoulat's Geschichte des hl. Augustin. Aus dem Französischen übersetzt von Friedrich Hurter. Schaffhausen, 1846. Brückner's Verlag. Band I. Str. 196 s.

Ta neobhodno potrebna lastnost bi morala dičiti i Avgušтина. Na skrbno pripravo v vsakem oziru bi bil moral tudi on paziti. A tega pri neverjetni množici svojih del ni utegnil. Nasledek je: — da so njegovi govori velepomembni glede vsebine, a pomanjkljivi, nedovršeni po obliki.

Avguštinova dela so razen Origenovih najboljše. Skoraj neverjetno je, koliko je pisal, posebno če pomislimo, da se je dal šele v 34. letu krstiti in če vpoštevamo še njegovo raznovrstno, neutrudno škofovsko delovanje.

Tudi njegovih cerkvenih govorov v ožjem pomenu je mnogo. Temeljita so razlaganja posameznih knjig sv. pisma; tako: 124 razprav o evangeliju sv. Janeza, dve knjigi o molitvi Gospodovi, razlaganja o psalmih. To je zbirka poljudnih homilij, v današnjem pomenu krščanskega nauka. Vrhu tega je pa še ohranjenih 39 cerkvenih govorov (sermones).

Najkrasnejše in najzdatnejše je Avguštin govoril na pokrajinskem zboru v Kartagini l. 411., kjer je bilo zbranih 286 katoliških in 279 donatističnih škofov. V viharnih skupščinah, ko so bili že vsi drugi razburjeni, je ostal on vedno hladnokrven in miren. (Lep vzgled in opomin za vsakega cerkvenega govornika!) Ni se spuščal v nikake osebne prepire, temveč je z bistroumnostjo in gorkoto branil pravico in resnico sv. cerkve tako izborna, kakor do takrat še nikdo ne. Slednjič je slavno zmagal, zatrl je donatistične zmote.

Sploh je Avguštin najboljši zagovornik sv. cerkve. Nikdo je še ni od apostolskih časov pogumnejše, a tudi modrejše branil, kakor on. Njej je bil s plamtečo ljubeznijo vdan. Z junaško neustrašljivostjo se je za njo boril.

Je pač hotel s tem reči vsem cerkvenim govornikom: Bodite i vi taki! Tesno združen s sv. cerkvijo govornik neizmerno veliko koristi; ako je pa za njo malomaren, brezbrizen, potem je ničla, trstika, katero vihar pripogiblje in lomi, kakor se mu ljubi.

Na znanstvenem polju je Avguštin neusahljiv vir globoke modrosti, v ascezi je neprimerljiv spokornik, a oziraje se na sv. cerkev je njen nedosegljiv, vedno zmagonosen odvetnik. Znanе so njegove kot prislovice rabljive besede: »Ego evangelio non crederem, nisi me commoveret ecclesiae auctoritas«, ali pa: »Disputare contra id, quod universa ecclesia sentit, insolentissimae infamiae est«, posebno pa: »Roma locuta est, causa finita est!« Vse kar je dobrega storil, izroči sv. cerkvi, ganljivo pravi v svoji ponižnosti: »Quae vera esse perspexeris,

¹ Doslovno se ta izrek tako-le glasi: »Iam enim de hac causa (govori namreč o pelagijanizmu) duo concilia missa sunt ad apostolicam Sedem, inde rescripta venerunt; causa finita est, utinam aliquando finiat et error!« Sermo 131, c. 10, v Mignetu zv. XXX.

tene et ecclesiae catholicae tribue, quae falsa, respue et mihi, qui homo sum, ignosce!»

Zraven sv. Avgušтина se blišči na nebu cerkvene zgodovine kot jasna zvezda ime sv. Hijeronima. Z zlatimi črkami je zapisano. Morebiti, kar pa še ni dognano, je naš rojak. Živel je od 331.—420. l. Cerkevni govornik prav za prav on ni. Ni nam zapustil niti enega govora. A v vseh njegovih spisih se nahaja tako lep in dovršen govorniški slog, da ga moramo vsled tega prvim govornikom prištevati. Zato ga tako razkošno proslavlja učeni humanist Erasmus Rotterdamsus: »In Hieronymo quae phrasis, quod discendi artificium! quo non christianos modo omnes longo post se intervallo reliquit, verum etiam cum ipso Cicerone certare videtur; ego certe, nisi me sanctissimi viri fallit amor, cum Hieronymianam orationem cum Ciceroniana confero, videor mihi nescio quid in ipso eloquentiae principe desiderare!»

Pisateljske zasluge sv. Hijeronima so neprecenljive. Pravijo, da je bil med vsemi cerkvenimi očeti najbolj učen. Vendar kot govornik na leci ni deloval, radi tega tudi v naši zgodovini ne pride v poštev. Njegove takozvane govorniške prednosti so le klasični opisi in opomini v njegovih mnogobrojnih polemičnih, apologetičnih in pripovedovalnih delih.

Brez posebnega pomena je njegov nekaj mlajši sovrstnik sv. Peter, ravenški škof (405—451). V svoji dobi je tako slovel, da so mu pridejali priimek »Chrysologus«, ali pa »Latinorum Chrysostomus«. Njegovi govori, 176 po številu, so prav kratki, praktični, a brez visokega vznosa, ki mora dobrega govornika odlikovati. V Raveni je bil dvor namestnikov carigrajskih cesarjev; cesarji sami so tam večkrat stolovali. A z njimi je prišel tjakaj tudi novodobni grški duh, kateremu se je morala i duhovščina klanjati. Vse je moralo biti pretirano fino, okusno, govori polni domišljavih prisodob, pesniško nadahnjeni. Toda s tem izgubijo svojo cerkveno vrednost, tisto tajno svetost, ki se glasi samo iz ust preprostih, a popolnoma cerkvenih mož. Tudi na Krizologa je vplival ta duh, radi tega so tudi njegovi govori manj priljubljeni; dišijo bolj po duhtečih sobanah, kakor pa po resnobnih cerkvah.

Peto stoletje je najbogatejše in najplodovitejše v cerkveni zgodovini gledé na velike zaslužne može. V njem so blagodejno delovali duševni velikani, kakršni so pozneje le izjeme, samo redki otoki v širnem morju. Tudi cerkveno govorništvo je dospelo na vrhunec svoje popolnosti. Najboljši doslej imenovanih govornikov so sinovi tega blagoslovljenega veka.

A najboljši nam še ostane za premišljevanje in občudovanje. Leon Veliki je njegovo dično ime. Med latinskimi očeti ga v govorništvu

¹ Alzog l. c. str. 397.

nikdo ne prekosi. Najdemo sicer semtertje govore, ki so v različnem pogledu dovršenejši, a po povprečni oceni je on vendar prvak med govorniki v dobi cerkvenih očetov.

Porodil se je bil okoli l. 400, kje, ali v Rimu, ali v Toskani, ni gotovo. Več papežev mu je izročilo jako važne, odgovorne službe; posebno spretnost je kazal pri mnogoterih poslanstvih. L. 440. je bil v svoji odsotnosti v Rimu izvoljen za papeža. Hudi časi so takrat trli Evropo, najbolj pa prej tako bujno cvetočo Italijo. Bili so grozni viharji, provzročeni po preseljevanju divjih narodov. Vse se je nagibalo k polomu, vse je drlo v propad; le Leon je stal kakor skala, kljubovaje besnečim valovom. Dvakrat je rešil Rim in z njim celo Italijo, morebiti celo Evropo strahovite pogube; leta 451. je odvrnil Attila, šibo božjo, štiri leta pozneje pa ljutega Genzerika. S čim je pa odbil krvoločne napade? Z nepremagljivo močjo ostrega orožja? Ne! S preprosto besedo. Govor je bil njegovo edino sredstvo. Ž njim je vse dosegel. Zgodovina nam ni ohranila toli vplivnih govorov, s katerimi je ukrotil razjarjeno Atilovo srce, a sklepamo lahko, kako čudoviti so morali biti, ker so dosegli, česar stotisoči hrabrih vojakov niso premogli. Lepših vencev si nobeden govornik ni priboril. Večje zmage ni nobeden slavil.

Njegovih cerkvenih govorov je ohranjenih 96. Iz njih ga lahko sodimo kot cerkvenega govornika. Naslanjaje se na nje smo izrekli zgoraj navedeno oceno o Leonu.

V njegovih govorih se nahajajo vse vrline izvrstnega govornika. Jasna razdelitev, določni izrazi, krasen jezik, čistost verskih in nra-
stvenih resnic! Vrhu tega je čez govore razlita ganljiva miloba, a ob enem neko veličastvo, vsled česar moramo reči: to je govoril papež, tisti papež, ki po učenosti nadkriljuje vse svoje prednike, in ki je svetu prvi razodel visokost in svetoven pomen papeževega dostojanstva. Govori so sestavljeni z vzgledno marljivostjo, vsaka misel je bila prej dobro premišljena, vsak izraz je po resnem premišljevanju postavljen na svoje mesto. Kakor Demostenovi, tako »dišijo po svetilnici«
tudi Leonovi govori. Razen Bossueta ne poznamo bolj pridnega, natančnega govornika. Brez vestne priprave nikdar ni zinil besede. V njegovih govorih ni površnosti, ni praznega, brezpomembnega lepotičja, vse je preračunjeno. Avguštinov opomin: ut veritas pateat, placeat, moveat! je pri Leonu tesnosrčno uporabljen.

Duhovnik naj gleda v Leonu uzor cerkvenega govornika!

Opaziti je še, da so morebiti med vsemi cerkvenimi govori njegovi najkrajši. Govoril je k večjemu 10—20 minut, za pol ure ne sega nobeden govor njegov. Kratko — pa dobro! je pač največ vredno.

Govori razpravljajo različno stvarino. »O rojstvu Gospodovem«, »o trpljenju Jezusovem«, »o vstajenju«, »o vnebohodu«, »o postu« so najboljše, kakor tudi »govori o praznikih nekaterih svetnikov«. Vsako leto je imel na dan svojega mašnikovega posvečenja slovesen govor; takih je pet ohranjenih. Za vzgled njegovega govorništva podamo doslovno prestavo prvega v zbirki njegovih govorov, ki obdeluje ravno imenovano snov:

Hvalo Gospodovo bodo prepevala moja usta (ps. 144, 21) in njegovo sveto ime naj blagruje moje srce in moja duša, moje meso in moj jezik! Ni namreč znamenje spoštljivosti, temveč nehvaležnosti — zamolčati božje dobrote; spodobi se torej dovolj, da hvalno daritev v nedeljo začnem z zahvalo za mašnikovo posvečenje. Kajti »v naši ponižnosti se nas je spomnil Gospod« (ps. 135, 24) ter nas je blagoslovil. Čudež je z nami storil on sam (16, 4). A moram se tudi vaši ljubezni zahvaliti, ker ste me, vsled dolgega potovanja odsotnega, izvolili. V prvi vrsti hvalim pa Boga in vedno ga bom hvalil za vse, kar mi je storil. Zraven pa ponižno priznam vašo ljubezen; kajti dobro sprevidim, koliko mi more vaša čast, vaša ljubezen in vaša verska vnetost koristiti, da s tem, kakor želim, povspešujem dušni vaš blagor v pastirski skrbi, od vas vseh, ki ste brez mojega zasluženja o meni izrekli tako sveto sodbo. Zato vas prosim po usmiljenju božjem: podpirajte z molitvijo tistega, katerega ste po svoji želji izprosili, da ostane v meni duh milosti božje, ter da se nikdar ne omaje vaše versko prepričanje! Naj nam vsem podeli dobroto blagega miru On, ki je v vas vžil enotno hrepenenje! Da bi pač mogel jaz celo življenje Bogu vsegamogočnemu služiti, za vas radovoljno delovati, ter z zaupanjem Boga prositi: Sveti Očče, ohrani v svojem imenu vse, katere si mi podeli! Vi napredujte vedno v zveličanju, moja duša pa naj povečuje Boga! Pri razsodbi na poslednji dan naj se moja duhovska služba tako opraviči, da bodete vi vsled svojih dobrih del moje veselje, vi moj venec, vi, ki ste si z dobrohotnostjo zaslužili neomadeževano spričevalo zemeljskega življenja! Po Kristusu, Gospodu našem. Amen.¹

Prekrasen je govor 82., na praznik sv. apostolov Petra in Pavla. Po našem skromnem, nemerodajnem mnenju je to najlepši govor v krogu latinskih očetov. Duhovite misli, presentljive antiteze, dovršeno uglajen jezik, prilična, kraju, ljudstvu in času primerna snov, — vse je v njem v klasični celoti združeno. Govor podamo v latinskem izvorniku, ker tudi najpopolnejša prestava njegove lepote ne bi mogla izraziti.

Omnium quidem sanctarum solemnitarum, dilectissimi, totus mundus est particeps, et unius fidei pietas exigit, ut quidquid pro salute universorum gestum recolitur, communibus ubique gaudiis celebretur. Verumtamen hodierna festivitas, praeter illam reverentiam, quam toto terrarum orbe promeruit, speciali et propria nostrae Urbis exultatione veneranda est, ut ubi praecipuorum apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii eorum sit laetitiae principatus. Isti enim sunt viri, per quos tibi evangelium Christi, Roma, resplenduit; et quae eras magistra erroris, facta es

¹ Sti. Leonis Magni Rom. Pont. opera omnia, post Paschasi Quesnellii recensionem . . . curantibus Petro et Hier. Fratibus Balleriniis, manum autem ultimam adhibende I. S. Migne. . . Tomus primus. Excudebatur et venit apud I. P. Migne editorem in via dicta D' Amboise. 1846. Str. 142.

discipula veritatis. Isti sunt sancti patres tui verique pastores, qui te regnis coelestibus inserendam multo melius multoque felicius condiderunt, quam illi, quorum studio prima moenia tuorum fundamenta locata sunt; ex quibus is, qui tibi nomen dedit, fraterna te caede foedavit. Isti sunt, qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut gens sancta, populus electus, civitas sacerdotalis et regia, per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius praesideres religione divina, quam dominatione terrena. Quamvis enim multis aucta victoriis ius imperii tui terra marique protuleris, minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax christiana subiecit.

Deus namque bonus et iustus et omnipotens, qui misericordiam suam humano generi nunquam negavit, omnes in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper beneficiis erudit, voluntariam errantium caecitatem et proclivem in deteriora nequitiam secretiori consilio et altiori pietate miseratus est, mittendo Verbum suum aequale sibi atque coaeternum. Quod caro factum ita divinam naturam humanae univit naturae, ut illius ad infima inclinatio, nostra fieret ad summa provectio. Ut autem huius inenarrabilis gratiae per totum orbem diffunderetur, effectus, Romanum regnum divina providentia praeparavit; cuius ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctorum undique gentium vicina et contigua esset universitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confoederarentur imperio et cito pervios haberet populos praedicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. Haec autem civitas ignorans suae provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur suscepisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem. Unde quantum erat per diabolum tenacius illigata, tantum per Christum est mirabilius absoluta.

Nam cum duodecim apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus, suscepissent, beatissimus Petrus, princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii, ut lux veritatis, quae in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus diffunderet. Cuius autem nationis homines in hac tunc Urbe non essent? Aut quae usquam gentes ignorarent, quod Roma didicisset? Hic conculcandae philosophiae opiniones, hic dissolvendae erant terrenaes sapientiae vanitates, hic confutandus daemonum cultus, hic omnium sacrificiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum quidquid usquam fuerat variis erroribus institutum.

Ad hanc ergo Urbem tu, beatissime Petre apostole, venire non metuis, et consorte gloriae tunc Paulo apostolo aliarum adhuc ecclesiarum ordinationibus occupato, silvam istam prementium bestiarum et turbulentissimae profunditatis oceanum, constantior, quam cum supra mare gradereris, ingredereris. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphae domo expaveras sacerdotis ancillam. Numquid aut iudicio Pilati, aut saevitia Iudaeorum minor erat vel in Claudio potestas vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris; nec aestimabas pavendos, quos susceperas diligendos. Hunc autem intrepidae charitatis affectum iam tunc profecto conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinae interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuae intentione quaesitum est, quam ut pascendis eius, quem diligeres, ovibus, cibum, quo ipse eras opimatus, impenderas.

Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, tot experimenta virtutum. Iam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras, iam Antiochenam ecclesiam, ubi primum christiani nominis dignitas est orta, fundaveras; iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam atque Bithyniam legibus evangelicae praedicationis imbueras, nec aut dubius de proventu operis, aut de spatio

tuae ignarus aetatis, tropaeum Crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis praeordinationibus anteibat et honor potestatis et gloria passionis.

Ad quam beatus coapostolus tuus, vas electionis, et specialis magister Paulus occurrens, eo tibi consociatus est tempore, quo iam omnis innocentia, omnis pudor, omnisque libertas sub Neronis laborabat imperio. Cuius furor per omnium vitiorum inflammatus excessum, in hunc eum usque torrentem suae praecipitavit insaniae, ut primus nomini christiano atrocitatem generalis persecutionis inferret, quasi per sanctorum neces gratia Dei posset exstingui; quibus hoc ipsum erat maximum lucrum, ut contemptus vitae huius occiduae, perceptio fieret felicitatis aeternae. Pretiosa est ergo in conspectu Domini mors sanctorum eius, nec ullo crudelitatis genere destrui potest sacramento crucis Christi fundata ecclesia. Non minuitur persecutionibus religio, sed augetur, et semper dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quae singula cadunt, multiplicata nascuntur. Unde duo ista praeclara divini seminis germina in quantam sobolem pullularint, beatorum millia martyrum protestantur; quae apostolicorum aemula triumphorum, Urbem nostram purpuratis et longe lateque rutilantibus populis ambierunt, et quasi ex multarum honore gemmarum conserto uno diademate coronarunt.

De quo praesidio, dilectissimi, divinitus nobis ad exemplum patientiae et confirmationem fidei praeparato, universaliter quidem in omnium sanctorum communionem laetandum est, sed in horum excellentia patrum merito est exsultantius gloriandum, quos gratia Dei in tantum apicem inter omnia ecclesiae membra provexit, ut eos in corpore, cui caput est Christus, quasi geminum constituerit lumen oculorum. De quorum meritis atque virtutibus, quae omnem loquendi superant facultatem, nihil diversum, nihil debemus sentire discretum; quia illos et electio pares et labor similes, et finis fecit aequales. Sicut autem et nos experti summa et nostri probavere maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vitae, ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adiuvandos, ut quantum propriis peccatis deprimimur, tantum apostolicis erigamur meritis. Per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est cum Patre et sancto Spiritu eadem potestas, una divinitas in saecula saeculorum. Amen.¹

To je govor, izboren po razdelitvi, obliki in vsebini! Enaka vzvišena popolnost se nahaja v Leonovih 143 pismih, ki nosijo istotako znak odličnega govornika, učenega moža, bogoljubnega svetnika.

Ob njegovi smrti leta 461. je še živel Salvijan, ki je v visoki starosti umrl približno l. 495. Bil je daleč sloveč duhovnik v Marzilji. Z neizmerno žalostjo je gledal nasledke preseljevanja narodov: kako je propadalo mesto za mestom, okraj za okrajem, tako, da je že skoraj vsa južna Galija postala opustošena puščava. V presunljivih govorih je slikal take brezmejne nadloge in izgube. Radi tega so ga obče imenovali »Jeremija svojega časa«. A govori njegovi niso bili samo silno ganljivi, temveč i v vsakem drugem oziru dovršeni, po obliki, vsebini in prednašanju. Salvijan spada med najbolj zgovorne može stare latinske cerkve in celó škofje se ne sramujejo njegovih govorov na pamet se naučiti ter jih pred ljudstvom

¹ Sti. Leonis Magni opera, l. c. str. 424. Prva četrtnina navedenega govora se bere v homiliji na praznik sv. Petra.

predavati¹. Za posnemo je tako vporaben, da o. Weissenbach pravi: »Suadeo, ut qui ad conciones adiecerint animum, hac maxime aetate, nunquam e manibus Salvianum dimittant!«²

Slavno vrsto latinskih cerkvenih očetov sklene sv. Gregorij Veliki; zadnji je v času, a nikakor ne po vrednosti. Nasprotno. Ravno v cerkvenem govorništvu je za duhovsko službo med vsemi morebiti najvažnejši.

Rojen l. 540. v Rimu od bogatih in vzglednih starišev, je bil ljubljenec svoje čednostne matere, sv. Silvije, ki ga je z veliko skrbjo in enako modrostjo odgojila za Boga in nebesa. Sezidal je 7 samostanov ter je postal sam menih. A njegova pobožnost in učenost sta ga pregnali vsled prošnje papeža Benedikta I. v javnost viharnega življenja. L. 590. je bil enoglasno izvoljen za papeža. »V znotranjosti sem s tem nazadoval, le po zunanosti sem došel višje«, je pozneje večkrat rekel o tem dogodku. O svojem dostojanstvu je imel visok, plemenit pojem; želel je z apostolsko gorečnostjo izvrševati svoje dolžnosti na najpopolnejši način. To je zahteval i od vseh podložnih sotrudnikov v vinogradu Gospodovem; duhovnikom je zaklical z resnobnim opominom: »Kdor je primoran vsled svojega stanú najbolj vzvišeno govoriti, je primoran tudi najbolj vzvišeno življenje v dejanju pokazati.« Sam se je vestno ravnal po tem načelu. Živel je in l. 604. umrl kot svetnik.

Delovanje njegovo je bilo neutrudno. Ne le v dušnem pastirstvu, tudi v pisateljstvu je bil uzorno marljiv. Za svojo čredo je skrbel očetovsko, opravljal je pogostoma službo najnižjega duhovnika z veseljem in sveto vnemo, kot pisatelj pa je bil tako plodovit, da razven Benedikta XIV. vse druge papeže prekosi po obilnosti svojih spisov.

Za cerkvenega govornika je velike važnosti. On sam je pred ljudstvom neštivilnokrat oznanjeval božjo besedo. Njegovih govorov je tudi mnogo ohranjenih. Niso sicer tako dovršeni v vsakem oziru, da bi mogli z Leonovimi ali Avguštinovimi ali Tertulijanovimi tekmovati. Semtertje so preveč priprosti, preveč poljudni. Njemu je bilo ljubše, da je govoril za ljudstvo lahko umljivo, kakor pa umetno dovršeno. Tudi niso govori dovolj premišljeni in oglašeni, včasih se zdé šele prvi poskus, kateremu še manjka natančnejše izpeljave. Oblika mu je bila nekako postranska stvar, kateri ne pristoja važnejša uloga.

A po vsebini so govori zelo lepi, ganljivi, navdušeni. Takoj se na njih pozna, da jih je govoril mož, ki z dušo in srcem plamti za časni in večni blagor svojih vernikov. V njih je izražena angelska pobožnost, dušnopastirska modrost, zaničevanje minljivega sveta, hrepenenje in brezmejno poželenje po srečni večnosti. To je glavna snov vseh govorov, večinoma tudi vseh njegovih drugih spisov.

¹ in ² Schleiniger, l. c. str. 116.

Pri Gregoriju ni iskati krasnega govorništva, temveč praktičnega pouka za vsakdanjo duhovsko službo. Vsebina je dragocena, oblika površna; lupina je brez vrednosti, a notranje zrno je pravi biser. On gleda pred vsem na resnico; kako jo izrazi, je vse eno, da jo le ljudstvo razumi. Tudi, če pri paganskem ali nevernem pisatelju najdeš moder nauk, je dober; od tod njegov izraz: »Profunditatem sacri eloquii ab ignaris saecularis scientiae penetrari nego«, kdor ni v posvetnih vedah temeljito poučen, ne more biti dober govornik.

Za vsakdanjo rabo so njegovi govori in spisi največje koristi. O njegovih knjigi »Libri 25 Moralium« pravi Natalis Alexander: »Opus istud moralis evangelicae promptuarium est, concionatoribus et animarum curatoribus atque directoribus diligenter et assidue legendum«¹. Dušni pastir najde v njem celo zakladnico prekoristnih naukov, opominov in vzgledov. Bellefroid pravi o njem: »Njegovi spisi so vedno jako zanimivi, bodisi gledé na temeljitost, ali na blagoglasje v izrazih; kot take jih posebno spoznamo, ako jih primerjamo s spisi drugih pisateljev istega veka. Njegove pastirne ne moremo nikdar dovolj preštudirati«².

Nedosegljiva je njegova »Regula pastoralis« (ali »Curae pastoralis liber«). V njem je izrazil svojo bogato izkušnjo v dušnem pastirstvu; daje duhovnemu voditelju prelepe nauke za različne stanove, za raznovrstne slučaje v vsakojakem položaju. To knjigo so toliko čislali, da je mogunški in turonski cerkveni zbor za časa Karola Velikega zahteval, da jo mora imeti in poznati vsak duhovnik. Še več! Pri posvečevanju škofa so dajali to knjigo novoposvečenemu vladiki v roko s poveljem, da mora po pravilih, v njej razloženih, živeti in vladati, k čemur je moral škof pritrditi. Turonski cerkveni zbor je sklenil in izjavil: »Nulli Episcopo et Presbytero liceat Canones aut Librum Pastoralem a beato Gregorio Papa, si fieri potest, ignorare; in quibus se debet unusquisque quasi in speculo assidue considerare«³.

Kdo bi dvomil, da le-ta knjiga še tudi sedaj ima ravno tisto moč in veljavo, kakor nekdanj. Cerkveni govornik bo obilno pobiral iz nje zlata zrna v prospeh svoje dušne popolnosti, v vedno večji napredek v govorništvu ter s tem v zaželeni blagor svoj in svojih poslušalcev; zakaj vedno bolj se bo bližal svojemu najvišjemu uzoru, Jezusu, »ki je bil prerok, mogočen v dejanju in govoru pred Bogom in pred ljudmi«⁴.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ant. Medved.

¹ Schleiniger l. c. str. 117. — ² Homiletik l. c. str. 177.

³ Conciliengeschichte. Nach den Quellen bearbeitet von Dr. Karl Joseph Hefele, o. S. Professor der Theologie an der Universität Tübingen, III. Band. Feiburg i. Br. Herder'sche Verlagshandlung, 1858, str. 646. — ⁴ Luc. 24, 19.

Ruška cerkev.

Zgodovinsko - umetniška črtica¹.

Ruše leže dve uri od Maribora proti zahodu. Dravska dolina, ki se zapadno od Maribora vedno bolj zožuje, se tu zadnjikrat nekoliko razširi, potem jo tudi proti zahodu gore zapró in le toliko prostora puščajo, da se vije med njimi Drava. V tej skoro okrogli dolini leže prav ob vznožju zelenega Pohorja slavne Ruše.

Sicer prijazna, lična vas vendar nima kaj posebnega na sebi. Toda če si ogledujemo Ruše, obrne nase našo pozornost hitro cerkev po svoji velikosti in starinski častitljivosti. Cela stavba nam kaže, da to ni navadna vaška cerkev. In res, Ruše in ruška cerkev imajo slavno zgodovino za seboj. Slavne so Ruše ne toliko kot župnija, ker samostojna župnija so šele od l. 1625.², temveč kot božja pot, ki je slovela že v 10. stoletju, a svoj vrhunec dosegla koncem sedemnajstega, ko so kristijani iz celega Avstrijskega v tedanjih hudih stiskah iskali pomoči pri ruški Mariji, a je priljubljena še dandanašnji, ker še vedno radi prihajajo slovenski romarji v Ruše. Slovele pa so Ruše tudi kot sedež vede in učenosti, tu so namreč domači duhovniki l. 1645.³ ustanovili gimnazij, ki so ga pohajali sinovi najplemenitejših rodbin ne le iz Štajerskega, temveč tudi iz sosednih pokrajin⁴. Prenehal je ta gimnazij l. 1758., ko so oo. jezuiti ustanovili nov gimnazij v Mariboru. Toda to le mimogrede. Povrnimo se sedaj k cerkvi, kjer se, kakor povsodi, osredotočuje krajevna zgodovina. Oglejmo si nje zgodovino in stavbo.

Kdaj je bila cerkev v Rušah prvotno zidana, ni zgodovinsko dognano. Ruška kronika poroča, da sta zakonska Edmund in Irmengarda pl. Weissegg, ki sta bila mnogo let brez otrok, po nasvetu brata-duhovnika obljubila, da namesto stare, polpodrte kapele v Rušah sezidata novo veličastno cerkev Mariji v čast, če ju blagoslovi z otroki. Ko ju

¹ Glavni vir pri sestavljanju teh črtic mi je bila tako imenovana ruška kronika. Ta kronika je v rokopisu latinsko pisana z naslovom: *Notata Rastensia, ex anti-quissimis documentis desumpta*. Spisal jo je Rušanec Jožef Avg. Marian, ki je l. 1715. vstopil v Ruški gimnazij, bil l. 1731. posvečen v duhovnika in zatem bil instruktor in kapelan in slednjič beneficijant v Rušah. Ta kronika začenja z letom 905. in končava z l. 1760. Četudi ni povsem zanesljiva, smemo vendar verjeti to, kar poroča o popravljanju cerkve v 17. in 18. veku. O L. Jamniku namreč izrecno omenja, da je začel zapisavati važnejše dogodke. Teh zapiskov se je gotovo posluževal. Kar pa omenja o Štef. Jamniku, vse to je sam videl.

² Orožen, *Das Bisthum und die Diöcese Lavant*, I. B., p. 365.

³ Ruška kronika, str. 6.

⁴ Ruška kronika navaja leto za letom imena učiteljev in učencev. Kratek izpisek iz teh zaznamkov najdeš v spisu Fridolina Kavčiča: *Ruški gimnazij*, v *Izvestjih kranjskega muzejskega društva*. Kakor omenja kronika, poučevalo se je tudi v slovenskem jeziku.

Bog usliši, sta zvesto izpolnila svojo obljubo. Dne 1. junija l. 900 so položili temeljni kamen in l. 905. je bila cerkev dovršena¹. Toda na prvi pogled spoznamo, da je to samo pravljica, podobna onim o početku mnogih drugih cerkva². Drugi menijo, da je bila cerkev pozidana l. 1004. opiraje se na monogram, ki se še sedaj vidi na čelu velikega portala: Aeterni Marfa Reglna Regnl. Toda ta monogram je bil narejen šele l. 1804. s sliko Marijino in nemškimi ter slovenskimi napisom, ki imata imenovano letnico 1804; tedaj se je namreč praznovala osemstoletnica te cerkve. Torej tudi ta letnica ni zanesljiva, temveč se naslanja le na splošno mnenje v poznejšem času. Kraj Ruše se sicer omenja l. 1091. v neki listini Št. Pavelskega samostana, s katero je Engelbert plem. Sponheim podaril ustanovniku Št. Pavelskega samostana opatu Wezelinu »ultra Trauum villam Ruoste«³. Ravno tako se omenja tudi v dvanajstem in trinajstem stoletju, a o cerkvi ni nobenkrat govora. Pač pa se omenja v neki listini ravnoistega samostanskega arhiva, da je bil l. 1387. ob času opata Konrada Neuhauser (1358—1391) pozidan »templum nobile D. D. Virginis per parochianos subditos Monasterii st. Pauli in pago Raest partim ex propriis partim ex monasterii contributionibus«⁴.

To je gotovo tudi prava letnica sedanje cerkve! Sedanja cerkev je namreč, kakor bomo kmalu videli, prvotno gotična stavba; prve sledove gotike pa nahajamo šele v drugi polovici 12. stoletja, v naših krajih pa se je z malimi izjemami udomačila šele v 14. in 15. stoletju. Potemtakem sedanja cerkev nikakor ni mogla biti zidana početkom 11. ali celo 10. stoletja! S tem pa ne trdimo, da v Rušah ni stala že poprej cerkev, temveč smo mnenja Orožnovega⁵, da sedanja cerkev stoji na mestu starejše, ki je sčasoma postala pretesna in se morala umakniti sedanji večji. Žal, da o tej, gotovo v romanskem slogu zidani cerkvi ni nikakega sledu!

Ta l. 1387. zidana cerkev je sedanja Ruška cerkev in zidovje je na zunaj z nekoliko spremembami — prizidane so bile pozneje stranske kapele, gotska okna so bila zazidana, deloma pa baroknemu slogu primerno predelana — še precej ohranjena, da prav lahko spoznamo, kakšna je bila ta cerkev.

Imela je eno ladjo, ki je merila v dolgosti 18 m in v širokosti 9.5 m, sedanja visokost ladje je 14 m, približno taka je bila visokost tudi prvotno. Prezbitერიj je bil dolg 13.5 m, širok 6.50 m, visok je sedaj 11 m, in končaval je s tremi stranmi šesterokota. Sorazmerje je torej prav primerno, velikost precejšnja za cerkev na deželi. Na zahodni

¹ Ruška kronika str. 1. — ² Orožen, o. c. I., str. 368.

³ Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, I., str. 100.

⁴ Orožen, o. c. I., str. 369. — ⁵ Orožen, o. c. I., str. 370.

strani je bil glavni vhod z lepim, bogato profilovanim portalom; drug vhod je bil na južni strani ladije, z ravno takim, samo nekoliko manjšim portalom. Oba ta gotska portala sta še ohranjena, le stranskega so ob prizidanju kapele vzeli iz ladijinega zidu, katerega so prebili, in ga vzdali v zapadni zid kapele na južni strani. Zid je podpiralo zunaj po šegi gotskega sloga na vsaki strani ladje po 5 podpornikov in prezbitarij 6 podpornikov, ki imajo vsi po več odstavkov s poševnimi kapi za odtekanje dežnice. Zidani so celo preprosto po načinu razvite gotike, z enostrano poševno streho na vrhu. Ohranjeni so še vsi, razven onih, ki so jih odstranili ob prizidavanju kapel. Med podporniki so bila visoka okna s šilastimi loki; žal, da so vsa odstranjena, deloma zazidana, deloma spremenjena v barokna. Samo v podstrešju nad južnima kapelama se vidita na zunanji strani še dve gotski okni, ki sta pa tudi zazidani. Okvir imata iz rezanega kamena, tako je bilo tudi krogovičje v njih, ki je sedaj sicer izbito, a je še vendar videti nekoliko sledu o njem. Je li bilo na pročelju cerkve okroglo ali podolgovato okno, se ne da več spoznati, ker je bilo pročelje gotovo ob požaru l. 1779. močno poškodovano in predelano. Ohranjen je še tudi okrogel gotski stolpič ob zapadnem koncu severnega ladijinega zidu, v katerem so stopnice na pevski kor in v podstrešje. Vrh mu je odbit, tako da sedaj nima svoje šilaste strehe, temveč je stisnjen pod cerkveno streho.

Na zunanjščini sta še tudi ohranjena podnožni zidec in opasni zidec, ki se vijeta okrog in okrog stavbinega zida, tudi okrog podpornikov. Venčni zidec ni več prvoten, ker ta je bil gotovo močno poškodovan ob požaru l. 1779. in zato odstranjen ter z novim nadomeščen.

Zvonik, ponos gotske stavbe, je bil, kakor poroča kronika¹, pozidan l. 1519. Je-li ta listnica prava in je-li bila sicer veličastna cerkev do tedaj brez zvonika, se ne da dognati, ker ni najti na zvoniku nikake letnice. Samo to je gotovo, da je iz gotske dobe, kar kažejo neka vrata s šilastim lokom in pa njegove line. Zvonik stoji na južni strani, kjer se stikata cerkvena ladja in prezbitarij; prvotno je stal na samem, ločen od cerkve, sedaj, ko so prizidane kapele, je z njo spojen.

Ko smo si ogledali zunanost cerkve in poiskali ostanke prvotne gotske stavbe, pogledjmo v nje notranjost. Toda tu zastoj iščemo gotike! Godilo se je ruški cerkvi tako, kakor mnogim drugim v 17. in 18. stoletju. Minila je doba gotike, minilo navdušenje za ta slog, in obrnilo se je vse k novemu renesanškemu in žal le prekmalu k pokvarjenemu baroknemu slogu. Vse je tekmovalo, da bi se v starih častitljivih cerkvah kar moči izbrisali sledovi gotike in se stare osivele zidine

¹ R. kr. str. 5.

odele v pisano barokno suktnjo. Se je li to ujemalo z zakoni prave umetnosti, se ni dosti vprašalo.

Da je bila prvotna notranjščina ruške cerkve veličastna, bogato okrašena, priča nam kronist, ki je še sam videl prejšnjo notranjščino. Ko nam popisuje, kako je bil odstranjen star gotski svod najpoprej v prezbiteriju in potem v ladji in nadomeščen s sedanjim ter cerkev v notranjščini celo predelana, imenuje prejšnji svod bogato, razkošno opravljen — »destructa fuit sumptuosissima prior fornix... nova multo venustior, sed non pretiosior exstructa.«¹ Bila je notranjščina tudi slikana, kar omenja ravno isti kronist. Pa vse to je izginilo ob prenavljanju, da ni najti v notranjščini sledu gotike. Po pravici pristavlja zato kronist popisujoč prenavljanje notranjščine: »Verum summopere dolendum, perinde omnia antiquitatis vestigia, picturas et inscriptiones omnimode deletas fuisse, adeo ut iam nihil superstet de antiqua Rastensis Ecclesiae historia².

Nova, lahko rečemo, zlata doba za ruško cerkev se je pričela ob času bratov-župnikov Luka in Štefana Jamnika. Bila sta rojena Rušanca in se tudi šolala na ruškem gimnaziju. Prvi je župnikoval od l. 1676. do l. 1608., katerega leta je umrl in bil pokopan v ruški cerkvi. Njegov spomenik se še vidi vzdani v kapeli sv. Dizma. Štefan Jamnik je bil župnik ruški od l. 1702. do l. 1715., katerega leta je bil imenovan nadžupnikom v Vuzenici. To je bil znamenit mož. Radi svoje učenosti je bil imenovan doktorjem bogoslovja. Od papeža je dobil častne naslove: protonotar apostolski, grof palatinski, vitez sv. sedeža; bil je imenovan tudi namestnikom naddijakona in konzistorijalnim svetovalcem. Že prvo leto svojega pastirovanja v Rušah l. 1676. je dal Luka Jamnik prizidati ob severni strani ladije križno kapelo³. Leta 1680. je pozidal na južni strani, ravno nasproti prejšnji, s pomočjo mnogih dobrotnikov kapelo Žalostne Matere božje⁴. L. 1682. je vpeljal bratovščino sv. Florijana, zaščitnika proti ognju in povodnji, ter prizidal zato na južni strani poleg kapele Žalostne Matere božje kapelo sv. Florijana in obe združil s prehodom⁵. In slednjič l. 1697. je ob severni strani prizidal še kapelo sv. Dizma, kakor pravi kronist, radi lažjega obhajanja romarjev, in jo je združil s križno kapelo⁶. Omeniti nam je še, da je l. 1695. dal vso cerkev od zunaj prenoviti⁷. Prav omenja zato med drugim nagrobna plošča o njem: »Quidquid in hac sacra aede conspicis, Monumenta sunt eiusdem Mariani amoris.«

Tudi njegov brat Štefan je vse svoje moči posvetil oplešanju Ruške cerkve. Dal je l. 1710. odstraniti stari, poškodovani gotski svod v

¹ R. kr. str. 126. — ² R. kr. str. 148. — ³ R. kr. str. 46. — ⁴ R. kr. str. 53.

⁵ R. kr. str. 57. — ⁶ R. kr. str. 89. — ⁷ R. kr. str. 83.

prezbiteriju in ga nadomestiti s sedanjim ter ga okrasiti s štukaturami in slikami¹ Istotako je bil l. 1721. odstranjen stari svod v ladji in nadomeščen s sedanjim, ki je tudi bogato olepšan s štukaturami in slikami. Tu se omenjajo tudi mojstri, ki so vse to izvršili. Svod je razpel nad cerkvijo domači zidar Blaž Pillich. S štukaturami ga je okrasil Peter Zaar (Car) in slike je izvršil slikar Janez Krist. Vogl² Pri prenavljanju prezbiterija se ne imenujejo mojstri; a ker je delo z onim v ladji popolnoma enako, trdimo po pravici, da so tudi tu delali isti možje in ravno tako v stranskih kapelah. Ker je notranjščina cerkve ostala do današnjega dne nespremenjena, kakor je bila l. 1710. in 1721. prenovljena, oglejmo si jo nekoliko natančneje.

Če vstopiš pri velikih vratih v cerkev, ostrmiš nad njeno lepoto. Siroki, visoki, svetli prostori, lepo sorazmerje posameznih delov, vse to te navdaja z zadovoljstvom. Stene so poživljene s pilastri, ki imajo korintske kapitelje, ter segajo v prezbiteriju do tal, v ladiji pa se končavajo v sredi sten nalik konzolam. Pilastri nosijo lepo razvito, bogato profilovano ogredje, ki završuje okrog in okrog cerkvene stene ter nosi banjast svod, v katerega so med pilastri vdelane trikotne svodne kape, ker so še nad ogredjem polokrožna okna, in te svodne kape lepo poživljajo cel svod, ki je vsled tega podoben križnemu. Ves svod, ki je svetlorumeno barvan, je bogato okrašen z belobarvanimi štukaturami, ki imajo motive večinoma iz rastlinstva, vmes pa so medaljon-slike na presno, obkrožene z belimi štukaturnimi okviri. Res, da je vse nekoliko preobloženo, vse črte so zavihnjene, a vendar se opaža lepo razmerje. Okraski niso brez reda razsuti po svodu, temveč se ozirajo na arhitektonski sestav svoda in posameznih členov ne zakrivajo, temveč jih povišujejo in slikovito izražajo. Med okraski pa so medaljon-slike na presno v lepem sorazmerju razvrščene po stropu in ob straneh nad zidcem. Vse slike, tudi simbolične, nanašajo se na Marijo, zaščitnico cerkve in njenega božjega Sina ter tvorijo skupaj lepo celoto. Oglejmo si jih, pričenski pri velikih vratih, in videli bomo, da tako znamenite slikarije nima kmalu katera cerkev v našem kraju.

Na zahodni steni, za orglami, je petero simboličnih slik. Na prvi vidimo angela z mečem, ki zapira vrata, zraven se vidita Adam in Eva, kako gresta iz raja. Na drugi sliki stoji žena pri vratih, nekoliko višje angel, ki ji podaje ključe. Spodaj je napis; na prvi: »Oclusas portas«; na drugi: »Reseraverat ista«. Nad njimi so tri simbolične slike; srednja predstavlja ženo z napisom: »Haec temperat«; na levici je predstavljen lev z napisom: »Iras«; na desnici tehtnica z besedo: »Iustas«. Jasno je, da pomenja vse to Marijo.

¹ R. kr. str. 126. — ² R. kr. str. 148.

Nadalje vidimo na levi steni nad zidcem sliko, ki nam kaže, kako si Joahim in Ana izprosita otroka; prikaže se nad njima kronana Marija. V zvezi s to sliko je zraven stoječa simbolična, katere predmet je: Ptica leti vesela in prosta nad zmajem s sedmerimi glavami, in spodaj so besede: »Stygius sic luserat astus«. Njej nasproti na desni strani je naslikano, kako prineseta angela iz nebes ime Marijino ter je izročita Joahimu in Ani. Zraven je simbolična slika: Zgodnja danica, ko se ona prikaže, beže ponočne zveri v svoje brloge in ponočne ptice leté v temne gozde; spodaj so besede: »Hac visa fugiunt«.

V sredini svoda je nadalje slika predstavljajoča Marijino rojstvo, zraven so razne simbolične slike: Dva mrtveca in nad njima dve roki, v eni meč, v drugi pa palmova veja; meč in vejico pa otrok skupaj veže. Spodaj so besede: »Hoc partu dissona necto«. Druga: Žena na mavrici se prikaže na nebu, na zemlji so vode, Noetova ladja, mrtva trupla, golob in podpis: »O optatae nuncia pacis!«. Drugi dve se našata na otroška leta Marijina: Stopnice, po katerih hiti kvišku otrok, oko božje gleda nanj in spodaj je zapisano: »Ut celer ascendit«. Zraven: Solnčnica se obrača za solncem in žena ovenčana sedi in kaže na njo; podpisano je: »Haec uni intendit soli«.

Nadaljna podoba na sredini kaže, kako Joahim in Ana Marijo v tempel pripeljeta in jo izročita duhovnikom. V zvezi s to sliko sta še dve simbolični: Oltar, na katerem srce gori in nanj prijazno kaže prst z neba, z besedami: »Ardet ab hoc solo«; druga: Deček stoji naslonjen na čebelnjak, okoli katerega leta veliko čebel; s prstom kaže kvišku na podobo Marijino s podpisom: »Et condita suavia condit«.

Na levi steni je slika predstavljajoča Marijino zaroko z Jožefom; zraven pa simbolična slika: Angel veže z grozdem obložen trs k močnemu drevesu in spodaj besede: »Dant fulcra levamen«.

Slika na sredi svoda predočuje Marijino oznanjenje po nadangelu Gabrijelu. V zvezi s to sta liki: Ptica se spušča na poln, pripognjen klas, poleg njega rastejo drugi prazni; spodaj beremo: »Inclinata placet«; druga: Poln mesec sveti na temno zemljo in spodaj besede: »Plena sibi ac aliis«.

Na desni steni vidimo naslikano Marijino obiskovanje; zraven pa: Pastirica pase ovce, v zraku plava grlica in jo pozdravlja; podpis: »Turturis insonuit«. Na levici je podoba predstavljajoča, kako se prikaže angel Jožefu, rekši: »Ne boj se vzeti Marije!«. V zvezi z njo je druga: Angela trgata belo cvetlico, ki raste osamljena od drugih. Napis je: »Ut flos intactus odorat«.

Njej nasproti je slikano, kako Jožef in Marija potujeta v Betlehem, da bi se dala popisati. Zraven je slika: Dva angela peljeta na lepem

vozu otroka, dva druga od zgoraj na nje gledata; z besedami: »Hoc ego suave vehor«.

Na slavoloku, ki ločuje ladijo od prezbiterija, je v sredini naslikano oko božje, krog njega angeli; na levici je solnce z besedami: »Hinc decor«; na desnici luna z besedami: »Inde vigor«.

Oglejmo si še slike v prezbiteriju. Čudno je, da tu ni slike, ki bi predstavljala rojstvo Jezusa Kristusa. Prva slika namreč na desni strani prezbiterija predstavlja že sv. Tri kralje; poleg je simbolična slika, predstavljajoča mizo lepo pogrnjeno, na kateri ležé kruhi z besedami: »Dedit esurientibus escam«.

Njej nasproti na levi strani je slikano vstajenje Gospodovo; zraven je slika: Ptica izleti kakor iz kakega vodnjaka ter besede: »Renovat mergendo iuventam«.

Više na desni strani je vnebohod Gospodov ter slika, ki kaže smrt in zvezanega hudiča, nad njima stoji angel in spodaj je pisano: »Post bella coronas«.

V sredini prezbiterija na svodu je največja slika, predstavljajoča Marijino kronanje v nebesih. Okoli nje šest simboličnih slik, nanašajočih se na glavno: 1. sedež kraljevi, z besedami: »Meritum aptantur honores«. 2. Angela neseta v mreži veliko rib, s podpisom: »Et excludit nullam«. 3. Angeli sipajo iz roga razno sadje in cvetlice, kar razlagajo besede: »Hinc omnibus omnia dantur«. 4. Elija se pelje na gorečem vozu v nebesa z besedami: »Expediit ut vadam«. 5. Odprta ptičnica, iz katere leti ptica in zraven besede: »Tendit iam libera sursum«. 6. Feniks se obnovljen vzdiguje iz ognja, z besedami: »Consumor ab igne«.

Slednjič so nad velikim oltarjem še tri simbolične slike, nanašajoče se na milosti polno podobo Marijino v oltarju, namreč: 1. Barka Noetova, z besedami: »Spes sola salutis«. 2. Veličasten tempel s podpisom: »Una patet cunctis«. 3. Ženska v vrtu, ki ji iz rok in glave izvira voda, zraven pa besede: »Nec deficit ulli«.

Oglejmo si še notranjo opravo cerkve! Cerkev ima sedaj sedem oltarjev; osmi, ki je stal sredi cerkve, je bil odpravljen v minulem stoletju. Vsi oltarji so iz druge polovice sedemnajstega in iz prve polovice osemnajstega stoletja. To jim podaja tudi znak estetično zabredlega baroknega sloga. Pri vseh opazujemo preobloženost, hrepenenje po zavihanih črtah, željo imponovati po velikanskem razmerju, sploh ne napravijo posebno ugodnega vtiska na opazovalca. Glavni oltar, velikanska stavba, ki sega do stropa 11 m visokega prezbiterija, je bil postavljen l. 1728., ter je delo graškega podobarja Janeza Shoya in mizarja Bernarda Vögerla¹. Pozlatil ga je Valentin Karcher, zlatar

¹ R. kr. str. 157.

v Celovcu¹. Delo je bilo dovršeno l. 1730. Vse stroške je poravnal Štefan Jamnik, tedaj že sicer nadžupnik vuzeniški, ki pa je ostal do smrti velik dobrotnik ruške cerkve. To spričuje napis na višini velikega oltarja, ki se glasi: »Pia virgo Deifera, suscipe hoc opus a servo tuo Steph. Jamnig«. Največja dragocenost velikega oltarja je kip čudodelne ruške Marije, ki je po sporočilu že sila star, pred katerim je že na tisoče in tisoče romarjev klicalo in tudi našlo pomoč pri Mariji. — V ladji stojita dva stranska oltarja ob zidu, ki jo loči od prezbiterija; na epistelski strani umirajočega sv. Jožefa in na evangeljski umirajoče sv. Ane. Tudi ta dva oltarja sta bila postavljena l. 1736. na stroške Štefana Jamnika. Naredil ju je Kristof Rudolf, podobar v Celovcu; pozlatil Jurij Pirker iz Št. Vida; oltarne slike pa naslikal Janez Strauss, slikar v Slovenjem Gradcu².

Med štirimi kapelinimi oltarji je dal Štefan Jamnik narediti onega svetega Dizma. Naredil ga je l. 1738. tudi Kristof Rudolf. Drugi trije: Sv. Florijana, sv. Križa in Žalostne Matere božje so bržkone še prvotni, postavljeni koncem 17. stoletja s kapelami vred. Omeniti je sv. Razpelo na križnem oltarju. O njem pripoveduje kronika³, da je priplavalo po Dravi, ki ga je tu na suho vrgla. Tedanji župnik, Janez pl. Lichtenheim, ga je slovesno v procesiji prenesel v cerkev in tu izpostavil v češčenje. Je-li to zgodovinska resnica, se sevé ne da dognati, a gotovo je, da je ta križ zelo zanimiv in star. Telo Križanega je kaj umetno izrezano, muke umirajočega tako naravno in živo predočene, da gledaš z nekakim svetim strahom to podobo. Prižnica na evangeljski strani je bila postavljena l. 1724. na stroške lembaškega župnika Pavla Černogoja⁴.

Pevski kor je bil l. 1677. povečan in predelan v sedanjo obliko⁵; slike na njegovi ograji kažejo rešitev iz raznih nesreč na priprošnje ruške Marije. Sedanje orgle so delo celjskega orglarja Janeza Janžeka in so bile l. 1755. dogotovljene in pozlačene. Velika Davidova in dve angelski podobi zaljšajo njih zunanjo stavbo.

Da spopolnim zgodovino cerkve, naj še omenim, da je bil l. 1733. na prigovarjanje ključarjev zvonik povišan, kakor omenja kronist »sine necessitate . . . absurde«⁶. Res se ne podá kaj lepo osmostrani nastavek na štiristenem prejšnjem zidu!

Leta 1779., dne 19. grudna, je zadela cerkev velika nesreča. V velikem požaru je pogorela cerkev z zvonikom vred; tudi zvonovi so bili uničeni⁷. K sreči je ostal cerkveni svod in tako tudi notranjščina cerkve nepokvarjena; samo nekaj razpok na svodu nas še sedaj spominja na to nesrečo. Z velikim naporom je tedanji župnik Marko

¹ R. kr. str. 159. — ² R. kr. str. 168. — ³ R. kr. str. 5. — ⁴ R. kr. str. 152.

⁵ R. kr. str. 48. — ⁶ R. kr. str. 163. — ⁷ Orožen, I., str. 372.

Goličnik dal cerkev in zvonik na novo pokriti. L. 1782. je tudi oskrbel iz Celovca sedanje štiri zvonove.

Leta 1870. in 1871. je dal župnik Frančišek Fohn vse oltarje in prižnice prenoviti¹.

A. Cestnik.

Dušno pastirstvo.

Sme li kateket, učech otroke vest izpraševati, celoma ali deloma prezreti šesto zapoved? Ne sme! Nekateri kateketje se sicer radi ognejo tega posla. Mar jim je delo pretežavno? Delo res ni lahko! Toda gospodje se izgovarjajo na otroke in pravijo, da otroci še nimajo takih grehov in torej dotičnega izpraševanja ne razumejo. Zato je najboljšo o grehah zoper šesto božjo zapoved molčati, da se otroci ne pohujšajo.

Mi pa mislimo, da je zelo potrebno otrokom prav natanko izpraševati vest zlasti gledé šeste božje zapovedi. Za to govori več vzrokov. Pred vsem cerkveni učeniki zatrjujejo, — gotovo jih je poučila izkušnja, da se največ ljudi pogubi zaradi grehov zoper šesto božjo zapoved, in je torej treba, da jih otrok dobro spozna, da se jih more varovati. Sv. Alfonz Ligv. namreč pravi, da nečistost več ljudi pogubi, kakor vse druge pregrehe skupno.

Nadalje bo nam vsak spovednik pritrdil, da je navadno spoved že opravljena, če se je spokornik dosti jasno obtožil grehov zoper šesto zapoved. Od druge strani pa moramo reči, da je spoved vedno nekako polovičarska, če se spovedenec gledé teh grehov ne ve dosti jasno spovedati. Naj mu tudi spovednik prihiti na pomoč in ga izprašuje, vendar čestokrat ne vesta ne spovednik in ne spovedenec, pri čem da sta.

Ako ima kateket take otroke pred seboj, ki res ne razumejo, kar jim kateket o grehah zoper šesto zapoved pravi: srečni taki otroci, a srečen tudi kateket, ki ima take učence. Nesrečni pa so otroci, ki ne uvidijo hudobije grehov zoper to zapoved, ker jim kateket ne zbudi vesti in jih ne opominja, da se jih naj odkritosrčno obtožijo.

Skrbni oče ne bo molčal, če se je otroku bati prav velikega zla, ali če mu preti huda nesreča, nego bo otroka vedno in resno opominjal, naj se varuje zla, da ne bo sam zakrivil svoje nesreče. Istotako mora kateket pri izpraševanju vesti tako govoriti, da je nedolžne otroke kar strah te pregrehe, v hudobnih otrokih pa mora predramiti vest, da komaj čakajo na spoved, da se rešijo nečistega greha.

O pohujšanju tukaj niti govora ni. Kateketu je sicer treba modrosti, trojne modrosti, da tukaj pogodi pravo pot, toda Bog da vsem obilo

¹ Orožen, I., str. 373.

modrosti, ki ga prosijo za njo. In če stopi pobožen kateket, kadar kaj takega razpravlja, pred svoje otroke z resnobnim in nekako otožnim obličjem, bodo ga otroci s svetim strahom poslušali, in vsako besedo, kakor bi bila sveta, iz kateketovih ust sprejeli. Seveda nepripravljen kateket ne sme nastopiti, sicer utegne več pokvariti kakor koristiti. Tudi to bi ne bilo na hasek njegovemu pouku, če bi otroci zapazili, da kateket ni kaj posebno prepričan o grdobi in hudobiji tega greha.

Najboljše je učiti vest izpraševati po tem redu, da najprej pride na vrsto deset božjih zapovedi, potem pet cerkvenih zapovedi in slednjič sedem poglavitnih grehov. Učenec se bo navadil in se potem vse svoje življenje držal tega reda. Verjetno je namreč, da si bo ravno deset božjih in pet cerkvenih zapovedi in sedem poglavitnih grehov zapomnil, naj tudi drugih naukov z besedami katekizmovimi več ne ve povedati. To mu ostane stalna podlaga za izpraševanje vesti. Ptuji grehi se uvrstijo najboljše v peto božjo zapoved, kjer je govor o pohujšanju. Štirje vnebovpijoči grehi v peto, oziroma v šesto ali sedmo božjo zapoved, grehe zoper sv. Duha pa v prvo božjo zapoved, oziroma v poglavitne grehe.

Kadar torej pride pri izpraševanju vesti na vrsto šesta božja zapoved, naj bi kateket blizu tako-le govoril:

Ljubi otroci! greh zoper šesto zapoved je strašen in zelo ostuden greh. Sv. pismo pravi: »Nečistniki ne bodo posedli božjega kraljestva« (I. Kor. 6, 9—10). Nečistniki torej ne bodo nikdar videli nebes. Kdor hoče nebesa videti in Boga gledati, mora biti čistega srca. Ta greh je tako ostuden, da bi ga kristijani še imenovati ne smeli (Efež. 5, 3). Tudi jaz ne govorim rad o tej pregrehi, pa moram govoriti, da me ne boste na sodnji dan tožili pri ljubem Bogu, rekoč: Gospod kateket nam niso povedali, kako strašen greh je to. Nečistnikov Bog ne more živih videti. Mesto Sodoma je bilo polno nečistnikov. Kdo vé, kako je Bog kaznoval Sodomo? Da! Bog je mesto z ognjem iz nebes požgal. In če Bog nečistnika ne kaznuje že na tem svetu, ga pa v peklu čaka tem hujši ogenj.

Greh so nespodobne misli, če so prostovoljne, če jih otrok ima rad; neprostovoljne misli pa niso greh in se jih ni treba spovedovati. Zato človek nič ne more, če mu prileti kaka nespodobna misel v glavo, samo hitro jo mora zapoditi. Kakor tudi otrok nič ne more zato, če prileti osa in se mu hoče usesti na čelo, toda hitro jo mora zapoditi, sicer ga pikne. Ljubi otroci, zato človek nič ne more, da tatovi pridejo, a nagnati jih je treba, potem mu ne bodo nič ukradli.

Greh so nespodobne želje, če so prostovoljne, če otrok privoli v take želje; če se jih pa na vsó moč brani, dokler jih ne odpravi, niso greh, in se jih ni treba spovedovati. Če nespodobno željo

premagaš, je to celo dobro delo in boš, ljubi otrok, v nebesih tolikokrat venčan, kolikokrat premagaš nespodobne želje¹. Moder otrok, če mu pade iskra na obleko, jo hitro otrese, in mu torej nič ne oškoduje obleke, sicer bi mu pa obleka pregorela.

Grešni so nespodobni pogovori, nespodobne šale, nespodobne pesmi. Če otrok ali sam kaj nespodobnega govori, ali rad posluša, če nemarni ljudje grdo govorijo, je to vedno greh, in otrok se ga mora pri spovedi obtožiti. Sv. Stanislav je omedleval in čestokrat pod mizo padel, če je kak gost pri mizi njegovega očeta kako nespodobno besedo črnil². Ako otroku težko dene, če kdo kaj nespodobnega spregovori, tedaj otrok nima greha, ampak angeli ga v nebesih pri Bogu pohvalijo.

Grešni so nespodobni pogledi. Sramežljiv otrok hitro pové manjšemu otroku, če suknjico višje vzdigne: fuj — ne sme! Egiptovski Jožef je zatožil svoje brate očetu zavoljo pregrehe, ki so jo na paši storili. Jožef torej ni imel greha, ker se mu je studil ta greh. — Tudi otrok, ki ne skriva svoje nagote, da ga drugi vidijo, greši zoper šesto zapoved.

Grešna so vsa nespodobna dejanja. Otrok, ki se nespodobno dotika sebe ali drugega, se hudo pregreši. Kdor pa se umiva, se ne pregreši, ker zato je ljubi Bog tretji dan ločil vodo od suhe zemlje, da imamo zdaj čisto vodo in se lahko umivamo in kopamo.

Greh je, če se hudobni fant in hudobna deklica skrijeta in kaj hudobnega počenjata, ker mislita, da ju nikdo ne vidi. Jih li res nikdo ne vidi? Kaj pa Bog? Kaj pa angel varih?

Ali če hudobni fant drugega kaj hudega nauči, kadar ju nihče ne vidi. Tisti pa, kateri začne in drugega zapelje, ima dva greha in torej ni dosti, da se spové, da se je pregrešil zoper šesto zapoved božjo, ampak še mora povedati, da je tudi drugega pohujšal.

Dober fant se ne druží z deklicami. Kaj bi vi dekleta tukaj v šoli rekle, če bi se fant usedel sredi med vas? Vsa dekleta bi zagnale krič, dokler ne bi pobegnili. Nedolžno dekle ne hodi s fanti. Kaj bi storili vi fantje, če bi dekle tukaj v šoli se usedlo med vas? Vrgli bi jo ven, rekoč: Kaj imaš tukaj med nami iskati!

Ljubi otrok! ako pa imaš kaj na svojem srcu, in ne veš, kako bi se obtožil, kako bi se spovedal, to nič ne dene. Prosi gospoda spovednika in reči: Še nekaj imam na vesti, pa ne vem, kako bi povedal, prosim, pomagajte mi! in spovednik ti bodo prav radi pomagali.

¹ Sv. Alf. Ligv., Kateket. 6. pogl. — ² Gruber's Leben des hl. Stanisl. 7.

Ako kateket na ta način izprašuje otrokom vest, stori svojo dolžnost, pomaga otrokom opraviti dobro spoved, in dobro vpliva na vse bodoče spovedi učencev. Pač težko bi kdo dokazal, da je tak pouk pohujšljiv za otroke! Vsak pa hitro uvidi, da je prepotrebno, otroke na ta način učiti izpraševati vest gledé grehov zoper šesto zapoved.

Dr. Iv. Križanič.

Nadžupnik pa cerkveni patron. Cerkevni patron je bil svoje dni v posebni časti in marsikateri graščak si je veliko prizadel, da jo je dosegel. Imel je sicer tudi stroškov, ali prevagala jih je čast, katero je s tem dosegel, da si je pridobil do katere cerkve patronstvo. Odkar pa se je posvetna oblast jela vtikati v cerkvene zadeve, se je tudi pri patronstvu obrnilo vse na slabše in je patrona poleg male časti zadelo veliko stroškov. Ti niso poslej več, kakor poprej, prostovoljni, ampak so jih vklenili v okove stroge postave in šlo je sedaj narobe, kdor je le mogel, otresel se je patronstva, čim prej se je mogel.

To velja o patronu sploh, posebej pa še, če je imel cerkveni dostojanstvenik dolžnosti patronstva, kajti on je še vse hujše čutil njegovo breme. Pri posvetnih patronstvih je bilo posestvo v rokah vselej iste rodbine ali če je prešlo v roke druge rodbine, je bila kupnina za toliko nižja, ker se je breme patronstva vzelo pri prodaji posestva tudi v poštev in torej novi posestnik ni bil zavoljo patronstva na škodi. Drugače pa pri cerkvenem dostojanstveniku. Njega je zadelo pogostem plačilo, dočim se je predniku bilo prizaneslo, ter je imel ta pač dohodke iz posestva, na katerem je patronstvo, ni pa ga bilo doletelo plačilo. Pač pa je breme patronstva leglo z vso silo na naslednika. Ni torej čuda, če se je ta branil patronstva, kar se je največ mogel.

Vsakdo pa nima te sreče, ker nima pisem, da se more na-nje sklicevati, ko se brani patronstva, ki mu dela težave. V lavantinski škofiji ima, razven knezoškofa, ki nosi 27 patronstev, osmero nadžupnij patronske breme: ptujska, rogaška, križevska, laška, konjiška, smartinska, vuzeniška in hočka. Zadnja in križevska sta se bremena patronstva že otresli, druge pa je še nosijo, da-si se ga že tudi otresajo. Gledé na eno župnijo, htinjsko, se je lani konjiška nadžupnija iznebila bremena, katero je posvetno oblastvo ji naložilo, z ozirom na to, da odbira nadžupnik v Konjicah od davnih časov sem župnika za htinjsko župnijo izmed onih, katere mu lavantinski konzistorij predloži. Sedanji nadžupnik, veleč. gosp. Jernej Voh, je ugovarjal nalogu c. kr. okrajnega glavarstva v Mariboru in pozneje c. kr. namestništva v Gradcu, da naj plača tretjino stroškov za popravila pri htinjski cerkvi in tamošnjem župnišču, kakor veleva § 8 dež. zakona z dne 28. aprila 1864, dež. zak. šte. 7. To ni bilo lahko delo, ali nekaj listin je bilo še na srečo, iz katerih se je dalo posneti, da je konjiški nadžupnik imel pač dolžnost

skrbeti, da se nastavi župnik v Htinju, ne pa tudi dolžnosti nositi del stroškov za tamošnja cerkvena poslopja.

Z ozirom na ta dokazila je torej ministerstvo za uk in bogočastje z odlokom dne 21. januarija 1898, števil. 28.581 ex 1897, ustreglo ugovoru gospoda nadžupnika ter ga rešilo za vselej bremena patronstva gledé na htinjsko župnijo. V svojem odloku pravi ministerstvo blizu tako-le:

»Raziskavanja arhivalnega ravnateljstva v c. kr. ministerstvu za uk in bogočastje niso spravila, čeprav se je skrbno za to vporabilo dotično slovstvo, ničesar na svetlo, kar bi bilo dokazalo, da še obstoji patronstvo (nadžupnije konjiške za htinjsko župnijo) v pravnem pomenu te besede.

Iz tega, da je (nad)župnik konjiški skozi več kakor 100 let imel prezentovanjske pravice do htinjske župnije, bi se moglo samo tedaj sklepati na obstanek patronskih razmer, ko bi se ob enem dokazalo, da se pravica prezentovanja opira na kateri onih načinov, po katerih se dobiva po cerkvenih načelih patronstvo (fundatio, exstructio ali dotatio).

Dolgoletna raba prezentovanjske pravice sama pa ne more ali more tem manj veljati za dokaz patronstva, ker je cerkvenim predpisom primerno, da ostane, kadar se cerkev hči izloči od cerkve matere, cerkvi materi pravica predlaganja ali nameščenja dušnega pastirja za cerkev hčer, in v tem slučaju zgodovinsko-hijerarhično razmerje med konjiško (nad)župnijo, ki je za arhidijakonov oglejskih po pravem imela pravosodne pravice in se da celo misliti, da je do prejšnje namestne cerkve na Htinjah imela prezentovanjsko pravico, različno in neodvisno od pravice patronstva.

Ker pa še vrhu tega ni niti za eden slučaj dokaza, da je konjiški nadžupnik vsled svoje dolžnosti priplačal kaj k stavbinskim stroškom na Htinjah, ampak se celo v podrobnih listinah o pravicah in dolžnostih nadžupnika v Konjicah do župnije na Htinjah (prezentovanjska listina z dne 12. februarja 1544, računi iz leta 1804 itd.) ne omenja pravica patronstva, ne more se dokaz za obstanek patronstva smatrati dognanim, ker se ta mora po določbah tridentinskega zbora (sess. XXV. in IX. de ref.) „ex authenticis documentis et aliis iure requisitis“ dokazati.«

Po tem torej nadžupnik v Konjicah ni gledé na župnijo na Htinjah patron v polnem obsegu besede ter ima pač pravico, oziroma dolžnost prezentovati župnika za htinjsko župnijo, nima pa dolžnosti plačevati za tamošnje cerkvene potrebe, kakor jo nalaga patronu določba § 8 nav. zakona z dne 28. aprila 1864, dež. zak. števil. 7. *Dr. Mlakar.*

Koliko postaj mora imeti sv. križev pot? Priposlalo se je sledeče vprašanje: V podružni cerkvi sv. L., župnije sv. L. v P. je sv. križev

pot, obstoječ iz 12 postaj¹. V katerem molitveniku se najdejo molitve za tak križev pot?

Odgovor. Uredništvu ni znana molitvena knjiga v slovenskem jeziku, v kateri bi se nahajala premišljevanja za križev pot z navedenimi 12 postajami; nahajajo se taka premišljevanja baje v nekaterih starejših nemških molitvenikih. Gospoda vprašalca pa opozarjamo, da se pred takim križevim potom ne dobijo odpustki, podeljeni za pobožnost svetega križevega pota. Da je namreč križev pot veljavno postavljen, je med drugim tudi neobhodno potrebno, da ima štirinajst postaj in sicer tistih štirinajst postaj, katere se vjemajo s štirinajstimi Jeruzalemskimi postajami. (Glej: Zupančič, Duh. pastirstvo. Ljubljana, 1885, str. 385; Schüch, Handbuch der Pastoral-Theologie. Achte Auflage. Innsbruck, 1889, str. 433; Beringer, Die Ablässe. Neunte Auflage, Paderborn, 1887, str. 273.) Torej bi bilo morda umestno, vernike o priliki na ta nedostatek primerno opozoriti in jih vnemati, da pripravijo pravi križev pot.

Obširnejša razprava o sv. križevem potu se bode priobčila kakor hitro mogoče².

Obhajanje zdravih oseb na domu. Močno sem se zavzel nad odgovorom v »Voditelju« l. II., št. 1., str. 75 na vprašanje, kako se je ravnati nasproti navadi, »da ostane kdo domačih tešč, da sprejme on sv. obhajilo, ako bi bolnik (v kraju od župnijske cerkve oddaljenem) prej umrl ali pa bil nesposoben za obhajanje«.

Torej »ako nimajo ljudje pri tem kake prazne vere ali se sicer ni bati zlorabe, naj je dušni pastir ne zametuje«.

Poglejmo, če je ta navada postavno dopuščena, kakor se glasi načelo: *consuetudo optima legum interpretes*. Že v Rimskem ritualu je pod 7. števil., tit. III., cap. 1. *De sacramento poenitentiae* zapovedano: *In ecclesia, non autem in privatis aedibus, confessiones*

¹ Te so:

1. Jezus krvavi pot poti.
2. Jezus vjet — Judež ga izda s poljubom.
3. Jezusa bičajo.
4. Jezusa s trnjem kronajo.
5. Pilat obsodi Jezusa k smrti.
6. Jezusa s križem obložijo,
7. Jezus pade pod križem. — Simon iz Cirene.
8. Jezus tolaži Jeruzalemske žene.
9. Jezusa slečejo in mu žolča piti dajo.
10. Jezusa na križ pribijejo.
11. Jezus na križu umrje.
12. Jezusa v grob položijo.

² Ako se še kje drugod nahajajo križni poti, različni od Jeruzalemskega s 14 postajami, prosimo, da nam veleč. gg. dušni pastirji naznanijo, ker je to važno za liturgično zgodovino v naših škofijah.

audiat, ... Enako se ravno tam zapoveda, in sicer pod posebnim nadpisom: *De communione infirmorum*, da se smejo doma obhajati le bolni in bolehn kristjani, ne pa taki, ki morejo priti v cerkev.

In ravno radi take navade — posebno v goratih krajih — se je vnel pred leti na Goriškem nekak literarni boj, ki je skoraj do cela potihnil z avtentičnim člankom v prejšnjem »*Folium periodicum*«, kateri sklepa z besedami: »*praxim... nullo iure esse tolerandam*«.

Rekel sem zgoraj: »boj, ki je skoraj do cela potihnil«, ker se dobijo le še dušni pastirji tudi v tukajšnjih planinskih krajih, ki zagovarjajo opisano navado, češ »*leges ecclesiasticas non obligare sub gravi incommodo*«. S to zadnjo besedo mislijo, kakor ljudstvo sploh, da je prav težko nazaj v cerkev prinesiti Najsvetejše. Da je ta misel napačna, sprevidi vsakdo, kdor večkrat pogleda v svoje bogoslovne knjige.

Prosim, da bi mi nihče ne zameril, če navedem ta-le slučaj:

Že čez sedem let oskrbujem sam najtežjo župnijo v goriški nadškofiji. Pred tremi leti so me poklicali v najhujši vročini k bolniku na planini Z. Stvar je bila taka, da se bolnik ni obhajal. Njegova nevesta je bila še tešča in zato se je ponudila za obhajanje. Vse ni nič pomagalo. Z večernim hladom smo Najsvetejše nazaj prinesli. Za nekoliko mesecev je prišel tedanji bolnik sam v cerkev, kjer je sprejel sv. zakramente — in za nekoliko časa kasneje so ga našli vsled nesrečnega padca mrtvega ravno na istem kraju, kjer je imel biti previden.

Sicer je reš prav težko nazaj priti z Najsvetejšim, če pomislimo, da se bolnik ni obhajal, a noben »*incommodum*« ni, če pomislimo, s kom se vračamo.

K. P.

O p o m b a. Da se stvar pojasni in da se izognemo nesporazumenju, dostaviti nam je še kratko pojasnilo.

Tudi nam so cerkvene postave več kakor katerokoli osebno mnenje ali človeška zložnost; tudi ne maramo obnavljati kakega »literarnega boja«, ki ga omenja gosp. dopisovalec. Dotično vprašanje nam je došlo prav iz goriške nadškofije, kar je znamenje, da še stvar ni avtentično popolnoma dognana. Naš gosp. dopisovalec K. P. nam je blagohotno doposlal »*Folium periodicum*« iz l. 1892., kjer se v dveh člankih obravnava o tem vprašanju. Na str. 182. beremo: »*Respondemus, praxim a scriptore laudatam nullo iure esse tolerandam*«. To je odgovor na trditev drugega gosp. pisatelja (l. c. str. 149): »*Rebus sic stantibus pro scientia, qua polles, praxim a me laudatam iure tolerandam non negabis*«.

Quidquid Ecclesia praecipit, etiamsi hinc inde molestum videatur, pia cum observantia persolvamus: ast ne literam, sed spiritum, quem praecepta isthaec prae se ferunt, assequi conemur.«

Članek z gornjim odgovorom je podpisan: »Quidam ex Commissione pro casibus solvendis«. Obe stranki imata vsaka svoj slučaj. Ker večini čitateljev stvar ne bo znana, navedemo kratko oba. In Conferentia II. foranea 1890 se je razpravljala ta-le slučaj, na katerega je podpisano poverjenstvo navezalo svoj odgovor:

Kapelan R. prinese bolniku popotnico, ta je pa ne more sprejeti. »Tunc Renaldus nolens Viaticum reducere«, vpraša, ali je kdo med navzočimi tešč. Oglasi se stara ženka; R. jo spove in obhaja.

Gosp. pisatelj, ki misli »praxim iure tolerandam esse«, je pa vzel ta-le slučaj:

Vikarja pokličejo v hudem zimskem času k bolniku daleč v planinah. Ko ves izmučen stopi v bolnikovo sobo, ga najde mrtvega. Kaj sedaj storiti? Spremljevalec si ves premočen suši pri ognju obleko, drugega je pa »komaj« dobiti. Oglasi se starka, ki je sicer zdrava, a zavoljo daljave že tri mesece ne more v cerkev; želi si pa nebeškega kruha, naj torej njo izpove in obhaja. Vikar se izgovarja, da ne sme, naposled se pa vendar uda.

Ali je prav storil? Z ozirom na potežkoče mu gosp. pisatelj pri-trdi in dostavi zgoraj navedeno trditev.

Tudi »Linzer Quartalschrift« l. 1889, H. 2, str. 485, obravnava naše vprašanje. Tukaj si pisatelj izbere ta-le slučaj:

Kapelana pokličejo iz spovednice k bolniku nekje pri podružnici. Neka pobožna oseba, ki je ravnokar opravila spoved, spremlja Najsvetejše. Duhovnik pride pre-pozno k bolniku. Med tem nastane hudo vreme. Ali sme sedaj, »um die Unannehmlichkeiten des Zurücktragens bei dem Unwetter auszuweichen«, podeliti obhajilo spremljajoči osebi, ki sicer misli pozneje še v cerkvi sprejeti sv. obhajilo? »Auf keinen Fall«, je odgovor, ker kraj za sv. obhajilo, izvzemši bolnike, je le cerkev ali javni oratorij.

Odgovor se utrjuje s konstitucijo Benedikta XIV. »Magno« (2. jun. 1751), ki prepoveduje obhajilo med mašo v zasebnih oratorijih, tem manj se torej sme obhajati v zasebnih hišah.

Pustimo sedaj slučaje na stran in poskusimo stvar razrešiti načeloma. Kot neomajno ravnilo nam mora veljati cerkvena postava, ki določuje kraj spovedovanja in obhajanja. Z ozirom na spovedovanje beremo v omenjeni konstituciji Benedikta XIV. to-le določbo, ki je povzeta iz R. Obr.: »In Ecclesia non autem in privatis aedibus, Confessiones audiat, nisi ex causa rationabili, quae cum inciderit, studeat tamen id decenti, ac patenti loco praestare«.

Iz umevnih vzrokov je ta postava v mnogih škofijah poostrena zlasti z ozirom na ženske. Jasna je tudi zapoved, da se sme obhajilo deliti, izvzemši bolnike, le v cerkvah in javnih kapelah. S tem pa izjeme nikakor niso izključene; prva postava to naravnost izreka, kadar je »pameten vzrok«.

Naš odgovor v 1. številki »Voditelja« ne krši cerkvene postave, tudi ni v resnici v nasprotju z »avtentičnim« odgovorom v »Fol. period.«

Navidezno nasprotje izvira od tod, ker ima dotični članek v »F. p.« nekoliko polemičnega značaja in ima pred očmi slučaj, ki nikakor ne dopušča epikije v omenjenih postavah.

Naš odgovor predpostavlja, da duhovnik pozna in tudi spoštuje cerkvene postave, nalašč še dostavlja strogo omejitvev, »če nimajo ljudje prazne vere ali se ni bati zlorabe«. Ljudska prazna vera je n. pr. če ljudje mislijo, da more eden mesto drugega sprejeti sv. zakramente. »Zlorabe« se pa lahko zgodijo od strani ljudstva ali pa od strani duhovnikove. Ako bi n. pr. ljudje na ta način hoteli izpolniti svojo velikonočno dolžnost ali pobožnost, da jim potem ni treba v cerkvi čakati, ali bi ne imeli potrebne priprave, ampak bi sprejemali le zato, ker sicer »gospod ne vedó kam z Najsvetejšim«, tedaj bi to bila zloraba. Istotako bi bila zloraba, ako bi duhovnik s tem ustrezal le svoji složnosti, ne meneč se za cerkvene postave. Potemtakem je obsojati razvada, da duhovnik kar vpraša brez nujnega vzroka: »ali je še kdo tešč«?

Kateri bi tedaj bili nujni vzroki, ko bi se duhovnik mogel poslužiti epikije brez »zlorabe«?

a) Znano je, da sv. cerkev želi in priporoča pogostno sprejemanje sv. zakramentov. To pač velja ne samo za tiste, ki lahko vsak čas pridejo v cerkev, marveč tudi za osebe, ki, dasi zdrave, ne morejo v cerkev. Ako se torej najde oseba, ki je sicer fizično zdrava, a v resnici iz kakega veljavnega vzroka ne more dolgo časa v cerkev, sme ji duhovnik brez strahu podeliti oba zakramenta¹.

Temu pritrjuje tudi odgovor v »Fol. per.« in je torej oni vikarij prav storil.

b) Drug vzrok je »grave incommodum«, kar tudi dopušča odgovor v »Fol. per.«: »quod sub gravi incommodo leges Ecclesiae relaxentur, hoc semper admisimus«. Tudi »Quartalschrift« vkljub svojemu strogemu odgovoru dostavlja, da bi smel podeliti zdravi osebi sv. obhajilo, »wenn eine eminente Gefahr einer Profanation des Allerheiligsten da wäre«. »Grave incommodum« ni, da bi morala biti ravno fizična nezmožnost ali smrtna nevarnost, marveč zadoščuje, če nastopijo velike potežkoče. »Epikia ibi tantum locum habet, ubi lex observanda redderetur damnosa vel nimis dura, quia lex cum magna difficultate seu gravi damno non obligat.«² Naj nam nikdo ne ugovarja, češ, kakor je tje prinesel, takoj bo tudi nazaj prinesel, ko itak mora iti nazaj. Cerkevne

¹ Gledé zakramenta sv. pokore piše Zupančič (Pastirstvo, str. 545): »Mašniki v duhovno-pastirski službi imajo dolžnost, spovedovati tolikrat, kolikorkrat njih duhovnijani tega od njih po pameti zahtevajo. Gotovo pa verniki tega prosijo ratiobabiliter vselej takrat, kadar jim božja ali cerkvena zapoved prejem zakramenta sv. pokore ali ukazuje ali pa svetuje.« — Ali izven cerkve ne morejo nikdar po pameti zahtevati? — ² Müller, Th. Mor. I. str. 253.

postave tudi ukazujejo, kako se naj nosi Najsvetejše, to pa na dolgem in hudem potu ni lahko.

»Grave incommodum« bi bil, če bi duhovnik bil star, slaboten, pot pa dolg in slab. Ako bi se bal, da med potom obnemore, bi bila tudi nevarnost profanacije. Ali ni boljše, da Najsvetejši prebiva v krščanskem srcu, kakor pa, da ga mora duhovnik nesti nazaj na način, ki tudi ni po cerkvenih postavah? Tudi za spremljevalca gre večkrat težko. Ni namreč povesod navada, da bi šel cerkovnik z duhovnikom. Kako težavno pa je v oddaljenih krajih včasih dobiti moškega, ki bi v hudem vremenu še nazaj šel k cerkvi in potem zopet domov! »Fol. per.« se sicer malo norčuje, češ, mežnar si je sušil obleko in to bi naj bil vzrok, da se Najsvetejše ne nese nazaj, toda stvar je vendar vredna pomisleka. Ako ubogi človek, slabo oblečen, ves premočen in pre-mražen pripelje duhovnika k bolniku, ali še ga more potem siliti, da gologlav, s svetilnico in zvoncem v roki še nazaj gre k cerkvi, morda več ur daleč?

Ti in enaki razlogi so pač zadostni, da vsled njih v posameznih slučajih preneha človeška cerkvena postava.

Kar se tiče omenjenih slučajev, je gosp. dopisovalec prav storil, da je »v večernem hladu« nesel nazaj, če ni bilo drugih potežkoč. V slučaju, katerega ima pred očmi poverjenstvo v »Fol. per.«, tudi ni drugega vzroka, kakor da se duhovniku ne ljubi nesti nazaj (nolens Viaticum reducere). Po takem slučaju bi tudi mi mahčili. Slučaj onega gospoda, ki zagovarja prakso, smo že rešili zgorej. Slučaj v »Quartalschrift« je pa očitvidno izmišljen »ad hoc«. Ali je bolnik bil »pod voglom«, da je »pobožna oseba« lahko šla z njim, tedaj seveda ni bilo vzroka, tamkaj je obhajati; ako je pa bilo tako daleč, da je bilo težavno nesti nazaj, in je vendar oseba šla z njim, se to pač v sto letih komaj enkrat zgodi. Duhovnik je jemal Najsvetejše iz tabernakelja, oseba je bila v cerkvi, pa ni sprejela sv. obhajila, marveč gre z duhovnikom, da se potem z njim vred — morda kje opoldne ali še pozneje — vrne v cerkev in potem obhaja!

Naše sklepčno mnenje je torej to: Naj ljudje o pravem času kličejo duhovnika in ta naj kar brž izpolni svojo dolžnost. Ako vkljub temu nastopi žalosten slučaj, naj se duhovnik pred vsem ozira na cerkvene postave, ne pa na zložnost. In če v teh redkih slučajih nastopijo pogoji, navedeni pod *a*, *b*, tedaj »naj ne zametuje navade«.

Uredništvo.

Praznovornost ali pretiranost. Kadarkoli nastanejo verske krize in malomarnost zamori pravo bogoljubno življenje, tedaj se kmalu pojavi praznovornost in pretiranost, ta »verae pietatis falsa imitatrix«.

Tudi dandanašnji nahajamo neverjetno praznovernost ravno v onih krogih, ki so se najbolj odtujili krščanstvu. In kot reakcija proti neveri se na drugi strani javlja neka ekscentrična napetost v verskih rečeh, ki meji celo na praznovernost. Obojno dejstvo nam le potrjuje nepobitno resnico, da je vera človeku etično-psihološka potreba. Dušni pastir pa nasproti takim izrastkom ne sme biti ravnodušen, a ravnati mu je previdno, da s plevelom ne izruje tudi pšenice. Zadnji čas sta nam došla dva slučaja, eden iz mesta, drugi iz dežele.

V mestu pride neka oseba k duhovniku in mu vsa v skrbeh razodene, da bi morala devetkrat prepisati molitev, ki jo spodaj priobčimo, a jo je prepisala le petkrat. Kaj bo zdaj? Duhovnik jo pomiri; dotično molitev pa je izročil uredništvu, naj opozori duhovne brate, s kakimi rečmi se ljudje ukvarjajo¹. Vsebina molitve ni ravno slaba, a k čemu ono devetkratno prepisovanje in pošiljanje v zavitku? Kakor smo zvedeli, je v nek ženski samostan na Spodnjem Štajerskem došel cel zabojček teh molitvic, naj bi jih sestre razdelile. Celo po Hrvaškem se razpošilja ta molitev in sicer tudi v nemškem jeziku pa še celo priporočeno. (»Kat. List« l. l. štev. 17.) Mislimo, da se ne bomo motili, če trdimo, da take reči prihajajo iz sovražnega tabora, da potem o priliki lahko s prstom pokažejo na nas, češ: glej, takšni bebci so katoličani!

Drug gospod iz dežele nam je izročil tanek listek, na katerem je s tiskom začrtanih devet majhnih odrezkov in na vsakem je tiskano: V. R. Pompei o. p. n. (Virgo Rosarii P. ora pro nobis). Ti listki prihajajo med naše ljudstvo iz Italijanskega. Devet dni mora vsak dan en odrezek pojesti, potem zadobi zdravje. — Da se kaj takega iz bogoslovskega katoliškega stališča ne more odobravati, ne bomo tukaj razkazovali. Gosp. čitatelja zavračamo na članek v »Linzer Quartalschrift« 1885, str. 360: »Die heiligen Bilder sollen zwar verehrt, aber nicht verzehrt werden«. Na podlagi tega članka odločno obsoja uživanje podobic tudi »Correspondenz« Perseverantiae Sacerdotalis 1898, št. 10, str. 173: »Hütet euch vor Übertreibungen!« Ako je obsojati uživanje podobic, je še tembolj uživanje papirja z nekaterimi črkami.

¹ Dotična molitev slove:

Jerusalem Gebet!

Herr Jesus, zu dir rufe ich, erbarme dich meiner und der ganzen Menschheit, reinige uns von unseren Sünden, ewiger Gott, und zeige uns dein Erbarmen. Wir bitten dich, erhöre uns, und vergib uns unsere Sünden mit deinem heiligen Namen jetzt und in Ewigkeit. — Gelobt sei Jesus Christus und die heilige Maria! Amen.

Wer dieses Gebet erhält und betet, wird von Glück ereilt; es ist seine Schuldigkeit, selbes neunmal abzuschreiben und an neun Personen unter Couvert zu senden, weil sich sonst das Glück in Unglück verwandelt.

Zasledili smo pa tudi vir, odkod ta papirojeja prihaja. Pregledali smo nekaj številčk lista »Il Rosario e la nuova Pompei«. Velezaslužni mož, advokat Bartolo Longo, je blizu staroslavnega, zasipanega mesta Pompeji ustanovil prekorišten zavod za one zapuščene otroke, katerim je javna pravica stariše zaradi zločinstev zaprla v ječo. Poleg zavoda stoji lepa cerkev Marije rožnega venca. Zavod je izvrstno urejen in ima svojo tiskarno, kjer se tiska imenovani list.

Zmajevali smo z glavo, ko smo prebirali neštevilne »čudeže«, s katerimi so napolnjene posamezne številke. Cerkvenega potrdila seveda ni, zato ne bomo zanje trošili besed. Kot »curiosum« navedemo »čudež« iz snopiča štev. 3—5, 1899, str. 116, da je nek deček, nad katerim so zdravniki obupali, ozdravel, ko je list »Il Rosario...« došel v hišo! Za izdajatelje listov bi to bilo kaj! V istem snopiču so na str. 120 kar trije slučajji ozdravljenja, ker so dotične osebe jedle papiriče z začetnimi črkami in pa perje pompejskih rož.

Tako in slično pisarjenje se, žal, nahaja tudi v drugih »nabožnih« listih. Koristi pač morda mošnji, katoliški cerkvi gotovo ne.

Gg. dušni pastirji naj le živo priporočajo češčenje Marijino v duhu sv. cerkve, izrastke pa, ki so se rodili v kaki sanjavi glavi, naj modro zatirajo.

Uredništvo.

Mrtvaška maša. Na dan pogreba je bila poprej dovoljena le ena peta mrtvaška maša, kadar je bil praznik višjega reda (f. duplex etc.). *Advertendum est, in die obitus seu sepulturae nonnisi unam Missam et in una tantum ecclesia cani posse, nisi occurrat dies, in qua Missae privatae de Requiem permittuntur* (S. R. C. die 23. Maii 1846, ad 11). (Caeremoniae Missae, Ed. II. Georgii Schober, pag. 281. In tako tudi *Directorium Romano-Lavantium* 1899, pag. 9.) Leta 1896. je pa zbor za sv. obrede dovolil, da se smejo služiti tudi tihe mrtvaške maše v tolažbo ubogih duš in njih sorodnikov; le godovi prvega reda (dupl. I. cl.) in zapovedani prazniki so izvzeti. »Zum Troste der armen Seelen und der Hnterbliebenen dürfen an denselben Tagen mit Ausnahme der Feste I. Classe und der gebotenen Feiertage in Kirchen, in öffentlichen und privaten Oratorien, in den Kapellen der Seminarien, Collegien und religiösen Genossenschaften beiderlei Geschlechts Privatmessen auch gelesen werden, wenn die Leiche gegenwärtig, aber unbeerdigt oder erst seit zwei Tagen beerdigt ist (S. C. 19. Maii [8. Jun.] 1896 ad 2). Dovoljeno je celo več tihih mrtvaških maš z eno oracijo in Dies irae. »An den erwähnten privilegiierten Tagen dürfen sogar mehrere de Requiem in denselben Kirchen und Kapellen celebriert werden; verboten aber sind an Tagen, welche Privat-Votivmessen ausschliessen, alle Messen, welche in anderen Kirchen an demselben Tage für denselben Verstorbenen gelesen werden (S. C. 16. Apr. 1853, ad 21. Tako

pri Dr. A. Schmid, Caeremoniale, 2. vermehrte Auflage, Kempten, 1897, pag. 140—141). Tudi list »Correspondenz« letnik XX. l. 1899., šte. 4, 16. apr. str. 72, Quodlibet, šte. 4 odgovarja na vprašanje: »Wenn in einer Diöcese wöchentlich drei Requiem in duplicibus erlaubt sind, darf man dann an einem Begräbnistage in duplicibus die Beimesen schwarzer Farbe lesen, natürlich mit drei Orationen und Missa quotidiana? R. Nach der neuformierten Rubrik ist das Lesen von Beimesen in schwarzer Farbe am Begräbnistage an duplicibus erlaubt, ganz unabhängig von dem Indult der wöchentlichen drei Requiem, und es sind dann diese Beimesen de die obitus mit nur einer Oration zu nehmen.«

J. II.

Romarska procesija pred državno postavo. Verni Slovenci radi hodijo v procesijah na božja pota, a le redkeje je mogoče, da jih spremlja tudi duhovnik. Navadno se nosi križ ali zastava in kak mož moli naprej rožni venec.

Kakor je znano, je po državni postavi kažnjivo motenje službe božje in verskih obredov. Ali pa ta postava velja tudi za romarske procesije, s katerimi ne gre duhovnik in ki morebiti niti nimajo križa, zastave ali kakega drugega cerkvenega znamenja? Ker se našim romarjem lahko kaj takega primeri, naj podamo o tem odlok najvišjega sodnega in kasacijskega dvora od dne 14. malega travna 1899. Kakor poroča »Linzer Volksblatt« šte. 124, 1. rožnika 1899, str. 3, je okrožno sodišče v Welsu 15. grudna 1898 obsodilo nekega črevljarja zaradi motenja javnega miru in reda po § 303 drž. post. na osemdnevno ječo, ker se je zaničljivo vedel proti neki romarski procesiji, ki je šla brez duhovnika in brez križa. Njegov priziv (katerega je utemeljeval s tem, da pri procesiji ni bilo duhovnika, tudi ne križa, da sploh v njej ni spoznal romarske procesije) je najvišje sodišče na podlagi imenovanega § 303 drž. post. zavrglo, ker: »Nicht blos officiële Cultacte, die sich unter Intervention eines Priesters und mit Einhaltung liturgischer Formen vollziehen, sondern jeder auf religiöse Auferbauung abzielende Act, welcher von der betreffenden Religionsgesellschaft als Äusserung ihres religiösen Lebens anerkannt ist, erfüllt den Begriff einer Religionsübung. Als Äusserung des religiösen Lebens gelten für die römisch-katholische Kirche seit jeher das gemeinsame Gebet und die Wallfahrt. Letztere Andachtsübungen beschränken sich ihrem Zwecke entsprechend, an besonders geheiligten Orten der Gottesverehrung oder der Verehrung der Heiligen zu gegenseitiger Auferbauung in gemeinsamen Andachtsübungen zu obliegen, keineswegs auf die geheiligte Stätte allein. — Alter religiöser Brauch ist es vielmehr, mit Gebet und kirchlichem Gesang nach und von dem Wallfahrtsorte zu

ziehen. — Geschieht das unter freier Betheiligung der Religionsgenossen und vor den Augen der Öffentlichkeit, so muss dieser Vorgang als öffentliche Äusserung des religiösen Lebens der römisch-katholischen Kirche und somit als öffentliche Religionsübung derselben im Sinne des § 303 St.-G. in Betracht kommen, wobei es nicht massgebend ist, dass sie ohne Intervention eines Priesters und ohne Vorantragung kirchlicher Insignien stattgefunden hat.«

Romarske procesije stojé torej pod zaščito § 303 drž. p. *F. K.*

Vprašanje gledé pluviala. V listu »Eucharistia« X. l., št. 4, 1899, pag. 57 se bere: »Niemals ist es gestattet, den Segen zu geben mit Casula und Manipel, sei es auch unmittelbar nach der missa solemnis. Es muss das Pluviale genommen werden.« (3. Jan. 1892, ad 8.) Pri nas je pa ravno to povsod v navadi, o čemur list piše: »Niemals ist es gestattet«. Kaj je na tem?

Rimski obred ne pozna maše z blagoslovom; ima le določila za »expositio et impositio Ssimi« in za to opravilo zapoveduje pluviale. Zato je kongregacija za sv. obrede pred kratkim izrekla, da se mora tudi rabiti pluviale, ako se neposredno po slovesni maši deli blagoslov, torej je naznanila določila za expositio. Vprašalo se je namreč to-le: An quando immediate post Missam solemnem exponitur Ss. Sacramentum pro cantu hymni Te Deum vel pro aliis precibus (aut etiam simpliciter pro adoratione eiusdem ad plures horas duratura) liceat Celebranti benedictionem quoque cum eodem ss. Sacramento in fine daturo retinere casulam cum manipulo, vel debeat potius assumere pluviale? S. R. C. die 3. Jun. 1892 ad 8. respondit: Negative ad primam partem; Affirmative ad secundam. Conf. etiam Eph. lit. 1892, lit. 104sq. Idem dicendum est de benedictione ante Missam solemnem saltem per analogiam. Cf. S. R. C. 17. Dec. 1888 ad 8. (Enchiridion Liturgicum, Josephus Erker, Labaci, 1896, pag. 277.) In to se zgodi tako-le: Po maši gre celebrant z leviti od srede oltarja k mizi ali stolu (scamnum) na listovi strani, sleče plašč in manipelj in obleče pluviale; dijakon in subdijakon odložita manipeljna; na to gredó v sredo oltarja in se podeli blagoslov po predpisanem obredu. Pred mašo ravno tako, le naobratno. Kongregacija smatra to opravilo kot samostalen čin, brez ozira na sv. mašo.

Kongregacija za sv. obrede je že večkrat izrekla, da se pred sv. mašo ne sme dati blagoslov. Za Limburško škofijo je dovolila mašo pred Najsvetejšim: »dummodo u n i c a benedictio tribuatur in fine Missae«. S. R. C. 9. Maii 1851. — Kjer je pa starodavna navada, opravljati maše z dvema blagoslovoma, pripušča to sv. zbor ob speciales occurrentes circumstantias et ad evitanda fidelium scandala. Tako dovoljenje ima Solnograška in Bamberška nadškofija. (Cf. decr. n. 5531. et n. 5543., ut ante sacras functiones, quoties Ssmum exponitur, populo cum

Ss. Sacramento benedicatur, etiam ante Missam solemnem benedictio dari potest. (S. R. C. 15. Febr. 1873 pro Archidioec. Salisburg.)¹ — Pravilno in dostojno je torej, da se rabi pluviale pri vseh pobožnostih pred Najsvetejšim. Vendar pa zadostujeta koretelj in naramnica — superpelliceum et stola, kakor se sklepa iz splošnih rubrik »de processionibus« n. 4: »Sacerdos autem pluviali, vel saltem superpelliceo et stola violacei coloris sit indutus; cuius coloris habitu in omnibus Processionibus semper utatur, praeterquam in Processionibus Corporis Christi, sive cum venerabili Sacramento, et quae fiunt solemnibus diebus, vel in gratiarum actionem; quibus diebus utatur colore solemnitati congruente. (Collectio Rituum Dioec. Lav. Marburgi, 1896, pag. 377, n. 4.) Iz tega sledi, da tudi pri večernicah zadostujeta koretelj in štola. — Kako pa pri maši? Ali se sme deliti blagoslov v mašnem oblačilu? Da. Razlagavci dotičnega obreda vsi tako trdijo: n. pr. Dr. Andr. Schmid, Caeremoniale, 2. Auflage, Kempten, 1897, pag. 316, pravi: »Nach diesen Vorkehrungen (in der Sakristei) geht der Priester in den Messparamenten mit dem Kelche, wenn die Exposition vor einem Amte stattfinden soll, oder wenn die Exposition von dem Messopfer getrennt, stattfindet, angethan mit Chorrock, Stola und Pluviale...« Ravno tako Erker l. c. pag. 267; torej per analogiam tudi na koncu maše, tukaj namreč je blagoslov v tesni zvezi z mašo; rimski obred ga pa loči od maše in zatorej prepoveduje kazulo in manipelj, kakor je razvidno iz odgovora na zgorej omenjeno vprašanje: pro cantu hymni Te Deum vel pro aliis precibus etc. J. H.

Vprašanja (pisma) **pri župnijskem izpitu** v Mariboru meseca majnika:

Dogmatika: 1. Infallibile magisterium Rom. Pontificis. 2. Divina missio D. N. I. Chr. ex resurrectione eius probetur. 3. Animae iustorum, quibus nihil luendum superest, statim post mortem visione beatifica fruuntur.

Parafraza: Epist. s. Jacobi c. 1, v. 17—21.

Nravorlovje: 1. In quibusnam fontibus continetur secundum s. conc. Trid. sess. IV. decretum »de canonicis Scripturis« salutaris veritatis et morum doctrina? 2. Tenemur etiam inimicos diligere? 3. De christiana humilitate eiusque diversis gradibus.

Cerkveno pravo: 1. Quae sunt iuris species? Notio iuris ecclesiastici. 2. Quae sunt episcoporum iura quoad regimen externum. 3. Welche kirchliche und bürgerliche Normen hat sich der Seelsorger vor Augen zu halten, dass bei Religionsverschiedenheit der Brautleute eine kirchlich erlaubte oder doch gültige Ehe zu Stande kommt? 3. Welche Documente haben die Brautleute beizubringen, bevor zur Trauung geschritten werden darf?

Pastirna: 1. Očetovska služba spovednikova. 2. Kako naj katehet skrbi za to, da se šolska mladež z največjim pridom udeležuje vaj v cerkvi? 3. Kaj je blagoslov ženina in neveste? Ali je potreben, kdo ga sme deliti in sprejeti? Kdaj in kako se sme služiti maša za ženina in nevesto?

¹ Caeremoniale Missarum sol. etc., Georgii Schober, Ratisbonae, 1894.

Govor: Delavci, ki so zaradi prepičlega plačila opustili delo, naprosijo župnika, naj v njih namen opravi sv. mašo. Naj se sestavi primeren govor za to priliko.

Priprave za biblične katekeze.

13. Strašni pogin Sodome in Gomore.

I. Uvod. Ali se še spominjate, kako je bilo takrat grozovito strašno na svetu, ko je neskončno pravični Bog pokončal zemljo z občnim potopom? Danes vam povem nekaj sličnega, kako je Bog pokončal s strašnim ognjem Sodomo in Gomoro.

II. Pripovedovanje. a) Bog napove pogin Sodome in Gomore, Abraham prosi rešitve; b) angela pri Lotu; c) pogin Sodome in Gomore.

III. Pojašnjevanje. a) »Nekoliko spremlja«, to je storil Abraham iz spoštljive uljudnosti. — »Gospod«, Bog v podobi ptujca. — »Grehi Sodome in Gomore«. Naševa nam jih prerok Ecehijel (16, 49. 50): Glej, to je bila hudobija tvoje sestre Sodome: napuh, kruta sitost in obilnost ter nje in njenih hčer lenoba; potrebnemu in ubogemu pa niso roke podale. In so se prevzele in so vpričo mene delale gnusobe; zato sem jih iztrebil, kakor si videla. — »Kličejo«, tako veliki so, da me kar silijo, naj jih kaznujem. — »Prah in pepel«, nevreden, umrljiv človek. — »In tako dalje prosi«. Kako? Šestkrat; najprej reče: ko bi bilo 50 pravičnih, potlej 45, na to: 40, 30, 20 in slednjič celo 10.

b) »Da se norčuje«, da nalašč tako pravi, čeravno ni res. — »Silita«, ker se je tako zelo mudilo. — »Primeta za roko«, kakor primemo in potegnemo človeka za roko, ako ga hočemo rešiti že preteče bližnje nevarnosti.

c) »Žveplo in ogenj«. Kako imenujemo navadno ogenj izpod neba? Mesto in okolico so zakrili temni oblaki in strašni bliski so švigali na zemljo. Ker je bilo tam, kakor nam poroča sv. pismo, veliko smole v zemlji (in bržkone tudi veliko kamenitega olja v votlinah), vnela so se tudi tla in vsled tega požara se je znižala zemlja in je bila preplavljena z vodo bližnjega morja. Kakor je ob vesoljnem potopu zemljo pokrila voda izpod neba in iz tal, jednako je sedaj pokončal hudobni mesti ogenj izpod neba in iz tal. — »Solnat steber«. Lotova žena se je vkljub angelovi prepovedi nazaj ozrla in s tem še nekoliko pomudila, a že jo je zadel ognjeni puh, da ni mogla bežati; ker je prasketajoči ogenj na vse strani razmetaval raztopljeno sol, je zakrila solna skorja mrtvo telo nesrečne žene, da je obstala kot solnat steber. Zakaj se je ozirala nazaj? Nekaj iz radovednosti, posebno pa jo je

skrbelo, kaj se bo zgodilo z njeno zapuščino v mestu, s hišo, s posestvom . . .

Za srce. Mislite si prav živo, kakor bi bili takrat navzoči, kako strašna je bila ta kazen božja! Bilo je zjutraj zgodaj, solnce je ravno vzhajalo; ljudje so vstajali, mnogi pa so še spali: kar se nenadno zakrije tisti kraj v goste megle, iz katerih se jame usipati ogenj hujši kakor blisek in hitro zažgé mesti na vseh koncéh, v sredi in v okolici. V trenutju je okužen zrak z žveplenim soparom; požar se hitro širi na vse strani. Prestrašeni so ljudje hiteli iz hiš na ulice in od tod so hoteli dalje, na prosto, — a ni bilo več mogoče. Zrak je bil pekoč kakor žrjavica, a tudi tla, kakor sem že rekel, so začela goreti: vse, vse je netilo in pospeševalo grozoviti požar. V kratkem času je pomrlo vse, kar je bilo živega, in je bilo porušeno vse, kar je stalo. Celo zemlja se je tam znižala vsled divjega požara in Mrtvo morje je poplavalilo one poprej tako rodovitne planjave. Grozovito tužen je sedaj ta kraj; ne vem, bi se li še kje na svetu našel drug tako žalosten in pust kraj. Vse gorovje na okrog je golo; ne trava, ne drevje neče rasti v bližini te vode. Ribe, ki pridejo iz Jordana, takoj poginejo v morju; celo morske ribe ne morejo obstati v tej vodi, ako se prinesejo iz kakega drugega morja, ker ni nobeno morje tako zelo slano. Tukaj je vse mrtvo: mrtvo na morju — (ni mornarjev, ni ptičic); mrtvo v morju; mrtvo okrog morja, — res »Mrtvo morje!« Pač je res, kakor pravi naša knjiga, še zmiraj strašno znamenje jeze in prekletstva božjega, ki ga z nebes kličejo nečloveške, v nebo vpijoče pregrehe. Otroci, ako se vam že kazni zdijo tako strašne, kako strašen je šele greh, ki jih zasluži! Da, nad vse se nam mora pristuditi, osobito med grehi najostudnejši, — grda nečistost! Že sv. Peter je zapisal krepko svarljive besede (II. Pet. 2, 6): Bog je mesti Sodomljanov in Gomorcev do pepela požgal in obsodil v razdejanje, ter je postavil vzgled tistim, ki bodo v prihodnje delali hudobno.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* Neskončna usmiljenost (prizanašljivost). Napad tujih kraljev je bil opomin, da bi se hudobni ljudje v Sodomi in Gomori poboljšali. Pa ostali so zlobni kakor poprej. Tudi lep vzgled pravičnega Lota jim je bil krepek opomin k pokori; a tudi to ni premagalo. — *b)* Neskončna svetost in pravičnost. Bog ni kaznoval le velikih hudodelnikov, kakor smo opisali že dovolj obširno, marveč tudi pravičnega Lota in njegovo ženo s časnimi kaznimi. Ker je bil Lot tako sebičen do svojega strica, je sedaj zgubil vse svoje imetje; še bolj je bila kaznovana njegova žena, ki se je kazala še bolj lakomno.

2. Lastnosti dobre molitve. Abraham je molil: *a)* pobožno; prestraši se, postoji, potlej se spoštljivo bliža in začne govoriti;

že ta zunanja spoštljivost kaže, da mu gre iz srca; *b*) ponižno, ker je rekel: »dasi sem prah in pepel...«; *c*) zaupno in stanovitno, ker šestkrat ponavlja svojo prošnjo; *d*) udano v voljo božjo, to se vidi kar iz vseh besed, boji se, da bi celo njegova prošnja ne bila zoper voljo božjo. (Vpr. 266—270.)

3. Moč molitve. Abrahamova molitev je bila uslišana; Gospod sam mu je to rekel, zakaj, ko bi bilo le deset pravičnih, pa bi ne bila prišla grozovita kazen. Pač resnične so besede sv. pisma: Veliko premore molitev pravičnega (Jak. 5, 16). — Moliti moramo tudi za druge. (Vpr. 279.)

4. Čudovita je stanovitnost Lotova. V prvi zgodbi nismo mogli nič kaj hvaliti Lota. (Kaj se je vam zdelo napačnega pri njem?) V tej zgodbi se je pa pokazal pravega junaka. Le pomislite, kako težko je bilo pravično živeti med samimi sprijenimi ljudmi! kako težko v takem brezbožnem mestu bogoljubno vzgojiti svoje otroke!... In vendar se ni dal zapeljati. Kako ga lahko posnemate?

5. Angel varih je Lotu napovedal, kaj bo prišlo, ga učil, kako naj se reši, in ga priganjal z neko sveto silo, naj hiti. Sam bi se ne bil mogel rešiti, ker bi niti ne bil vedel za pretečo nevarnost. Kako dobri so nam angeli, v varstvo in rešitev so nam takrat, ko nam nihče ne more pomagati! (Vpr. 84—86.)

6. Pravični potolažijo jezo božjo. Bog je uslišal Abrahama, ker je bil pravičen. Tudi bi bil prizanesel Sodomi in Gomori, ko bi bilo deset pravičnih tam. Tudi še sedaj zavoljo bogoljubnih ljudi prizanaša, blagoslavlja... Srečna dežela, kjer je veliko dobrih ljudi, redovnikov... Bogoljuben sorodnik, pobožen posel naklanja blagoslov božji domači hiši.

7. Tudi pravični morajo trpeti časne kazni. Lotu je sicer Bog rešil življenje; a zgubil je vse svoje imetje v Sodomi. Tu se je pokazalo, kako je resničen pregovor: »S čemur se kdo pregreši, s tem se tepe«. (Kako je bil sebičen proti svojemu stricu! Še bolj lakomna je bila njegova žena, ki se kar ni mogla ločiti od svojega imetja; zato še bolj kaznovana.)

8. Bog je mesti pokončal zaradi najgrše nečistosti, katera je tako ostudna, da se pri poštenih ljudeh niti ne govori o njej. Zato se imenuje mutasti ali sodomski greh. Pa, četudi je mutast, vendar glasno vpije v nebo za maščevanje. (Vpr. 791.) Katere dosedanje zgodbe nam tudi kažejo, kako zelo Bog kaznuje nečistost?

V. Uporaba. 1. Rad moli tudi za druge ljudi, osobito za stariše, brate, sestre in dobrotnike. Moli za spreobrnjenje grešnikov. Taka molitev je kakor neki misijon. (Apostolstvo molitve!)

2. Ogibaj se hudobne družčine ter posebno beži od takih ljudij, kateri te hočejo zapeljati v greh zoper sveto čistost, bodisi v besedi ali v dejanju!

3. Časti in ljubi svojega angela variha! Vedno misli, da je pri tebi. Poslušaj njegov glas! Tvoj angel te prav povsod vidi, če si še tako sam!

14. Izakovo rojstvo in njegovo darovanje.

I. Uvod. Še edenkrat se bomo učili o častitljivem očaku Abrahamu, in sicer pride danes še najveličastnejša dogodba na vrsto. Pripovedoval vam bom, kako ga je bil Bog razveselil, ker mu je dal obljubljenega sina; pa kako je tudi on pokazal junaško ljubezen do Boga, ker je bil pripravljen, na božje povelje darovati tudi tega svojega preljubega sina.

II. Pripovedovanje. *a)* Rojstvo Izakovo; *b)* Bog izkuša Abrahama; *c)* Bog poplača pokornega Abrahama.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Čez leto«, namreč po tem, ko je bil postregel tujcem. Abraham je bil takrat star 100 let, Sara pa 90. — »Izak« = smeh, veselje. — »Izak je bil Abrahamu prav ljub.« To je omenjeno takoj v začetku dogodbe, da se nam vse drugo pokaže v tem lepši luči.

b) »Poskusiti«. Bog je sicer dobro poznal Abrahama in že naprej vedel, da bode z božjo milostjo dobro prestal poskušnjo; a hotel mu je s tem dati priliko, da si pomnoži svoje zasluge ter v njem pokazati vsemu svetu vzgled trdne vere, voljne pokorščine in popolne ljubezni do Boga. — »Ko je deček odrasel«. Večinoma se sodi, da je utegnil takrat imeti 20 do 25 let. — »Daruj ga v žgavni dar«. Pri taki daritvi se je moral dar umoriti in potlej sežgati. — »Morija« = prikazanje Gospodovo. Po požaru Sodome in Gomore se je Abraham od Hebrona preselil proti jugu in je stanoval pri Berzabe. Morija pa se je imenoval del onega obširnega hriba, na katerem je bilo pozneje pozidano jeruzalemsko mesto, in sicer na Moriji Salomonov tempel. Razdalja med Berzabe in Morijo je 75 km, kakih 20 ur; ker so pa bolj počasi hodili, so potrebovali za to pot tri dni.

(Morija naglaša šolska knjiga, Knechtov komentar pa zahteva naglas: Morija.)

»Kadar bova izmolila« = opravila daritev. Ako pravi Abraham, da se bosta po daritvi vrnila, ne govori tega navidezno ali lažnjivo, marveč sveti očaj je veroval in zaupal, da je Bogu mogoče, mu Izaka tudi od mrtvih obuditi (Hebr., 11, 17). — »V rokah nese ogenj«.

V posodi je nesel žrjavice. Takrat še niso znali tako spretno zapetiti ognja, zato so skrbeli, da jim ni ugasnil, kadar so ga že imeli, ter žrjavico hranili v nalašč za to narejenih posodah.

c) »Zagleda ovna«, bržkone opozorjen po nekem šumenju. Abraham je spoznal, da je Bog sam tako naklonil in je veselo daroval ovna mesto oproščenega sina. — »Sam pri sebi sem prisegel«. Bog ne more prisegati pri nikomur drugemu, ker ni nikogar višjega. Te besede so opetovano zagotovilo one obljube, katero je bil Bog Abrahamu izrekel že pri njegovi izvolitvi.

IV. Razlaga. 1. Trdno vero in zaupanje je zopet v tej dogodbi pokazal Abraham; zakaj vkljub temu, da je Bog zahteval njegovega edinega sina, je vendar še upal, da bode Bog izpolnil svojo obljubo gledé na obilno število njegovih potomcev, kakor še posebej gledé na to, da bo iz njegovega rodu prišel kdaj Odrešenik na svet. Ravno to obljubo je Bog posebej poplačal s tem, da mu je po vrlo prestani poskušnji na novo zatrdil obojno obljubo.

2. Popolna ljubezen do Boga. (**Za srce.**) Res je, da noben človek na tem svetu ne more biti tako popoln, da bi ne mogel biti še boljši. Vendar se nam zdi, da so nekateri tako visoko dospeli na strmi poti bogoljubnosti, da bi ne mogli skoro višje. Pravimo, da so na vrhuncu svoje popolnosti. In ravno o prečastitljivem očaku Abrahamu bi smel trditi kaj takega, ko si natančneje ogledam lepoto njegovega srca, ki se je zopet v današnji dogodbi pokazala v tako svetli luči, ter to še prištejem vsemu onemu, kar smo že lepega slišali o tem izvoljenem možu. — Da, Abraham je ljubil Boga, svojega Gospoda, nad vse in tako natanko izpolnjeval prvo zapoved v postavi. Le oglejmo si nekoliko natančneje njegovo vedenje. Bog mu je dal jako težavno zapoved: Vzemi svojega edinega sina Izaka, katerega ljubiš, in pojdi na goro Morižo in tam mi ga daruj v žgavni dar! Kolikor besed v tem stavku, toliko ostrih puščic, ki britkostno zadevajo njegovo ljubeče očetovsko srce. Svojega edinega sina mora darovati; ko bi imel več sinov, tolažil bi se še z drugimi, a Bog zahteva njegovega edinca! Daruje naj Bogu svojega sina, ne pa kake živali izmed svoje črede, ali vsaj kakega sužnjika! »Izaka« — tudi imenovanje preljubega sina pretrese očetu srce, ker izraža njegovo »radost«. »Katerega ljubiš« — ta opomnja še globočje rani krvaveče očetovsko srce. »V žgavni dar« — na tako pretresljiv način ga more darovati Gospodu; oj, ko bi ga smel darovati le v službo Gospodovo, kakor sta pozneje darovala Ana in Elkana svojega Samuela, torej vsa njegova nada naj se spremeni v pest pepela! In vendar »pravični« Abraham se kar nič ne obotavlja. Takoj vstane in pripravi vse potrebno. Bog tako hoče in božja volja mu je nad vse!

Za grešno Sodomo je prosil usmiljenja, za svojega nedolžnega sina ne reče niti besede.

»Na goro Morijo pojdi«, se slednjič glasi božje povelje. Oj, kako britkostno je bilo to potovanje za ljubečega očeta! Tri dni gre poleg svojega sina in kolikorkrat pogleda svojega ljubega, dobrega Izaka, začuti grenko žalost v svojem očetovskem srcu ter si misli: »Kmalu te ne bo več med živimi, umreti boš moral, umreti pod roko svojega lastnega očeta!« Pa le za trenotek se ne ustavlja božjemu ukazu, marveč k Bogu povzdiguje svoje srce in moli pobožni oče: »Ti, o Gospod, si mi dal tega sina; ti ga od mene nazaj zahtevaš v daritev; zgodi se tvoja sveta volja: iz ljubezni do tebe ti ga darujem, čeravno mi je neizmerno hudo zanj!« Tako je ob tridnevnem potovanju pač stokrat daroval svojega sina na oltarju svojega srca, še preden ga je položil na daritvenik in stegnil roko, da bi ga umoril. O kako velika, kako močna ljubezen do Boga! Na zemlji mu ni nič ljubšega, kakor ta njegov sin, a pripravljen ga je žrtvovati, ker Bog tako hoče!

A čim bližje je konec potovanja, tem težavnejše so stopinje: kako je moral dobremu očetu srce trgati oni ganljivi pogovor, ko sta šla po bregu »v hrib«! Najtežja naloga pa je bila seveda na gori. Otroci, skoro groza me je pripovedovati: ljubeči oče pripravlja oltar, da bi daroval preljubega sina... Že je zloženo kamenje, oltar je gotov — nanj položi še drv — na drva svojega edinca — le še jedno dejanje, izmed vseh najstrašnejše, naj se izvrši! Da, ker je tako božja volja, — tudi za to se odloči junaško srce — že iztegne Abraham svojo tresočo roko in nastavi grozoviti nož — toda hvala Bogu! — v pravem času mu še zadrži desnico angelova beseda! — Lahko si mislite, kako je oveselil pobožnega očaka ta angelski glas iz nebes! kako pobožno je daroval ovna v žgavni dar! kako lahkih stopinj sta šla presrečni oče in veseli nedolžni sin po bregu nazaj! kako sta oba delala najsvetejše sklepe, da hočeta Bogu zvesto služiti vse dni svojega življenja itd. Pa take stvari se ne dajo vse dopovedati z besedo! (Vpr. 329.)

3. Namen božjih poskušenj. Že poprej sem omenil, da Bog ni poskusil Abrahama zaradi sebe samega, Bog ga je dovolj poznal; marveč to je storil zaradi Abrahama, da bi mu dal priliko, pokazati svoje čednosti: vero, ljubezen, srčnost itd.; te čednosti še bolj utrditi in pomnožiti, pridobiti si še več zaslug, še več milosti, še več blagoslova božjega. Tako Bog še sedaj skuša ljudi z raznimi težavami in britkostmi, zlasti bogoljubne. (Vpr. 73.)

4. Opetovana obljuba Odrešenika: »Po nekom izmed tvojih mlajših bodo oblagodarjeni vsi narodi na zemlji«.

5. Izak je (peta) predpodoba Jezusa Kristusa. Katere so štiri prve predpodobe? (Adam, Abel, Noe, Melkizedek.) V katerih rečeh je bil Izak kaj podoben Zveličarju? V kateri reči še? Čakajte, vam bom pomagal, da si vse prav lepo uredimo; in sicer tako, da vam jaz najprej povem, v čem je bil Izak predpodoba, vi pa dostavite, kako se je dopolnila pri Jezusu Kristusu: 1. Izak je bil opetovano obljubljen že pred rojstvom (istotako Jezus; katere prerokbe že veste?). 2. Izak je bil edini, pristrčno ljubljeni sin svojega očeta (Jezus Kristus je prelubeznivi Sin Boga Očeta; kdaj je bilo to razodeto?). 3. Izak je bil pokoren svojemu očetu in vsled te pokorščine je bil pripravljen dati svoje življenje, zato se je dal očetu radovoljno zvezati in je mirno čakal smrtnega udarca (Jezus Kristus je bil svojemu nebeškemu Očetu pokoren do smrti, in sicer do smrti na križu. »Darovan je, ker sam hoče, in niti ust ne odpre. Kakor jagnje je peljan v klavnico« itd.). 4. Izak je imel biti darovan na gori (tudi Jezus Kristus je bil darovan na gori in sicer na gori, katera je bila del gore Morije). 5. Izak in Abraham sta se ganljivo žalno pogovarjala, ko sta šla v hrib (Jezus Kristus je na Oljski gori prosil svojega nebeškega Očeta: »Oče, ako je mogoče« itd.). 6. Izak je sam nesel na goro drva, na katerih je imel biti darovan (Jezus Kristus je nesel težki križ na goro Kalvarijo). 7. Izak je bil po čudežnem posredovanju nebeškega angela rešen smrti (Jezus Kristus je po največjem čudežu — po svojem čudovitem vstajenju — zopet oživel). — V veliko rečeh, kaj ne, je bil Izak predpodoba našega Zveličarja, a v vseh rečeh pa vendar ne, in sicer v glavni reči ne: umreti mu ni bilo treba, ker njegova smrt bi itak ne bila mogla nič koristiti človeštvu. Glejte, najstrašnejšega Izak ni trpel, a ljubi Jezus pa je prestal za nas tudi strašno smrt. Abrahamovemu sinu je prizanesel Bog, svojemu lastnemu Sinu pa ni prizanesel, marveč ga je iz ljubezni do nas izročil v grozovito smrt na križu. Ko so neusmiljeni rablji na gori Kalvariji nastavili strašne žeblje in jeli vihteti težka kladiva, da bi Sinu božjemu roke in noge pribili na križ, takrat ni bilo angela z nebes, da bi bil zaklical: »Stojte, nehajte!« marveč daritev se je dovršila v vsej grozoviti popolnosti: v neizmernih, nepopisnih mukah in bolečinah, dušnih in telesnih je umrl Sin božji na križu! To je namreč neskončna ljubezen božja, katere ni mogoče dopovedati z besedo, a tudi ne pokazati v nikakršni podobi. (Gl. »pomni!« ob koncu četrtega člena apost. vere.)

V. Uporaba. 1. Abraham je bil pokoren brez ugovora. Od tebe Bog ne zahteva tako težkih reči, in vendar si bil tolikrat nepokoren, čeravno bi bil prav lahko izpolnil njegovo zapoved, ko bi bil le hotel. Ako nisi poslušen starišem, duhovnikom ..., nisi poslušen

Bogu. Kesanje, trden sklep! — A tudi takrat izpolni voljo božjo, kadar se ti naklada kaj bolj težkega; posnemaj Abrahama v junaški srčnosti!

2. Nikdar se ne pritožuj o božjih naredbah. Misli si, zlasti v hudem trpljenju, očaka Abrahama na gori Moriji ter moli udano: »Zgodi se tvoja volja!«

3. Abraham se je tako popolnoma odlikoval v treh božjih čednostih. Obudite tudi vi vsak dan (vsaj na kratko) tri božje čednosti.

(Jako dobrodejno bo za šolarje, ako katehet pri tej lekciji takoj, ali pa ob koncu ure obudi ž njimi vero, upanje in ljubezen.)

15. Zaroka Izakova z Rebeko.

I. Uvod. Abraham je hotel pred svojo smrtjo Izaku preskrbeti še bogoljubno ženo. V ta namen pošlje svojega zvestega hlapca v svoj domači kraj. To in pa, kako je dobri hlapec vrlo izvršil voljo svojega gospodarja, vam bom danes pripovedoval in razlagal.

II. Pripovedovanje. *a)* Kako je hlapec Eliezar potoval in molil; *b)* Rebeka pri vodnjaku; *c)* Kako je Eliezar v Labanovi hiši izvršil naročilo svojega gospodarja.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Sara . . . umrla«, tri leta pred poroko svojega sina. Abraham je bil takrat star 140 let, Izak pa 40 let. — »V mojo domovino«, na Kaldejsko v Haran, kjer je Abraham nazadnje stanoval. Iz Berzabe do Harana je bila dolga pot, nad 900 km, 200 ur. Potovanje je bilo takrat težavno, ker so bila slaba pota in prenočišča, a tudi nevarno zaradi roparskih napadov, posebno ker ni šel prazen. Ker so kamele jako hitre, so prehodile to dolgo pot še prej nego v enem tednu. — »Ne izmed hudobnih hčeri Kananejskih«, Kananejci so bili malikovalci. — »Na tihem moli«, začel je svoje važno delo z molitvijo, kakor se spodobi za vernega moža; silno zaupna je bila ta molitev, ker pričakuje, da mu bode Bog sam po napovedanem znamenju razodel pravo nevesto.

b) »Stopila je k studencu«. Studenci so bili navadno obzidani in, ker so bili globoki, se je šlo po stopnjicah do vode; zgoraj pa je bilo ob robu korito, v katero so donašali vode, kadar so napajali živino. — »Tudi svojim kamelam . . . napijejo«. Kamele potrebujejo veliko vode, ker se napijejo za več (4—5) dni; torej je imela postrežna Rebeka veliko dela, predno je napojila vseh 10 kamel. Zato je posebej omenjeno, da je urno delala: »teče nazaj k studencu«. — »Hči sem Batuela« itd.

Glej razlago str. 159 v opombi.

c) »Neče pa jesti, dokler ne opravi svojega naročila«, tako zelo je bil zvesti hlapec skrben za svojega gospodarja. — »Naredba Gospodova« = božja volja.

Abrahamova smrt. Žal, da naša knjiga nič ne pove o smrti tega preslavnega očaka. Naj se torej pristavi: Abraham je še živel več let. Jele so mu pa moči pešati in je umrl 175 let star. Izak ga je pokopal v Hebronu, v votlini njive, katero je bil Abraham sam kupil za pokopališče. Tukaj je bila pokopana tudi Sara, ki je bila umrla že poprej. — V najstarejših časih so v Palestini večkrat votline rabili za pokopališča. Čeravno je bilo tam mnogo naravnih votlin, so jih vendar rajši sami narejali ter so grobe vsekavali v skale ali navzdol ali pa vodoravno; grob je bil potlej zaprt z velikim kamenom. Nad Abrahamovim grobiščem v Hebronu, v dolini Mambre, kjer so bili pokopani Sara in Abraham, Izak in Rebeka, Lia in Jakob (in menda tudi Jožef), je pozneje pozidala sv. Helena lepo cerkev.

Koristno bo, če katehet še jedenkrat v skupnem pregledu ponovi vrline in čednosti očaka Abrahama.

IV. Razlaga. 1. Bogoljubnost Abrahamova, ker je tako skrben, da bi se zmiraj ohranila prava vera in pobožnost v njegovi hiši. Svojemu sinu ne želi tolikanj bogate, marveč verne in pobožne neveste, ker dobro vé, da najboljša dota je: nedolžnost in čednost.

2. Eliezer — vzgled dobrega pošla. Radovoljna pokorščina: brez ugovora takoj nastopi dolgo in nevarno pot, tem težavnejšo, ker mora s seboj vzeti toliko kamel in blaga. — Ljubezen do gospodarja: niti jesti ne more, dokler ni izvršil naročila; ko je pa vse povoljno opravil, se mu zopet zelo mudi domov, da bi poprej naznanil veseli uspeh svojega potovanja. — Zvestoba: veliko dragocenega blaga se mu je bilo izročilo, pa vse je pošteno odvedel, ničesar ni pridržal za-se. — Vestnost: vso reč oskrbljuje tako vneto, modro in previdno, kakor bi skrbel sam za-se. — Odlikoval se je, kakor njegov gospodar, v pobožnosti: pričel je svoje imenitno delo z molitvijo in končal s pristrčno zahvalo. (Vpr. 410—412.)

3. Rebekine čednosti. Bila je privajena dostojnemu vedenju in postrežljiva, ker je čisto tujemu možu radovoljno izpolnila prošnjo, pa še več storila, kakor jo je prosil, napojila je tudi kamele. S tem je pokazala še drugo čednost: blagosrčnost, ker se ji je smilila tudi žival. (»Pravični se usmili tudi živali«.) Dičila jo je tudi čednost, katera se sedaj semtertja že preveč pozablja: pridnost in delavnost — kako hitro je napajala kamele (imela je le jeden vrč, kolikrat je bilo treba zajemati)! Bila je zares dobrega, blagega srca, in Bog, ki gleda na srce, ji je povrnil že na tem svetu, da je

bila žena očaka Izaka in v vrsti tistih častitljivih mater, ki so bile v rodu našega Gošpoda Jezusa Kristusa.

V. Uporaba. 1. Začni in končaj tudi ti vsak dan in vsako imenitno delo z molitvijo, zakaj vse je odvisno od božjega blagoslova. — 2. Si li tudi ti tako dobrohoten in postrežljiv svojemu bližnjiku — tudi tujcem, kakor Rebeka? Lepo je tako srce! Pomisli, kdaj, kje, kako bi tudi ti lahko postregel bližnjiku: najprej svojim domačim, potlej pa tudi drugim ljudem, s katerimi koli prideš v dotiko. S prijazno postrežljivostjo si je že marsikdo postavil temelj svoji časni sreči. Misli le na pastirčka Feliksa, ki je končno postal papež Sikst V. (1585). — 3. Misli zgodaj na svoj prihodnji poklic ali stan, ter vedi, da najboljša priprava za katerikoli stan je pošteno, bogoljubno, nedolžno življenje v otroških, in mladeniških letih! A. Kržič.

(Dalje prihodnjič.)

Raznoterosti.

Domače starinoslovje. Kakor je »Voditelj« že svoječasno poročal (gl. I. I. str. 213), se je vsled naredbe 2. škofijske sinode v Mariboru ustanovil dijecezanski muzej. Muzejski prostor je v hiši kn.-šk. bogoslovnice (stari gimnaziji) in so doslej nabrane stvari pohranjene v dveh omarah. Posamezne skupine raznih predmetov bomo po možnosti opisali v »Voditelju«. Za sedaj priobčimo bulo papeža Bonifacija VIII. (1294—1303) z dne 26. maja 1300, v kateri se oo. minoritom v Ptujju dovoljuje cerkveno pokopavati vse, ki si izvolijo pri njihovih cerkvah ali na njihovem prostoru svoj grob, in ukazuje župnijski duhovščini plačevati »cerkveno četrtino« od pogrebni in drugih dohodkov. Glasi se bula tako-le:

»Bonifatius episcopus servus servorum dei Dilectis filiis ministro Generali et fratribus ordinis minorum salutem et apostolicam benedictionem. Nuper ut discordie materia tolleretur, que inter vos ex parte una et Prelatos, Rectores, Sacerdotes seu clericos Parochialium ecclesiarum per diversas mundi provincias constitutos ex altera super nonnullis articulis consueverat exoriri, statuendum inter alia duximus et etiam ordinandum, ut omnes possitismittere ad ecclesiasticam sepulturam qui apud ecclesias et loca vestra eligerent sepeliri, quodque de obventionibus omnibus tam funeralibus quam quibuscunque, et quomodocunque relictis indistincte vel distincte, ad quoscunque certos et determinatos usus, de quibus etiam quarta ecclesiastica porcio dari seu exigi non consuevit, seu non debet de iure, nec non de datis seu qualitercunque donatis in morte seu mortis articulo, aut in infirmitate

donantis vel dantis de qua decesserit quomodocunque directe vel indirecte vobis vel aliis pro vobis quartam partem, quam apostolica auctoritate taxavimus, et eciam limitavimus, Parochialibus sacerdotibus et ecclesiarum Rectoribus seu curatis integre teneamini elargiri. Verum quia sicut ex parte vestra fuit expositum coram nobis, in quibusdam locis consuevit solvi medietas, et in aliis tertia, seu alia pars de predictis pro huiusmodi ecclesiastica porcione, propter quod super medietate vel tertia seu alia parte huiusmodi presertim de cera ultra dictam quartam per nos taxatam, aliquando impeti, vos contingit. Nos super hoc vobis ex habundanti cum huiusmodi statutum et ordinatio nostra evidenter id habeant, providere volentes, auctoritate apostolica declaramus, ut ad exhibendum de premissis, eisdem Parochialibus sacerdotibus et ecclesiarum Rectoribus seu Curatis, nisi dictam quartam per vos ut premittitur taxatam et limitatam, in quibuscunque locis, pretextu alicuius consuetudinis minime teneamini, nec possitis etiam coartari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae taxationis, limitationis et declarationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Anagnie septimo Kalendas Iunii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Izvirnik je pisan na pergamen in je imel svinčen pečat na žolto-rdeči vrvi. Pečat ima na eni strani napis: Bonifatius PP: VIII., na drugi pa glavi Petra in Pavla s črkami SPA SPE.

Drugi mednarodni kongres za krščansko starinoslovje. Ta shod je bil napovedan za letošnje leto v Raveno, toda zaradi različnih ovir, zlasti ker je v Raveni v poletnem času podnebje nezdravo, se je morala ta misel opustiti. »Bessarino« (št. 33—34) sedaj prinaša oglas v latinskem jeziku, da se bo shod vršil v Rimu in se otvori na velikonočni torek dne 17. malega travna 1900. Ta misel je prav dobra, ker prihodnje sveto leto bo vabilo nebrojne množice v večno mesto. Tudi ni za starinoslovca lahko pomenljivejšega mesta, kakor je Rim, kjer zlasti krščanski starinoslovec lahko zasleduje spomenike krščanske cerkve vse do apostolskih časov. Ob enem se bo prihodnje leto slavila petdesetletnica, odkar je slavni Giovanni Battista de Rossi s svojimi najdbami v Rimu za pravo ustanovil krščansko starinoslovje kot posebno vedo. V tem času je krščansko starinoslovje postalo velikanskega pomena. Dogmatiki, apologetiki in zgodovini je starinoslovje dalo novo, neomajno podlago, mnogotere podmene protestantske kritične šole so se razbile ob neovrgljivih dejstvih, ki jih je spravilo na dan izkopavanje starokrščanskih spomenikov.

Za prospeh starinoslovske vede so učeni shodi velike važnosti. Učenjaki raznih narodov se med seboj spoznajo, nove ideje se sprožijo,

novi načrti ustvarijo, udeležnikom se poživi navdušenje, a tudi v drugih vzbudi zanimanje. Sklicatelji II. arheološkega shoda so slavni starinoslovci: A. de Waal, L. Duchesne, R. Kanzler, H. Marucchi, J. Wilpert. Tajnik pripravljavnemu odboru je Augusto Bevignani (Roma, Piazza dei Crociferi n. 3), na katerega se je treba obrniti, ako kdo kaj želi. Shoda se lahko udeležijo tudi zgodovinarji in jezikoslovci, orientalisti, bibličisti in patristi. Na shodu bodo zastopani več ali manj vsi krščanski narodi, naj bi ne izostali tudi Slovenci.

Petdesetletnica lista „Civiltà Cattolica“. Težko je najti zbornik, v katerem bi se tako zrcalil novejši duševni pokret celega krščanskega sveta, kakor je rimski list »Civiltà Cattolica«. Letniki tega zbornika obsegajo zgodovino celega žitja in delovanja v znanstvu in politiki, v cerkvi in izven cerkve, za cerkev in proti cerkvi zadnjih petdeset let. Ker je list res svetovnega pomena, je primerno, da cenjene čitatelje ob petdesetletnici ž njim seznanimo. Dne 1. aprila 1899. leta je izšel 1171. snopič VI. zvezka, 17. serije v praznični obliki s pohvalnim in laskavim papeževim pismom. V istem snopiču je tudi kratka zgodovina lista, iz katere povzemamo naslednje podatke.

Bilo je po revoluciji viharnega leta 1848. Polagoma so se začeli zavedati treznejši duhovi in popravljati podrtije, ki jih je vsepovsod povzročila revolucija. Socijalno življenje je bilo razrovano, politične razmere hudo zamotane, v znanstvu pa skrajna zmedenost pojmov in vsakovrstne zmote. Za občni blagor, znanost in cerkev zavzeti možje so iskali sredstev, kako bi se zacelile hude rane. Med drugim so sklenili ustanoviti list, ki bi naj razganjal časovne zmote in netil luč prave krščanske omike. Papež Pij IX., ki je takrat bival v Portici pri Napolju, je odobril načrt in vodstvo lista izročil jezuitom. Začetkom aprila 1850 je izšla 1. številka. Za geslo si je list izbral besede psalmistove (143, 15): *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius.*

List se je moral boriti z velikimi potežkočami. Italija je bila razkosana takrat v sedem različnih držav, katerih je vsaka imela svoje posebne uredbe, težnje in cilje. »Civiltà Cattolica« ni mogla omejiti svojega načrta le na eno državo, marveč ga je razširila čez vso Italijo. Navskrižje z različnimi vladami s svojimi posledicami je bilo neizogibno. Zlasti je pa s pošto bilo veliko in včasih smešnih sitnob, ker je list moral prepotovati nebroj držav, preden je n. pr. prišel v Milan.

Razven tega se je takrat začela splošna reakcija proti revoluciji, ki je s svojo težko roko večkrat dušila tudi pravi in koristen napredek. Visokoučeni teološki in filozofski sestavki v »Civ. Catt.« so se morali podvreči modri razsodbi napoljske policije, preden so zagledali svet. To je primoralo izdajatelje, da so še l. 1850. list preselili v Rim, kjer je ostal do l. 1870. V cerkvenih zadevah so bili članki v »Civ. Catt.«

večkrat odločilnega pomena. Tako je l. 1851. prinesla članek, nekak program o določbi brezmadežnega spočetja bl. D. M. Papež Pij IX. je na to sklical posebno kongregacijo, ki naj bi preiskovala, ali kaže določiti nauk o brezmadežnem spočetju. Uredništvo »Civ. Catt.« je pa zbralo in uredilo razne zmote, ki nasprotujejo temu nauku.

Ko je bil napovedan vatikanski koncil, je »Civ. Catt.« začela po vrsti prinašati članke in dopise, ki so obravnavali tvarino za bodoče koncilske razprave. V tem oziru je preznamenit kratek dopis iz Pariza v št. 453, zv. V, 1869, v katerem dopisnik priporoča, naj očetje prihodnjega zbora odločijo tudi o nezmotljivem učiteljstvu rimskega papeža, ker bi se s tem storil konec zloglasnemu galikanizmu. Ta kratek članek je razpalil duhove, kakor če iskra pade v smodnik. Začel se je vroč učenjaški, diplomatični in politiški boj po vsej Evropi. A prav ta silni pokret je pokazal, da je določitev ne le primerna, ampak celo nujna. »Civ. Catt.« je koj iz početka pogumno branila nezmotljivo učiteljstvo papeževo in je zmagala.

Ko je Rim padel v roke kralja zedinjene Italije, se je »Civ. Catt.« morala preseliti iz večnega mesta v Florencijo in je vsled tega za tri mesece prenehala. A kakor prej, tako je tudi slej uspešno izvrševala svojo nalogo. Ni pač lahko najti važnejšega vprašanja v bogoslovju, modroslovju, javnem pravu, gospodarstvu in leposlovju, ki bi ne bilo obdelano v letnikih »Civ. Catt.« Zlasti so tehtni članki proti günterijanizmu, ontologizmu, rosminijanizmu itd. Med njenimi sotrudniki so zlasti omeniti odlični modroslovci Liberatore, Tongiorgi, Taparelli. Tudi druge stroke: naravoslovje, jezikoznanstvo, zgodovina in starinoslovje, kritika in politika so odlično zastopane.

Od l. 1887. ima list zopet svoj sedež v Rimu.

Manj sreče je imela v znani zapleteni zadevi Leona Taxila in Diane Vaughan. Tudi v politiki se je že večkrat opekla. Napoljska reakcionarna vlada jo je nekdaj obdolžila liberalizma in ji zaprla pot v kraljestvo. Pred leti je priobčila več zasoljenih dopisov iz Pariza proti trozvezi. Vsled tega se je zlasti na Nemškem vzdignilo precej prahu. No, o tem si naj misli kdo kar hoče, dotakniti se pa moramo še neke druge reči v »Civ. Catt.«, ki se neposredno tiče nas Slovencev. Politični dopisi iz Avstrije so navadno naperjeni proti Slovanom, a naravnost lažnjiv, podel in zloben je dopis v številki 1160, zv. IV., 1898. Dopisnik poroča o izgredih v Trstu po umoru cesarice Elizabete. Tukaj pa brezobrezno trdi, da so Slovani organizirali pravi lov na Lahe (venne organizzata dagli slavi una vera »caccia all' italiano«), to, da je bil izbruh sovraštva med tem divjim narodom (fra quella gente rozza). Dalje pravi, da je taisti izvržek ljudstva (la schiuma del popolaccio) demonstroval tudi proti konferencam p. Pavissicha. Celemu svetu je

znano, da so laški socijalisti preprečili dotične pridige, ta dopisun pa ima toliko brezobraznosti, da to zvrne na Slovence. Ni tukaj mesto, spuščati se v politične reči, a v imenu resnice in pravice moramo prosvedovati proti takemu obrekovanju. Ali za dopisnike »Civ. Catt.« ne velja osma zapoved božja? Sicer pa dobro vemo, kam meri tako pisarjenje. »Civ. Catt.« je odličen list, ki ima čez 12 tisoč naročnikov in ima velik ugled v najvišjih cerkvenih krogih. Zatorej le očrtni pred vsemi temi te »divjake« Slovence.

K sklepu dopisun z zadovoljstvom naznanja, da so italijanski poslanci (prostozidarji!) že stavili interpelacijo na ministerskega predsednika.

Tudi nasproti glagoljski službi božji zavzema skrajno sovražno stališče. Seveda nima pojma o zgodovini in pomenu glagoljice. Ali »Civ. Catt.« na ta način misli utirati pot vzvišeni misli Leona XIII., ki razkolnike kliče v krilo katoliške cerkve in jim zagotavlja njih liturgične posebnosti? Nalašč opozarjamo cenjene čitatelje na ta žalostna dejstva, kako nas »dobri prijatelji« znajo črniti v najvišjih krogih. Priporočati je omikanim Slovencem, ki so večji italijanščine, da tu in tam pošljejo kak stvarni podatek o naših razmerah v »Civ. Catt.«, sicer bomo vedno veljali za divjake.

Ocene.

A. Biblične vede.

Paulinische Lehre über das Moralsubjekt. Als anthropologische Vorschule zur Moraltheologie des heiligen Apostels Paulus. Von Prof. Heinrich Sladeczek, F. E. geistl. Rath. Mit oberhirtlicher Druckgenehmigung. Regensburg. Nationale Verlagsanstalt (früher G. J. Manz). 1899. 8°. Strani XI+335. Cena 4 marke. — Veleučeni škof dr. Simar je v svoji l. 1883. pri Herderju izdani knjigi »Theologie des hl. Paulus« rekel, da novejši bogoslovci pisem sv. Pavla ne spoznavajo s tisto natančnostjo, kakršno bi v tako važni zadevi pričakovali; ako začnejo pisma velikega apostola proučevati, izgubijo kmalu veselje in pogum radi pretežke naloge, ker ne poznajo čisto posebnih in le sv. Pavlu lastnih izrazov. In vendar je dandanes neobhodno potrebno, sv. Pavla temeljito poznati, ne le, da ž njim branimo sv. krščansko vero, temveč da njega samega pred krutimi napadi ščitimo. Med protestantskimi bogoslovci je namreč v novejšem času nastala struja »radikalnih eksegetov«, ki naravnost trdi, da Pavlova pisma niso pristna, da sv. Pavla sploh nikdar bilo ni. Protestanti so tekom treh stoletij marsikatero knjigo izbacnili iz sv. pisma, od »Strohepistel« sv. Jakoba do Izaja itd.,

a sv. Pavla se do najnovejše dobe niso lotili, šele sedaj, v času dekadence in secesije, pride tudi doctor gentium pod nož. Zakaj? »Ker Pavlova pisma zatrjujejo razodenje božje, ki se je po Pavlovih nazorih na čudežni način izvršilo, ker trdijo božanstvo Jezusovo. To je pa vse krivo.«

Ergo! Pavlova pisma so torej plod praznovernih razmotrivanj in zmot drugega ali tretjega veka, kakršni so po Straussu in Renanu tudi evangeliji. Tako je protestantski profesor dr. Karol Holsten skušal dokazati, da je spreobrnjenje sv. Pavla samo halucinacija (dass die Christusvision eine immanente That des eigenen Geistes, eine Selbsttäuschung über die vermeintliche Objectivität seiner Christuserscheinung war). Enako govori Lüdemann in Pfeiderer, nekateri drugi pa v Pavlu ne vidijo drugega, kakor »philo-hellenističnega modroslovca«. Svoja dokazovanja opirajo na Pavlova pisma sama in sicer vsled rabe in pomena izrazov $\sigma\omega\mu\alpha$, $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\acute{\iota}\varsigma$, $\psi\upsilon\chi\acute{\eta}$, $\nu\omicron\delta\varsigma$ in $\acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\acute{\iota}\alpha$. Teh samostalnikov v Pavlovih pismih ne smemo razumevati v prejšnjem krščanskem pomenu, temveč v popolnoma panteističnem, kakor jih razumeva pisatelj Pavlovih pisem sam.

Takim krivim in pogubljamim nazorom se upreti, je namen Sladczekove knjige. Zato pa hoče pobiti razlaganja protestantskih bogoslovcev gledé na zgoraj navedene besede. Po vrsti razmotriva posamezne izraze. Njegovi dokazi so: 1. $\Psi\upsilon\chi\acute{\eta}$ znači isto, kakor hebrejski $\psi\text{חַי}$, v slovensčini bi najbolje rekli: dihajoč (der Athmende), kakor je Gen. 2, 7, הָיָה שְׁחָיִל ; ne pa, kakor H. Cremer misli: das individuelle Leben, to je: od osebe v mislih odmišljeno (abstrahirano) življenje. $\Sigma\omega\mu\alpha$ v nasprotju z $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}\gamma\epsilon\iota\omicron\nu$ 1. Cor. 15, 40, pomeni telo, kakršno vidimo pri živem človeku; $\sigma\omega\mu\alpha$ in $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\acute{\iota}\varsigma$ sta sinonima, a ne pomenita protestantskega izraza: der stoffliche Organismus. Najtežja beseda je $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$. Radikalci si domnevajo, da znači $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ isto, kar je $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\kappa\omicron\sigma\mu\omicron\upsilon\varsigma$, del (panteistične) vesoljnosti v človeku; toda $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ pomeni dušo, od Boga vstvarjeno, individualno in vsakemu človeku posebej podeljeno bitje, radi tega pravi Pavel $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon\varsigma$ z določnim členom. $\Pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ je izvir in vzrok človeškega življenja, ne pa po Holtzmanu začasen Bogu koordiniran del človeškega bitja. $\Nu\delta\varsigma$ je duše, $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, delovanje, mišljenje; nasproti Krummovi razlagi: » $\nu\omicron\delta\varsigma$ tantum adhibetur, ubi homo usum habet cum mundo« stoji v protislovju s Pavlovim stavkom: » $\tau\acute{\alpha}$ $\acute{\alpha}\sigma\rho\alpha\tau\alpha$ $\acute{\alpha}\nu\theta\omega\upsilon$ $\acute{\alpha}\pi\omicron\delta$ $\kappa\rho\acute{\iota}\sigma\epsilon\omega\varsigma$ $\kappa\omicron\sigma\mu\omicron\upsilon\varsigma$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\pi\omicron\iota\eta\mu\alpha\sigma\iota\nu$ $\nu\omicron\sigma\omicron\upsilon\mu\epsilon\nu\alpha$ $\kappa\alpha\theta\omicron\rho\acute{\alpha}\tau\alpha\iota$ «, s čimur je dokazano, da $\nu\omicron\delta\varsigma$ ni samo občevanje duše z vidnim svetom, temveč da se nanaša tudi na nevidna, transcendentalna bitja. Καρδία ni samo hebrejski לב , srce v mesenem smislu, temveč je i skupna telesna moč človeške duše, ki se v tvornosti kaže kot ljubezen. Kočljivo mesto je 1. Cor. 11, 12, $\acute{\omicron}$ $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon\varsigma$ \dots $\acute{\eta}$ $\gamma\upsilon\nu\eta$ \dots $\tau\acute{\alpha}$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ $\acute{\epsilon}\kappa$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\theta\epsilon\omicron\upsilon\delta$, ali pa 1. Cor. 11, 7,

άνηρ μὲν... εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ... γυνή δὲ δόξα ἀνδρός ἐστίν. Ni li to panteizem? Ne, ker hoče Pavel reči: mož je vladar na svetu (tudi čez ženo), radi tega je Bogu podoben, ki je vladar v nebesih in na zemlji; tertium comparationis v besedi εἰκὼν je: vladarstvo. Z nobeno besedo se pa Sladeczek ne peča toliko, kakor z izrazom ἁμαρτία = greh. Po panteističnem modrovanju greha v našem pomenu sploh ni; kajti mi (po pravici) trdimo, da je greh nasprotstvo med voljo božjo in voljo našo, ako pa človek ni drugega nič, kakor del vesoljnega božanstva, potem tudi onega nasprotstva ne more biti, ker vse, kar misli in hoče človek, mora hoteti i Bog. Dobro zavrne pisatelj vse novodobne »radikalce« s pozivom na 1. Cor. 8, 6, kjer sv. Pavel terja, da se mora vršiti vse po božji volji, εἰς Αὐτόν in 1. Thess. 2, 12, εἰς τὴν Ἐκκεντοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. Iz česar sledi, da veliki apostol določno razločuje med voljo božjo in človekovo, da je torej ἁμαρτία v katoliškem smislu mogoča.

To so glavne poteze iz zanimive knjige, ki je pisana z veliko bistrumnostjo in s priznanja vrednim trudom. Je li pa način dokazovanja povsem dober in hvale vreden, je drugo vprašanje. Brezdvomno je velik nedostatek, razširjen po vsej knjigi, da pisatelj nikjer ne navaja drugih virov, kakor le paralele iz sv. Pavla samega. Da bi pomen kake besede, ki jo je on, sv. Pavel, modroslovno izobražen mož, rabil v I. veku po Kristusu, dobro spoznali, treba je vedeti, kako se je oni čas beseda sploh rabila; v ta namen bi morali navesti celo vrsto pisateljev iste dobe. Takih pa po knjigi zastonj iščemo. Vsa dokazovanja izvaja izključno le iz Pavla: Se li to ne pravi dokazovati idem per idem? Kje ostane Philo, ali Seneca in Cicero? Nadalje: vsa razprava je strogo modroslovna, razlaganje metafizičnih pojmov. Za take pa imamo učitelja, ki stoji nedosegljiv na modroslovnem obnebju — sv. Tomaža A.! Brez njega ne more katoliški pisatelj dokazovati, in če bi se mu reklo, kakor nekdanj Jheringu: »To vse je že, in sicer mnogo boljše, povedal doctor angelicus!« A Tomaževih nazorov nam Sladeczek nikjer ne podaje, dasi bi jih ravno pri razlaganju ἁμαρτία nujno potrebovali.

Dr. Ant. Medved.

B. Dogmatika.

Institutiones theologiae dogmaticae. Tractatus de Deo creante, de Deo consummante, auctore Petro Einig, s. theologiae et philosophiae doctore, eiusdem s. theologiae in seminario Treverensi professore. Cum approbatione Ordinarii. Treveris ex officina ad S. Paulum 1898. 8°. VII+172, II+68.

Profesor Einig ni več novinec v vrsti katoliških dogmatikov. Izdal je l. 1896. razpravo o milosti božji, ki šteje VIII in 210 strani, l. 1897. pa razpravo o trojedinem Bogu, ki ima VII in 209 strani. Oblika knjige

je enaka tej, v kateri nam podaje razpravi o Bogu stvarniku in izvršitelju. Eno izda pa še brž to leto o Bogu posvečevavcu in s to dovrši učenj profesor svojo dogmatiko ter ustreže brez dvoma ž njo želji svojih učencev. Namen je namreč knjigi vidno šola in njej tudi lahko služi, ker so razprave pregledne, pojedine resnice pa na drobno razjašnjene in dokazi zanje ne predolgi, zajeti iz sv. pisma, ustnega izročila in uma; le-ta je verski ali naravski, kakor nanese resnica, kateri naj dokaz velja.

Razprava o Bogu stvarniku ima dva dela: o stvarniku in o stvareh. Nauk o stvarniku se razpravlja v sedmih trditvah in sicer z ozirom na znano vrsto vzrokov str. 1—38. Vmes (trditve 5.) govori E. tudi o čudežih in uči, da jih more Bog, samó Bog, delati, stvar pa, angel ali človek, more le sodelovati kot sredstvo v roki božji (corollarium). Smeh pač posili človeka, kar piše luteran Hase¹ o čudežih: »Cerkev je sklep izdala, da se čudeži ne smejo sedaj goditi, če škof ne dovoli«. Učenj mož je pač tu mislil na sklep trident. zbora (sess. 25): ... nulla etiam admittenda esse nova miracula nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente et approbante episcopo.

V drugem delu nam podaje E. nauk sv. vere o stvareh: o tvornem svetu, o človeku in o angelih. O svetu razpravlja hexaëmeron (trdit. 8), oziroma razlaga razne podmene o poročilu Mojzesovem gledé na početek sveta, pa se ne odloči za nobeno, češ, da je boljše, kar uči sv. Bonaventura², »pobožno dvomiti, kakor kaj drzno določiti«.

Nauk o človeku obsega ravno 100 strani in v 14 trditvah (9—22) zvemo blizu vse, kar se more reči v dogmatiki, ki je za šolo, ne da postane preobširna; o njegovem početku, naraščaju, bistvenih delih in naravnih svojstvih (str. 49—77). Gledé na potop sodi Einig poleg Hummelauerja³, da za zemljo brž ni bil splošen, a je možno, da tudi ne za človeka (trdit. 10, sholij 2). Kar uči potlej o nadnaravnih lastnostih in o njih zgubi vsled greha, ni malo zanimivo, zlasti še zato, ker se pisec večkrat ozira na mnenja novejših protestantov; ta niso samo različna od mnenj starejših, ampak so po večini njih zanikanje, posebno v oziru na izvorni greh⁴. O usodi otrok, ki umrjo brez svetega krsta, uči E. prav, kakor sv. cerkev, da so zavrženi, in vsled tega, prišavlja, da čutijo žalost, dasi le majhno (trd. 22, 3).

O angelih razpravlja E. v 5 trditvah in sicer, da so (trd. 23), čisti duhovi (trd. 24), ali zadnje, pravi, ni še verska resnica, pač pa je drzno, če še kdo o tem dvomi (str. 154). Zanimlje morda bravca tudi to, kar

¹ Evang. protest. Dogm. § 114: »Eine kirchliche Satzung ist dahin erlassen worden, dass Wunder derzeit nicht ohne Genehmigung des Bischofes geschehen können.« — ² P. 2, d. 14, a. 1, q. 1.

³ Commentarii in Genesin p. 235. — ⁴ Prim. str. 116, op. 2.

piše E. o bivanju in spoznavanju angelov (sholija na str. 156—158). V trditvi 25. uči, da so tudi angeli prejeli — najbrž že o vstvaritvi (sholij 1), kakor sodi sv. Tomaž¹ — nadnaravno milost božjo, ali veliko njih jo je kmalu izgubilo. Kar jih je v milosti božji ostalo, so dobri angeli in varuhi človeku (trditev 26) in verjetno je, da tudi cerkvam, krajem (sholij), katoliški cerkvi pa je nadangel Mihael za varuha². Kar jih je padlo, pa so hudi duhovi in delajo na pogubo človeka s skušnjavo, z nadlogo, z obsedo in z magijo (trditev 27). Kakor pri drugih naukih, drži se E. tudi v tem določb sv. cerkve in kjer se še teh ne nahaja, sledi sv. Tomažu in redkeje drugim.

Razprava o Bogu z v r š i t e l j u šteje v dveh poglavjih osem trditev. V prvi govori o smrti in uči, da je sicer naravna z ozirom na sestavo človeške narave, vendar pa je v sedanjem stanu kazen greha; po pravu je splošna, ne pa morebiti v dejstvu, zlasti z ozirom na nauk apostolov Pavla (II. Tim. 4, 1) in Petra (Act. 10, 42) o sodniku »živih in mrtvih«; posebej pa v oziru na Pavla (I. Corinth. 15, 51): Ἰησοῦ, μυστήριον ὑμῖν λέγω πάντες μὲν οὐ κοιμηθήσόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγθήσόμεθα. Res, kakor se stavek po navadi razlaga, bi v tem ne bilo nič kaj tajnosti. Umreti, a brž se spremeniti, za to imamo že zgled tudi v naravi!³ Enako razlaga tudi, kar piše apostol v listu do Tesaloncev (I. ep. 4, 14).

V drugi trditvi razpravlja E. nauk o posebni sodbi, v tretji o nebesih, v četrti o peklu in v peti o vicah — vse skrbno in previdno, držeč se nauka sv. cerkve in bogoslovcev stare šole. Gledé na ogenj v vicah pa cika bolj na stran onih, ki ga imajo poleg Klementa Aleks.⁴ za φρόνιμον πῦρ. Da je kazen v vicah tudi »zdravilo«, pa je redko kje drugje brati.

Znamenja o koncu sveta nam našteje E. v šesti trditvi in v poslednjih utrjuje odločilni resnici, da je »vstajenje mesa« in »sodnji dan«, poslednja sodba, sodba živih in mrtvih. V sholiju dokazuje, da je hilijazem zoper resnice sv. vere, čeprav se milejši — kraljevanje brez poltenih užitkov — še od cerkve ne šteje med ločinke.

Dr. Einig piše v lepem jeziku, včasih pa jo zavije preumetno in tedaj je njegova beseda manj umevna za bravca, ki mu latinščina ali stvar, za katero gre v stavku, ni domača, n. pr. na strani 146.: ex theologis itd. To pa je le redko. Da stavi imena sv. očetov, katerih besede navaja za utrjenje resnice, pod črto, meni ne ugaja, ker moti oko pri branju, v spominu pa si človek tudi težje obdrži, če je treba misliti na dva kraja, nad črto in pod črto. Kjer izrek sv. očeta ne utrjuje resnice, ampak jo le razlaga, pa je prav, če se ime ali še tudi

¹ Sum. theol. I, q. 67, a. 3. — ² Prim. molitev po sv. maši: Leon XIII. dne 6. januarija 1884.

³ Prim. Jos. Corluy S. I. nav. del. zv. I, str. 532 ss. — ⁴ Stromata, 7, 6.

beseda stavi pod črto. Spisu, iz katerega se izrek sv. očeta vzame, pa je vselej najbolje mesto pod črto. — Tisek je ukusen in blizu brez večjih pomot, cena pa je razmeroma nizka, samo 3 K. 60 v.

Dr. I. Mlakar.

Jezus Kristus pravi Bog. Pregled najvažnejših dokazov tej temeljni resnici krščanske vere. Spisal dr. Ivan Svetina, katehet in profesor na c. kr. višji gimnaziji v Ljubljani. V Ljubljani, 1899. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki. Založil pisatelj. 8°. Strani 94. Cena 40 kr. Dobrodošla knjiga! V sedanjem času posebno potrebujemo takih poljudnih razprav. V Ljubljani se je sklenilo, izdati apologetiko za slovensko ljudstvo, dr. Svetina je eno resnico, najvažnejšo izmed vseh, apologetično dokazal (v lavantinski škofiji sicer že imamo apologetiko od dr. Lavoslava Gregoreca). Izdavatelj je v lepem jeziku navedel običajne dokaze (po Wapplerju, deloma i po Schellu) za božanstvo našega Zveličarja. Taki so: 1. Jezusovo pričevanje o samem sebi; 2. Čudeži; 3. Prerokbe; 4. Jezusov nebeški nauk; 5. Jezusova vzorna svetost; 6. Čudovita vzvišenost Jezusove osebe; 7. Čudovito razširjanje in vedni obstanek krščanske vere in cerkve; 8. Krščanski mučenci; 9. Čudovita prenovitev sveta po krščanstvu. Kot uvod služi premišljevanje o »važnosti resnice, da je Jezus Kristus pravi Bog, in kako jo hočemo dokazati«. Ne le krščanska vera, ampak tudi krščansko življenje temelji na tej velepomembni resnici. Jezus Kristus je učil in katoliški cerkvi izročil resnice, katere moramo verovati, pa tudi čednosti, katere moramo v svojem življenju izvrševati. Zato je z vero v božanstvo Jezusa Kristusa v hudem nasprotju ne le očitno pregrešno in brezbožno življenje, ampak tudi ona verska brezbržnost in malomarnost v izpolnjevanju božjih in cerkvenih zapovedij, ki je danes tako razširjena tudi med takimi kristijani, ki sicer še niso izgubili vse vere, pri katerih pa versko prepričanje nekako umira in kakor iskra pod pepelom polagoma ugaša v skrbeh in zabavah vsakdanjega življenja. Ta iskrica zveličavne vere krščanske, katera pa tli — morda s prav malimi izjemami — v srcu vsakega Slovenca, naj zopet postane živ plamen, ki sveti in blagodejno ogreva. Malomarnost in brezbržnost v spoznavanju resnice je za mislečega človeka nedostojna. Naravnost pogubna pa je, kadar se gre za najvažnejše resnice, od katerih spoznanja in dejanskega priznavanja je odvisna časna in večna sreča posameznega človeka in celega naroda. Tem resnicam pa moramo prištevati temeljne resnice krščanske vere in med temi zlasti resnico, da je Jezus Kristus pravi Bog. Njo jasno dokazati, je namen lične knjižice. Dokazovanje je jasno in določno, jezik lep in čist. Čisti dohodek knjižice, ki je ponatisnjena iz »Zg. Danice«, je namenjen za notranjo opravo kapelice sv. Alojzija v novem poslopju c. kr. višje gimnazije v Ljubljani.

Dr. Ant. Medved.

C. Cerkevna zgodovina.

Die orientalische Kirchenfrage und Österreichs Beruf in ihrer Lösung. Von Dr. Alb. Ehrhard, Professor der Kirchengeschichte an der k. k. Universität in Wien. Wien und Stuttgart 1899. Str. 76.

V današnjih dneh, ko v naši državi na vse strani divja strasten boj, ko se s satanskimi sredstvi skuša zatreti katolicizem in ž njim vred staroslavna habsburška država, je pač knjiga, kakor je ta, svetla zvezda med viharnimi oblaki v temni noči. Koga bi v teh žalostnih homatijah ne vzradostile besede pisateljeve v uvodu: »Mögen die augenblicklichen politischen und nationalen Verhältnisse Österreichs noch so betrübend sein, ich glaube an die Zukunft der grossen katholischen Monarchie, solange sie katholisch bleibt?« Veleučeni gosp. pisatelj je prepričan, da ima Avstrija posebno važno nalogo v rešitvi vzhodno-cerkvenega vprašanja.

Razpravo, ki nam jo podaje knjižica, je pisatelj predaval v glavni skupščini dunajske Leonove družbe dne 28. listopada 1898, le da je tukaj nekoliko razširjena. Razpada pa v tri dele, v katerih pisatelj razmotruje te-le tri točke: I. kako je nastalo in se razvilo orijentalno cerkveno vprašanje; II. poskusi in nade zedinjenja; III. kakšno nalogo ima zlasti Avstrija v tem vprašanju.

I. Umevno je, da nam tukaj pisatelj ne more podati cele zgodovine cerkvenega razkola, temveč opozarja le na markantne zgodovinske razmere, vsled katerih je nastalo razcepljenje. Ako obrnemo svoje oči na krščanski vzhod, vidimo, da ni le odcepljen od zahodne cerkve, marveč je i med seboj jako razkosan. Ta razcepljenost pač nikakor ne odgovarja namenu, katerega je imel Odrešenik, ko je ustanovil na pečino eno cerkev, ki je raztresene otroke božje hotel zbrati v en ovčinjak. Eden Bog, ena vera, eden krst, ena sveta, katoliška in apostolska cerkev, ta veroizpoved odmeva iz apostolskih in starokrščanskih časov. Srčna želja po edinosti dije še dandanes iz vseh liturgij zahodne in vzhodne cerkve. V prvih treh stoletjih, v dobi krvavega preganjanja, nahajamo na vzhodu in zahodu eno cerkev Kristusovo, a istotako nam že v tem času jasno stopa pred oči dejstvo, da je rimska cerkev že takrat bila središče krščanskega sveta. Vzhodna cerkev je v tej dobi podobna cvetoči, nedolžni devici. Sadovi njenega blagoslovljenega delovanja se razsipavajo tudi na daljni zahod in v mnogoterem oziru je mladostna vzhodna cerkev tudi nam zahodnjakom duhovna mati. Častitljive apostolske cerkve: Jeruzalem, Antijohija, Efez, Aleksandrija itd. mikajo naše duševne oči. Žal, da se že tu kažejo na vzhodnem nebu nevarni oblaki, ki mečejo senco na njivo Gospodovo. Vzhod je bil že od nekdaj plodovito tlo raznih krivover.

Komaj je rimsko cesarstvo vtaknilo svoj krvavi meč v nožnico, izbruhnjejo na vzhodu velike dogmatične borbe, ki so od 4. do 8. veka do tal potresle vzhodno krščansko cerkev. Ti duševni boji so imeli sicer tudi dobre posledice, ker so se duhovi vzdramili, nazori sčistili, nova vprašanja so vzplavalala na površje in to je pospeševalo napredek, vendar je z druge strani jel bolj in bolj giniti zmisel za pravo cerkveno edinstvo v duhu Kristusovem. Posamezni deli se začnejo trgati od skupnega cerkvenega telesa. Razlika med krščanskim vzhodom in zahodom se bolj in bolj poostruje v nasprotstvo. Krivoverske homatije so dale le prepogostoma grškim cesarjem priložnost, vmešavati se v cerkvene in teologične zadeve, oholi cesaropapizem je na vzhodu zaslužnil cerkev, na zahodu je pa barbarstvo vrglo ob tla ne le rimsko državo in kulturo, marveč tudi zadušilo pravo cerkveno življenje. Rimska stolica postane plen grabežljivega, polbarbarskega italskega plemstva. Naposled se vzhodno-grškemu cesarstvu pojavi tekmeč v rimsko-germanskem cesarstvu. Napetost med vzhodom in zahodom je dospela do vrhunca, struna je morala počiti. Bližnji povod k temu je dal Focij, ki je globoko vkoreninjenemu kulturno-političnemu nasprotstvu dal dogmatični obrazec. Ideja Focijeva ni umrla z njim, marveč je dozorela popolnoma v 11. stoletju.

Po mnenju pisateljevem je razkol posledek kulturnih in psiholoških dejstev, zatorej ni toliko cerkveno, marveč bolj kulturno vprašanje. Priznavamo, da kulturni odnošaji mogočno vplivajo na zgodovinske dogodke, ne izvzemši cerkvenih in strogo teologičnih, vendar nam se zdi enostransko cerkveni razkol smatrati le kot kulturno vprašanje. Če bi namreč kulturna razlika bila vzrok cerkvene needinosti, potem bi bil Kristus moral ustanoviti več cerkvij, ker razlika v kulturi je bila in bo, dokler bodo ljudje na zemlji. Kaj je kultura? Ta pojem je dandanes, če kdaj prej, dokaj nejasen, mislimo pa, da nam pritrđi več ali manj vsak, ako rečemo: »Kultura je svota vseh onih dobrin, ki človeka spopolnjujejo«. Ker so pa različne potrebe, različni jeziki, različne zemljepisne, obrtne in druge razmere, je tudi kultura različna. Pod pojmom »kulture«, vsaj v krščanskem smislu, so pa vključene tudi duševne dobrine, katere daje človeku cerkev¹. Razlika v kulturi postane cerkvi pogubna, ako se cerkev postavi na enostransko kulturno stališče ali če zatemni zmisel in pojem o bistvu Kristusove cerkve.

Cerkveni razkol je imel slabe posledice za zahod in vzhod. Mi zahodnjaki tega nečemo radi priznati, a je vendarle res, da je razkol skeleča rana tudi za zahod. Na str. 19. in 20. opozarja gosp. pisatelj na nekatere posledice, ki jih je razkol povzročil na zahodu. Iz prej plodonosnega in mirnega vzajemnega sodelovanja med vshodom in zahodom se je razvil teologičen boj, ki je požrl mnogo moči, v katerem so pa pogostoma glavno besedo imele — strasti. Vsled razkola so se izjalovile največ križarske vojne, ki so stale zahod neizmerno truda in

¹ Dr. Aug. Fischer-Colbrie, Das Problem der Cultur v »Katholik«, April-Heft, 1899, str. 346. — ² Isti str. 347.

krvi. Razkol je pripravil pot Turku, ki je tudi zahodu vsekaj občutljivih ran. Vsled razkola se je zahodnjakom dalje zožilo duševno obzorje. Papeštvo sicer ni pozabilo svojega splošnega poklica in namena, vendar v duhovih je tu in tam zatemnela ideja vesoljnosti, ki je lastna cerkvi Kristusovi. Zahodnjaki so bili navezani na svoje pokrajine, tu so se pa vsled posebnih razmer razvile razne cerkvene in cerkveno-politične uredbe, katere pač pristojajo našim razmeram in se zahodnjakom zdé kot bistvene v cerkvi Kristusovi, v resnici so pa le posledek latinske kulture in izhodnjakom tuje. Odtod ona tesnosrčnost na zahodu, ki tako močno straši jutrovce. Temu skuša konec storiti papež Leon XIII. z energičnimi in dalekoglednimi naredbami v prilog orijentalcev. Njegovo načelo je: orijent orijentalcem! Leon XIII. je vprašanje postavil na edino pravo teologično stališče in na višino današnje omike, a minilo še bo nekaj časa, preden vse kroge prešine visoko Leonovo naziranje. Papežev klic je celo na protestante napravil vtisek; Harnack ga lepo imenuje »Testament Leos XIII.« Kdor je nasprotnik zedinjenja, tak nima pojma o krščanstvu in cerkvi Kristusovi. Današnja divja gonja v imenu narodnega partikularizma je pač merilo, kako globoko je že pri mnogih propadlo krščansko mišljenje in čut za pravičnost, pravo ljubezen in bratstvo. Pozoren opazovalec novejših dogodkov itak ve, da se s plaščem verskega partikularizma v imenu narodnosti zakriva le goli ateizem in npravna gniloba današnje družbe.

II. Rimska stolica, svesta si svojega visokega poslanstva, je vsak čas klicala razkropljene krščanske narode k edinosti. Take poskuse nam pisatelj kratko našteva v 2. delu svoje razprave¹. Svojega namena niso sicer popolnoma dosegli, vendar brez vsega vspeha tudi niso ostali. Novejši pojavi vzbujajo boljše nade za bodočnost. — Splošno se dandanes misli, da ima v orijentalnih cerkvenih rečeh Rusija glavno ulogo. Gosp. pisatelj je, kakor se zdi, drugačnega mnenja. Njemu se še vedno lesketa pred očmi grški patrijarhat kot glava vzhodnih cerkvá.

Veleuč. gosp. pisatelja poznamo kot veččega poznavalca bizantinske cerkvene zgodovine in književnosti in prav to ga menda tako oklepa na Bizanc. Sploh mu Rusija ni kaj posebno pri srcu. O ruski kulturi misli, da je sedaj na tisti stopnji, kakor zahodno-evropska v srednjem veku. Vsled tega se še ni otrešla cesaropapizma. No, kar se tega tiče, najdemo cesaropapizem tudi na Angleškem in v »cesarstvu straha božjega« še dandanašnji. Rusija bo baje šele takrat zrela za unijo, kadar doseže vrhunec zahodno-evropske omike (str. 31). No, potemtakem bi se angličani

¹ Na str. 35. pravi pisatelj, da je bolgarska unija nastala šele l. 1861. To se ne strinja z zgodovinsko resnico. Malokateri pravoslavni narod se je tako zibal med vzhodom in zahodom, kakor bolgarski. Od najstarejšega bolgarskega krščanskega vladarja Borisa do sedanjega veka nam zgodovina našteva mnogobrojna dejstva, kako se je bolgarski narod nagnil k Rimu, pa zopet odtrgal.

in luterani koncem 19. stoletja morali zediniti z Rimom! Krvavo preganjanje katoličanov na Ruskem mora obsojati in obžalovati vsak pošten človek; ako bo pa gosp. pisatelj kdaj govoril o uniji v zahodni Evropi, bo imel priliko mahnuti tudi po Angležih in Prusih, kakor je sedaj po Rusih.

Veselo znamenje je tudi to, da je zanimanje za unijo vedno večje. To svedočijo razni zavodi, mnogobrojne knjige in listi.

Gosp. pisatelj našteva jako obširno slovstvo o tem predmetu. Slovansko slovstvo mu je seveda popolnoma neznano. Izmed ruskih knjig navaja le eno in še to je povzel iz Jirečkove »Zgodovine Bolgarov«. Da bi Jugoslovani imeli v tem kako ulogo, o tem ne črhne niti besede. Še celo tistih knjig ne omeni, katere so Rusi za ali proti uniji spisali v francoskem jeziku, n. pr. Solovjev. Učeni frančiškan dr. Marković je izdal v hrvaškem in laškem jeziku že več znamenitih knjig, ki se tičejo unije. Svoječasno so tudi nemški teologični časniki o njih poročali, a gosp. pisatelj jih je popolnoma prezrl. Kakor drugi narodi, imajo tudi Hrvatje že poseben list za unijo, »Balkan«. Tudi tega ne omenja.

III. V 3. delu (str. 46—76) razlaga pisatelj, kakšno nalogo ima Avstrija v cerkveno-orientalnem vprašanju. Tukaj nam podaja več lepih misli. Avstrija bi bila res zmožna posredovati med vzhodom in zahodom, ker v njej prebivajo narodi obeh cerkvij, ki se tako lažje spoznajo in zblížajo. Tudi ima Avstrija neko posebno zvezo in sorodnost s katolicizmom in je torej prikladna nositeljica katoliške misli. Njeni narodi so po ogromni večini katoliški, narodna raznovrstnost ji pa podaja nekako značaj vesoljnosti, ki je lastna tudi katoliški cerkvi. Dobro je, da je pisatelj izključil iz svojega razmotrivanja politično in diplomatično stran, ker tukaj bi se mu bilo najbrž spodrsnilo. Tem bolj poudarja kulturno in teologično stran. Zlasti cerkveni krogi imajo v Avstriji v tem oziru važno ulogo. Tudi bogoslovska veda na Avstrijskem mora utirati pot k zedinjenju; sploh da je to bogoslovski vedi na Avstrijskem najlepši in najvišji cilj. Avstrijski teologi naj znanstveno razložijo pogoje, pod katerimi bi se dalo zedinjenje uresničiti. Preporne točke so deloma v disciplini, deloma v dogmatiki: izhajanje sv. Duha, primat, vice, brezmadežno spočetje. V resnici pa te razlike niso tako velike, da bi se ne dale premostiti. Gosp. pisatelj je še prezrl eno točko, ki sicer navidezno ni tolika, dejanski bi pa pri zedinjenju utegnila delati veliko preglavice. Vzhodna cerkev časti mnogotere svetnike, katerih katoliška cerkev nikdar ne more pripoznati, tudi negativno sv. Stolica ne bi mogla trpeti njih češčenja. Na vzhodu je pa med ljudstvom globoko ukoreninjeno.

Z vprašanjem cerkvenega edinstva naj bi se resno pečali zlasti hrvaški in slovenski bogoslovci. Nikar ne čakajmo, da tujec vse opravi in nas opehari.

F. K.

D. Dušno pastirstvo.

Dr. W. Cramer, stolni dekan in pomožni škof: **Apostolski dušni pastir** ali: Dušni pastir, kakšen naj bo in kako naj deluje. Po naročilu in na stroške premil. in presvetl. gospoda Antona Bonaventure, kneza in škofa ljubljanskega, izdal s pomočjo duhovnih bratov dr. Frančišek Lampe. V Ljubljani, 1899. Str. 348.

Ta knjiga podaja sliko »življenja in dolžnosti« dušnega pastirja. Kar razne obsežne »Pastirne« na široko in na drobno razpravljajo, je tukaj »in nuce« povedano. Knjiga svedoči, da je pisatelj pobožen duhovnik in zelo izkušen duhovni pastir. Delo je vrlo dobro, in ga ne more dosti toplo priporočiti duhovstvu in zlasti še mladim duhovnikom. V knjigi ni nič pretiranega, nič nadutega ali nenaravnega. Nazori so trezni, beseda je priprosta: vse pa preveva zdrav, cerkveni duh. Opetovalno se cerkveni pisatelji pritožujejo, da je duhovnik zato nesrečen, ker nima človeka, ki bi ga posvaril, če je svaritve potreben. Pravijo, da za vse velja zapoved »bratovske svaritve«, samo duhovniki, ki oznanjajo to zapoved, se med seboj ne svarijo in se tudi reda ne držé, katerega je Kristus za bratovsko svaritev postavil. Zagotavljamo naše bralce, da bo »Apostolski dušni pastir« prav rad zanaprej to dolžnost prevzel pri duhovniku, in kolikrat ga bo v roke vzel, tolikrat ga bo opozoril na njegove dolžnosti, a tudi na njegove pregreške, dokler ga ne izuri za pravega dušnega pastirja. — Nemški izvirnik je dobil spretne prelagatelje. Knjiga ima tudi to prednost, da je prav dober kup in si jo torej more vsak duhovnik omisliti. Stane samo 60 kr.

Dr. Iv. Križanič.

Književni razgled.

A. Biblične vede.

Commentar zum ersten Briefe des Apostels Paulus an die Thessalonicher. Von Dr. Adolf Johannes, o. Lyceal-Professor. (VIII., 357.) Dillingen, 1898. Cena m. 6.—.

B. Dogmatika in modroslovje.

Enchiridion Theologiae Dogmaticae generalis. Auctore Dr. Fr. Egger. Editio tertia. Brixinae. Typis & Sumptibus Wegerianis. 1899. Str. 677. Cena gld. 3'60.

Bautz Dr. Jos.: **Grundzüge der Apologetik.** 2. verbesserte Auflage. Mainz, 1899. Fr. Kirchheim. (VIII., 158 str.) Cena m. 2'—.

Die immerwährende Philosophie. Eine Skizze. Von Dr. Ernst Commer. Wien, Mayer, 1899. Str. 128. Cena m. 2'20.

C. Cerkevna zgodovina.

Što su Isusovci? Senj. Tisak i nakl. T. Devčić i. dr. 1899. Str. 147. Cena (s poštnino) gld. —'53.

Církev vítězná. Životy Svätých a Světíc Božích. Pořadem roku občanského sepsal Fr. Ekert, farář u Matky Boží Sněžné v Praze. Svazek čtvrtý. Tiskem kn.-arc. knihtiskárny v Praze, 1899. Str. XII+862.

D. Cerkveno pravo in pravoslovje.

Turner C. H., **Ecclesiae Occidentalis monumenta iuris antiquissima.** Fasc. I. Five historical Books. 4°. London, 1899. Cena m. 12'50.

Walafridi Strabonis liber De Exordiis et Incrementis quarundam in observationibus ecclesiasticis rerum. Textum recensuit, adnotationibus historicis & exegeticis illustravit, introductionem & indicem addidit Dr. Al. Knoepfler, ss. Theol. in Univ. Monac. prof. p. o. Editio altera. Monachii, 1899. Sumptibus Librariae Lentnerianae. M. 1'40.

Theologiae moralis institutiones, quas in Collegio Lovaniensi S. I. tradebat Ed. Génicot ex ead. Soc. Editio secunda. Vol. I. (str. VI+660); vol. II. (str. 748). Lovanii 1898. Cena glđ. 6'—.

E. Nabožne in vspodobudne knjige.

O. Jerko Vlahovič: **Svibanjska ruža.** Razmatranja, primjeri, molitve itd. za pobožnost Marijina mjeseca. Senj, 1899. Tisak T. Devčić i. dr.

Das Leben des Generals de Sonis. Nach seinen Aufzeichnungen und Briefen von Msgr. Baumard, Recteur des facultés catholiques de Lille. Nach der 44. franc. Auflage frei bearbeitet von L. van Heemstede. (IX+406). Cena m. 3'—.

F. Socijologija.

Egger, Dr. Augustin: **Alkohol, Alkoholismus & Abstinenz.** Mit Anhang: Ansprache des Verfassers an den Congress in Basel und Statuten der schweiz. kathol. Abstinenzliga. Einsiedeln, 1896. 16°, str. 126. Cena 20 bel.

Egger, Dr. Augustin: **Das Wirthshaus,** seine Ausartung und seine Reform. S. Fiden, 1897. 136 str. Cena 25 bel.

Dr. Jan. Ev. Krek: **Zadruga in njih nasprotniki.** Ljubljana, 1899. Cena 5 kr., po pošti 7 kr.

G. Zabavne in poučne knjige.

Ben Hur. Pripoviest iz dobe Kristove. Napisao Lewis Wallace. Pohrvatili i uredili: dr. Andr. Jagatić, Jakob Šašel, dr. Ivan Šarić. Ilustrovali Ant. C. Baworowski. Str. 460. Cena sijajnejši izdaji 10 glđ., prostejši 5 glđ.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. S štirimi slikami. IX. zv. Uredil in založil Ant. Ratajec. V Ljubljani, 1899. Tiskala Kat. tiskarna. Cena broš. 30 kr.

Nekoliko misli k našem umjetno literarnom pokretu. Napisao Stj. Korenić. (Preštampano iz »Katoličkoga Listca«.) U Zagrebu, 1899. Str. 80.

P. n. gg. katehetom!

V kratkem izide v tiskarni sv. Cirila v Mariboru: **Razlaganje novega velikega katekizma.** Spisal dr. Iv. Križanič, kanonik in profesor pastirne v Mariboru. Cena I. zvezku (do zakramentov) bo 3 krone. Knjigo bodo gg. katehetje že lahko rabili začetkom novega šolskega leta.

Za kn.-šk. muzej v Mariboru.

Kakor na drugem mestu javljamo, se je dejanski izvršitvi 25. konstitucije II. lavantinske sinode vsaj začetek storil. Priposlalo se je doslej 186 različnih starinskih predmetov.

Obračamo se zatorej na velečast. duhovščino in druge prijatelje domače zgodovine in umetnosti, da prav živo podpirajo to podjetje, ki ima veliko cerkveno, kulturno in rodoljubno važnost.

Muzej naj bi kazal, kaj je cerkev tekom stoletij storila v lavantinski škofiji na polju umetnosti in znanosti, s tem naj bi se netilo navdušenje za cerkveno vedo in umetnost pri mlajšem naraščaju. Hkrati bo pa to znamenit pripomoček za poznavanje naše kulturne zgodovine. Rodoljubna dolžnost je tudi, da potomci ohranijo na domačih tleh dela svojih pradedov, ne pa da se tujec ž njimi kiti.

Gledé pošiljanja podamo ta-le navodila:

1. Sprejemajo se v muzej vsi predmeti, ki se posredno ali neposredno tičejo cerkvene zgodovine ali starinoslovja, kakor: slike, kipi, cerkvena obleka, posodje in razno bogoslužno orodje (svečniki, križi, zvončki itd.); rokopisi, stare matrike, listine, starinske knjige i. dr. Ker je težko določiti večkrat mejo med »cerkvenim« in »posvetnim«, ker je sam po sebi posveten predmet včasih vendar važen za cerkveno zgodovino, sprejemajo se tudi taki predmeti, n. pr. stari denarji, posodje, predzgodovinske izkopine itd.

2. O takih predmetih, ki se ne morejo odposlati, pa imajo sicer veliko zgodovinsko ali umetniško vrednost, naj se po mogočnosti pošlje dobra fotografija.

3. Pošiljatelj naj dostavi popis vsega, kar je o dotičnem predmetu mogel zvedeti (zgodovino, darovatelja, kraj, kjer se je predmet našel, ljudsko izročilo o predmetu, zakaj se je rabil itd.).

4. Ako se kak predmet odpošlje v muzej, naj se to označi v župnijski kroniki, da se tako spomin nanj ohrani in da nasledniki lahko zvedó, kje najdejo podatkov za dotično župnijo.

5. Kustos kn.-šk. muzeja je dr. M. Matek in je zato najprimernejše, da se predmeti pošiljajo na njegovo ime.

Prosimo veleč. duhovščino, da ne prezré naše uljudne prošnje.

Za vodstvo knezo-škofijskega muzeja:

Dr. M. Matek,
kustos.

Politično stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.

1. Hazmonejci.

Politično stanje izvoljenega ljudstva se je razvilo neposrednje pred prihodom Zveličarjevimi nekako tako-le:

Ko so se Judje povrnili iz babilonske sužnosti, se je že bila poizgubila prvotna razdelitev ljudstva po dvanajsterih rodovih. Zato se je morala izpremeniti tudi uprava, ki se je opirala na ono razdelitev. Hiša Davidova je bila polagoma prišla ob vso veljavo; v javnosti se njeno ime niti ne imenuje več. V hudih vojskah, katere je moralo vojevati ljudstvo po smrti kralja Aleksandra Velikega († 323) s sirskimi kralji za vero in svobodo domovine, nastopajo že Davidu nesorodni voditelji. Zlasti je nasilstvo Antioha Epifana dvignilo k odporu duhovnika Matatija iz družine Hazmonejcev¹ ali Makabejcev².

Upor se je pričel v pogorskem mestecu Modinu³. Ko so bili namreč tjakaj prišli kraljevi poslanci in so silili tudi duhovnika Matatija,

¹ Družinsko ime (οἱ Ἀσαμωναίου παῖδες, τὸ Ἀσαμωναίων γένος, οἱ Ἀσαμωναῖοι) je izvajati od pradeda Hazmona (Ἀσαμωναῖος, (Antiq. 12, 6. 1; 14, 16. 4; 16, 7. 1), čigar ime se pa v sv. pisma I. Makabejski knjigi ne nahaja.

² Makabejec (ὁ Μακκαβαῖος) je bil prvotno pridevek Juda, sinu Matatijevega. Od kod je dobil Juda to ime, ni gotovo. Dandanes se skoraj splošno razlaga od מַכְבֵּד, kladivo, češ: Juda je vedno pripravljen na boj. Starejši učenjaki so je razlagali iz začetnic stavka: מִי כִמְכָה בְּאֵלֵם ה' (Ex. 15, 11, kdo je kot ti med močnimi, o Gospod). V novejšem času (1876) je skušal Anglež Curtiss uveljaviti pisavo מְכַבֵּד in razlagati po Iz. 43, 17: the extinguisher, ugaševavec = pokončevavec sovražnikov; pa ni dobil pristašev.

³ מוֹדֵיִן (I. Mak. 2, 1). Guérin meni, da stoji današnja vas »El Medieh«, v zapadnem delu Samarije, na onem mestu, kjer je bil Modin, domovina Hazmonejcev. Prim. Riess, Bibl. Geographie, pod zaglavjem »Modein«.

naj s sinovi daruje malikom, se je letá uprl in celo pri oltarju ubil nekega Juda, ki je ravno hotel darovati. Ž njim vred pa je usmrtil tudi kraljevega poslanca, ki ga je silil. Potem pa je zbežal s sinovi¹ Janezom, Simonom, Judom, Eleazarjem in Jonatanom v goré. Po njih zgledu je šlo veliko Judov v puščavo. In nabralo se jih je v kratkem času toliko, da se je urno mogel zasnovati upor. Razdevali so mališke oltarje in s silo zopet uveljavljali Mojzesovo postavo ter stare šege in običaje.

Ko je Matatija umrl (l. 166. pr. Kr.), so nadaljevali upor njegovi sinovi. Simon je opravljal duhovsko službo in vladarske posle; Juda Makabejec pa je bil vojskovodja. S 6000 navdušenimi rojaki je v dveh bitkah premagal sirska vojvoda Apolonija in Serona, potem pa še močnejšo armado Lizijevo². Ta poraz in pa kesanje nad brezplodnimi grozodejstvi, storjenimi nad Judi, sta bila (po I. Mak. 6, 10 ss.) glavna vzroka, da je kralj Antioh Epifan umrl v veliki žalosti (l. 164.). Juda pa se je srčno dalje bojeval z Epifanovimi nasledniki, dokler ni junaško pal v bitki z Bahidom in Eliakimom (l. 161.). Nadomestil ga je brat Jonatan, ki je bil od l. 152.—143. tudi veliki duhovnik in poglavar judovski. Ko pa ga je po devetletnem vladanju zvijačno ujel usiljenec Trifon, nastopil je brat Simon vladanje in službo velikega duhovnika³. Oprostil je deželo popolnoma sirske oblasti in razširil meje judovske države na jugu in vzhodu. Dobil je celo pravico, denarje kovati⁴. Prisodil se mu je l. 142. tudi knežji naslov⁵. Vladarska pisma so se spisavala v njegovem imenu in po njegovih ukazih⁶. Goreče je skrbel za tempelj in službo božjo. Da si je zagotovil neodvisnost od Sircev tudi za prihodnje čase, se je zvezal z Rimljani⁷. Judovska ljudovlada je bila tako postala dedna teokraška monarhija⁸.

Vladal je Simon do l. 125., ko ga je umoril zet Ptolemej.

¹ I. Mak. 2, 2—5. — ² Antiq. 12, 7. 1.

³ I. Mak. 13, 14. Poslednji postavni veliki duhovnik je bil Onija III. (II. Mak. 3, 1). Odstavil ga je Antioh Epifan in prodal višje duhovstvo Onijevemu bratu Jazonu. Onija, sin Onija III., je ubežal po očetovi smrti (bil je v Dafni umorjen) v Egipt. V Leontopolju je sezidal protipostavno tempelj, v katerem je opravljal službo velikega duhovnika. Tako pa je izgubil pravico velikega duhovništva v Jeruzalemu. In to je nagnilo judovske duhovnike in ljudstvo, da so izročili veliko duhovništvo Simonu in njegovim potomcem, dokler ne pride pričakovani prerok, kateri jim bo povedal, če so prav storili ali ne. — ⁴ I. Mak. 15, 1—8.

⁵ I. Mak. 14, 47: *Καὶ ἐπεδέξατο Σίμων καὶ εὐδόκησεν ἀρχιερατεύειν καὶ εἶναι στρατηγὸς καὶ ἐθνάρχης τῶν Ἰουδαίων καὶ ἱερέων, καὶ τοῦ προστατῆσαι πάντων.*

⁶ Prim. I. Mak. 15, 17. — ⁷ I. Mak. 14, 24; 15, 24.

⁸ Grätz, Geschichte der Juden, 3, 51.

Nasledoval mu je Janez Hirkan¹, ki je srečno vladal 30 let. Samarijanom je podrl krog l. 129. tempelj na griču Garizim ter jim je ukazal, da se morajo dati obrezati. Tudi Idumejci, katere si je bil podvrigel, so se morali dati obrezati. Razširil je meje kraljestva, da je bilo tako veliko kakor pod kraljem Davidom. Ali storil je nesparneten korak, ki je bil — po človeško soditi — vzrok njegove nesreče in propada njegovega rodú. Zaradi neke malenkosti se je namreč ločil od stranke Farizejev ter se jel naslanjati na Saduceje. A farizeji so mu iz sovraštva začeli izpodmikati prestol. Umril je l. 105.

Za njim je prišel do vlade najstarejši sin Aristobul I. (105—104), ki si je privzel kraljevski naslov. Javljati pa so se že tudi začeli žalostni dogodki, iz katerih se je moglo sklepati, da se družina bliža poginu. Lastnega brata Antigona je dal umoriti, mater pa je pustil v ječi lakote umreti.

Naslednik mu je bil Aleksander Janaj (Jannaeus)² (104—78). Bil je sicer hraber vojak, pa, žal, tudi grozovit trinog. Ko so nekega leta praznovali v Jerihi praznik šatorov, je zasmehoval Aleksander farizejske običaje. Farizeji so se vsled tega uprli; a za kazen jih je dal kralj 6000 pomoriti. V domači vojski, ki je nastala vsled tega, je bilo pomorjenih krog 50.000 Judov. Aleksander je sicer ukrotil upornike; pa dal jih je zopet 800 križati, njih žene in otroke pa drugače pomoriti.

Po smrti Aleksandrovi je vladala vdova Saloma³, imenovana z grškim imenom Aleksandra (78—69). Pod njo so farizeji zopet prišli do veljave in vladanja. Najstarejšega sina Hirkana II. je postavila za velikega duhovnika. Brat Simon in Juda Ben Šataj sta presnovala sinedrij v farizejskem duhu ter sta zopet moči pridobila »postavi« in ustnemu izročilu. Odpravile so se saducejske kazenske postave in zboljšalo se je pravosodje in šolstvo; vpeljal se je zopet tempeljski davek.

Ko je Aleksandra l. 71. zbolela in izročila vladarske posle sinu Hirkanu II., se je vzdignil zoper njega z oboroženo močjo brat Aristobul II. ter ga premagal pri Jerihi. Brata skleneta sedaj pogodbo, vsled katere

¹ Priimek Hirkan (Ἰρκανός) razlaga Evzebij (Chron.) tako-le: Ἰρκανός νικήσας Ἰρκανός ὀνομάσθη: Hirkance je premagal, zato se imenuje Hirkan. Ali temu nasprotuje dejstvo, da se nahaja ime že dolgo pred tem Janezom. Zato je verjetnejša naslednja razlaga: Artakserks Oh je bil pregnal mnogo Judov v Hirkanijo. Neki Jud, ki se je bil priselil iz Hirkanije v Palestino, je dobil za svojo osebo priimek ὁ Ἰρκανός, ki je ostal potomcem.

² Janaj je okrajšano hebrejsko ime Jonatan. Denarji pod njim kovani imajo dvojni napis: יהונתן המלך, pa: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

³ Imenuje se tudi Salina (Σαλίνα ή και Ἀλεξάνδρα; prim. Evzeb. Chron. izd. Schoene, II. 134. 135).

ostane Hirkan veliki duhovnik, Aristobul II. pa kot kralj prevzame vladarstvo (69—63).

Ali to razmerje ni bilo trajno. Komaj je Aleksandra zatisnila oči, vnela se je med bratoma vojska za prestol. Hirkana je podpiral arabski kralj Areta. Da bi se razprtija končala brez daljnega prelivanja krvi, pokličeta brata, na svēt podpihovavca Idumejca Antipatra, kot razsodnike Rimljane, ki so si bili prilastili že Sirijo in se bližali Judeji. Ker se je Pompej naklonjenega kazal Hirkanu, zgrabi Aristobul zoper brata iznova za orožje. Pa bil je nesrečen. Pompej zasede Jeruzalem in tempelj, vjame Aristobula z dvema sinovoma in dvema hčeraoma ter kot zmagovavec pripelje štiri v slovesnem sprevodu v Rim l. 63.; sin Aleksander je bil namreč srečno ušel¹.

Aristobulu II. se je bilo sicer tudi posrečilo, ubežati iz Rima, vrniti se v domovino ter združiti se s sinom Aleksandrom. Delala sta sedaj Rimljanom velike sitnosti. Ali nazadnje so očeta zastrupili, sina pa obglavili.

Hirkan II. je postal sedaj vladar. Pa bil je od Rimljanov popolnoma odvisen. Moral je tudi plačevati letni davek. Rimljani so izmolževali deželo in vojskovodja Kras (Crassus) je oropal l. 54. celo tempelj.

Dasi pa so Rimljani priznali Hirkana II. za vladarja² Judeje, dali so mu vendar kot svetovavca ali oskrbnika³ Antipatra⁴, idumejskega glavarja, ki je bil prej Cezarju v Egiptu proti Pompeju na izdatno pomoč. Antipater je bil tako dejanski vladar l. 48.

Ni se torej čuditi, da je postal sedaj najstarejši Antipatrov sin, Fazael, vladarjev namestnik v Jeruzalemu in v Judeji; mlajši sin, šele 25letni Herod, pa namestnik v Galileji.

Antipatra je sicer neki nasprotnik, Hirkanov prijatelj, po imenu Malih, zastrupil, in mlajši sin Aristobula II., Antigona, se je s pomočjo Partov povspel do vlade l. 40. Ali sin Antipatrov, Herod, je znal s hinavščino in obljubami zase pridobiti Rimljane. Senat ga je namreč imenoval na priporočilo Antonijevo za kralja Judeje l. 39.

Nastala je zopet domača vojna. Po triletnem boju premaga Herod s pomočjo Rimljanov Antigona in pošlje vjetega Antoniju, ki ga ukaže obglaviti. Herod se polasti sedaj brez upora Jeruzalema l. 37.

¹ Prim. Antiq. 14, 4. 5. — ² Ἐδνάρχης. — ³ Ἐπίτροπος.

⁴ Po Jožefu Flaviju (Bell. Jud. 1, 6. 2) je bil Antipater (ali Antipa) Idumejec žlahtnega rodu. Po trditvi Julija Afrikana (Epist. ad Aristidem pri Evzebiju Hist. eccl. 1, 7. 11; prim. 1, 6. 2—3) pa je bil Antipatrov oče, Herod, hierodul (tempeljski sluga) Apolonov v Askalonu in da je bil deček Antipater ugrabljen od idumejskih roparjev, ko so oropali Apolonov tempelj, ter da je vzrasel kot ropar med njimi.

V devetih letih pokonča ves Makabejski rod¹. Tudi starega Hirkana II., ki je po zmagi Antigoni živel kot zasebnik v Jeruzalemu, in Marijamo, njegovo vnukinjo, katero je bil iz političnih ozirov vzel za ženo, da umoriti.

Cesar Oktavijan je l. 28. Heroda iznova potrdil za kralja.

Po prerokbi Jakopovi² je kmalu moral priti Mesija. Žezlo je bilo namreč odvzeto rodu judovemu; bližala se je »polnost časa«³, skoro je imel priti zaželeni Odrešenik sveta⁴. In res se je rodil še za vlade Herodove Jezus Kristus, Sin božji, Odrešenik sveta, kateremu bodi čast in slava vekomaj!

2. Herod Veliki.

Herod (Ἡρώδης)⁵ je bil kakor ustvarjen za vladanje. Že od rojstva je bil zdrave in močne narave; z raznimi vajami pa si je v deški in mladeniški dobi telo še utrdil. Bil je izvrsten jahač in silno spreten lovec. V bojnih igrah se je mogel malokdo z njim kosati. V orožju se je namreč uril že od mladih nog.

Nravi je bil divje in strastne; trd in neupogljiv. Nežnejšim čuvstvom je bil nepristopen. Kar je sklenil, se je moralo zgoditi, naj so tekli tudi potoki krvi. Smilili se mu niso niti sorodniki; celo strastno ljubljeno ženo Marijamo iz rodu Hazmonejcev je dal v ljubosumnosti umoriti. Ko pa se je prepričal, da je nedolžna, se zopet ni mogel potolažiti. Umreti je morala tudi tašča, Marijamina mati, Aleksandra, Marijamin brat, veliki duhovnik Aristobul ter stari Hirkan II., tako da je pomoril ves rod Hazmonejcev. Celotna lastna otroka Aristobula in Aleksandra, sinova Marijamina, je dal umoriti. Seveda ni prizanašal

¹ Rod Hazmonejcev:

Matatija † 166		
Simon † 135	Juda † 161	Jonatan † 143
Janez Hirkan † 105		
Aristobul I. † 104	{ Aleksander Janaj † 78 Aleksandra † 69	
Hirkan II. † 30	Aristobul II. † 49	
Aleksandra † 28	Aleksander † 49	Antigon † 37
Aristobul † 35	Marijama † 29 (omozena s Herodom)	Hči, omožena z Antipatrom, sinom Herodovim (Antiq. 17, 5. 2).

² Gen. 49, 10. — ³ Gal. 4, 4. — ⁴ Prim. Hag. 2, 8.

⁵ Ime je izvajati od ἦρωξ, junak. Nahaja se večkrat pri starih pisateljih. Brez dvoma je okrajšano iz Ἡρώδης in bi se moralo pisati z Jota subscriptum, kakor res pišeta Westcott in Hort v izdaji N. Z. Tudi v starejših napisih se čita Ἡρωδης.

tudi drugim sorodnikom: umoriti je dal strica Jožefa, sestro Salomo, brata Jožefa in Ferora, in nazadnje, pet dni pred svojo smrtjo, sina iz prvega zakona, Antipatra, ki je bil največ kriv teh strašnih grozovitosti.

Herod je bil zvit in pretkan; takoj se je znal udomačiti v nove razmere. Bil je silno častiželjen, do nižjih prevzetan, do višjih pa, n. pr. do rimskih mogotcev, silno priliznjen. Njih prijaznost si je vedel ohraniti tudi s podkupovanjem, z denarji, katere si je prilastil z zaplenjenjem posestev umorjenih judovskih plemičev. Opirati se je moral namreč Herod na Rimljane, ker si pri Judih ni mogel pridobiti spoštovanja in ljubezni.

Ločiti moremo v Herodovem vladanju tri dobe.

V prvi dobi, od l. 37. do 25. pr. Kr., si utrjuje vlado. Boriti se mora z ljudstvom, ki je bilo popolnoma v rokah Farizejev, in ki se ni moglo privaditi, da bi mu vladal rimski priliznjeneec in Idumejec, ki je bil le na pol Jud¹.

Druga doba, od l. 25. do 13. pr. Kr., je Herodova cvetoča doba. Prijateljski je zvezan z Rimljani in po vnanjem vlada slavno.

V vseh rimskih pokrajinah se je tedaj slavil zmagoslavni vojskovodja Oktavijan. Ljudstvu so se prirejale igre, veselice; zidale so se krasne stavbe, da bi se narodi čim preje zavzeli za cesarja. Zlasti se je Herod odlikoval v tem oziru. Štiri leta je oskrboval podanikom veselice. V Jeruzalemu je sezidal gledišče, v obližju mesta pa polkrožno gledišče in dirkališče.

Meje kraljestva je razširil na jugu, severu in vzhodu. V večjo varnost dežele je postavil več trdnjav. Zase je sezidal v Jeruzalemu krasno palačo na Sijonski gori, ki se je lesketala v mramorju in zlatu. Prezidal in še bolj utrdil je Makabejski grad Baris ter ga imenoval v čast rimskemu zaščitniku Antoniju — Antonijo². Palače si je postavil tudi v Jerihi³, v Bet-Haramu v Pereji ter v Seforidi⁴ in Tiberijadi v Galileji. Samarijo je povečal in okrasil ter jo imenoval Sebasto⁵. Samarijanom je sezidal nov tempelj na gori Garizim. Cezarejo, prejšnji Stratonov stolp⁶, je izpremenil z velikimi stroški v luko. Zorobabelov

¹ Jožef Flavij (Antiq. 14, 15, 2) ga namreč imenuje Ἰουδαῖος, ker so bili Idumejci obrezani in sprejeti med »izvoljeno ljudstvo« šele pod Janezom Hirkanom. — Sv. Justin (Dial. c. Tryph. c. 52) imenuje Heroda Askalončana, torej Filistejca. Prim. tudi opombo str. 292.

² Prim. str. 208.

³ Palačo pri Jerihi je imenoval po svoji materi: Kipros (Κύπρος).

⁴ Σεπφορίς, danes Sefurie, nekdanj tudi Diocezareja.

⁵ Prim. str. 201 s.

⁶ Stratonov stolp (Στρατόνωνος πύργος) je bil morebiti sezidan kot grad na čast nekemu ptolemejskemu vojvodu, z imenom Straton. Bolj verjetno pa je, da je trdnjavo postavil sidonski kralj Straton proti koncu perzijske vlade.

tempelj je prezidal in krasno olepšal. Delo se je pričelo v 18. letu njegove vlade, l. 19. pr. Kr. Posvečevanje templja l. 10. pr. Kr. je bilo gledé zunanjih slavnosti še veličastnejše kot Salomonovega templja. Zidalo in popravljalo pa se je na tempeljskih stavbah skoraj prav do vojske, v kateri je bilo mesto s templjem vred razdejan.

Da bi se pokazal olikanca grškemu in rimskemu svetu, — v srcu je ostal vedno divjak —, se je družil z grškimi izobraženci, po katerih je tudi širil grške šege in navade. Najvišje državne službe je izročal grškim učenjakom. Med njimi slovi naravoslovec in zgodovinar Nikolaj Damaščan. Prijatelj kralju je bil tudi Nikolajev brat, Ptolemej. Neki drugi Ptolemej je bil denarni minister ter hranitelj kraljevega pečata.

Judovskih postav Herod navadno ni prestopal naravnost, vendar je že s tem močno žalil pravoverne Jude, da je širil neverniške, grške in rimske običaje. Veliki zbor ali sinedrij je izgubil pod njim vso veljavo in moč. Nekoč je dal pomoriti vse sinedriste, samo Abtalionu in Šemaju je prizanesel. Velike duhovnike je odstavljaj popolno svojevoljno in nastavljal zopet druge, kar je bilo naravnost proti Mojzesovi postavi. V 34 letih, ko je vladal Herod, je bilo 6 velikih duhovnikov, izmed katerih jih je Herod pet odstavil in na njih mesto nastavljal pet drugih.

Tretja doba Herodove vlade obsega zadnjih devet let (13—4 pr. Kr.), ki so bila leta družinskih nesreč in Herodovih grozodejstev. Silne britkosti je imel zlasti s sinovoma Marijaminima, Aristobulom in Aleksandrom, ki pa sta bila bržčas nedolžna.

Herod je imel veliko družino. Vsega skupaj je imel deset žen. Prva je bila Dorida (*Δορίς*)¹, s katero je imel sina Antipatra ali Antipa. Mater in sina pa je kmalu zapodil od sebe. L. 37. je vzel za ženo Marijamo (*Μαριάμμη*)², nečakinjo Hirkanovo, ki mu je porodila pet otrok, tri sinove in dve hčeri. Izmed sinov je najmlajši umrl v Rimu; starejša dva, Aristobula in Aleksandra pa je oče dal umoriti malo pred smrtjo. Tretji ženi, s katero se je bil Herod poročil krog l. 24., je bilo tudi Marijama ime. Bila je hči nekega duhovnika iz Aleksandrije, katerega je Herod postavil za velikega duhovnika ravno takrat, ko se je poročil z njegovo hčerjo. Od te je imel sina Heroda, kateri je imel bržčas priimek Filip. Od drugih sedem žen³ nas zanimajo samo Samarijanka Maltaka (*Μαλθακή*), mati Arhelajeva

¹ Prim. Antiq. 14, 12. 1.

² Pisati je *Μαριάμμη*, ne *Μαριάμνη*. Prim. Schürer, Geschichte des Jüdischen Volkes, 2. izd., str. 292.

³ Prim. Antiq. 17, 1. 3 in Bell. Jud. 1, 28, 4.

in Antipova, pa Jeruzalemčanka Kleopatra (Κλεοπάτρα), mati Filipova.

Krog 1. 23. pošlje Herod sinova prve Marijame, Aleksandra in Aristobula, v šolo in v vzgojo v Rim, kjer jih je sprejel Azinij Polion (Asinius Pollio) za kakih pet let gostoljubno v svojo hišo. Kot 17- in 18letna mladeniča se vrmeta v domovino in se po tedanji judovski navadi kmalu oženita. Aleksander se poroči s hčerjo kapadocijskega kralja Arhelaja, kateri je bilo ime Glafira (Γλαφύρα), Aristobul pa s sestrično Bereniko (Βερενίκη), hčerjo tete Salome, sestre očetove, in idumejskega glavarja Kostobarja. Tako sta bili torej po svaštvu tesno sklenjeni obe črti Herodove rodovine, hazmonejska in idumejska. Vendar sta si kmalu postali največji nasprotnici. Aleksander in Aristobul, potomca kraljevskega hazmonejskega rodu, sta bila bržkone preveč prevzetna in sta napačno ponosna zaničevala idumejske sorodnike. Ti pa, zlasti Saloma (Σαλώμη), so ju dolžili, da strežeta Herodu po življenju, hoteč splezati na prestol. To je bil povod, da je začel sedaj tudi oče sumničiti sinova veleizdaje. Sumničenje je postalo še strašnejše, ko je Herod iz pregnanstva nazaj pozval najstarejšega sina Antipatra. Ta je namreč od sedaj res koval moralne naklepe zoper Aleksandra in Aristobula, da bi sam došel do vladanja. Podpirala sta ga teta Saloma in stric Ferora (Φερώραξ). In tako se je zgodilo, da sta bila Aleksander in Aristobul s 300 privrženci krog 1. 7. pr. Kr. obešena v Samariji, kjer se je bila pred 30 leti njuna mati poročila s Herodom.

Antipatru pa ni bilo dovolj, da si je zagotovil prestol za prihodnost; hotel je takoj postati vladar. Nevredni sin začne kovati naklepe zoper življenje lastnega očeta s pomočjo Ferorovo, ki med tem umrú. Po njegovi smrti pa Herod zve za zaroto Antipatrovo; pokliče ga iz Rima, zapre ga v ječo in pet dni pred smrtjo ga da, že smrtno bolan, umoriti¹.

¹ Naj tu po Jožefu Flaviju (Antiq. 16, 7 in 17, 6. 7. 8) nekoliko podrobnosti dostavimo o zadnjih dnevih kralja Heroda, da si moremo tem živeje predstavljati, v kakšnih časovnih razmerah se je rodil Odrašenik sveta.

Po dolgi, več kot 30letni, po zunanje slavni vladí, ki pa je bila povsem odvisna od rimskih hitro se menjajočih mogotcev, je zadela Heroda na koncu življenja žalostna usoda. Nesreča ga je začela preganjati tedaj, ko je bil predrzno oskrnil Davidov grob. Iskal je namreč bogatih zakladov, ki so bili baje tam skriti, hoteč tako na lahek način zopet napolniti državne blagajnice, ki jih je bil popolno izpraznil z mnogimi dragocenimi stavbami. Ta smeli poskus se mu je posrečil le na pol, kajti denarjev ni našel; zadovoljiti se je moral z nekaterimi dragocenostmi. Ta oskrnitev Davidovega groba je seveda močno užalila visoke in nizke, in čudno: od tega časa se kaže, kakor bi bila izginila vsa sreča od Herodove družine, katera je bila že prej močno razdvojena in po nezmernih strasteh globoko razdejana in razjedena.

V zadnjo dobo Herodovo spada tudi pomor betlehemskih otrok¹. Jožef Flavij sicer molči o tem dogodku. Kdor pa ima pred očmi vse grozovitosti Herodove, se mu to ne bode čudno dozdevalo,

Vsled zarote Antipatrove in nedolžne smrti Aleksandrove in Aristobulove se je lotila huda žalost Heroda. V strastni, besnosti podobni jezi je kupal maščevalne naklepe zoper Antipatra, kateremu je bil storil toliko dobrega, katerega je pred drugimi sinovi odlikoval pri vsaki priliki. Ker je bil že 70 let star in ker je živel od mladih nog jako nezmerno in neredno, je sedaj v strašni razburjenosti nevarno zbolel. Lotila se ga je melanholija. Veliko je pripomogel tudi strah, da v kratkem razpade njegovo kraljestvo, ki je bilo zverženo s tolikim trudom, s toliko zvijačami in prevarami, s toliko grdimi dejanji: umori, goljufijami, krivičnimi zapletitvami posestev in s toliko krivicami proti judovski veri. Ni imel namreč več upanja, da bi mu mogel biti naslednik kateri njegovih sinov, kajti preveč so bili užaljeni Rimljani in Judje po takih strašnih dogodkih. Bila mu je dalje vedno pred očmi škodoželjnost premnogih sovražnikov in zlasti pravovernih Judov, ki so imeli nesrečo v njegovi družini za kazen božjo ter si delali nade, da se bode kazen obnavljala, dokler popolnoma ne uniči Herodove družine.

V tistem času sta v Jeruzalemu učila dva jako veljavna učitelja: Rabina Juda, Sarifajev sin, pa Matija, sin Margalotov. Kakor drugi pravoverni Judje, gledala sta tudi ta dva veljaka v Herodovi nesreči zasluženo kazen božjo za tolika zlodejstva. Kar sta mislila, sta prostodušno govorila tudi pred svojimi učenci. In celo izpodbujala sta jih, naj goreče branijo vero, verske šege in običaje pred nasilstvom Herodovim.

Judje so se v tem času zlasti spotikali nad rimskim orlom, katerega je bil dal Herod iz samega lizunstva postaviti nad tempeljske duri zoper izrečno prepoved judovske vere (Exod. 20, 4). Ko so se vsled tega vznemirjali duhovi, se razširi nenkrat po mestu napačna govoricca, da je Herod umrl. Kot iskra, ki pade v suhljad in jo vname, zadelo je to poročilo razburjene duhove mladeničev, ki so se shajali pri Judu in Matiju. Z učiteljema gredo pri belem dnevu — opoldne — pred tempelj. Najpogumnejši splezajo na streho in v kosih doli pomečejo razsekanega orla. Kot blisk se po mestu razširi glas o tem dejanju. Ljudstvo hiti kar v gručah pred tempelj. Urno pa tudi prikoraka mestni načelnik z oboroženo stražo, da bi v kali zatrl ustajo, če bi se poskušala. Za vero očetov navdušeni mladeniči ga pričakajo zbrani krog učiteljev. Mestni načelnik učitelja in 40 mladeničev odpelje v ječo. Pri sodni obravnavi, katero vodi Herod sam, priznata učitelja in vsi mladeniči dejanje, katerega so bili obdolženi. Zvezane ukaže Herod prepeljati v Jeriho. Tje povabi tudi nekatere sinedriste, bodisi ker je vsled bolezní moral oditi v milejše podnebje, bodisi ker je hotel jetnike strašno kaznovati, česar pa si ni upal storiti v razburjenem Jeruzalemu. Sodni zbor spozna jetnike za krive. Rabina Juda in Matija pa oni mladeniči, ki so bili orla razsekali in doli vrgli, so bili sežgani; druge so stražniki pomorili, kakor so hoteli. V noči po tem žalostnem dnevu je luna mrknila. (Misli je bržčas na lunin mrak 12./13. marca l. 750. A. U. C. Drugi pa mislijo na lunin mrak 9./10. januarja l. 753. A. U. C.).

Po tem strašnem dogodku se je Herodu zdravje shujšalo. Peklo ga je v črevesih in trpel je nepopisne bolečine. Mučila ga je vedna lakota; ali ni se mogel nasititi vsled oteklin v črevesih in hudega krča v želodcu. Težko je dihal in večkrat ga je hotelo zadušiti. Noge so mu otekale. V trebuhu mu je gnilo in zaredili so se mu črvi. Dasi je bilo malo upanja, Herod vendar še ne obupa na ozdravljenju. Skliče

¹ Mat. 2, 16—18.

ker je betlehemsko grozodejstvo majhno v primeri z drugimi Herodovimi dejanji. Med svetnimi pisatelji pa se ga spominja Makrobij¹, ki tudi pripominja, kako značilno je obsodil cesar Avgust grozovitost svojega varovanca.

Umril je Herod bržčas pred Veliko nočjo l. 750. A. U. C., 3—4 leta pred našim sedanjim časovnim štetjem. Ker je bil Jezus rojen še za

več zdravnikov na posvèt. Po njih nasvetu se odloči v gorke kopeli Kaliröe (Lepe toplice, prim. str. 198). Toplice pa ne napravijo zaželenega uspeha; pač pa ga zelo oslabé. Da bi mu dali zopet nekaj moči, mu zdravniki predpišejo kopel v olju, ki ga pa spravi v smrtno nevarnost.

Sedaj ni kazalo drugega, kot bolnika prepeljati v posteljo v Jeriho. Tu pa je začel, telesno zelo oslavljen, duševno divjati. Porodi se mu v bolni glavi strašen načrt. Spoznal je bil namreč, da mora v kratkem umreti. Vedel pa je, da marsikdo komaj pričakuje njegove smrti; vedel je tudi, da ne bode nihče žaloval za njim. In vendar naj je po njegovi smrti v deželi žalost, kakršna se spodobi za kraljem! Kaj si torej zmisli? Če za njim nihče ne bo žaloval, naj pa žaluje vsa dežela vsled smrti odličnih Judov. Zato pozove k sebi v Jeriho judovskih veljakov iz vseh pokrajin. Iz mest in gradov, iz sel in vasi Judeje gonijo Herodovi biriči veljake v Jeriho. Kjerkoli jih dobe, jim vročijo dotični kraljev ukaz, s pristavkom, da naj se nemudoma napotijo v Jeriho, sicer da zapadejo smrti. Tako skupaj naženó veliko množico Judov, lahko rečemo: ves narod, v najboljših sinovih dežele. Kot stanovanje jim odkažejo prostorno dirkališče, katero zastražijo z vojaki. Takoj ko bode umrl, ukaže Herod sestri Salomi, naj vojaki vse zbrane judovske veljake pomoré, še pred ko se smrt naznani ljudstvu, da bo plakala vsa dežela, kakor se spodobi ob kraljevi smrti.

V tem času dospe iz Rima pismo, s katerim cesar potrdi smrtno obsodbo zoper Antipatra, ki je bil zaprt v Jerihi. To poročilo, dasi tako žalostno, Heroda za trenotek pomiri; ali res le za trenotek, kajti iznova in s podvojeno močjo se vzbudi v njem jeza in želja po maščevanju nad Antipatom. V takem stanju se ga loti nepopisen obup, v katerem poskuša samega sebe umoriti. To sicer še o pravem času zabranijo, na veliko jezo Herodu, ki zaradi tega kriči, da se krik razlega do ječe Antipatrove. Ta meni, da služabniki jokajo zaradi kraljeve smrti. Zato poskuša čuvaje podkupiti, obetajoč jim veliko plačilo, če ga izpusté iz ječe. Ko Herod zvé, da se izkuša Antipater oprostiti, ga ukaže takoj usmrtiti.

Pet dni potem umre Herod.

Sestra Saloma, izvršiteljica zadnje volje, je bolj človeška, kot brat. Danega ukaza, naj pomori v dirkališču zaprte judovske veljake, ne izvrši. Preden ljudstvu oznani Herodovo smrt, pokliče vojskovodje v Jeriho, da bi v kali zadušili vsak upor, če bi se poizkušal. Potem izpusti judovske veljake, da se mirno razidejo v svoje domove.

Pokojniku napravijo veličasten pogreb. V slovesnem sprevodu, katerega se udeleži tudi kraljevska družina, prepeljejo truplo v 10 ur oddaljeno trdnjavo Herodij (*Ἡρωδίων*, med Betlehemom in Mrtvim morjem) ter je tam pokopljejo. Sin Arhelaj ukaže za očetom običajno sedemdnevno žalovanje in opravi predpisane daritve, potem pa zaključí žalovanje z velikanskim dvornim obedom.

¹ Sat. 2, 4: »Cum audisset, inter pueros, quos in Syria Herodes, rex Judaeorum, intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis porcum (ὄν) esse, quam filium (υἷόν).«

njegovega življenja¹, je jasno, da se pričinja Dionizijevo ali krščansko štetje za nekaj let prepozno.

Nekaj dni pred smrtjo je razdelil Herod v zadnji volji kraljestvo tako-le: Arhelaj, starejši sin Maltakin, naj podeduje kraljevski naslov (βασιλεύς) ter naj vlada pokrajinam Judeji, Samariji in Idumeji. Njegov pravi brat Herod Antipa naj postane četrtnik (τετράρχης) v Galileji in Pereji. Popolibrat Filip, sin Jeruzalemčanke Kleopatre, pa naj bo četrtnik v Gavlonitidi, Trahonitidi, Bataneji in Paneu. Zadnjo voljo pa so morali potrditi Rimljani, sicer bi ne bila veljavna.

Krvav je bil začetek Herodove vlade, krvav in grozovit tudi konec. Boljše in srečnejše je vladal v srednji dobi. Grozovit pa je bil zmeraj, in pri vsi svetni slavi vendar malopriden človek. Pridevek Veliki mu je pridral Jožef Flavij samo zato, da ga loči od potomcev istega imena.

3. Homatije po Herodovi smrti.

Po Herodovi smrti so nastali v Palestini veliki nemiri. Ljudstvo je namreč zahtevalo od Arhelaja, naj kaznuje svetovavce Herodove, ker so mu svetovali, da je ukazal umoriti navdušena rabina Juda Sarifajca in Matija Margalotca, ker sta bila z učenci snela iznad tempeljskih vrat zlatega rimskega orla. Upor je sicer Arhelaj zadušil, ali nakopal si je hudo jezo ljudstva.

Ko so ga vojskovodje pozdravili kot kralja in mu v imenu vse vojske prisegli zvestobo, potuje v Rim, da izprosi od cesarja potrditev očetove zadnje volje in doseže morda še kaj več. Namestuje ga v vladarskih poslih brat Filip.

V tem času so bili v Palestini vedni nemiri, tako da je moral z veliko vojno silo priti mir delat celo P. K. Var (P. Quinctilius Varus), legat ali cesarski namestnik v Siriji (6—4 pr. Kr.).

Za Arhelajem pa gre tudi Herod Antipa k cesarju. Tudi on želi postati samovladar v Palestini. Sklicuje se na starejši Herodov testament, v katerem je bil postavljen očetu naslednik.

Za njim pa pride v Rim še Filip, menda iz podobnega namena kot polubrata.

In da so bile homatije še večje, pošljejo Judje poslanstvo², zastopnike naroda pred cesarja, proseč, naj bi bila Palestina neposrednje pod rimsko oblastjo; dovoli naj se Judom samo to, da smejo živeti po lastnih, od Boga jim danih postavah. Za Herodove sinove ne marajo, ker je njih oče zaničeval in celo smešil njih verske obrede.

¹ Mat. 2, 16.

² Nekateri eksegetje menijo, da je iz tega dogodka posnel Jezus Kristus snov svoji priliki Luk. 19, 12—27.

Po dolgem obotavljanju potrdi naposled cesar Avgust v glavnih točkah Herodovo zadnjo voljo. Arhelaju prisodi Judejo, Samarijo in Idumejo. Le mesta Gazo, Gadaro in Hip¹ združi s Sirijo. Namesto kraljevskega naslova (βασιλεύς) mu prisodi samo naslov vladarja (ἐθνάρχης). Antipa dobi Galilejo in Perejo z naslovom četrtnika (τετράρχης), Filip, tudi kot četrtnik, pa Batanejo, Trahonitido, Gavlonitido in Avranitido. Arhelaj je imel letnih dohodkov 600 talentov (po naše primeroma 360.000 gld.), Antipa 200 talentov (120.000 gld.) in Filip 100 talentov (60.000 gld.). Tudi Saloma, Herodova sestra, dobi svoj delež, namreč mesta: Jamnijo, Azot in Fazaelido, 500.000 srebrnjakov ter palačo v Askalonu. Umrla je krog l. 10. po Kr. Svoja posestva je zapustila cesarici Liviji.

Nekdanje kraljestvo Herodovo se je torej razdelilo v tri večje dele, katerih vsak ima za kratko dobo svojo posebno zgodovino.

4. Herodovi sinovi.

A. Filip (4 pr. Kr. — 34 po Kr.).

Filip je vladal v Bataneji, Trahonitidi, Avranitidi, Gavlonitidi, po Luk. 3, 1 tudi v Itureji. Prebivavci teh pokrajin niso bili sami Judje; Nejudje (zlasti Sirci in Grki) so bili celo v večini.

Med sinovi Herodovimi je Filip prava izjema. Vsi so namreč po nravi podobni očetu in staremu očetu Antipatru: prevzetni in vladoteljni, do podložnih trdi in neusmiljeni; le Filip je pravičen in mil vladar, miroljuben in dobrotljiv.

Zida pa tudi on rad. Cezareja Filipova in Betzajda Julijina sta njegovi ustanovi².

Poročen je bil s Herodiadino hčerjo, znano plēsalko Salomo³. Otrok iz tega zakona ni bilo⁴.

Bil je odločen prijatelj Rimljanov. Na denarjih je dal vtisniti podobi cesarjev Avgusta in Tiberija — prvi zgled, da so imeli denarji judovskega vladarja sploh kakšno podobo.

Filip umre po 37letnem vladanju v 20. letu Tiberijevem (33./34. po Kr.). Njegova deželca se za tri leta združi s Sirijo. Cesar Kaligula (37—41 po Kr.) pa jo podari l. 37. Herodu Agripu I., vnuku Heroda Velikega.

B. Herod Antipa (4 pr. Kr. — 39 po Kr.).

Herod Antipa je dobil po očetu Galilejo in Perejo. Med obema deželama je bilo Deseteromestje⁵.

¹ Prim. str. 196. — ² Prim. str. 197 in 196. — ³ Prim. Mat. 14, 6.

⁴ Antiq. 18, 5, 4. — ⁵ Prim. str. 196.

Po značaju je bil Herod Antipa pravi sin svojega očeta, zvit, častitelj in gizdav, le da ni bil tako delaven. Zvitost njegovo je označil najboljši Jezus Kristus, ki mu je dal pri neki priliki priimek »Isjaka«¹.

Iz političnih obzirov se je oženil s hčerjo arabskega kralja Areta. Iz evangelijev pa je znano njegovo prešeštvo s Herodiado, hčerjo l. 7. pr. Kr. od Heroda Velikega umorjenega Aristobula, ženo Heroda Filipa².

Herod Filip je živel namreč s Herodiado kot zasebnik v Rimu. K njima je prihajal na obisk Herod Antipa ter začel kmalu nedovoljeno znanje s Herodiado. Povrnivši se domov, je odslovil Antipa zakonito ženo ter se v prešeštvu in krvoskrunstvu družil s Herodiado.

Sezidal si je Herod Antipa prestolnico ter jo imenoval v čast cesarju Tiberiju Tiberiada; utrdil je Sefrido, nekaj časa glavno mesto Galileje in Bet Haram ali Bet Haramfta. Zadnjo trdnjavo je imenoval po cesarjevi ženi Liviado ali po cesarjevi hčeri Juliado.

Kakor oče Herod je izkušal tudi on ustrežati nevernim Rimljanom in pravovernim Judom. Da je ustrežal Judom, je prihajal ob imenitnih praznikih v Jeruzalem³.

Za Heroda Antipa sta pričela svoje delovanje Janez Krstnik in Zveličar sveta, Jezus Kristus, Sin božji. Oba sta delovala največ v njegovi deželi, prvi zlasti v Pereji, drugi pa v Galileji⁴.

¹ Luk. 13, 22. — ² Prim. Mark. 6, 17. Prim. tudi str. 295. — ³ Prim. Luk. 23, 7.

⁴ Sv. Janeza Krstnika se spominja tudi Jožef Flavij (Antiq. 18, 5, 2); samo da pravi, da je bil v Maheruzu zaprt iz političnih obzirov. Evangelisti pa omenjajo (Mat. 14, 3ss.; Mark. 6, 17ss.; Luk. 3, 19ss.), da ga je dal Herod Antipa zapreti, ker je ostro grajal njegovo prešeštvo s Herodiado. — Obojno poročilo pa se da lahko združiti.

O Jezusu Kristusu pa nahajamo v sedanjih rokopisih in izdajah Jožefa Flavija (Antiq. 18, 3, 3) to-le poročilo: Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σαφὲς ἀνὴρ, εἰ γὰρ ἀνδρὰ αὐτὸν λέγειν χρὴ. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἰδούνη τάληθῆ δεχομένων καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκός Πιλάτου, οὐκ ἐπάσαντο οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θεῶν προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. Εἰσέτι τε νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον:

V tistem času je živel Jezus, moder mož, če se sploh sme imenovati človek. Delal je namreč docela neverjetne reči, učitelj ljudi, z veseljem sprejemajočih resnico. Mnogo Judov in mnogo Grkov je privabil k sebi. Ta je bil Kristus (Maziljenec). Ko ga je bil Pilat na zatožbo naših prvakov obsodil k smrti na križu, ga vendar niso nehal ljubiti, ki so ga prej ljubili. Prikazal se jim je namreč tretji dan zopet živ, kakor so bili božji preroki napovedali o njem to in tisoč drugih čudovitih reči. Še do sedaj ni izginil rod kristjanov, ki se po njem imenuje. (Prim. ozir pristnosti tega

Še preden je bil umorjen Janez Krstnik, nastopi »Močnejši« od njega¹. Vendar se začne Herod Antipa zanimati zanj šele po Janezovi smrti, češ, da je Krstitelj vstal od smrti². Da bi se o tem prepričal, bi bil rad videl in slišal Zveličarja³. Kmalu pa se ga izkuša iznebiti, pa ne s silo, marveč z zvijačo. Nagovori namreč farizeje, naj sporočé Kristusu, da mu Herod streže po življenju, ter ga tako pregovoré, da prostovoljno zapusti njegovo deželo⁴. Kristus spozna spletko in še ostane v Galileji. Kmalu pa zapusti to pokrajino, da v Jeruzalemu nastopi pot trpljenja. In tu dobi Antipa priliko, spoznati Gospoda. Pilat mu ga namreč pošlje, da ga obsodi k smrti, ker je bil zrejen v njegovi deželi. Antipa pa Gospoda samo zasramuje ter ga neobsojenega nazaj pošlje k Pilatu⁵.

Zveza s Herodiado Antipu ni donášala sreče v nobenem obziru. Arabski kralj Areta ni mogel pozabiti, da mu je bil Antipa sramotno odslovil hčerko. Nastale so še razprtije gledé meje v Gileadu. Areta je napovedal Antipu vojsko ter ga premagal.

Častizeljnost Herodiadina pa ga naposled pahne s prestola in ga spravi v sužnost.

Po Tiberijevi smrti (marca l. 37. po Kr.) pride namreč na rimski prestol Kaligula, dober prijatelj Herodiadinemu bratu Herodu Agripu I. Podeli mu nekdanjo četrtnijo Filipovo s kraljevskim naslovom. Agripa ostane sicer tudi še potem nekaj časa v Rimu. Drugo leto Kaligulove vlade pa pride kot kralj v Trahonitido. To silno razžali nevoščljivo Herodiado. Misli si: Agripa, prej silno zadolžen, ki je celo pomoči iskal pri Antipu, je sedaj kralj, njen mož pa ne, in ona seveda tudi ne kraljica! Zato pregovori Antipa, da jo spremlja v Rim, beračit za kraljevski naslov. Za njima pa potuje v Rim tudi Agripov odposlanec Fortunat s tožbami zoper Antipa. Vsi trije dojdejo ob enem v Baje pred Kaligulo. Cesar posluša prošnjo Herodiadino, oziroma Antipovo, pa tožbo Fortunatovo. Posledica je, da je Antipa odstavljen in pregnan v Lugdun (Lyon, Lion) v Galiji. Herodiadi hoče cesar pustiti zasebna posestva. Pa prevzetna žena zavrže cesarjevo milost in gre z možem v pregnanstvo. Četrtnijo v Galileji in Pereji pa dobi kot nov dokaz cesarske milosti tožitelj Agripa. Herod Antipa je umrl v pregnanstvu v Španiji⁶, kamor je bil pripeljan iz Lugduna. Dio Kasij (Cassius) celo trdi⁷, da ga je dal Kaligula umoriti.

poročila Fr. Bole: *Flavius Josephus über Christus und die Christen*. Brixen, Weger, 1896. Prim. tudi Gustav Adolph Müller, *Christus bei Josephus Flavius*, Innsbruck, 1890, in *Innsbrucker Zeitschrift für kath. Theologie*, 1890, III.

¹ Prim. Mark. 1, 7. — ² Prim. Mat. 14, 1 s.; Mark. 6, 14—16; Luk. 9, 7—9.

³ Luk. 9, 9. — ⁴ Luk. 13, 31. 32. — ⁵ Luk. 23, 7—12.

⁶ Bell. Jud. 2, 9. 6. — ⁷ 59, 8.

C. Arhelaj (4 pr. Kr. — 6 po Kr.).

Judejo s Samarijo in Idumejo (z večjimi mesti: Cezarejo, Samarijo, Jopo in Jeruzalemom, pa brez Gaze, Gadare in Hipa¹) je dobil po Herodovi smrti Arhelaj, starejši brat Antipov. Imel je naslov vladarja (ἐθνάρχης)². Podpisaval in na denarjih označeval se je — kakor tudi Antipa — samo z imenom Herod.

Med Herodovimi sinovi ima Arhelaj najslabše ime. Vladal je namreč surovo in trinoško. Velike duhovnike je samovoljno odstavljaj in na njih mesto druge nastavljal. Veliko pohujšanje je povzročil, ko se je poročil z Glafiro, hčerjo kapadocijskega kralja Arhelaja. Najprvo se je bila Glafira poročila z Arhelajevim popolibratom Aleksandrom, sinom Heroda Velikega in Marijame³. Po Aleksandrovi smrti jo je vzel mavritanski kralj Juba, ki pa se je kmalu ločil od nje. Nato pa jo je vzel Arhelaj, ko je bil odslovil zakonito ženo Marijamo. Pohujšanje sicer ni trajalo dolgo, ker je Glafira kmalu umrla.

Arhelaj — Herodov sin — se je moral seveda tudi poslaviti z velikimi stavbami. Naj omenjam posebej dragega vodovoda do palmovih nasadov severno od Jerihe. Sebi v čast pa je sezidal mesto Arhelaido blizu Samarije.

Pri vsem tem pa se ljudstvo vendar ni moglo sprijazniti z njegovo vlado. Tiho so ga prenašali devet let; a naposled se ga naveličajo in pošljejo nekaj judovskih in samarijskih plemičev k cesarju Avgustu pritožiti se zoper njega. Cesar Arhelaja odstavi ter ga pošlje v Vieno (Vienne) v Galiji l. 6. po Kr.

Dežela je prišla pod neposredno rimsko vlado. Združila se je namreč s Sirijo. Dobila pa je lastne oskrbnike iz viteškega stanu.

Dr. Jos. Lésar.

V znamenju sv. križa.

B. Učinek odrešenja.

2. Odrešenje v oziru na osebe.

Vtem, da velja odrešenje Sinu božjega, v oziru na človeka, za vse grehe in za vse milosti božje, sem od prvih starišev, leži že, kakor v klici, tudi resnica, da velja odrešenje za vse ljudi, ne samo za človeka sploh, ampak posebej za vsakega človeka. Ako je

¹ Prim. str. 300.

² Samo nenatančno pravi sv. Matej (2, 22): "Ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύσει ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, quod Archelaus regnaret in Judaea, ne da bi hotel imenovati Arhelaja pravega kralja, ampak samo vladarja. — ³ Prim str. 295 s.

namreč Kristus zadostil na sv. križu za vse grehe in za vse njih nasledke, velja njegovo zadoščenje za vse ljudi, kajti vsaj izvirni greh prehaja na vse ljudi in je torej zanj potrebno zadoščenje. Tako pa je tudi njegovo zasluženje v oziru na milosti božje za vse ljudi, kajti milost božja povzročuje odpuščanje grehov in sprava z Bogom še možna ni brez nje in torej tudi ne zveličanje in narobe, ž njo ni možno pogubljenje.

Dasi pa je to polna resnica, vendar se ji ugovarja že od davnih časov sem. Tako po misli origenistov¹ ne velja odrešenje samo za človeka, ampak tudi za hudiča, in za človeka ne samo, dokler živi na svetu, ampak še tudi v peklju, češ, da še h koncu za oba pride kedaj ura odrešenja². Nasproti pa je učil Lucid³ v 5. stoletju, da je Kristus umrl samo za izvoljene, ne pa tudi za zavržene, ker teh ni hotel odrešiti. Za enako zmoto se je v 9. stoletju potegnil neki Gotschalk⁴, toda zmota ni segla med ljudstvo in je kmalu po Gotschalkovi smrti (808) zginila⁵. Tudi je tajil našo resnico le posredno, prav tako, kakor potlej John Wiclif⁶ in Jan Hus⁷, ki delita ljudi v predodločene, praedestinati, in predpoznane, praesciti. Zadnjim ne pomaga ne molitev⁸, ne milost božja⁹, gotovo jim je le pogubljenje. — Naravnost pa tajita Chauvin¹⁰ in Jansenius¹¹, da je Kristus sploh za vse ljudi umrl in svojo kri prelil.

Nasproti tem zmotam pa velja resnica, da je

Odrešenje Sinu božjega v oziru na osebe splošno,
vdeleženje pa pogojno.

Kakor se vidi, imamo v stavku dva dela; prvi trdi, da velja odrešenje za vse ljudi, drugi pa, da se ga vdeleži človek le po gotovih pogojih. Vzamimo torej prvi del:

a) Odrešenje Sinu božjega velja za vse ljudi.

V stavku se zanika odrešenje angelov in trdi odrešenje vseh ljudi. Odrešenja dobrim angelom ni bilo treba, zavrženim pa ni bilo obljube za to, pač pa za človeka, kakor nas uči božje razodenje. Dočim je trditev gotova, v svojem celem obsegu pa vendar ni verska resnica¹².

¹ Prim. Nicephorus Callisti, *Historia ecclesiastica* lib. 17, cap. 28.

² Prim. Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 198.

³ Glej Karl v. Hefele, *Concilien-Geschichte*, zv. 2, str. 526, 2. izd. 597.

⁴ Glej Dr. Heinr. Brück, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Mainz, 1890, V. Aufl., § 103. — ⁵ Prim. Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 282.

⁶ Prim. Dr. H. Brück, nav. del. § 148. — ⁷ Ibid. § 149.

⁸ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 502. — ⁹ Ibid. šte. 526. — ¹⁰ Ibid. šte. 709.

¹¹ Ibid. šte. 970.

¹² Glej P. Gottfried a Graun, *Ord. Cap., Institutiones theologiae dogmaticae specialis*. Oeniponte, Libraria catholicae societatis 1893, tom. 1, part. 3, sect. II., art. II., prop. 2.

Gledé na nevernike in pa otroke, ki umrjó brez sv. krsta, še ni cerkvene določbe. Gledé na vernike sploh, ne samo na izvoljene, pa verujemo z nicejskim zborom¹, da Sin božji »je za nas ljudi in za naše zveličanje, δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν prišel«. Dokazuje nam resnico

α) Sv. pismo. Abrahamu je Bog obljubil (Gen. 12, 3), da bodo v njem blagoslovljeni vsi rodovi zemlje. אֲבְרָהָם הִבְרַח לְבָב, in (Gen. 18, 18) vsi narodi zemlje אֲבְרָהָם יִנְיָג לְבָב, Izaku pa je (Gen. 26, 4) obljubil, da bodo blagoslovljeni v njegovem semenu vsi narodi zemlje. Isto je potrdil potlej tudi Jakobu (Gen. 28, 14) češ, da bodo blagoslovljeni v njem in njegovem semenu vsi rodovi. Ta blagoslov², ki prehaja iz Abrahama... na vse rodove, na vse narode, je odrešenje, ki ga je na sv. križu izvršil »sin Abrahamov« (Matth. 1, 1), kajti Sin človekov je prišel iskat in zveličat, kar se je zgubilo (Luc. 19, 10), a prav vsi ljudje, ves človeški rod, je bil zašel na pot, ki pelje v pogubljenje, in Sin božji ga je, kakor dober pastir ovcó, ki se je zgubila, poiskal in ga je, rekel bi, vzel na svoja ramena, ko je visel na križu. Tedaj je zvršil, kar je (Ioan. 12, 32) obljubil, da »bode, kadar bode povzdignjen od zemlje, vse nase potegnili«³. To je bil pa tudi namen učlovečenja, kajti tako je ljubil Bog, uči Kristus (Ioan. 3, 16s.), svet, da je dal svojega edinorojenega Sina, da se vsak, ki vanj veruje, ne pogubi, ampak ima večno življenje. Ni namreč poslal svojega Sina na svet, da sodi svet, marveč da se svet reši po njem. Sin božji torej ni trpel v pogubljenje sveta, t. j. človeškega rodu⁴, ampak v večno življenje, v zveličanje. Ni ga sodil v pogubljenje, marveč rešil ga je pogubljenja. Da svet, ὁ κόσμος, pomeni v prvi vrsti človeški rod in torej vse ljudi, to nam potrjuje tudi apostol (Rom. 5, 12), kjer piše, da je po enem človeku greh prišel na svet, τὸν κόσμον, in po grehu smrt, in je tako na vse ljudi prešla smrt, ki so v njem vsi grešili. Tu je vidno svet in pa vsi ljudje eno in isto. Če torej trdi apostol pozneje (ibid. 5, 19), da so po nepokorščini enega človeka grešni postali mnogi, οἱ πολλοί, tako bodo po pokornosti enega pravičnega pravični postali mnogi, οἱ πολλοί, ne ugovarja s tem naši resnici, saj bi s tem ugovarjal tudi sam sebi, ampak mnogi stojé tukaj nasproti nemu, in pomenijo množino⁵. Sicer pa

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. št. 17.

² Prim. Dr. Jos. Danko, Historia revelationis divinae, veteris testamenti. Vindobonae 1862, § 15, op. 2.

³ Prim. Dr. W. Reischl, nav. del. str. 414, op. hh.

⁴ Idem, nav. del. str. 346, op. p.

⁵ Dr. Jos. Scheeben, nav. del. zv. 3, del. 1, § 266.

»Voditelj« IV.

apostol še tudi drugje (I. Tim. 2, 6) trdi, da je Kristus dal sam sebe v odkupnino za vse ljudi, prav tako, kakor hoče, da se vsi zveličajo in do spoznanja resnice pridejo (ibid. 2, 4). Poslednje, zveličanje vseh ljudi, je možno samo v slučaju, če velja odkupnina, t. j. odrešenje, za vse ljudi. In ravno to uči (II. Cor. 5, 15), ko piše, da je za vse umrl Kristus. Lahko pa torej apostol Janez (I. ep. 4, 14) priča, da je Oče poslal svojega Sinu zveličarja sveta, ali kakor je bil že Janez Krstnik (Ioan. 1, 29) klical: Glejte Jagnje božje, glejte (njega), ki odvzame greh sveta. S tem, da in kedar je Sin božji postal jagnje, v svoji smrti na križu, je vzel greh sveta, ne tako, da bi svet, človek na svetu, ga ne mogel več storiti, ampak tako, da svet, človek na svetu, more odpuščenje greha dobiti. Da velja to za vse, uči tudi skrivno razodenje (Apoc. 5, 9): Vredno si jagnje, ki si bilo zaklano, sprejeti bukve in odpreti njih pečate, ker si bilo zaklano in si nas odrešilo Bogu v svoji krvi iz vsakega rodu in jezika, in ljudstva in naroda. Besede so razsežne in ni jih treba krčiti, češ, da velja odrešenje samo tem, ki so kristjani, krščeni iz vseh rodov in jezikov. Tako učé pa tudi

β) Sv. očetje. Sv. Gregorij nazij.¹ n. pr. se sklicuje na navado starih ljudi in modroslovje ter trdi, da so Kristusove rane, »po katerih smo vsi brez kakšne izjeme popravljeni, kar nas se je vdeležilo iz tega Adama (njegove narave in greha), in kar nas je bilo po kači z ukano zapeljanih, in po grehu s smrtjo navdanih, in po nebeškem Adamu zveličanju povrnjenih ter k drevesu življenja, od koder smo bili padli, po drevesu sramote poklicanih«. Izvirni greh in odrešenje sta vsopredna in če prvi zaseže vsakega človeka prav zato, ker ima svojo naravo od Adama, velja tudi odrešenje za vsakega človeka. — Sveti Krizostom² uči: »Ker smo bili podvrženi sodbi pogubljenja, (nas) je Kristus rešil: vsi smo namreč bili mrtvi, če ne po skušnji, pa po sodbi, nje, ki so sedaj pa sedaj pričakovali kazen, pa je (Kristus) rešil. Ker nas je torej zakon tožil in je Bog obsodil, pa je Kristus prišel in je sam sebe izpostavil smrti, nas vse pa je iztrgal iz smrti...« Nadalje trdi sv. oče, »da se je to zgodilo za ves svet«, za vse ljudi na svetu. In sv. Klement Rim.³ priča naravnost, da je kri Sinu božjega »vsemu človeštvu milost pokore prinesla«. — Sv. Ambrozij se ozira na psalm (118, 64): Usmiljenja božjega je polna zemlja, ter vpraša: »Kako je usmiljenja Gospodovega polna zemlja, če ne po usmiljenju našega Gospoda Jezusa Kristusa?... Polna je torej zemlja usmiljenja Gospodovega, ker je vsem dano odpuščenje grehov«. Zato sv. Jeronim⁴ trdi,

¹ Oratio 33, num. 9. — ² Epistula ad Galatas cap. 2, num. 8.

³ Epistula I. ad Corinth. — ⁴ Epistula ad Oceanum 57.

da »laže Janez Krstnik, ko kaže s prstom na Kristusa in z besedo pove: „Glej jagnje božje, glej (ga), ki odvzame grehe sveta“, če še je takih na svetu, katerim bi Kristus ne bil odvzel grehov.« Tudi sv. Avgustin¹ uči, da je »kri Kristusova cena (odrešenja); toliko pa, kaj stane? Kaj, če ne ves svet? Kaj, če ne vsi narodi?« Odgovor je lahek: se ve, da tolike cene je vreden le ves svet, vsi narodi sveta. Sv. Leon I.² nas vabi k radosti, »ker je naš Gospod, vničevavec greha in smrti, kakor ni našel nikogar prostega krivnje, prišel na svet, da vse reši«.

γ) Določbe sv. cerkve. Že leta 476. je sklenil cerkveni zbor v Arlu³ »izobčenje njemu, ki bi rekel, da Kristus ni umrl za vse in bi ne hotel, da se vsi ljudje zveličajo«. Enako se bere potlej v zboru Kariziškem (leta 853.): »Kakor ni človeka, ga ni bilo in ga ne bode, čigar narava bi v njem, v Jezusu Kristusu, ne bila vzprejeta, tako ni človeka, ga ni bilo in ga ne bode, ki bi (Kristus) ne bil trpel zanj«. To je dovolj jasno in kar sv. cerkveni zbor v Tridentu⁴ (sess. 6, cap. 2)⁵ uči, je le pojasnjenje teh besedi, češ, da je Oče poslal svojega Sinu do ljudi, »da jude, ki so bili pod postavo, odreši, in ljudstva, ki niso imela pravičnosti, vzprejmó pravičnost in vsi dosežejo posinovljenje«. Papež Inocencij X. je zavrnil to-le trditev Kórnelijaja Jansenija⁶: »Polpelagijsko se reče, da je Kristus za vse ljudi poprek umrl ali kri pretil«. Prav se pa zato reče, da je Kristus za vse ljudi umrl. Še več, ker je trditev, če jo človek razume tako, da je Kristus umrl samo za zveličanje predodločenih, celo heretična, tedaj je verska resnica, da je umrl še tudi za druge, vsaj za vse kristjane, kajti taki prejmo v svetem krstu pravico dedičev nebeškega kraljestva in so zmožni za večno zveličanje. Papež Aleksander VIII. je dne 7. decembra 1690 prepovedal trditev: »Dal je (Kristus) sam sebe za nas v dar Bogu, ne samo za izvoljene, ampak za vse in za same verne (kristjane)«. Torej je bogoslovski nauk, da je Kristus tako za vse ljudi umrl, da velja odrešenje še tudi za nekristjane, za nekrščene ljudi, gotova resnica, a verska ni, ker gola prepoved trditve še je ne izreče za v vsakem oziru krivo⁶. Iz teh in enakih določb sv. cerkve je toliko dognano, da velja odrešenje vsaj za vse ljudi, katerim se um razvije do zavesti, ali da tudi otrokom, ki umrjó, preden se zavedó, velja, je splošna sodba bogoslovcev ter se opira na resnico, da hoče Bog vse ljudi zveličati, a to ni možno, če odrešenje ne velja za vse⁷.

¹ Enarrationes in psalm. 95, num. 5. — ² Sermo de nativitate Domini cap. 1.

³ Prim. Dr. Jos. Scheeben, nav. del. § 266, šte. 1350.

⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 676.

⁵ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 970.

⁶ Prim. Guilelmus Wilmers, S. I. De ecclesia Christi libri sex. Ratisbonae 1897.

Prop. 74. — Jos. Scheeben, nav. del. zv. 1, § 30. — ⁷ Isti, nav. del. zvez. 3, § 266.

»Voditelj« IV.

ž) Iz uma se naša resnica sicer ne more dokazati, kajti odrešenje je dejanje in tako ga um, ker je dejanje čin proste volje, ne more pozitivno dokazati, toda um ne najde razloga, zakaj da bi Bog ne vzprejel zasluženja svojega Sinu za vse, pa tudi ne, zakaj bi ga Sin božji ne bil daroval za vse, ko so ga bili vsi enako potrebni in sami na sebi vsi enako nevredni¹. — Drugo vprašanje pa je, če se tega odrešenja tudi vsi ljudje vdeležijo. Odgovorim na to, da ne, ker je

b) Vdeleženje odrešenja pogojno.

V nekem oziru je sicer vdeleženje brez pogoja in kakor odrešenje samo, splošno ter se razteza na vse ljudi, na vse angele, na vse stvari. Vsled zasluženja Sinu božjega namreč ne leži jeza božja na človeškem rodu, marveč Bog ima za vse ljudi zadostilne milosti in je sv. evangelij, sv. cerkev, sv. zakramenti, skratka vsa sredstva zveličanja so za vse ljudi, ker Bog »hoče, da se vsi ljudje zveličajo« (I. Timoth. 2, 4). — Angelom sicer odrešenje kot tako ne velja, zavrženim ne, ker za-nje ni odrešenja, dobrim ne, ker njim ga ni treba; toda za-nje velja vendar-le odrešenje v oziru na njih zvezo s človekom, ker so angeli in ljudje ena družina, eno kraljestvo vsled odrešenja in mesto v nebesih, prej za angele, daje se po njih zavrženju človeku, kadar dobije »lepi boj in dopolni tek življenja« (II. Timoth. 4, 7). Na to meri pač apostol, ko piše (Ephes. 1, 10), »da (Bog) vse zedini v Kristusu, kar je v nebesih in kar je na zemlji«. Po svoji pozitivni strani pa še odrešenje povzdigne angelom tudi njih slavo v nebesih², dasi ne v bistvu³. Tako uči sveti Avguštin⁴ in sv. Tomaž⁵ razlaga, češ, da angeli niso potniki v oziru na svoje bistveno plačilo in zato jim ga Kristus ni zaslužil, toda ker nam strežejo tako, da se zveličamo, in prav tega se veselijo. V to jim torej velja zasluženje Sinu božjega. — Kar se tiče stvari in sveta v ožjem pomenu, lahko rečemo, da se vdeležuje tudi ta odrešenja, kakor se vdeležuje (Genes. 3, 17) nasledkov greha. To uči apostol, ko (Ephes. 1, 10) piše, da obstaja »skrivnost volje božje« v tem, »da se (o spolnitvi časov) zedini, ἀνακεφαλαιώσασθαι, vse v Kristusu, kar je v nebesih in kar je na zemlji«. Vse stvarjenje pa je po takem v Kristusu zedinjeno in dovršeno ko v prvem svojem početku⁶, se ve, da se docela to še le zgodi o koncu sveta, kadar »se bode«, piše apostol (Rom. 8, 21), »osvobodil sužnosti skaze na svobodo slave otrok božjih«.

¹ Dr. Joan. Schwetz, nav. del. zv. 2, § 73.

² Prim. Gottfried a Graun, nav. del. zv. 1, del. 3, str. 717 ss.

³ Dr. Fr. Egger, nav. del. zv. 2, šte. 291.

⁴ Enchiridion cap. 62, n. 16. — ⁵ De verit. q. 29, a. 7, ad 5.

⁶ Prim. Dr. Jos. Scheeben, nav. del. zv. 3, šte. 1373 s.

Kar se tiče človeka, poedine osebe, pa se vdeleženje odrešenja ne zvrši brez sodelovanja, sicer pa si gredó v tem že od nekdanj mnenja križem. Pelagijancem n. pr. otroku za večno življenje ni treba vdeleženja, pač pa za kraljestvo božje in za to po sv. krstu; odraslim pa zadostuje nauk in vzgled božjega Odrešenika. Blizu tako učé gledé na odrasle tudi socinijanci. Zwingliju in tudi anabaptistom je za vdeleženje treba dejanske vere in ker otrok te nima, zato se otroku paganskih starišev, kakor misli Zwingli, ne more sv. krst podeliti, ali mu sploh, kakor učé anabaptisti, nič ne pomaga, če se mu podeli. Lutrovcem pa je v tem oziru vera vse, sv. krst pa je le sredstvo, po katerem se vera kaže ali vzbuja¹.

Nasproti pa trdimo, daje vdeleženje odrešenja Sinu božjega pogojno. S tem se reče, da se človek ne vdeleži odrešenja brez pogoja, n. pr. že zato, ker je človek, ker ima človeško naravo. Tako preide sicer izvirni greh in njegovi nasledki na človeka, ne pa tudi odrešenje Sinu božjega. Od Adama dobi človek naravnim potom svojo naravo, in ž njo tudi izvirni greh, ne dobi pa od Sinu božjega takim potom odrešenja, ker ju narava ne veže in še bolj zato ne, ker odrešenje ni čin človeške narave, ampak božje osebe, čeprav od nje po človeški naravi. Pri izvirnem grehu je porojenje pogoj in ob enem tudi sredstvo, po katerem preide na človeka; pri odrešenju pa je porojenje sicer pogoj, ni pa sredstvo, po katerem se ga človek vdeleži. Ker sredstvo nima učinka, če se ne rabi, kakor mu je primerno, zato se tudi vdeleženje odrešenja veže na primerno rabo sredstev, po katerih se vrši »pokropljenje s krvjo Jezusa Kristusa« (I. Petr. 1, 3). Treba je torej, da se človek Sinu božjemu približa, se mu podvrže v duhu, ali pa vzprejme zunanje dejanje v imenu in v moči njegovi, ali pa se v njem in na njem zvrši oboje. To imenuje sv. pismo »Kristusa obleči« (Rom. 13, 14; Gal. 3, 27), in »eno telo«, »telo Kristusovo« (I. Cor. 12, 13, 27).

Trditev naša pové versko resnico, kajti »če je on, Kristus, tudi za vse umrl, vendar ne vzprejmó vsi njegove dobrote, nego ti samó, katerim se zasluženje njegovega trpljenja podeli«. Tako uči sv. trid. zbor (sess. 6, cap. 3)² in potrjuje nam to

α) Sv. pismo. Prerok Izaija (52, 15) naznanja način odrešenja ter pravi o »služabniku božjem«, da bode pokropil mnoge narode. Pokropiti pomenja v obliki $\pi\lambda\upsilon$ ljudstvo z darilno krvjo deležno storiti daritve³. Kristus, služabnik božji, je po takem pokropil s svojo krvjo

¹ Prim. Dr. Jos. Scheeben, n. n. m. štev. 1329.

² Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 677.

³ Dr. P. Einig, nav. del., tractatus de Verbo incarnato. Treveris, 1899, str. 261.

narode, t. j. odrešenja se vdeleži človek tudi po zunanjem dejanju, recimo po sv. krstu. Enako piše tudi apostol (I. Petr. 1, 2) gledé na pokropljenje s krvjo Jezusa Kristusa, češ, da so »tujci razkropljeni« po njem dosegli izvoljenje. Samo zunanje dejanje pa ne zadostuje, treba je tudi znotrajnjega, t. j. dejanje, ki se zvrši v človeku in po človeku; ker je Bog dal svojega Sinu, kakor uči Kristus (Ioan. 3, 16), da vsak, ki vanj veruje, se ne pogubi, ampak ima večno življenje. Vera torej, vera v križanega Sinu božjega, je potrebna v zveličanje, za večno življenje, le-to se spočné z milostjo božjo, dovrši pa v gledanju božjega obličja. Da je potrebno oboje, in to je pravilo, to pové Kristus, kadar naroči svojim učencem (Marc. 16, 15s.): »Pojdite po vsem svetu in oznanite, *κηρύξτε*, evangelij vsemu stvarjenju. Kdor bo veroval in se krstil, se bo zveličal in kdor ne bo veroval, se bo pogubil. Ne zadostuje torej samo krst in ne sama vera: za zveličanje je treba sv. vere in sv. krsta. Apostol (Rom. 3, 24s.) uči, da se človek opravičuje daroma (torej brez svojega zasluženja, le z božjo milostjo) po odkupljenju v Jezusu Kristusu, ki si ga je naprej Bog odmenil v pomirjenje po veri v njegovi krvi. Po tej veri preide pomirjenje na človeka, ali kar je isto, po njej se človek vdeleži odrešenja. A treba je tudi sv. krsta. Mar ne veste, vpraša isti apostol (ibid. 6, 3), katerikoli smo se pokrstili v Kristusu Jezusu, da smo se v njegovo smrt pokrstili? Ako pa je tako, sklene (ibid. 6, 6): Torej smo se vkup ž njim pokopali po krstu v smrt, da bi tudi mi, kakor je vstal Kristus iz mrtvih po Očetovi slavi, hodili v novem življenju. Sv. krst torej združi človeka s Kristusom in to mu pomore v »novo življenje«. Rešil nas je, piše zato apostol (Tit. 3, 5), ne iz del v pravičnosti, katera smo mi storili, marveč po svojem usmiljenju, po kopeli prerodenja in posinovljenja sv. Duha, ki ga je obilo razlil na nas po Jezusu Kristusu, našem Odrešeniku. Treba je torej kopeli sv. krsta, da se človek reši in ne zadostuje mu za to pravičnost, ki mu jo daje »njegovo delo«, vera. — To uči tudi

β) Izročilo in tu nam je gledati v prvi vrsti na to, kar uče sveti očetje. Od njih se učimo, če gre za pravo, kako da nam je umeti sv. pismo, ali poedini niso nam v tem nezmotljiva priča, čeprav ima vsak v verskih rečéh veliko, več ali manj zdatno veljavo. Vsled tega ne kaže, kadar se o takih resnicah razpravlja znanstveno, njih puščati v nemar ali pa samo mimogredé na te ali te kazati, ampak tu je treba dokaza, da so sv. očetje, vzhodne in zahodne cerkve, složni, ene misli¹. To pa je možno samo takó, da se jih več navede ali »citira« po njih

¹ Prim. conc. trid. sess. IV. — Denzinger-Stahl, nav. del. 668.

lastnih besedah. To terjaja cerkveno znanstvo. Dogmatiku pa gre za znanstvo, ne toliko za prakso¹. Zato naj tudi za našo resnico navedem nekaj besedi sv. očetov, dasi je težka izbira. Za to nam je priča Origen², ki uči, da »je daleč preroke presešel Jezus, ki ni samo prebivavec enega kota zemlje, ampak je hotel vse povsod, kolikor je na njem bilo, ozdraviti«. Ozdravljenje torej ni delo samo od Jezusa, ampak tudi od človeka je nekaj za to treba. Sv. Krizostom³ terjaja za to voljo: »Za vse je sicer (Kristus) umrl, da bi vse rešil, kolikor se tiče njega. Ona smrt sicer odgovarja docela pogubljenju vseh, ne pozajema pa in ne odjemlje grehov vseh zato, ker ti niso hoteli.« Isto terjaja sv. Avguštin⁴, ko ogovori grešnika: Bog »te je vstvaril brez tebe, a te ne opraviči brez tebe. Vstvaril te je torej brez (tvojega) vedenja, opraviči pa te s (tvojo) voljo. Sv. Ambrozij⁵ pa zahteva vero: »Ako kdo ne veruje v Kristusa, se sam ukani za splošno dobroto (smrti Sinu božjega) liki njemu, ki zapre okna, da solčni žarki ne morejo do njega«. Ta »vera je sicer začetek, pravi sv. Ignacij⁶, ljubezen pa je konec krščanskega življenja« in obsega vse naprave, po katerih teče Kristusova kri v nas⁷.

γ) Določbe sv. cerkve. »Kakor bi se ljudje, uči sv. cerkev (Trid. conc. sess. 6, cap. 2)⁸, ko bi se iz Adamovega semena vzrasli, ne rodili, ne rodili krivični, ker s tem vzrastanjem, dočim se spočno, skoz njega vlekó lastno krivičnost, tako bi se, ko bi se v Kristusu ne prerodili, nikoli ne opravičili, ker s tem prerojenjem se po zasluženju njegovega trpljenja milost, po kateri postanejo pravični, njim podeli«.

δ) Nauk šole nam podaja sv. Tomaž, ko piše⁹: »Trpljenje Kristusovo doseže svoj učinek v tistih, katerim se podeli po veri in ljubezni ter po zakramentih vere.« Ker je namreč trpljenje Kristusovo splošni vzrok odpuščenja grehov, zato »je treba, da se vsem prida za vničenje lastnih grehov: to pa se zgodi po krstu, pokori in drugih zakramentih, ki imajo moč iz Kristusovega trpljenja«¹⁰.

ε) Iz uma ni možno naše resnice dokazovati, kajti odrešenje je čin proste volje božje, torej pa tudi določitev načina, kako da se človek vdeležuje odrešenja. A priori pa zato ni možno sklepati o njem, k večjemu imamo v načinu, po katerem se izvorni greh zaplaja, neko analogijo za odrešenje, toda tudi veliko razliko vidimo med njima in torej ni moči od enega na drugega sklepati¹¹. Sicer pa je to, kar vemo o izvornem grehu, nam samo po božjem razodenju znano.

¹ Dr. Fr. Egger, nav. del. II. zv., 616, op. — ² Contra Celsum, lib. 4, n. 4.

³ Homil. 16, in ep. ad Hebr., num. 2. — ⁴ Sermo 169, cap. 11, num. 13.

⁵ Sermo 8, in psalm. 118, num. 57. — ⁶ Epistula ad Ephesios.

⁷ Prim. Catechismus Rom. cap. 5, quaest. 10. — ⁸ Denzinger-Stahl, nav. del. št. 677.

⁹ S. th. p. 3, q. 49, a. 3, ad 1. — ¹⁰ Ibid. p. 3, q. 49, a. 1, ad 4.

¹¹ Prim. Dr. Jos. Scheeben, nav. del. šte. 1332.

Odrešenje človeškega rodu je dejstvo, samo na sebi zvršeno v smrti Sinu božjega, in velja za vse ljudi ter za vse grehe in njih nasledke, toda poedini človek se ga ne vdeleži brez sodelovanja, naj že je to tuje, pri otrokih, ali pa lastno, notranje in zunanje. Oboje pa ima svojo veljavo iz zasluženja Sinu božjega, torej od sv. križa. »Tako pa, uči sv. cerkev¹, človek nima, za kaj se hvali, marveč vsa naša hvala je v Kristusu, ki v njem živimo, v njem zaslužujemo, v njem zadostujemo.« Zato pa sklenem z apostolom (Gal. 6, 14): »Bog ne daj, da bi se hvalil razen s križem našega Gospoda Jezusa Kristusa«.

Dr. I. Mlakar.

Beseda k razpravi: Svetopisemsko poročilo o vstvarjenju².

Cast. gosp. Hohnjec je bil tako uljuden, ter se je spomnil v navedeni razpravi (str. 106) tudi mojega tolmačenja istega svetopisemskega poročila, priobčenega v »Linzer Quartalschrift« l. 1898. Dozdeva se mi pa, da moje razprave ni prebral in premislil dovolj pozorno, sicer menim, da bi me ne bil uvrstil med pristaše nekega idealizma, ki »zanemarja načela zdrave hermenevtike« (str. 110). Bodi mi dovoljeno, opozoriti na razlike gosp. Hohnječevega in mojega tolmačenja, pa povedati, zakaj si nisem mogel in si še zdaj ne morem prilastiti konkordizma, kakršnega on priporoča.

Zložna sva z gosp. H. v tem, da oba jemljeva besedo »dan« v Mojzesovi kozmogoniji v prenesenem (metaforičnem) smislu, za daljšo časovno dobo. O alegoriji, kakor jaz, on sicer ne govori, ali pritegnil mi bode on in vsakdo, da je kaj drugega, če se beseda »dan« metaforično porabi samo v kakem posameznem slučaju, n. pr. ako se namesto »življenje« reče »dan življenja«, in vse kaj drugega, če se ista metafora brez vsakega razločilnega dodatka rabi sedemkrat blizu zaporedoma, in se k temu šestkrat še razširja s podrejenima metaforama »večer« in »jutro«. To je nekaj tako posebnega, da se kaj povsem sličnega menda nikjer drugje ne bode našlo; vendar se precej vjema z definicijo, kakor jo podajajo učitelji govorništva in pesništva o alegoriji (metaphora continuata et amplificata), in zato mislim, da imam pravico do tega naziva, ter ga rabim, ker treba tu nekega razlikovanja. — Da je pa tu alegorija precej mistična, ne posebno lahko razumljiva, mi z jakimi besedami potrjuje gosp. H., popisujoč, kolika tema je zastirala poročilo o vstvarjenju do najnovejšega časa, vkljub tolikim eksegetskim poskusom (str. 110).

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 783.

² »Voditelj« l. II., zv. 2.

Kdorkoli pa, tolmačič omenjeno poročilo, odstopi od doslovnega, premege smisla besede »dan«, ter se poprime prenesenega, je dolžan to tudi opravičiti; in sicer je prav važno, da opraviči to kar največ more, pred vsem s čisto eksegetskega stališča, neodvisno od novodobnih prirodnih ved. Zakaj če tega dobro ne stori, če se mu preveč vidi, da daje besedi preneseni smisel edino, ali skoraj edino le zato, ker drugače ni miru z novimi vedami, ostaje celemu razlaganju jako prisiljeno lice. Težko se bode sprejelo s pravim zaupanjem, ne bo mnogo služilo, da bi slušatelja ali čitatelja potrdilo v sveti veri, kak bolj predrzen brezverec pa se bo še lahko narogal (če ne očitno, pa v srcu) rekoč: »Da, da, vi prijatelji in branitelji starega praznoverja zdaj podstavljate Mojzesu znanje dejstev, katera je odkrila še le nova napredna veda, on je pa očitno imel v misli le navadne dneve. Bajke se v vašem svetem pismu nahajajo, bajke.« — Zategadel jaz takoj od začetka svoje razprave (broj 2—7) skrbno navajam, kaj se da reči za pravi, kaj za preneseni smisel besede »dan«, ter dokazujem, da je tolmačenje v prenesenem smislu mnogo verjetnejše tudi brez obzira na odkritja novih ved. V drugem članku (br. 15) k temu še razlagam, kako je to prišlo, da se je začela kosmogonija, od Boga gotovo dovolj svetlo razodeta, sčasoma slabše umevati, in deloma uprav neresnično tolmačiti. Pozabljivost in malomarnost ljudij namreč je bila temu kriva.

Kaj pa namesto tega pravi gosp. H.? On povdarja le namen svetega pisma, in namen Mojzesov posebej: »Sveto pismo nima namena, množiti naravnega znanja, temveč vodi ga verski smoter... Verski namen je Mojzesu podal tudi razdelbeno načelo, ki je „jom“, dan. Mojzes je namreč Izraelce hotel nagniti in prisiliti k temu, naj v soboto, sedmi dan v tednu mirujejo od dela, ter ta dan posvečujejo službi božji. Zato je človeškemu tednu kot analogon in vzgled postavil stvariteljno delavnost božjo... Nekako je Mojzes povestnico vstvarjenja moral razdeliti. In izbral si je najboljše načelo, ki mu ga je narekoval namen njegovega pisateljjevanja« (str. 110, 111). — Nečem vprašati, zakaj gosp. pisatelj tu povsem iz misli pušča, kar eksegetje razpravljajo o postanku kosmogonije Mojzesove; pripominjam pa, da se neprevidno izraža, ko pravi, da si je Mojzes izbral razdelbeno načelo za povestnico vstvarjenja. To načelo ni nobeno drugo, kakor ona analogija ali sličnost med božjim in človeškim tednom, od katerih se prvi postavlja drugemu za vzgled. Ta sličnost, bodisi bolj ali manj popolna, je pa dejstvo, katero je mogel uresničiti le Bog sam, in katero je mogel ljudem razodeti tudi le Bog sam; brez pozitivnega božjega razodetja bi bilo ostalo ljudem večna skrivnost. In denimo — ker je res čudna moč človeške domišljije —, da si je Mojzes vendar le sam domislil neko takšno analogijo, očitno je, da bi ne bil smel oznanjevati svoje

misli kot božje misli, kateri v resnici odgovarjajo božja dela; sicer bi bil odšel med lažnjive preroke, ki ostanejo taki, če tudi včasih slučajno kaj pravega povedó. Tedaj razdelbeno načelo svetopisemske kosmogonije je izbral, postavil in objavil Bog sam. Človek, kateremu je Bog neposredno razodel svoj divni teden, je k večjemu, in tudi to ne brez posebnega božjega razsvetljenja, izbral besedo ali ime za šest časov božje stvariteljne delavnosti. Tak izbor je bil namreč potreben, ako so ti časi res bili dolgotrajne dobe, manj poznane količine. V slučaju pa, da so bili jednaki ali skoraj jednaki našim navadnim dnevem, se je ime »dan« podalo samo po sebi, brez izbiranja.

Da je imel Mojzes, pišoč kosmogonijo pod vodstvom božjega duha, verski namen, ni nobenega dvoma. Podal je v njej Izraelcem v imenu božjem poleg drugih verskih naukov posebno nujno priporočilo, soboto posvečevati. Ali ta Mojzesov namen ne podaje nikakega razloga, trditi, da so dnevi vstvarjenja v njegovem smislu »daljše dobe«. Zakaj isti pohvaljeni namen je dosegal, ako je imel te dneve za jednake z našimi navadnimi, in ako so v resnici taki bili; sličnost božjega tedna z našim je bila v tem slučaju vsekako še popolnejša. Gosp. H. potemtako že temeljne trditve celega svojega tolmačenja ni opravičil, kakor treba, ter ni dovolj pokazal, kako bi se gledé nje sveto pismo moglo zlagati z novimi vedami. Z obzirom na te vede bi morali misliti na daljše dobe; sveti tekst se pa temu — vsaj na videz — jako ustavlja. Če je »dan« prvi, drugi, tretji itd. res daljša doba, zakaj ga pa Mojzes ne razlikuje na shoden način, n. pr. kot božji dan, kakor so danes eksegetje že sploh navajeni, govoriti o »božjem tednu«? Zakaj namesto razlikovanja celo še imenuje »večer« in »jutro«, kar le močnejše utiskuje sliko navadnega dne? Skratka, zakaj ta modri in poljudni učitelj vere kakor nalašč tako piše, da bi si ljudje vstvarjali neresnične pojmove o teh dnevih?

Pristopam bliže k »idealnemu konkordizmu«, eksegetskemu sestavu, kateremu gosp. H. pritrjuje. Koliko velja konkordizem tega sestava, je odvisno od tega, so li posebne ideje, kakor si jih prirejajo njegovi pristaši o dnevih vstvarjenja, v dobrem soglasju z besedami svetega pisma, ali ne. In meni se zdi, da niso.

Gosp. H. piše: »Dnevi so tiste daljše, ne natančneje določene dobe, v katerih je nastalo dotično stvarstvo« (str. 111). »Ne smemo misliti, da se je drugi dan začel takrat, ko se je prvi končal, in tretji po končanem drugem itd., temveč segali so drug v drugega« (ondi). »Tretji dan sega naprej v peti in šesti, in peti dan sega nazaj v tretji. Med tretji in peti dan torej ni treba staviti nobene časovne meje, če pa se postavi, bila je tudi lahko prav majhna« (str. 114).

Proti takim in sličnim trditvam pripominjam: 1. Sveti zlagatelj kosmogonije kaj slovesno oznanjuje astronomsko načelo, ki daje za delitev časa najbolj jasno in točno, in najbolj obče porabno pravilo. »Bog pa je rekel: Naj bodo luči na trdini neba, in naj ločijo dan in noč, in naj bodo v znamenja časom in dnevom in letom . . . In zgodilo se je tako. Bog je naredil dve veliki luči itd.« (I. Mojz. 1, 14—18). In že poprej, v 4. in 5. vrsti, nam postavlja pred oči isto načelo v svoji delavnosti: »In Bog je ločil svetlobo od teme, in je svetlobo imenoval dan, temo pa noč«. Teško je pač verjeti, da bi si bil zlagatelj kosmogonije poleg navedenih jasnih izjav zopet domišljjal neke dneve, ki so si z astronomskim pravilom tako prekomerno navskriž, ter daleč drug v drugega, da celo drug skozi drugega tečejo. 2. Beseda: »In bil je večer in bilo je jutro« ali natančneje: »in postalo je zvečer in zjutraj« naravnost in jasno pričajo, da si je mož božji mislil dneve točno vpredeljene, katerih vsaki čisto izven drugih stoji. Jeden se zvrši z večerom in potem nastopi jutro drugega; dokler poprejšnji traje, sledečega ni, in ko se sledeči začne, je poprejšnji minil. Res je, kar gosp. H. pravi, da so omenjene besede »le v spopolnitev« (str. 112); ali so vendar posebne besede, in činijo vsakikrat, in to je šestkrat, poseben stavek, ki ima tako gotovo svoj pomen, kot vsak drugi. Dnevom, kakršne si domišljjuje idealni konkordizem, se te spopolnitve ne prilegajo. 3. Tudi jednostavno štetje dni: prvi dan, drugi dan, tretji dan itd. dokazuje, da si imamo tu misliti dneve in čase, ki se držijo pravila astronomskega, kakor najbolj občega in najbolj znanega. Drugačni dnevi, kateri bi jemali mero po postanku, trajanju in spreminjanju teh in onih posebnih stvarstev, ter bi se med seboj razlikovali po ravno teh stvarstvih, bi se mogli šteti le z izrečnim navodom dotičnih razlik, n. pr. Dan svetlobe, jeden dan; dan nebesa, drugi dan; dan morja in kopnega in rastlin, tretji dan itd.

Davno je priznano od vseh strani, tudi od nevernih učenjakov, »da je razvoj sveta in zemlje, kakor ga uči spekulativno naravoslovje, v obče v soglasju z razvojem, kakor nam ga predstavlja prvo poglavje Geneze« (str. 118). Hvalevredno je prizadevanje, to soglasje bolj in bolj razbistriti, in vse priznanje zasluđuje v tem obziru poskus dr. Viljema Waagena, ki ga priobčuje v glavnih točkah gosp. H. (str. 115—118). Ali kraj vseh podrobnosti, katere navaja gosp. Waagen, vendar sam vidi, da ni našel več, kakor soglasje — v obče. »Sveti pisatelj«, pravi, »je vstvarjenje videl v podobi in bilo mu je dano na voljo, naj zapiše to, kar mu je najbolj vzbudilo pozornost, ter mu tako najbolj ostalo v spominu« (str. 116).

Spoznal je gosp. W., kakor ta izjava kaže, da je kosmogonija plod preroškega gledanja.

Priznavajmo tedaj in hvalimo soglasje le v obče; ali ne trudimo se, vezati ta in ona posebna stvarstva s temi in onimi posebnimi dnevi; sveto pismo ne podaje temelja za take poskuse, in zato niso in ne bodo imeli povoljnega vspeha. Jaz dokazujem v 9. broju svoje razprave, razmatrajoč natanko besede in stavke in skladbo svetega teksta, da zlagatelj kosmogonije ni imel namena, nas poblizje izvestiti, katero stvarstvo, ali koliko tega in onega stvarstva se je izvršilo v prvi, drugi, tretji itd. tistih tajnih dob, katerim daje označenje »dan«. Kakšen namen je imel, izvajam potem iz smisla tretje božje zapovedi. Ni težko sprevideti, da bistvena ideja prilikovanja božjega tedna z našim, in obratno, je samo ta: Celi čas božjega stvarjenja, odkar je prvič luč zasvetila na zemljo, do blagoslova, ki ga je Bog podelil Adamu in Evi, je k naslednjemu času božjega mirovanja v sličnem razmerju, kakor celokupni čas naših šest delavnih dni z nočmi vred k naslednjemu dnevu počitka. — S tem je pa ob enem že rečeno, da si šest božjih dni nimamo domišljevati kot med seboj razločenih z mejami, stvarno izraženimi; delé jih samo idealne meje, namreč to, kar imenujemo točke v časovnem teku (*puncta temporis*). Zlagatelj kosmogonije, vsekako prerok božji, gledajoč v duhu sličnost razmerij v božjem in našem tednu, je na temelju te sličnosti, z obzirom na šest delavnih dni človeškega tedna tudi celi čas božje stvariteljne delavnosti razdelil na šest med seboj enakih delov ali »dni«. Te dneve vsakega posebej šteje in imenuje, in to štetje in imenovanje uvrščuje med odlična poglavja povesti o vstvarjenju, naj se vzorna slika božjega tedna bolj živo in razločno utisne pameti čitatelja ali poslušavca. Misleči na meje med dobami ali dnevi, to je na točke ali mesta v časovnem teku, kjer se dan z dnevom stiče in veže, imenuje prerok zadnji čas pred mejo »večer«, začetek časa po meji pa »jutro«. Pravi doslovno: »postalo je zvečer in zjutraj«; to je, prvi del časa božje delavnosti se je končal, drugi se je začel; in spet, drugi del se je končal, tretji začel itd.

Vsakdo vidi, da ima to razločevanje in štetje božjih dni v mislih prerokovih, in dosledno v naših mislih, čeravno je v sebi nekaj subjektivnega, ali če hočeš »idealnega«, vendar svojo pravo in imenitno objektivno vrednost, in da besede, ki tako mišljenje izražajo, niso prazne, ampak pomembe polne. Ta delitev, to razločevanje in štetje ni plod poljubnega igranja človeške domišljije, temveč je pravi, pa razločnejši izraz one sličnosti razmerij v božjem in človeškem tednu, katero je Bog stvarnik dejanski ustanovil in ljudem objavil v znano nam svrhu.

Učenjake, ki zastopajo idealni konkordizem, spoštujem po vrednosti; ali vprašanje, za katero se tu gre, spada med take, pri katerih

se slobodno glasi: Tantum valet auctor, quantum probat. Zdi se mi, da sem svojo teorijo utrdil z najboljšimi razlogi. Pripravljen sem pa, vsak resen prigovor, katerega bi doznal bodi javnim, bodi zasebnim potem, zvesto dejati na tehtnico.

T. Lempl S. I.

Visitatio Ecclesiae Parochialis s. Ioannis Baptistae

in Civitate Marpurgensi facta die XVII. Novembris anno MDCXXI.¹

Circa loca.

Augustissimum Eucharistiae Sacramentum in tabernaculo lapideo honorifico variis sculpturis et picturis exornato asservatur. Et licet tabernaculum interius panno colorato obductum sit et corporale substratum habeat, conveniret tamen hunc locum ab intus serico rubeo eoque apte extenso et claviculis affixo ornatum esse, donec cum commoditate ad altare summum transferatur. Pyxis in qua particulae integrae et recentes sunt repertae est argentea et deforis inaurata, quare et interius inauratur, ut eo commodius vasculum argenteum inauratum in quo particulae hactenus conservabantur inde tolli possit. In pyxidis orificio circulus ducatur cui patena asservationi particularum et Communioni fidelium inserviens superimponi possit.

Lumen perpetuum praelucet Ss. Eucharistiae in Lampade convenienti et medio chori suspensa.

Vasculum illud rotundum argenteum inauratum quod in pyxide est, cum aliud non extet, pro Eucharistia ad infirmos extra civitatem longe dissitos deferenda, adaptetur, vel aliud novum comparetur, pro venerabili Sacramento cum ad infirmum in Civitate existentem defertur, contegendo. Cum venerabile Sacramentum ad infirmos deferendum est, dato prius campano signo, populus ad Ecclesiam et concomitandum invitabitur.

Laicis imposterum nullo modo ablutionem per calices administrent sed per alia pocula, quae calicis formam non repraesentent. In caeteris inspiciantur et observentur Decreta et statuta generalia visitationis. Tit. 2, cap. 6.

Baptisterium marmoreum est habens cacabum cupreum stanno linitum cum turrículo decenti et ad praescriptum Decretor. general. Salisburg. Pulveres tamen, licet pauci reperti sint, imposterum arceantur. Iuxta autem piscina accommodabitur pro aqua usurpata immittenda, quae lapide quadrangolari tegatur annulumque ferreum habeat pro faciliori elevatione.

¹ Izvirnik se nahaja v kn.-šk. arhivu v Gradcu.

Vascula sacrorum liquorum argentea sunt inaurata simul iuncta. Olei infirmorum separetur ac sacco violacei coloris serico immitatur, qui ab extra sit cruce signatus.

Fabrica Ecclesiae olim per exustionem laesa denuo reparata, decens est¹.

Haec Ecclesia habet altaria duodecim aequaliter rebus suis necessaris exornata, tela cerata adhibeatur, et ubi Crucifixi imago, Secretorum tabella, candelabra condecencia desunt, etiam illa in altaribus habeantur.

Altaria omnia consecrata sunt, excepto illo S. Catharinae quod in porticu ubi cantores resident, collocatum est, habet tamen beneficium annexum cuius fructus percipit Parrochus, omnibus rebus destitutum.

Altare S. Thomae et oim S. Apostolorum habet etiam beneficium, cuius fructus percipit D. Parrochus. Sicut et illius beneficii ad altare S. Mariae Magdalenae. Providebit Beneficiatus pro tempore existens altaribus de suis necessariis iuxta praescriptum.

Altaria B. Virg. S. Ruperti et S. Floriani etiam beneficiis et redditibus dotata sunt, quos D. Episc. Gurcensis percipit.

Confessionale adest conueniens extra Sacristiam in loco commodo constitutum, fenestella tamen sit lamina ferrea munita.

Sacristia lucida habens altare consecratum in honorem Ss. Trinitatis, uti ex relatione quorundam praesumitur, circa quod omnia quae illi adhaerent amoueantur, ut eo facilius ibid. Sacra peragi possint. In loco commodo Sacristiae genuflexorium cum oratorio et orationibus pro celebrantibus curandum. Curabit praeterea D. Parrochus, ut in Sacristia lauacrum decentius cum aqua et manutergis mundis ad usum Sacerdotis celebraturi praeparetur. Caetera habebit in Stat. et Decr. General. Visit. tit. 3, cap. 2. Cistae etiam antiquae superfluae tollantur.

Caemiterium pulchrum est sed inter Parrochiales et Ludimoderatoris aedes asseribus cingitur, cum minor pars sit muri extruendi et alias nouus murus erectus sit, et hic non frustra laborem in hoc erigendo insument. Coemiterium hoc fuit olim profanatum, sed per Rm. Martinum Episcopum Seccouiensem reconciliatum.

Ossa mortuorum in hoc Caemiterio in duobus diuersis locis visuntur bene disposita; tectus tamen ubi ruinam minatur, reparetur et Epitaphia hinc inde iacentia muri parietibus affigantur et hortulus ad domum Ludimoderatoris omnino tollatur. In caemiterio hoc est crux erigenda alta cum imagine crucifixi et ad pedem vas aquae lustralis habens. Et

¹ Pri velikem požaru, ki je dne 6. maja 1601 upepelil mesto, zgorel in porušil se je zvonik cerkve.

cum columna ex lapide integro aliquot cubitorum alta pro lumine perpetuo alendo adsit, idque ante annos quadraginta extinctum. Inquirat D. Parrochus de fundatore et fundatione.

Domunculæ præterea Aeditui adhaerentes Ecclesiae alio transportentur, et acerui lapidum eiiciantur.

Circa res.

Calices argentei inaurati quindecim habentur, quibus nihil deest; qui tamen singulis annis immergantur in aquam tepidam quae deinde aqua in Sacrarium, ut omnia alia ab huiusmodi ablutione defluentia proiciantur, deinde in aquam limpidissimam de puro fonte haustam immergantur et solis calori siccandi exponantur, vel panno lineo decenti et mundo abstersi suis locis reponantur. Corporalia fortificentur quae debilia, et purificatoria in medio cruce signentur.

Ampullarum par unum argenteum adest.

Missalia tria adsunt unum Salisburgense novum et duo Romana nova decentia. Crux etiam argentea inter Calices collarata visitur.

Casulae adsunt 55, quindecim tantum ad quotidianum usum aptae reliquae si commode fieri poterit reparentur, quia perveteres et fractae.

Monstrantia argentea magna partim inaurata, lunula tamen eius sic diuidatur ut claudi et aperiri queat, ne dum Sacra hostia imponitur aut exponitur laedatur aut micae perdantur.

Officia divina.

Sacrum et concio singulis diebus festivis et Dominicis fiunt, sacra aliquando duo in die sicut et Missa Auroralis seu matutina De B. Virg. singulis diebus peragitur. Vesperae cantantur quotidie et in quadragesima Completorium, quae omnia etiam imposterum diligenter et sine ommissione peragantur.

Visitatio Capellae s. Michaelis in Caemiterio.

Capella haec s. Michaelis habet altare consecratum sed nudum, supra quam visitur Campanile et subtus eam Carnarium in qua nihil praeter parietes fractos videre licet: Beneficium habet haec Capella cum onere, cuius fructus caedunt D. Felici Caesari. Fuit olim Campanile ad fores templi versus Parrochiales aedes extracta sed corrui ante annos plurimos, unde alterum ex asseribus vile super hanc Capellam erectum est.

Visitatio Capellae s. Spiritus in hospitali facta die quo supra.

Altaria habet tria consecrata, Antependiis, tela caerata Crucifixi imagine, tabulis Secretorum, Candelabris exornanda. Capella haec

subobscura est, quae tamen propter hospitalis domum contiguam lucidior reddi non potest. Caeterum ornatus omnes habentur ex vicinia Parrochiali Ecclesia. Dedicatio annua nulla celebratur.

Huic Capellae ex parte inferiori ad ingressum est domus pauperum valde angusta in qua utriusque sexus viginti quinque personae degunt cum magna difficultate et confusione; Praefectus tamen hospitalis medietatur hypocausta duo separata erigere unum pro masculis, et aliud pro faeminis, cui proposito ubi primum poterit, satisfacere tenebitur.

Visitatio Capellae Ss. oim eodem die facta.

Haec Capella habet altaria tria consecrata, rebus necessariis omnino destituta. Retro altare visitur tabernaculum decens, lapideum in quo olim Iudaei Tabulas legis observabant. Iam autem Christi passi imago in Cacumine tabernaculi conspicitur. Capellae huius altare habet beneficium onerosum quod Ill^{mus} Gurcensis pro tempore usurpat. In Sacristia humida adest altare consecratum rebus omnibus orbatum. In ingressu Ecclesiae vel Capellae »scallae reficiendae flores et vasa vacua tollenda«, praesumitur ex quibusdam signis locus ille fuisse consecratus.

Supra huius Capellae Sacristia oblonga est domus quam quidam pello inhabitat, quae habitatio Capellam valde deformem reddit.

Visitatio Ecclesiae s. Udalrici extra muros facta eodem die.

Ecclesia haec sat decens est, habet altaria quatuor, quorum tabulae honorificae, sed ornatu necessario destituta, unum non est consecratum, nimirum s. Nicolai. His altaribus providebitur de necessariis, uti tela caerata, Crucifixi imaginibus, tabulis Secretorum, candelabris.

Apparatus pro celebratione Missae habetur ex Parrochiali.

Cathedra Concionat. altari dextro in ingressu innitens cum facile tolli et alibi locari possit, praesertim cum illa Concionatores non utantur, nisi in Concursibus et tunc conciones extra Ecclesiam fiunt. Locus aptus erit pro tali Cathedra locanda in domuncula ante fores Ecclesiae exaedificata, modo prius Calx inde tollatur. In hac Ecclesia fiunt frequentia Sacra propter populum Slauonicum. Proventus nulli adsunt pro hac Ecclesia, praeter contributionem mendicorum et vinicorum.

Caemiterium hoc habens sepulturam, partim muro, partim asseribus cingitur, cuius muri fracti reparentur, et si commode fieri poterit sublatis asseribus muro undequaque claudatur. Crux alta cum crucifixi imagine vas aquae lustralis habens in Caemiterio ad ingressum erigatur, arbores viles hortum potius quam sepulturam prae se ferentes excindantur, sepulchra aequentur et acerui lapidum tollantur.

Visitatio Capellae Abbatis Victoriensis in Civitate Marpurg sitae.

Capella haec habens altare consecratum in honorem Ss. Trinitatis B. Virg. et s. Floriani in modum Ecclesiae fornices concameratas habet. Sacellum hoc sicut et altare anno 1613. prout tabella denotat consecratum fuit a moderno praelato D. Georgio habente speciale privilegium ut ipse in praefata tabella asserit. Capella munda conseruatur et altari de necessariis nihil deest.

Visitatio Capellae in Domo Pp. Carthusianorum Seyzensium.

Pervetusta est haec Capella habens altaria duo quorum primum anno 1440 consecratum in honorem Ss. oim. Alterum vix consecr. mensam lapideam habet ex multis frutis ferro connexam omnino nuda. Ecclesia tñ habet quaedam vestigia ex quibus dignoscitur olim fuisse consecrata.

Caeterum arcularius sua instrumenta, cistas et asseres in hac Capella conseruat.

Examen D. Parochi.

»Vocatur Georgius Pileator, ut ipse asserit Gregorii et Annae Coniugum filius legitimus Dioeces. Aquileiensis. Parens quantum per Inquisitionem haberi potuit, Presbyter fuit, hinc ab aliquibus dubitatur an illum pater susceperit ante sacerdotium ex legitimo matrimonio. Formatas habet a Patriarcha Aquileiensi. Quatuor annis hic Marpurgi Capellanum Sclavonicum, aliis quatuor Chorimagistrum egit. Parrochiam autem administrat XXI. anno. Breviarium recitat quotidie. Cum autem et aliam Parrochiam non procul Marpurgo distantem in Dioecesi Patriarchali habeat, oportet ipsum saepe hic divina negligere et ibi cum penuria sacerdotum adsit peragere. Sacra fiunt quotidiana, praesertim illud aurorale de B. virgine, et aliud propter beneficia, licet nesciat qualiter et quoties divina peragi queant, tñ beneficia onerosa esse asserit; Litteras foundationum habet Illmus Gurcensis. Habuit tñ monachum Minoritam per octennium qui tria sacra singulis hebdom. rae beneficiorum legit. Confitetur frequenter. Hactenus Ss. Eucharistia ad infirmos in Ciuitate existentes sub umbella non fuit delata, solum pulsus tintinabuli et faces praecedebant. Confraternitas nulla habetur. Sacram. Extremae vnctionis non est multum in vsu. Catechisticam lectionem inchoarant quidem, sed ob defectum auditorum ab ea edocenda cessarunt. Beneficia tria dant illi annuos 700 fl. Parrochiales redditus autem sunt 1170 fl. annui, vti constat ex Extractu quodam Commissariorum Archiducalium. Ex his prouentibus tenetur alere Ludimoderatorem, organistam, Studiosos tres et duos discantistas et duos Capellanos. Hactenus, prout

dicit, vixit coelebs. Episcopus Gurcensis ex prouentibus beneficiorum ultra mille florenos habere dicitur, qui redditus ex vineis caedunt. Ab vltiori examine porro cessavimus, eo quod vicariatum statim in manus D. Praepositi in Graidt ad mandatum Ep̄i Gurcensis resignarit, quod etiam si prius resignasset intermittendum iudicasset, cum postm ad Parrochiam Aquileiensis dioecesis se conferre debeat.»

Examen chorimagistri.

»Vocatur Andreas Achazhiz¹, Petri et Agnetis coniugum filius legitimus Labacensis Dioecesis. Fuit Alumnus Summi Pontificis in Conuicto Graecensi. Absoluto cursu Philosophico triennio Theologiae operam dedit. Sacerdōs est trium annorum et novem mensium. Egit Capellanum Patrum societ. in Monte gratiarum per annum: Reliquum tempus insumpsit in Exercit. curae animar. hic Marpurgi. Breviarium recitat quotidie; coronam et habitum semper gestat, ferme diebus singulis celebrat et vespervas alternis vicibus decantat. Confitetur toties conscientiam oneratam sentit. Extremam unctionem petentibus confert. Caelebs hactenus vixit. Solarii loco habet a Magistratu 125 fl. Stola etiam contribuit 60 fl. Nullum gravamen habet contra D. Parrochum praeterquam quod aliquando vilia vina mensae apponit.

Examen alterius Capellani.

Vocatur Adamus Preprost² de quo in visit. generali plura. Parrochum enim antea egit in Jaring. Hic autem a festo Ss. Apostolorum Philippi et Iacobi agit Capellanum et Concionatorem Sclauonicum. Singulis diebus Dominicis et festiuis diebus cantat sacrum et Sclauice concionatur in hospitali ciuico. Quotidie ferme celebrat. Confitetur frequenter P. Guardiano ord. minor. s. Francisci. Extrema unctio apud populum Sclauonicum non est in usu. Pro tempore coelibem vitam ducit. Pro

¹ Ahačič Andrej je kot »summi Pontificis alumnus« prejel manjše rede v soboto: »Veni et ostende« 1617 od sekovskega škofa Jakoba Eberleina. Isti ga je posvetil 28. dec. 1617 v subdiakona, 17. jan. 1618 v diakona, 21. jan. t. l. pa v mašnika. (Ord. zapisnik v Gradcu.)

² Preprost, semtertja tudi Prepost Adam, se je narodil l. 1577. v oglejski škofiji. L. 1602. ga zasledimo kot vikarja pri sv. Ožbaldu v Ptuj. Od tam je najbrž l. 1605. prišel v Jarenino, kjer je bil l. 1610. v disciplinarni preiskavi. Odstavljen se je mudil nekaj časa pri Sv. Lenartu, a maja l. 1621. je prevzel službo slovenskega kaplana v Mariboru. Dne 25. januarja l. 1624. je odšel za župnika k Sv. Lenartu v Slov. gor., kjer so ga čez 4 leta »propter vitam inhonestam« odstavili. Pozneje je služil kot vikar pri Sv. Antonu v Slov. gor. V kn.-šk. arhivu v Gradcu se nahaja o njem sledeča beležka: »1637, 12. Sept. Scribit D. Decanus Ragerspurgensis R. Adamum Prepost, vicarium ad S. Antonium in collibus prope suam ecclesiam in lacuna inventum fuisse mortuum«.

mercede habet 60 fl. cum stola exigua, quantum autem importet, nescit. Nihil grauaminis habet contra D. Parrochum; quod autem caeteri de vino conqueruntur, veritati consentaneum ait non esse. Solum hoc deposuit, quod raro celebret D. Parrochus et domesticis suspectus redditur propter vxorem iuvenulam aeconomi quae semper in Parrochialibus degit.

Examen praefecti hospitalis.

Vocatur Bartholomaeus Kosol a septem mensibus agit Praefectum hospitalis. In hoc hospitali aliquando aluntur, 50, 60, 70 et aliquando 80 pauperes modo 25. reperiuntur extra familiam cuius numerus non excedit quindecim personas. Extra hospitale ob penuriam habitationis aluntur et 25. pauperes quibus mittitur cibus. Habent in Septimana bis carnes, et dietim mediam mensuram vini, indigentibus datur integra mensura. Singulis diebus intersunt sacro in Parrochiali Ecclia quae ad viciniam est. Mane et vesperi sicut ante et post mensam ad orationem compelluntur. Singulis mensibus confitentur et communicant. In vno hypocausto promiscue vtriusque sexus pauperes cohabitant et somnia capiunt. Redditus huius hospitalis consistunt in vineis, quarum sunt vndecim et agris sicut et re Oeconomica, ita ut 2000 fl. non excedant. Habet praeterea hospitale hoc novem rusticos. Rationes annuas excipit D. Parrochus et Senatus. Inuentarium toties quoties praefectum constituunt. Praefectus nihil habet praeter labores. Singulis angariis (asseruit Praefectus) deberet peragi Sacrum pro defunctis, quod multoties intermissum est.

Examen Ludimoderatoris.

Vocatur Florianus Dominicus Carinthus Clagenfurtensis, Catholicus. Discipulos habet 60 et puellas 10. Erudit pueros in latinis et germanicis litteris. Sicut et in Catechistica lectione. Scholares singulis diebus audiunt sacrum: a quibus singulis angariis habet 15 x. a civibus 62 fl. ex quibus duobus cantoribus dare tenetur 40 fl. Mensam habet apud D. Parrochum.

Examen Organistae.

Vocatur Matthaeus Panier Oxofurdiensis Catholicus per quadrantem anni hic organisti munere fungitur. Organum singulis festis Duplicibus et semiduplicibus tam ad Vesperas quam sacrum pulsare tenetur. Habet a Civibus pro solario 60 fl. et mensam apud D. Parrochum.

Aeditui Examen.

Vocatur Martinus Kobarin agit aedituum 22. annis. Ecclesiam mundam conseruat quam singulis septimanis diligenter euerrit. In custodiendis clauibus diligens reperitur sicut et in pulsu quem tertio iterat

et bis pro defunctis. Septemdecim florenos a Senatu habet, pro pulsu demortui civis 15 x. et quandoque pro Baptismate 3 aut et 6 x. Et collecturam vinariam modicam.

Poročilo župnika Pileatorja l. 1611.

»Hochwürdiger Fuerst, Gnädiger Hochgebiet. Hern Eur Fierst. Gnad. sein mein allezait schuldig vnterthanig: gehorsambe Gebet beuor Was Eur. für. gd. mihr wegen meiner Pfarr Khinder alhie In Mahrburg sambt deroselben incorporirten Filialen der heurigen schuldigen gehorsamen ainstellung vnnd Beicht halber mit gh. mandiert, ds habe ich den 21 dieß empfangen vnd in gehorsamb vernomen darauf berichte Eur für. gd. ih in demuetig souil meiner Pfarrkhinder so diß Jars gebaihtet vnd communiciert haben seint In Mahrburg in der Statt vngefah 2200 Personen, maistenthails windisch Volck ausser der Statt aber auch vngefah 2000, in der Pfarr Zöllniz 2000 in der Pfarr Gambs 2000 vnd in der Pfarr S. Peter 4000 Personen. In der Statt Mahrburg seint noch vncatholisch haben sich neulichen nidergerichtet, Georg Schlanitz sambt seinen Weib, Niclaß Zepez sambt den weib, gibt für ehr habe In Marinberg gebaihtet, Andre Turankho, Jochim haller vnd sein waib, Philibert Merz vnnd sein waib hat auf dato im Landt Zuerbleiben Termin gehabt, want selten alhie, dise wellen sich lassen waisen, haben auch alberaith Bühler von mihr In vnterrichtung empfangen Franz Langer wittib, Michael Naglitscher vnnd Christoff Pisin wittib, haben sich auch noch nit aingestellt wohnen ainzait alda, ainzait dorten vnbestandig Chomen vlaißig in die Khirhen; von Räkhnig Pfleger, nahent bay der Stat in gueten Vermögen. In der Pfarr Zöllniz befindet sich vncatholisch Wolff Mosperger vnd sein waib, vnnd Andre Clementschitsch ain ledige ergerliche Person in der Relligion, bayde vnter Herren Georgen Christoffen Freyherren von Herberstein in Wilthauß. In der Pfarr Gambs vnnd S. Peter wäß ich derzait, Gott lob kheinen vncatholischen menschen So uil habe Euer Fuerst. Gnad. ich schuldiger Pflicht noch gehorsamb anfiengen deroselben euch wie allezait gantz vnterthanig: vnnd Gott vns alle beuelhendt.

Mahrburg den 24. Junij anno 1611.

Euer Fürst. Gnad. vnterthanig: Gehorsambster

Georg Pileator m. p.«

M. Stekovec.

Marijina cerkev na „Gori“ pri sv. Petru blizu Maribora.

Cerkev Matere božje na »Gori« je bila nekdaj s taborjem utrjena. Na njenem povprečnem podporniku, stoječem ob jugozahodnem koncu prijazne stavbe, beremo letnico 1517, ki nam oznanja, da je bila ladija tega leta pozidana. Eno ped više beremo letnico 1860, ki pomeni obširna popravila pod častnim kanonikom Markom Glaserjem tega leta izvršena. O svetišču ali prezbiteriju sodi preč. gosp. Ignacij Orožen¹, da je iz starejše dobe nego ladija.

Leta 1470. na dan sv. Pankracija je sporočil Jurij Puchel minoritskemu samostanu naše ljube Gospe v Mariboru svoj vinograd »pri sv. Petru blizu Maribora« in pa svoj vrt pred vrati sv. Udalrika (tik sedanjega Twickelnovega gradu) proti temu, da se vsake kvatre molijo za njega bilje in da se opravi za pokoj njegove duše peta sv. maša². Leta 1526. je prenesel Dietrich, škof v Dunajskem Novem mestu in provincijal minoritski, dolžnosti ali breme te ustanove od vinograda »auf dem Frauenberge gelegen« na drug vinograd pri Rušah in je plačeval zanaprej minoritom vsako leto po 12 schillingov. Tako je postal imenovani vinograd last škofov Dunajskega novega mesta³.

Ker se v listini od l. 1470. »Frauenberg« ali »Gora« še ne imenuje, pač pa v oni od l. 1526., je verjetno, da je nastala sedanja cerkev v dobi med l. 1470. in 1526.

L. 1546. je Mariboržan Primož Hurnus Marijini bratovščini na Gori pri sv. Petru prodal svoj vinograd.

L. 1642. je bil zlit veliki, 22 stotov težki zvon. Na njem se bere napis: »Franciscus Giot von Letharnig hat mich gossen. 1642«. Tako poroča profesor dr. R. G. Puff v svojej knjigi »Marburg in Steiermark. Gratz, 1847«. I., 144. Na str. 147. iste knjige pa pripoveduje, da je po spričevanju nagrobnega napisa v župni cerkvi sv. Petra devica Margareta Siebenbürger kupila veliki zvon za cerkev na Gori in da je umrla 22 let stara 3. marca l. 1640.

L. 1651. je Uršula Marčič sporočila svoj vinograd na »Gradišču« cerkvi za eno večno mašo.

L. 1785. so hoteli cerkev za službo božjo zapreti, kar je pa zabranil takratni župnik Miklavž Škof, ki je umrl 4. maja l. 1801⁴.

¹ Das Bisthum und die Diöcese Lavant, I., 62.

² Marburger Stadtbuch str. 453—459.

³ Škofijo v Novem mestu je ustanovil cesar Friderik IV. l. 1468. Obsegala je samo le mesto in si ni mogla prav opomoči, ker je bila premajhna in ni imela potrebnih sredstev na razpolaganje. Dr. Leopold Schuster: Fürstbischof Martin Brenner, Graz 1898, str. 289.

⁴ Orožen, op. cit. I., 63.

L. 1847. je župnik Marko Glaser pozidal 14 kapel, v katerih je sloveči Jožef Tunner iz Gradca naslikal križev pot; slikarijo je obnovil Jakob Brollo l. 1871.

V jeseni l. 1897. sem došel že o mraku na »Goro« in sem zapazil v svetišču spomenik krškega škofa Urbana. Zdelo se mi je, da ga še ni nikdo popisal in hotel sem ga posneti, pa zavoljo teme nisem mogel nič pravega dognati.

Zato sem se 25. julija l. 1898. zopet odpravil na »Goro«, da bi si njene znamenitosti bolje ogledal.

Kjer krene kolovoz od okrajne ceste na levo, med Lorberjem in Velebilom sem se obrnil v breg po Lorberjevem vinogradu, skoz katerega je dobra pot nadelana, seveda ne za nas tujce, ampak samo za domačine. Z viničarjem sva se lepo krščansko pozdravila. Prašal sem ga, kako da sodi o prihodnji trgatvi. On: »Ne bo obilna, ker se grozdje striže«. V resnici plastičen izraz za žalostno prikazen.

Gredeč sem pogledoval na prijazno Gorsko cerkev, in moram priznati, da je vkljub marsikaterim nedostatkom njena oblika prav na oko.

Na vrh dospевši sem stopil na pokopališče in želel vernim dušam večer mir in pokoj.

Na desni roki sem zagledal mramornat spomenik z napisom: »Franc Rapoc, c. kr. bilježnik v Šoštanji in veliki posestnik. Rojen 18. marcija 1842 je umrl 28. maja 1882«. Bila sva si dobra znanca. Rajni je bil tukajšnji rojak, miroljuben mož, silno dober gospodar in zvest sin svoje domovine, katerej je tudi svoje obilno premoženje daroval v pospeševanje vseučilišnih nauk.

Eno stopinjo dalje proti cerkvi stoji drug mramornat pa skromnejši spomenik z napisom: »Hic iacet admodum Reverendus dominus Albertus Nagy, Consiliarius Episcopalis, parochus ac emeritus decanus e Zirkoviz, natus 1810, sacerdos 1832, defunctus 1880. aLberto DefVnCto LUX perpetVa LVCeat seMper.«

Ker je »Voditelj« v svojej prilogi »Duhovni sinovi slavne nadžupnije Konjiške« o rajnem blagem gospodu več kaj povedal, naj zadostuje tukaj toliko. Bil je sin goliškega grajščaka, pod katerega je spadal moj Prežigalski dom¹. Oče mu je zgodaj umrl in tako je prevzel Albert skrb za svojo mater, ki je bila preblaga gospa. Gospod Albert je bil vse svoje žive dni siromak, ubog v duhu Gospodovem in pa vedno bolehne. Ko je bila grajščina že davno prodana in je gospod Albert vsled onemoglosti od l. 1857. do 1861. živel na Frankolovem, mi je pravil rajni moj oče, kako dobra sta bila Albertov oče,

¹ Zgodovina Poličanske župnije. Spisal dr. Jožef Pajek. V Mariboru 1898, str. 37—44.

grajščak Nagy in njegova gospa; enkrat, ko sva se mimo v Celje v šolo peljala, sva se tudi pri častitljivi gospej oglasila, ki naju je kaj ljubeznivo in pristrčno sprejela. Ni res ne, da bi bili kar poprek vsi grajščaki svoje kmete drii.

Cerkev na »Gori« gleda s prezbiterijem proti vzhodu; zvonik stoji pa na zahodnem koncu hiše božje in pred njim je pokrita veža, ki sloni na štirih osmerokotnih stebrih. Vežin svod je okroglo križast pa grebenast.

Na levem stebri je spominska plošča, na kateri se bere: »Hier ruhet Georg Nendl, Kirchenprobst, Richter und Realitätenbesitzer in Tepsau; geboren 17. April 1779, † 2. Jänner 1847«.

Tako je prav; možu, ki je veliko let zvesto za cerkev skrbel, se naj odkaže na pokopališču častno mesto.

Na plošči vežinega tlaka sem zasledil letnico 1774 in pa zapazil sem, da je pod njo grobnica. Kdo je le neki tu pokopan? To nam povesta dve spominski plošči, vzdani pri cerkvenih vratih.

Plošča na levi strani kaže napis: »Tukaj počiva Marija Glaser, umrla 26. septembra 1889 v 86. letu svoje dobe. Bila je 58 let zvesta gospodinja svojemu bratu Marku Glaserju, častnemu kanoniku in župniku pri sv. Petru blizu Maribora. Ti, o Bog, ji vsmiljen bodi, Milo jo o Jezus sodi, Dušo v večni pokoj vodi«.

Plošča na desni strani vhoda nam kaže ta-le napis: »Tukaj počivajo vis. čast. gospod Marko Glaser, častni kanonik stolnega kapitula lavantinskega, odlikovan z viteškim križem Franc-Jozefovega reda, kn.-šk. konzistorijalni svetovalec Lavantinski in duhovni svetovalec Sekovski, župnik pri sv. Petru blizu Maribora, rojeni 21. aprila 1806, vmrli 9. decembra 1889. Odslej naj počivajo od svojega truda, zakaj njihova dobra dela grede za njimi« (Skriv. raz. 14, 13).

Okna na zvoniku in pa velika vrata, ki vodijo od zahoda v cerkev, nam kažejo klasični šilast lok gotiške dobe. Na loku velikih vrat čepijo na vsaki strani štiri kljuge (Krabben) v podobi listov rastline *Cypripedium Calceolus*. Na temenu se vzdiguje križec podprt z dvema kljukama.

Cerkev podpirajo od južne strani štirje stebri, ki so razčlenjeni po treh zidcih (Gesimse) za odtekanje vode. Izprva sta bila samo dva zidca in so bili podporniki (Strebepfeiler) pokriti z dvostranimi strehami (Satteldach), kakoršne nam kažejo podporniki žagreda moriborske stolne cerkve. Pozneje je bil pridjan še eden nastavek, ki nosi topo fialo, kakoršne je nastavil rajni častni kanonik Jožef Rozman tudi podpornikom Konjiške nadžupne cerkve.

Gotovo je imela Gorska cerkev na severni strani ravno take podpornike ko proti jugu; sedaj jih je pa le težko najti, ker so predrti in je med nje postavljen žagred.

Med podporniki južne strani se nahajajo tri gotiška okna; prvo je prav ozko in nima stebričja (Stabwerk), ampak samo platišče, ki se šilasto priostri; pri sklepu je na vsaki strani ena kljuka ali nos (Nase). Sledeči dve okni sta širji, in sta po sredi s stebrom razdeljeni. Ravno platišče se razvije proti sredini z nosom, in med obema nosoma se odpirajo tri četrtine krogove. Krogovičje (Masswerk) je napravljeno iz pravilnih, okroglih geometričnih oblik in pa iz dveh se obsegajočih ribjih mehurjev (Fischblasen).

Na podboju vrat, ki vodijo od izhodne strani v barok-kapelo južne strani, se bere letnica 1846. Tega leta so bila vrata popravljena. Kapelo so pozidali bržkone v začetku 18. veka.

Prezbiterij ima štiri podpornike, ki so po svojej obliki osmerokotni; iz zida pa molijo samo štirje robi.

Štiri okna, ki razsvetljujejo prezbiterij, so razdeljena s poedinimi stebri in kažejo v krogovičju čveteroloke (Vierpässe).

Prezbiterij ima gotiški zidec pod okni (Kaffsims); podporniki imajo še tudi dva zidca za odtekanje vode. Znožje ali podzid (Sockel) je iz rezanega kamenja.

Na zidu kapele, ki se drži severne strani cerkve je nagrobni spomenik, na katerem se bere sledeče: »Hier ruhet die fromme ehrwürdige Schulschwester M. Lidwina Pauritsch, gestorben den 12. Juli 1883 im 34. Jahre ihres Alters«.

Vrata na južni strani ladije kažejo ob straneh dva žleba (Kehlungen) in dva polukrožna stebra (Dienste), na vrhu pa gotiški križ, ob katerega znožju sta prislonjeni dve kljuki.

Cerkev ima samo eno ladijo in meri od vrat do velikega oltarja 33 stopinj; široka je pa 10 stopinj, brez ozira na prizidani stranski kapeli.

Prvo okno prezbiterija, ki je obrnjeno proti jugu, kaže stekleno slikarijo v podobi tapete, v katero je vdelanih 30 rož. Okno na listovi strani nam kaže božje Dete počeščeno od betlehemskih pastircev. Okno na evangelijski strani predočuje obiskovanje tete Elizabete po prečisti Devici Mariji. Srednje okno, ki je oltar zakriva, je oskrbljeno samo z belim steklom.

Veliki oltar je novejše delo in kaže gotiške oblike z zavihnjenim ali hrbitčastim lokom (Kielbogen). V srednji dolbini (Nische) je soha (Statue) nebeške Kraljice. Na listovi strani vidimo pod baldahinom sv. Maksimiljana, na evangelijski pa sv. Viktorina. Nad srednjo dolbino med dvema stolpičema (Fiale) se vidi Srce Marijino predstavljajoča slika.

Pred petdesetimi leti je podal rajni profesor dr. Puff o Gorski cerkvi sledečo sliko: »Die Kirche ist das Werk von zwei ganz verschiedenen Bauperioden und hat fünf Klaffer hohe schlanke Fenster. Die

Mutter Gottes, von der hl. Dreifaltigkeit gekrönt, ist ein gutes, 1606 erneuertes Schnitzwerk. Die Bilder der Jungfrau Maria und der hl. Lucia in der Seitenkapelle rechts sind mit treuer Wärme gemalt... Die Altäre sind zum Theile die älteren aus der St. Peterskirche hieher übertragenen, so 1750 die der heiligen Valentin und Florian. Ober dem geschnitzten Frauen-Hochaltare ist eine Mariä-Himmelfahrt, ein recht liebliches Bild. Auch befindet sich hier das 1827 aus der entweihten Mellinger Kirche übertragene Bild der heiligen Katharina... Zu den Sehenswürdigkeiten dürften ausser einer Votivtafel von 1680 von Hanns Jurschitz und seiner Gattin Margaretha auch noch die Bilder der heil. Familie und heil. Jakob gehören. Die Frauenkirche ist wahrscheinlich von den Malthesern in Melling erbaut worden. 1677 wurde der Thurm verschönert, nachdem 1642 die grosse Glocke im Gewichte von 22 Centnern um 1061 fl. angeschafft worden war. 1633 wurde die Kanzel neu gefasst, die Orgel um 300 fl. hergestellt, 1808 das Kirchendach ausgebessert, nachdem 1795 die Messnerie neu gebaut worden war.«¹

Svod prezbiterija, ki je večji ko ladja, se opira na deset polukrožnih stebrov, ki segajo do tal in slonijo na blazini (Echinus, Wulst) in vbokli četrtinki kroga ali žlebu. Na svodu je pet sklepnikov, to je zagozdastih kamenov (Schlusstein), ki so vsi z rožami olepšani. V srednjih večjih poljih svoda, takozvanih ogledalih (Spiegel), so naslikane alegorične podobe iz lavretanskih litanij, v trikotnih ploskvah ali čepicah (Kappen) pa drži dvanajst angelov embleme nebeške Kraljice.

Svod ladije je istotako kakor oni v prezbiteriju banjast (Tonnen-gewölbe) in ima na vsaki strani po tri čepice. Lepšalna rebra (Zierrippen) ladije se strinjajo v dveh zvezdah. Ogledala, pretegnjeni čveterokoti (Rhombus) in trikotne ploskve so enako poslikane ko v prezbiteriju. Dno je vseskozi modro.

Na ločilnem loku (Scheidebogen zwischen Presbyterium und Schiff) je slika nebeške Kraljice in okolu nje se zbirajo njeni častilci. Na desni strani vidimo v škofovskem ornatu rajnega vladiko Antona Martina Slomšeka in pa častnega kanonika Marka Glaserja.

Blizu ločilnega loka je na listovi strani oltar z jako lepo oljnato sliko sv. papeža Urbana.

Nad to sliko je še druga, ki nam kaže Kristusa Gospoda v kadi krvi stoječega in od težkega križa potlačenega. Umetnik nam je menda hotel predočiti besede sv. pisma: »Quare rubrum est indumentum tuum et vestimata tua sicut calcantium in torculari? Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum.«²

¹ Dr. R. G. Puff, l. c. I. 143, 144. — ² Is. 63, 2. 3.

Temu oltarju nasproti vidimo na evangeljski strani oltar svete Družine s prelepo sliko. Vse te tri podobe, namreč sv. Urban, Kristus pod križem krvaveč, in pa sv. Družina so izredno lepe in kažejo vpliv laških umetnikov.

Maribor je slovel nekdanj po svojih umetnikih, lesorezcih, kamnosekih in slikarjih. Dr. Puff nam poroča v navedenem spisu¹, da je veliki oltar župne cerkve sv. Petra zrezljal Mariborčan Matijaž Leitner in da ga je postavil Janez Karcher l. 1739.; prižnico je izdelal Walter l. 1737; svod sta pa slikala Mariboržana Janez in Matijaž Mittermaier. Kamenosek Matijaž Wenig iz Maribora je pri župni cerkvi sv. Petra l. 1742. zaslužil 1477 gld.

Iz matic stolne in mestne župnije v Mariboru sem si pa izpisal sledeča imena:

Osmege marca l. 1711. je umrl Lovrenc Khayser »bilthauer«.

Petindvajstega marca l. 1711. je umrl Francišek Reisz, »Bildthauer«.

Šestnajstega aprila l. 1711. je umrl Janez Seeberger, »ein Maller«.

Edenindvajstega maja l. 1712. je umrla Barbara Käszerin, »eines alten bildthauer weib«.

Prvega novembra l. 1714. je umrl gospod Tomaž Miller, »ein Maller«.

Dvajstega februarja l. 1717. je umrl Francišek Barbaeth, »Ein Bildthauermeister«.

Tretjega oktobra l. 1716. je umrl sinček »des Johann Georg Morkhs, Maler«.

Drugega septembra l. 1728. je umrla »Maria Merkhtin, eines Malers Weib«.

»Octava Februarii anno 1754 sepultus est infans quatuor annorum filiolus Dñi Josephi Holzinger«. To je sloveči mojster, ki je izrezal izbokle podobe (Relief) iz življenja sv. Janeza Krstnika v mariborski stolni cerkvi.

Meseca marca l. 1756. je bil pokopan Jožef Straub, »Bildhauermeister«.

Verjetno je, da je eden ali drugi imenovanih umetnikov pomagal tudi na Gori. Sploh bo pa dobro, če si oskrbimo s časom zapisnik vseh domačih umetnikov, katerih imena smo kje zasledili.

Zahn omenja v svojih »Miscellen«, Graz 1899, str. 289, sledečih mariborskih slikarjev: Kiendl Hans 1685, Rieser Johann 1687, Seperger Johann 1687, Mimbel Math. 1690.

V severni stranski kapeli se nahajata dva barok-oltarja, posvečena sv. Valentinu in sv. Florijanu, ki smo jih že prej omenili.

¹ L. c. p. 146—147.

V južni stranski kapeli vidimo nad oltarjem oljnato sliko Marijinega kronanja, ki se je nahajala v prejšnjih časih najbrže nad velikim oltarjem.

V prezbitერიju in sicer na listovi strani je vzdian v podzidu kameniti spomenik s tremi polji. Vsako polje je podobno podolgovatemu listu, ki je zgoraj, spodaj in ob obeh straneh kakor srce zarezan in zavihan.

Srednje polje nam kaže čveterodelni ščit, brez srčnega ali srednjega polja, ki se sicer pri visokem plemstvu ne pogreša¹. V prvem oddelku, to je na levi strani zgoraj in pa v četrtem, to je na desni strani spodaj vidimo leva; v drugem polju, to je zgoraj na desni strani in pa v tretjem, to je na levi strani spodaj vidimo orla.

Pod ščitom stoji legenda: *Insignia Reverendissimi ac Illustrissimi Principis Domini Domini Urbani Episcopi Gurcensis.*

Navadni grb krških škofov nam kaže na levi strani v združenih poljih 1 in 3 vspenjajočega se leva; polji 2 in 4 sta pa prazni, da si jih lahko vsak škof po svoji želji spopolni. Ščit je pokrit s škofovsko mitro, iz katere gleda na desni strani pastirska palica z bandercem².

Spomenik velja brez dvoma škofu Urbanu Sagstetterju, ki je po spričevanju krškega šematizma vladal od 3. julija l. 1556. do 13. oktobra l. 1573, in ki je imel priimek: »Der Österreicher«.

Kako pa pride spomenik Krškega škofa na Goro? Leta 1506. je potoval cesarski kancelar in oskrbnik krške škofije Matej Lang de Wellenburg skoz Maribor na Laško. Takratni mestni župnik Janez Schertl si je pa bil z meščani zelo navskriž. Zato je prosil kancelarja Langa pomoči. Lang mu je obljubil župnijo Meiselding na Koroškem proti temu, da mu Schertl odstopi mestno župnijo mariborsko, h katerej so spadale takrat podružnice sv. Peter, Kamnica in Selnica. Mestno župnijo bi naj dobil Jurij Obernauer, dozdej župnik v Meiseldingu. Obernauer se je pa svoji župniji odpovedal v korist krške škofije proti vsakoletni penziji in papež Julij II. je z bulo od 11. februarja l. 1506. mariborsko župnijo inkorporiral krški škofiji³.

Na levi strani škofovega grba je v enakem podolgovatem polju ščit, in na njem vitez, ki nosi na desni rami batino. Na ščitu stoji

¹ Steiermärkisches Wappenbuch von Zacharias Bartsch, 1567. Fascimile Ausgabe von Dr. Josef von Zahn. Graz, 1893, str. 174.

² Annales Carinthiae . . . durch Hieronymum Megiserum. Gedruckt zu Leipzig im Jahre MDCXII, str. 1743.

³ Ig. Orožen, op. cit. I., str. 3 in 523, kjer je tudi papeževo pismo ponatisnjeno. »Huiusmodi supplicationibus inclinati Ecclesiam S. Ioannis Bapt. praedictam cum omnibus iuribus et pertinentiis suis dictae mensae auctoritate apostolica tenore praesentium perpetuo unimus, annectimus et incorporamus«.

čelada, in na čeladi zopet vitez z batino na desni rami. Legenda se glasi: »Insignia Wolfgangi Furtmari iuris utriusque Doctoris et Capitanei in Straszpurgo«.

Na desni strani škofovega grba je na dve polovici razdeljen ščit; v polovici na desni strani vidimo vrtnico (Rosenstock) v levi polovici pa skledico. Nad ščitom je čelada in iz čelade raste vitez, ki se z levico ob život opira, v desnici pa rožo drži. Legenda se glasi: »Insignia Cupitianorum. Omnia dat Dominus sed non per Cornua Tauri«.

Pregledal sem »Landtaffel des Erztzhertzogthumbs Khärndten ... der Herrn und Landleute«, ki je pridejana preje imenovanemu delu Megiserjevemu, pa na ime Furtmar ali Kupitsch nisem zadel. Tudi v historično-topografičnem leksiku Štajerske vojvodine, izdanem od Karola Schmutza v Gradcu l. 1822., sem med deželnimi vojaki Furtmarjev in Kupitschev rod zastoj iskal. Edino, kar na Furtmarja opominja, je grb rodovine Sigelsdorf, ki se nahaja v Megiserjevih »Annales Carinthiae« na str. 1781., namreč orjak z batino na levi rami.

Znabiti sta bila ona kapitana izmed zaupnih mož solnograškega nadškofa in tako nekako s krškim škofom koroška dostojanstvenika, dasitudi nižjega reda. Zakaj »Lands-Handvest des löblichen Erztzhertzogthumbs Khärndten ... anno MDCX« poroča na str. 195.: »So sollen auch eines Erzbischoffs zu Saltzburg Hauptleut, Vitzdomb und Hofmaister, oder wen ihr Andacht aus ihren Amptleuten darzu verordnen würden zu allen Landtagen, Hofgerichts und Landschranken erfordert werden und neben andern unsern Landleuten, Grafen, Herrn und der Ritterschaft wie von alter herkommen ist, ihr gebürlich Stimme und Session haben, und der Landesfürsten und gemaines Landes obligen nach bestem und getreulichem Verstand Rathschlagen verhellffen.«

Dve uri sem se v prijazni Marijini cerkvi mudil pa sem malo molil. Zato pa pristavim vsaj tukaj še tudi krščanski pozdrav: Salve Regina, mater misericordiae, vita, dulcedo et spes nostra, salve!

Dr. Jožef Pajek.

Zgodovina cerkvenega govorništva.

III. Grški cerkveni očetje.

V prejšnjem poglavju smo občudovali latinske cerkvene očete, v sedanjem dospemo do grških. Je-li razlika med temi in onimi? Bistvene ni. Vse združuje ista ljubezen do Kristusovega nauka, ki ga oznanjujejo; vsem plamtijo srca iste apostolske gorečnosti; vse preveva isto neizrekljivo versko oduševljenje, ki je najbolj ganljiv znak in najsijajnejša krasota vsakega oznanjevalca božje besede.

Le nekoliko malenkostnega razločka je med njimi, gotovo vsled različnih naravnih lastnosti grškega in latinsko-rimskega ljudstva. »Zgovornost grških očetov je bolj klasično odičena in vzvišena, pri Latincih je bolj preprosta in ublažena.«¹ Grk je že po svojem prirojenem značaju, recimo: fin in eleganten, ima bujno domišljijo in govori rad v mnogoličnih prispodobah, kakor arabski pesniki; Latinec pa je bolj kreposten, nekako robot, odkritosrčen, ki ljubi in ceni le praktično vrednost. Kdor hoče svoj govor divno olepšati, pesniško izvršiti, pojdi h Grkom; komur je le preprosta, a v življenju rabljiva in vspešna beseda ljuba, ostani pri Latincih.

Navdušene, posebno mlade cerkvene govornike bodo brez dvoma v prvi vrsti očarali Grki. Srce, ki je polno mladostnega ognja, se bo še bolj vnelo po njihovi zgovornosti. V njej tiči nekaj čudovito mikavnega, presenetljivega, ogrevajočega. Več ali manj so take lastnosti vsakemu govoru potrebne, zato pa vsakomur zeló koristi, odličnejše govore grških očetov proučevati. Nedvomno bo našel v njih marsikatero plodonosno zrno, ki ga bo ob primernem času zasejal v srce svojih poslušalcev; obširno slovstvo grških očetov je dražestno polje, polno rajskoduhtečih cvetic, kakršne povsod in vselej ugajajo.

Spoznajmo jih!

Predniki grških cerkvenih očetov so takozvani apostolski očetje, katerih mladost sega še v apostolsko dobo. Med njimi so bili gotovo izborni cerkveni govorniki, kakor Klement Rimski, Ignacij in Polikarp, a govorniških del o njih, žal, nimamo.

Kot prvega, posebno slovečega in vplivnega, smemo imenovati Origena. Rojen je bil l. 185. v Aleksandriji v Egiptu. Že v otroških letih je kazal nadarjenost, nad katero je vse strmelo, najbolj pa njegovi učitelji Pantên, Klement Al. in pagan Amonij Sakkas. Nekateri zgodovinarji pravijo, da ni bilo nikdar večjega veleuma, bolj nadarjenega moža, kakor je bil Origen. Že v svojem devetem letu je imel v učenjaških zborih govore (disputacije), kakršnim ni bil nikdo drugi kos. V 10. letu je že knjige pisal, v 13. letu je izdal grško slovnico, katero so potem mnogo stoletij rabili po šolah kot učno knjigo. Zraven je bil angelsko pobožen kristjan, kar je pač največja zasluga njegovih bogoljubnih starišev. Oče Leonida je 202. l. mučeniško umrl, mati je morala gorečega sina skriti, da ni za očetom hitel v grozno smrt.

L. 203. je bil izvoljen predstojnikom katehetske šole v Aleksandriji, ali, kakor bi danes rekli: rektorjem aleksandrijskega vseučilišča. Odslej se začne preslavna njegova doba. Ukaželjni učenci iz treh delov sveta so trumoma prihajali pred njegovo stolico; kristjani

¹ Schleiniger, Das kirchliche Predigtamt, str. 8.

in pagani, moški in imenitne žene, — vse se je trlo pred velečislanim učiteljem. Origena slišati, bil je ponos za celo življenje; kdor pa njega ni čul, moral je molčati v znanstvenih vprašanjih.

Njegova po pravici občudovana predavanja so v cerkvenem govorništvu velikega pomena. Zakaj govoril je mnogo o sv. pismu s toliko učenostjo, kakor pred in za njim še nikdo ne. Razlagal je z nečuveno bistroumnostjo skoraj vse dele sv. knjig; svoje razprave je imenoval *σημώσεις* (scholia), ako so bile kratke in bolj površne, *τῶμοι* (commentarii, paraphrases) nekoliko bolj obširne in temeljite, *ὁμιλίαι*, ako so bile razprave v vsakem oziru dovršene, ter so razven eksegetične razlage bile spojene z npravstvenimi opomini.

V njih se kaže vsa Origenova velikost: izvanredna učenost, odkritosrčna pobožnost, apostolska vnema za Jezusov nauk. Origen je vedno govoril sedeč pred svojo stolicco, s povešenimi očmi, ženske ni nikdar pogledal; ob straneh je bilo 5—10 hitropiscev, ki so, kakor današnji stenografi, Origenove govore večinoma doslovno zapisali, poleg njih so bili lepopisci, ki so hitropise krasno prepisovali ter pošiljali v svet; — to je bila prava knjigarna.

Origen je govoril glasno, z lepo ponašo in neizmerno hitro, tako da so ga v duhu le dozoreli poslušalci povsem dohajali. V izrazih je bil velebogot, obtičal ni nikdar vkljub silni hitrosti. Njegov jezik je bil diven, slog klasično lep, zato so tudi paganski učenjaki drveli k njemu. Kadar je vplel v svoje homilije resne opomine, je vstal, povzdignil oči proti nebu, razprostrl roke in jel še glasneje govoriti; ob takih prilikah je nastalo ihtenje in vpitje v sobani, vse se je solzilo, le Origen je ostal brez solz, kot da bi bil iz kamena!

Sovrstniki pišejo, da tako še nikdo ni govoril. Gotovo je, da tako učeno ne, a tudi toliko ne! Njegovih spisov je v vsem 21 foljantov (recimo v obsegu toliko, kakor 50 debelih mašnih knjig); sedem osmink vseh spisov pa je homilij in razlaganj sv. pisma, torej več ali manj samih cerkvenih govorov, toliko kakor vseh drugih grških očetov skupaj. Neverjetna plodovitost!

L. 228. je bil nepostavno v mašnika posvečen; umrl je 254. l. vsled groznih bolečin. katere je kot krščanski mučenik prestal v dveletnem zaporu.

Po smrti so ga ostro sodili, bodisi zaradi njegove nekoliko pretirane vnetosti, bodisi zavoljo očitnih zmot, ki se nahajajo v njegovih spisih, ali po njegovi, ali po prepisovalčevi krivdi, se ne da določiti. Ni moža, posebno ne cerkvenega govornika, katerega bi tako različno sodili: nekateri ga z nepopisnim navdušenjem kujejo v zvezde, drugi pa proklinjajo na dno pekla. Že v starem veku je bila prislovica o Origenu: »Ubi bene, nemo melius; ubi male nemo peius!«

Vendar ga trezno misleči sv. Hijeronim lepo opiše: »Magnus vir ab infantia et vere martyris filius. Voluptates fugit, calcavit avaritiam, scripturas memoriter tenuit et in studio explanationis earum diebus desudavit ac noctibus; mille et eo amplius tractatus in ecclesia locutus est; edidit innumerabiles praeterea commentarios!.«

Spisal je še mnogo modroslovnih in apologetičnih, dogmatičnih in dušnopastirskih knjig. Za cerkvenega govornika sta posebnega pomena: *Λόγος παραρηπτικός εις μαρτύριον* = opominjevalni govor za mučenitvo; pred vsem pa je ganljiva razprava: *Περὶ εὐχῆς* = o molitvi, kjer razlaga očenaš v presunljivih premišljevanjih. Med drugim pravi:

Prej ko roke proti nebu povzdigneš, povzdigni svojo dušo v višave; prej ko oči proti nebu obrneš, obrni svojega duha k Bogu! Zató je med tisoč različnimi načini, kako naj se pri molitvi obnašamo, najlepše povzdigovanje rok in obračanje oči proti nebu, ker tó molitev najlepše označuje. Tudi klečanje se zahteva, ker s tem kažemo kes in žalost, s katerima moramo Boga za odpuščenje prositi.

Koliko bi pač mogel vsakdo izmed nas pripovedovati o koristi dobre molitve! Duše, katere so bile dolgo časa nerodovitne in so spoznale svojo suhoto, so zadobile po molitvi sv. Duha, so začule glas, poln blagoslova, odmev Boga samega. Koliko sovražnikovih sil, ki so hotele vničiti našo vero, je bilo že po molitvi osramočenih in pokončanih! Naj drugi zaupajo na vozove in konje, mi kličemo ime Gospodovo (Ps. 20, 8), in mi skusimo, da je vsako drugo sredstvo za rešitev ničevno! Kolikokrat so bili rešeni taki, ki so jih nestrpljive skušnjave trle; skušnjave so minole in oni niti dima peklenskega duha niso okusili. A še več moram reči: Kolikokrat se je zgodilo, da, ko so besneli proti nam hudi duhovi in razkačene zverine in krvoločni ljudje, da so, pravim, vsled molitve vsi umolknili, in da se nas njih moreči zobovi niti dotaknili niso! Mi dobro vemo, da so že marsikateri, ki so se ločili od Gospoda in so že drveli v žrelo peklenke smrti, bili ravno po spokorni molitvi rešeni. Molite brez prenehanja, to se pravi: Združujte molitev in dobra dela tako, da bodo dobra dela del vaše molitve, potem bo celo življenje krščanskega vernika neminljiva, velika molitev! . . .

Velike zasluge si je Origen pridobil s tem, da je odgojil ogromno število vrlih učencev, med katerimi je več kakor polovica mučencev. Vsi odličnejši duhovniki v iztočni cerkvi one dobe so iz njegove slavne šole. Prvi med njimi, orjak po svojem duhu in svetnik po izvanrednih čednostih, je Gregorij Thaumaturgus. Le-ta je bil rojen okoli l. 210. v Novi Cezareji v Pontu. Pozneje je bil škof v svojem rojstnem kraju; slovel je radi obilih čudežev tako zeló, da so mu že sovrstniki pridejali priimek: Thaumaturgus, čudodelnik. Umril je l. 270.

Ko se je moral po dovršenih študijah zopet v domovino vrniti, imel je v pričo svojih součencev in preljubega učitelja Origena slavnostni govor na njega. V njem opisuje neizmerno dušno veselje in neštete koristi, katere so uživali učenci pri Origenovih predavanjih.

Govor je velepomemben. Podoben je nagrobni; kajti Gegerij toži pri slovesu, kakor da bi se poslavljajal od umrlega Origena, katerega

¹ Epist. ad Pammach. v Mignetovi izdaji zv. 14, str. 374.

odslej ne bo več poslušal. Mnogoteri cerkveni zgodovinarji, posebno Francozi Dupin, Ceillier in Fenelon¹ menijo, da je to najkrasnejši, najpopolnejši in najganljivejši govor v krščanskem starem veku; v njem, pravijo, je v enaki meri dovršen neprimerljivo lep slog z vzvišenimi mislimi, ima sploh vse lastnosti, katere pripisujemo odličnemu govoru; ker govori Gregorij vedno v verskem duhu in se vse vodilne misli ozirajo na Boga, o katerem je Origen svojim učencem tako jasno in navdušeno govoril, šteje se govor med cerkvene govore. Za vzgled nekoliko odlomkov iz njega²:

Lepa lastnost je molčati o pravem času. Tudi jaz sem do sedaj rad ali nerad molčal. Treba bi bilo molčati tudi v tem trenutku; kajti nisem dovolj urjen v umetnih govorih, moja narava ni zmožna, zložiti dovršen grški govor. Osem let že nisem javno govoril, tudi drugih govornikov v tem času nisem slišal. Še iz drugega vzroka bi moral molčati: hočem namreč govoriti o možu, ki je sicer človek in se tak tudi kaže, a za tiste, ki ga poznajo, je z božjo lepoto obdan. Hočem tudi Boga hvaliti, da mi je takega učitelja dal, — a kako bi vse to storil, ah! preslab sem; to presega človeške moči, posebno pa moje.

Toda, tvoje lastnosti, o predragi! se ne dajo zmanjšati; kar je božje-lepega, ostane nespremenljivo; ne trpi niti vsled še tako nezadostnega govora. Razven tega mi daje pogum h govoru hvaležnost, katero sem tebi dolžan; zločinstvo bi bilo, sedaj molčati, ko se poslavljam od njega, ki me je z dušnimi dobrotami obsipaval. Sprejmi vsaj mojo željo in moje prizadevanje, tebi se dostojno zahvaliti. Hočem tudi Boga prositi, kralja in gospodarja nad vsemi stvarmi, da bo moji nezmožnosti odpomogel, On, ki poravna pomanjkljivosti naše, On, ki je škof in Zveličar naših duš, ki je resnica sama. On je vedno moj vodnik, On mi je skazal tudi neizmerno milost, da me je pripeljal k temu velikemu možu, Origenu. Pri tem možu sem pozabil na svojo domovino, na stariše in prijatelje; le nekaj me je zanimalo in pretresalo: modroslovje in bogoslovje, in ta-le božji mož, ki je obojno učil. Tesno je bilo spojeno Jonatovo srce z Davidovim, še tesneje sta bili spojeni najini. Z neločljivim objemom me je pritiskal na sebe moj David — Origen! . . .

Potem razloži Gregorij, kako je Origen predaval modroslovje, bogoslovje, pravo in razlaganje sv. pisma. V sklepu govora se poslovi, rekoč, da odhaja od Origena, kakor Adam iz raja, kakor izgubljeni sin iz očetovega naročja, kakor Judje iz Jeruzalema in njegovih palač v babilonsko sužnost; tolaži ga le zavest, da ga bo Origen tudi v bodočnosti ljubil in za-nj iskreno molil.

V paganski grški klasiciteti ni lepšega govora; Periklej in Demosten Gregorija niti v krasoti blagoglasnega jezika, niti v raznovrstnosti in vzvišenosti lepih misli ne prekosita.

¹ Die Homiletik des Erzbischofes von Cambray, Fenelon. Herausgegeben von St. M. A. Franke. Augsburg, 1850. Str. 165.

² Ausgewählte Schriften des heiligen Gregorius Thaumaturgus von Dr. Joseph Margraf, Seminarpräfekt in Dillingen. Kempten. Verlag der Jos. Kösel'schen Buchhandlung. 1875, str. 20—64.

Jako plodovit govornik je sv. Efrem Sirski. Rojen v Nizibi približno l. 306. je živel skoraj ves čas v Edesi, kjer je i umrl l. 373. Bil je samo dijakon; mašnikovega posvečenja iz prevelike spoštljivosti ni hotel sprejeti.

Bil je vzgledno marljiv, poučeval je neumorno po mestih in vaseh nevedno ljudstvo. V cerkvi je bil pa neutrudljiv govornik; ljudstvo ga je željno poslušalo, slovel je po vsem Sirkem, celo po vsej Mali Aziji in v Egiptu. Sv. Bazilij ga imenuje, »največjega govornika svoje dobe«. Imel je vse lepe lastnosti dobrega govornika: močen, doneč glas, da je bil zmožen tudi zunaj na polju množici do 10.000 in še več ljudi govoriti razumljivo; bil je v vseh bogoslovskih in posvetnih vedah vrlo dobro izobražen, sposoben je bil tudi v treh jezikih, v sirske, grške in armenske enako gladko govoriti.

Število njegovih, v vsakem oziru izvrstnih govorov je veliko: 27 eksegetičnih govorov o sv. pismu, 85 nagrobnic, govori na praznike Gospodove in različnih svetnikov. Posebno slovijo njegovi govori o poslednji sodbi, katere so posnemali največji poznejši govorniki, kakor Bossuet, Massillon in Maccarty; ganljivo govori večkrat o pokori, o umrlih in o poslednji uri. Ni snovi, bodisi v dogmatičnem, bodisi v moralnem oziru, o kateri ne bi bil govoril z velikim priznanjem in z enakim uspehom. Da je bil pesniško navdihnjene narave, kaže v vseh govorih, kajti rabi jako lepe prispodobе, govor je ritmično uglajen, semtertje je celo vsa snov v kitice razdeljena. Kako visoko je bil povsod spoštovan, kažejo priimki, s katerimi so ga častili; imenovali so ga »sirskega preroka«, »steber sv. cerkve«, »zgovorna usta«; razkošno ga je proslavil njegov še večji učenec, sv. Krizostom, imenovaje ga »probuditelja mlačnih, tolažnika žalostnih, učenika mladine, voditelja spokornikov, meč proti krivovercem, prebivališče čednosti in stanovanje sv. Duha«.

Kar je bil on pri Sircih, to je bil isti čas sv. Bazilij pri Grkih, rojen l. 329. (331?) v Cezareji, kjer je kot škof umrl l. 379. Spada med najboljše govornike vseh časov; sv. Efrem ga naziva »čisto knjigo nebeške modrosti, ki je iz nebes prejela božja znamenja in črke; rodovitno polje nebeškega kraljestva, ki rodi najlepši sad božje pravičnosti; dolino, ki je napolnjena s cvetkami duševnih rož, katerih vonjava do nebes veje in diši«. Krasen opis!

Njegovih govorov se je ohranilo mnogo; homilij in slavnostnih govorov na božje skrivnosti in o raznovrstnih svetnikih je na stotine. V njih kaže vse vrline izbornega govornika, pred vsem je jezik njegov lep in dovršen, kakor pri malokaterem grškem očetu; zato je rekel o njem kardinal Friderik Borromei: »Orator sane vehemens et robustus et argumentis abundus, densus praeterea, compressus et

sententiarum luminibus illustris. Qua laude fortasse magis, quam ceteri de nostris, Demosthenem est assecutus«¹.

Tudi njegov brat, sv. Gregorij, s priimkom Nyssenus (330 do 396), je slovel kot zelo nadarjen in vpliven govornik.

A mnogo znamenitejši, kakor vsi do sedaj imenovani grški očetje in pisatelji, je sv. Gregorij Nacijancenski (329—390), kot govornik v vsakem oziru velik in popolen. Bil je škof v Sazimi, v Nacijancu in slednjič v Carigradu. Vsled visoke učenosti so ga imenovali sploh le »bogoslovca« *κατ' ἐξοχήν*, ker je proti trdovratnim arijancem z nedosegljivo vnemo in bistrumnostjo branil nauk o sv. Trojici. A tudi na govorniškem polju si je priboril preslaven lavorov venec. Njegovih govorov sicer ni veliko, samo 45, a vsi so dovršeni. Posebno slovita dva govora proti cesarju Julijanu, ki je bil prepovedal kristjanom, da se ne smejo z znanostmi pečati (*Λόγοι β' κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως*). V njih brani s korenito učenostjo pravico vsakega človeka do vede; le-ta govor bi bil i dandanes vselej dobro navesti, kadar kak zlobnež sveto cerkev dolži mračnjaštva. Gregorij pravi med drugim:

Kaj, nam znanost vzeti? Gorjé — nas-li hoče pokriti peklenska tema? Terejo nas, požigajo nas, ribam sekajo naše meso, oroslane in tigre, krokodile in strupene kače pitajo z našim mesom — in sedaj nam hočejo še to tolažbo vzeti?! Nam kristjanom vedo vzeti? Kaj nam potem pa še ostane?

Z mojim srdom mora biti vsakdo napolnjen, kdor ima sploh pojem o vedi in smisel za znanosti. Jaz vsaj sem ves oduševljen za njo. Ne bom se pomišljal... rad dam vse drugo, karkoli mi je zemlja ali narava dobrotno podelila: moč, zdravje, plemstvo, slavo, bogastvo. Vzemite mi vse, le znanost mi pustite! Znanost je več vredna, kakor vse drugo.

Na kaj je pač ta zlobni človek mislil, ko je to prepoved izdal? Ga je li hudi duh preslepil? Vem, da je njegova kruta brezobzirnost ravno tolika, kakor njegovo besno sovrašтво do krščanstva, a to že presega vse meje krvoločne razdivjanosti! Kaj je pač nesrečnež nameraval, ko nam je hotel zaježiti bogate reke rajske znanosti in vede?...

Za mašnika se dolgo časa ni hotel dati posvetiti, misleč, da take nadnaravne milosti in moči ni vreden. Ko so ga stariši in prijatelji prosili, naj se vendar da posvetiti, je zbežal v puščavo. Še le po dolgih prošnjah njegovega očeta se je vrnil v Nacijanc, kjer je bil potem posvečen, svoje prejšnje vedenje pa je v slovečem govoru *Περὶ φυγῆς* (o begu) razjasnil. V njem razvija čudapolne misli o visokosti in odgovornosti duhovskega stanu; postavim: »Duhovništvo je umetnost vseh umetnosti, znanost vseh znanosti. Neizmerne so duhovnikove dolžnosti, kajti: prej moram sam biti čist, kakor bom druge čistil; prej moram sam biti modrosti poln, kakor bom druge modrosti učil; prej moram sam biti luč, kakor bom druge razsvitljeval; prej se

¹ Po Schleinigerju, Predigtamt, l. c. str. 122.

moram sam Bogu približati, kakor bom druge k njemu vodil; prej moram sam biti svet, kakor bom pa druge posvečeval, jih vodil, jim svetoval v svetost.«¹

Kaj ne, že iz teh črtic se vidi, kako lepo bi pristojal ta govor vsakemu duhovniku v jutranje premišljevanje sleherni dan!...

Prisrčni so Gregorijevi govori in proslavo Gospodovih praznikov. Za vzgled podamo »božičnega nagovora« uvod:

Preljubi! Kristus je rojen. slavimo ga! Kristus pride iz nebes, dvignimo se! Pojte čast Gospodovo vse dežele! Združimo se vsi: veseli se tudi nebo in raduj se zaradi rajskega prizora — božji Sin je človek postal! Kristus je na zemlji, s trepetom in s petjem veselite se! S trepetom zaradi greha, s petjem zaradi upanja! Kristus je sin prečiste Device; bodite čiste, ve žene, da postanete matere po vzgledu Marijinem! Kdo ne bo njega molil, ki je od vekomaj? Kdo ne po poveljeval njega, ki je brez konca?

Zopet je tema pregnana, zopet je Egipt pobit, zopet je Izrael razsvitljen. Ljudstvo, ki sedi v temi nevednosti, naj gleda svetlo luč spoznanja! Kar je bilo starega, vse je novo postalo. Janez je klical: Pripravite pot Gospodov! Tudi jaz hočem oznanjevati velik današnji praznik, rojstvo Gospodovo. Praznujmo ta praznik, a ne posvetno, temveč po božje, ne zemeljsko, temveč nebeško, ne, kakor bi to bil naš praznik, temveč kakor je: božji!...²

To je prava govorniška živahnost! Kako lep je slog, kako mikavna so nasprotja! Tak govor gane, oživi, presune. —

Imenovati bi še bili imenitni škofje iztočne cerkve, kakor sveti Atanazij Aleksandrijski (298—373) »steber prave vere« imenovan, sv. Ciril Jeruzalemski (315—386), in sv. Ciril Aleksandrijski († 444); bili so junaški boritelji v hudih bojih proti krivovercem; z apostolsko gorečnostjo in z ne manjšo modrostjo ter učenostjo so branili katoliška načela. Njihov trud ni bil zaman, katoličanstvo je slednjič vendar zmagalo, akoravno še le po dvestoletnem naporu in po strahovitih mukah, katere so morali vrlji spoznavalci prestati. Ob sebi je umevno, da so pri svojem mučnem delovanju posebno zgoraj imenovani možje mnogokrat govorili, brez dvoma, kakor uspeh kaže, silno uspešno in plodonosno, njihovih govorov pa se ni mnogo ohranilo; kajti govorili so večinoma le v zborovanjih, ne da bi bili govore tudi zapisali. A sveta cerkev jim je zelo hvaležna, ker so z uma svitlim mečem in z ostrostjo svojega jezika tako zmagoslavno rešili pravice in resnice sv. katoliške vere.

Ostane nam še zadnji izmed velikih grških očetov, zadnji po času, a ne po govorniški slavi. Nikakor ne, nasprotno — kralj je med njimi, kateremu se vsi klanjajo.

Sv. Janez, s priimkom *Χρυσόστομος*, Zlatoust, je njegovo preslavno ime.

¹ in ² Po Mignetovi izdaji grških očetov, zv. XXXV., str. 405 in 460s.

»Voditelj« IV.

»Der schönste Stern am Himmel der christlichen Beredsamkeit«, ga imenuje Schleiniger. Po mnenju cerkvenih učenjakov je največji govornik ne samo med grškimi očeti, temveč med vsemi cerkvenimi govorniki sploh; došel je do tolike govorniške slave, do kakršne je sploh mogoče, bodisi posvetnemu ali cerkvenemu govorniku došpeti. Njegovo prvenstvo je celó priznal apostolski rimski sedež; kajti Leon XIII. je pri vsprejemu mnogobrojnih cerkvenih govornikov dne 4. julija 1880. l. izrekel te-le pomenljive besede: »Sacros oratores in fide ac tutelam collocamus sancti Ioannis Chrysostomi, Ecclesiae Doctoris, quem omnibus ad imitandum exemplar proponimus. Hic, ut omnibus exploratum est, christianorum oratorum est facile princeps; aureum eloquentiae eius flumen, invictum dicendi robur, vitae sanctitudo apud omnes gentes summis laudibus celebrantur.«¹

Tolika je torej njegova slava, priznana od poglavarja sv. cerkve samega. Roma locuta est.

Da ga natančneje spoznamo, oglejmo si bližje njegovo življenje!

Sv. Janez Zlatoust je bil rojen v Antijohiji na Sirskem l. 347. Oče mu je bil visok vojaški dostojanstvenik, a je umrl že prvo leto po Janezovem rojstvu; radi tega je morala preblaga in pobožna mati Antuza sama za otroka skrbeti. Vzgojila ga je vzgledno, dala ga je v najboljše takratne šole, med drugimi k slovečemu pravo- in modroslovcu Libaniju. Silno nadarjeni deček je čudovito napredoval, vse tovariše je daleč prekosil. V nežni mladosti je že stranke pred sodiščem spretno zastopal; kazal je toliko izurjenost, da je Libanij na smrtni postelji z obžalovanjem rekel: »Moj najčastnejši naslednik bi bil Janez, a kristjani so mi ga vzeli«. (Libanij je bil namreč pagan.) Ker so ga kristjani hoteli za škofa, ali vsaj za mašnika imeti, je bežal v gozde med pastirje in v puščavo, da bi se skril samega strahu pred toliko častjo. Še le nevarna bolezen ga je prisilila, da se je čez 4 leta vrnil v mesto. L. 386. je bil po dolgotrajnih prošnjah v mašnika posvečen. A prišli so za Antijohijo hudi časi. Cesar Teodozij je namreč razpisal nove visoke davke; Antijohenci so se zato spuntali ter so v divjem srdi razbili vse cesarske podobe in kipe po mestu. Sedaj pa se jim je zagrozil cesar; hotel je vse pomoriti in mesto razdijati, kakor je to storil v Solunu. A meščani ga grejo odpuščanja prositi; med tem pa je imel Janez svoje preslavne »govore o kipih« na antijohensko ljudstvo, kjer je isto tolažil in navdajal z nado na pomiloščenje, kar se je tudi uresničilo. Le-ti govori so razširili njegovo slavo po vsem takratnem svetu; mahoma je zaslovel kot prvi govornik. Vsled tega

¹ Die Beredsamkeit des hl. Johannes Chrysostomus. Von Dr. Leop. Ackermann, Assistent im bischöflichen Klerikalseminar zu Würzburg. Würzburg 1889, str. V.

je bil tudi l. 398. imenovan carigrajskim nadškofom, katero službo je z vso le mogočo natančnostjo opravljal. A zameril se je cesarici Evdoksiji, kakor nekdanj Janez Krstnik Herodijadi. Pričeli so se zanj kruti boji; bil je dvakrat prognan. Z orjaško hrabrostjo je prenašal krivično preganjanje. Ko je slednjič ljudstvu govoril, je rekel: »Grozni valovi, strašni viharji se dvigujejo proti nam, a mi se ne bojimo ničesar, kajti stojimo na trdni skali. Naj besni in se peni morje, te skale ne bo razbilo, naj buči vihar, ladja Kristusova se ne bo potopila. In česa naj se bojimo? Smrti? Toda — Kristus je moje življenje in smrt je moj dobiček. Prognanstva? Gospodova je zemlja in vse, kar njo napolnjuje. Izgube svojega premoženja? Ničesar nismo na svet prinesli in ničesar ne bomo iz njega odnesli. Kar ima svet groznega, to zaničujem, in kar ima dragocenega, temu se posmehujem. Ne tresem se pred uboštvom, ne koprnim po premoženju, ne trepečem pred smrtjo, ne oklepam se življenja — to bi storil samo zaradi vaših duš!« Nepopisne so bile njegove muke, ko so ga neusmiljeni biriči tirali skozi neznane, divje kraje v prognanstvo. Lakote in drugih telesnih bolečin ni mogel več prestat; v Pitiju, v kavkaškem gorovju je umrl l. 407. Njegove zadnje besede so bile: »Bogu bodi hvala za vse!« Svoje zaslužno življenje je poveličal z mučeniškim vencem.

Postave je bil male, neznatne. V mladosti je bil čudno lep, cvečotnega lica, črnih las, svitlomodrih oči. A pozneje je bil vsled neprestanega posta strašno suh, upalnih oči. Glas je bil pač vedno zeló močen, ljubko doneč, v vsem životu je ohranil v kljub mnogoletnim boleznim žilavo krepost in gibčnost, katera mu je pri govorjenju užigala mladeniški ogenj. Iz tega popisa se vidi, kakšen je moral biti njegov nastop: častitljiv, pretresljiv; vsakdo je v govorniku takoj spoznal svetnika; a kadar je začel z orjaškim glasom grometi, zdelo se je, da se pekel odpira, hribi in gore pa podirajo; nasprotno je bilo videti nebo odprto, ako je v svetem zamaknjenju govoril o nebeškem veselju.

Kadar se je zvedelo, da bode on govoril, drveli so ljudje od vseh strani v cerkev, ali na proste kraje, kjer je imel pod milim nebom govoriti. Neverjetno je, koliko poslušalcev je semtertje imel. On sam pravi: »Po božji milosti mislim, da je tistih, ki semkaj k mojim govorom pridejo, do stotisoč«¹. Enako poročata oba zgodovinarja Socomen in Nicefor². Ko je šel Zlatoust skozi Armenijo v prognanstvo, je ljudstvo vpilo in plakalo rekoč: »Boljše bi bilo, da bi nam solnce svoje žarke vzelo, kakor pa da nam bodo Janezova usta umolknila«. Večjega priznanja govornik ne more zahtevati.

¹ Homil. in Matth. 86. Mignetova izdaja zv. 48, str. 164.

² Schleiniger, Predigtamt, l. c. str. 126.

Sedaj pa stavimo za dušnega pastirja zanimivo vprašanje: Kako pa je sv. Janez Zlatoust postal tako velik govornik? S katerimi sredstvi se je izobrazil? Od kod njegova neprimerljiva govorniška moč, od kod njegove oboževane vrline?

Njegov goreči častilec in ravno tako izvrstni poznavalec Villemain pravi: »Zgovornost sv. Janeza Zl. in njegova moč čez duhove se naslanja na zgodovino njegovega življenja. Iz njegove mučeniške stanovitnosti si lahko razložimo njegov govorniški veleum. Njegove grške študije v Libanijevi šoli, njegova ljubezen do matere, njegov post v puščavi, tiha moč, s katero je vladal občutljivo antijohensko ljudstvo, njegovi boji v Carigradu, njegov pogum v prognanstvu — vse se zrcali v njegovih govorih. Nikdo ni cerkvene zgovornosti lepše izvrševal, kakor le-ta evangelijski mož. On je najmočnejši duh nove človeške družbe, ki se je razvil iz starega veka.«¹

Prve kali velike bodočnosti mu je že njegova mati Antuza v srcé vsadila. Ko je to vse hvale vredno mater Libanij spoznal, je vzdihnil: »Kakšne matere imajo pač kristjani!«² V svojem sinu je vnela tisto pobožnost, kakršno morejo le matere, in nikdo drugi ne, vneti. Taka serafska pobožnost je gorela v Janezovih prsih, od tod plamen božje ljubezni, ki tako živo ogreva vse njegove govore. Brez neupogljive, odkritosrčne pobožnosti ni mogoč dober cerkven govornik.

Pospeševal je njegovo govorniško delavnost neutrudljiv pouk. Brez marljivosti se sploh nič ne doseže najmanj v govorništvu. Zlatoust je že v nežni mladosti bil uzor marljivosti, pridobil si je v vseh strokah znanje, katero ga je vsposobilo za najvišje načrte. »Mladi govornik ne sme nikdar prezirati vstrajnega nauka, temveč isti naj mu bo svet, in kadar mu hoče pojemati, naj se spomni besed sv. Hijeronima: *Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est*«³.

Razven pouka je dajalo viharno življenje Zlatoustu prilike dovolj k vsestranski izobrazbi. Bil je domač v najbornejši utici v Antijohiji istotako, kakor v zlatih palačah carigrajskih; govoril je pred priprostim kmečkim ljudstvom in najimenoitnejšo mestno gospodo. Bil je slavljén in češčen, kakor prvak v cesarstvu, a kmalu potem zaničevan, kakor najzlobnejši razbojnik v deželi; take različne razmere so mu dajale snovi v izobilici. Zraven še njegova modrost, previdnost in hrabrost v vseh, tudi v najtežavnejših položajih! S svojo bujno domišljijo je vedel

¹ Ch. Villemain, Geist der alchristlichen Literatur im 4. Jahrhundert. Deutsch von J. Köhler. Regensburg. Druck und Verlag von K. Bodenbach. 1846. Str. 131 s.

² *Οἱ αὐτὸν παρὰ χριστιανῶν γυναῖκες εἰσιν.* Migne, 48, 601.

³ Der heil. Johannes Chrysostomus und die übrigen berühmtesten kirchlichen Redner. Eine Entwicklung der homiletischen Principien. 2. Auflage. Verlag von Joh. Kettler. Tübingen 1859, str. 56.

razmere tudi pesniško opisati, kar je delalo njegove govore posebno zanimive.

Dejanske razmere pa še ne delajo govornika pomenljivega; treba jih je duhovito uporabiti. Posebno pozornost bo vzbudil, ako jih na katerikoli način s svetim pismom v soglasje spravi. To je Zlatoust vedno storil; skušal je vedno, v vsakem položaju, na podlagi sv. pisma govoriti. V njem je bil tako temeljito izobražen, kakor malokdo: »Nikdar ni krščanski govornik svetega pisma tako razumel, kakor sv. Janez. S tem si ni pridobil samo velike učenosti, tako da mu je bilo vedno vse polno visokih misli in najbolj vzvišenih mest na razpolago, temveč utopil se je popolnoma v njegovega duha, bil je svetega pisma prošinjen, kakor še nobeden govornik ne.«¹ Sv. pismo je pa najtrdnjša zaslomba cerkvenega govornika, kdor je v njem dobro poučen, bo in mora biti dober govornik!

Kar je Zlatousta posebno povzdigovalo, je bila njegova poljudnost. Svoje govore je uravnal vedno zelo priprosto. Govoril je sicer v visoko letečih izrazih, a vendar v vedno razumljivih; tudi neučen poslušalec mu je mogel slediti. Pravijo sicer, da je treba govor po poslušalcih ukrojiti; pred ljudstvom govori priprosto, pred izobraženci učeno! To je le deloma resnično. Priprosto, a jasen in lepo opredeljen govor ugaja vsem, »nizkim in visokim«, kakor dobra narodna pesem, ki je vsem enako ljuba in mila.

V govorniških spisih je Zlatoust podal mnogo lepih naukov cerkvenim govornikom. — Nekateri si zapomnimo:

»Ne hrepeni, postati cerkveni govornik in učitelj, ako službinisi kos; nasprotno, beži, ako te hočejo k temu siliti!« (Μή ζητεί γενέσθαι ρήτωρ και διδάσκαλος, ει της του πράγματος αξίας απέχεις, αλλά και ελκόμενος αποπήδα.²)

»Najboljša je pridiga tista, katero vzgledi, katero obnašanje (duhovnikovo) razsvitljuje.« (Μεζζων αυτη η διδασκαλία η δια τρόπων, η δια της πολιτείας.³)

»Apostoli so pridigovali najprej z vzgledom, potem šele z besedo.« (Οι άποστολοι πρότερον από του βίου έδιδασκον, και τότε από των ρημάτων.⁴)

»Najprej moliti, potem govoriti!« (Πρότερον ευχή, και τότε λόγος.⁵)

¹ Villemain, l. c. str. 135.

² Chrys. hom. 2. in Tit. v Mignetovi izdaji l. c. 62, str. 673.

³ Chrys. hom. 10. in Luc. Migne 62, 551.

⁴ Chrys. hom. 1. in Act. Migne 60, 18.

⁵ Chrys. comment. in Gal. Migne, 61, 673.

»Nič nimočnejšega, kakor človek, ki vneto moli.« (Οὐδὲν ἀνθρώπου γνησίως εὐχομένου δυνατώτερον.¹⁾)

»Bog ne deli nebeških vancev po uspehu dobrega dela (govora), temveč po dobrem namenu.« (Ὁὐ γὰρ πρὸς τὸ τέλος τῶν κατορθουμένων, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τῶν κατορθούντων ὁ θεὸς τοὺς στεφάνους ὀρίζειν εἰώθε.²⁾)

»Zdravnik (neumrjočih) duš je govornik; zdravnik pa ni trdosrčen, temveč bolnika tolaži ter se mu ves posveti.« (Ἱατρός ἐστιν ὁ διδάσκαλος τῶν ψυχῶν ὁ δὲ ἱατρός οὐ πλήττει ἀλλὰ τὸν πεπληγότα διορθοῦται καὶ θεραπεύει.³⁾)

»Ta se mi zdi najboljši način poučevanja, ako se od začetega predmeta prej ne ločimo, dokler ne vidimo name-ravanega uspeha.« (Ὁὗτος ἄριστος διδασκαλίας εἶναι μοι δοκεῖ τρόπος, τὸ μὴ πρότερον ἀφίστασθαι συμβουλευόντας ὑπὲρ οὐτούσων, ἕως ἂν εἰς ἔργον τὴν συμβουλήν ἐξεληθοῦσαν ἴδωμεν.⁴⁾)

Del Zlatoustovih je ogromno število; spada med najbolj plodovite grške pisatelje. Najbolj obširni med njegovimi spisi so govorniške vsebine. Semkaj spadajo: homilije o knjigah starega zakona; v njih razlaga učeni govornik vse važnejše dogodke iz dobe pred Kristusom.

Posebno slovijo njegove homilije (90 po številu) o evangeliju sv. Matevža. V njih kaže sv. Janez vse govorniške vrline, visoko učenost združi z ganljivim priprostim pripovedovanjem v blagodejno celoto. Ko se je sprehajal sv. Tomaž Akvinski v okolici svetovnega Pariza, ki je takrat slovel po svojih imenitnih šolah, pristopi k njemu prijatelj, pokaže tje doli na blesteče mestne palače, ter pravi: »Ah, kolika krasota!« Tomaž pa mirno pravi: »Ljubše bi mi bilo, da bimi kdo podaril Zlatoustove homilije o sv. Matevžu, kakor pa celo to mesto!« Toliko vrednost jim je pripisoval⁵.

Zeló lepi so njegovi λόγοι πανηγυρικοί, slavnostni govori, med katerimi zavzemajo govori v proslavo mučeništva prvo mesto. Sedem govorov proslavlja tudi sv. Pavla, ki je bil Zlatoustov najljubši in najvplivnejši učitelj; dostikrat je Janez priznal, da vse dobro, kar ve in pové, iz pisem sv. Pavla zajema.

Med njegovimi spisi se odlikuje tudi prekrasna knjiga »Περὶ ἱερωσύνης«, o duhovništvu, katero je spisal za sv. Bazilija v lastno obrambo, da se ni hotel dati mašnikom posvetiti. Z neprimerljivim spoštovanjem govori v njej Zlatoust o duhovski časti; kdor jo sprejme, skaže Jezusu najvišjo ljubezen, kakor sv. Peter (Joh. 21, 15—17). To je angelska služba. »Ako vidiš, kako se Kristus po tvojih rokah daruje

¹ Chrys. homil. 57. in Matth. Migne, 58, 563.

² Chrys. homil. 3 in I. Cor. Migne, 61, 30.

³ Chrys. homil. 2 in Tit. Migne, 62, 672.

⁴ Chrys. homil. 1. de Davide. Migne, 54, 77.

⁵ Schleiniger, Predigtamt, str. 128.

in pred teboj leži, ko duhovnik moliš in vsi od posvečenega telesa in krvi uživajo, ali še misliš, da si med ljudmi? Da si na zemlji? Nisi li v nebesih? Med angeli! A še več, celo za angele bi bila ta čast pretežavna!... Potem se opraviči, zakaj da se brani posvečenja. Ker ima premalo čednosti in ker je odgovornost prevelika ter so nevarnosti za duhovnika grozne. »Res, več valov in več viharjev, kakor jih v morskih globočinah divja, prihruje dostikrat na duhovnika.«

Le-ta izborna knjižica naj ne bi manjkala v stanovanju nobenega duhovnika!

Za vzgled Zlatoustove zgovornosti podamo prestavo njegovih najbolj pomenljivih »govorov o kipih«. V zadnjem govoru, ko je mesto izvedelo pomiloščenje od cesarja, je Zlatoust rekel:

Ko ste zvedeli veselo novico, ste ovenčali ulice in trge, razsvetili z ognjem radosti in veselja; hiše ste opletli; tekmovali ste, kdo bi jih lepše okrasil. Le nadaljajte to svečanost, nadaljajte vekomaj! Le venčajte sebe in svoje drage, a ne s cveticami, temveč s čednostmi; le naj gorijo luči, pa luči dobrih del, ki razsvetljujejo vaše duše! Veselite se, a dušnega in božjega veselja! Ne odnehajmo nikdar, Gospoda, ki kneze vlada, kakor reke in potoke, hvaliti in slaviti; ne nehajmo mu biti hvaležni, ne samo, ker nam je trpljenje in žalost odvzel, temveč ker ju je v našo pokoro pripustil. Njegov srd in njegova milost nam je v enaki meri koristna. Oznanjajte to svojim sinovom! Vaši sinovi naj to drugim potomcem naznanijo, rod naj pove rodu, da je prišlo toliko usmiljenje čez naše mesto! Da bi le potem vsi Boga hvalili, da bi mu le bili hvaležni z lepim vedenjem in s pobožnostjo! Na tak način to dejanje ne bo koristno samo nam, temveč tudi potomcem bo obudilo to poročilo blagonosna čutila v njihovih srcih. Hvalimo torej Gospoda zaradi rešitve in zaradi našega kesa! Sedaj vidimo in vemo, kako je resnično, kar sv. pismo pravi: da vse, kar Bog stori, dobro in samo v naš hasek stori. Neskončna je njegova ljubezen. O da bi se nje vedno veselili, kakor se je želimo veseliti v nebeškem kraljestvu po Gospodu našem, kateremu bodi čast in slava od veka dó veka! Amen.

To je jasen, kreposten in pretresljiv govor! *Dr. Ant. Medved.*

Dušno pastirstvo.

Sv. Rešnje Telo poroštvo edinosti¹. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus (I. Cor. 10, 16. 17).

Nekaj lepega je sloga in mir. »Sloga jači, nesloga tlači.« »Sloga je od Boga, nesloga od zloga«, pravita prislovice.

Sv. Oče Leon XIII. si je izbral za geslo besede Gospodove: »Ut omnes unum sint«². Škofje naročajo svojim duhovnikom, naj so edini

¹ To razpravo je pisatelj čital na evharistiškem shodu v Ljubljani dne 28. julija 1898. leta. — ² Ioan. 17, 21.

med seboj, edini ž njimi in po njih z rimskim papežem; vernikom pa ukazujejo, naj v edinosti in slogi, v miru in ljubezni živé s svojimi voditelji, duhovniki.

V naslednji razpravi hočemo pokazati, da je po besedi božji vredno prejetje sv. Rešnjega Telesa ono sredstvo, po katerem se dosega prava edinost med verniki in duhovniki.

1. Kaj je edinost ali sloga? Sv. Tomaž odgovarja: »Concordia... ex charitate causatur; in quantum scilicet charitas multorum corda coniungit in aliquid unum«¹. Lahko torej rečemo: »Sloga je edinost src. Če se zlagajo srca, če isto želé, če za istim smotrom težé, pravimo, da vlada sloga. Če pa eden hoče to, drugi drugo; če eden hiti za tem smotrom, drugi ga pa ovira, ali pa celo vleče v nasproten smer, pravimo, da je med njimi nesloga.«²

Pojasnimo dano opredelbo s svetopisemskim vzgledom.

V korinški cerkveni občini je bila kmalu po ustanovitvi nastala nesloga, razprtija. Nekateri verniki so se hvalisali, da so Pavlovi privrženci; drugi, da so Apolonijevi; tretji pa, da so Petrovi. Razprtija je bila tolika, da se je Pavel čutil primoranega, občini pisati ostro pismo ter vernikom priporočati zlasti slogo, edinost. Piše jim³: *Obsecro... vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia!*

Apostol priporoča torej Korinčanom popolno edinost: zunanjo in znotranjo.

Po zunanje se kaže edinost pozitivno in negativno: Pozitivno (*ut idem dicatis omnes*): soglašajte v tem, o čemer, kar in kakor govorite; dandanes bi še lahko dostavili: soglašajte v tem, kar pišete po časnikih, listih, knjigah; potezajte se za iste točke katoliškega programa, ne bodite eni katoličani, drugi konservativci, tretji krščanski socialisti, četrti demokratje itd.

Negativno se kaže edinost, če se verniki varujejo vsakega razpora (*ut non sint in vobis schismata*).

Zunanja edinost pa je nemogoča brez notranje. Zato apostol pristavlja: *Sitis autem perfecti (κατηρητισμένοι) in eodem sensu et in eadem sententia (ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ)*. *Νοῦν* in *γνώμην* (*sensum — sententiam*) najboljše tako ločimo, da nam je *νοῦς* (*sensus*): duh, razum; *γνώμη* (*sententia*) pa: misel, to, kar iz razuma prihaja, kar se v razumu poraja. Gledé na duha so verniki edini, če se vsi držé istih načel, naj jih spoznavajo po naravnem ali

¹ S. theol. 2—2, q. 37, a. 1.

² »Kat. Obz.« I. I., št. 2, str. 109. — ³ I. Cor. 1, 10.

nadnaravnem potu. Po misli pa so verniki edini, če vsi izvajajo iz istih načel iste posledice, bodi teoretiške, bodi praktiške.

Taka popolna edinost je kraljevala v prvi krščanski občini jeruzalemski. O njej pravi sv. Luka¹: »Množica vernikov pa je bila enega srca in enega duha«. In posledica te svete edinosti je bil oni svetniški komunizem prvotne krščanske občine, v kateri so verniki — svetniki prodajali svojo lastnino in premoženje in so od skupička delili vsem, kakor je kdo potreboval². In kar je za naš namen značilno: takoj za opisovanjem tega krščanskega komunizma pristavlja sv. Luka³: »Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panes, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis«, udeleževali so se sv. maše in prejeli so sv. obhajilo.

Edinstva src in edinstva načel se najlepše učimo duhovniki in verniki pri Gospodu Jezusu v zakramentu sv. Rešnjega Telesa!

2. Na prvi hip se zdi ta misel nekako čudna, nenavadna. Pa utemeljena je trdno v sv. pismu, kakor se bomo prepričali.

V »labudji pesmi Gospodovi«, kakor imenuje Kornelij a Lapide XVII. poglavje evangelija sv. Janeza, ali v »molitvi višjega duhovnika« Jezusa Kristusa, kakor je ono poglavje prvi imenoval protestant Chytraeus⁴, čitamo tudi te-le besede⁵: »Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus«: veličastvo, katero si mi dal, sem vernikom dal, da bodo eno, kakor tudi mi. »Claritas«, veličastvo, o katerem govori Jezus Kristus, mora biti neko sredstvo, po katerem se verniki tesno med seboj družijo, edinijo; podobno, kakor so edine tri božje osebe, Bog Oče, Bog Sin in Bog sv. Duh. In katero je to sredstvo? Mnogi razlagavci sv. pisma⁶ naravnost pravijo, da je to veličastvo, ta »claritas« zakrament presv. Rešnjega Telesa. Po veri se namreč udeležujemo božjega spoznavanja; po čeznaravni ljubezni postajamo deležni večje, božje ljubezni; po realno-mistiškem združevanju s Kristusom⁷ se udeležujemo večnega življenja Kristusovega; po zakramentalnem združevanju z njim pri sv. obhajilu pa se naše udeleževanje življenja Kristusovega spopolnjuje; »consortes efficitur divinae naturae«, kakor pravi sv. Peter⁸.

Pa denimo, da bi navedena razlaga Janezovih besedij ne bila prava, je vendar izražena misel sama na sebi resnična in drugodi potrjena. Zlasti jasno jo izraža apostol Pavel, pišoč Korinčanom⁹: »Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cum communicatio sanguinis

¹ Act. 4, 32. — ² Prim. Act. 2, 45. — ³ Act. 2, 46.

⁴ Prav David Kochhafen, † l. 1600. — ⁵ Ioan. 17, 22.

⁶ S. Cyrill., S. Hillar., Tolet., Luc. Brug., Beelen, Corluy, Reischl, Pözl i. dr.

⁷ Prim. Ioan. 15, 4. — ⁸ II. Petr. 1, 4. — ⁹ I. Cor. 10, 16. 17.

Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus«. Calix benedictionis, cui benedicimus, pravi apostol, je communicatio (κοινωνία, communio) sanguinis Christi; to namreč, kar je v kelihu, je ravno tista kri, ki je tekla iz strani Jezusove. Verniki torej, ki pijejo iz keliha, ki pristopajo k sv. obhajilu, so deležni presvete krvi Jezusove in se ž njim družijo. Zakaj apostol to trdi, se jasnejše vidi iz drugega dela verza, katerega sam razlaga: Et panis, quem frangimus, nonne participatio (κοινωνία, communicatio, še bolje communio) corporis Christi est? Jasno je, da govori apostol o evharistiškem kruhu. Ko torej uživamo evharistiški kruh, unimur cum corpore Christi, resnično se družimo, edinimo s Kristusom. To zedinjevanje, združevanje vernikov s Kristusom pa povzroča edinost vernikov med seboj. Zato nadaljuje apostol v 17. verzu: Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Govorimo v parafrazi: Vsi verniki, čeprav nas je veliko (οἱ πολλοί), smo en mistiški kruh, eno mistiško telo. Od kod pa ta edinost, to tesno združenje med nami? Ali mar ne od tod, ker uživamo vsi od enega ter istega kruha (ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου)? Kako pa more to, da uživamo vsi od enega ter istega kruha, povzročiti, da postanemo eno mistiško telo? Zato, ker je ta kruh Gospodovo telo. Če torej uživamo Telo Gospodovo, nas v sebe spremeni, nas v sebi vtelesi.

Dionizij Kartuzijan, velik učenjak in asket XV. stoletja, piše¹: »Panis ex multis granis conficitur et vinum ex multis acinis confluit, quod competit ad significandum corpus Christi verum ac mysticum«. Pri sv. obhajilu uživamo vsi eno ter isto Telo Gospodovo, isti nebeški kruh. Tako pa se družimo, edinimo, strinjamo s Kristusom in med seboj.

Misel apostola Pavla, da se kristjani pri sv. obhajilu edinimo s Kristusom in med seboj, je izražena, dasi ne popolnoma jasno, tudi v prekrasnem govoru v sinagogi kafarnaumski, s katerim Gospod vernikom obeta samega sebe v zakramentu sv. Rešnjega Telesa, ko pravi²: »Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo«. Vsi torej, ki prejemljejo Jezusa v zakramentu svetega Rešnjega Telesa, se tesno ž njim sklepajo, sklepajo se torej tudi med seboj, edini v mislih, v težnjah, v delovanju, zatajejanju.

3. Kdor vredno prejemlje Jezusa v zakramentu sv. Rešnjega Telesa, mora njemu podoben postati. »Qui manducat me, et ipse vivet propter me«³, ali bolj prav po grškem tekstu: »per me«: Kdor mene je, bo

¹ In Comment. in sent. Lomb. dist. 11, q. 3.

² Ioan. 6, 57. — ³ Ioan. 6, 58.

živel po meni. Kako naj ne bi živel po Jezusu, ko se tako tesno druží z njim pri sv. obhajilu? Kako naj se ne bi strinjal z Njim, katerega prejema v svoje srce kot v tempelj božji, v katerega naj se po opominih sv. očetov duševno premeni, s katerim naj po duhovno postane eno telo in ena kri? Kaj lepo sv. Avguštín navaja¹ Gospoda Jezusa Kristusa, govorečega v sv. Evharistiji verni duši tako-le: »Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me«. Sveti Ciril Jeruzalemski pa nagovarja² katehumene, pristopajoče prvič k sv. obhajilu, tako-le: »Cum omni certitudine haec tanquam corpus et sanguinem Christi sumamus. In figura panis datur tibi corpus et in figura vini datur tibi sanguis, ut quum corpus et sanguinem Christi sumpseris, concorporeus et consanguis ei efficiaris, »ἵνα γένη μεταλάβων σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ«. — Naj navedem še ono znano primero sv. Janeza Damaščana: »Sicut si quis ceram alteri cerae coniunxerit et igne simul liquaverit, unum aliquid ex ambobus efficit, ita per corporis Christi et pretiosi sanguinis participationem ipse quidem in nobis, nos autem in eo simul unimur (συνενούμεθα).

Kakor se telo nekako navzame lastnosti jedi, katere uživa, tako se mora tudi naše srce, naš duh, naša volja navzeti lastnosti Onega, katerega uživa pri sv. obhajilu. »Nos omnes... gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu.«³ Prilastiti si nekako moramo Jezusov značaj, njegovo mišljenje, njegovo hotenje, njegove čednosti, zlasti pa kraljico vseh čednosti: bratovsko ljubezen. »Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem«. To zapoved je dal Gospod učencem isti večer, ko je postavil zakrament sv. Rešnjega Telesa, v večer pred smrtjo. To je torej zadnja volja ali testament Sina božjega. Če pa hočemo bližnjega odkritosrčno ljubiti, t. j. če hočemo njemu dobro, in sicer radi njega samega, ne pa iz golj naravnega, čutnega nagnjenja ali celo iz umazanega samoljubja, treba nam čeznaravne moči, ki ukroti naše samoljubje in našo prevzetnost. To pa stori božja moč presv. zakramenta, v katerem je pokazal Bog vso svojo ljubezen, v katerem se je vsega žrtvoval za nas.

Kakšna bodi bratovska ljubezen, nam je v markantnih potezah narisal sv. apostol Pavel v prekrasnem svojem slavospevu o ljubezni v pismu do Korinčanov⁴, kjer navaja teh-le 15 znakov prave ljubezni: »Caritas patiens est, benigna est; caritas non aemulatur, non agit

¹ Conf. VII. 10. — ² Cat. 22, 3. — ³ II. Cor. 3, 18. — ⁴ I. Cor. 13, 4—7.

perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet«.

Sklepam z besedami sv. Avguščina¹, s katerimi razlaga besede Kristusove²: »Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita«: »Norunt«, pravi, »fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligant. Fiant corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi; de spiritu Christi non vivit nisi corpus Christi. Intelligite, fratres mei, quid dixerim. Homo es et spiritum habes et corpus habes. Spiritum dico, quae anima vocatur, qua constat, quod homo es; constas enim ex anima et corpore. Habes igitur spiritum invisibilem, corpus visibile. Dic mihi, quid ex quo vivat: spiritus tuus vivit ex corpore tuo, an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis: corpus meum vivit de spiritu meo. Vis ergo et tu vivere de spiritu Christi? In corpore esto Christi. Numquid enim corpus meum vivit de spiritu tuo? Meum vivit de spiritu meo et tuum de tuo. Non potest vivere corpus Christi, nisi de spiritu Christi. Inde est, quod exponens nobis Apostolus Paulus hunc panem: Unus panis, inquit unum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum caritatis! Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat; accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur. Non abhorreat a compage membrorum, non sit putre membrum quod resecari mereatur, non sit distortum de quo erubescatur. Sit pulchrum, sit aptum, sit sanum; haereat corpori; vivat Deo de Deo; nunc laboret in terra, ut postea regnet in coelo.«

Dr. J. Lézar.

De modo incensandi. Kako se incenzira Najsvetejše, oltar, celebrant ali kaka druga reč? Gledé incenzacije Najsvetejšega se nahajajo različni načini: najbolj navadno je, da se Najsvetejše devetkrat enakomerno pokadi s trikratnim prenehljajem. Tudi naslednji način je v navadi: prva dva sunka — ductus — sta manjša in nižja od tretjega, kateri se izvrši ravno — recta linea — proti Najsvetejšemu, in tako trikrat. Tu in tam je v navadi tudi trikratno pokajenje v podobi križa.

Vsi ti načini so nepravilni.

Splošna rubrika v misalu se glasi: »ter incensat Hostiam, cum elevatur etc.«. Rubr. gener., Rit. serv. in Celebr. M. VIII. 8. — Ravno to velevajo specijalne rubrike lavantinskega obrednika. Vselej, kadar je govor o tem pokajenju, se pravi: »genuflexus in infimo altaris gradu Ss. Sacramentum ter incensat«. (Collectio Rituum Dioec. Lavant., Marburgi 1896, pag. 397.)

¹ In Ioan. tr. 26, 13. — ² Ian. 6, 52.

Kako se incenzira Najsvetejše? »Ter incensat« se pravi »triplici ductu«, t. j. s tremi enojnimi, enakomernimi sunki proti sv. Zakramentu, torej ne z devet, ne s tremi sunki v podobi križa, tudi ne z drugim nepotrebnim sukanjem, ker nima nobenega pomena. Po vsakem sunku se nekoliko preneha in glava globoko prikloni pred in po incenzaciji. Tako je določil sv. zbor za obrede. Na vprašanje namreč: »Utrum sacerdos ss. eucharistiae sacramentum thurificare debeat in modum crucis novem vel etiam pluribus thuribuli ductibus adhibitis, an potius praemissa profunda reverentia tres tantum ductus in eadem linea dirigere erga illud debeat, prouti fit in crucis incensatione?« je S. R. C. odgovorila: »Sacerdotem, dum incensum ponit in thuribulo, stare debere, ab eodem vero ss. aucharistiae sacramentum thurificandum esse triplici tantum ductu, sed genibus flexis et tam ante quam post incensationem profunda facta capitis inclinatione«. S. R. C. 26. Mart. 1859, 3086 (5285) ad 3.¹ — Tudi način, kako se izvršijo posamezni sunki, je sveti zbor določil. Vprašalo se je: »Ita ne intelligendus est ductus duplex thuribuli, quo diaconus in choro incensare debet singulos canonicos ut unusquisque ductuum debeat perfici duplici ictu?« — Odgovor: »Affirmative«². Kako se pa napravi sunek »duplici ictu«, jasno pové de Herdt. Zgodi se tako-le: kadilnica se vzdigne od cingula do prs — primus ictus —, in od tod se napravi ravni sunek — linea recta — proti Najsvetejšemu — secundus ictus unius ductus. Razlaga namreč tako-le (Not. 2): »In caeremoniali episcoporum (lib. I., c. 28, n. 8) actum thurificationis exprimi per verba ducere, reducere, retrahere thuribulum, quae non significant, thuribulum esse attolendum et in altum proiciendum, sed solummodo illud ducendum esse versus crucem, personam aut obiectum, quod thurificatur, atque ad se reducendum seu retrahendum. Ut thuribulum ita ducatur, prius quidem est attolendum ante pectus, et elevatum ante pectus linea recta ducendum est ad obiectum thurificandum, ita ut unusquisque ductus perficiatur duplici ictu, prout iuxta S. R. C. (22. Mart. 1862, ad 20) requiritur, videlicet: priore (sc. „ictu“) elevando thuribulum et altero idem ducendo versus obiectum incensandum. Duplex igitur ictus per S. Congr. requisitus non est perficiendus ductum duplicando in minorem et maiorem, quod rubricae non praescribunt nec indicant nec admittere videntur; verba enim „ter incensat“, „ter ducens thuribulum“, „triplici ductu“ etc. non aliud quam simplicem ductum denotant.«³

¹ Decreta authent. vol. II., str. 419.

² S. R. C. 22. Mart. 1862, ad XX. 3110 (5318). Decr. auth. vol. II., str. 436.

³ De Herdt, Sac. lit. prax. edit. octava, pag. 2, n. 311. Cfr. Handbuch der Pastoraltheologie, P. Ignaz Schüch, neu herausgegeben von Dr. Virgil Grimmich, 11. verbesserte und vermehrte Auflage, Innsbruck, 1899.

Liturgiki razločujejo »ductus duplex« in »ductus simplex«. Ductus duplex je: kadilnica se vzdigne od pasa do prs, in potem linea recta proti predmetu, kakor je zgoraj rečeno. Ductus simplex se izvršuje tako-le: kadilnica se drži pred prsmi (ne pred obličjem) in se lahko (lente) in ravno (recta linea) zavihti proti reči, ki se ima blagosloviti, potem se zopet k sebi potegne, ne da bi jo navzdol do cingula spustil, kakor pri prvem — ductus duplex¹.

Kaj se incenzira »duplici ductu« — kaj »simplici ductu«? — »Duplici ductu« se incenzira: Najsvetejše tribus ductibus duplicibus, celebrant tribus ductibus duplicibus, kanoniki v koru singuli duobus ductibus duplicibus, druge osebe v koru qui sunt in sedibus inferioribus, per modum unius i. e. unico ductu in communi, si sint Clerici, secus autem singuli singulis ductibus successive per ordinem, si sint beneficiati, parochi, capellani. — »Simplici ductu« se incenzira: oltar, oltarni križ, evangeljska knjiga, akoliti, pevci, ljudstvo, po »Libera« mrtvec oziroma tumba — katafalk, t. j. od prs proti reči — linea recta.

Kadar je pri blagoslovu kake reči zapovedano kajenje, se to zgodi v podobi križa — in modum crucis —, in pa tamkaj, kjer se nahaja v besedah blagoslova znamenje †, n. pr. pri pogrebu kajenje mrtveca, pri »odore coelesti« etc. tako-le: Napravi se trikrat ductus simplex v podobi križa, namreč od prs naravnost proti reči, zopet nazaj, potem na svojo levo stran, oziroma na desno one stvari, zopet nazaj in slednjič na svojo desno stran, oziroma levo stran reči ali stvari. Tako veleva splošna rubrika v ritualu: »Incensatio fit itidem tres cum thuribulo ductus, primum in medio, secundum a dextera, tertium a sinistra rei, versus eandem rem benedicendam faciendo; ductus autem thuribuli fiat sine corporis agitatione, immoto capite, neque excedat humeros incensantis. (Collectio Rituum, l. c. pag. 218. Rubr. gener. de Benedictionibus, n. 11.

J. H.

Vprašanje gledé sodne pravice v tuji škofiji. Imata li župnik in kapelan ene in iste župnije, če sta na potovanju v tuji škofiji, eden do drugega sodno pravico? Ali sploh dva duhovnika ene škofije, če sta v tuji škofiji?

Župnik ima redno sodnost — iur. ordinariam — in sme spovedovati svoje župljane tudi v tuji škofiji, pa le samo te. To se sklepa iz naslednjega določila sv. kongregacije: Na vprašanje namreč: An curati unius dioeceseos vocati a parochis alienae dioeceseos possint in ista audire confessiones tam suorum subditorum quam alienorum absque licentia episcopi? — je odgovorila kongregacija: Affirmative quoad

¹ Carpo, pars. 2, n. 208; Martinucci, lib. 1, cap. 1, n. 20. Eph. liturg. 1893, pag. 34, not. 1; de Herdt, S. Lit. Prax. I., n. 311.

subditos; negative quoad alios. S. C. C. 3. Dec. 1707. — Duhovni pomočnik ima le prepuščeno sodnost — iur. delegatam — in ne sme nikogar spovedati v tuji škofiji, ako nima dovoljenja dotičnega škofa. To je razvidno iz določbe »quoad religiosos«: Religiosos ab episcopo ad confessiones saecularium in sua dioecesi audiendas approbatos non posse in alia dioecesi eas absque episcopi dioecesaní approbatione audire, quamvis poenitentes subditi eius episcopi, a quo ipsi religiosi iam fuerant approbati. Cf. Clemens X. Const. »Superna« § 4. Tedaj, kdorkoli ima le prepuščeno sodnost, ne sme spovedovati v tuji škofiji — ne svojih podanikov, ne drugih. Potemtakem bi smel župnik spovedati svojega pomočnika, a ne kapelan njega, razven seveda v sili. — S tem je rešeno tudi drugo vprašanje. (Prim. Handbuch der Pastoraltheologie, P. Ignaz Schüch, neu herausgegeben von Dr. Virgil Grimmich, 11. verbesserte und vermehrte Auflage, Innsbruck, 1899, pag. 708.)

J. H.

Nekaj gledé spovednih molitev v novem katekizmu. Pod tem zaglavjem je v lanskem »Voditelju« (str. 136.) Carniolus podal nekaj pomislekov. Stvar res ni prav na čistem. V praksi se jih več ne drži katekizma. Učé, naj se spoved sklene z besedami: »Prosim, duhovni oče, zveličavne pokore in svete odveze«, kesanje pa moli med (pred) odvezo: »O moj Bog! Ti in vsi moji grehi« itd. Nekateri bi radi učili tisto kesanje v dodatku k Vel. katekizmu. Pa to vsaj v naši (goriški) nadškofiji — hvala Bogu — ni mogoče, ker je za prva tri šolska leta ukazana Mali katekizem, v katerem ni tega kesanja. A za spoved se pripravlja vsaj v tretjem šolskem letu.

Ta neprilika je nastala, ker je naš katekizem po besedi prestavljen iz nemškega. Povsod pa niso delali tako. Italijanska izdaja n. pr. je v tem vprašanju samostojna. Cf. Catechismo grande dela Religione cattolica. Trento. Stabilimento Tip. G. B. Monauni, editore. 1899. (Pripomnim, da ta izdaja velja samo 30 kr. in pa da je od tridentinskega škofa potrjena. Slovenska namreč ni.)

Po tem katekizmu se spoved opravlja tako-le (vpr. 694):

1. Spovedenec poklekne, se pokriža in reče: »Spovem se Bogu vsemogočnemu, preblaženi Devici Mariji, vsem svetnikom in vam, moj duhovni oče, ker sem grešil«.

2. Pove, koliko časa je preteklo od zadnje spovedi in se obtoži grehov.

3. Ko se je obtožil grehov, je navada dostaviti: »obtožim se še vseh grehov poprejšnjega življenja in zlasti zoper to čednost ali zapoved«; sklene se z besedami: »vseh teh grehov in tistih, katerih se ne spominjam, prosim iz celega srca Boga odpuščenja, vas pa, duhovni oče, prosim pokore in odveze«.

»Voditelj« IV.

4. Ko se je obtožil grehov, naj pazljivo posluša, kar poreče spovednik in sprejme pokoro. Ako česa ni razumel, ali potrebuje kakega nauka, naj vpraša.

5. Spovedenec obudi iz srca kesanje, ko duhovnik izgovarja odvezo, to je besede; »Jaz te odvežem od tvojih grehov v imenu Očeta in Sina in sv. Duha. Amen.« Če reče spovednik, kakor je marsikje v navadi: »Hvaljen bodi Jezus Kristus«, odgovori: »Na vekomaj. Amen«... Naprej kakor v slovenski izdaji.

Torej spovedenec obudi iz srca kesanje — *fa di cuore l'atto di dolore* — ko ga spovednik odvezuje. A kako, samo v srcu, ali tudi z besedo? Ako tudi z besedo, mu podaje italijanski katekizem v dodatku tako-le formulo: »Moj Bog, kesam se, da sem te razžalil, in iz celega srca obžalujem svoje grehe. Sovražim jih in studijo se mi bolj kot vsako drugo zlo, ker sem z grehi omadeževal svojo dušo, izgubil nebesa in zaslužil pekel; še veliko bolj se pa kesam, ker sem razžalil tebe, neskončno dobroto, ki si vreden, da bi te ljubil nad vse. Rajše bi hotel preje umreti, kot pa da sem te žalil; in trdno sklenem s pomočjo tvoje svete milosti, da te v prihodnjic ne bom več žalil in se ogibal bližnjih priložnostij v greh. Amen.«

Tako se tudi kesanje loči od slovenskega, ki je predstavljeno iz nemškega.

Kakor videti, je tridentinska izdaja pridržala staro škofijsko formulo (in prejšnji način spovedovanja). Pri treh božjih čednostih, ki so tudi samostojne, in pri kesanju ima namreč opazko: »potrjeno in priporočeno za očitno molitev v šolah in cerkvah tridentinske škofije«.

Zanimivo je, da so božje čednosti v našem katekizmu drugačne nego v nemškem. Nemški ima tiste, ki smo jih mi poprej imeli v katekizmih. Če je tukaj naš katekizem samostojen, škoda da ni še pri spovednih molitvah. Pa kar ni, še lahko se zgodi. *Goričan.*

Vprašanje. Praznik »*Exaltatio S. Crucis*« se praznuje v osmini rojstva M. D. Kako se mora peti »*Gloria*« in »*Ite missa est*«, »in tona de B. M. V.«, ali »in tona de duplici?«

Na dotični praznik se mora peti »*Gloria*« in »*Ite missa est*«, kakor in *festis duplicibus*. To je razvidno iz sledečega: In tona de B. M. V. se poje vselej o praznikih Marijinih in vselej, kadar je »*praefatio de Nativitate Domini*« — (*ergo etiam in omnibus festis infra octavam Nativitatis et Corporis Christi incidentibus*. S. R. C. 25. Maii 1877. Dub. 1. 2. 3. Cfr. *Enchiridion Lit.*, Iosephus Erker, Labaci, 1896, pag. 91, not. 7). — *Die Muttergottesfeste, sowie überhaupt alle Feste dupl. II. cl., mai., min. oder semid. haben, wenn die Praef. de Nativ. oder de B. Maria trifft, auch Ite Missa est de Beata.* (Magister choralis, Fr. Xav. Haberl, Regensburg, 11. Aufl. 1896.) Ob praznikih bl. Dev. Marije, njih

osminah in votivnih svetih mašah bl. Dev. M. z »Gloria«, ter ob vseh praznikih vsake vrste, če imajo predglasje »de Nativitate« ali »de Beata« t. j. vse dni od Božiča vključno do goda sv. Treh kraljev (izvemši god nedolžnih otročičev ob delavnikih in 3. jan. — se poje, kakor in festis duplicibus —), na god presv. Imena Jezusovega, svete Družine, na Telovo in v njegovi celi osmini in na dan spremenitve Gospodove, ker je »predglasje« de Nativitate. (Glej »Responzoriji pri sv. maši itd. Maribor, 1899, opomba d.) — Na praznik »Exaltatio s. Crucis« pa zapoveduje posebna rubrika predglasje de s. Cruce, torej se mora peti pri sv. maši, kakor »in festis duplicibus«, akoravno je spomin (commemoratio N. B. M. V.) in »Iesu tibi sit gloria« v brevijariju, ker se mora gledati na predglasje, kakor je jasno iz zgoraj navedenega.

J. H.

Krščenje brez obliivanja neveljavno. V neki župniji se je dokazalo, da je umrlj župnik imel navado krstiti otroke tako, da je pomočil palec v krstno vodo in jih pomazal po čelu. Škof se je zaradi tega obrnil v Rim in zbor inkvizicije je 14. grudna 1898 odgovoril: »Curandum ut iterum baptizentur privatim, sub conditione, adhibita sola materia cum forma absque caeremoniis et ad mentem«. Ta odgovor je odobril tudi sam sv. oče Leon XIII. dne 16. grudna 1898. — Besede »ad mentem« pomenijo, da mora škof posebno paziti na obnovitev krsta onih, ki so že morda sprejeli sv. rede.

F. K.

Drobtinica iz življenja zveličanega Henrika Suso¹. (Kako je kosil.) Kadar mu je bilo iti k jedi, je pokleknil v znotranjem premišljevanju svojega srca pred večno modrostjo ter jo prosil zelo zvesto, da bi sedla ž njim za mizo in da bi ž njim zajela. Dejal je tako: O najslajši Jezus Kristus, vabim te s hrepenečim srcem svojim in prosim tebe, ki me nasičuješ tolikanj milo, da mi tudi danes ne odrečeš nežne prisotnosti svoje.

Potem, ko se je bil za mizo vsedel, je posadil ljubljenelega gosta čiste duše svoje kot miznega tovariša in svata pred sebe in je zrl na-nj

¹ Zveličani Amandus, veleslaven mistik srednjega veka, se je porodil v pokrajini Hegau, blizu Bodenskega jezera, v drugi polovici trinajstega stoletja. Po očetu se je pisal Henrik od Gore, po materi pa Seuß (latinizovano: Suso). Trinajst let star je stopil v red sv. Dominika in dobil samostansko ime Amandus. Umrli je v mestu Ulm leta 1366. Sv. Oče Gregor XVI. ga je leta 1831. prištel zveličanim. Praznuje se 2. marcija.

Izmed njegovih spisov je knjiga »o večni modrosti« (večno modrost je imenoval Jezusa Kristusa) najimenitnejša. Bila je že tekom 14. stoletja prevedena v francoski, angleški in holandski jezik in prav tako čislana kakor Tomaža Kempčana »Hoja za Kristusom«.

Tu in tam še podam iz njegovega življenja, zlasti iz navedene knjige, kako črtico.

Pis.

zelo dobrotno in se nagibal dokajkrat proti njegovi srčni strani; in pri vsaki jedi, ki se je pred njega postavila, povzdignil je skledico proti nebeškemu gospodarju, da bi isti dal blagoslov svoj črez njo in je rekel čestokrat v preljubeznivi prijaznosti svoji: Oh ti nežni svat, no zdaj prigrizni z menoj! Gospod moj, zdaj blagoslovi najprej in povzij s svojim hlapcem! Tako milo je občeval ž njim. Ako je hotel piti, je vzdignil kozarec, nudeč mu ga, naj bi pil.

Pil je pri mizi navadno v petih požirkih, zajemajoč iz peterih svetih ran svojega ljubljenelega Gospoda; ker pa je tekla iz božje strani kri in voda, je podvojil požirek pri tej rani. Prvega in zadnjega je užil v ljubezni najmilejšega srca, ki je kedaj ta svet videl, v plamteči ljubavi Serafinov.

Jed, ki mu ni dišala, pomakal je v ranjeno srce svojega ljubljence, prav verujoč, da mu potem ne bode škodovala. B.

Pismena vprašanja pri župnijskem izpitu v Mariboru meseca avgusta:

Dogmatika: 1. Quae sint religionis, etiam naturalis, proprietates, evolvatur et universalitas religionis, intensiva et extensiva, in specie rationis argumentis demonstratur. 2. Christum hominem nobis metaphysice et physice consubstantialem esse e s. Scriptura et ratione theologica probetur. 3. Utrum ad remissionem peccatorum contritio necessaria sit et qualis in sacramento poenitentiae, cum actu suscipitur, sufficere videatur.

Parafraza: Epist. s. Pauli ad Gal. 5, 16—24.

Nravoslovje: 1. Quidnam intendit rationalismus et quonam modo conatus illius retundendi sunt? 2. Summus Pontifex Pius IX. in allocut. die 17. Dec. 1860 habita veritati testimonium perhibuit asserens, religione sublata nullum humanae societati superesse praesidium tum ad stabilitatem tum ad quietem reipublicae servandam. 5. Restrictio mentalis quoad suam moralitatem expendenda est.

Cerkveno pravo: 1. Qualis est constitutio Ecclesiae Iesu Christi? 2. Quid est synodus dioecesana? 3. Wann begründet der Ehebruch ein Ehehindernis?

Pastirna: 1. Zakaj so cerkvene bratovščine in cerkvene družbe važen pripomoček v povzdigo krščanskega življenja? (S posebnim ozirom na družbo sv. Družine.) 2. Je-li pouk v pripravo na sv. birmo velike važnosti? O čem naj se posebno poučujejo otroci, ki se pripravljajo na prejem sv. birmo? 3. Kaj naročajo cerkvene določbe o postavljanju in obiskovanju, o zadobitvi in izgubi odpustkov sv. križevega pota?

Govor: Pridiga za 16. nedeljo po Binkoštih o krščanskem posvečevanju nedelje.

Priprave za biblične katekeze.

16. Ezav in Jakob.

I. Uvod. Izak in Rebeka sta čez več let dobila dva sina; o teh vam bom pripovedoval danes.

II. Pripovedovanje. a) Nejednaka brata; b) Ezav proda prvenstvo; c) materin svet in očetov blagoslov; d) Ezav žaluje.

III. Pojašnjevanje. a) »Izakovo molitev«, katero? (Več let je že prosil Boga, da bi mu dal sina, da bi se izpolnile obljube.) — »Dva sina«, dvojčka; to je bilo 16 let pred Abrahamovo smrtjo. — »Od njegovega lova« = divjačine, katero je prinašal z lova. — Naštej, koliko reči si izvedel o Ezavu, koliko o Jakobu? V čem sta si bila različna (po zunanjem, v značaju, v delovanju, z ozirom na stariše)?

b) »Prvenstvo = pravice prvenstva. Prvenec je imel dvojni delež očetove dedščine; po očetovi smrti je bil družinski glavar in tudi duhovnik, predno je bilo postavljeno posebno duhovništvo; po prvorojencu se je tudi nadaljevala božja obljuba vsled očetovega blagoslova. — »Od lakote ginem«, tako zelo hudo pa res še ni bilo; s tem je hotel le razodeti svoje nezmerno poželenje po oni jedi.

c) »Izak se je bil zelo postaral«, imel je 137 let. — »Tul« = posodica za puščice, katere so devali na napeti »lok«, da so streljali, ker takrat še ni bilo pušk. (Naj se pojasni s sliko.) »Obleče Jacoba z Ezavovimi najlepšimi oblačili«, zato da bi dišal po poljskem rastlinstvu in cvetju. — »Bog ti daj rose neba« (»Taj« je tiskarski pogrešek), ker je potrebna polju in travniku, ker v onih krajih redkokrat dežuje po letu. — »Služijo naj ti narodi... priklanjajo«. Deloma se je to zgodilo že pri Izraelcih, ki so si podjarmili nekaj narodov, a v popolnosti še le v novi zavezi na duhovni način, ker iz Jakobovega rodu je prišel Odrešenik, kateremu se klanjajo vsi narodi, vesoljni svet kot najvišjemu kralju.

a) »Oprekanljivi zvijači«. Ali ga je res prekanil? (Prvenstvo mu je bil prostovoljno prodal, s prvenstvom pa tudi pravico do očetovega blagoslova.) Goljufen je bil le Ezav, ker ni očeta že takrat, ko mu je obljubil blagoslov, opozoril na to, da je prodal prvenstvo, da nima več pravice do blagoslova. — Ob koncu naj se še dostavi, da je odslej hudo sovražil Jakoba in sklenil, da ga bode umoril.

IV. Razlaga. 1. Sebičnost. Jakob ni ravnal lepo, da si je izkoristil nespametno lahkomišljenost svojega brata ter toliko zahteval za skledo leče. Ko bi bil blagosrčen, bi bil rekel: »Brat, le zajmi z menoj, če si res tako lačen«; a ni hotel posnemati svojega nesebičnega deda (Abrahama).

2. Laž in hinavstvo. Jakob je nalagal svojega očeta na dvojen način: kako z besedo? in kako v dejanju? (Vpr. 456 in 457.)

3. Tuji grehi. Jakoba nekoliko opravičuje to, da ga je mati pregovorila k laži ter mu še pomagala s svetom in dejanjem; mati je bila tudi deležna greha; kak greh je storila? (Vpr. 792 in 793.) Ali je Jakob v tem slučaju moral slušati svojo mater? (Vpr. 414.)

4. Brezpotrebna prisega. (Vpr. 389.)

5. Dober namen ne opravičuje greha. Rebeka in Jakob sta imela sicer dober namen. Ker sta vedela, da je Bog Jakobu odločil blagoslov, in sta se bala, da bi se ne zgodila božja volja, ker je bil Izak Ezavu obljubil blagoslov; zato sta se odločila za laž in zvijačo. A ni jima bilo treba greha; Bog bi bil že sam lahko preprečil očetovo nakano. Greh ostane greh, naj ga kdo stori iz še tako dobrega namena.

6. Modrost božje previdnosti. Bog je bil (od vekomaj) Jakoba odločil za srednika svojih obljub. Pa koliko reči je nasprotovalo temu: a) Ezav je bil prvorojenec; b) oče ga je bolj ljubil; c) Ezav ga hoče umoriti, da bi onemogočil dopolnitev očetovega blagoslova. Kakor bomo še videli, je pa Jakob ravno vsled greha (po mnogih poskušnjah in britkostih očiščen in utrjen) bil pripraven za tako imenitno nalogo. (Vpr. 51, 74.)

7. Časne kazni. Kako Bog večkrat že na tem svetu kaznuje greh, razvideli bomo še bolj v poznejših dogodbah. Ezav je zgubil prvenstvo za vselej, za-se in za svoje potomce — Edomite, ki so bili ločeni od izvoljenega ljudstva. — Jakob je moral zapustiti svoj dom, 20 let na tujem služiti, in ker je bil nalagal svojega očeta, so njega še veliko hujše nalagali njegovi sinovi in mu delali silne britkosti. (S čimer se kdo pregreši, s tem je tepen.) Rebeka je bila kaznovana s tem, da se je morala ločiti od svojega sina in ga ni nikdar več videla v tem življenju.

8. (Za srce.) Posebej si moramo pa še nekoliko ogledati Ezava, ki je vzgled vseh lahkomišljenih grešnikov. Lahkomišljen ali lahkih mislij je tak človek, pri katerem so misli prav kakor pene na vodi, nestalne in vedno le na površju ter ne segajo ne v globočino, ne v daljavo naprej ali nazaj, tudi ne visoko na kvišku. Lahkomišljenik je vselej tudi lahkoživec ter gleda le na to, kar mu ugaja, ne pa na to, kaj mu je zapovedano ali vsaj koristno, in sicer le sedanji trenutek mu je pred očmi, za prihodnost se ne zmeni, nasledki in posledice njegovega vedenja mu niso mar. Takega imenujemo tudi nespametnega ali neumnega, zakaj modrost zahteva, da človek zmiraj deluje premišljeno, da si prizadeva po svojih močeh dosežati najboljše namene z najprimernejšimi sredstvi. Čujte, kako lahkomišljeno in nespametno spregovori: »Čemu mi bo prvenstvo?« in za to mrvico jedi celo prisega! kakor da bi ne bil božji blagoslov — nič, kakor da bi ne bile obljube prihodnjega Odrešenika — nič! kakor da bi ne bila prisega — nič! In še potlej, ko je že zagrešil to neumnost, »ni mu mar, da je prodal prvenstvo«, do tistega trenutka, ko so se začeli kazati žalostni nasledki, ko se je začel Jakob posluževati svoje kupljene pravice. Sedaj pa je bil neutolažljiv. Sv. pismo nam to poroča tako-le: »Na ves glas zarjove!« in potlej zopet: »Silno je vpil in jokal«. Komu bi se ne smilil! A bilo je nepozno!

Oh, otroci! še brez primere bolj lahkomišljen in nespameten je grešnik, ki zapravi milost božjo, nebesa za majhen dobiček, za kratko nečimerno veselje, uživanje! Preslepljeno je sedaj od strasti, ki mu ne pusti gledati v prihodnost, — na konec; ali pa ga premaguje lenoba,

ne ljubi se mu, Bogu služiti... Pa kako milo tožno in obupno bo kdaj jokanje in zdihovanje! Toda prepozno! Na sodnji dan bodo vpili pogubljeni: O mi neumni!... Torej smo zgrešili pot resnice! Utrudili smo se na potu hudobije in pogubljenja, za pot Gospodovo pa nismo vedeli! (Modr. 5, 4 id.) Takrat bodo začeli reči goram: Padite na nas! in hribom: Pokrijte nas! (Luk. 23, 30). — Otroci! življenje naše je silno resno; z grehom se ni igrati! Ezav vam bodi svarilo! Zato opominja sveti apostol Pavel: Glejte, da kdo ne zgubi milosti božje... da ni zaničevalec svetih reči kakor Ezav, kateri je za jedno jed prodal prvenstvo. Saj veste, da je bil potlej zavržen, ko je želel prejeti blagoslov; ni namreč našel preuredbe, dasiravno je s solzami prosil zanjo! (Hebr. 12, 15—17).

V. Uporaba. 1. Za dušno življenje je zelo važno, da se znamo zatajevati v jedi in pijači: nikoli ne jemlji ničesar skrivaj, ne doma, ne drugje (sadja, sladkarij itd.); ne bodi izbirčen pri jedi, rad naklanjaj kaj boljšega drugim (bratom, sestram...); drži se določenega reda (obrokov); pritrguj si v jedi in pijači (s prostovoljnim postom...).

2. Studi naj se ti grda laž; če si se pa že sam kdaj zlagal, obžaluj in trdno skleni, varovati se tega ostudnega greha; vedi, da lažnjive ustnice so Gospodu gnusoba (Preg. 12, 22).

3. Tudi zaradi tujih grehov ne bodi brez skrbi!

17. Jakob beži in prebiva pri Labanu.

I. Uvod. Jakob se je zelo bal svojega jeznega brata Ezava, zato je bežal k sorodniku Labanu. Kako se mu je godilo na potu in na tujem, o tem se bomo danes učili.

II. Pripovedovanje. a) Zakaj Jakob zapusti dom; b) nebeška lestvica; c) kako pride Jakob k Labanu; d) kako mu služi 20 let.

III. Pojašnjevanje. a) »Prišli bodo dnevi žalovanja po mojem očetu«, t. j. Izak bo kmalu umrl, in potlej se hoče Ezav zmaščevati nad bratom; sedaj pa zato še ne, da bi ne žalil starega očeta. — »K Labanu«. To že veste (iz št. 10.), da je bila Jakobova mati Rebeka sestra Labanova, vnukinja Nahorja, Abrahamovega brata, ki je bil ostal doma v Haranu. — »Poda se na pot«; tudi ta pot nam je že znana — od kod? (Eliezar je bil šel po Izakovo nevesto.) Kako dolga je?

b) »Na potu ga noč prehititi«. To je bila že druga (ali tretja) noč njegovega potovanja. Kako to? (Iz Berzabe do Jeruzalema je 20 ur,

Betel pa je od Jeruzalema proti severu še 4 ure oddaljen; torej dose-
danja pot = 24 ur.) — »Bog Abrahamov in Izakov«, isti Bog,
ki je varoval in vodil očeta in deda, obljubi varstvo tudi Jakobu ter
mu ponovi tudi iste obljube: 1. da bo dal Kanaansko deželo v last
njemu in njegovim potomcem; 2. da bodo njegovi mlajši velik narod
in 3. da bo iz njegovega rodu Zveličar sveta. — »Nazaj te bom
pripeljal v to deželo«, ali ni to izrečeno že v prvi obljubi? (Ako
hoče Jakob imeti deželo, se mora vrniti vanjo; s temi besedami pa
mu je hotel Bog zagotoviti svoje varstvo.) — »Gospod je na tem
kraju«. Ali Jakob ni vedel, da je Bog povsod pričujoč? (Pač; a tukaj
se mu je vidno prikazal.) — »Kako strašen je ta kraj!« Prikazen
božja ga je navdala z velikim strahom (s svetim strmenjem). — »Hiša
božja«, ker se je tukaj Bog vidno prikazal. — »Vrata nebeška«,
ker se mu je tu nebo odprlo, da je mogel gledati Boga in angele. —
»Kamen oblije z oljem v spomin, da je Bogu posvečen«. V
jutrovih deželah imajo potniki olja s seboj, da jim je za hrano, pa
tudi, da ude mažejo z njim, da so bolj gibčni in vztrajni za hojo. Olje
razsvetljuje, poživlja, krepi, hladi in zdravi, zato je od nekdanj znamenje
milosti sv. Duha; mazilili so z oljem osebe in reči, katere so se
posebej posvetile Bogu. Jakob, kot očaj, je imel še posebej pravico
za tako posvečenje. — »Betel = hiša božja (El = Bog; beth = hiša
[bajta?])

(Za srce.) Ali se vam nič ne smili Jakob? Glejte, zapustiti je
moral svoj ljubi dom. Koliko reči ga veže na ta preljubi dom! Oče,
ki mu je toliko dober, da ni hotel preklicati blagoslova, čeravno je
zvedel, da ga je nalagal, in čeravno ga je Ezav jokaje toliko nadlegoval!
— ta dobri njegov oče je takorekoč na smrtni postelji, ga bo li še
kdaj videl?! Mater zapusti tem težje, ker je bil od mladih nog njen
posebni ljubljeneč! Ločitev od brata je pa tudi jako grenka, ker se
ločita — v jezi, saj zavoljo njegove togote je vse to! Dom mu je bil
tem ljubši, ker mu je bil že oče zagotovil prvenstvo... In kako temna
mu je prihodnost: kako mu bo v tujini, kdaj se vrne, morda celo nikoli
več... Sedaj ga vidimo na potovanju; prenočiti mora kar pod milim
nebo, za posteljo so mu trda tla in za blazinico si podloži — kamen;
pa sme li tukaj brez skrbi zaspati, ni li v bližini divje zveri, ali celo
roparjev!? O gotovo je ta večer posebno pobožno odmolil svojo ve-
černo molitev ter prosil Boga, naj mu odpusti njegove napake, naj ga
varuje nocoj in vso pot ter ga zopet nazaj pripelje v ljubo domovino!
Brez dvombe se spominja v molitvi tudi svojih dobrih starišev in —
jeznega brata. In glejte, ljubi Bog ga usliši in mu pošlje obilno tolažbo
iz nebes: najprej sladko spanje — četudi na kameniti blazini! — in
potlej te prekrasne sanje! Saj že navadne sanje človeka tako razveselje,

če so lepe. Pa Jakobove sanje niso bile navadne sanje, marveč res prikazen božja! O, sedaj so pa odstranjene vse skrbi: vse se bode zopet polagoma povrnilo na staro, Bog sam ga bode vodil in pripeljal nazaj ter mu izpolnil vse obljube njegovega očeta in njegovega deda! Ali se bomo mar še čudili, če je s tako vnetim srcem zjutraj zahvaljeval Boga!

c) Sedaj ga pa spremljajmo še dalje. Beri nastopni odstavek! — »Vodnjak na polju«; to ni tisti studenec, pri katerem je počival nekdanj Eliezer, marveč globoko obzidana jama, kamor se je stekala dežnica. Take poljske vodnjake so pokrivali z velikim kamenom, da je bila voda hladna in se ni posušila, da ni veter nanašal peska itd. Kadar so napajali, so morali najprej odstraniti kamen in potlej vodo zajemati in nalivati v korita, ki so bila napravljena ob strani za napajanje. — »Labana, sinu Nahorjevega«. Že več kot 20 let (kolikor mi je znano) se vleče ta tiskovna napaka po raznih izdajah naše šolske knjige. Učenci naj jo sami najdejo na vprašanje: »Ali se vam ne zdi nekaj čudnega v tem-le stavku, kaj? (Sinu Batuelovega« bi se moralo brati.) — »Rahela«. Ako se tukaj zopet ponovi Abrahamovo sorodstvo, se na tabeli str. 154, v opomnji, pod imenom »Laban« lahko še napišeta imeni »Lia« in »Rahela«, ali vsaj »Rahela«, ker Lije ne omenja šolska knjiga.

d) »Laban pa . . . plačilo«. Med drugim sta se prvokrat dogovorila, da bo imel Jakob za plačilo vse pisane in šekaste koze in ovce, česar je bil Laban zelo vesel, ker take drobnice je le malo v jutrovih deželah. A vkljub njegovemu pričakovanju je bilo skoro vse šekasto in pisano; torej preuredi pogodbo, češ, vse ovce in koze, ki bodo iste barve, naj mu bodo zanaprej v plačo. A Bog je hotel, da je bil zopet Jakob na dobičku; zato je Laban vnovič spremenil pogodbo, in tako desetkrat.

IV. Razlaga. 1. Četrta mesijanska prerokba, v katerih besedah?

2. Naši angeli varuhi. Ali potrebujejo angeli lestve, če hočejo priti iz nebes do nas in zopet nazaj? Ne, angeli lahko, kakor misel, naglo prihitijo na zemljo in zopet nazaj v nebesa. Bog je hotel Jakobu le vidno pokazati, kar se je nevidno godilo, da ga namreč Bog ni zapustil, marveč se milostno iz nebes oziral nanj, in da ga čuvajo angeli, kateri njegove molitve in dobra dela donajajo v nebesa, iz nebes pa prihajajo, da bi mu pomagali in ga varovali. Otroci, tudi sleherni izmed vas, ako je priden, ima tako rajsko lestvico, ki sega iz nebes do zemlje, le da je ne more videti; Bog se iz nebeških višav veselo ozira nanj in njegov angel radostno donaja pred božji prestol njegove

molitve in pobožne vzdihljeje kakor prijetno kadilo, nazaj pa mu iz nebes donaša pomoči, krepila, tolažbe. (Vpr. 84—86.)

3. Vsaka katoliška cerkev je hiša božja: Jezus vedno biva v presv. Rešnjem Telesu v tabernaklju; pri vsaki sv. maši pride na oltar v podobah kruha in vina. Vsaka katoliška cerkev je tudi vrata nebeška, ker v nji se uči jedino zveličavna vera in se delé sv. zakramenti, v katerih moremo dobiti odpuščenje grehov, milost in večno življenje. (Resen opomin zarad dostojnega vedenja! Knjižica: »Spodobno vedenje v cerkvi«.)

4. Jakobova lestvica — predpodoba Jezusa Kristusa«, kateri nam je zopet dovršil zvezo med nebese in zemljo, katero je bil greh pretrgal. Kako? Odrešenje Jezusovo je ona srečna lestvica, po kateri nam je mogoče priti v nebese.

V. Uporaba. 1. Kako se vedeš v cerkvi? (Morebiti si bil ves razmišljen, razposajen, si govoril, se smejal itd. Skupno kesanje! skupni sklep!)

2. Morebiti si tako zelo nehvaležen svojem angelu, da si ga kar pozabil, da po več dni niti ne misliš nanj; da se mu ne zahvaljuješ, ne priporočaš; da se vedeš, kakor bi ga ne bilo poleg tebe, kakor bi te ne videl. O, kolikrat bi se močno prestrašil, ko bi se ti navadno prikazal, hipoma stopil pred te...

3. Jakoba močno hvali sv. pismo zarad pridnosti. Kako pa ti opravljaš svoja dela? Kako izpolnjuješ ukaze in naročila svojih starišev, učiteljev...?

18. Jakob se vrne domov in se spravi z Ezavom.

I. Uvod. Že dvajset let je Jakob služil na tujem pri Labanu in sicer jako pridno, kakor je pozneje sam rekel: »Noč in dan sem prenašal vročino in mraz, in spanje je bežalo od mojih očí«. Gotovo se mu je že mnogokrat tožilo po domu in domačih. Še bolj se mu je užalilo na tujem, ker ga je tast Laban začel zavidati in sovražiti. A domov se vrniti, ga je pa tudi skrbelo zarad sovražnega brata Ezava. V tej mučni stiski mu pride na pomoč dobrotljivi Bog in mu veli, naj se le brez skrbi vrne v svojo domovino. O tej povrnitvi vam bom danes pripovedoval, kako se je pričela, nadaljevala in srečno dovršila.

II. Pripovedovanje. a) Jakob se napoti proti domu; b) je v velikih skrbih zaradi brata Ezava; c) se bori z angelom; d) se spravi z Ezavom. — Izak umrje.

III. Pojašnjevanje. a) »V deželo svojih očakov« = v deželo, katero je bil Bog obljubil očakoma Abrahamu in Izaku. — »Jakob se kmalu... kar je imel.« Jakob ni Labanu nič povedal o svoji

nameri, marveč je kar skrivaj odpotoval. To je še bolj jezilo Labana; zato gre za njim, da bi se maščeval, vendar se mirno poslovi, ker mu je Bog sam naročil, da ne sme Jakobu prizadjeti nič žalega.

b) »Po dolgem potovanju«.

Ta pot je sicer že znana, a naj se zopet pokaže na zemljevidu, ali pa naj se nariše z nekaterimi potezami.

»Do reke Jordana«, ob pritoku potoka Jaboka, nekako vstric mesta Sihema. — »Daj mi milost najti pred tvojim obličjem«. Prijaznost in dobrohotnost imenitnejših in višjih ljudi do nižjih se večkrat zove »milost« (zato taki ljudje — »milostni«; in ker se ta naklonjenost najprej in najbolj razodeva v prijaznem pogledu, zato je navadno pristavek: »v tvojih očeh, pred tvojim obličjem«). Pomen je torej: Nikar ne bodi več hud name, marveč odpusti mi in bodi mi zopet prijazen! — »Glej Ezav ti hiti naproti s 400 možmi«. V tem kratkem sporočilu ni bilo naznanjeno, pride-li z dobrim ali sovražnim namenom. Jakob je po pravici razlagal na slabo stran, — da ga hoče napasti. Zato začne tako prisrčno moliti; bil je uslišan: Bog sam je prenagnil Ezavovo srce. — »Z golo palico« = samo s palico, brez imetja. — Ob koncu tega odstavka naj se omeni, da je Jakob poslal Ezavu veliko darov že naprej, da bi si naklonil njegovo srce.

c) »Ponoči«, t. j. zjutraj zgodaj, ko je bil že vse druge odpravil čez »Jakobov brod«, sam pa še ostal, da bi goreče molil. — »Jakob se v molitvi ž njim vojskuje«. (Beseda »v molitvi« je pristavljena kot neko pojasnilo, vendar bo vsa reč še najbolj jasna, ako se ves dogodek tako pové, kakor ga sporoča sv. pismo: »Angel v podobi moža pride k Jakobu in se bori ž njim do jutranje zore. Ko angel ne more premagati Jakoba, se dotakne kite njegovega stegna. Kita se je takoj posušila, tako da je Jakob šepal. Angel mu reče: »Izpusti me, zakaj zarja že vstaja«. Jakob odgovori: »Ne izpustim te« itd. — »Vojskuje se« tukaj ni primeren izraz, morda boljše: »bori se«, ker sta hotela le vsak svojo moč pokazati s tem, da sta skušala drug drugega vreči na tla. Angel bi bil seveda lahko premagal Jakoba, kar je pokazal že s tem, da se je takoj posušila kita, ko se je je bil dotaknil; a na videz se da premagati, da bi mu utrdil srčnost in mu naznanil, da ga Ezav ne bo mogel premagati. Zato mu je rekel: »Ako si zmagal Boga, koliko bolj boš premagal ljudi« (I. Mojz. 32, 28). Cerkveni učeniki menijo, da ta angel je bil »Angel zaveze«, t. j. sam Sin božji.

d) »Sedemkrat se do tal prikloni«, s tem mu skaže ponižno spoštovanje, kakor se skazuje po jutrovski šegi knezom in velikašem; želi si s tako ponižnostjo nakloniti njegovo srce. — »Ezav pa teče ... zjoka«. Kako pokaže Ezav tudi na zunanje, da je njegova sprava odkritosrčna? Pa tega niso dosegli globoki pokloni in ne ponujana

darila (saj je bil Ezav sam dovolj bogat in priklanjanje bi bil lahko imel za hinavščino), marveč Bog je Jakobu naklonil bratovo srce, ker ga je tako goreče prosil v pobožni molitvi. — »Jakob jim pomigne« ... Tu vidimo, kako jih je bil očak naučil lepega in spodobnega vedenja. — »Ezav se da preprositi in vzame dar« ter s tem pokaže, da je res popolnoma odpustil bratu. — »Jakob gre zdaj z Ezavom«, pa ne daleč, marveč se kmalu zopet ločita. Ezav gre nazaj v svoj kraj, v gorovje Seir v Edomsko deželo (ki se je razprostirala med Mrtvim morjem in vzhodnim zalivom Rdečega morja). Jakob pa gre v Betel, da tam opravi svojo obljubo in Boga še posebej zahvali za vse dobrate, potlej pa dalje proti jugu k svojemu očetu v Hebron v dolino Mambre. Med potjo mu je blizu Betlehema rojen najmlajši sin Benjamin, a na veliko žalost umrje tam tudi otrokova mati Rahela. Jakob jo pokoplje in ji postavi spomenik, kateri se je deloma ohranil še do sedaj. Prerok Jeremija (31, 15) naznanja žalost zaradi babilonske sužnosti z besedami: »Na visokem (v Rami) se je zasllišal glas plakanja, žalovanja in joka Rahele, ki objokuje svoje otroke, in se ne da potolažiti zavoljo njih, ker jih ni več«; in sv. evangelist Matej obrača te besede na umor betlehemske otročičev. — »Izak, 180 let star, rad umrje.« Pomniti je, da je še po Jakobovi vrnitvi živel 20 let; matere pa ni bilo več. Oba sta pokopana v družinskem grobišču, katero je bil kupil že očak Abraham.

IV. Razlaga. 1. Bog je delivec vseh dobrot. »Vzemi blagodar, ki mi ga je dal Bog.«

2. Bog je neskončno zvest; vse je izpolnil Jakobu, kar mu je bil obljubil.

3. Molitev: *a)* V vsaki potrebi moramo pri Bogu iskati pomoči z gorečo molitvijo. »Naša pomoč je v imenu Gospoda, ki je ustvaril nebo in zemljo« (Ps. 123, 8; Vpr. 262, 277). — *b)* Naša molitev bodi stanovitna ter ne nehajmo prositi, dokler nismo uslišani. Jakobova boritev je podoba take stanovitne molitve: »Ne izpustim te, dokler me ne blagosloviš!« (Vpr. 270). — *c)* Molitev pa ne zadostuje brez lastnega truda in prizadevanja. Kaj je storil Jakob, da bi utolažil sovražnega brata? Kolikor sami zmoremo, storimo sami, kjer pa so naše moči nezmožne, prosimo božje pomoči; a tudi za svoje delo in svoje napore prosimo blagoslova božjega, ker prazno je naše delo brez blagoslova z nebes.

4. Dobri ljudje donašajo srečo hiši. Bog ni blagoslovil samo Jakoba, da si je pridobil veliko premoženje, marveč tudi Laban je imel srečo in je obogatel, dokler je bil bogoljubni Jakob pri njem.

5. Razžalnikom odpustiti je plemenito dejanje. Silno ganljiva je bila sprava med Jakobom in Ezavom. Ako primerjamo po-

prejšnjega srditega Ezava s sedanjim tako rahločutnim, se nam zdi, kakor bi ne bil več isti. Vem, da se tudi vam zdi prav ta del najlepši v vsej dogodbi.

6. Stariši so namestniki božji. Jakob je rekel o svojih otrocih: »Otročiči so, ki mi jih je Bog dal«. Bog izroči starišem otroke, da bi jih vzgojili za Boga, tako, da bi njega ljubili, njemu služili. Zato jim morajo otroci skazovati spoštovanje, ljubezen in pokorščino (Vpr. 404).

V. Uporaba. 1. V vsaki potrebi išči tolažbe in pomoči v molitvi. »Kar je dihanje za telo, to je molitev za dušo« (Sv. Alfonz). 2. Z vsemi ljudmi bodi prijazen, prav posebno pa še z onimi, s katerimi moraš vedno skupaj živeti, z brati in sestrami ter z domačimi, s součenci, sosedi... Nikar ne zameri vsake reči; nikar se ne kregaj, pretepaj. Ako si bil razžaljen, hitro odpusti. Pomisli, kako moliš v očenašu: »Odpusti nam« itd. A. Kržič.

Raznoterosti.

Bratovščina 7 žalosti Matere božje. V prekrasnem postnem pastirskem listu za lavantinsko škofijo z dne 11. sveč. 1899 se bere na str. 5: »tudi v naši lavantinski škofiji je bila z bogatimi odpustki obdarovana bratovščina sedem žalosti, ustanovljena v mnogih župnijah...« Ta bratovščina je bila vpeljana tudi v Vitanjski župniji, kar je razvidno iz župne agende, spisane v polovici prejšnjega stoletja. Tu se čita kot 1. točka:

»Omnis Dñica 3^{tia} Mensis est Confraternitatis 7. Dolorum cum Indulgentiis plenariis, impedita tamen vi Bullae transferri potest unacum Indulgentiis in Dñicam sequentem.«

20. točka: »Ex pristina observatione cooperator primarius applicat oī feria secunda pro dfcts confratribus 7. Dolorum ad aram Maj.«

21. točka: Parochus vero singulis diebus Sabathi applicat Sacrum pro vivis atque dfcts ad aram Dolorosae, pro quibus neuter percipit quidquam, eo quod a dictis confratribus coloni quidam ad domum Parochialem sint fundati.«

22. točka: »Pro processionibus Scapularisticis Parochus ab Eccleā Parochiali annuatim percipit duos florenos.«

»Dñica 3^{tia} (Ianuarij) est tota peractio praecedente Rosariolo, et processione circa Eccleam in Ara Dolorosae, indulgentiae plenariae pro confratribus, a prandio cathechesis.«

Martij: »Feria 6. ante Dñicam Palmarum Festum Titulare Matris Dolorosae, totum domi, copiosi poenitentes, advolant PP. Capucini Celeja, et Parochus Röttschach, indulgentiae plenariae pro confrtrb, prandium in domo Parochiali.«

»Sequenti die non impedita Exequiae pro confratribus Dolorosae, parochio florenus et cooperatori cuius 30 cr. veniunt.«

25. točka (martij): »Festum de praec. Annunciat. B. M. V. domi pro confratribus 7 dolorum, indulgentiae plenariae tota peractio in colle« (namreč: božja služba se je obhajala ta praznik v Vitanji in ne pri sv. Lambértu v Skomru ali pri sv. Lovrencu v Stranica, ki sta bili takrat podružnici Vitanjski. Obhajala se je pa »in colle«, to je v cerkvi Matere božje »na hribci«, katera se je pozidala okoli l. 1750., kakor kaže inventar te podružnice.

V imenovani agendi so zaznamovani še drugi odpustki, katerih so se udeleževali udje bratovščine 7 žalosti.

Tudi iz sledečega se spozna, da so Vitanjčani posebno častili Mater božjo 7 žalosti. Ko se je pozidala l. 1870. v Paki kapela brez vsega dovoljenja, prav blizu tako imenovane sv. smreke, kamor so romali ljudje že nad 20 let, se je v to kapelico postavil kip Matere božje s telesom Kristusovim v naročju. Ta kip — »Marienbild«, kakor se čita v Orožnovem: »Das Bisthum und die Diöcese Lavant« VIII. Theil, str. 381 in 400 — se je prenesel l. 1880.¹ v Vitanjsko župno cerkev, kjer se še zdaj nahaja na oltarju v stranski kapelici na evangelijski strani. Do l. 1866. se je nahajal kip žalostne Matere božje v stranski kapeli na epistolski strani, kjer je zdaj slika sv. Mihaela nadangela.

J. Ž.

Duhovne vaje na gimnazijah. Vis. naučno ministerstvo je meseca julija izdalo odlok, vsled katerega se »gimnazijskim ravnateljstvom dovoli, da smejo na svojih zavodih vpeljati duhovne vaje o Veliki noči, ako se jim iste mogoče in umestne zdijo«. Trajati smejo tri dni. Radi tega odloka je nastal po vseh listih, ki so cerkvi in npravstvenosti sovražni, velikanski hrup in ropot; ves Izrael je skočil razjarjen po koncu. Naučno ministerstvo se za take grajalne opazke ni brigalo, dotični odlok ostane v veljavi. Je bil pa tudi v istini nujno potreben. Novejši učni načrti izpodrivajo iz vesoljnega srednješolskega pouka vedno bolj in bolj humanistiko, materijalizem se širi, — ni-li potem potrebno, da se da mladini priložnost, v duhovnih vajah ogreti se zopet za svitle, rajske idejale, kakršne jim kaže sv. vera. Prej so bile duhovne vaje na vsaki gimnaziji običajne, a že začetkom tega stoletja so jih jeli večinoma opuščati; v glavnih mestih so se omejile celo že za časa cesarja Jožefa II. Le na malokaterih gimnazijah so se do dandanes ohranile, med tistimi je tudi mariborska. Na le-tej gimnaziji imajo duhovne

¹ L. 1880. se je ta kapelica Matere božje 7 žalosti vsled odloka c. kr. namestništva v Gradcu razrušila. Kup kamenja, na katerem si pastirji radi zakurijo, kaže kraj, kamor je hodilo nekdanj po tisuče ljudi gledat izmišljeno »Marijino prikazeno«. Ta »božja pot« je zdaj celo prenehala.

vaje svojo zgodovino, večkrat so se vpeljale, a večkrat tudi odpravile. L. 1757. so bile z ustanovitvijo gimnazije vpeljane, a že l. 1783. so bile prepovedane; istega leta niti velikonočne spovedi ni bilo na gimnaziji, kajti gimnazijski »diarium« pravi o veliki sredi: »Mane post sacrum usque ad horam 9. quilibet professor suis discipulis catecheticam instructionem, in qua ex decreto Caesareo iuvenes ad festum paschale condigne celebrandum inflammentur, proponit«. Prihodnje leto se učencem samo dovoli, »da smejo k obhajilu iti«. Šele l. 1805. se duhovne vaje zopet vpeljejo kot »recollectiones spirituales per dimidiam horam«; l. 1809. dobijo tudi znova prejšnje ime »exercitia«. L. 1832. do 1837. jih zopet ni bilo, šele l. 1849. se zopet redoma vpeljejo in od takrat so se do dandanes ohranile.

Dr. Ant. Medved.

Enajsta stoletnica Pavla Dijakona. O najstarejši zgodovini naših pradedov imamo le malo virov. Germanskim rodovom je slavni rimski zgodovinar Tacit postavil dragocen spomenik, o južnih in vzhodnih Slovanih so pa marsikaj zapisali bizantinski pisatelji, a Slovenci so jim bili preveč oddaljeni, da bi tudi na nje mislili. Zato so za našo zgodovino toliko dragocenejši kratki podatki, ki jih je zapisal o starih Slovencih langobardski zgodovinopisec Pavel Dijakon (Paulus Diaconus). A ne le kot zgodovinar, ampak tudi kot eden najznamenitejših učenjakov svoje dobe slovi Pavel Dijakon. Z veličastno slovesnostjo je starodavno mesto Čedad (Cividale) proslavilo prve dni meseca kimovca tega leta enajsto stoletnico njegove smrti. V lepem soglasju so se združili zastopniki raznih narodnosti, posvetni in duhovni, nizki in učeni, da počasté spomin slavnega moža.

Rodil se je Pavel Dijakon v mestu Čedadu — nekdanj Forum Iulii — iz plemiške obitelji krog l. 720. Vzgojeval se je na visoki šoli, katero je bil ustanovil v Paviji langobardski kralj Rachis. Gramatik Flavianus ga je poučeval v latinščini in grščini. Nadarjeni mladenič se je zelo prikupil kralju Rachisu kakor tudi njegovima naslednikoma Aistulfu in Desideriju. Poslednji ga je izbral za učitelja svoji hčeri Adelpergi. Ko se je ta zaročila z vojvodom salernskim in beneventskim, se je preselil tudi Pavel na vojvodski dvor v Salerno. Tukaj je spisal za svojo učenko »Historia romana«, ki sega do cesarja Justinijana (527—565). Med tem je langobardsko kraljestvo padlo pod frankovsko oblast. Žalostna usoda njegovega prijatelja, kralja Desiderija, in naroda langobardskega ga je tako raztužila, da je zapustil svet in stopil v slavni benediktinski samostan Monte Cassino. A kmalu zapusti samostan in se napoti na dvor kralja Karola Velikega. S svojim vplivom je izprosil prostost mnogim odličnim Langobardom.

V odličnem krogu učenjakov, katere je Karol Vel. zbral krog sebe, je Pavel užival velik ugled in si je pridobil znamenitih zaslug za omiko

in znanstvo v frankovski državi. Posebno je omeniti to, da je Pavel bil večš tudi grškega jezika, kar je takrat bila že redkost v zahodni Evropi. Dasi je bil zelo čislán na kraljevskem dvoru, vendar ga je srce vleklo nazaj v Italijo v tihi samostan na Monte Cassino. Ko je prišlo do razprtije med kraljem Karolom in vojvodom salernskim, Pavlovim prijateljem, je ta l. 787. zapustil Karlov dvor in se vrnil na Monte Cassino. Tukaj je živel skromno kot menih in marljivo deloval kot učitelj in pisatelj. Že prej na frankovskem dvoru je bil spisal zgodovino škofov mesta Metz (*Gesta Episcoporum Mettensium*), sodeloval je tudi pri sestavi homilijarija; na Monte Cassino pa je spisal lepo razlago pravil sv. Benedikta. Od njega imamo tudi več teologično-praktičnih spisov, življenjepisov raznih svetnikov (n. pr. sv. Gregorija Vel.) in nekaj lepih pesniških proizvodov, n. pr. himno »*Ut queant laxis...*«, ki se nahaja v brevirju na praznik sv. Janeza Krstnika. Najznamenitejše njegovo delo je pa *Historia Langobardorum*, ki se je rabila do 15. stletja kot učna knjiga v zahodni Evropi.

Preprosto in ljubko pisano delo ne ustreza sicer v vsem zahtevam zgodovinske kritike, vendar je neprecenljive važnosti za cerkveno in svetno zgodovino, posebej še za nas Slovence.

Smrt Pavlovo stavljajo nekateri v l. 797., drugi pa v l. 799. Poslednjega so se držali prireditelji slavnosti v Čedadu. F. K.

Najnovejše knjige ogrskih Slovencev. O naših bratih onkraj Mure zvemo le redkoma kaj, zatorej mislimo, da bo zanimalo cenjene čitatelje, ako jih seznanimo z nekaterimi književnimi pojavi, ki nam jih je doposlal dober prijatelj. Tudi ti pojavi so del našega celokupnega kulturnega delovanja in povrh še nabožne vsebine, zatorej spadajo v obseg »Voditeljev«.

Omeniti nam je:

1. *Mála Biblia z kejpami ali zgodba zvelicsanya za málo decsiczo.* Za I.—II. razréd normálszke sóle pizšana po Gerely Józsefi, sztólnoga-glávnoga városa verevucsiteli. Szombathely, 1898. Cena 25 kr. Madžarski izvirnik so pohvalili mnogi madžarski škofje, slovenski prevod je z dopuščanjem cerkvene oblasti sedaj izšel že v 2. natisu. Med svetopisemske zgodbe so uvrščena sproti tudi vprašanja malega katekizma. Dodano je nekaj najnavadnejših in najlažjih molitvic in pa po vrsti katekizemska vprašanja (po našem katekizmu prva tri poglavja).

2. *Mála Biblia...* za III.—V. razred... 208 str., cena 40 kr. Tu so podane obsežnejše svetopisemske zgodbe za večje otroke brez katekizemske tvarine. Posamezni odstavki so lepo pregledno razdeljeni v manjše točke. Posebno ugajajo slike, ki so tukaj lepše kakor v mali bibliji in prekosijo celo slike v naših izdajah. V »pridavku« je popisano posebej nekoliko vzglednih bogaboječih oseb iz stare zaveze:

Job, Tobija, Judita in Ester; vrh tega še nekaj posebno lepih prilik in nauk Gospodovih: o sejavcu in semenu, o izgubljenem sinu, o neusmiljenem hlapcu, o Gospodovi molitvi, o farizeju in cestninarju, o bogatinu in Lazarju, o dobrem pastirju in o koncu sveta.

3. Paduánszki szvéti Anton ino krüh szíromákov. Szent-Gotthárd. 1898. Vö dáva Wellisch Béla. Cena 20 vinarjev. Mala 33 strani broječa knjižica podaje pouk o češčenju sv. Antona, zlasti o prekornosti napravi za ubožce, o »kruhu sv. Antona«. O tem kruhu živi na Francoskem tisoče siromakov, tudi na Ogrskem je že v več krajih vpeljana ta dobrodejna naprava krščanske ljubezni. Razven tega je v knjižici nekaj molitvic v čast sv. Antonu. Prevedena je iz madžarskega jezika z dovoljenjem društva sv. Štefana¹, a cerkvenega odobrenja nima.

4. Dober pajdás. Kalendarium po sztárom szlovenszkom jeziki na 1899. návadno leto. Z doszta lejpim, dobrim in hasznovitim cstenyóm. I. letni tecsáj. Cena 30 kr. Sz. Gotthard, Wellisch Béla. Poleg navadne kalendarske vsebine sta v tem koledarju sliki Nj. Veličansteve cesarja in kralja Franca Jožefa in † cesarice in kraljice Elizabete. Dalje je nekaj pesmic, članek o madžarskem milleniju in nekaj pripovesti. Prav značilno za tamošnje razmere je, ko se v tem članku slovenskemu ljudstvu razklada, kako so mu pradedi (!) pod vodstvom Arpadovim »preobladali tótszkega poglavnika« Svatopluka in njegov »šereg«².

Narodopisce bo zanimala knjižica:

5. Sztarisinsztvo i zvacinsztvo. Vödáno po Wellisch Beli. V Monostri 1898. Str. 85. Opisani so ženitovanjski pogovori in običaji z nekaterimi pesmimi, ki se navadno pojo ob takih prilikah. Tudi te pogovore prošinja nabožni duh, ki tako diči prekmurske Slovence. Vse te knjižice so pisane z madžarskim pravopisom. F. K.

Ocene.

A. Biblične vede.

Compendium hermeneuticum. Scripsit Dr. Iosephus Lesar, professor studii bibl. N. T. in seminario clericorum Labacensi, consistorii episcopalis assessor. Editio altera, recognita et emendata. Labaci. Typ. cathol. Expensis auctoris. 1899. Str. 72.

Starejši duhovniki se spominjajo, da poprej nismo imeli v lavantinskem bogoslovnem učilišču za hermeneutiko učne knjige, ampak

¹ Namen tega društva je, razširjati dobre knjige med omikane in proste sloje.

² Mimogredé bodi omenjeno, je to historična neresnica, ker so Madžari osvojili Moravijo šele po smrti Svatoplukovi.

precej zastarela in pomanjkljiva »scripta«. Neki gosp. župnik mi je potožil, da je bila takrat hermeneutika za njega najtežavnejši bogoslovni predmet, ker mu namreč ni bil dovolj jasen. Sicer pa je tudi res, da je hermeneutika sama ob sebi težavna, ker je gola teorija, ali ker nam podaje le teoretična pravila, po katerih se naj sveto pismo praktično razlaga.

Zato smo l. 1891. z veseljem pozdravili tiskano hermeneutiko, katero je izdal gosp. Lesar v Ljubljani. Takoj se je upeljala v kn.-šk. lavantinsko bogoslovje in z dobrim uspehom rabila. Ta knjiga ima namreč posebno dve dobri lastnosti: 1. da je kratka in 2. je stvarno primerno izdelana. Ker je pri nas odločena za hermeneutiko samo ena ura na teden (in še to samo v I. poletju), zato bi ne bilo mogoče, predelati kakšne obširnejše knjige, n. pr. Zapletalove hermeneutike. Tvarina je v Lesarjevi knjigi primerno in pregledno razvrščena, kar je za šolsko knjigo velikega pomena; latinščina je pravilna in lepa, pa vendar v obče lahko umevna. Skratka izjavim, da ne poznam boljše hermeneutične učne knjige, kakor je Lesarjeva.

Nekatere pomanjkljivosti, ki so se nahajale v I. izdaji, odpravil in popravil je gosp. pisatelj v drugi, katero smo zgoraj naznanili. Zelo nam ugaja, da je v tej novi izdaji uvrstil prejšnji »Additamentum« v drugem delu hermeneutike, t. j. v heuristiki; poprej se je namreč marsikomu lahko zdelo, da je ta dostavek nepotreben in brezpomemben, a vendar je zelo važen, ker nas seznanja z načinom krivoverskega in akatoliškega tolmačenja sv. pisma.

Lesarjev Compendium hermeneuticum je torej vreden, da se čedalje bolj razširja po vseučiliščih ter bogoslovnih, in da si ga omislijo tudi tisti gg. duhovniki, ki so že v prejšnjih desetletjih dovršili svoje bogoslovne študije. Ker je bila prva izdaja že celo pošla, zahvaljujemo gosp. pisatelja, da je pravočasno izšla druga in popravljena izdaja.

J. Zidanšek.

B. Apologetika.

Apologetische Studien, herausgegeben von der Leo-Gesellschaft. I. B., II. Heft: **Die immerwährende Philosophie.** Eine Skizze. Von Dr. Ernst Commer, o. ö. Professor an der Universität in Breslau. Wien. Verlag von Meyer & Co. 1899. 8°. Str. 128. Cena gl. 1.20.

Ta lično opremljena knjiga razpada v tri dele: I. Der Bestand der immerwährenden Philosophie. II. Die Lehrer der immerwährenden Philosophie. III. Die christliche Philosophie. Prvi odstavek nam podaja te-le §§: 1. Die kämpfenden Mächte. 2. Die Zeugen der immerwährenden Philosophie. 3. Die Merkmale der immerwährenden Philosophie.

Kdor se malo ozre po filozofskem polju, osupne ga pač needinost in nestanovitnost sestavov, absurdnost mnogih nazorov, grozničavo

pobijanje in podiranje starega. Zlasti marsikateri novinec se čuti prevarjenega v svojih lepih nadah in kakor nekdanj Cicero, vzdihne bolešno: »Ni nič tako nespametnega, česar bi ne bil že učil kak filozof«. V velikem delu filozofskega tabora je še vrh tega značilna neugasljiva mržnja proti krščanstvu. Dasi je dandanes pri mnogih modroslovje — zlasti metafizika — prišlo ob veljavo, vendar filozofsko-metafizični nazori z neodoljivo silo vplivajo na нравno mišljenje in življenje in po njem na pravno-socijalni red. Istotako je še vedno toli sovraženo in napadano krščanstvo s svojimi dogmami ona točka, v katero z vsemi silami butajo sovražni valovi, a je ne morejo spraviti z dnevnega reda. Dve reči sta pa mislečemu človeku nerazumljivi v divjem sovraštvu protikrščanskih modroslovcev: 1. Pozitivno krščanstvo (posebej katoličanstvo) jim je v popolnem nasprotju z razumom in vendar z druge strani neprenehoma povdarjajo, da je celo krščanstvo le proizvod judovsko-helenskega modroslovja. Zakaj so jim torej vsi drugi sestavi vredni vpoštevanja, samo krščanstvo ne? 2. Krščanske dogme so jim neprebavljive, ker da so v očitnem nasprotju z »eksatnimi vedami«, z druge strani jim je pa prav, če idealistični subjektivizem taji stvarnost zunanjega sveta ali če skepticizem odreka človeškemu spoznanju vsako objektivno vrednost ali pa materijalizem nalaga svojim vernikom nedokazane in vendar nedotakljive dogme. Kolikorkoli se pa protikrščanski filozofi hvalisajo, da se je novo modroslovje otrešlo odrevenelih dogem, ne morejo vendar pokazati posebnih uspehov, marveč nasprotno, iz njih lastnih ust slišimo enoglasno tožbo, da je današnje stanje novega modroslovja bolehalo, da, obupno. Od celega modroslovja ne ostane druga, kakor zgodovina; posamezni sestavi so kakor kameniti spomeniki filozofskega mišljenja človeškega duha.

A prav tu se kaže rešilna zvezda. V vseh, še tako različnih sestavih se nahaja skupina resnic, ki se kakor reka razlivajo iz sive davnine skozi stoletja in to je »perennis quaedam philosophia« — vednotrajajoče modroslovje.

Zgodovinarji modroslovja nas učé, da se pravo modroslovje začelja pri Grkih in sicer s Thalesom (okoli 640.—550. l. pr. Kr.). Toda grški modroslovci sami, ne izvzemši Platona in Aristotela, se ponasajo, da so svojo modrost zajeli iz starejših virov: orijentalnih filozofemov in grških mitov (§ 2). Kakor grški, tako tudi rimski modroslovci poznajo nepretrgano nit modroslovnih naukov, ki se vijejo skozi vse sestave in stoletja. Isto učé krščanski očetje (Avguštin i. dr.) in srednjeveški modroslovci Albert V., Bonaventura, Tomaž, Roger Bacon itd. Reformacija 16. v., da bi opravičila svoj obstanek, je morala zavreči avtoriteto in pa nepretrgano nit zgodovinskega izročila. Nasledek je bil: subjektivizem v verstvu in v modroslovju ter dosledno skepticizem. A tudi

sedaj se ne nehajo glasiti priče za »philosophia perennis« tako v katoliškem, kakor v protestantskem taboru. Med prvimi sta najznamenitejša Agostino Steuco († 1550) pa jezuit Antonio Possevin († 1610). Med protestanti je iz dobe »prosvete« omeniti slavni in miroljubni Leibniz, ki pozna le eno modroslovje, katerega naloga je, poiskati resnico, ki se od vseh strani odpira. Iz njegovega pisma zve modroslovec osrčujoče besede: »Resnica je veliko bolj razširjena, kakor se misli; samo da je pogostoma naličena, zavita in oslajljena...« Celó v dobi najhujšega subjektivizma se javljajo priče za »vednotrajajoče modroslovje«: Schelling, Fichte, Hegel; ker da so mogli sploh sestaviti svoje sestave, morali so se osloniti na podlago »philosophiae perennis«. Odločno zagovarja med Nemci povrnitev k Aristotelu in Platonu Ad. Trendelenburg, pri Francozih pa je skušal Cousin obnoviti platonizem v Hegelovem smislu.

Med katoliškimi učenjaki so kazali na obstoj vednotrajajočega modroslovja zlasti Roselli, Sanseverino, Kleutgen, Hettinger, Gonzalez itd. Naposled je papež Leon XIII. povzdignil glas svoje najvišje avtoritete v prilog tradicionalnega modroslovja, ki se najlepše zrcali v Tomažu Akvinskem. — V 3. § zvemo, kateri so znaki pravega modroslovja. Prvi znak je: resnica, objektivna, nespremenljiva resnica, ne samo subjektivno domnevanje. Modroslovje mora pred vsem sloneti na neomajnih načelih, mora se pa tudi posluževati prave metode. Drugi znak je: napredek; kjer ni napredka, tam je smrt, napredek je pa le mogoč, ako se prizna resnici objektivna vrednost. Tretji znak je nepretržnost (Continuität).

V II. delu nam gosp. pisatelj v glavnih potezah predstavlja štiri modroslovne velikane: Platona in Aristotela, Avguština in Tomaža Akv.; razmotruje njih sestave, medsebojno razmerje, veljavo in pomen za vednotrajajoče modroslovje.

III. del obsega te-le 3 §§: 1. Das Recht der christlichen Philosophie. 2. Der Bestand der christlichen Philosophie. 3. Die Aussichten der christlichen Philosophie. — Večkrat se lahko sliši ugovor: »Modroslovje je modroslovje, pod „krščanskim“ modroslovjem si ne vem kaj misliti.« V nekem smislu je to resnično, a gotovo ne v smislu onih, ki sanjajo o državni (Reichsphilosophie) nemški ali francoski filozofiji. Krščanstvo je enkrat historično dejstvo in gibajoča moč, ki se lahko napada, a odpraviti in prezreti se ne da. Dejanski sta Avguština in Tomaž z drugimi delavci zgradila modroslovni sestav, ki je nadahnjen s krščanskimi idejami; »krščansko modroslovje« zatorej ni titulus sine re. To modroslovje je sicer v soglasju z bogoslovjem, vendar od njega tudi strogo ločeno in samostalno. V § 2. nam pisatelj kaže, da je vednotrajajoče modroslovje pohranjeno ravno v krščanskem modro-

slovju, ki ima na sebi znake pravega modroslovja, s kakršnimi se moderno protikrščansko modroslovje ne more ponašati. Njega glavno zlo je subjektivizem, vsled katerega resnica nima trajne, objektivne vrednosti. Napačna je tudi metoda, ker se je zarilo v goli empirizem ali pa v megleni idealizem, ki se nazadnje oba potopita v skepticizmu. S tem je pa izključen tudi pravi napredek; negacija in podiranje se ne more imenovati napredek. Čisto drugače pa krščansko modroslovje. Priznavajoč objektivno vrednost resnice, stopa od neomajnih načel do vedno novih resnic, s tem se mu odpira širna pot do neskončnega, pravega napredka. Zatorej (§ 3) krščanski modroslovec lahko goji najboljše nade. Potreba, vrniti se k nekemu stalnemu oporišču, se kaže splošno. Ne pomaga pa nič, vračati se h Kantu ali Spinozu, marveč k Platonu in Aristotelu, s tem k vednotrajajočemu modroslovju in do sledno h krščanstvu. Zgodovinsko-filozofične študije, ki se danes vedno močneje razvijajo, morda spravijo modroslovje v pravi tir in marsikoga, ki ima dobro voljo, privedejo nazaj h krščanstvu. Vodilo krščanskemu modroslovcu naj bo: Bodi blag in prizanesljiv proti nasprotniku (kakor Tomaž A.); proučuj marljivo, natančno in vestno zgodovinsko modroslovje. Od svojih somišljenikov, ki se oklepajo tomističnega modroslovja, zahtevaj kar največ in bodi tako strog v presojevanju, kakor ti narekuje najvišja ljubezen do resnice.

Ako se pa z ene strani da zgodovinski zasledovati tok »philosophiae perennis«, se pa z druge strani skrben preiskovalec prepriča, da se tudi zmote vračajo večkrat v zgodovini. Marsikateri »pridobitvi«, s katero se ponaša današnji vek, sta že Platon in Aristotel korenito spodbila tla in jo osmešila.

Prof. dr. E. Commer je spisal že več knjig, ki so pa primerne le bolj strokovnjakom, ta knjiga je pa namenjena tudi širjim slojem. Kakor sam pravi, ni ravno izvorna, marveč se naslanja zlasti na obsežno in temeljito delo dr. Willmanna: »Geschichte des Idealismus«, vendar nam podaje na majhnem prostoru mnogo lepih misli. Knjiga je priporočati zlasti gg. bogoslovcem in vseučilišnikom ter sploh začetnikom v modroslovju.

F. K.

C. Cerkveno pravo.

Weisungen, betreffend die Führung, Änderung und Berichtigung der Matrikenbücher, die Ausstellung der Matrikenscheine, wortgetreuer Matrikenauszüge (Extracte) u. verschiedener anderer Ausweise. (Separat-Abdruck aus dem »Kirchlichen Verordnungs-Blatte« für die Lavanter Diöcese, Nr. VI., ddo. Marburg, am 1. Mai 1899, Abs. 27.) Marburg, 1899. Im Verlage der F.-B. Ordinariatskanzlei. St. Cyrillus-Buchdruckerei, Marburg, str. 63. cena 10 kr. Ta knjižica, kakor nam kaže naslov, je

odtisek iz cerkvenega ukaznika za lavantinsko škofijo ter obsega uvod in 6 razdelkov. V uvodu se govori o dolžnosti župnikovi, spisovati matice in o njegovi odgovornosti za-nje, o postopanju pri vpisovanju v občje in o svrhi matic za cerkev in državo. 1. razdelek razpravlja o splošnih predpisih, namreč koliko matičnih knjig se mora spisovati, koliko skrb je na-nje obračati, kaj storiti, da se prepreči krivo vpisovanje, kdo in kako vpisuje. 2. razdelek podaja praktična pravila, kako obnavljati, dopolnjevati ali popravljati matice. V 3. razdelku se nahajajo predpisi za spremembe in popravke v matičnih knjigah v občje in o legitimaciji nezakonskih otrok posebej. Navodila za vpisovanje matičnih listov najdemo v 4. razdelku in za spisovanje dobesednih (wortgetreu) matičnih izpiskov v 5. razdelku. V 6. razdelku je govor o izdatku matičnih izpiskov v svrho javne uprave, o kolekovanju matičnih izpiskov in listov, o matičnih izpiskih za šolske potrebe ali v svrho, da se dobijo domovinski listi, poselske knjižice ali delavske knjige, o matičnih izpiskih za oskrbo ubožcev, o potrjenju življenja in naznanitvi smrti ali možitve, o izdatkih iz matic v statistične namene, o raznih izkazih, o vpošiljavi mrtvaških listov za rojene v Avstriji, poročene in umrle inozemce, o poverilu (legalizaciji) matičnih izpiskov, o pristojbinah za pisanje matic in o razpošiljanju matičnih izpiskov. Slednjič je še pridejana pristojbinska lestvica (Gebüren-Scala) po stolnem patentu za Štajersko in Kranjsko z dne 13. decembra 1774 in 3 vzorci za matične izpiske radi popravka v matičnih knjigah.

Navedena vsebina nas prepriča, da se je oziralo, kolikor mogoče na vse slučaje, seveda z ozirom na novejšje cerkvene in državne odredbe. Iz imenovanih novejših naredb so posneta le glavna določila, ali se celo dotične oblastvene naredbe samo navajajo n. pr. str. 34. predzadnji odstavek, str. 35. zadnji odstavek, str. 38. št. 59., str. 42. št. 68., 69., 70., 71., 72., 73., str. 46. zadnji odstavek, str. 47. prvi odstavek. Treba bo torej včasih v njih si poiskati pojasnil. Pridejano kazalo str. 58.—63. bode pa uporabo te knjižice jako olajšalo.

Cerkvene in državne naredbe so v občje natančno navedene, želeli pa bi na str. 3. po besedah Concilium Tridentinum pristavek sess. 24, cap. 1. et 2. de reform. matr., kjer se nalaga dolžnost spisovati poročne in krstne knjige. Na isti strani v istem odstavku omenjeno odgovornost za matične knjige nalaga rimski Ritual v Tit. X. cap. 2.

Na str. 5. prvi odstavek beremo: »Jeder Pfarrer hat über seinen Sprengel drei abgeseonderte Bücher zu führen: ein Geburts- und Taufbuch, ein Trauungsbuch und ein Sterbebuch«. Temu bi pripomnili, da je ta trditev resnična, ako se oziramo v prvi vrsti na državna določila (glej: Seidl, Matrikenführung str. 2.), ali ni resnična, ako se postavimo na strogo cerkveno stališče. V rimskem Ritualu

Tit. X. cap. 2. se nalaga namreč župnikom dolžnost, razen poročne in krstne knjige, ki se omenjata že v Tridentinskem zboru sess. 24, cap. 1. et 2., pisati tudi zapisnik birmancev, zapisnik duš in mrtvaško knjigo, torej 5 knjig. Sicer se tudi v tej knjižici str. 6. povdarja dolžnost, resnično in natančno spisovati zapisnik duš. Besedo »Bücher« bode torej umevati v ožjem pomenu kot »Matriken-Bücher«. Aichner, Compendium, § 128., num. 4.

Mesto v rimskem Ritualu, na katero se sklicuje na str. 9., št. 11., nahaja se v Titt. II., cap. 1., num. 54.

Da bode ta knjižica, s katero se je brez dvoma v okom prišlo veliki praktični potrebi, vsem, ki imajo dolžnost spisovati matične knjige, velika pomoč in zanesljiv kašipot, nam ni treba omenjati. *M. M.*

D. Homiletika.

Antona Martina Slomškega **Zbrani spisi**. Šesta knjiga: **Pridige osnovane**. Zbral in uredil Mihael Lendovšek, župnik v Makolah. Izdalo in založilo katoliško tiskovno društvo v Mariboru. Z dovoljenjem vis. čast. lavant. knezoškofijstva. 1899. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 8°. Strani VIII+455. Cena 2 gld.

Bliža se stoletnica Slomšekovega rojstva. Ves slovenski narod bi jo naj proslavil z izvanrednimi svečanostmi. Slavnostni odbor bi se naj sestavil in takoj začel marljivo delovati, kajti čas je kratek, ki nas še loči od velepomembne obletnice. Takrat mora ves narod skupno, v vseh slojevih pokazati, kako ljubi svojega neumrljivega dobrotnika, najplemenitejšega rodoljuba, preslavnega škofa in izbornega pisatelja Slomškega. Sveta dolžnost nas veže, da ob stoletnici slovesno pokažemo pred celim svetom, kako vemo hvaležno ceniti neizmerne zasluge, katere si je pridobil Slomšek v vsestranski razvoj in napredek našega ljudstva.

Nekateri duhovniki so že tu in tam vprašali — tudi pri konferencah je bil o tem govor — kako bomo praznovali stoletnico. Kolikor je pisatelju znano, se bo priredila velikanska narodna slavnost v Ponikvi, v rojstnem kraju Slomškovem. Učitelji bodo še priredili posebno svečanost v proslavo največjega slovenskega pedagoga; gosp. ravnatelj Henrik Schreiner pripravlja posebno knjigo o Slomšku kot pedagogu; učiteljici Antonija in Marija Stupca sestavljata črtice o Slomšku za mladino; odbor družbe sv. Mohorja bo izdal poseben životopis Slomškov za slovensko ljudstvo; za duhovnike je pa začetek slovesne stoletnice že storjen z izdajo gori navedene knjige Slomškovih »Pridig osnovanih«. Katoliško tiskovno društvo je storilo gospodom duhovnikom s tem res veliko uslugo. Srečno izbran se mi

zdi tudi čas njihove izdaje: — v predvečer Slomškove stoletnice. Duhovniki svojega dušnega očeta Slomška ne morejo lepše proslavljati, kakor če si prilasté to knjigo, jo marljivo uporabljajo ter zajemajo iz njenega ogromno bogatega govorniškega in dušnopastirskega zaklada modrost in izkušnost, ki je v njej tako obilno nakopičena.

To je krasna knjiga! Bodimo hvaležni veleč. gosp. Lendovškemu za trud, ki ga je imel z izdajo! V drugih narodih ne najdemo kmalu na govorniškem polju kaj boljšega ali bolj dovršenega. Slomškove osnovane pridige brezdvomno visoko nadkrilujejo razširjeno nemško izdajo P. Scherer — P. Ant. Mitschwentnerja, so bolj duhovite in praktične. Niti Italijani, ki imajo zelo bogato in razvito slovstvo cerkvenega govorništva, se ne morejo z boljšim blagom ponášati v tem oziru; kar Giuseppe Foligni in Alberto Rezzoni v svoji odlični knjigi »Prediche per tutte le feste dell' anno«, nudiá, to nam podaje Slomšek tudi.

Vrli izdavatelj lepo in resnično piše v predgovoru: »Toliko mnogovrstne, izborne tvarine v jedni lepi knjigi vkup! in čemur se najbolj čudimo: zdaj čez pol stoletja vse še tako primerno in rabljivo, kakor da bi bilo pisano v naši dobi in za naše sedanje razmere! Radi in hvaležni zopet izjavljamo rekoč: zdaj še le vemo, kaj Slomšek velja!

»Slomšek je živel med ljudstvom, je čutil ž njim, je dobro poznal vse razmere njegove, vse napake, vse dobre in slabe strani milega mu naroda, in je znal priprosto od srca do srca govoriti, kakor razun njega le malo kdo. To spričujejo dovolj jasno tudi tukaj zbrane pridige...«

Vsebina prekristne knjige je sledeča: Za uvod je na 50 straneh Slomškov spis iz »Drobtinic« leta 1862. »Vaje cerkvene zgovornosti«. Ta spis, akoravno primeroma za važno snov — precej kratek, spada med najlepše Slomškove pisateljske umotvore. Le beri »Vaje« pazljivo, in strmeti boš moral nad klasično dovršenostjo v jezikoslovnem pogledu. V životopisih, v basnih in v le-teh »Vajah« je Slomšek pisal najlepšo slovenščino. To je pravi biser slovenske stilistike! V njej je Slomšek med slovenskimi pisatelji nedosegljiv, edin. »Vaje« bodo dobrodošle gospodom, ki se hočejo v govorništvu temeljito izobraziti; z veseljem jih bodo proučevali posebno gospodje bogoslovci, kajti »Vaje« bodo trdna podlaga v govorniškem pouku. To bode odslej naš Schleiniger!

Nadaljna snov je razdeljena v 4 dele. Prvi del obsega pridige ob nedeljah, počenski s prvo adventno nedeljo in se konča s poslednjo nedeljo po Binkoštih. Drugi del podaje pridige ob zapovedanih praznikih celega cerkvenega leta po vrsti od praznika brezmadežnega spočetja Marije device do spomina vernih duš. Tretji del ima pridige o cerkvenih godovih, to je: o takozvanih sopraznikih, dnevih, kateri

sicer niso zapovedani prazniki (festa fori), a so pri ljudstvu zelo priljubljeni, kakor: god sv. Andreja, sv. Tomaža, Veliki petek itd. Ker so ob takih dnevih v romarskih cerkvah običajni cerkveni govori, zato je prav umestno, da je za vsakega osnovana lepa pridiga. Četrty del obsega pridige ob godovih svetnikov sploh; razvrščene so po Commune Sanctorum v brevirju: god apostola, evangelista, mučenika itd.

Pridige so »osnovane«. Kaj pomeni ta izraz? Izdelan je samo načrt, po katerem mora potem govornik celo pridigo sam dovršiti. Okostje, skice bi jih lahko imenovali. Slomšek je po različnih letnikih »Drobtinic« objavil tudi mnogo popolnoma dovršenih pridig, posebno lepi sta v »Mnemosynue« o priliki nove maše gg. Jožefa Schueta in Jakoba Stepišneka (poznejšega knezoškofa); a takih med osnovanimi pridigami ni. S poslednjimi je hotel Slomšek cerkvenim govornikom posebno uslugo storiti. Nameraval je, podati jim izvrstne misli, dobre snovi; pokazati jim tudi primerno razdelitev, a ob enem jim je hotel pustiti tudi priložnost za lastne dodatke bodisi o potrebah posameznih krajev, bodisi o željah in namenih, katere ima vsak govornik posebej. Izdelane pridige rabiti, ni dobro, niti koristno, radi tega tudi ne priporočila vredno. A take osnovane pridige dobro premišljevat, ter po njih popolne govore izdelati, je povsem hvalevredno. Govornik namreč dobi prilično snov, vidi zelo lepo razdelitev in po tem načrtu dovrši potem z lastno marljivostjo in bistroumnostjo svoj govor. Da se je treba pri takih osnovanih pridigah vstrajno učiti, je razumljivo samo ob sebi, kar je pa govorniku le v veliko dušno korist.

Slomškovke pridige so vzgledno lepo osnovane. Nedeljske se naslanjajo vedno na evangelij istega dneva in po lepem prehodu pride potem govornik na določeno snov; pridige o praznikih in godovih imajo navadno za uvod kako črtico iz življenja dotičnega svetnika. Ni je važnejše resnice, katere Slomšek ne bi razlagal; ni je lepe čednosti, kateri ne bi v pridigah slave prepeval.

Kot pripomoček v vsestransko razlago raznovrstnih čednosti in resnic služijo mnogobrojni, zelo spretni citati iz sv. pisma; h koncu je dodana še navadno kakšna mična in zanimiva pripoved, ki se poslušalcem vtisne globoko v spomin.

Jezik je v vsej knjigi klasično lep in dovršen; izrazi so povsod točni in primerni. Vkljub vzvišenosti izbrane tvarine in imenitosti razpravljanih snovi je knjiga vendar mično in poljudno pisana. V priprostosti Slomškega nikdo ne doseže, zato so pa tudi ljudstvu Slomškovke pridige še sedaj nepozabljive, kajti on je umel, kakor nikdo drugi ne, blagodejno združiti apostolsko gorečnost in čudovito vnetost dušnega pastirja s priprosto besedo, kakor da bi vedno le sredi neučenega ljudstva bival in deloval!

Tudi zunanja oblika pri knjigi je jako lična in ukusna, tisek je razločen in lep, papir trpežen, pripraven in sposoben, za stoletja ohraniti zlato vsebino. Katoliško tiskovno društvo sme ponosno biti na svojo tiskarno, ki je s to izdajo tako lepo pomnožila dolgo vrsto svojih tiskovin.

Da bodo gg. duhovniki hitro in marljivo posegli po knjigi, je vsled imena Slomšekovega za gotovo pričakovati; posebno pa naj upoštevajo, da je to dragoceno darilo za duhovnike ob stoletnici nesmrtnega, velikega Slomška! Bodi jim vsem dražesten Vademecum od moža, ki je za naše ljudstvo najčistejše ljubezni plامتel ter neprecenljivo veliko storil v njegov dušni in telesni blagor.

Dr. Ant. Medved.

Blagoslovljenje cesar Franc Jožef-Bolnišnice v Ormožu ob Dravi, na praznik sv. Jurija, dne 24. aprila 1899. Priložnostni govor, izdal Dr. Mihael Napotnik, knez in škof Lavantinski. V Mariboru, 1899. Založil pisatelj. — Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. — Strani 34.

Die Einweihung des Kaiser Franz Joseph-Spitals des Deutschen Ritter-Ordens in Friedau an der Drau. Ansprache, von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, gehalten anlässlich der feierlichen Einweihung des neuen Spitals des Deutschen Ritter-Ordens in Friedau, am Feste des hl. Georg, den 24. April 1899. Marburg, 1899. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus-Buchdruckerei. — Str. 49.

V Ormožu je bila 24. aprila t. l. krasna in pomenljiva svečanost. 23. decembra 1896. l. je sklenil nemški vitežki red v Ormožu, sredi svojih prostranih posestev sezidati v spomin 50letnega vladanja Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa veliko bolnišnico, v korist ondotnega prebivalstva in v hvaležen spomin plodonosnega 50letnega vladanja Nj. Veličanstva. Za strežnice v bolnišnici so se določile sestre nemškega vitežkega reda iz samostana v Brezah na Koroškem. L. 1897. se je stavba začela, ki je bila tekom poldrugega leta v občno zadovoljnost in občudovanje gotova. 14. septembra 1898, na praznik povišanja sv. Križa, bi se bila morala bolnišnica blagosloviti, a vsled groznega in celo Avstrijo strahovito pretresujočega umora cesarice Elizabete se je preložila; še le 24. aprila 1899 se je vršila prelepa slovesnost blagoslovljenja nove ormoške bolnišnice. Udeležba od blizu in daleč je bila ogromna; Ormož pač že sto- in stoletja ni videl toliko gospode iz najvišjih stanov v svojem obzidju, kakor tisti dan. Njegova cesarska in kraljeva visokost nadvojvoda Eugen je v obilnem, odličnem spremstvu visokih dostojanstvenikov prišel slovesnost povečat kot predstojnik nemških križnikov. Premilostljivi knezoškof Lavantinski, dr. Mihael Napotnik je blagoslovil bolnišnico in zelo čedno kapelico v njej. Ob

tej priložnosti je imel slovenski in nemški nagovor, ki bosta pač vsem obilnim udeležencem ostala do groba nepozabljiva, kajti vse brez razločka stanú sta globoko presunila in do solz ganila. V trajen spomin jih je premilost. knezoškof objavil v dveh posebnih, zgoraj navedenih knjižicah, s čemur je gotovo izpolnil iskreno in vročo željo vseh, ki so se udeležili velikanske svečanosti.

Ad I. Slovenski nagovor prične z besedami Gospodovimi: »Resnično vam povem, kar ste storili kateremu teh mojih najmanjših bratov, ste storili meni. (Mat. 25, 40). V vznesenih in apostolskega duha navdihnutih besedah razpravlja potem sloveči govornik v 6 točkah »veselo resnico«: krščanska ljubezen do ubožcev in bolnikov je izdaten pomoček k zveličanju. Zanimiva snov je tako-le izvedena: Bog je ljubezen. Jezus je govoril in deloval vedno le iz ljubezni, tudi čudeže iz ljubezni in v ljubezni do bližnjega. To nam kažejo mnogobrojna mesta v sv. evangeliju: Mat. 5, 3., 15, 29—31., Luk. 4, 40., 5, 17—25., 4, 18. 19., Mat. 15, 22—28. Enako so se trudili v Jezusovem duhu delovati apostoli, katerim je Gospod zapovedal skrbeti za bolnike, ozdravljati jih in jim reči: približalo se vam je kraljestvo božje. Taka ljubezen do ubogih sirot in do vsakršnih bolnikov je navdajala svetnike vsak čas. Našeteje se mnogo primer: sv. Ciprijan, sv. Lavrencij, sv. Martin; posebno obširno je opisano prezaslužno in čudapolno delovanje sv. Elizabete; sledi opis sv. Janeza od Boga, sv. Kamila, sv. Vincencija Pavljana, ki je rekel: »Če bi tudi mati svojega otroka pozabila, pa ga jaz ne bom pozabil«. Potem je naštetih več istinito pretresljivih dogodkov, ki kažejo krščansko ljubezen do bližnjega v najsijajnejši luči, kakršno gojijo posebno usmiljene sestre; Anglež v Karkasonu, vojščak v dunajskem lazaretu, socialni demokrat v dunajski bolnišnici, Frančišek iz Toleda (hlapec božjega deteta Jezusa), bavarski zdravnik in usmiljene sestre — to so naslovi onih pripovedi, od katerih je vsaka svoje knjige vredna. Njim še sledi zgodovina sestre Terezije, nad katero je strmelo vse francosko vojaštvo zaradi njene izredne človekoljubnosti in požrtvovalnosti, zato je bila, kakor junak iz bojnega polja, odlikovana s križcem častne legije. — Le-ta pridiga bo jako dobro služila vsem govornikom, ki marljivo nabirajo snovi za kak govor o ljubezni do bližnjega, kar se bo ljudstvu gotovo silno omililo in obrodilo veliko dobrega sadu. V njej so zbrana najlepša dotična klasična mesta iz sv. pisma, in njihovo razlago osvetljuje še lepo število novejših dogodb. Knjižice radi tega ni mogoče dovolj priporočiti.

Ad II. Nemški nagovor je posvečen svetlemu nadvojvodu Evgenu. Po predgovoru o ormožki bolnišnici, o njenem začetku in dokončanju, razpravlja se snov: s katerimi zakladi je bila zidana

bolnišnica? Z ognjevito vnemo jih govornik razloži. Ti so: 1. darežljivost presvitlega cesarja, ki stori toliko dobrot, 2. požrtvovalnost Njegove svetlosti nadvojvoda Evgena, načelnika n. vit. reda, ki ima v svojem grbu geslo: Ordo Teutonicus humanitati! 3. ljubezen do bližnjega, ki napolnjuje in vodi redovne usmiljene sestre, kakršnih nima nobeno drugo veroizpovedanje, 4. največji in najzdatnejši zaklad pa, s čigar pomočjo je prekoristna stavba nastala, je blagoslov božji, »ako Gospod ne zida hiše, zastonj se trudijo, ki jo zidajo«. Z iskreno zahvalo vsem, ki so k zidanju kakorkoli pripomogli, posebno svetl. nadvojvodu Evgenu, sklene govor. — Kar opaža podpisani v razpravi »o cerkvenih govornikih« iz dobe cerkvenih očetov v 3. in 4. številki »Voditelja«, da mora biti govor temeljito premišljen, določen, z izreki sv. pisma neovrgljivo podprt, — to najdemo v le-tem skromno opisanem govoru izvedeno v polni meri. Sestavljen je z veliko marljivostjo, katero spričujejo posebno jako zanimive in obširne zgodovinske opombe o ustanovitvi n. vit. reda (str. 16), o boju Friderika ptujskega z Madjari (str. 25s), o ustanovah sv. Duha (str. 44) itd. Radi tega bo govor enako dobro došel pridigarju in zgodovinarju.

Dr. Ant. Medved.

E. Liturgika, nabožne in poučne knjige.

Responzoriji pri sv. maši in drugih cerkvenih opravilih. Za organiste in cerkvene pevske zборе. V Mariboru, 1899. Založilo Cecilijino društvo v Mariboru z dovoljenjem preč. kn.-šk. lavantinskega ordinarijata 25. junija 1899, št. 2732. Dobi se v slovenski in nemški izdaji pri Cecilijinem društvu in v tiskarni sv. Cirila v Mariboru. Cena s pošto 20 kr. V tej knjižici najdeš vse responzorije za sv. mašo, Asperges, Libera, Vel. teden, Sv. Rešnje telo, Te Deum, pri škofovi vizitaciji in sv. birmi in celo himno »Pange lingua«, sploh z eno besedo vse responzorije, katere le kedaj cerkveni pevski zbor rabi. Reči moramo, da nam ni znana niti ena slična izdaja responzorijev, ki bi bila tako popolna, ki bi se ozirala na vse le mogoče slučaje cerkvene liturgije, kakor le-ta izdaja.

Responzoriji pripadajo k bistvu liturgije, tako, da je cerkveni pevski zbor dolžen odgovarjati škofu ali mašniku razločno v onem tonu, kakor je vse to tudi gledé not določil »zbor svetih obredov« pri rimski stolici, kateri je vrhovni čuvaj in postavodajatelj glede svetih obredov. Ali žalibog koliko nedostatkov se ravno gledé responzorijev nahaja pri cerkvenih pevskih zborih! Nekateri ničesar ne odgovarjajo, nekateri napačno gledé besed, nekateri napačno gledé not in tako je v tem oziru največ nerednosti in zmešnjav. Zatorej želimo, da bi organisti in cerkveni pevci prav pridno segali po imenovanih responzorijih ter se osobito ozirali na jako umestne opombe, ki dajejo pojasnila za

razne slučaje cerkvene liturgije. Tisek je krasen, papir jako eleganten in sploh vsa oblika prav okusna in priročna in videti je, da tiskarna sv. Cirila lepo napreduje.

Lj. Hudovernik.

Sv. Frančiška Saleškega **Filoteja**, ali navod k bogoljubnemu življenju. Po izvirniku poslovenil Anton Kržič. V Ljubljani, 1899. Založila »Katoliška Bukvarna«. Str. XXIV, 503. Cena v usnje vezani 90 kr., z zlato obrezo gld. 1-20.

A. M. Slomšek je l. 1842. v uvodu k slovenskemu prevodu Filoteje, ki ga je priredil njegov prijatelj Stojan, zapisal te-le besede: »Lepe bukve Filoteja naj bodo torej posebno odrašenim kristjanom izročene, katerih za nebeško kraljestvo in njega pravico kaj skrbi« . . . »Bogaboječnost pa nekatere duše preveč boječe in strašljive stori, jim marsikateri tudi nevaren strah dela, ki jih v prevelike dvome zakoplje, iz katerih si pomagati ne vejo. Takim dušam je Filoteja prav ljubezniva prijateljica in svetovalka; katera jih iz bogaboječnosti nevarnega strahu v presrečno ljubezen božjo pelja in pokaže, kako človek vsakega stanu, tudi imeniten in premožen, lahko pobožno živi, ne posvetno, naj si je ravno na svetu.« Prav v tem smislu so svetnika samega mnoge odlične osebe — med njimi kralj-konvertit Henrik IV. — prosile, naj spiše knjigo, v kateri bi se mično razložila lepota krščanskih čednosti, brez prevelike popustljivosti nasproti grešnikom, pa tudi brez pretirane ostrosti, ki mnoge v obup tira, knjigo, ki bi bila primerna vsem, visokim in preprostim. Da je pisatelj svojo nalogo dobro izvršil, kaže že to, da je knjiga v izvirniku že l. 1656. doživela 40. izdajo.

Dandanašnji je knjiga »Filoteja« prevedena menda v vse jezike katoliških narodov, ki imajo sploh kaj slovstva. Slovencem so že »Drobtinice« podale nekaj odlomkov iz Filoteje, razven Slomškove izdaje je tudi Mohorjeva družba razposlala med verne Slovence prevod te zlate knjige. Vendar so te izdaje bile že redko kje dobiti, zatorej nas je razveselil nov prevod marljivega pisatelja in našega sotrudnika gosp. A. Kržiča. Nova izdaja ima tudi prav primerno obliko — molitvenika, in so v ta namen pridejane tudi najnavadnejše molitve. V uvodu pravi gosp. prelagatelj, da je izpustil »nekaterere reči, ki so namenjene le bolj posameznim stanovom«. Kakor smo zasledili, so v III. delu izpuščena poglavja: 18, o grešnem znanju, in pogl. 37—41, nauk za zakonske, o zakonski pravici, opomin za udove in kratek nauk za device.

V Slomškovi izdaji se nahajajo tudi ta poglavja, mislimo pa, da novi izdaji ni na škodo, če so izpuščene dotične stvari, ki se lažje obravnavajo pri stanovskih poukih in — in confessionali.

Želeti je, da knjiga najde kar največ čitateljev, kar bi se seveda veliko gotovejše in lažje zgodilo, ako bi jo izdala Družba sv. Mohorja.

F. K.

Prvo splošno avstrijsko jubilejno romanje v sveto deželo. Spisal Jožef Zidanšek, profesor na kn.-šk. lavantinskem bogoslovnem učilišču. Z dovoljenjem preč. lavant. knezoškofijstva. V Mariboru 1899. Založil pisatelj; tiskala tiskarna sv. Cirila. Strani VIII+207. Cena 40 kr.

»Slovenski Gospodar« je pol leta prinašal v letošnjem letniku jako zanimiv podlistek z naslovom »Jeruzalemsko romanje«. Vrli in za naš narodni razvoj velezaslužni tednik si je s tem podlistkom pridobil mnogo prijateljev, kajti ljudstvo ga je z veliko radostjo čitalo; marsikdo je list željno pričakoval ter najprej doli pod črto pogledal, da bi v duhu romal po jutrovih deželah in svetih krajih. Kot ponatis iz »Slov. Gospodarja« je izšla omenjena dična knjiga. Dodana je samo »Molitev v čast žalostni Materi Božji na Kalvariji v Jeruzalemu« (str. 203.) in »Odpustki v sveti deželi« (str. 204.). Tudi 3 podobe krasijo knjigo: na prvi strani je po fotografiji posneta slika, ki nam kaže naše slovenske romarje v Jeruzalem, gg. prof. Zidanšeka, dekana Dovnika, župnika Kosca iz Vipavskega in še nekaj slovenskih rojakov in rojakinj, ki bivajo v Aleksandriji in v Jeruzalemu; na str. 87. je slika žalostne Matere Božje na Kalvariji v Jeruzalemu in na str. 202. je podoba jeruzalemskega križa.

Brez dvoma bo knjižica, akoravno je njena vsebina po »Slov. Gospodarju« že znana, med ljudstvom z isto radostjo sprejeta, kakršna je vedno spremljala »Gospodarjeve« podlistke. Tako zanimanje in prijaznost pa tudi po vsej pravici zasluži; kajti njena snov je za priprosti narod silno mikavna, in če je tudi dr. Lampétov »Jeruzalemski romar« po izdaji družbe sv. Mohorja povsod razširjen, vsakdo vendar rad čita dogodke in utiske, ki jih popisuje vnet romar iz l. 1898.

Prof. Zidanšek se kaže v tem potopisu uprav spretnega pisatelja. Njegov slog je priprost in poljuden, jezik gladek in čist; opisovanja so tako živahna, da se čitatelju zdi, da potuje z romarjem po valovitem jadranskem morju, po staroslavnihih egipčanskih tleh mimo nerazrušljivih piramid; misli si, da gre v sveto deželo od Jafe do Jeruzalema in Mrtvega morja, da potuje z njim čez Galilejo in snežnobeke visočine libanonske v Damask in od tam zopet nazaj na Ciper in v predrago domovino. Prizori na morju in na kopnem, v puščavi in v mestnih palačah ter tajnostnih svetiščih so slikani z naravno očitnostjo. Ni čuda torej, da so »Gospodarjevi« bralci s toliko vnemo čitali one podlistke.

Knjiga je posvečena »Preuzvišenemu in premilostljivemu Gospodu Gospodu knezu in škofu lavantinskemu, dr. Mihaelu Napotniku, neumornemu pospešitelju krščanske književnosti«.

Posebne hvale je vredno, da je požrtvovalni pisatelj, profesor Zidanšek, ves čisti dohodek namenil naši prekornisti »Družbi sv. Cirila in Metoda«. Tudi ta okoliščina, našemu narodu v blagor, zanimivo knjigo v obilno naročitev najtopleje priporoča. *Dr. Ant. Medved.*

Književni razgled.

A. Biblične vede.

- Crkveni kanon**, historijsko-kritička studija između današnjega židovskoga i crkvenoga kanona. Inauguralna disertacija. Napisao dr. Karlo Bošnjak, kateketa u zagrebačkoj realci. Nakladom Ant. Scholza. Zagreb, 1899. Cena 60 kr.
- Sveto evanđelje po Luki**. Preveo po Vulgati i protumačio po svetih Otcih dr. Josip Stadler, metropolita i nadbiskup vrhbosanski. Troškom kaptola vrhbosanskoga. U Sarajevu 1899. Str. 820.
- Cursus Scripturae sacrae**. Commentariorum in N. T. pars. I., in libros historicos V.: I. Knabenbauer S. I. **Commentarius in Actus Apostolorum**. Str. 457. Paris 1899. Cena m. 7'20.

B. Dogmatika in modroslovje.

- Einig P. **Institutiones theologiae dogmaticae. Tractatus de Verbo incarnato**. VIII + 267 str. Trier, 1899. Cena m. 3'20.
- Der Kampf um die Seele**. Vorträge über die brennenden Fragen der modernen Psychologie. Von Dr. Const. Gutberlet. Mainz, 1899. Str. 501. Cena gld. 5'10.

C. Crkvena zgodovina.

- „**Les Saints**“. Collection publiée sous la direction de M. Henry Ioly. Paris, Lecoffre.
1. St. Ambroise. Par le Duc de Broglie. 2. St. Basile. Par Paul Allard.
3. Ste. Mathilde. Par Eugène Halberg.
- Analecta Bollandiana**. Tom. XVII. Bruxelles. Société des Bollandistes: De Martyrologio Wolfhardi Haserensis. De magno Legendario austriaco. De Legendario Windbergensi. Appendices 22. Les vies interpolées des Saints de Fontenelle. Saint Walfroy et saint Wulphy. Hagiographica Carmelitana ex codice Vaticano latino 3813. La légende de S. Anastase de Terni. Bulletin des publications hagiographiques. Le cursus dans les documents hagiographiques. Calendaria Eystettensia. De inventione Crucis libellus. A propos du Martyrologe Hiéronymien. Le ménologe de Métaphraste. Note sur le Typicon de Bova. Index Sanctorum Catalogus codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae Vaticanae.
- Bischof v. Ketteler** (1811—1877). Eine geschichtliche Darstellung von Otto Pfülf S. I. I. Band. Mainz, 1899. Verlag von Fr. Kirchheim. M. 6.—
- Monumenta historica Ducatus Carinthiae**. II. Bd. (Schluss). Die Gurker Geschichtsquellen. 1233—1269. Klagenfurt. Druck und Commissionsverlag von Ferdinand v. Kleinmayr. 1898. Str. VIII + 292.
- O blagoslovljenju zvonov za novo župnijsko cerkev v Čadramu**. Spisal dr. Jožef Pajek. V Mariboru, 1899.

D. Crkveno pravo.

- Abbé Péries: **La procédure canonique moderne** dans les causes disciplinaires et criminelles des clercs. Paris, A. Roger et F. Chernoviz. 1898. Str. XVI + 387. Cena 4 fr.
- Zbirka najglavnijih crkvenih i državnih zakona i naredaba**. Knjiga treća. O bogoslužju. Sastavio Luka Turčić, župnik kalnički. Sa dozvolom duhovne oblasti u Zagrebu. Tisak i naklada Ant. Scholza. Cena gld. 5'50; po pošti 40 kr. već.

E. Katehetika in vzgojeslovje.

- Razlaga novega **Velikega Katekizma**, potrjenega od vseh avstrijskih škofov, zbranih na Dunaju 9. aprila 1899. Spisal in založil dr. Ivan Križanič, kanonik sen. lavantinski, profesor pastirne. V Mariboru 1899. Str. 335. Cena 3 krone.
- Praktisches Handbuch für Katecheten**, enthaltend den vom österreichischen Gesamtepiscopat approbierten »grossen Katechismus« mit kurzen Wort- und Sacherklärungen von Dr. Franz Oberer, f.-b. geistl. Rath, Spiritual im f.-b. Clericalseminar in Graz. Vierte und fünfte, nach dem neuen Katechismus umgearbeitete Auflage. II. Abtheilung. (Za sedaj samo 4. pogl.) Graz. Verlag von Moser's Buchhandlung, 1899.
- Erklärung des kleinen Katechismus** der kathol. Religion. Herausgegeben von Leonhard Wiedemayr. Innsbruck, 1899. Str. 431.
- Das Fahnenweihefest** der k. k. Lehrerbildungs-Anstalt in Marburg. Ansprache von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, gehalten anlässlich der kirchlichen Weihe der Schulfahne in der Dom- und Stadtpfarrkirche zum heil. Johannes Bapt. am V. Sonntage nach Ostern, den 7. Mai 1899. Marburg, 1899. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus-Buchdruckerei. Str. 49.
- Nekoliko savjeta i naputaka za roditelje gluhonijemih učenika**. Napisao Jos. Medved, učitelj na zem. zavodu za gluhonijeme. Zagreb, 1899.

F. Socijologija.

- Hilferufe für die bedrängten Armen**. Gedanken und Belehrungen über die Armenpflege, verbunden mit dem Berichte über die zehnjährige Wirksamkeit der II. Conferenz des St. Vincenz-Vereines zum hl. Johannes B. in Marburg. Verfasst vom derzeitigen Obmanne Joh. B. Vreže. 1899. Str. 144.
- Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung**. Von Heinr. Pesch S. I. 2. Theil: Die philosophischen Grundlagen des ökonomischen Liberalismus. Str. IV., 396. Freiburg, Herder, 1899. Cena m. 3.—.

G. Cerkvna glasba in nabožne knjige.

- Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského** pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele klíru, varhaníky a přátely církevního zpěvu. V Hradci Králové 1899. Cena gld. 1'50.
- Pot v nebesa** ali življenje udov tretjega reda sv. Frančiška Seraf., ki med svetom živijo. Spisal o. Nik. Meznarič, frančiškan pri Sv. Trojici v Slov. goricah. Peti pomnoženi natis. V Ljubljani, 1899. Katol. Bukvarna. Str. 583 + VIII. Cena v usnje vez. 90 kr., z zlato obrezo gld. 1'20.

Popravek.

V spisu gosp. dr. Lésarja »Sv. dežela ob Kristusovem času« zv. 3., str. 200 je v zadnjem stavku 1. alineje v oklepju brati Tabarie m. Tubarieh. Na isti strani v 3. alineji je zadnji stavek brati tako-le: Sedaj šteje Nazaret (En Nazirah) 7500 prebivavcev, med njimi 2500 katoličanov. Na str. 201 je v zadnji alineji pred točko 4. prvi stavek brati: Severno od Karmelskega pogorja pelje pot ob morju od mesteca Kaife proti Akonu.